

МАУП

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Випуск 7

Матеріали

*Звітної науково-практичної конференції
“Теоретико-методологічні засади та соціальна практика
модернізації України: політичні, юридичні, економічні
та психологічні проблеми”
м. Київ, МАУП, 29 листопада 2018 р.*

*IV Всеукраїнської науково-практичної конференції
“Проблеми і перспективи соціально-економічного
розвитку України в умовах європейської інтеграції”
м. Київ, МАУП, 14 листопада 2018 р.*

*Міжнародної наукової конференції
“Сучасні аспекти модернізації освіти в Україні:
стан, проблеми, тенденції розвитку”
м. Київ, МАУП, 7 грудня 2018 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2018

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 10 від 31.10.18)*

Редакційна колегія:

М. Н. Курко (голова), д-р юрид. наук, проф.;
Є. О. Романенко (заступник голови), д-р наук з держ. упр., проф.;
А. А. Ігнатченко (відповідальний редактор), канд. техн. наук;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
В. М. Воронін, д-р іст. наук;
М. Ф. Головатий, д-р політ. наук, проф.;
А. М. Кислий, д-р юрид. наук, проф.;
О. Л. Фещенко, канд. екон. наук, доц.;
Л. В. Янюк (виконавчий редактор)

Матеріали подано в авторській редакції.

Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Проблеми модернізації України : [зб. наук. пр.] / МАУП. — К.: ДП
“Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 7: Матеріали. звітн. наук.-практ. конф. “Теоретико-методологічні засади та соціальна практика модернізації України: політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми”, 29 листопада 2018 р.; IV Всеукр. наук.-практ. конф. “Проблеми і перспективи соціально-економічного розвитку України в умовах європейської інтеграції”, 14 листопада 2018 р.; Міжнар. наук. конф. “Сучасні аспекти модернізації освіти в Україні: стан, проблеми, тенденції розвитку”, 7 грудня 2018 р. / редкол. : М. Н. Курко (голова) [та ін.]. — 2018. — 372 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано тези учасників науково-практичних конференцій з проблематики широкого кола аспектів процесу системної модернізації України.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і світовим досвідом проведення модернізаційних процесів.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2018

© ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2018

ЗМІСТ

ЗВІТНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

“Соціальна практика та теоретико-методологічні засади модернізації України”
(політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми)”

(29 листопада 2018 р.)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ, ПОЛІТИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ

Романенко Є. О., Чаплай І. В.

Практичний досвід налагодження ефективної співпраці
між урядовим та громадянським секторами 11

Головатий М. Ф., Марусіна О. С.

Концептуальні засади формування сучасної державної політики
у сфері вищої освіти адекватно інтересам особистості і суспільства 13

Мелков Ю. О.

Філософські засади та парадокси української модернізації 17

Пархоменко-Куцєвіл О. І.

Закордонний досвід формування антикорупційних інституцій
в системі органів державної влади 20

Мартишин Д. С.

Питання соціальної справедливості в контексті філософських ідей Карла Маркса 22

Тимциук В. І., Кузьменко Г. О.

Соціальна відповідальність як ціннісний орієнтир
у державному управлінні 30

Коляденко Н. В.

Ціннісно-мотиваційний аспект професійного самовизначення
студентів напряму підготовки “психологія, медична психологія” 32

Лісовський П. М.

Теоретико-методологічні засади квантової філософії у сучасних
соціальних практиках: нано та ноотехнології 36

Шовгеля О. М.

Впровадження засад соціальної відповідальності в діяльність органів
публічної влади в Україні на шляху до реалізації європейського вибору 39

Чаплай І. В.

Сучасні напрями розвитку освіти за кордоном та шляхи їх адаптації в Україні 43

Яровой Т. С.

Етап критичного осмислення лобізму як суспільного феномену
у вітчизняній науковій думці 45

Чорна К. П.

Кримський ханат як взірєць національного державотворення
в епоху середньовіччя 47

Гайдукевич Г. А. Миротворча психологічна операція: перший досвід.....	49
Головач Н. В. Модернізація організаційного механізму управління районами Києва (великих міст).....	53
Масловська О. М. Вплив інституціоналізованих та неінституціоналізованих факторів на функціонування політичної опозиції в Україні.....	56
Туриніна О. Л. Психологічні умови забезпечення продуктивності іміджу.....	59
Льянова А. О. Особливості корпоративного іміджу як феномену міжособистісної взаємодії.....	62
Бисенбаев Ф. К. Социально-нравственные добродетели политического сообщества	65
Яровой Т. С., Спінул К. О. Електронне урядування в системі публічного управління: імплементация досвіду ЄС.....	71
Курчина Т. О., Медвідь Ф. М., Твердохліб А. І., Чорний Е. В. Заснування наукового товариства ім. Т. Шевченка як важлива віха у становленні української науки і освіти (до 100-річчя НАН України).....	73
Ганак М. Информационно-коммуникативное обеспечение управления человеческими ресурсами в современной системе государственного управления.....	77
Картюк С. В. До питання про теоретико-практичне обґрунтування феномену “державна служба” в сучасних умовах формування демократичних систем державного управління: постановка проблеми	80
Бадура Р. Мотиваційні аспекти управління персоналом – дієвий засіб забезпечення ефективної діяльності сучасного працівника	83
Педоренко Н. В. Мотивування майбутніх медичних сестер до навчально-пізнавальної діяльності	86
Константинівська А. К. Механізми застосування інструментів електронної демократії	88
Ничипорук Д. О. Масова бідність і міграція як індикатори деградації соціальної структури України	90
Вишневська А. С. Основні проблеми соціалізації молоді в сучасній Україні.....	93
Каплюнок А. О. Адаптація європейського досвіду державного управління як вагомий крок до шляху у європейське майбутнє	96

Кириченко Г. В.

Понятійно-категоріальний апарат у сфері формування іміджу органів державної влади..... 98

ЮРИДИЧНІ ПИТАННЯ

Кислий А. М.

Шляхи підвищення професіоналізму працівників Національної поліції України як чинника ефективної правоохоронної діяльності..... 102

Литвиненко В. І., Ношадха Сем

Участь України в міжнародно-правовій системі боротьби з корупцією у сфері спорту..... 104

Юлдашев О. Х., Ключова Є. М.

Адміністративно-правове регулювання водного транспорту України в умовах євроінтеграції..... 107

Заросило В. О., Заросило В. В.

Окремі питання захисту прав людини в Україні..... 109

Нікітченко В. В.

Проблеми реформування інституту адвокатури України 111

Філь І. М.

Дискусії захисту дитячої моралі від пропаганди нетрадиційних сексуальних відносин засобами кримінального права..... 113

Медвідь Ф. М.

Реформування публічного адміністрування національної безпеки України: європейський вимір 116

Бортник В. А.

Механізм підвищення ефективності державного управління..... 119

Веклич В. О.

До питання щодо потенціалу використання досвіду давньоримської держави при коригуванні державотворення в Україні 123

Лісовська Ю. П.

Правові питання евтаназії в сучасній кіберінфраструктурі здоров'я людини та громадянина 126

Миколаєць В. А.

Типові та зразкові справи як новий інститут адміністративного судочинства 130

Шапкова-Журавель І. О.

Участь Міжнародної організації праці в системі захисту трудових прав домашніх працівників..... 133

Міхатуліна О. М.

Механізм захисту прав споживачів..... 136

Мельниченко Я. Б., Медвідь Ф.М., Курчина Т. О., Твердохліб А. І.

Шляхта як історико-культурний феномен..... 139

Медвідь Ф. М., Чорна М. Ф., Медвідь А. М.

Політико-правова доктрина Мирослава Поповича..... 142

Підпалій В. Л. Окремі проблеми стадії підготовчого судового засідання	144
Кабанова І. А. Сучасна класифікація валютних ринків та їх учасники	147
Найченко А. М., Куртакова Г. О. Докази в господарському процесі: виникнення та розвиток електронного документа.....	150
Шевченко В. С. Стан законодавства у сфері мовних відносин.....	155
Мироненко І. В. Застосування оперативно-господарських санкцій у сфері капітального будівництва	157
Бондаренко О. Г. Використання поліграфа під час розслідування заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, що спричинило смерть потерпілого.....	160

ЕКОНОМІЧНІ ПИТАННЯ

Романова Л. В. Маркетинг в епоху постмодернізму: проблеми і перспективи розвитку	163
Дмитренко Г. А. Унікальна траєкторія модернізації України в контексті реалізації ідеології еколюдиноцентризму	166
Сафонова В. Є., Кальна-Дубінюк Т. П. Використання інформаційно-консультаційних технологій для прийняття науково обґрунтованих рішень	169
Карбовська Л. О. Конкуренція, маркетинг і конкурентні переваги.....	171
Алієва-Барановська В. М. Удосконалення стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності України в умовах інтеграційних перетворень	174
Згалат-Лозинська Л. О. Інтелектуальний капітал як фактор інноваційного розвитку економіки.....	177
Калина А. В. Причини та наслідки зниження рівня життя населення в Україні.....	180
Новальська Н. І. Застосування сучасних освітніх технологій при викладанні навчальних дисциплін з менеджменту та адміністрування	183
Тьорло В. О., Мірошниченко В. В. Модернізація господарства України за принципом зеленої економіки	186
Бігдаш В. Д. Виклики та позитивні тренди розвитку страхового ринку України.....	188
Чуніхіна Т. С. Податкова політика: теоретичний аспект	190

Дорошенко Л. С., Лапицька Н. І. Удосконалення управління зайнятністю як передумова збереження трудового потенціалу	193
Владика Ю. П. Кризові явища: причини та наслідки	196
Середюк К. В. Методичні засади управління корпоративною соціальною відповідальністю.....	199

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Домків Т. С., Чолишкіна О. Г. Криптоаналіз алгоритмів шифрування з використанням технології CUDA	204
Рябокін Ю. М. Впровадження технології блокчейн в Україні	207
Ліскін В. О. Онтологічний інжиніринг систем електронного навчання	211

ІV ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ **“Проблеми і перспективи соціально-економічного розвитку України** **в умовах європейської інтеграції”** *(14 листопада 2018 р.)*

Буковинська М. П. Ділова поведінка менеджера – як імпульс підвищення ефективності діяльності підприємств.....	215
Братусь Г. А. Оцінка світової практики здійснення розрахунків із використанням платіжних карток	217
Кобржицький В. В. Ризики зовнішньоекономічної діяльності та бізнес-планування	220
Козлова А. І. Чинники, що стоять на заваді іноземному інвестуванню в економіку України	223
Колтаков В. М. Проблеми людського розвитку в контексті євроінтеграційних процесів	226
Берестецька Л. М. Деякі аспекти використання тренінгових технологій в підготовці менеджерів	230
Головач Н. В. Професійна освіта як ключовий фактор розвитку трудового потенціалу України	233
Сомов Д. О. Взаємозв'язок організаційної культури та стратегії організації.....	237
Белова А. І., Кокуба Є. М. Теоретичні підходи до конкурентоспроможності підприємства як засобу досягнення його стратегічної стійкості в умовах ринку.....	240
Белова А. І., Чайкара Аніл Целесообразність разработки бизнес-планирования продукции предприятия в условиях рыночной экономики	244

Романова Л. В., Оверчук Н. М. Особливості розробки маркетингової стратегії банку.....	247
Алієва-Барановська В. М., Ярмоленко А. Є. Удосконалення управління зовнішньоекономічною діяльністю України з урахуванням сучасних тенденцій розвитку	249
Жила В. Г., Олех Я. В. Удосконалення обліку, аналіз і аудит розрахунків підприємства з покупцями та замовниками	252
Карбовська Л. О., Железняк К. Л. Стан та особливості ринку автосервісних послуг в зарубіжних країнах.....	255
Коваль М. І., Дідовець О. О. Шляхи удосконалення обліку розрахунків з оплати праці підприємства в Україні	257
Коваль М. І., Котвіцька В. І. Удосконалення обліку розрахунків підприємства за єдиним внеском на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.....	258
Новальская Н. И., Ген Сюйюань Актуальные аспекты процесса формирования кадровой политики современного предприятия.....	260
Новальська Н. І., Кузьменко Г. А. Актуальні питання управління конкурентоспроможністю підприємств в умовах сучасного бізнес-середовища	262
Новальська Н. І., Михайлюк Т. В. Напрями підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств	264
Сладкевич В. П., Сорока В. І. Використання корпоративного порталу для удосконалення процесу управління підприємством	266
Фещенко О. Л., Дрок М. В. Удосконалення системи управління якістю продукції будівельного підприємства як фактор забезпечення його конкурентоспроможності.....	269
Фещенко О. Л., Панасейко Ж. С. Шляхи удосконалення обліку малоцінних та швидкозношуваних предметів на підприємствах України	272
Сомов Д. О., Білоножко Ю. А. Світовий та український досвід побудови оптимальної виробничої системи	274
Сомов Д. О., Гутнікевич А. М. Антикризове управління діяльністю підприємства	277
Сомов Д. О., Домніцак О. А. Логістичні процеси та управління ними	280
Сомов Д. О., Симоненко С. М. Удосконалення управління персоналом підприємства	282
Сомов Д. О., Манж Т. М. Управління персоналом в умовах кризи.....	286

Цімошинська О. В., Галушко О. В. Шляхи підвищення ефективності розрахунків підприємства з постачальниками та підрядниками на підприємствах	289
Цімошинська О. В., Головач Ю. В. Шляхи удосконалення методики складання звіту про фінансові результати підприємства.....	293
Цімошинська О. В., Логвин А. А. Шляхи скорочення дебіторської заборгованості на підприємствах	297
Цімошинська О. В., Малецька Л. В. Шляхи підвищення якості та ефективності використання основних засобів підприємств України	300
Цімошинська О. В., Міцкан Т. І. Шляхи удосконалення обліку розрахунків із покупцями та замовниками на підприємстві	304

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

**“Сучасні аспекти модернізації освіти в Україні:
стан, проблеми, тенденції розвитку”
(07 грудня 2018 р.)**

Бабенко О., Найдьонов І. М. Фольклорні жанри як засоби формування звукової культури мовлення дошкільнят.....	306
Бахов І. С. Сучасні технології та соціальні мережі як стресогенний чинник психологічного здоров'я (на прикладі американської молоді)	308
Берека В. Є. Роль інституту післядипломної педагогічної освіти у формуванні особистісно-професійної компетентності педагога дошкільної освіти	311
Бурлаченко С. Ю. Педагогічний менеджмент в дошкільному навчальному закладі як підвищення якості освіти та професійного рівня педагогів	315
Головач Н. В. Моделі формування професійних компетенцій майбутніх фахівців дошкільних закладів освіти	317
Грабовенко Н. В. Психолого-фасилітативна компетентність педагога як складова його професіоналізму.....	321
Гресь О. В. Наука як невід'ємна складова освітнього процесу в рамках модернізації системи вищих навчальних закладів.....	325
Гуменникова Т. Р. Освітнє партнерство викладачів та студентів вишів, як шлях до соціальних змін.....	327
Дмитренко Г. А. Орієнтація національної системи освіти на особистість: управлінський аспект.....	330

Коляденко Н. В. Забезпечення процесу безперервного навчання на рівні загальноосвітніх навчальних закладів в умовах впровадження інклюзивної освіти	333
Куденко Г. О. Фестиваль як комплексний захід з інтеграції родинного та суспільного дошкільного виховання.....	336
Кутеньова Н. Б. Формування педагогічної команди в сучасному закладі дошкільної освіти	338
Марусіна О. С. Основоположні аспекти аналізу світових моделей державного управління вищою освітою в умовах формування інформаційних суспільств	340
Мелков Ю. О., Нич Т. В., Чиркова О. А. Використання комп'ютерного обладнання у процесі вищої освіти: можливості та проблеми	342
Мишолов Н. В. Кадровий менеджмент – створення умов для творчого саморозвитку педагогічного колективу.....	344
Муроμεць В. Г. Підготовка здобувачів докторських (phd) програм до розвитку загальних компетентностей: європейські тенденції	346
Семенець-Орлова І. А. До питання концептуального переосмислення освітніх змін.....	348
Соболь А. В. Актуальність применения современных PR технологий и их использования в Высшей школе.....	350
Хвалько С. Я. Теоретичні основи управлінської діяльності в освітній організації “Вищий навчальний заклад”.....	353
Хоссейн Моїніджазані Професійно значущі якості особистості пілота як головний фактор безпеки польотів.....	355
Цибульська С. М. Інноваційні технології, методика навчання у початковій школі.....	358
Цісельська В. М. Специфіка роботи з індексом інклюзії в закладах дошкільної освіти	361
Чернуха М. Н. Інтеграція як чинник модернізації сучасного освітнього простору	363
Шапвалова А. М. PR (Паблік Рілейшнз) та діяльність громадських, дитячих і молодіжних організацій в Україні	365
Юсеф М. А. Развитие экономического сотрудничества между Украиной и арабскими странами.....	368
Юсеф Н. Н. Организация обучения иностранных студентов в Украине.....	370

ЗВІТНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
“СОЦІАЛЬНА ПРАКТИКА ТА ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ
ЗАСАДИ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ”
(політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми)”
(29 листопада 2018 р.)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ, ПОЛІТИЧНІ
ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ

Є. О. РОМАНЕНКО

д-р наук з держ. упр., проф., проректор МАУП

І. В. ЧАПЛАЙ

*канд. наук з держ. упр., доц., зав. каф. професійної освіти
та управління навчальним закладом НН ІМВСН МАУП*

ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД НАЛАГОДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ
СПІВПРАЦІ МІЖ УРЯДОВИМ ТА ГРОМАДЯНСЬКИМ
СЕКТОРАМИ

Основними критеріями, якими можна описати життєдіяльність європейських країн є розвиток демократії, громадянського суспільства, соціальної та правової держави. Відповідно до вибраного Європейського вектору розвитку Україні необхідно рухатися в напрямку європейської цивілізаційної моделі, закріплення європейських критеріїв. Саме пошуки місця України в Світовому співтоваристві, необхідність зростання її конкурентоспроможності, вихід з країн “третього світу” зумовлюють такий вибір. Тож функціонування та активний розвиток громадянського суспільства є необхідною умовою для прогресу життєдіяльності суспільства та держави в цілому [1].

Україна вже володіє практичним досвідом налагодження ефективної співпраці між урядовим та громадянським секторами, але, позитивних прикладів такої взаємодії вкрай мало. Сьогоднішній день дає зрозуміти те, що теперішній рівень розвитку громадянських настроїв в суспільстві не в змозі, вирішити пріоритетні проблеми, характерні українському суспільству, та які потребують негайного вирішення. Ними є: недостатній рівень активних громадян, що приймають участь в трансформації та розвитку українського суспільства, високий рівень недовіри влади, підприємницьких кіл та ІГС між собою. Значна частина населення країни все ще сторониться усталених європейських практик демократичної участі [2].

Політичним керівництвом країни впродовж всього періоду незалежності підкріплювалася й до того хитка віра громадян. Невиконання передвиборних обіцянок призвело до ще більшої недовіри в суспільстві. Поширювалися настрої соціальної апатії. Відповідно до результатів проведених опитувань: на тепер ці проблеми так і не знайшли свого рішення, більше того, вони дедалі глибше запустили своє коріння в суспільство

За сучасності представники громадянського суспільства повинні сприяти тому, щоб увага органів влади була зосереджена на ІГС. Вони, як соціальний механізм – беруть участь у вирішенні надважливих суспільного характеру, сприяють зростанню якості життя, захищають інтереси різних соціальних груп; як комунікативний механізм – надають суспільству можливість спілкування з однодумцями, проявляти себе: як інтегративний механізм – єднає людей відповідно до переконань та інтересів; як фінансово-економічний механізм – є джерелом додаткових робочих місць, надає можливість скоротити бюджетні витрати на ряд суспільно корисних послуг та проектів шляхом залучення додаткових ресурсів громадських організацій; як ідеологічний механізм – бере участь у сприянні підвищення якості державного управління шляхом забезпечення прозорих та стабільних демократичних перетворень, зростання довіри суспільства до органів влади [3].

Громадське суспільство країни базується на етиці та традиціях, що виступають підґрунтям культури та є основою суспільства.

До політичних чинників впливу на побудову громадського суспільства відносять:

- прозорість політики держорганів,
- ефективність правової системи в оскарженні та врегулюванні регуляторних суперечок,
- раціональність адміністративного врегулювання,
- наявний фаворитизм у рішеннях посадовців, що безпосередньо впливає на довіру громадськості до політиків та уряду країни.

Економічні чинники перешкоджання побудові громадянського суспільства:

- нецільове використання бюджетних коштів,
- марнотратство у бюджетних витратах,
- хабарі та неформальні платежі.

Джерела

1. Череватюк В. Б. Громадянське суспільство як модель взаємовідносин людини та держави: від історії до сучасності / В. Б. Череватюк, Ю. Є. Олексієнко // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2014. – № 2. – С. 35–40. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npna_2014_2_9
2. Взаємодія держави і суспільства в процесах публічної політики : наук. розробка / авт. кол.: С. О. Телешун, І. В. Рейтерович, С. В. Ситник та ін. – К.: НАДУ, 2013. – 44 с.
3. Romanenko E. Chaplai I. Advertising communicology as an essential factor of democratization of public administration / I. Chaplay // International Journal of Legal Studies. – 2017. – №1 2017. – С. 193–201.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ АДЕКВАТНО ІНТЕРЕСАМ ОСОБИСТОСТІ І СУСПІЛЬСТВА

Державна політика багатьох країн світу у сфері вищої освіти в даний час суттєво змінюється під впливом багатьох об'єктивних факторів, серед яких домінуючу роль відіграють глобалізація та інтеграція країн, перехід до найбільш ефективних форм ринкового господарювання, інформатизація усіх сфер суспільного життя, політичний мультикультуралізм та ін.

По-перше усі держави розглядають, формують і практично реалізують політику у галузі вищої освіти як невід'ємну складову соціальної політики, як важливішої частини політики щодо освіти загалом. Тому маємо виходити з того, що “державна освітня політика” – це система стратегічних цілей і програмних дій державної влади з метою забезпечення функціонування та розвитку освіти” [2, с. 171]. Тобто, освіту загалом, вищу освіту безпосередньо, переважна кількість фахівців, політиків, державних діячів, як сказано, відносять до соціальної політики, а тому і її аналіз слід робити адекватно моделям соціальної політики в окремих державах. Це, зокрема, досить вдало і ґрунтовно зробила у своїй монографії, у докторській дисертації українська дослідниця Т. Семигіна. Вона розглядає соціальну політику у світовому, глобальному вимірі в контексті класичних моделей політики (за Г.Е. Андерсоном) – корпоративістська, соціал-демократична, ліберальна. Якщо вести мову про те, якою є модель соціальної політики у сучасній Україні, то більшість спеціалістів схиляються до того, що це модель, орієнтована на німецько-французьку корпоративну модель. Хоча в Україні, поряд з державним фінансуванням соціальної сфери, пов'язаним з різноманітними соціальними ризиками, активно впроваджуються програми соціальної адресної допомоги (житлові субсидії, грошова допомога малозабезпеченим сім'ям, тощо). Останнє, як пише Т. Семигіна, “є даниною ліберальній, передовсім американській моделі” [Там само, с. 5].

Друге: державна політика щодо вищої освіти, її розвитку, стосується переважної більшості громадян – будь-якої країни, особливо людей дорослих і похилого віку і спрямована на їх формування, розвиток, практичну самореалізацію.

Третє. Освіта завжди була і буде залишатися одним з важливіших прав людини. Вона, особливо вища освіта, є: а) ключем до сталого, прогресивного розвитку будь-якого суспільства; б) засадою забезпечення стабільності всередині країни і дружніх стосунків, взаємодії між державами; в) базою підготовки та активної участі людини (особистості) у суспільному житті. Звідси – темпи і масштаби розвитку і прогресу освіти, потреби її постійної модернізації, підвищення якості, посилення і поліпшення державної політики в галузі освіти, державного керівництва розвитком освіти.

Політика фактично усіх країн світу у вищій освіті значною мірою “освячена” Загальною декларацією прав людини (1948 р.). Право людини на освіту, на вищу освіту виходить з того, що, як закріплено у Декларації, “всі люди народжуються вільними і рівними у своєму достоїнстві і правах”. Безпосередньо право людини на освіту у цьому документі закріплене в ст. 22–27, як і право на працю, на відпочинок і дозвілля, на справедливу і задовільну нагороду та ін.

Декларація заклала значні основи для цілого ряду важливих міжнародних угод, серед яких освіти загалом стосуються Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966), Конвенція про права людини (1989), Загальна декларація про права корінних народів (2007) та ін.

Національні законодавства усіх країн світу, а найперше, що входять до ООН, розробляючи свою політику в галузі освіти, вищої освіти обов’язково мають дотримуватися вимог (норм), закріплених у Декларації. Це, однак, не означає, що вища освіта в окремо взятій країні не повинна мати суто національних ознак і особливостей. При формуванні і в процесі особливо практичної реалізації державної політики в галузі освіти, безпосередньо вищої освіти, береться за основу те, що соціальний статус освіти у ХХІ столітті, як зазначалося, радикально змінився. Освітня революція, перетворення науки у безпосередню продуктивну силу суспільного розвитку суттєво змінила сутнісний характер університетів, як провідних ВНЗ у системі вищої освіти. Д. Белл, Е.Гіденс, М. Кастельс, О. Тоффлер, а в Україні – М. Лукашевич, В. Судаків, Ю. Сурмін, інші дослідники, – соціологи, педагоги, управлінці, – поділяють університети на три основних групи: 1) класичні університети; 2) профільні університети; 3) дослідницькі університети. Зрозуміло, що такий поділ також вплинув на характер державної політики у сфері вищої освіти, оскільки це потребує виборного підходу при державній підтримці по відношенню до ВНЗ, їх фінансуванні, розміщенні державних замовлень тощо.

Уряди багатьох країн світу у сучасних умовах розглядають вищу освіту найперше у двох основних аспектах (призначеннях): а) як важливіший антикризовий інструмент у розвитку суспільств; б) як модернізаційний фактор. Ці проблеми детально проаналізував, зокрема, Валід Махмуд у своїй дисертації (доктора філософії в галузі ділового адміністрування на тему: “Функціональна трансформація інституту освіти і університетського менеджменту в умовах глобалізації”. Аналізуючи державну політику в галузі вищої освіти, В. Махмуд зазначає, що в кінці ХХ – на початку ХХІ століття виникла потреба “переходу до якісно нової “посткласичної” моделі освіти, в якій особливо суттєвим елементом стає вища освіта і університетський менеджмент” [4].

Нова, посткласична модель освіти обумовлена і новими функціями вищої освіти, до яких відносимо найперше:

- репродуктивна функція (соціальне відтворення);
- функція соціальної мобільності;
- комунікативна функція;
- культурно-репродуктивна функція;
- функція селективна;
- функція соціального регулювання й контролю;
- інструментальна функція.

Такі функції властиві саме постіндустріальній, інформаційній стадії розвитку суспільств. Основним суб’єктом розробки і здійснення політики у галузі вищої освіти є безпосередньо держава, яка, одночасно, несе і відповідальність за практичну реалізацію такої політики.

Освітня політика – одна з політик, образно кажучи, держави, яка реалізується завдяки такому інструменту як “механізм держави”. В науковому плані феномен “механізм держави” не є достатньо глибоко проаналізованим а ще більше поясненим. Часто його асоціюють а то і тлумачать поряд з такими поняттями, як “державний механізм”, “механізм державного регулювання”. Скоріше всього слід брати до уваги уточнення цього поняття, яке було зроблене А. П. Бердашкевичем, який пише: “Механізм держави – це система його органів або сукупність спеціальних органів, громадян, колективів людей, що здійснюють управління справами суспільства” [1, с. 89]. Це сповна можна віднести і до механізму державного управління вищою освітою.

Державна політика багатьох, особливо високорозвинутих країн світу у сфері вищої освіти формується із врахуванням головним чином того, щоб така освіта:

- максимально вирішувала актуальні проблеми нестабільного суспільно-політичного розвитку, пов’язаного з радикальною трансформацією суспільств;
- була сама джерелом перетворень у багатьох суспільствах;
- задовольняла соціальні потреби громадян, сприяла забезпеченню їх прав і свобод.

Перераховані складові подаються згруповано, оскільки вони є цілісними, базисними і в процесі функціонування вищої освіти “розпадаються” на багато окремих складників.

Дві складові у державній політиці щодо вищої освіти усіх країн світу виглядають як загальні і, фактично, обов’язкові: Ними є:

- а) вдосконалення управління вищою освітою;
- б) фінансування вищої освіти.

Перше пов’язано з процесами децентралізації державного управління вищою освітою, демократизацією такого управління, автономізацією ВНЗ, а друге – передбачає плюралістичну систему фінансування вищої освіти.

Тут є нагальна потреба вказати на слідуюче. Серед невеликої кількості праць, що стосуються аналізу освітньої політики загалом, слід виділити дисертаційну роботу В. Пономаренка (кандидат політичних наук) на тему: “Дослідження та аналіз освітньої політики” (К., 2010). [4]. “Найбільш гострою проблемою, як показує проведений аналіз, – зазначає В. Пономаренко, – формування сфери досліджень та аналізу освітньої політики є практично відсутня узгодженість та координація зусиль представників різних галузей науки” [Там же, с. 16].

Державну політику в галузі вищої освіти, врешті, слід аналізувати за трьома можливими підходами: нормативний, структурний, біхевіористський (поведінковий), які добре описані Д. Екретом та Ч. Ендріаном (1968р.) у праці Chiecote R. H., *Theories of Comparative Politics: The Search for a Paradigm*. – Boulder, Colorado: Westview Press, 1981. – р.19.

Суть таких підходів виявляється у слідуючому.

Нормативний підхід передбачає ситуацію, коли одиницею аналізу виступає суспільство в цілому, як єдність. В основі такого підходу знаходяться культурні цінності суспільства, його норми у формі певних правил, прав, обов’язків, на основі яких і реалізуються такі цінності.

Структурний підхід при аналізі соціальної політики передбачає використання різних напрямів аналізу. До соціальної політики за такого підходу відносять: політику в освіті; політику охорони здоров’я; житлову політику; політику соціального захисту людини (населення). Структурний підхід найчастіше використовується при аналізі соціальної політики, в тому числі і вченими України, хоча саме за такого підходу нерідко мають місце схематизм, умовність а то і звичайні спрощення.

Біхевіористичний підхід в процесі аналізу освітньої політики виходить з того, що така політика безпосередньо спрямована на людину. Використання цього підходу в аналізі політики у вищій освіті – надто складний процес, оскільки при такому аналізі домінують мікроаналіз, психологічні аспекти соціальної політики.

Останнім часом в процесах аналізу освітньої політики все більше використовуються якісні методи, коли беруться до уваги: історичні свідчення, офіційні документи, матеріали різноманітних інтерв'ю, економічна статистика тощо. Тут, однак, можливими є певні ідеологічні упередження, суб'єктивізм аналітика. Йдеться про так звані, досить поширені у XXI столітті, неопозитивістські дослідження, що характерні найбільшою мірою для гуманітарної сфери суспільства.

Висновок. Такими є основні концептуальні засади формування сучасної державної політики у сфері вищої освіти у світі і в Україні зокрема. Вочевидь, що саме ними і маємо керуватися при її теоретичному аналізі.

Джерела

1. Бердашкевич А.П. Основные принципы формирования и реализации государственной политики // Вестник Московского университета. сер. 12. Политические науки / А. П. Бердашкевич. – 2001. – №4. – С. 83–94.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Образование в XXI веке: Высшее образование в XXI веке: подходы и практические меры, Париж, Франция, 5–9 октября 1998 г. Образование для всех: выполнение наших общих обязательств, Дакар, Сенегал, 26-28 апреля 2000г. – К.: МАУП, 2001. – 64 с.
4. Пономаренко В.М. Дослідження та аналіз освітньої політики. Автор. дис. кандидата політ. наук: спеціальність 23.00.01 теорія та історія політичної науки – К., 2010. – 19 с.
5. Семигіна Т. Соціальна політика у глобальному вимірі / Т. Семигіна. – К.: Унів. Вид-во “Пульсари”, 2003. – 252 с.

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ТА ПАРАДОКСИ УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Парадоксальність феномена модернізації, особливо в аспекті його застосування до визначення стратегій розвитку сьогоденної України, полягає передусім у принциповій двозначності даного терміну: “осучаснення” з одного боку – і, так би мовити, “приведення у відповідність до стандартів доби та ідеології Модерну” з іншого. При чому логіка цієї останньої накладає свій відбиток на тлумачення поняття, яке було утворено саме з назви означеної історичної доби, в будь-якому разі виглядає як певний архаїзм – релікт, що належить до часів незаперечного панування у філософсько-історичній, соціальній, політичній думці традицій лінійності, монізму та європоцентризму. За доби ХХІ ст., що навпаки відрізняється нелінійністю, непередбачуваністю та поліфонізмом, ідея того, що одне суспільство, країна, культура, держава мають “наздоганяти” у своєму розвитку інші шляхом осучаснення, приведення себе у відповідність до певних загально визначених і чітко визначених стандартів, виглядає не то щоби застарілою чи неадекватною, але принаймні не зовсім повномірною та конкретною.

Тим часом і у філософсько-методологічній царині місце Модерну зайняли концепції постмодерну та навіть “афте-постмодерну” [2, 46]; якщо друге з них виступає як діалектична антитеза першому, наголошуючи на множинності та багатоманітності, то третє постає свого роду синтезуючим началом, подібно до ідей постнекласичної раціональності орієнтуючи на “єдність багатоманітності”, на першість культурних цінностей та на людиномірність [4]. При менш точному слововживанні можна припустити тлумачення модернізації як осучаснення в сенсі набуття, засвоєння аксіологічних настанов не лише Модерну, але й зазначених глобальних філософсько-історичних концептів, що слідують після нього, включаючи сюди й настанови нелінійності та різноманіття. Врешті решт, осучаснення як прагнення до оновлення виступає характерною рисою техногенної цивілізації в цілому, яка хоч і виникла у Новий час в Західній Європі, на даний момент уже розповсюдилася по всьому глобальному світу.

Втім, і настанова на інноваційність як постійне самооновлення техногенної цивілізації виступає далеко вже не однозначно визнаною та позитивною, – критика цивілізації, що була розпочата ще Ж.-Ж. Руссо, набула потужного виміру за доби усвідомлення екологічної кризи (якщо не катастрофи). На сьогодні дослідники визнають наявність суперечності між культурними цінностями, що базуються на традиціях і надають сенс існуванню людини та суспільства, та інноваційним характером цього останнього, що він як раз і заперечує будь-які традиції. Концепція інновації, висунута Й. Шумпетером, походить з теорії економіки, яка має за мету виключно отримання прибутку, – не дивно, що екстраполяція даної концепції на перспективи розвитку соціуму в цілому обертається економоцентризмом, недооцінкою культури, телеологічною короткозорістю: результатом виявляється суспільство, в якому панують суто матеріальні псевдо-цінності, які не забезпечують світоглядних орієнтацій людей [3]. У багатьох сучасних “розвинутих” суспільствах люди схильні вкрай низь-

ко оцінювати рівень своєї задоволеності життям; в Україні ця ситуація дезорієнтації ще й посилюються постійною “перехідністю”, “реформами” та “трансформаціями”, яким вочевидь бракує філософського, світоглядного осмислення – що саме трансформується та в якому напрямі.

Справа, звичайно, зовсім не в тому, аби, слідуючи дещо показовому заклику Руссо, відмовлятися від цивілізації, від техніки, а той від культури загалом. Справа в тому, аби надати осмислення техніці, вбудовуючи її в систему цілей і цінностей людського соціального буття, як то і слідє з самого її визначення: “техне” – засіб, який не має претендувати на місце ерзац-цілей. Інакше виправдається застереження Василя Налімова: “Як машини постали між природою та людиною, так і комп’ютери постануть між людиною та смислами” [5, 234]. Проте технічні засоби не здатні продукувати смисли, – вони можуть лише завадити людині виробляти їх самій.

А тому має постати питання і про те, що лише людина може виступати справжнім суб’єктом суспільного розвитку загалом, а тому і модернізації. До сьогодні ж під “модернізацією України” здебільшого розуміється модернізація української держави, яка дійсно цілком належить епосі Модерну, тобто такій історичній ситуації, за якої розвиток особистості міг здійснюватися лише за рахунок відчуження на її користь здібностей багатьох інших. Як зазначає Юрген Габермас: “Свого часу національна держава була переконливою відповіддю на виклик історії, ставши функціональним еквівалентом для ранньомодерних форм соціальної інтеграції, які розпадалися. Сьогодні ми стоїмо перед аналогічним викликом. Глобалізація засобів зв’язку та комунікації, промислового виробництва та його фінансування, трансферу технологій і зброї, а передовсім екологічних і військових ризиків ставить нас перед проблемами, які вже не можна розв’язати в національно-державних рамках...” [1, 157].

Як парадигма лінійного мислення вичерпала себе, так і спроби розбудови на теренах України класичної національної держави Модерну за готовими лекалами задалегідь приречені на невдачу. Занепад держави в її унітарній, абстрактній іпостасі – не трагедія, а закономірний результат розвитку суспільства, підвищення культури життя кожної людської особистості, що поступово стає справжнім суб’єктом політичного життя, суб’єктом демократії, суб’єктом влади. Парадокс сучасної України – в тому, що вона намагається модернізувати державу тоді, коли теорія і практика самого існування такої форми організації суспільного життя людей, як національна держава, перебуває у глибокій кризі [7, 147]. Ми, образно кажучи, закладаємо перші камені до фундаменту в той час, коли сусіди, що споруджували до нас за тим саме архітектурним проектом, затівають глобальну перебудову, переконавшись у його докорінних недоліках.

Пригадуючи вічний програш Ахіллеса, що наздоганяє черепаху, можна, проте, вбачати в сучасній ситуації не тільки виклик Україні, але й реальний шанс – не повторити помилок інших країн, що побудували в себе централізовані, унітарні, модернові держави, застарілі, скрипчиві й неповороткі структури яких тепер треба пристосувати під нові вимоги часу. Як справедливо зауважує американський дослідник Девід Хелд: “Для того, щоб демократичне право було ефективним, воно має бути міжнародним” [6, 106], – і реалізація такого сучасного, глобального шляху розвитку для України вимагає креативного та самостійного мислення, а не механічно-епігонського копіювання застарілих взірців доби Модерну.

А тому можна зробити висновок, що будь-які інновації та модернізації можуть набути сенсу лише в контексті довгострокової перспективи розвитку суспільства в цілому, з урахуванням ціннісної орієнтації на подолання глобальної екологічної та

соціальної кризи, за умов гуманістичної трансформації сьогоденного технологізму, економізму та вестернізації у бік людиномірності, культуроцентризму та багатовекторності.

Джерела

1. Габермас Ю. Залучення іншого: Студії з політичної теорії: Пер. з нім. – Львів: Астролябія, 2006. – 416 с.
2. Горбунова Л. С. Можлива відповідь на виклик after-постмодерну // Вища освіта України. – 2003. – № 2. – С. 46–51.
3. Мелков Ю. А. Инновационное общество и его смысловые, ценностные и нравственные основания // Totalogy–XXI. Постнекласичні дослідження. – Вип. 23. – К.: ЦГО НАН України, 2010. – С. 133–150.
4. Мелков Ю. А. Человекомерность постнеклассической науки. – К.: Изд. ПАРАПАН, 2014. – 254 с.
5. Налимов В. В. Спонтанность сознания : Вероятностная теория смыслов и смысловая архитектура личности. – М.: Изд-во “Прометей” МГПИ им. Ленина, 1989. – 288 с.
6. Held D. The Transformation of Political Community: Rethinking Democracy in the Context of Globalization // Democracy’s Edges / Ed. by Ian Shapiro and Casiano Hacker-Cordón. – New Haven, CT : Yale University Press, 1999. – P. 84–111.
7. Mielkov Iu. The Many-Faced Democracy / Iurii Mielkov, Anatolii Tolstoukhov, Iryna Parapan. – Saarbrücken : Lambert Academic Publishing, 2016. – 282 p.

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ІНСТИТУЦІЙ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Стрімкий розвиток корупції заважає проведенню важливих реформ сучасного українського суспільства, а також економічно розвиватися нашій державі, формувати позитивний міжнародний імідж України.

Слід констатувати, що найбільш корумпованими українці називають саме ті інституції, які покликані боротися з корупцією – суди (66 %), правоохоронні органи (64 %), державну службу (56 %), а також сферу охорони здоров'я (54 %), Парламент (53 %), політичні партії (45 %), ЗМІ (22 %), громадські організації (20 %) [1].

На сьогодні виникла проблема системно проаналізувати розвиток антикорупційних інституцій за кордоном з метою визначення найкращих практик та реалізації їх в українському суспільстві. Слід зазначити, що за кордоном або створюються спеціальні інституції, які запобігають корупції, або зазначеними питаннями опікуються суди та поліція.

Фінляндія вважається найменш корумпованою країною в Європі, однак у країні фактично ніколи не видавалися спеціальні закони про корупцію або про створення спеціальних органів для її контролю. Корупція розглядається як частина кримінальної злочинності та регулюється на всіх рівнях законодавства правовими нормами про протидію хабарям [5].

Контроль за виконанням антикорупційних норм та прийняття заходів у разі їх порушення здійснюють традиційні судові та правоохоронні органи. Особисту роль відіграють канцлер юстиції та омбудсмен парламенту, яких призначає Президент Республіки, і вони є повністю незалежними від усіх державних структур, в тому числі, один від одного. У своїй діяльності вони керуються тільки законом. До їх розпорядження входять усі інструменти права, які необхідні для проведення розслідувань та прийняття відповідних заходів.

Для розгляду звинувачень проти високопосадовців особливої категорії (членів уряду, канцлера юстиції, омбудсмена парламенту, членів Верховного Адміністративного суду) існує спеціальний інститут – Державний суд, який скликається за необхідності, але діє на основі встановлених конституцією країни правил. Цей суд може також розглядати звинувачення проти президента країни [4, с. 179].

Державний суд, який очолює президент Верховного суду, складається з голови Адміністративного суду, Надвірного суду та п'яти депутатів парламенту, які обрали саме парламентом. Фактично це "суд імпичменту", який може приймати рішення про відсторонення від посади осіб вказаної категорії. У післявоєнний період країни Державний суд скликався лише одного разу. Таким чином, від звинувачень в корупції та покарань у Фінляндії не рятують ні висока посада, ні депутатські мандати, ні суспільна діяльність. У боротьбі з корупцією Фінляндія активно використовує міжнародно-правові інструменти, співпрацює в цієї області з іншими країнами, практикує своє законодавство відповідно до міжнародних норм і законів. Вона підписала та

ратифікувала основні документи, в тому числі Конвенцію про боротьбу з корупцією 1997 р., Конвенцію Організації економічного співробітництва і розвитку 1998 р. про боротьбу хабарями, Конвенцію ООН “Проти корупції”, 2003 р. [4, с. 179].

У Франції створена Центральна служба по боротьбі з корупцією, до основних функцій якої віднесені: централізація інформації, необхідної для попередження (виявлення) фактів активної та пасивної корупції, зловживання службовим становищем як з боку державних службовців, так і приватних осіб, а також надання допомоги судово-слідчим органам у випадку їх звернення про надання інформації, що свідчить про факти правопорушень. Центральна служба інформує Прокурора республіки для проведення розслідування [3, с. 282]. Таким чином, зазначена служба виконує функції як попередження корупції та її подолання.

Основні антикорупційні заходи в Нідерландах полягають у тому, що: по-перше, створено жорсткий громадський контроль за діяльністю чиновників; по-друге, вагому роль у боротьбі з корупцією відіграють засоби масової інформації, котрі оприлюднюють випадки корупції та часто проводять незалежні розслідування; по-третє, матеріали, пов'язані з корупційними діями, якщо вони не стосуються системи національної безпеки, обов'язково стають відомі широкому загалу громадськості; по-четверте, створено особливий тип спеціальної поліції, що має широкі повноваження в розкритті корупційних злочинів [2, с. 196; 6, с. 180–181].

Таким чином, існують різні моделі формування антикорупційних інституцій за кордоном, водночас ефективність залежить не тільки від наявності чи відсутності таких інституцій. А й від якості формування кадрового складу, політичної підтримки діяльності таких органів, розвиненості антикорупційних інституцій.

Джерела

1. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності у контексті сучасної антикорупційної стратегії: дис. ... д-ра юрид. Наук: 12.00.08. К, 2015. 480 с.
2. Кузнецова О. А. Зарубежный опыт борьбы с коррупцией: проблемы и эффективность. Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. 2014. № 2 (130). С. 195–197.
3. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія / Є. В. Невмержицький. – К.: КНТ, 2008. – 368 с.
4. Ситник Л. С. Можливості використання європейського досвіду протидії корупції в Україні. Економіка і організація управління. 2016. № 2 (22). С. 174–180.
5. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей URL: <https://www.oecd.org/corruption/asn/39972270.pdf>.
6. Франчук В. І., Комісарчук Ю. А., Прокопенко В. Ю. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження. Л.: ЛьвДУВС, 2011. 220 с.

ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФСЬКИХ ІДЕЙ КАРЛА МАРКСА

Роздуми православного священика про спадок Карла Маркса можуть викликати подив і тому потребують певного пояснення. Ці думки мають радше публіцистичну, ніж богословську природу. Але оскільки численні соціальні ідеї Маркса знову, здається, нагадують про реалізм буття та соціальну несправедливість, чимало з його попереджень та концепцій варто осмислити й сьогодні. Акцентуючи увагу на 200 річчі з дня народження німецького філософа і економіста Карла Маркса, варто наголосити, що глибокий аналіз та прогнози мислителя щодо політики, глобалізації, фінансових спекуляцій капіталістичних еліт, бюрократії державницьких чиновників, проблем соціальної нерівності і сьогодні звучать як ніколи злободенно [14, 15]. Знаний український філософ та письменник Анатолій Дністровий наголошує: “Маркс першим відчув і передбачив географічне розширення динаміки модерного капіталізму, якій після зміни індустріального суспільства постінформаційним та постіндустріальним періодом перетвориться на глобальний капіталізм, що легко подолає кордони національних держав. Спотворення політичних ідей марксизму одіозними російськими та китайськими експериментами усе більше посилюватимуть значення концептів Маркса-макроекономіста, а не ідеолога” [11, с. 17–18].

Зробимо невеликий екскурс у історію. Карл Маркс народився 5-го травня 1818 року в родині адвоката, а згодом юстиції радника в Трірі. Його батько в 1824 році з усією родиною перейшов з юдаїзму в протестантизм. По закінченні трірської гімназії, з 1835 року Маркс навчався спочатку в Боннському університеті, а потім у Берлінському. В Боннському університеті він провів близько року і, судячи з листів батька, без великих результатів для своїх занять, принаймні, батько дорікає йому за розсіяне життя; а з 1836 по 1841 р. був студентом у Берліні [5, с. 649]. З 12 курсів, які він там прослухав, більш ніж половина належить до юриспруденції, один курс – до філософії, два – до богослов'я, історії Церкви, один – до літератури. Зазначимо, що Маркс не лише вивчав історію Церкви, богослов'я, але й вінчався у храмі зі своєю дружиною. Так що войовничий нігілізм, безбожництво прийшли до Маркса не одразу.

В 1841 році Маркс отримав ступінь доктора філософії за філософську дисертацію про Епікура та Демокріта. Переїхавши до Бонну, він почав готуватися до приват-доцентури з філософії. Потім жив у Парижі, Брюсселі та Лондоні [5, с. 649–651]. В цей час Маркс вступив у таємне товариство, що називало себе “Bund der Kommunisten” (“Союз комуністів”) [8, с. 82–83]. Під впливом цього товариства в 1848 році Маркс складає разом з Енгельсом відомий “Комуністичний маніфест”, свого роду класичний твір, перекладений майже всіма мовами [14, 15]. І саме тут починається шлях створення нової секулярної релігії та секулярного месіанізму для багатьох народів світу [17].

Важливо мати на увазі, що секулярний месіанізм є поняттям, що не має чітких меж та категорій і частіше за все позначає псевдоесхатологічне уявлення про виняткову діяльність певних груп людей, винятковість країн та народів, їхнє абсолютне

значення для історичного розвитку всього світу [17, с. 410–422]. Секулярний месіанізм стає актом віри в певну раціональність історії з емпіричною та примітивною формою цілеспрямованості. Серед різноманітних світоглядних ідей, що спокушали людство протягом його багатотисячолітньої історії, найбільш духовно спокусливими та, при спробах їх історичного втілення, найбільш нелюдськими слід визнати світоглядні ідеї комунізму та фашизму. Сягаючи у своїх духовних витках стародавньої релігійної інтуїції про “загублений рай” та “вічне блаженство”, комунізм, фашизм, войовничий радикальний націоналізм спокушають страждання від первинного гріха людство ілюзією досягнення “раю” на землі політичними та економічними методами. При цьому творцем нового світу й “царства” справедливості у відпалому від Бога світі має стати людина, яка або сповідує релігію людинобожництва, або дияволізму та сатанобожництва.

Сьогодні ми бачимо, що, залишаючись багато століть незмінними за сутністю, комуністична та фашистська ідеології пройшли довгий та звивистий шлях зовнішніх перероджень, являючись людству в образах то умоглядно безпристрасних філософських теорій, то харизматично переживаних сектантських месіанських вірувань, то, нарешті, соціально-економічних концепцій та державно-політичних реформ із претензією на інтелектуальну незаперечність точних і природничих наук.

Неважко помітити, що месіанізм може бути неусвідомленим, в ньому можуть не зізнаватися. Це ми й бачимо в марксизмі, в якому сильним є месіанський елемент. Не наукова свідомість у марксизмі є джерелом революційного динамізму, а його месіанське очікування. Економічний детермінізм не може викликати революційного ентузіазму та надихнути до боротьби. Цей ентузіазм викликається месіанською ідеєю пролетаріату, визволення людства [3, с. 639-640]. На нього переносяться все якості обраного народу Божого. Ідея пролетаріату, яка зовсім не збігається з пролетаріатом емпіричної дійсності є ідеєю містико-месіанською. Саме ця ідея пролетаріату, а не емпіричний пролетаріат, має бути наділена повноваженнями диктатури. Це диктатура месіанська [4, 5, 6].

На нашу думку, Маркс був видатним ученим-економістом. “Маркс пояснює історію, виходячи з економіки, тому що створив політичну економію” [10, с. 82]. Але не цим визначається виняткова роль марксизму в світі. Вона визначається релігійно-месіанським боком марксизму, про який рідко пишуть вчені. Маркс заперечував релігію, але мріяв про те, що у майбутньому людина оволодіє економікою, підкорить її собі та буде вільною. Людина, на думку, Маркса, зробить фантастичний неймовірний стрибок із царства необхідності в царство свободи [3, с. 639–640]. Але ось тут як раз і закінчується царина фантастики, метафізики, і месіанізм виходить на арену реальної політики, де й починає діяти як принцип діалектики та боротьби. Петро Струве писав: “Ця ідея войовничого здійснення соціалізму, віра атеїстична, віра навіть не в Царство Боже на землі, а в безбожне подолання всього історичного, що ірраціонально склалося та існує на землі, і в тому числі й перш за все релігії. Таким чином, поряд з апокаліптично-християнським месіанізмом перед нами виступає месіанізм, якщо можна так висловитися, атеїстичний, який роздув та загострив усю антирелігійну традицію людства, поєднавши її з максималізмами в усіх інших галузях – в галузі економічній, соціальній та політичній” [19, с. 409].

Вдумуючись у сутність марксизму, християнський богослов не лише не повинен відчувати жодного впливу нігілізму та атеїстичних думок, але, навпаки, помічати, як багато тут правильного й точно висловленого про соціальну реальність, буття, економіку, фінанси ба навіть свободу. Священик Павло Флоренський пише: “Життя є нескінченно повнішим від розумових визначень, і тому жодна формула не може вмі-

стити всієї повноти життя. Жодна формула, відтак, не може замінити самого життя в творчості, в його щомоментному та повсюдному творенні нового. Отже, розумові визначення завжди та всюди піддаються та неминуче піддаватимуться запереченням” [22, с. 134–135].

Відомо, що в епоху модерну в філософії відбулися кардинальні зрушення – твердження: “Бог – людина – природа” змінилося новим соціальним рядом: “природа – суспільство – людина”. І саме в цій новій парадигмі мислив Маркс. Бог для нього став відчуженою абстрактною сутністю людини, ілюзією, обманом, вигадкою, облудним уявленням, мертвою схемою, внутрішньою проекцією ущербної, недосконалої людини, яка не має волі. Маркс робить висновок, що лише людина є єдиним суб’єктом історії, діячем, який переслідує свої цілі [8, с. 82–83].

Релігія, для атеїстичної свідомості є частиною світогляду диких, первісних народів. Для атеїста релігія – це ідея неосвічених, темних, первісних людей про природу та про самих себе. Релігія необхідна неосвіченій людині для втішання, заспокоєння та пояснення подій, що відбуваються. Звідси відомі слова Маркса: “Релігія є опіумом для народу”. Він запекло критикує релігію. Мислитель вважав, що саме критика релігії є передумовою будь-якої іншої наукової критики. Якщо врахувати всі висловлювання Маркса про релігію, то можна твердити, що всі основні ідеї марксизму проїняті саме критичним пафосом, спрямованим на знищення релігії [13].

Практично всім атеїстам, нігілістам, скептикам та агностикам важко погодитися з думкою про те, що релігійні уявлення народів є струнким елементом не лише світогляду людини, але й культурним кодом цілих народів. У тому числі й цілком сучасного та секуляризованого суспільства. Важливо сказати, що саме на ґрунті православної самосвідомості російського народу досяг триумфу комунізм. Православ’я підготувало фундамент аскези, самопожертви, вірності духу, самозречення та пристрасне бажання втілення небесної справедливості, правди Живого Бога. І коли Бога науковий матеріалізм усунув із життя, всі духовні поривання людини були спрямовані на досягнення соціалістичного “раю на землі”, але без правди Бога [13].

Щодо визначення цінності релігії у житті соціуму, в науковому світі немає однастайності. За підходу Маркса релігія розуміється виключно як чуттєво-оціночний, емоційний продукт розумової діяльності людини, поза якою релігія взагалі не має жодного сенсу. Філософія Маркса містила системне заперечення релігії, але акцентувала увагу на питаннях соціальної несправедливості. Анатолій Дністровий зауважує: “Маркс мислив і мріяв про справедливий глобус, позбавлений нерівності” [11, с. 12]. Зі сказаного можна зробити кілька висновків загального характеру. Марксизм як цілісне, внутрішньо винятково сильно зв’язане вчення, яке поєднало в собі раціональну концепцію з моральними ідеалістичними імперативами людини. Саме тому марксизм був із чудовою ефективністю застосований більшовиками для створення “казкової ідеології” про майбутнє світле царство справедливості. До того ж варто додати, що марксистське розуміння історії, яке визнає економіку двигуном прогресу та найбільш людяного життя (у фізичному сенсі слова), а релігію, право, мораль, культуру, звичаї, мистецтво та науку лише функціями економіки, на перший погляд, є вельми переконливим, особливо сьогодні, в епоху тотальної комерціалізації свідомості.

Але навіть якщо погодитися з тим, що економіка є наріжним каменем побудови сучасного суспільства, то релігія аж ніяк не є продуктом виробничих стосунків, як вважав Маркс. Численні дослідники, М. Вебер, С. Хантінгтон, зокрема, вважають, що саме релігія вмотивовує економіку та формує основи культури, а не навпаки [25]. Духовні цінності в соціальній сфері буття людини мають стрижневий характер.

Саме релігія є ядром культурної системи людства. Відомо, що сучасна людина живе в епоху переоцінки самих основ релігії, моралі, науки, культури, коли складається нова система суспільних цінностей. Це звичайно породжує широку наукову дискусію, жвавий інтерес науковців до питань взаємодії Церкви та держави, до проблем не лише економіки, політики, але й філософії. У сучасних умовах суспільної політичної та духовної трансформації України, коли в суспільстві відбувається складний і неоднозначний процес переоцінки минулого, складається нова система взаємодії науки та релігії, для науковців актуальним є важливе вивчення спадщини минулого та її актуалізації в процесах сьогодення.

На нашу думку, цілісне, системне розуміння питань соціальної справедливості, процесів економіки та політики у світі неможливе без урахування векторів релігійного осмислення буття людства, без духовних цінностей, які одночасно є фундаментом суспільства й держави. Саме духовні цінності слугують ядром соціальної й політичної діяльності людини, а отже й розвитку держави. Стратегічні цілі розвитку суспільства формуються на засадах духовних й релігійно-моральних цінностей, що утворюють реальність сьогодення й майбутнього світу.

З точки зору Церкви, сучасний світ соціального, як і світ політичного, суспільного неможливо уявити собі без релігійних векторів розвитку людства, без духовних орієнтирів [16]. Від самого свого виникнення держава, процеси політики, економіка, соціальна комунікація людини потребували богословського обґрунтування. Це вимагає від науковців узагальнення релігійної, філософської, економічної, політичної думки щодо соціальної справедливості, витоків і сутності релігії, ціннісної системи сучасної людини, взаємозв'язку релігії з процесами демократизації та державотворення в Україні.

У свою чергу, Маркс використовує еволюціоністську теорію Чарльза Дарвіна, за якою людина є продуктом розвитку природи, а її здатність до мислення виникає як пристосувальна реакція в силу дії принципу природного відбору. Людина виробляє не лише блага, але й сама себе, тобто в основі історичного розвитку лежить мінливий спосіб виробництва, який визначає, в тому числі, стосунки між людьми. На певній стадії історичного розвитку виникає відчуження людини в суспільстві, яке виявляє себе також у виникненні релігії, тобто віри в Бога. Подолання відчуження означає також подолання релігії. Усвідомлення людиною історичної необхідності та своєї ролі в історії робить людину вільною, тим самим у її мисленні ідея Бога усвідомлюється як пережиток антагоністичного суспільства. Цілком очевидно, що в такій концепції в царстві людської свободи Богу місця немає [13, с. 281–298].

Маркс був переконаний, що лише людина сама є творцем своєї історії, вона творить себе та своє буття, перетворюючи природу, тобто людина і є бог. Така приваблива та спокуслива ідея не залишила байдужими кращі уми людства. Невипадково ідеями марксизму “перехворіли” практично всі представники української й російської інтелігенції початку ХХ сторіччя, в тому числі й представники російської релігійно-філософської думки (Миколай Бердяєв, Сергій Булгаков, Петро Струве, Семен Франк) [2, 3, 4, 5, 6, 19, 24].

І лише пройшовши філософську пустелю марксизму, побачивши реалії нової соціальної трансформації, людина розуміє, що на практиці людина без Бога та релігійних інститутів не тільки не долає своє відчуження, не тільки не скасовує соціальну нерівність, рабство, але, навпаки, створює ще більш жорсткі форми відчуження, поневолення та знищення життя. І замість здобуття свободи, справедливості, рівності й братства, потрапляє в цілковиту залежність від історичної необхідності, опиняється в полоні політичних ілюзій та неправди.

Аби критикувати Карла Маркса, як це зазвичай робиться в церковному середовищі, спочатку необхідно встановити з ним заочний філософський діалог, вислухати його твердження та висловити свої богословські заперечення. Але щоб вести такий конструктивний діалог, необхідно мати загальні поняття, принципи, а головне, розуміння подій, що відбуваються. Для розуміння один одного необхідно знайти якийсь загальний принцип, якийсь спільний вихідний пункт суперечностей. Адже встановлення діалогу між світською та богословською наукою – це безперервний діалог учених та релігійних мислителів, співставлення протилежних думок та розв'язання філософських проблемних питань. Більш того, митрополит Філарет (Вахромєєв) наголошує: “Богослов'я не є “внутрішньою справою” Церкви. Воно покликане відповідати на питання та виклики сучасності, звертаючись до живої людини, враховуючи її ідеали та сумніви, її інтелектуальні пошуки та духовні потреби. Богослов'я за сутністю своєю є антропологічним, тому що його адресатом є людина” [21, с. 13]. Завдання православних богословів, як писав Г. П. Федотов, у тому, щоб “відібрати в Маркса та повернути Христові несправедливо відібране соціальне надбання Церкви” [20, с. 200]. Не можна не погодитися зі словами Лілії Гриневич, яка пише: “Вірні покликані бути свідками Христа в їхньому житті, у їхній діяльності й у всіх середовищах, в яких вони працюють: захист життя і благо сім'ї, праця, економіка, освіта та культура і, особливо, політика” [9, с. 6].

Цілком очевидно, що не лише знання, а й усе буття людини розгортається як безперервна диференціація та інтеграція, як єдність різноманітного, як постійне заострення суперечностей та конфліктів та їх розв'язання. Визнання цього принципу ніскільки не робить християн марксистами або комуністами. Відомо, що вся антична філософія тримається на діалектичному принципі єдності протилежностей. Видатні уми світу, філософи, мислителі створювали самі слова “філософія” та “діалектика”. Їм вдалося довести, що філософія є діалектикою, аналізом та синтезом, співставленням та протиставленням, шуканням останньої єдності всіх протилежностей, всеохопного синтезу.

Великий російський філософ Миколай Бердяєв дає чудове формулювання діалектичного, принципу: діалектика Божественного та людського складає істинне ядро християнського світоспоглядання [2]. Більш того, антиномія християнської цивілізації та чернецького шляху спасіння або, як висловився протоієрей Георгій Флоровський, “антиномія імперії та пустелі” стає незмінним шляхом духовного життя Православної Церкви майже протягом усієї (за винятком перших трьох століть) спасенної місії Церкви Христової в людській історії. Богословська суперечка між святими Нілом Сорським та Йосифом Волоцьким була також відгомонам цієї філософської та соціальної антиномії, а канонізація Православною Церквою обох підкреслює необхідність двох моделей буття: духовного споглядання та соціальної дії [23, с. 256–291].

Сучасна людина є свідком того, що економічні цінності, фінанси, проблеми економіки, комерціалізація буття фактично нівелює людську особистість, полишаючи духовні питання людини на узбіччі соціального розвитку людства. Можна по різному ставитися до класової теорії Маркса, але реалії буття свідчать про те, що два великих класи у житті соціуму постійно ворогують, принципово протистоять один одному – це пролетаріат (середній клас) і буржуазія (олігархія). “К. Маркс суворо дотримувався теорії двополярного класового суспільства: у рабовласницькому суспільстві – раби і рабовласники; у феодальному – кріпосники і феодалі; у буржуазному – пролетаріат і буржуазія” [7, с. 24] Навіть, на прикладі України, неважко помітити, що з кожним днем інтереси олігархів постійно перемагають над волелюбними й демократичними

прагненнями усього українського народу. Капітал стає гегемоном не тільки у політиці, економіці, але й навіть у сфері культури. І саме тому Церква “прагне виявити та засудити соціальну несправедливість, дати голос бідним і упослідженим, тим, у кого нема лобі у суспільстві, і допомогти їм вибороти їхні права” [18, с.12], – пише католицький богослов, архієпископ Мюнхенський і Фрайзінський Райнгард Маркс.

Звісно, що “спекулювати” на революційній ідеї робочого класу доволі легко, але не бачити реального протистояння між бідними та багатими не можна. Мусимо визнати, що легкий для сприйняття людини біполярний образ соціальної структури суспільства, зафіксований різними полярними точками зору: “праві – ліві”, “верхи – низи”, “сильні – слабкі”, “багаті – бідні”, “ті, що процвітають – ті, що зубожіють”, “просунуті – лохи”, “компетентні” – “некомпетентні”, “ті, що виграють – ті, що програють” – стає реальною картиною усього світу. Вочевидь, що становлення нової політичної системи України, нові економічні реформи – справжні соціальні “вибухи”, тотальна всеохоплююча корупція спричиняють суперечливу і багато в чому малозрозумілу, навіть для науковців, соціальну структуру та стратифікацію українського суспільства [1, 12].

Соціальна несправедливість особливо гостро відчувається сьогодні в Україні, яка несе на собі важкий тягар релігійного, національного, культурного, мовного та політичного протистояння. Численні конфлікти обумовлені як історичними чинниками (постійне протистояння Православ'я на Сході та Католицизму на Заході, дві світові війни ХХ століття, сучасний конфлікт на Сході, агресія Росії, ідеологічні розбіжності демократичної і комуністичної ментальності). Український народ озлобився, вже іскрить і палахкотить у релігійній сфері, на ґрунті боротьби за автокефалію, представники різних Церков по-різному сприймають відносини між Сходом і Заходом. Заздрість, образа, потоптана соціальна справедливість, уражене самолюбство бідних поєднуються із самовдоволенням багатих та усвідомленням зверхності, винятковості олігархів над усім українським народом. Важливо постійно над цими викликами розмірковувати, “щоб корупція не перетворилася на загальноприйнятий елемент дійсності або не стала ще одним словом, яке використовують у номінальних механізмах культури та гностичних цінностях” [12, с. 10].

І як це не дивно, але саме Маркс обстоював, хоч і з атеїстичних позицій, ідею соціальної справедливості, звільнення трудової людини від “прокляття” праці, рабства та неволі, утвердження рівності та братерства. Тобто, основоположні демократичні цінності – рівність, братерство, свободу, справедливість. Причина соціальних негараздів – абсолютизація спокус та принад розбещеного життя, надмірна тяга до багатства та влади. Відкидаючи владу капіталізму у політичному житті суспільства, Маркс висував концепцію домінування робочого пролетаріату.

Підсумовуючи, слід визначити, що філософські ідеї Маркса, серед яких провідне місце зайняли такі цінності, як прагнення до перемоги, боротьби, визволення, волі, соціальна справедливість, ідеї визволення пролетаріату, сформували ціннісні підвалини багатьох соціальних мислителів світу. “Маркс – це типовий сучасний мислитель, який спирається на філософію свободи, як її трактує Просвітництво. Маркс не хотів скасувати проект свободи, що його започаткувала сучасність, – він прагнув його завершити” [18, с. 40], – пише архієпископ Мюнхенський і Фрайзінський Райнгард Маркс. “Інтелектуальний рівень та ідейне багатство марксизму такі, що роблять його унікальним явищем культури” [13, с. 15], – вважає відомий політолог та соціолог С. Г. Кара-Мурза.

Таким чином, розвиток соціального вчення Церкви охопив практично всі напрями сучасної християнської думки й активно виявляється в діалозі світської та

церковної науки [1, 14]. Однак, проблематика критичного ставлення богословів до власної думки Церкви, реальної присутності християнства в світі, суспільстві, бізнесі, економіці, політиці, особистому житті і інформаційному просторі все ще залишається малодослідженою темою для християнської теології загалом і тим більше для православного богослов'я. Потреба осмислення витоків атеїзму, секулярної філософії ставить завдання цілісного дослідження в галузі політичного богослов'я. Є необхідність усунути фрагментарність і предметну односторонність у розгляді філософської спадщини Карла Маркса. "Свій внесок у це має зробити і Церква, хай і наражаючись на ризик критики" [18, с. 8]. Це питання особливо актуальне для православного богослов'я, яке ще не сформувало критичної маси досліджень із християнської соціології, політичної теології. Спрощеність сприйняття атеїзму, нігілізму, політичної й економічної полеміки, нерозуміння богословських основ соціального буття людства і навіть свідоме їх спотворення, характерне для багатьох духовних книг ХІХ – початку ХХ століття. Православні дослідники в кращому разі тільки нещадно критикували Маркса, займалися тільки апологетикою духовних орієнтирів, ігноруючи соціальні та економічні проблеми сучасної людини.

І насамкінець. Недостатня критичність і односторонність уявлень богословів про атеїстичну картину світосприйняття, і зокрема про питання соціальної справедливості, реальну соціальну місію самої Церкви у сучасному світі призводить до помилковості суджень та необ'єктивності оцінок у богословській науці. Актуальність теми дослідження богослов'ям соціальної справедливості у творах марксистів, економістів та інших філософів визначається пошуком духовних векторів розвитку сучасного суспільства, для якого соціальна проблематика життя є визначальною. В сучасній богословській науці йде складний та багатогранний процес народження нових соціальних сенсів життєвих орієнтирів соціуму, вкорінених у соціальній філософії та економічній традиції світу. В цих умовах і виникає необхідність звернення до наукового спадку філософів минулих століть. Звернення до проблем соціальної справедливості, вивчення соціальної проблематики у спадку Карла Маркса, в даному контексті, набуває особливої значущості, як для світської науки, так і для християнського богослов'я.

Джерела

1. Булгаков С. Н. От марксизма к идеализму. Статьи и рецензии / Сергей Николаевич Булгаков; сост., вступ. статья и комментарии В. В. Сапова. – М.: Астрель, 2006. – 1008 с.
2. Бенедикт XVI. Місце Бога у світі. Влада, політика, право. – Львів: Свічадо, 2014. – 96 с.
3. Бердяев Н. А. Диалектика божественного и человеческого / Николай Бердяев; сост. и вступ. ст. В. Н. Калюжного – М.: АСТ; Харьков: Фолио, 2005. – 620 с.
4. Бердяев Н. А. Дух и реальность / Н. А. Бердяев; Вступ. ст. и сост. В. Н. Калюжного. – М.: АСТ; Харьков: Фолио, 2003. – 679 с.
5. Бердяев Н. А. Духовные основы русской революции. Истоки и смысл русского коммунизма / Николай Бердяев. – М.: АСТ, 2006. – 448 с.
6. Булгаков С. Н. История экономических и социальных учений / Сергей Николаевич Булгаков; вступ. статья, сост. и примеч. В. В. Сапова. – М.: Астрель, 2007. – 988 с.
7. Головатий М. Ф. Класи і партії: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К.: ДП "Видавничий дім "Персонал", 2008. – 144 с.
8. Головатий М. Ф. Людина і політика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Микола Головатий. – К.: ДП "Видавничий дім "Персонал", 2012. – 352 с.
9. Гриневич Лілія. Вступ // Бенедикт XVI. Місце Бога у світі. Влада, політика, право. – Львів: Свічадо, 2014. – С. 5–6.

10. Державне управління: філософські, світоглядні та методологічні проблеми: Моногр. / Кол. авт.; За ред. д-ра філос. н., професора В. М. Князева. – К.: Вид-во НАДУ. – Міленіум, 2003. – 320 с.
11. Дністровий Анатолій. Глобус Карла Маркса: Есеї з соціальної та політичної критики / Анатолій Дністровий. – Львів ЛА “Піраміда”, 2015. – 156 с.
12. Зцілитися від корупції / Хорхе Маріо Бергольо (Франциск). – Львів: Свічадо, 2015. – 40 с.
13. Кара-Мурза С. Г. Маркс против русской революции. – М.: Эксмо, Яуза, 2008. – 320 с.
14. Маркс К. Капитал: Критика политической экономии / Карл Маркс. – М.: Группа Компаний “Рипол классик”, “Пальмира”, 2018. – 179.
15. Маркс К. Сочинения: [в 50 т.] / Карл Маркс, Фридрих Энгельс. – М.: Политиздат, 1960. – Т. 23. – 907 с.
16. Мартишин Д. С. Діалог Української Православної Церкви та суспільства у процесі політичних трансформацій України: монографія / Д. С. Мартишин. – Київ: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2017. – 272 с.
17. Мартишин Діонісій, прот. До питання про стан та особливості месіанізму у сучасній політиці // Труды Київської Духовної Академії. – К., 2009. – № 10. – С. 410 – 422.
18. Райнгард Маркс. Капітал. – К.: Темпора, 2013. – 296 с.
19. Струве П. Б. Patriotica: Политика, культура, религия, социализм / Сост. В. Н. Жукова и А. П. Полякова; Вступ. ст. и примеч. В. Н. Жукова. – М., 1997. С. 409.
20. Федотов Г. П. Церковь и социальная правда // Федотов Г. П. Империя и свобода. Избранные статьи. – Нью-Йорк: Посев – США, 1989. С. 200.
21. Филарет, Митрополит Минский и Слуцкий, Патриарший Экзарх всея Беларуси. Богословие добрососедства. – К., 2002. С. 13.
22. Флоренский П. А. Столп и утверждение истины: Опыт православной теодицеи / П. А. Флоренский. – М., 2003. С. 134 – 135.
23. Флоровский Георгий, прот. Догмат и история. – М., 1998. С. 256.
24. Франк С. Л. Духовные основы общества. – М.: Республика, 1992. – 511 с.
25. Хантингтон С. Кто мы?: Вызовы американской национальной идентичности / С. Хантингтон; Пер. с англ. А. Башкирова. – М.: АСТ, 2004. – 635 с.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЦІННІСНИЙ ОРІЄНТИР У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Соціальна відповідальність має ціну – це податки. Поки що у нашій державі взаємовідносини державних фіскальних органів та суспільства мають дещо суперечливий характер. І пов'язано це скоріше не із самою структурою податків, а непрозорістю і несправедливістю їхнього використання. Ефективним підґрунтям подальших теоретичних розробок у даному напрямку може стати усвідомлення державного управління як соціально-ціннісного феномену, органічно притаманного еволюції суспільства; вивчення характерних ознак, принципів і ціннісних орієнтацій управлінських систем у сучасному державно-організованому соціумі [1]. Цій багатогранній проблемі приділяли уваги багато вчених. Серед вітчизняних доробок можна виділити праці В. Бодрова, А. Кредісова, П. Леоненко, П. Калити, Ю. Попова, Є. Сніжка, І. Чернявської та інших [2]. Наукова розробка проблематики, сталого розвитку розпочалася із моменту проголошення в 1995 р. спільної заяви 11 вчених – економістів та екологів під назвою “Економічне зростання, економічний потенціал та довкілля” в якій істотними характеристиками сучасного стану розвитку світового господарства, що обмежують можливість економічного зростання було названо обмеженість ресурсної бази та екологічного потенціалу планети [3]. Разом з тим, була проголошена ідея про необхідність формування нової парадигми суспільного розвитку, оскільки економічне зростання саме по собі не забезпечує покращення якості життя та довкілля. Подальша концептуалізація проблеми знайшла відображення у роботі Г. Дейлі “По за зростанням. Економічна теорія сталого розвитку” [4]. Як базові для побудови стратегії сталого розвитку було названо концепції корпоративного громадянства та корпоративної соціальної відповідальності. У результаті еволюції теоретичних поглядів на природу етики бізнесу, корпоративного громадянства та соціальної відповідальності у працях західних та вітчизняних науковців сформувалася наукова концепція соціальної відповідальності як обґрунтування необхідності відповідального відношення держави до суспільства та навколишнього середовища. Проте незважаючи на розмаїття наукового загалу, так і не було зроблено спроби систематизувати та класифікувати пріоритети соціально-ціннісних орієнтирів у державному управлінні. Розв'язанню цього питання і присвячена ця наукова розвідка.

Завданням дослідження, результати якого схематично викладено в даній роботі, є:

- визначити соціальний зміст цінності державного управління як процесу органічно притаманного буття людської цивілізації.

Одразу потрібно відзначити, що зусиллям наукової думки доводиться, що в поняттях, що в поняття “державне управління” слід вмещувати як загальні, так і конкретні смисли, але до пізнавального усвідомлення політики соціальних реформ [5]. Тому будь-яка, на наш погляд, владна реформа державного управління виправдо-

вує себе лише і тільки тоді, коли вона: 1-актуальна; 2-вивірена; 3-логічна; 4-наукова; 5-моделювання; 6-обґрунтована; 7-прозора; 8-системна; 9-і узгоджена.

Отже, в Україні потрібно формувати такі умови, коли б відбувався двоєдиний процес формування і правової держави, і громадського суспільства, де роль державного управління все більше підпорядковувалась би інтересам особливості, соціальним цінностям людини і суспільства загалом. А це означає:

- пріоритет гуманізму і цінності, що його конкретизують (безпека, добробут, гідність людини, її права і свободи, всебічний розвиток) по відношенню до соціально-політичних цінностей (демократії, колективізму, справедливості, суспільного прогресу);
- неминучі ціннісні суперечності і необхідність їх свідомого регулювання з боку держави;
- виключення будь-якої дискримінації за національно-етнічними, політичними, релігійними, статеві-віковими ознаками;
- надійний законодавчий захист особистості та гідності громадянина, недоторканість його житла та майна, свобода вибору проживання, виїзду або в'їзду до країни, таємниця листування та телефонних розмов, свобода слова, преси та інформації;
- усебічний захист громадянських прав з боку судових органів і громадських організацій.

Усі ці заходи з необхідністю привезуть до формування такої системи державного управління, яка наочно доведе пріоритети соціально-ціннісних орієнтирів у розбудові соціально відповідальної української держави.

Джерела

1. Європейські орієнтири місцевого самоврядування і регіонального розвитку: збірник матеріалів та документів/ заг. ред. М. Пухгинського, О. Власенка. – К.: Вид-во АМУ, 2009. – 508 с.
2. Бодров В., Кредісов А., Леоненко П. Соціальне ринкове господарство: Навч. посіб. – К.: Либідь, 1995. – 128 с.
3. Atgou K. et al. Economic cerouth, Carrying Capaciti and the Envromment//Science, 28April, 1995.
4. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку. – К.: Інтелсфера, 2002 – 298 с.
5. Рубцов В. Індикатори та моніторинг у муніципальному управлінні: наук.-практ. Посіб. / В. П. Рубцов. – К.: Гнозис, 2002. – 148 с.

ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТІВ НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ “ПСИХОЛОГІЯ, МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ”

Професійне самовизначення – це пізнання особистістю себе як суб’єкта певної професійної діяльності, об’єктивна оцінка власних індивідуальних особливостей, співставлення своїх професійно важливих якостей і можливостей із вимогами, потрібними для оволодіння певною професією, пізнання своєї ролі в системі соціальних відносин, усвідомлення власної відповідальності за успішне виконання діяльності, реалізація своїх можливостей, а також саморегулювання поведінки, спрямованої на досягнення поставленої мети [3]. Сучасні тенденції психології та педагогіки щодо вивчення проблеми професійного самовизначення особистості полягають в більш широкому розумінні цього поняття як професійного розвитку взагалі, тобто, розгляду особистості як суб’єкта майбутньої професійної діяльності, здатної вирішувати відповідні завдання в умовах сучасного ринку праці [2].

Самовизначення являє собою не одноразовий акт вибору, а потребує прийняття низки рішень упродовж усього життєвого шляху людини [3]. Професійне самовизначення, за Є. Климовим, є системоутворюючим центром для всієї системи можливих “самовизначень” людини як суб’єкта діяльності та громадянина [2, 3].

Спрямованість особистості, її життєві цілі, осмисленість виборів і оцінок, задоволеність життям (самореалізацією) та здатність щодо відповідального ставлення до нього визначається цілісною системою свідомих та вибіркових зв’язків, що має назву смисложиттєвих орієнтацій. На взаємозв’язок особистості, сенсу життя та діяльності вперше звернув увагу ще в 1947 р. видатний радянський психолог О.М. Леонтьєв, розглядаючи індивідуалізоване значення світогляду, вчинків, соціальних норм, ролей, цінностей та ідеалів. Цінності утворюють третій, найвищий рівень систем смислової регуляції, тоді як її основу становлять особистісні сенс і смислові установки конкретної діяльності, а другий рівень займають мотиви, смислові конструкти та диспозиції. До першого, найбільш загального рівня смислових орієнтацій відносяться такі психологічні утворення, як потреби, особистісні цінності, світогляд, сенс життя та самоствавлення, що визначають зміну смислових орієнтацій та лінії розвитку смислової сфери. Другий смисловий рівень – це змістова реалізація взаємовідношень особистості і світу в процесі реальної життєдіяльності, що визначає внутрішній світ людини. Смисложиттєві орієнтації тісно пов’язані з життям людини, її минулим, теперішнім і майбутнім, відображаючи наявність цілей і задоволеність досягнутими результатами їх реалізації. Вони є динамічним утворенням, що визначає напрямок розвитку “Я” в бік досягнення сенсу життя та смисложиттєвих цінностей [5].

Система смисложиттєвих орієнтацій людини внутрішньо пов’язана з ціннісними орієнтаціями особистості, впливаючи на формування поточних завдань, діяльність особистості, її ставлення до оточуючого світу, характер, поведінку і виявляючись у самотутності людини в її культурному, духовному, суспільному житті.

Визначення ціннісного ставлення є основою вчинку, діяльності, життя в цілому [5]. Особистісна відповідальність, соціальна задіяність, самоідентифікація та саморегуляція особистості визначаються її образом “Я”, що виявляється в трикутнику власного бажання (“я хочу”), вимогливості (“мені потрібно”) та цілеспрямованості (“я прагну”). На сучасному ринку праці цей трикутник розглядають як взаємодію трьох складових – “хочу”, “потрібно” і “можу” [1, 5].

Завдання навчального закладу, таким чином, надати студентам можливість задовольнити потреби їх професійної самореалізації, коли бажання “я хочу” і стремління “я прагну” завдяки здобутим у процесі навчання знанням і навичкам переходить у “я можу”. Від задоволення рівня домагань у досягненнях залежить формування самоповаги особистості, що має вплив на всі компоненти її діяльності: задоволення собою, прийняття себе, почуття власної гідності, позитивне ставлення до себе, узгодження “Я”-реального з “Я”-ідеальним. Тобто, мотивація досягнення є важливим регулятором і домінантою розвитку людини.

Оптимальне співвідношення поведінки особистості з вимогами ситуації, очікуваннями інших, формування міжособистісних взаємодій досягаються за допомогою процесів саморегуляції та самоконтролю – внутрішньої оцінки поведінкових актів у співвідношенні з прямою або передбачуваною оцінкою з боку інших людей, усвідомленням особистістю співвідношення своїх мотивів, цілей та дій [2, 3, 5].

Проведене нами опитування студентів, які навчаються за напрямом підготовки “психологія” та “медична психологія” показало, що першокурсники не завжди усвідомлюють мету навчального процесу, а їх очікування щодо майбутньої професії є досить загальними та невідповідними реальності. Серед проблемних категорій таких студентів можна виокремити три основні типи. Перший – ті, хто поступили на навчання, не особливо замислюючись над вибором професії, просто “треба було кудись поступити” або “так сказали батьки”. Вони не цікавляться предметом навчання, нудьгують на заняттях і займаються сторонніми справами. Серед цієї категорії багато кандидатів на відрахування за неуспішністю і немотивованими пропусками занять. Друга категорія – “всезнайки”, вони вже пройшли якісь курси або тренінги, отримали сертифікат і займаються консультативною діяльністю, дотичною до психології, причому в найнесподіваніших сферах (від надання астрологічних прогнозів до сімейного консультування і коучінгу). Диплом їм потрібен лише для юридичного підтвердження свого права на таку діяльність. Вони мають певні усталені стереотипні уявлення про психологічну науку та досить ригідні переконання. Базову літературу з предмету їм читати нецікаво, вони досить сміливо поводяться з термінологією, вірять у всемогутність психотехнік і впевнені, що саме вони покликані допомагати людям. При цьому, їм не вистачає елементарних знань і критичного мислення, вони досить вільно обходяться з етичним кодексом і принципом “не нашкодь”.

Третя складна категорія студентів – ті, хто прийшов вивчати психологію для того, щоб вирішити власні проблеми. З одного боку, ці студенти мають підвищену рефлексію, всю інформацію пропускаючи через досвід власного життя. Вони дуже сенситивні, вразливі, іноді мають певні патопсихологічні прояви. Однак з іншого боку, саме особиста зацікавленість робить їх мотивованими до навчання, вони є постійними користувачами бібліотеки, активно беруть участь у всіх науково-практичних заходах. Досвід власного життя і роботи з власними якостями особистості роблять таких студентів більш емпатійними до клієнтів. Тут, зокрема, можна згадати студентку, яка, маючи власний досвід подолання важкої хвороби, здобула фах медичного психолога і створила групу психологічної допомоги пацієнтам із таким самим діагнозом.

Виявленню проблемних категорій студентів і усвідомленню ними необхідності відповідних особистісних трансформацій може допомогти проведення психодіагностичних тестувань.

Ряд зарубіжних і вітчизняних авторів [3] з цією метою рекомендують, насамперед, використовувати методика “Шкала зрілості професійних установок” Дж. Крайтса, зорієнтовану на виявлення 5 видів установок: 1) упевненість і рішучість у професійному виборі – нерішучість; 2) безтурботність і матеріальна забезпеченість – егоцентризм і матеріальні інтереси; самостійність і активність – залежність; реалізм і готовність до компромісів – соціальний престиж; інформованість і раціональність – страх.

Визначити сформованість уявлення про майбутню професію допоможе методика “Мотиви вибору професії” [3], яка дозволяє з’ясувати очікування студентів від навчання: “отримання знань”, “оволодіння професією”, “отримання диплому”.

Орієнтаційна анкета Б. Басса дозволяє з’ясувати спрямованість особистості: на себе, на спілкування, на справу [7].

Зрозуміти, якими мотивами (світоглядними, суспільними, практично значимими, особистісними) керується студент у своєму навчанні, зробити висновок щодо провідних мотивів, які обумовлюють позитивне або негативне ставлення до окремих предметів і до навчання в цілому, допоможе методика ставлення до навчальних предметів Г. М. Казанцевої [7].

За нашими спостереженнями, непогані результати дає використання тесту О. Ф. Потьомкіної “Діагностика соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребовій сфері”, що дозволяє виявити спрямованість і ступінь вираженості соціально-психологічних установок особистості (“альтруїзм-егоїзм”, “процес-результат”, “свобода-влада”, “праця-гроші”), зрозуміти, що є найважливішим у житті [5].

Визначити ставлення людини до оточуючого світу, до інших людей і до самої себе, її світоглядні основи та мотивації життєдіяльності можна за допомогою тесту М. Рокіча “Ціннісні орієнтації” [7].

Для самоактуалізації особистості є важливими позитивні емоції, які спонукають до ефективного функціонування особистості, тоді як негативні емоції, стани напруги, конфліктні ситуації, навпаки, виснажують і перешкоджають розвитку. Якщо людина центрована на власному “Его”, то бачення нею речей, усвідомлення ситуацій спотворюється в бік бажаного на відміну від дійсного. Егоцентрична поведінка атомізує людину, відокремлює її від інших. Така людина може існувати лише тоді, коли вона має сили, а от у критичних ситуаціях, без підтримки інших, стає беззахисною [4]. Люди, орієнтовані на засоби, зайняті технологією, методикою, часто виконують дуже добре продуману роботу з тривіальною задачею. Навпаки, творча людина центрована не на засобах, а на проблемі, її діяльність визначається вимогами поставленої мети. Умовою самоактуалізації є усвідомлення свого “Я”, своєї внутрішньої природи, її узгодження з нею своєї діяльності [5].

Тому важливим вбачається також використання тесту “Ваш творчий потенціал”, що дозволяє визначити творчі здібності, креативність особистості [7].

Таким чином, смисложиттєві орієнтації, що визначають життєву концепцію людини, систему переконань і поглядів, ставлення до оточуючої дійсності, є ключовим аспектом професійного самовизначення особистості. Для професії психолога це є особливо важливим, тому завданням є формування у студентів відповідної системи ціннісних орієнтацій, відповідального ставлення до професійного навчання, розвиток творчого компоненту мислення.

Джерела

1. Коляденко Н. В. Профорієнтаційна складова трикутника професійного вибору / Н. В. Коляденко // Ринок праці та зайнятість населення, №2013/2. – К., 2013. – С. 24–27.
2. Кулаков Р. С. Професійне самовизначення особистості: критерії та показники її сформованості в ранній юності / Р. С. Кулаков // Зб. наук. праць К-ПНУ імені Івага Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України: Проблеми сучасної психології. – Вип. 8. – 2010. – С. 555–564.
3. Ляска О. П. Ціннісно-мотиваційні аспекти професійного самовизначення студентства / О. П. Ляска // Зб. наук. праць К-ПНУ імені Івага Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України: Проблеми сучасної психології. – Вип. 10. – 2010. – С. 427–434.
4. Медведева И. Я. Задержка развития души / И. Я. Медведева // Електронний ресурс. – режим доступу: <http://www.pravoslavie.ru/jurnal/11.htm>
5. Основи психології [ред. О. В. Киричук, В. А. Роменець]. – К.: Либідь, 2006. – 632 с.
6. Тест О. Ф. Потемкиной // Електронний ресурс. – режим доступу: <http://hr-portal.ru/tool/test-potemkinoy-diagnostics>
7. Тесты А.Я. Психология // Електронний ресурс. – режим доступу: <http://azps.ru/tests>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КВАНТОВОЇ ФІЛОСОФІЇ У СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИКАХ: НАНО ТА НООТЕХНОЛОГІЇ

На сучасному етапі нанотехнологій світ стрімко змінюється, набуваючи все нових обертів у планетарному масштабі. При цьому сенсорно-розумові акти мудрості, що уможливають феноменальну свідомість, є квантовими рецепторами для ментально-сислової пам'яті ("програмного пристрою, що запам'ятовує"). Такий квант у вигляді "чистої" енергії переходу на атомно-молекулярному рівні як Дух сивої давнини містить у собі інформаційно-генетичний код стратегічного значення. Це, насамперед, є важливим для спецслужб держав світу. У таких випадках феноменальними рецепціями виступають так звані "субстанційні подразники", що є сигналами у вигляді електромагнітних хвиль, в результаті обробки яких здійснюється імпульсна і безперервна розгортка в системі координат людиноцентризму і людинокосмізму. У цьому сенсі розумові акти мудрої особи містять у собі сфокусовані промені превентивного характеру, що "точково" діють по життєво активним ділянкам (секторам, регіонам) глобалізованого світу. Така мудра особа постає у квантовому просторі постає генеративно-цілісним інструментарієм у системі біосоціолокації, що на підставі власної ідентичності (архетипно-ментальної змістовності) виявляє споріднені їй кванти енергії як резонансні імпульси. Для цього існують ноотехнологічні (архетипно-ментального змісту) програмні алгоритми, що забезпечують квантовий простір.

У системі квантової філософії необхідно зазначити, що сучасний інформаційний світ – це візуальне світило, в якому творчо креативний розум виробляє свій лазерний промінь у вигляді сукупної матриці конкретно налаштованих режекторних фільтрів (на відповідному спектрі частот). Це говорить про потужну плідну працю шляхетної особистості. Тому, як ми "лазерно" дивимось на світ сфокусованою свідомістю, так і світ "лазерно" дивиться на нас. Адже лазерне світло – це звичайне світло, але упорядковане. Саме сьогодні в космічній системі відбувається якісно новий стан світла, що є подібним до лазерного світла. Тому, на наш погляд, квантова філософія в системі освіти прогнозує появу сучасного студентства як "лазерно" нового космічного покоління, в якому інтегрально представлені архетипно-ментальні, розумові, перцептивні, екстрасенсорні компоненти.

Це має специфічну значущість істини в системі знань, оскільки саме природа шляхетної конституції особистості і розкриває квантово (порційно, дискретно тощо) нове знання в науці. При цьому догадки, гіпотези та припущення як сукупність міфологем будуються через архетипно-ментальні уявлення ("лазерні пристрої"), за якими бачиться Всесвіт. Іншими словами, "око розуму" – це той "лазерний пристрій" мислення, за допомогою якого ми бачимо невидиме і незвичне, що є практичною за-
требуваністю.

В силу цього людство вже стало на поріг нового науково-технічного прогресу, оскільки сучасне мультимедійне забезпечення є потребою в соціумі. При цьому необхідна інформація матиме лише цифровий формат кодифікації як комунікативна

модель поведінки особи, держави та суспільства, в якому штучний інтелект набуватиме глобального характеру. За таких умов питання самотності людини виходить за межі наявного буття, оскільки запотребуванним постає кібермен (віртуальна людина) як технологічно творча особистість. Проте, поруч із кіберменом має бути саме Людина шляхетної конституції особистості, яка завдяки потужним інтелектуальним здібностям вільно генерує креативні ідеї у кіберпросторі. Саме такі особистості (лідери) мають створювати нову систему знань щодо забезпечення переходу особи, держави та суспільства на якісно новий рівень розвитку.

Концептуальна модель ентропійних процесів у квантовій філософії

Проблема дослідження ентропійних процесів у квантовій філософії як якісно семантично-нового стану особи, держави та суспільства стало предметом вивчення представників різних наукових дисциплін, що надає можливості впливу новітніх технологій у сфері інноваційної економіки щодо вирішення глобальних потреб та інтересів людства. При цьому варто зауважити, що інтерес до аналізу інтелектуальних можливостей впливу науки на розвиток сучасної цивілізації сформувався іще в новоевропейській науковій традиції. Адже англійський мислитель Ф. Бекон вважав, що метою знань людини та основою її могутності є підкорення природи [1, 116]. Крім того, мислитель Ш. де Монтеск'є заперечував твердження тогочасних моралістів про те, що нові предмети споживання, які виробляються у промисловості, обумовлюють моральну деградацію людини. На думку дослідника, матеріальні блага є небезпечними для особистості лише в тому випадку, коли їх придбання не пов'язане з особистою працею [2, 473].

Сьогодні стає очевидним, що новий тип виробничих процесів кардинально змінюється під впливом всеосяжної роботизації та діджиталізації. За цих умов американський філософ Ф. Фукуяма передбачав, що найбільша небезпека, яку продукують сучасні біотехнології, полягає у можливості змінювати людську природу і, тим самим, виведення нас у "постлюдську" історичну епоху [3, 281].

Дійсно, нові генонанотехнології з огляду нейробиолінгвістики змінюють наше світобачення про життєві імперативи ціннісно-сміслових орієнтирів, і певною мірою знищують та поневолюють людину як творця креативних ідей. Англійський фізик-теоретик С. Хокінг висвітлює, що автоматизація у кінцевому підсумку призведе до акселерації вже і без того зростаючої економічної нерівності в світі. Інтернет і ті платформи, які його використовують, дають можливість незначним групам людей отримувати неймовірні прибутки, при цьому не наймаючи великої кількості співробітників [4, 99].

У цьому аспекті необхідно порушувати питання щодо фундаментальної освіти міждисциплінарного підходу серед населення планети. Для цього знову ж таки потрібні значні капіталовкладення, оскільки роботизація дозволяє знизити вартість праці робота до 2,7 євро з його завантаженням на 50 % робочого дня. Зекономлені кошти принагідно було би цілеспрямувати на навчання вивільнених працівників, а також на інтелектуальний розвиток стратегічних галузей меншою мірою розвинених країн.

За даними експертів сьогодні на кожні 10 тисяч населення у США припадає 850 робіт, у Японії – 370, у Південній Кореї – 350, у Китаї – 36. Це свідчить про те, що найдорожчим ресурсом на планеті є розум та інтелект. Адже однією із причин відтоку інтелектуалів, зокрема з України, є низький оплати праці, що ґрунтується на дешевій робочій силі, а не на інноваціях.

Таким чином, в авангарді квантових (перехідних) змін перебуває саме інтелектуальна еліта, відтік якої для країн периферії і напівпериферії недопустимий, оскільки

за умови зростаючої еміграції здійснювати технологічні відкриття і впроваджувати інновації не буде кому. Тому, на наш погляд, необхідно терміново створювати додаткові фінансові можливості щодо розвитку нових галузей економіки та науки, а також зростання соціокультурної обумовленості країн світу.

Джерела

1. Бэкон Ф. Нова Атлантида / Фрэнсис Бэкон. – М. : Издательство Академии Наук СССР, 1954. – 240 с.
2. Монтескье Ш. Л. де. Избранные произведения / Шарль Луи де Монтескье. – М. : Институт философии АН СССР, 1955. – 803 с.
3. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: Последствия биотехнологической революции / Ф. Фукуяма; Пер. с англ. М.Б. Левина – М.: ООО “Издательство АСТ”: ОАО “ЛЮКС”. 2004. – 349 с.
4. С. Хокинг и Р. Пенроуз. Природа пространства и времени / Пер. с англ. А. Беркова, В. Лебедева. – СПб. : “Амфора”, 2007. – 171 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАСАД СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ НА ШЛЯХУ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ

Політична історія людства переконливо свідчить, що домінуючою тенденцією розвитку цивілізації є поступова демократизація суспільного життя, де демократизація управління є стрижневою основою відповідального ставлення політико-управлінської еліти до своїх соціальних обов'язків, тобто є соціально відповідальною.

Реалізація європейського вибору України передбачає перехід до стандартів європейського врядування, а в його рамках – запровадження належного управління як стрижневої основи демократизації суспільства, утверджуючи соціальну відповідальність у соціальній державі європейської моделі та європейського врядування в ній. Для того, щоб стати гідним членом європейської спільноти, Україні вкрай необхідно виробити власну соціальну модель європейського типу. Можна виокремити чотири основних напрями наукової інтеграції європейської соціальної моделі.

Перша – це тлумачення розвиненої й у принципі загальнодоступної системи соціальних гарантій провідних країн Західної Європи як своєрідного зразка, нормативу та програмної мети європейського єднання. Друга – більше орієнтується на фіксацію принципових функціональних засад: принципи вільної конкуренції, визнання соціального зближення та солідарності, сприяння утвердженню соціальної справедливості, підтримку громадянами державної соціальної політики, стабільність соціально-політичних інституцій. Третя – це тлумачення європейської соціальної моделі як своєрідної політичної стратегії, що підштовхує інтеграційний процес, забезпечує народну легітимізацію європейського єднання, є “політичним проектом” або “політичною стратегією”, що сприяє зміцненню загальноєвропейської ідентичності й гарантує політичну підтримку євроінтеграційного процесу. Четверта – це компаративістська, це визначення системних відмінностей, регіональної своєрідності європейського соціального проекту. Цей підхід розглядає європейську соціальну модель як “творіння”, що розвивається, прогресує [5, 9]. Європейські стандарти – це “рамкові умови”, норми поведінки громадян, інститутів і держави загалом, закріплені авторитетом права, підтримані силою закону в країнах ЄС.

Основним і дуже значним здобутком України і українського народу за роки незалежності стала демократія, і цінність цього здобутку така велика, що навряд чи можна її недооцінювати. Однак демократія без відповідальності неможлива. Демократія і відповідальність – дві сторони одного цілого. Соціальна відповідальність – це усвідомлення суб'єктами соціальної держави єдності соціального простору, свідоме виконання своїх обов'язків перед співгромадянами, суспільством. У феномені соціальної відповідальності домінує моральний компонент, що підкріплений юридичною відповідальністю. Соціальна відповідальність ґрунтується на комплексній і динамічній системі цінностей, властивих громадянам, соціальним групам, інститутам та органам державної влади і органам місцевого самоврядування, їх посадовим

особам. Саме така система суспільних цінностей детермінує діяльність всіх учасників соціальних дій.

Держава як головний інститут політичної системи суспільства виникає насамперед для задоволення його соціальних потреб, отже її соціальна функція є стрижневою, визначальною. Соціальна функція держави виявляється як її глибинна, визначальна властивість, що характеризується здатністю держави задовольняти потреби всього суспільства – забезпечувати його збереження, розвиток як цілісного організму, а також основоположні інтереси окремих соціальних груп [8, 30].

Соціальна відповідальність органів публічної влади має системоутворюючий, багатofункціональний зміст, вона сприяє здійсненню всіх інших принципів державного управління, забезпечує позитивний імідж публічних інститутів та їх посадових осіб, стає обов'язковим засобом соціальної відповідальності на інших рівнях (зокрема, підприємств різних форм власності, установ, організацій, громадян), запорукою соціального прогресу. Соціальна відповідальність владних інститутів виявляється в ефективному державному управлінні країною, що забезпечує соціальний, інноваційний, економічний, культурний, духовний розвиток суспільства. Вона означає реалізацію проголошених цілей, програм, зобов'язань, досягнення прогресивних соціальних стандартів.

Оскільки демократична держава повинна діяти в інтересах людей, виділяють три принципи, за умови дотримання яких дії держави будуть ефективними, а саме: принцип підзвітності та прозорості владних органів; принцип залучення громадськості до формування і реалізації державної політики; принцип впровадження соціальної відповідальності в механізм прийняття управлінських рішень.

Європейська комісія розглядає соціальну відповідальність як частину внеску у сталий розвиток та Стратегію європейського економічного зростання і зайнятості. Приділяється значна увага питанням підвищення прозорості та підзвітності й інтеграції екологічних і соціальних критеріїв у державних закупівлях, підкреслюється важливість національної і місцевої політик соціальної відповідальності.

У багатьох країнах світу існує державна політика з підтримки і просування соціальної відповідальності. Вона є одним з інструментів підвищення конкурентоздатності економіки країни, збільшення її інвестиційної привабливості, зміцнення бренду країни на міжнародному рівні. Механізми цієї підтримки різні – від керівництва щодо впровадження соціальної відповідальності до прийняття законодавчих норм, які стимулюють розвиток соціальної відповідальності. В багатьох країнах уряди починають впровадження соціальної відповідальності саме з державних органів та компаній. Соціальну відповідальність інтегровано у публічну політику таких країн як Данія, Швеція, Франція, Фінляндія [6, 20].

Українське суспільство, переживши події останніх років, очікує від влади більшої прозорості та підзвітності. Суспільний запит на такі принципи соціальної відповідальності як підзвітність і прозорість, відповідність правовим нормам, у тому числі нормам міжнародного права, сьогодні високий як ніколи. Питання соціальної відповідальності актуалізуються й у світлі євроінтеграційних зусиль України. Відповідно до Угоди про Асоціацію України та ЄС, дія якої почалася 01.11.2014 року, в Україні почалися реформи у сфері юстиції і боротьби зі злочинністю та корупцією, охорони навколишнього середовища, дотримання прав споживачів тощо.

Відповідно до міжнародного стандарту ISO 26000:2010 соціальна відповідальність має сім головних аспектів: організаційне управління, права людини, трудові відносини, відносини з клієнтами, відносини з громадою, ділові практики, охорона навколишнього середовища [10, 41].

Через організаційне управління здійснюється інтеграція принципів і головних аспектів соціальної відповідальності в діяльність органу публічної влади. Це можуть бути як формальні механізми управління – підрозділи або особи, відповідальні за впровадження політики соціальної відповідальності, – так і неформальні, що базуються на цінностях і корпоративній культурі [4, 45].

Цей аспект соціальної відповідальності пов'язаний не тільки з механізмом управління. Вкрай важливим вважається: розробити місію та цінності органу публічної влади, кодекс етичної поведінки; розробити й прийняти стратегію соціальної відповідальності (інтегрувати питання соціальної відповідальності в стратегічні плани роботи органу публічної влади); забезпечити реалізацію принципів прозорості й підзвітності шляхом створення системи двосторонньої комунікації з громадськістю; сприяти активності й більшому залученню працівників органу публічної влади до формування і реалізації політики соціальної відповідальності; аналізувати прийняті управлінські рішення й інформувати громадськість про них та результати їх втілення, демонструючи не тільки позитивні досягнення, а й помилки та ризики.

Інші аспекти соціальної відповідальності не менш важливі, вони всі взаємопов'язані і повинні розглядатися у комплексі.

Формування ідеології і культури соціальної відповідальності в широкому розумінні потребує доброї волі й тривалих зусиль від усіх інституцій суспільства і всіх свідомих громадян. Завдання розбудови інноваційної, інтелектуальної економіки має органічно доповнитися метою створення економіки моральної, етичної, основним правилом якої була б залежність фінансового успіху підприємця, громадського іміджу політика від реальної суспільної цінності його діяльності. Організувати цю роботу і подати приклад її здійснення в державному секторі економіки покликана держава. Загалом необхідна активізація й підвищення ефективності держави (як власника, законодавця, роботодавця, арбітра, посередника, координатора, гаранта дотримання законів) у організації соціально відповідальної діяльності.

Наймогутнішим чинником розвитку соціальної відповідальності є створення сприятливого економічного клімату, зокрема шляхом боротьби з корупцією, що призведе до оздоровлення національної економіки, її детінізації й поступового відродження.

Окремим масштабним завданням слід вважати оздоровлення морального клімату в суспільстві, подолання корумпованості, забезпечення законності й правопорядку, відновлення довіри до державних інститутів та державних службовців.

Задля забезпечення збалансування інтересів сторін соціального діалогу, ефективного розвитку соціально відповідальної поведінки необхідне послідовне поширення ідеології й технології соціальної відповідальності, впровадження у свідомість і в практику роботи всіх економічних і соціальних суб'єктів – державних, підприємницьких, профспілкових структур – ідеї справедливого соціального договору, а не соціальної конфронтації. Необхідна велика робота по формуванню повноправних органів – сторін соціального партнерства.

Важливим завданням є також формування, виховання у всіх громадян соціальної компетентності і нормативно-правової підготовленості (як найманого працівника, як споживача, як члена суспільства), екологічної грамотності, здорового способу життя, моральності.

Соціальна відповідальність (держави, бізнесу, людини) як особливий вид суспільних відносин і закономірний результат розвинутої соціально орієнтованої економіки є водночас важливим показником економічної, соціальної і політичної зрілості суспільства.

Відносини між соціальною державою, суб'єктами підприємництва і свідомими громадянами мають формуватися на основі взаємної відповідальності, що є своєрідним способом обмеження політичної влади держави і створення цивілізованих рамок підприємницької діяльності та людської поведінки. Це виявляється у прийнятті державою конкретних зобов'язань, спрямованих на забезпечення інтересів громадян, у реальній відповідальності державних органів та їх посадових осіб за виконання їх обов'язків перед суспільством і громадянами. Соціальна держава закріплює в конституції та гарантує природні права людини, які постійно розширюються, вдосконалюються, і забезпечує їх суворе дотримання. Водночас підприємства і громадяни в такій державі безумовно виконують встановлені правила, свої обов'язки перед суспільством, державою, іншими людьми, обмежують свою діяльність соціально-етичними нормами.

Джерела

1. Амоша О., Новікова О. Соціальна відповідальність в контексті розвитку людського потенціалу // Держава і суспільство, С. 122–127. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pubupr/2011-1/doc/3/01.pdf.
2. Бебик В. Держава і громадянське суспільство: партнерські комунікації у глобальному світі: Навч.-метод. посібн. / Бебик В., Бортніков В., Дегтерьова Л., Кудреченко А. (за заг. ред. В. Бебика) – К.: Інститут громадянського суспільства, 2006. – 248 с.
3. Безрукова О. А. Відповідальність в сучасному світі: соціологічні інтерпретації та емпіричні студії: Монографія/ О. А. Безрукова. – Запоріжжя: Вид-во “Хортицький національний навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр”, 2015. – 308 с.
4. В. Жогло, В. Новіков. Модель системи управління соціальною відповідальністю // Стандартизація, сертифікація, якість. – № 6, 2012. – С. 45–48.
5. Горенко О. Європейська соціальна модель і європейські перспективи України / О. Горенко // Віче. – 2009. – №20. – С. 8–10.
6. Даньшина Ю. Зарубіжний досвід впровадження інструментів менеджменту в органи публічної влади// Становлення публічного адміністрування в Україні: матер. III всеукр. міжвузівської конф. студентів та молодих вчених, 13 квітня 2012 р. / за заг. ред. В. Г. Вікторова. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2012. – С. 20–22.
7. Маматова Т. В. Соціальна відповідальність органів муніципального управління в контексті забезпечення сталого розвитку територій// Сталий розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 1–2 жовтня 2010 р. / за заг. ред. О. Ю. Бобровської. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2010. – С. 206–207.
8. Савченко І. Г. Соціальна відповідальність органів державної влади в умовах розбудови соціальної держави: дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.01/ Національна академія держ. управління при Президентові України. Харківський регіональний інститут держ. управління. – Х., 2007. – 202 с.
9. Шаров Ю. П. Європейські стандарти публічного управління: проекція на муніципальний рівень / Ю. П. Шаров, І. А. Чикаренко// Держ. упр. та місц. самоврядує.: зб. наук. пр. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2010. – Вип. 1 (4). – С. 295–303.
10. ISO 26000:2010. Guidance on social responsibility (Настанова щодо соціальної відповідальності) [Text]. – [First edition 2010-11-01]. – Published in Switzerland: ISO, 2010. – 106 p.

СУЧАСНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ЗА КОРДОНОМ ТА ШЛЯХИ ЇХ АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ

В університетах нашої країни українські наукові заклади запозичили одну з кращих європейських освітніх практик – запровадження компетентнісного підходу через студентоцентризм у навчанні. Сьогодні акцент робиться на самостійне освоєння студентом знань та формування у нього навичок вирішення соціальних і професійних проблем. Крім цього, мається на увазі розвиток особистісних якостей випускника, який здатний генерувати нові ідеї, працювати в команді, взаємодіяти в соціальному середовищі, вчитися протягом усього життя, витримувати критику та ін.

Звичайно, глобальні тенденції накладають особливий відбиток на реформування та модернізацію національної системи вищої освіти. Це проявляється не тільки у швидкому зростанні кількості студентів, а й у збільшенні всіляких диверсифікованих форм, видів і термінів отримання вищої освіти. Це обумовлює розв'язання проблеми формування парадигми студентоцентризму. Її суть полягає в тому, що в центрі навчального процесу – студент з його здібностями до самостійного здобування і осмислення знань, вибором своїх особистісно-освітніх траєкторій, формуванням практико-орієнтованих навичок. Викладач же в цьому випадку виступає в ролі вчителя, консультанта, помічника студента. У даному контексті необхідно порушити і проблеми масового впровадження інноваційних освітніх систем і технологій в навчальний процес. У закладах вищої освіти України поступово реалізується інноваційна освітня система, яка включає в себе такий “лінійний ряд”, як освітні стандарти нового покоління по конкретних спеціальностях, навчальні програми нового покоління, модель керованої самостійної роботи студентів, система діагностики компетенцій студента-випускника тощо.

Впровадження сучасних інноваційних технологій в освіті дозволяє досягти якості підготовки випускників вузів на найвищому міжнародному рівні, підвищити ступінь взаємодії між окремими структурними підрозділами вищих навчальних закладів і поліпшити систему управління в цілому. Престижна освіта багато в чому визначає майбутню кар'єру випускника вузу, так як завдяки інноваціям система навчання переорієнтується, перш за все, на споживача послуг. Якісна освіта – найважливіший ресурс інноваційного розвитку. Без освічених, грамотних, зрілих фахівців, готових ставити і вирішувати найсерйозніші завдання, неможливий успіх України на міжнародній, економічній і політичній арені.

Отже резюмуючи вищезазначене можна сказати, що основними сучасними напрямками розвитку систем освіти за кордоном, що їх доцільно запроваджувати в Україні є:

- орієнтація на перехід від елітної освіти до високоякісної освіти для всіх.
- розширення міждержавного співробітництва в галузі освіти, шляхом створення глобальної стратегії освіти людини незалежно від місця її проживання та освітнього рівня.

- поступове збільшення в світовій освіті гуманітарної, управлінської та психологічної складової.
- розвиток та поширення електронних нововведень та ІТ-інновацій при збереженні сформованих національних традицій та національної ідентичності України і регіонів та ін.

Джерела

1. Солонкіна, О. В. Психодіагностика в соціально-культурному сервісі і туризмі [Текст]: учеб. пособ. / О. В. Солонкіна. – М.: Академія, 2007 – 224 с.
2. Стеценко Н. М. Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця. / Стеценко Н. М. // Педагогічний альманах: зб. наук. праць / редкол. В.В.Кузьменко та ін. – Херсон : КВНЗ “Херсонська академія неперервної освіти”, 2016. – Випуск 29. – С. 185 – 191.
3. Romanenko Yevhen Public-civilian communicative network as a phenomenon in public administration / Yevhen Romanenko, Volodymyr Kozakov, Irina Chaplay // International Journal of Legal Studies. – 2017. – № 2 2017. – С. 287–294.

ЕТАП КРИТИЧНОГО ОСМИСЛЕННЯ ЛОБІЗМУ ЯК СУСПІЛЬНОГО ФЕНОМЕНУ У ВІТЧИЗНЯНІЙ НАУКОВІЙ ДУМЦІ

Законодавче унормування інституту лобіювання є ефективним шляхом легалізації впливу інститутів громадянського суспільства та бізнесових груп на органи державної влади з метою відстоювання їх законних інтересів. Про дієвість такого механізму свідчить багаторічний досвід держав західної демократії. Наявність розвиненої системи лобіювання не лише знижує корупційні ризики, але й сприяє зменшенню соціальної, політичної напруги в суспільстві, підвищує довіру людей до влади, дозволяє сформувати не декларативне а реально функціонуюче громадянське суспільство.

Інтерес до лобіювання як суспільного феномену та дієвого механізму представництва інтересів виник в українській науковій та політичній спільноті ще на світанку незалежності нашої держави, породивши бурхливі дискусії, які тривають понад два десятиліття. Особливо позитивно до лобіювання ставилися дослідники кінця 1990-х, початку 2000-х років. Тоді вітчизняна наукова спільнота активно співпрацювала з російськими колегами, які в дослідженні лобізму були дещо попереду. Одним з лідерів у вивченні феномену лобізму на теренах СНД тривалий час вважався відомий дослідник PR-технологій Г. Почепцов. Так, позитивні аспекти лобізму, за Г. Почепцовим, вбачаються в тому, що це “дозволяє узаконити деякі шляхи впливу, зменшуючи умови для породження корупції”. На переконання пана Георгія “фахівці вважають, що лобізм обмежує можливості корумпування державного апарату, оскільки вводить процес консультування іноземних фірм і доведення їх інтересів до представницької і виконавчої влади в певні законом рамки” [1, 312]. Погляди Г. Почепцова щодо лобізму поділяла і Є. Тихомирова, у працях якої явище лобізму розглядається з різних позицій: і як важливий елемент громадянського суспільства [2, 121], і як явище, поширене на міжнародному рівні [3].

Проте вже за кілька років, українські реалії примусили вітчизняну наукову спільноту переосмислити свої погляди і перейти до більш критичного сприйняття лобізму. Виявилось, що найбільш ефективним в українському парламенті є лобіювання з боку фінансово-промислових груп та великих корпорацій. Так, на думку О. Бакуна, національна економіка обернулася на свого роду акціонерне товариство, в якому свої інтереси можуть лобіювати лише великі “акціонери”, а малі, які в багатьох економіках грають ключову роль, на жаль, не можуть відстояти свої інтереси [4, 20]. Ще більш жорстко з цього приводу почав висловлюватися інший вітчизняний дослідник лобізму В. Нестерович, на думку якого Верховна Рада України *de facto* втратила представницький характер як виразник інтересів усього українського народу та перетворилась на своєрідний закритий бізнес-клуб, що є платформою для вирішення корпоративних економічних інтересів на користь вузького кола осіб [5, 143]. З наведеною думкою важко не погодитись, адже потужним бізнес-структурам значно простіше знайти доступ до парламентаріїв, ніж пересічним українцям. Вже починаючи

з 90-х років власники великих промислових підприємств не лише фінансували виборчі кампанії більшості політичних сил, але й отримали значний вплив на медійний простір. Навіть сама розробка законопроектів стала предметом праці професіоналів, що вимагає значних фінансових затрат. Такі потреби не могли покриватися за рахунок формальних членських внесків, а тому як партії, так і окремі політики потребували залучення інших джерел фінансування. Дана ситуація не могла лишитися по за увагою дослідників. Так, за даними А. Дорошенко, станом на 2000 рік 364 народних депутатів України мали безпосереднє чи побічне відношення до 3105 комерційних структур, які контролюють майже чверть імпорту та 10% експорту країни [6, 108]. А за даними аналогічного дослідження, проведеного Центром Разумкова в 2005р., “комерціалізація” парламенту та інших органів влади ще більше посилилась [7, 5].

В подальшому критичне ставлення науковців до дієвості інститут лобізму дещо знизилось. Більшість дослідників однозначно розділяє позицію необхідності унормування цього механізму, з подальшим його вдосконаленням. Так, як доводить В. Федоренко, “прийняття в Україні закону про лобіювання, крім іміджевих переваг та демонстрації відданості ідеям і ідеалам західної демократії, започаткує удосконалення існуючої системи правотворчості органів державної влади, забезпечить упередження корупції в цій сфері та сприятиме налагодженню системного, соціально відповідального діалогу громадянського суспільства, бізнесу та держави у сфері правотворчості” [8, 212]. Чи дістане така позиція належну підтримку громадськості і політичної еліти – покаже час. Завдання ж дослідників полягає в забезпеченні розробки дієвого, комплексного інституту лобіювання, який зміг би стати дієвим механізмом просування законних інтересів громадян в демократичній, правовій державі.

Джерела

1. Почепцов Г. Г. Паблик рилейшнз для професионалов / Г. Г. Почепцов. – М. : Рефл-бук, 2000. – 622 с.
2. Тихомирова Е. Б. Лоббизм как специфическая форма коммуникации с общественностью [Текст] / Е. Б. Тихомирова // Вестник Московского университета. Серия 18. Социология и политология. – 2002. – № 3. – С. 113–127.
3. Тихомирова Е. Б. Технологія зв'язків з владою: міжнародний досвід // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2001. Вип. 6, С. 235–244.
4. Бақун О. Лише сильна країна досягне успіху в інтеграції // Вісник Національного банку України. 2003, № 11, С. 20.
5. Нестерович В. Ф. Конституційно-правові аспекти лобіювання у правотворчому процесі України: дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 “Конституційне право” / В. Ф. Нестерович. Луганськ, 2004., 212 с.
6. Дорошенко А. Організована злочинність як фактор політичного процесу // Віче. 2000, № 10 (103), С. 90–112.
7. Якименко Ю. Госслужба по правилам: о пользе того, как полезно учиться у других // Зеркало недели. 2005, № 44 (572). 12 ноября, С. 5.
8. Федоренко В. Запровадження інституту лобіювання в Україні: законодавчі та державно-управлінські аспекти // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України, 2010. № 1. С. 205–213.

КРИМСЬКИЙ ХАНАТ ЯК ВЗІРЕЦЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Політична історія Кримського ханства почалася із монгольським завоюванням південно – східної Європи (що ж до самого топоніму “Крим” , то, за більшістю версій, він виник теж у цей період, у XIII столітті, – від назви міста “Кирим” (“оборонний вал”), де монголи після підкорення південних земель розмістили територіальну владу, підкріплену гарнізоном в 10 тисяч осіб [1].

У зв’язку з тим, що майбутній ханат зародився на теренах Золотої Орди , детальнішого аналізу вимагає місцеве територіальне управління, запроваджене монголами.

Історичною традицією татарського етносу є і наявність професійного війська, яке могло найматися до сусідніх володарів. Так, широко відомий в історії період співпраці ханства і козацької України у боротьбі проти польських феодалів: “Добре вишколена і загартована у багатьох боях татарська кіннота стала елітним підрозділом української армії. У поєднанні з козацькою піхотою це стало вирішальним у позбавленні війська Речі Посполитої стратегічно-тактичної переваги, яку вона мала перед цим на теренах Східної Європи, а в подальшому відіграло важливу роль в еволюції відносин з Кримом” [13].

Така середньовічна меркантильна політика ханату, викликана великодержавними амбіціями ординських правителів-чингізидів, спричинила ряд конфліктів між північними сусідами за союзництво з Кримом і посприяла цілій низці внутрішніх конфліктів між правителями кидилаків і бейств, які посилювалися особистими владними амбіціями. А орієнтація ханів на західних правителів і мирні договори з ними найбільше посприяли загостренню ворожнечі між Кримським ханством та Московським царством, яка у майбутньому закінчиться втратою власної державності – у 1783 році Кримське ханство було анексоване Російською імперією, яка здобула вирішальну перемогу у низці російсько- османських воєн XVIII століття. За десять років до цього “незалежне та суверенне Кримське ханство стало проектом Петербургу, який був спланованим винятково у власних інтересах: для зручності відторгнення від Османської імперії та подальшого поглинання імперією Російською” [13].

Таким чином, державне управління у Кримському ханстві на початок XVI століття уміщало в себе характерні риси степових імперій, історичні національні родоплемінні традиції, деякі ознаки османської імперської влади та проєвропейські тенденції у галузі зовнішньої політики. Такий химерний сплав дав можливість державі вистояти протягом 342 років: у період панування Золотої Орди, у самостійницький період перед османськими завоюваннями у Криму і під час змагань за правонаступництво з іншою спадкоємицею Золотої Орди – Великою Ордою, а також у період офіційної васальної залежності від Великої Порти, яка, проте, всіляко сприяла розвиткові ханату, надаючи фактично повну автономію, а також адміністративну, фінансову, військову і правову допомогу, завдяки чому багато науковців схильні трактувати ці відносини як союзницькі.

Як доказ: османська протекція не змогла знищити традиційні державні національні традиції, які полягали у ще більш жорсткій ієрархії, у формуванні скарбниці

переважно за рахунок військових кампаній, в пануванні родоплемінних традицій та в наслідуванні управлінських моделей степових імперій.

Розміщене у вигідному геополітичному просторі, захищене степом і морем, протеговане однією з наймогутніших тогочасних імперій, Кримське ханство було яскравим прикладом автократичної децентралізованої унітарної держави, чий самотні національні управлінські традиції були доповнені політичним впливом Великої Порту і північно – східної Європи.

Як і десятки середньовічних монархій, ханат впав під натиском більш могутнього ворога, але причини його попереднього політичного занепаду є спільними для подібних державних утворень. Це, перш за все, суперечності між відцентровою та доцентровою державною політикою, між прагненнями ханів зміцнити автократичне правління і намаганнями беїв здобути автономію для очолюваних ними окраїн; це відмінності між архаїчними національними управлінськими традиціями у здійсненні територіальної влади та присутністю іноземного субстрату в центральному державному апараті, який гостро відчував еволюційні потреби задля міжнародного визнання. Незважаючи на короткий (в епохальному масштабі) час свого існування, Кримське ханство залишило слід в політичній історії людства як самотня модель етнічного державотворення, героїчна сторінка національного поступу і, щонайважливіше, – яскравий взірець консолідації великого кримськотатарського народу.

Джерела

1. Мавріна О. С. Виникнення Кримського ханату в контексті політичної ситуації в Східній Європі кінця XIV – середини XV століття. *Сходознавство*. – К., 2004. – № 25–26. – С. 57–77.
2. Галенко О. І. Кримський ханат // *Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України*. – К.: Наук. думка, 2009. – Т. 5. – С. 366.
3. Наш Крим: неросійські історії українського півострова: зб. ст. / Упорядник та вступ С. Променко. – Київ: Інститут національної пам'яті, 2016. – С. 50.

МИРОТВОРЧА ПСИХОЛОГІЧНА ОПЕРАЦІЯ: ПЕРШИЙ ДОСВІД

Враховуючи вкрай складну соціально політичну ситуацію в Україні, пов'язану із громадянським та збройним протистоянням з 2014 року проводилася ініціативна науково-дослідна робота тема: Миротворча психологічна операція. Мета дослідження: вивчення можливості ефективного психологічного впливу на подолання довготривалої соціально-політичної кризи, ускладненої збройним протистоянням. Очікуваний науковий результат: еволюція системи політичних поглядів в Україні, припинення збройного протистояння та консолідація українського суспільства навколо ідеї побудови майбутнього суверенітету на новому фундаменті української державності. Науковий керівник та виконавець Г. А. Гайдукевич.

Важливішою особливістю вказаної науково дослідної роботи є те, що вона проводилася у якості польового дослідження і виконувала функцію формуючого експерименту, а також те, що в умовах суспільного протистояння вона проводилася законними методами чим спричиняла приклад постійного пошуку вирішення проблем та доведення засобів їх вирішення до широкого загалу депутатів різного рівня та державних і міжнародних установ: міських Рад обласних центрів (та деяких районних), департаментів МО та фракцій Верховної Ради України, Представництва ООН в Україні. У впродовж експерименту, який за своїм змістом був миротворчою психологічною операцією разом із зміною соціально-політичної ситуації в Україні на протязі останніх чотирьох років еволюціонувала і сама психологічна операція знаходячись у пошуку вирішення проблем протистояння (підкреслимо не за рахунок інтересів суверенітету, як це й досі намагаються зробити деякі політичні сили та навіть деякі офіційні державні діячі).

Під час проведення миротворчої психологічної операції вирішувався ряд поточних часткових та окремих завдань. *Перше завдання:* сприяння подоланню історичного комплексу меншовартості українців, який є важливішим фактором конфліктогенності українського суспільства. З цієї метою були зроблені відкриття та сформовані наукові гіпотези щодо походження цивілізації з території України: науково-обгрунтоване місце знаходження Прабатьківщини людства Атлантиди у Чорному морі, систематизовано знання про походження первісної людини *Homo Sapiens* – Гайдельбергська людина з території України (ойкумена Чорноморський басейн), описаний зв'язок української мови із стародавніми мовами Азії та його азійсько-кочове походження як захисної мови, а також схоластичний зміст мислення характерний для західно-українського діалекту, що надає українській мові особливий колорит народності та співучості. Миротворчою психологічною операцією була акцентована увага на світовій історичній первинності України щодо створення конституцій, тобто застосування у державотворенні практики конституційного процесу (перша у світі Конституція Пилипа Орлика). Продовжуючи цю традицію була запропонована динамічна модель Конституції України (поетапні у часі зміни кожної конституційної норми суспільства перехідного типу), яка мак-

симально активізовує людський фактор, додатково консолідує суспільство у державотворенні та введення до складу Конституції статті щодо права особистості на самореалізацію (з її формулюванням).

Друге завдання: за допомогою реформаторських ідей побудова гіпотетичної моделі українського суспільства, як суспільства злагоди та взаємної толерантності та такого, що враховує геополітичні реалії та історичну розташованість України на перетині західних та східних культурних процесів. У зв'язку з цим у ході миротворчої операції створена узагальнена концепція українського нейтралітету; обґрунтована концепція економіки змішаного типу (яка здібна забезпечити економічну самодостатність); обґрунтована потреба удосконалення державної символіки (державного прапора); обґрунтована концепція відродження села, як осередка зберігання та розвитку етнічної культури (що передбачає перш за все створення економічної його основи через державні господарства індустріального типу). Запропонованими реформаторськими ідеями передбачена деполітизація української системи влади та суспільства, що відповідає реалізації нейтральної ідеї (формування представницької влади переважно через трудові колективи та профспілки). У ході миротворчої операції створена концепція реформи системи безпеки України.

Третє завдання: безпосереднє вирішення проблеми збройного протистояння на сході держави. Таке вирішення запропоноване через надання регіону статусу самоврядовчого русько мовного у складі України.

Четверте завдання: створення психологічної ситуації виходу із соціально-політичної кризи переможцями для всіх (пам'ятаючи найважливіший закон миротворчої діяльності: війни продовжуються до тих пір поки в них є переможені). З цією метою передбачається вихід України з кризи із збільшенням території за рахунок входження до складу держави Молдови на правах автономного суб'єкта України. З цією метою з початку літа 2017 року триває миротворча психологічна операція навколо Молдови у якій задіяні усі прилягаючі області. У межах компетенції областей вирішувалися питання: активізація приватного дрібного бізнесу інфраструктури відпочинку для громадян Молдови в Україні, удосконалення реклами, розвиток культурних стосунків, прикордонної торгівлі та можливого економічного співробітництва тощо.

П'яте завдання: створення перспектив розвитку закладених основ миротворчої психологічної операції:

- а) вважається, що створення самоврядовчої русько мовної території на сході у складі України у купі з поступовим входженням Молдови до складу України приведе до відновлення Криму у складі нашої держави;
- б) зміна Україною державного прапора на синьо-жовто-червоний, який відповідає кольорам прапора Молдови (тільки полоси розташовані горизонтально) активізує її рух до України, а у купі з введенням другої державної мови руської поєднає Придністров'я з Молдовою (у свою чергу введення другої державної мови руської поєднає схід України з рештою її території);
- в) створена концепція урегулювання ситуації в Україні передбачає перспективу повного збереження самодостатнього суверенітету, а також створення Чорноморського регіону миру з одночасною активізацією роботи заздалегідь де юре створеного міжнародного ринку з 12 держав: Держави Чорноморського Економічного Співробітництва;
- г) значну роль у активації центрально спрямованих сил призовано відіграти відновлення суспільного сектора економіки та перехід України до економіки змішаного типу, що є гарантом, і трудовлаштування, і системи соціальних гарантій, і постійно розвиваючої системи соціальних програм, пільг тощо. Традиційно до

суспільної економіки поєднаної з дрібним приватним сектором тяжіє , і схід, і особливо південь України;

- г) у межах проведення миротворчої психологічної операції сформована концепція реформування системи ООН щодо створення мережі нейтральних держав як інструменту повсякденної миротворчої діяльності ООН і від імені ООН.

Шосте завдання: дослідження механізму впровадження та прийняття рішення.

На даному завершальному етапі миротворчої операції досліджується два питання: завершення створення механізму впровадження напрацьованого миротворчою психологічною операцією та механізму прийняття рішення. Практика управлінської діяльності завжди включає та враховує функціонування двох вказаних механізмів, як об'єктивних та закономірних. Створення механізму впровадження передбачає продовження дослідження соціальної ситуації та вироботку пропозицій. Треба підкреслити, що теоретично механізм прийняття рішення включає подвійне рішення запуску механізму впровадження: прийняття рішення керівництвом держави або миротворчою місією ООН та власне ООН, якщо керівництво держави не стоїть на позиціях мирного урегулювання ситуації та займає нелегітимну антинародну позицію чи віддає перевагу екстремістським, силовим методам. Крім того, механізм прийняття рішення передбачає трансформацію нелегітимної системи влади у легітимну. Це можливо у тому випадку, коли система кризової влади повністю переходить на позицію миротворчої психологічної операції. Треба особливо підкреслити, що миротворча психологічна операція це механізм "лікування" соціальної хвороби суспільства, а тому, як і у медицині заздалегідь терапія передбачає успіх тобто вихід суспільства у ситуацію соціальної стабільності та цивілізованого суверенітету. Як що кризова система влади не переходить на позицію миротворчої психологічної операції то рішення щодо реалізації напрацьованого єю приймає ООН.

У польовому експерименті були застосовані концептуальні ідеї емерджентності , щодо формування нових соціально-політичних властивостей та якостей, які підіймалися на Чернівецькій конференції МАУП у 2011 р. щодо побудови в Україні безконфліктного громадянського суспільства [1]. Усі проблеми, які стали змістом роботи миротворчої психологічної операції знайшли відображення у наукових публікаціях та доведені (продовжують доводитись до широкого загалу українського суспільства через офіційні державні установи). Миротворча операція у своїй основі майже завершена (завершення триває у складних умовах обмеження свободи слова), а її результатом вже є розуміння та готовність громадян України до реальних змін, тобто побудови нової держави: держави для людей.

У зв'язку з вказаним перспективні миротворчі операції повинні очолюватися комплексною групою фахівців (під егідою ООН), які на протязі операції, маючи певні повноваження, повинні постійно досліджувати ситуацію у державі, стабілізуюче впливати на її розвиток (створенням пропозицій, які відповідають перспективам самодостатнього суверенітету, зростанню рівня життя та розвитку демократії) і таким чином поступово виводити соціальну систему у стан реформ.

Стимульно-формуючі матеріали миротворчої психологічної операції на даний момент знайшли своє відображення у 15 наукових публікаціях. Накопичені певні перцептивні матеріали : листування з фракціями політичних партій Верховної Ради України, Радами обласних центрів. Результатом проведеного експерименту у межах ініціативної НДР є розуміння дії психологічного механізму миротворчої операції, як системного універсального психологічного інструментарію, який може застосовуватись у великому діапазоні: від соціальної групи до соціальної системи. Важли-

вим узагальнюючим документом, створеним у ході миротворчої операції є комплексна концепція урегулювання ситуації в Україні, яка, крім того, враховує інтереси розвинутих держав світу та перспективи розвитку миру [2, 16–22].

Джерела

1. Громадянське суспільство: емерджентність взаємозв'язків його підсистем: Матеріали VIII Міжнародної науко-практичної конференції, 27–28 січня 2011 р. (за загальною редакцією Поляк О. В., Килипенко Н. Є.), Чернівецька філія МАУП. – Чернівці: Букрек, 2011. – 392 с.
2. Гайдукевич Г. А. Урегулирование ситуации в Украине и перспективы развития мира. // Наукові праці МАУП / редкол.: А. М. Подоляка (голова ред.) [та ін.]. – К.: МАУП, 2001. – Вип. 47 (4–2015). Політичні, юридичні, економічні науки. – К.: ДП "Вид. дім "Персонал", 2015. – 120 с.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РАЙОНАМИ КИЄВА (великих міст)

Актуальною та невідкладною для вирішення є проблема відновлення та модернізації місцевого самоврядування у столиці України – Києві, яка повинна задавати ритм життя та бути рушійною силою всіх життєважливих процесів в державі. Ще з 2010 року Київ був позбавлений системи самоврядування та й до нині залишається поза процесом реформи децентралізації. Прогресивне населення столиці вимагає перетворення місцевого самоврядування у найбільш наближену до людини, відповідальну та ефективну владу, здатну забезпечити поліпшення якості життя за рахунок створення умов для сталого розвитку територіальних громад як самостійних та дієздатних соціальних спільнот, члени яких матимуть можливість ефективно захищати власні права та законні інтереси шляхом участі у вирішенні питань місцевого значення. Будь-які реальні зміни в Україні на краще неможливі без формування ефективної та відповідальної місцевої влади, зокрема місцевого самоврядування.

Мета статті – висвітлити перспективи відновлення та модернізації організаційного механізму управління районами великих міст, зокрема Києва.

Починаючи з 2015 року в Україні впроваджується децентралізація, що сприятиме розвитку місцевого самоуправління та економічному розвитку країни в цілому, тому підтримку цієї реформи Уряд визначив як одну з пріоритетних. Але до нині в столиці існує спотворена система управління, коли керівники районів призначаються прямим президентським наказом, а фінансування пріоритетних для районів програм фінансується за остаточним та відбірковим принципом окремими особами з Київської міської державної адміністрації (КМДА), коли на райони виділяються всього 30 % з 51 мільярдів гривень місцевого бюджету, а не 60–70 % як свідчить досвід країн Європи.

Саме Уряд країни зобов'язаний здійснити швидкі і системні кроки, спрямовані на проведення реформи місцевого самоврядування, але і дотепер не затверджено цілісної державної концепції в цьому напрямку. Відтак всі законопроекти, що надходять у парламент про внесення змін до Конституції, до законів про територіальний устрій, про місцеве самоврядування, про місцеві вибори, концептуально взаємно не узгоджуються і суперечать один одному [2, 5].

Європейські держави мають свої самобутні концепції місцевого самоврядування із механізмами формування органів управління, а стандарти організації й управління на місцях, які виробила Рада Європи, стали об'єднавчим чинником європейської моделі місцевого самоврядування.

Ці принципи закріплені Європейською Хартією [1], до якої Україна приєдналась в 1997 р., Всесвітньою декларацією про місцеве Самоврядування та іншими міжнародними документами і є одними з найважливіших ознак будь-якої демократичної держави.

Стратегічна мета модернізації організаційного механізму управління районами Києва шляхом відновлення районних рад – полягає у створенні комфортного та без-

печного середовища для життя в столиці, що може бути досягнуто шляхом побудови ефективної системи влади на всіх рівнях (місто – район – громада), та передачею максимально можливих повноважень та фінансів на найближчий до мешканців рівень – районним громадам.

Створення системи ефективного самоуправління господарством районів столиці – є метою реформування самоврядування в Києві. Управління столицею повинно відповідати загальноєвропейським стандартам, що дозволило б швидше наблизитися до європейського рівня життя. Відбудова системи управління на рівні районів дає змогу створити повноцінне для сучасного життя середовище. Для цього необхідно провести між видами публічної влади перерозподіл повноважень і функцій, створити збалансовану систему, яка продукує управлінські і громадські послуги на всіх рівнях управління, тобто потрібно:

відновити районні ради у Києві та закріпити незворотність змін на законодавчому рівні. В механізмі управління місцевого самоврядування, визначити його територіальну основу, виходячи із критеріїв ефективного управління в районах територіальними громадами як перший рівень, районними радами – другий рівень; міською радою – третій рівень, з необхідністю внесення даної формули у закон про Столицю, місто Київ [3]:

- на базі принципу субсидіарності розмежити компетенцію і повноваження між державною владою і місцевим самоврядуванням, провівши децентралізацію;
- виробити, запровадити районне самоуправління на базі механізму виявлення і реалізації спільних інтересів територіальних громад районів, мікрорайонів;
- відповідно до територіальної юрисдикції надати можливість територіальним громадам самостійно обирати модель місцевого самоврядування першого та другого рівня;
- запровадити на основі угод механізм делегування повноважень територіальних громад з відповідним матеріально-фінансовим забезпеченням не тільки знизу-догори, але і зверху-донизу;
- розробити процедуру синхронізації дій, механізмів державного управління, місцевого самоврядування і самоорганізації населення;
- забезпечити обсяг районних бюджетів, необхідний для якісного надання послуг органами місцевого самоврядування;
- закласти в механізми розподілу бюджетних коштів в територіальних громадах і контролю за ними максимальну прозорість процесу і підконтрольність його представницьким органам;
- забезпечити функціонування механізмів фінансово-економічного розвитку територіальних громад;
- для заподіяння корупції зробити процедури прийняття рішень органами місцевого самоврядування прозорими, вдосконалити механізм громадських обговорень та детально прописати процес їх виконання;
- визначити механізми контролю державною владою і громадськістю за якістю наданих місцевим самоврядуванням і гарантованих законом послуг;
- забезпечити відкритість місцевої влади;
- на базі затверджених Кабінетом Міністрів України соціальних стандартів, визначити на довготерміновій основі джерела районних бюджетів, забезпечивши законодавчо механізм їх належного формування;
- надати більше повноважень громаді для контролю за місцевою владою та створити найсприятливіші умови для підтримки ініціатив громадян та їх взаємодії з районною владою;

- в умовах нової парадигми управління продовжувати напрацювання нових форм і методів роботи.

В даний час в Києві група активних представників громадянського суспільства (представники громадських організацій, громадських рад, експерти, юристи), які визнають нагальну проблему і наслідки відсутності місцевого самоврядування в місті Києві об'єднали зусилля для спільних дій на шляху його відновлення. На підставі результатів ретельного аналізу можливих перспектив модернізації механізму самоврядування в столиці, було визначено, що оптимальніший шлях – це відновлення районних рад. У липні 2018 року робочою групою “Формування районного в м. Києві самоврядування” Громадської Ради КМДА була зареєстрована місцева ініціатива щодо призначення виборів до районних рад, яка набрала необхідну кількість голосів.

Враховуючи важливість загальної думки населення з питання самоврядування та маючи на меті залучити більшу кількість представників громади до активного процесу, було розпочато проведення зустрічей з громадами по районах Києва. Зустрічі відбуваються в великих залах районних адміністрацій з метою надання інформації громаді щодо поточного стану, можливостей та перспектив відновлення самоврядування, а також спонукають до активного діалогу і обміну думками для пошуку найоптимальніших дій. Це стало прикладом прийняття публічних спільних рішень громадою. 19 вересня 2018 року постійна діюча комісія Київської міської Ради з питань місцевого самоврядування одностайно проголосувала і прийняла рішення про підтримку місцевої ініціативи щодо відновлення районних в місті Києві рад. Наступний крок – рішення про підтримку від Київської міської Ради.

Джерела

1. Європейська Хартія місцевого самоврядування 1985 // Юридична енциклопедія: [в 6-ти т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Українська енциклопедія, 1998. – ISBN 966-749-200-1.
2. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні”, від 21.05.1997. – № 280/97-ВР.
3. Закон України “Про столицю України – місто-герой Київ”, від 15.01.1999. – № 401-XIV.
4. Закон України “Про місцеві державні адміністрації”, від 09.04.1999. – № 586-XIV.
5. Закон України “Про місцеві вибори”, від 14.07.2015. – № 595-VIII.

ВПЛИВ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗОВАНИХ ТА НЕІНСТИТУЦІОНАЛІЗОВАНИХ ФАКТОРІВ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ОПОЗИЦІЇ В УКРАЇНІ

Україна є молодою демократією, політична опозиція є невіддільним атрибутом політичного процесу, проте її діяльність складно назвати конструктивною. Здебільшого опозиційні сили використовують не конвенційні форми боротьби, що є наслідком взаємовпливу недостатнього рівня її вмонтування у політичну систему, з іншого – низьким рівнем розвитку політичної культури. Визначити характер цих впливів на функціонування політичної опозиції в Україні ставиться за мету у даному дослідженні.

У політичній науці аксіомою є твердження, що наявність альтернативних політичних суб'єктів – одна з передумов поступального розвитку суспільства, якщо їх діяльність має конвенційний характер. Досвід розвинених демократичних країн доводить, що надання опозиційним силам права офіційно висловлювати свою точку зору, відмінну від позиції правлячої партії (коаліції партій), позитивно впливає на функціонування всієї політичної системи. Натомість, відсутність опозиції призводить до узурпації влади однією групою впливу, відповідно до зловживання владою, росту соціальної нестабільності в суспільстві, посилення політичного відчуження у громадян та ін.

Проте інституційні моделі політичної опозиції варіюються – від офіційного закріплення статусу політичної опозиції на нормативно-правовому рівні до її існування як неформального, але впливового інституту. Для України феномен “політична опозиція” новий, але це явище стало нормою політичного життя, проте відсутність елементарних навичок, культури взаємодії влади та опозиції, а також ефективних механізмів взаємодії партії влади і опозиції, протистояння політичних сил часто набуває нерелевантних форм, що спричиняє гострі внутрішньо-владні конфлікти і суспільно-політичні кризи [1; с. 87]. Тому в Україні й надалі актуальним є питання забезпечення конструктивізму у функціонуванні політичної опозиції. Зважаючи на відсутність власного досвіду функціонування політичних акторів в умовах політичного плюралізму, вітчизняна політична наука потребує вивчення досвіду функціонування та нормативно-правового регулювання діяльності політичної опозиції, яка склалася у країнах з тотальною системою організації державної влади – по перше; і на цій основі – вироблення певної моделі функціонування політичної опозиції: політичної культури, політичної свідомості, конкретних політичних практик з метою надання діяльності опозиції та влади конструктивного характеру.

В Україні має місце невідповідність форми та змісту політичних інститутів, що обумовлено телеологічним характером конституціоналізму. Це відповідно детермінує і функціонування політичної опозиції. Так, має місце неузгодженість між стандартним як для демократії зафіксованим на законодавчому рівні інструментів впли-

ву парламентської опозиції та змістом, формами впливу і ефективністю її діяльності, що є фактором, який дестабілізує політичний процес. Неправові практики, які характерні для парламентської опозиції, пояснюються наявністю прогалин у нормах права, на які накладається нерозвинена політична культура. Обмеженість можливостей парламентської опозиції впливати на ухвалення рішень з одного боку фактично знімає з неї політичну відповідальність перед виборцями, а з іншого – спонукає до таких позапарламентських методів діяльності, як, наприклад, організація масових мітингів чи протестів, апелювання до різних міжнародних інституцій щодо утисків опозиції, блокування парламентської трибуни, саботаж голосувань, тотального порушення депутатської етики [2; с. 196].

На підставі аналізу ефективності парламентської опозиції за критеріями, що відображають активність її представників у: законотворчій діяльності (кількість внесених законопроектів); виробленні альтернативного політичного продукту (кількість внесених альтернативних законопроектів); кількості ініційованих/утворених тимчасових слідчих комісій; прийнятих парламентом звітів тимчасових слідчих комісій; кількості депутатських запитів було з'ясовано рівень ефективності парламентської опозиції. Найбільшими перешкодами у підтриманні стабільних і конвенційних форм взаємодії влади і опозиції в Україні є: 1) ресурсна асиметрія (зосередження капіталу у фінансово-промислових груп); 2) інформаційна асиметрія (монополія на ЗМІ); 3) механізм стримувань і противаг і сфери компетенції парламенту не сприяють утвердженню конструктивної співпраці влади та опозиції; 4) механізми інкорпорації політичного класу через інститут виборів є сумнівними з точки зору демократичності, а вибори не є повноцінним політичним ліфтом; 5) проблематичною є процедура справедливості [3; с. 8].

Інституційне оформлення функціонування політичної опозиції є важливим, але не вирішальним фактором для її конструктивізму. В масштабах України слід вести мову про комплексний підхід до стабілізації і надання конвенційних форм діяльності політичній опозиції, що полягає у “інституціоналізації влади” і наданні повноцінних функцій політичним інститутам. Водночас в умовах неусталеності політичних традицій, порушення політичних домовленостей між парламентською більшістю та опозицією, недосконалості окремих парламентських процедур парламентська опозиція потребує певних формальних гарантій для виконання своїх функцій, які достатньо врегулювати змінами до Закону “Про регламент Верховної Ради України” [4; с. 68].

Поряд з визначенням правового статусу парламентської опозиції потрібно прийняти нормативні документи, що встановлювали б правила поведінки (кодекси) народних обранців, які мають бути для всіх обов'язковими, а найголовніше – повинен існувати механізм контролю за дотримання правил та встановлення санкцій за їх недотримання, найдоцільніше через запровадження конституційного штрафу. Наразі увага повинна зосереджуватися не на з'ясуванні статусу, а політичного змісту (характеру) опозиції, вектора її діяльності. Ухилення від установаження правил гри призводитиме до пролонгації ситуації невизначеності у політичному середовищі та, як наслідок, до вимушеної появи таємних угод і домовленостей, які сприяють утвердженню неправових практик.

Джерела

1. Скрипнюк В. М. Політичні партії і державна влада: організаційно-правові проблеми взаємодії / В. М. Скрипнюк // Держава і право: Збірник наукових. Юридичні і політичні

- науки. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – Вип. 10. – С. 86–95.
2. Бандурка О. М., Древаль Ю. Д. Парламентаризм в Україні: становлення і розвиток / О. М. Бандурка, Ю. Д. Древаль. – Х.: Ун-т внутр. справ, 1999. – С. 247.
 3. Юрчишин В. Репетиція з оркестром / В. Юрчишин // Дзеркало тижня. – 2006. – 18–24 березня. – С. 8.
 4. Здіорук С. І., Бичек В. В. Проблеми функціонування політичних партій України в системі владних відносин / С. І. Здіорук, В. В. Бичек. – К.: НІСД, 2001. – С. 68.

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ІМІДЖУ

Продуктивність будь-якої діяльності залежить від певних умов, зміст та співвідношення яких досліджуються у теоретичних й прикладних дослідженнях з проблем ефективності трудової діяльності, закономірностей формування професіоналізму, психології особистості, індивідуального стилю діяльності, психологічних професійно важливих якостей (Б. Г. Ананьєв, О. О. Бодальов, А. О. Деркач, Б. Ф. Ломов та ін.), психології праці (Є. О. Клімов, К. К. Платонов, В. Д. Шадріков, та ін.), психології управління (Р. Л. Кричевський, Л. Д. Кудряшова, В. І. Лебедев, А. В. Філіппов і ін.).

Під умовами продуктивного іміджу (або ж продуктивної діяльності зі створення іміджу) ми розуміємо характеристики зовнішнього середовища певної діяльності, самої цієї діяльності, а також суб'єкта цієї діяльності, що не пов'язані безпосередньо з самодетермінуючою активністю суб'єкта по здійсненню цієї діяльності.

Серед умов, що забезпечують продуктивність іміджу як феномена міжособистісної взаємодії, необхідно виділити, перш за все, суб'єктивні та об'єктивні умови.

Структура і зміст суб'єктивних умов, що впливають на продуктивність іміджу, визначаються структурою самого суб'єкта, в якій містяться наступні складові:

- 1) індивідуальна, що пов'язана з проявами суб'єкта як природної істоти, представника біологічного виду *homo sapiens*;
- 2) особистісна, що пов'язана з проявами особистості, яка виступає в якості суб'єкта соціальної ідентичності, носія соціальних норм, моральних та інших цінностей, взаємостосунків та світоглядної позиції;
- 3) суб'єктно-діяльнісна, що пов'язана з характеристиками даної особистості та проявляється у діяльності зі створення іміджу.

Індивідуальна складова містить у собі суб'єктивні умови, зокрема, природні задатки й здібності (як загальні, так і спеціальні, що є специфічними для діяльності зі створення іміджу).

Особистісна складова містить особистісні характеристики суб'єкта іміджу, які є значущими для підтримки продуктивного іміджу. Значущість особистісних характеристик для продуктивності професійної діяльності відзначається багатьма дослідниками, в тому числі фахівцями у галузі менеджменту. Так наприклад, О. П. Ситніков зазначає, що "проблема впровадження ефективних психотехнологій, особливо таких, які тісно пов'язані зі встановленням взаємостосунків індивіда з оточуючими його людьми та світом взагалі, є пов'язаною з проблемою професійно важливих особистісних якостей суб'єкта професійної діяльності як необхідної підстави для того, щоб певна психотехнологія взагалі була обрана конкретним професіоналом та знайшла своє застосування в його діяльності. При відсутності відповідної особистісної спрямованості на отримання відповідного ефекту, в даному випадку – на підтримку неформальних взаємостосунків, навчання фахівців новим ефективним психотехнологіям управління просто не має сенсу" [4].

Однак, О. П. Ситніков вважає, що "розрізнення процесуальних навичок та особистісних якостей у змістовному аспекті є умовними", оскільки психологічна наука "вже

має досить ефективні засоби психотехнологічного аналізу та розвитку особистісних якостей”, а поява “універсальної методики формування або розвитку певної особистісної якості” означає, що “наявність такої якості може розглядатися не як природно сформована риса характеру, а як методично, тобто штучно сформована навичка” [4].

З цим висновком не можна погодитися, якщо взяти до уваги, що під “професійно важливими особистісними якостями суб’єкта професійної діяльності” розуміти здібності та навички, які при традиційному підході, орієнтованому на відбір управлінських кадрів, розглядати як такі, що формуються протягом усього життєвого шляху людини та не підлягають прямому формуванню в процесі навчання, а тому сприймаються як даність. Зрозуміло, що з появою ефективних психотехнологій, що дозволяють формувати зазначені здібності та навички, межа між розумінням особистісних та діяльнісних характеристик професіонала є розмитою [3].

Тому, ми виходимо з більш широкого поняття особистісних якостей, що спирається на класичний підхід, та затвердився в вітчизняній філософії та психології. Відповідно до цього підходу, під особистісними якостями людини розуміється в першу чергу система ціннісних орієнтацій, яка відбиває систему суспільних відносин та прийнятих норм у соціумі. Таке розуміння особистості дозволяє чітко розмежувати індивідуальну, особистісну та суб’єктно-діяльнісну складову суб’єкта в широкому сенсі є методологічно доцільним. Так, О. О. Бодальов та Л. О. Рудкевич розрізняють індивідуальне, особистісне й суб’єктно-діяльнісне акме людини. Перше детермінується “умовами, що створені природним та соціальним макросередовищами, в яких протікає життя людини, для її фізичного розвитку, збереження та зміцнення її здоров’я, для забезпечення тривалості її життя” [2].

Особливості особистісного акме визначаються “характером цінностей, які є панівними у даній суспільно-економічній формації, і тому обумовлюють соціальну мотивацію вчинків людей та значення їх для макро-, мезо й мікроспільностей, членами яких ці люди є” [5]. Характер суб’єктно-діяльнісного акме “детермінується широтою спектра розвитку основних галузей діяльності у суспільстві та рівнем технології їх виконання” [2].

Зауважимо, що під категорію технологій попадають психотехнології, які спрямовують розвиток професійно значущих особистісних навичок та здібностей, про які зазначає О. П. Ситніков. Наслідком цього, на наш погляд, є те, що зазначені навички та здібності виявляють свою приналежність до суб’єктно-діяльнісної складової суб’єкта, ніж до особистісної. Однак, це не означає зникнення останньої. Якщо індивідуальна складова суб’єкта з’являється у фізичній активності, суб’єктно-діяльнісна складова – у трудовій діяльності, професійному виконанні певних дій, операцій, то особистісна складова проявляється у вчинках суб’єкта, які можуть бути не пов’язані з його професійною діяльністю. Принципова відмінність вчинка від дії полягає в тому, що в основі дії знаходиться доцільність, яка спирається на компетентність у даній діяльності, а в основі вчинку знаходиться моральний вибір, що спирається на систему цінностей й взаємостосунків суб’єкта.

Повертаючись до розгляду суб’єктивних умов, що забезпечують продуктивність іміджу, вважаємо, що суб’єктно-діяльнісна складова містить у собі, з одного боку, діяльні характеристики суб’єкта іміджу, які впливають на продуктивність іміджу остільки, оскільки вона визначається його змістом. З іншого боку, діяльнісні характеристики суб’єкта іміджестворювальної діяльності, що впливають на продуктивність цієї діяльності. До таких характеристик ми відносимо здібності, навички та технологічну компетентність (рівень майстерності) суб’єкта, що займається створенням іміджу.

Серед об'єктивних умов, що впливають на продуктивність іміджу, можна також виділити три складові: предметну, соціальну й організаційно-управлінську. До умов, що створюють предметну складову, можна віднести характер, зміст основної діяльності суб'єкта іміджу, наявність матеріальних й технічних засобів створення іміджу (фінансові можливості, доступність комунікативних каналів тощо); до умов, що створюють соціальну складову – соціальні, соціально-психологічні та соціально-перцептивні характеристики аудиторії, які впливають на сприймання іміджу, зокрема, затребуваність даного іміджу аудиторією (наявність соціального замовлення), систему соціальних уявлень аудиторії, об'єктивний образ суб'єкта іміджу, що сформований при поданні аудиторії, тощо; організаційно-управлінську складову забезпечують організаційні характеристики аудиторії, можливість використання організаційної структури для створення та трансляції іміджу.

З урахуванням співвідношення об'єктивних та суб'єктивних умов, що забезпечують продуктивність іміджу, ми можемо перейти до дослідження факторів, що впливають на продуктивність іміджу як феномена міжособистісної взаємодії. Якщо, під умовами продуктивного іміджу розуміються обставини, необхідні для створення продуктивного іміджу, то під факторами продуктивного іміджу, ми будемо розуміти основні причини та рушійні сили розвитку діяльності зі створення продуктивного іміджу й успішності цієї діяльності. Об'єктивний характер умов виражається в тому, що вони розглядаються безвідносно до активності суб'єкта іміджу, разом з тим, фактори виникають саме внаслідок цієї активності, як результат цілеспрямованої актуалізації умов суб'єктом діяльності.

Джерела

1. Альтманн Г. Х. Звездные часы лидерства. Лучшие стратегии управления в мировой истории. – Пер. с нем. – М.: АО “Интерэкспорт”, 2009. – 272 с.
2. Барна Н. В. Сучасні імідж-технології у вимірах естетичного аналізу: Дис. ... канд. наук: 09.00.08 – 2008. – 237 с.
3. Бодалев А. А., Рудкевич Л. А. Как становятся великими и выдающимися? – М.: РАГС, 1997. – 287 с.
4. Панасюк А. Ю. Формирование имиджа: стратегия, психотехнологии, психотехники / А. Ю. Панасюк. – 3-е изд., стер. – М.: Издательство “Омега-Л”, 2009. – 266 с.
5. Ситников А. П. Акмеологический тренинг: Теория, методика, психотехнологии. – М.: “Технологическая школа бизнеса”, 2016. – 428 с.
6. Ястремська О. О. Теоретичне та методичне забезпечення оцінювання іміджу промислового підприємства : Дис... канд. наук: 08.00.04 – 2011. – 245 с.

ОСОБЛИВОСТІ КОРПОРАТИВНОГО ІМІДЖУ ЯК ФЕНОМЕНУ МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

В управлінській літературі корпоративний імідж зазвичай визначається як сукупне суспільне сприймання організації багатьма людьми, як поза нею, так і всередині.

Дослідження іміджу збагачується шляхом осмислення результатів вивчення ефекту самопрезентації та стратегій самопредставлення, аналізу міжособистісної зворотного зв'язку, розроблення ефективних психотехнологій (О. С. Анісімов, Р. Баумейстер, Дж. Готлі, Е. Гоффман, Е. Джонс, В. Г. Зазикін, С. Карвер, Н. Л. Коломінський, О. Ю. Панасюк, Л. А. Петровська, О. Л. Туриніна, С. Уортман та ін.).

Наприклад, Алюшина Н. О., Репецький Ю. А., Семьонов І. М. характеризують його як “образ організації в уявленні груп громадськості” і далі зазначають, що імідж “може бути дещо різним для різних груп громадськості, оскільки бажана поведінка цих груп щодо організації може відрізнитися. Для широкого загалу може мати перевагу громадянська позиція компанії. Для партнерів – висока конкурентність компанії. Крім того, існує внутрішній імідж організації – як уявлення про свою організацію. Тому робота зі створення іміджу ведеться цілеспрямовано для кожної групи та різними засобами” (Алюшина Н. О., Репецький Ю. А., Семьонов І. М.) [1].

У даному визначенні множинність аудиторії корпоративного іміджу представлена як його характерна властивість, яка відрізняє його від інших видів іміджу, зокрема, індивідуального. На наш погляд, складність аудиторії не є специфічною відмінністю корпоративного іміджу. Не меншою мірою вона властива й іншим видам іміджу, зокрема, індивідуальному.

Специфічною особливістю корпоративного іміджу є існування в його структурі двох структурних складових – внутрішнього та зовнішнього іміджу, що відповідають двом принципово різним частинам його аудиторії. На відміну від всіх інших розмежувань всередині сукупної аудиторії корпоративного іміджу, розмежування між внутрішньою та зовнішньою аудиторією має принципове значення для розуміння його природи й функціонування. Це пов'язано з тією особливою роллю, яку відіграють в процесі створення корпоративного іміджу члени організації, що становлять його внутрішню аудиторію.

В даний час існують експериментальні дані О. Л. Туриніної, у яких виділено систему чинників, які впливають на формування організаційної культури комерційного підприємства, через три рівня аналізу: макрорівень (рівень суспільства), мезорівень (рівень організації), мікрорівень (рівень особистості) [5].

На наш погляд, об'єктивної підосною єдності корпоративного іміджу є корпоративна культура організації.

У літературі з управління корпоративна культура зазвичай визначається як сукупність неформальних процедур або домінуюча в організації філософія, яка виявляє переваги щодо способів досягнення організаційних цілей, та пояснює причини поточного стану організації (Bettinger C, 1989; Burrell G. & Morgan G. , 1979; Schein EN, 1985).

Оскільки в числі елементів корпоративної культури є когнітивні, афективні та конативні елементи, корпоративну культуру можна розглядати як комплекс аттитюдів, що визначаються членами організації по відношенню до самої організації, її цілей, змісту здійснюваної нею діяльності, її зовнішнього середовища, керівництва та інших членів організації. Засвоєння членами організації даних установок призводить до змін в їх корпоративній поведінці, тобто у способах їх взаємодії як з іншими членами організації, так і з представниками її зовнішнього середовища. Причому зазначені зміни відображають істотні характеристики корпоративної культури. Питання про те, чи є дотримання принципів корпоративної культури формальним виконанням внутрішньо корпоративних норм, або чи стоять за ним більш стійкі поведінкові й особистісні зміни, в тому числі пов'язані зі зміною індивідуального іміджу, досі не ставилося в межах академічної соціально-психологічної науки.

Згідно з нашою гіпотезою, засвоєння корпоративної культури членами організації призводить до змін в їх індивідуальному іміджі, завдяки чому відбувається потім трансляція корпоративного іміджу на зовнішню аудиторію (створення зовнішнього іміджу організації). Засвоєння корпоративної культури всіма членами організації є необхідною умовою створення її внутрішнього іміджу. Саме спільність поведінки та установок слугують основою самокатегоризації, а вона, в свою чергу, і призводить до формування внутрішнього іміджу організації, оскільки внутрішній імідж включає не тільки персоналізований образ організації, але й усвідомлення власної приналежності до неї. Як показали в кінці 60-х рр. Г.Теджфел та його колеги (Tajfel H. & Turner J. C.), існує упередження індивідів на користь своєї групи незалежно від видів груп, характеру й результатів їх взаємодії. Причому колективна взаємодія виявляла більше упередження, ніж персональна [6].

Окрім когнітивної та поведінкової складової, категоризація містить відчутну ціннісну складову. Виходячи з цього, можна визначити категоризацію як різновид установки по відношенню до соціальної групи. Ця установка визначає як самосприймання суб'єкта в його ставленні до соціальної групи, так і сприймання іншого суб'єкта в його ставленні до тієї ж або іншої соціальної групи. Ці дані добре пояснюють той факт, що внутрішній імідж організації частково збігається з індивідуальним іміджем її членів, виступаючи як образ організації, що створюється за допомогою засвоєння членами організації її корпоративної культури та їх самокатегоризації як її членів.

Як показали дослідження Дж.Тернера та його колег, будь-які фактори, які підсилюють виразність інгрупової та аутгрупової самокатегоризації, деперсоналізують індивідуальне самосприймання. Самокатегоризація веде до самостереотипізації та сприймання себе з точки зору здатності до взаємодії з іншими членами групи. Саме таким чином деперсоналізація перетворює індивідуальну поведінку в колективі (Turner J. C., 1985; Turner J. C., Oakes P. J., 1989). Ще раніше було показано, що колективна взаємодія виявляє у більшому ступені упередження, ніж персональне. Це по-перше, свідчить на користь нашої гіпотези про те, що внутрішній корпоративний імідж впливає на індивідуальне самосприймання, а отже, і на індивідуальний імідж членів організації. По-друге, це свідчить, що не тільки корпоративна поведінка сприяє формуванню внутрішнього корпоративного іміджу, але і корпоративний імідж, як результат самокатегоризації, здійснює істотний вплив на формування корпоративної поведінки. У цьому сенсі не можна ставити питання про те, що є первинним – корпоративна поведінка або внутрішній корпоративний імідж, тим більше, що первинна основа корпоративного іміджу може бути закладена виключно за допомогою символічних засобів – фірмового стилю, фірмового одягу, слоганів тощо.

Ще в експериментах Дж.Тернера 60-х рр. було показано, що взаємодія, на підставі якої здійснюється самокатегоризація, не обов'язково має бути реальною (Сушков І. Р.) [4]. Для включення механізму самокатегоризації, реципієнту достатньо інформації про те, що він за певними ознаками відноситься до групи (в нашому випадку – є співробітником організації) (Lewin K., Lippitt R. & White R. K., 1972) [3].

Експерименти Katz D. & Kahn R. L. показали, що схожість у культурних цінностях та атитюдах важливіше, ніж расова або фізична подібність, та викликає більш сильне взаємне тяжіння суб'єктів (як групових, так і індивідуальних) один до одного [2].

Таким чином, приналежність індивіда до організації та прийняття буття, принципів її корпоративної культури, само по собі є достатньою підставою для самокатегоризації і поділу корпоративного іміджу, що сприяє формуванню корпоративної поведінки, та сприяє більш глибокому засвоєнню установок корпоративної культури.

В цьому і полягає зазначена вище принципова відмінність внутрішнього іміджу організації від її зовнішнього іміджу. Сприймаючи зовнішній імідж організації, люди, що є її зовнішньою аудиторією, не змінюють свого самосприймання і не ідентифікують себе з цією організацією.

Отже, відповідно до нашої гіпотезою, засвоєння корпоративної культури організації її членами сприяє не тільки формуванню у них корпоративної поведінки, але і змінення їх індивідуального іміджу.

Джерела

1. Алюшина Н. А., Репецкий Ю. А., Семенов И. Н. Рефлексивная психология и акмеология успешного управленца. – М. – Сочи: ИРПТи-ГОМАГО, 2008. – 108 с.
2. Katz D. & Kahn R.L. The social psychology of organization (2 ND ED.). New York: Wiley. 1978.
3. Lewin K., Lippitt R. & White R. K. (1938). Patterns of aggressive behavior in experimentally created "social climates." *Journal of Social Psychology*, 10, p.p. 271–299.
4. Сушков И. Р. Психология взаимоотношений. М.: Академия проект, 2009. –448 с.
5. Туриніна О. Л. Психологічні особливості розвитку організаційної культури комерційного підприємства // Всеукраїнська науково-практична конференція "Українське суспільство: контури інновації" 30 березня 2017 р. [ред. М.Н. Курко та ін.]. – К.: МАУП, ДП "Видавничий дім "Персонал", 2016. – С. 38–44.
6. Tajfel H. & Turner J. C. The social identity theory of intergroup behavior II S.Worchel & W. G. Austin (Eds.). *Psychology of intergroup relations*. Chicago: Nelson-Hall. 1986, p. 7–24.

СОЦИАЛЬНО-НРАВСТВЕННЫЕ ДОБРОДЕТЕЛИ ПОЛИТИЧЕСКОГО СООБЩЕСТВА

Политическое сообщество, в лице таких наиболее распространенных его форм, как государство и гражданское общество, может жить и развиваться только тогда, когда оно “производит” индивидов, соответствующих его объективным потребностям. Каким набором нравственных качеств эти индивиды должны обладать? Более того, существуют ли такие желательные нравственные качества, называемые еще добродетелью, потребность в которых остается неизменным с тех пор как зародилась государственность и появилась отчетливая моральная рефлексия.

Таковыми наиболее востребованными добродетелями политического сообщества являются *патриотизм* и *гражданственность*, которые, в свою очередь, являются не чем иным, как специфическими преломлениями в сфере политики таких высоких этических принципов, как любовь и уважение. Философ И. Кант писал: “Когда речь идет о законах долга (а не о законах природы), и именно во внешних взаимоотношениях людей, то мы рассматриваем себя в некоем моральном (умопостижимом) мире, в котором по аналогии с физическим миром связь разумных существ (на Земле) между собой вызывается *притяжением* и *отталкиванием*. Принцип **взаимной любви** учит постоянно *сближаться* между собой; принцип **уважения**, которое они обязаны оказывать друг другу, - держаться в *отдалении* друг от друга, и если бы одна из этих великих нравственных сил ослабла, то ...(аморальное) ничто с разверстой пастью как каплю воды проглотило бы все царство (моральных) существ” [3, 389].

Цель добродетели патриотизма, как модификации принципа взаимной любви, направлена на социальное конструирование близости; цель же добродетели гражданственности, как модификации принципа взаимного уважения, ориентирована на социальное конструирование равной удаленности, когда за каждым сохраняется его личная и духовная экстерриториальность. Что же собой представляют, в содержательном плане, эти морально-практические феномены? Какую роль они выполняют в жизни политического сообщества?

Впервые феноменологическое описание патриотического восприятия мира дал И. Кант. “*Патриотическим* называется такой образ мысли, – пишет он, – когда каждый в государстве (не исключая и его главы) рассматривает общность как материнское лоно и страну свою как родную почву, на которой и из которой он сам вырос и которую он как драгоценный залог должен оставить после себя для того лишь, чтобы охранять права общности посредством законов совместной воли” [1,80].

Социальная конструкция близости задается здесь языком описания народного единства как метафоры общности-семьи, вышедшей из одного материнского лона. Метафора семьи, материнского лона позволяет рассматривать все окружающее – природу, людей, язык, историю – как продолжение собственного физического тела, как неотъемлемая часть собственного “я” в прямом физиологическом смысле. Согласно метафоре страны как родной почвы человек произрастает на родине, подобно растению. Жизнь же растения зависит от особенностей того места и той почвы, куда оно пускает свои корни. Почва и корни – это сохранение традиций, корни традиции

уходят не в семью, а в *миропонимание*. Как метафоры они символизируют уже близость духовную, мировоззренческую. Еще одной, ключевой метафорой патриотического сознания, получившей концептуальное оформление в философии немецкого романтизма, является идея “*народного духа*”. Именно в ходе осмысления этой метафоры понятие *Родина* становится для патриотического сознания своего рода именем божества. “Дух народа” превращает всякое место, где он обитает, в священный регион.

Метафоры патриотизма как инструменты конструирования социальной близости весьма действенны: с их помощью абстрактные, “непонятные”, “далекие” объекты – общность, территория, страна, государство – преобразуются в такие близкие, понятные всем конкретные целостности – “мой народ”, “родина-мать”, “священная земля предков”, по отношению к которым у индивидов рождается не только эмоциональная привязанность, но и моральный долг, точно так же как к собственной семье, но уже на более высоком уровне легитимации.

Представления о патриотизме неизменно связаны с любовью к Родине, с готовностью жертвовать своими интересами ради неё. Согласно онтологической интерпретации “общего смысла” любви (*Платон*), любовь во всех ее формах есть побуждение к воссоединению разделенного. Понятия “дружеская любовь”, “супружеская любовь”, “патриотическая любовь”, согласно этому подходу, это не *виды* любви, над которым стоит абстрактный *род* “любви”, а “способы бытия любви”. В чем же состоит особенность бытия патриотической любви как любви-долга? О такой любви говорят, когда речь идет о полном и свободном подчинении всех своих целей целям *другого*. Такой высшей целью и ценностью для патриотического сознания является Родина.

Чтобы душа была восприимчива к понятию долга, считает Кант, в основе ее должны лежать, в качестве субъективных условий восприимчивости, “предшествующие, но естественные душевные задатки, на которые оказывают воздействие понятия долга”. [4,80] Какие “естественные душевные задатки” позволяют человеку быть восприимчивым к понятиям патриотического долга? Поскольку Родина как высшее благо и ценность порождается желанием родины, то, очевидно, здесь первична ностальгия, означающая (в переводе с греческого) боль и тоску по домашнему очагу. Именно боль по утраченному дому и была, видимо, той первичной интенцией, которая привела в движение работу “патриотического воображения”. “Ностальгия, – пишет современный нидерландский философ Ф. Р. Анкерсмит, – есть странная смесь счастья и разочарования. Каждый говорит о ностальгии как о “радости, омраченной печалью”, или о “горькой сладости” ностальгической тоски. Очевидно чувство радости или сладости вызвано магией прошлого, которое, как известно, мы безвозвратно потеряли... Ностальгия – не возрождение прошлого; оно берет начало в беспомощном сознании того, что фактически мы никогда не сможем вернуть или повторно увидеть далекий объект ностальгического желания” [1, 372] Ностальгию о потерянных днях детства Анкерсмит называет “прототипической” формой всякой ностальгии вообще. “Возможно, – считает он, – поскольку детство столь ясно отлично от взрослой жизни и часто обладает чертами стабильности и фиксированности, оно является любимым объектом ностальгического опыта” [1, 373].

Почему вопреки нашим надеждам и ожиданиям, возвращение к местам, где прошли наши детство и юность, не приносит удовлетворения ностальгирующей душе? Может от того, что “места детства” как *события нашей души, волнения, памяти* происходили не в физическом пространстве и времени их протекания, а в пространстве и времени их понимания и толкования, и то “понимательное состояние” моей души,

которое было тогда, в детстве, не одновременно тому “я”, которым я сейчас являюсь. Если бы я смог каким-то чудом восстановить чувствительность той личности, которой я был тогда, то, возможно, я мог бы удовлетворить и мою ностальгическую тоску о потерянных днях детства. Но возможно ли такое восстановление в принципе? Как, в таком случае, быть с декартовским *cogito ergo sum* как условием бытия моего сознания? Ведь, как “вечное настоящее”, оно накладывает существенные ограничения на возможность сделать прошлое современным моментом моей сознательной жизни. То прошлое, которое я воспроизвожу в рефлексии, это не прошлое само по себе, а прошлое, каким я вижу его с позиции *настоящего*, т. е. является событием моего настоящего “я”. Возникает парадоксальная ситуация. С одной стороны я нахожусь в непрерывной коммуникации с самим собой: ведь я же обладаю памятью прошлого, воспоминаниями детства. В этом смысле, мое детство есть движущийся объект, идущий ко мне из моего же прошлого. Но с другой стороны, существует фундаментальный разрыв, дискретность во времени и пространстве моего сознания. Чтобы попасть в собственное прошлое, я должен выйти в то измерение времени и пространства своего сознания, где меня нет, как “существующего в настоящем”. Ностальгия как опыт действительности есть свидетельство фундаментальной дискретности, неполноты бытия, составляющей природу субъекта. Любовь, которая движет патриотическим воображением и обуславливает восприимчивость души к понятиям патриотического долга, есть *любовь-ностальгия*, любовь как побуждение к воссоединению с утраченными местами детства. Именно это чувство творит идеал Родины как красивого и любимого сообщества. Именно это чувство лежит в основе идеализации прошлого своей страны.

Что касается гражданственности как долга добродетели, то определение этого морально-практического феномена в современных исследованиях напрямую увязывается с понятием гражданин, как он представлен во французской “Декларации прав человека и гражданина” 1789 года. В Декларации дано четкое различие между человеком как частным лицом и политическим человеком как гражданином. В противовес концепции подданства как личной зависимости от монарха, сложившейся в эпоху абсолютизма, Французская революция закрепила в Декларации концепцию гражданина как лица, способного активно участвовать в политической жизни страны, и концепцию народа как общности равноправных граждан. *Гражданином*, согласно Декларации, является “политический человек” как субъект публично-властных отношений и как носитель политического сознания и политической воли, имеющий право действовать в качестве самостоятельного и свободного участника политического процесса. Статья 15 Декларации закрепляет право граждан контролировать деятельность всех должностных лиц: “Общество имеет право требовать отчета у каждого должностного лица по вверенной ему части управления” [5, 11].

Гражданским же называется такой образ мыслей, когда каждый в государстве рассматривает себя в качестве свободного и полноправного участника политического процесса (гражданина), а общность, в состав которого он входит, как объединение отдельных и частных волей в одну, общую, публичную волю (народ), в целях создания гражданско-правового устройства (гражданского состояния), в которой свобода одного ограничена лишь условием согласия со свободой каждого другого по всеобщему закону (общественный договор). Гражданственность как долг добродетели свободного гражданина можно определить так: Ты должен уважать право человечества (право людей), как в собственном лице, так и в лице каждого другого, жить по законам собственной самостоятельности (моральная автономия) и подчиняться

лишь тому *публичному закону* (правовой закон), на который ты дал согласие как полноправный участник общественного договора (гражданская автономия), посредством которого народ, в состав которого тыходишь, конституируется в государство.

Так как ориентация на общественный договор выступает как неотъемлемая и существенная характеристика *гражданственности* как долга добродетели, то основной смысл этого долга можно выразить и таким образом: “Поступай так, чтобы максима твоего поведения была совместима с первоначальным договором, обеспечивающим само политическое сообщество людей на началах *правозаконности*” [4, 115]. Очевидно, уважение к человеку, его достоинству, его неотъемлемым правам может стать безусловным, абсолютно повелевающим долгом только в гражданском обществе, где в силу природы и логики его экономической, политической и духовной жизни именно право становится целью всей общественной жизни.

Какие “предшествующие, но естественные душевные задатки” (Кант) делают индивида восприимчивым к понятиям правового долга? На наш взгляд, именно *чувство собственного достоинства* (т. е. уважение высоких моральных качеств в самом себе) и *мужество* в его отстаивании свидетельствует о восприимчивости души к понятиям права как долга.

Еще в античности способность и мужество человека иметь самостоятельные суждения по вопросам морали и политики рассматривались в качестве отличительного признака сознания свободного гражданина, отличающего его от сознания раба, “причастного разуму лишь настолько, чтобы понимать чужую волю, но не настолько, чтобы иметь свои убеждения и решения” (Аристотель). В 18-м веке вопрос роли мужества для становления гражданского самосознания вновь был поставлен в философии Канта. В мужестве и решимости человека иметь свое независимое личное суждение о Боге и мироздании, о добре и зле, о лучшем устройстве общества Кант видит главную опору просвещенного ума, способного противостоять всякой политической и духовной реакции (олицетворением которых были для него, существовавшие в его время, государство и церковь). В середине 20-го века, в разгар второй мировой войны, на фоне патриотического воодушевления и призывов к самопожертвованию, вопрос о значимости личного гражданского мужества в борьбе против тотального насилия со всей остротой поставил немецкий протестантский теолог и философ Дитрих Бонхеффер, погибший в феврале 1945 года в тюремных стенах нацистской Германии. В его “Письмах и заметках из тюремной камеры” особо сильное впечатление производят такие его слова, обращенные к немецкому народу: “За эти годы мы стали свидетелями храбрости и самопожертвования, но нигде не встречали гражданского мужества, даже в нас самих. Слишком наивно было бы психологическое объяснение, сводящее этот недостаток просто к личной трусости. Корни здесь совсем иные. За долгую историю нам, немцам, пришлось познать необходимость и силу послушания. Смысл и величие нашей жизни мы видели в подчинении всех личных желаний и мыслей данному нам заданию. Глаза наши были уставлены вверх, не в рабском страхе, но в свободном доверии, видевшем в выполнении задачи свое ремесло, а в ремесле – свое призвание. Кто отнимет у немца, что в послушании, при исполнении приказа, в своем ремесле он всегда показывал чудеса храбрости и самоотвержения. Но за свою свободу немец (где еще на свете говорено о свободе с такой страстью, как в Германии, со времен Лютера и до эпохи идеалистической философии) держался для того, чтобы освободиться от собственной воли в служении целому [...] И вот выяснилось, не могло не выясниться, что немцу не хватает пока решающего, главного знания, а именно: знания необходимости свободного ответственного дела, даже если оно идет против твоего ремесла и полученного тобой приказа

[...] Гражданское мужество вырастает только из свободной ответственности свободного человека” [2, 23].

Необходимо отметить, что гражданственность в качестве идеала добродетели члена политического сообщества выковывалась в долгой борьбе европейских народов за веротерпимость, за политическую и хозяйственную независимость, за признанную автономию каждого подданного государства. Она формировалась, прежде всего, в борьбе за правовые нормы, которые запрещают обращаться с людьми “как с винтиками социально-политического механизма, как с безвольными объектами командования и администрирования” (Э. Соловьев). Принципы конституционализма, верховенства закона, равенства перед законом, разделения властей, защиты прав человека – все это является завоеванием людей, которые высоко чтили и чтят гражданственность как долг добродетели.

Как несложно заметить, патриотизм и гражданственность в качестве нравственных ориентиров имеют *разнонаправленный* характер и подразумевают совершенно разный модус существования человека в условиях определенного политического сообщества. Патриотизм, в пределе, направлен на полное слияние личности с народом и государством. Гражданственность же, в пределе, подразумевает полную автономию и независимость личности в составе народа и государства. Активность патриота носит, в основном, черты центростремительности, лояльности и ответственности по отношению к целому (народа, родины-отечества, государственной власти), тогда как активность гражданина отличается, скорее, центробежным тяготением, стремлением проявить личную инициативу, ответственность за все дела, которые творятся в обществе.

Власть в лице государственной бюрократии всегда отдавало предпочтение добродетелям патриотизма. В метафорах и образах патриотической картины мира она видела невероятной силы мобилизующий, единящий политический потенциал. Неудивительно, что эксплуатация патриотических чувств, порожденных романтизированными представлениями о родине, становилось закономерной политикой любого государства, в которой правящая элита, обладающая политической властью, сливаясь с интеллектуальной элитой, обладающей символической властью, целенаправленно использовала патриотические чувства для достижения как государственных, так и собственных целей. Политическая власть стремилась с помощью власти символической (т. е. интеллектуальной элитой) как можно успешно подвергать патриотизм народных “низов” к сакрально – этатистской идеологии правящих “верхов”, т. е. к представлениям власти о крепости, славе, величии и исторической миссии своего государства. Цель этого своеобразного “симбиоза” – сформировать такую установку в сознании масс, в которой главенствующими были бы следующие элементы: сакральное отношение к власти; жертвенно-аскетическое отношение народа к государству; убеждение, что укрепление и расширение державы есть высшая цель и назначение подданных; устойчивый и долгосрочный военно-мобилизационный настрой по отношению к опасности агрессии со стороны других государств. Механизмы конструирования этого типа патриотизма исправно работают до сих пор.

Государственная бюрократическая власть всегда поощряла социальный и политический патернализм, свойственный патриотизму, то есть понимание государственной власти как “родной и отеческой”, призванной осуществлять авторитарное, а если потребуется, то и принудительное (ни на какое право не оглядывающееся) попечение о народной массе. И в тоже время, бюрократия вовсе не испытывала восторга перед нормами, обеспечивающими личную независимость, деловую инициативу и гражданскую активность каждого члена общества. Гражданским добродетелям (от-

кровенности, прямоты, мужества) она всегда предпочитала верноподданничество и покорность, прекрасно уживающиеся с завистью, коварством, корыстью.

Источники

1. Анкерсмит Ф. Р. История и тропология: взлет и падение метафоры. — М. Прогресс Традиция, 2003, — С. 372–373.
2. Бонхеффер Д. Сопротивление и покорность. (Письма и заметки из тюремной камеры) // Вопросы философии, 1989, № 10, С. 116.
3. Кант И. Метафизика нравов в двух частях // Кант И. Сочинения в шести томах. Т. 4, Ч. 2. — М. Мысль, 1965. — 478 с.
4. Кант И. О поговорке “Может быть, это и верно в теории, но не годится для практики” // Кант И. Сочинения в шести томах. Т. 4, Ч. 2. — М. Мысль, 1965. — С. 80.
5. Соловьев Э. Ю. Кант: взаимодополнительность морали и права. — М., 1992 — 190 с.
6. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. М., 1984. С. 209.

Т. С. ЯРОВОЙ

канд. наук з держ. упр., доц., НН ІМВСН МАУП

К. О. СПИЛУЛ

аспірант, НН ІМВСН МАУП

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ ЄС

Процеси діяльності органів управління та влади для забезпечення їх відкритості та прозорості необхідно інформатизувати. Цього принципу повинна дотримуватися Україна на шляху входження до європейського простору.

Системність та відкритість, плановість та регулярність інформування суспільства, рівність інтересів усіх громадян – саме цих принципів важливо дотримуватися під сам процесу інформатизації діяльності органів влади та управління [2, с. 2].

Бути більш конкурентоспроможною в мінливих економічних умовах країні дозволить впровадження нового типу урядування. Цим типом урядування є електронне урядування, побудова державного управління на його основі допоможе Україні у сприйнятті неї Європейським Союзом як рівноправного партнера [3, с. 179].

Електронне урядування – це спосіб організації державної влади за допомогою систем локальних та сегментів глобальної інформаційної мережі, чим забезпечується функціонування певних служб в режимі реального часу та щоденне спілкування громадянина з офіційними установами. Таким чином досягається організація управління державою та взаємодія з фізичними, юридичними особами шляхом використання в органах публічної адміністрації сучасних інформаційних технологій [5, с. 29].

Моделі е-урядування – це узагальнені специфічні особливості систем е-урядування у різних країнах, яким притаманні схожі ознаки, а також включають в себе сукупність вимог, критеріїв, завдань тощо, які необхідно виконати для підвищення ефективності діяльності публічної адміністрації, вдосконалення взаємовідносин між адміністрацією та фізичними і юридичними особами.

Україна вже набула певного досвіду на шляху запровадження системи е-урядування та її модулів. На сучасному етапі розвитку вітчизняних систем е-урядування є характерною поява перших елементів інтерактивного спілкування влади, громадян та бізнесу через сектор державних установ та органів місцевого самоврядування в мережі Інтернет таких як [2, с. 7]:

- створення при державних службах інформаційно-довідкових центрів, які працюють цілодобово 7 днів на тиждень;
- передача через Інтернет-мережу зразків довідок, форм, договорів, бланків;
- постійне оновлення новин, оприлюднення нормативно-правових актів, організаційних заходів, відображення інших аспектів діяльності з публічного адміністрування;
- електронна звітність перед державними органами влади.

За Програмою модернізації державної податкової служби України з 2008 р. у місцевих (районних) органах ДПСУ вже запроваджено автоматизовану систему з надання платниками податків квитанцій про стан їх розрахунків з бюджетом через

засоби Інтернет. Також є можливість надавати податкові звіти за допомоги єдиного порталу прийому звітності ДПА.

Запровадження електронного урядування і зокрема електронної взаємодії в Україні не лише полегшить життя громадянам у використанні власного часу, але й зменшить рівень корупції, завдяки відкритості, об'єктивності та прозорості процесів, ліквідує систему бюрократизації, яка постійно втомлює українців своєю паперовою тяганиною, чергами, занадто складною процедурою та доступом. Окрім того, слід відзначити також і те, що воно сприяє збереженню навколишнього середовища, окрема за рахунок відсутньої необхідності використовувати папір. Використання різноманітних технологій та інструментів електронного урядування сприяє перетворенню робочого процесу державних службовців на більш мобільний, оперативний і комфортний. Електронне урядування та електронна ідентифікація – це ідеальний спосіб відчувати себе вільним громадянином у своїй державі та вирішувати усі питання за допомогою гаджетів, незалежно від місцезнаходження і часу перебування.

Джерела

1. Закон України Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 12, ст. 102).
2. Абраменко Ю. Ю. Зарубіжний досвід е-урядування та проблеми його імплементації в Україні [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Абраменко, І.А. Чикаренко. // Публічне адміністрування: теорія та практика: електронний збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 2 (2).
3. Андреева Ольга Європейські перспективи розбудови електронного уряду / Політичний менеджмент. – №1-2. – 2013. – С. 179–186.
4. Дзюба С. В., Жиляєв І. Б., Полумієнко С. К., Рубан І. А., Семенченко А. І. Електронне урядування. Опорний конспект лекцій. За ред. А. І. Семенченка. – Київ, 2012. – С. 1–266.
5. Погребняк І. Є. Електронний уряд (e-government) і електронне урядування (e-governance): поняття та принципи функціонування / І.Є. Погребняк // Право та інновації. – №3 (7). – 2014. – С. 26–35.

Т. О. КУРЧИНА

д-р філос. в галузі політології, НН ІІІ МАУП

Ф. М. МЕДВІДЬ

д-р н. в галузі політол., НН ІІІ МАУП

А. І. ТВЕРДОХЛІБ

магістр права, аспірант, НН ІІІ МАУП

Е. В. ЧОРНИЙ

здобувач, НН ІІІ МАУП

ЗАСНУВАННЯ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. Т. ШЕВЧЕНКА ЯК ВАЖЛИВА ВІХА У СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ І ОСВІТИ (до 100-річчя НАН України)

Наукові товариства як один із найцікавіших і водночас найменш досліджених феноменів культури виступають як одна із форм громадських об'єднань, що виникають з ініціативи окремих осіб і діють на засадах саморегулювання. Вони відіграли значну роль у розвитку науки, освіти і культури України. Одним з перших були Філотехнічне товариство у Харкові (1810) та Товариство наук при Харківському університеті, що мало природниче та словесне відділення (1812). Пізніше почали утворюватися спеціалізовані товариства, наприклад, Товариство сільського господарства Південної Росії, засноване в Одесі у 1828 р. з ініціативи князя М.С.Воронцова, генерал-губернатора Новоросійського краю [2, 866; 6,148–155].

Загальнослов'янський рух відродження в Європі, початки українського національного руху в Галичині, спричинили до появи низки товариств гуманітарного профілю, зокрема, історичного товариства Нестора-Літописця у Києві (1873), Південно-Західного відділу Російського Географічного товариства (Київ, 1873), Товариства історії та старожитностей в Одесі, Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, що мало особливе значення для розвитку науки і культури України, бо об'єднувало в своїх лавах учених гуманітарного та природознавчого профілю, котрі розгорнули цілий спектр українознавчих досліджень. Воно виникло у 1873 р. у Львові як літературно-видавнича організація, яка публікувала і розповсюджувала літературні і наукові твори та часописи, всіляко сприяла розвитку української словесності, коли за висловом М. Грушевського, “можливість української культури стояла під знаком запитання..., гурток патріотів закладає фонд для розвитку української літератури і культури”. Головне завдання товариства полягало в тому, щоб об'єднати як наукові сили з усіх українських земель, так і ті, що опинились на чужині.

Появу товариства стимулювали не лише невідрадні обставини для українства (Емський указ від 18 травня 1876 р.), а й загальнослов'янський рух відродження в Європі, зокрема, у Сербії, Чехії, Польщі й Хорватії, і водночас поява ряду слов'янських національних товариств і організацій [5; 8].

У Східній Україні ініціатором заснування Товариства ім. Шевченка у Львові був О. Кониський. З поміж фундаторів зі Східної України були В. Антонович, М. Драго-

манов, К. Михальчук, П. Куліш, І. Нечуй-Левицький, у Західній Україні – С. Качала, К. Сушкевич, Д. Гладилевич, О. Огоновський та ін. Засновниками і меценатами товариства були Є. Милорадович зі Скоропадських, Д. Пильчиков, М. Жученко і 32 жертводавці-галичани, а також товариство “Січ” у Відні [3, 203].

У перші 20 років свого існування Товариство обмежувалося, в основному, завданнями, передбаченими статутом, – “вспомогати розвій руської (малоруської) словесності”, тобто переважно літературною та видавничою діяльністю. Проте засновники Товариства прагнули створити потужний науковий осередок, щоб воно, за задумом О. Кониського, “стало засновником майбутньої українсько-руської академії наук”. З 13 березня 1892 р., коли було схвалено на спеціальних загальних зборах проект нового статуту, Товариство стало називатися Науковим товариством імені Шевченка (НТШ). Воно набуло чіткої структури і за зразками тогочасних західноєвропейських академії наук складалося з трьох секцій: історико-філософської, філологічної та математично-природописно-лікарської. З 1892 р. почали виходити “Записки НТШ” – основний друкований орган Товариства, редактором якого став з 1895 р. М. Грушевський.

У другій половині ХІХ – упродовж ХХ ст. Наукове товариство ім. Шевченка відіграє визначну роль у розвитку наукових знань, видавничій справі українського народу. Основним його завданням було і залишається “плекати та розвивати науку і штуку (мистецтво – Ф. М.) в українсько-руській мові, зберігати та збирати пам’ятки старинності і предмети наукові України-Руси...” [10, спр. 3, арк. 1].

В рамках Історико-філософської секції під проводом Михайла Грушевського виросла значна історична школа: С. Томашівський, І. Джиджора, І. Кревецький, І. Крип’якевич, М. Кордуба. До кагорти вчених-правників та суспільствознавців належали К. Левицький, В. Охримович, В. Старосольський, С. Дністрянський, М. Лозинський, В. Панейко та ін.

Філологічна секція крім І. Франка мала особливо багато видатних вчених: О. Огоговський, С. Смаль-Стоцький, М. Сумцов, К. Студинський, С. Єфремов, В. Щурат, Є. Тимченко, М. Возняк, І. Зілинський, етнологи В. Гнатюк, Ф. Вовк, О. Колеса, Ф. Колеса, В. Шухевич, І. Свенціцький.

Третя секція Наукового товариства ім. Шевченка називалася математично-природописно-лікарська (МПЛС) і охоплювала широкий спектр стислих наук, починаючи від математики до медицини і в рамках якої вперше, в нашій історії почато генерування україномовного наукового продукту в сфері стислих наук. Тут яскраво виділяються імена математика В. Левицького, природодослідників І. Верхратського, І. Раковського та М. Мельника, славетного електротехніка І. Пулюя, світової слави біохіміка і водночас парламентського діяча І. Горбачевського, лікаря Є. Озаркевича [7, 7]. Наприкінці ХІХ ст. МПЛС стала одним із спеціалізованих осередків Наукового товариства ім. Шевченка. Першим головою МПЛС був природознавець, педагог і філолог І. Верхратський. Директором МПЛС протягом 32 років був видатний математик, фізик і педагог Іван Левицький.

Починалася історія Математично-природописно-лікарської секції з того, що два видатних вчених, як на той час вже відомий природознавець і педагог І. Верхратський та молодий 25-літній В. Левицький взяли на свої плечі важкий тягар підняття та розвитку української природознавчої науки. Пізніше до них приєдналися праязкі вчені: фізик та електротехнік Іван Пулюй, лікар-хімік Іван Горбачовський, київський вчений, доктор Олександр Черняхівський.

Діяльність МПЛС, порівняно зі своїми двома секціями (історично-філософською і філологічною), мала більше труднощів. Та діяльність її була та не менш плідною. Протягом 47 років у секції було видано 32 томи “Збірника” в 41 випуску, які

займають до 6300 стор. друку, містять майже 300 наук. праць непересічної вартості 60-ти різних авторів; засновано бактеріологічний інститут, де проводились важливі біохімічні дослідження; створено Фізіографічну комісію, яка організовувала систематичні дослідження української природи, видала протягом періоду 1925–1938 рр. 7 томів власного “Збірника” і взагалі зробила величезний внесок в природничу науку загалом. Фізіографічна комісія була створена у 1920 році. Її Головою і незмінним редактором усіх випусків “Збірника фізіографічної комісії” був Микола Мельник, ботанік і педагог. Тематика “Збірника Фізіологічної комісії” не була вузькою, але певної системи публікацій не спостерігається. Цікавими у “Збірнику” є праці Ю. Полянського, М. Мельника, д-ра Д. Драгомирецького, д-ра М. Дольницького, І. Крип’якевича, В. Левицького та інших, присвячені фізіографічним дослідженням Галичини, дослідженням галичанської флори, метеорологічним проблемам. Висвітлювались проблеми корисних копалин західно-українських земель, мінералогічних досліджень, проблеми краєзнавства і, навіть, астрономічні явища в українських землях [11, 52–70].

Розвиток лікарської науки в МПЛС асоціюється з ім’ям відомого лікаря Євгена Озаркевича, який до того ж був редактором окремих 5 випусків “Лікарського збірника” (друкувався у загальному виданні “Збірник МПЛС” тт. III / Вип. 2; IV / Вип. 1; V / Вип. 2; VI / Вип. 2; VIII / Вип. 1), а також був співредактором тих томів “Збірника МПЛС”, де друкувались лікарські статті. За весь час існування Секції в “Збірнику” було опубліковано 35 статей лікарської тематики, авторами яких були такі відомі вчені та лікарі-практики, як І. Верхратський, І. Горбачовський, О. Дакура, М. Волинський, Е. Бобринський, М. Кос, С. Морачевська-Окуневська, В. Морачевський, Ю. Марішлер, М. Олійник, М. Панчишин, Ф. Щ. Сельський, А. Соловій, О. Черняхівський, В. Янович, Р. Копач.

Пізніше, після 1910 р. наукова діяльність лікарів в МПЛС плавно перетекла в Лікарське товариство, яке існувало незалежно від НТШ. Одночасно розвивались і інші наукові галузі на чолі з відомим вже на той час вченими. Область математики і фізики очолював В. Левицький. Під його керівництвом світ побачили важливі роботи даної галузі таких вчених, як К. Глібовицький, В. Каліцун, М. Кравчук, М. Крилов, Н. Садовський, В. Стасюк, М. Чайковський, Т. Цюропайлович. 90 % робіт, присвячених фізичній географії належить С. Рудницькому. Відмітимо ще в цій області науки праці В. Геріновича, М. Дольницького. Природознавчі та антропологічні роботи належать І. Раковському, Л. Бачинському, І. Верхратському, Ф. Примаку, І. Горбачовському, Ю. Полянському. Окремим науковим здобутком МПЛС є ряд праць, присвячених розвитку термінології, таких вчених, як В. Левицький, М. Мельник, І. Пулюй, С. Рудницький, І. Кандяк, А. П.Семенов, Р. Цегельський, Д. М. Болелюбський. Великий відсоток серед статей “Збірника” займають хімічні статті Ю. Гірняка, Е. Вертипороха, А. Топачевського, О. Орлова, О. Смакули. С. Балею належать праці психологічного характеру. А також МПЛС отримала цінного співробітника науково-технічного напрямку І. Фещенка-Чопівського. Галузі фізики та електротехніки належать праці В. Кучера, І. Левицького, І. Пулюя, О. Смакули, П. Холодного, М. Павлова, К. Тончаківського. Відзначимо ще й праці, присвячені астрономії, О. Монцибовича, С. Д. Чорного, В. Левицького [1, 91–92].

Науковому товариству ім. Шевченка, на думку дослідників, належить виняткова роль в історії науки, освіти і техніки та консолідації національних сил на українських теренах. Це перша неофіційна українська академія наук, яка стояла на захисті всього національного до створення 1918 р. Академії наук України. НТШ – сформована у теоретично-практичних дійових вимірах наукова інституція з чіткими дер-

жавницькими підходами до трактування і до конкретної праці над вивченням наукових процесів. Товариство від початку дало можливість дивитись на Україну не лише констативно, як на поділену етнотериторію, а як на повноцінну, зі своїми давніми історією, культурою, єдиною мовою країною, побачити те, що до того часу було в тіні або на наукових і практичних манівцях. Спираючись на свої наукові концепції, НТШ запропонувало першу спробу пов'язати поступ України як цілісної країни в Європі з розвитком системних досліджень різних наукових галузей. У цьому аспекті Товариство розробило чітку програму дій, яка стосувалася сутності та значення національного життя, проблем розвитку української ідеї та національного інтересу під кутом зору різних наукових зацікавлень. У гуманітарних науках НТШ основний акцент ставить на суверенітеті країни, а також на суверенізації особистості та політично-правового забезпечення життєдайності українського народу та етнічних меншин в українському соціумі, а в природничо-математичних науках – на власних наукових теоретичних і практичних осередках, секціях, що розвивали б наукову думку. Загалом ці заходи НТШ зініціювали широке дослідження матеріальної і духовної культури, в тому числі фундаментальних першоджерел [4, 8]. Наукове товариство ім. Шевченка до утворення Українського наукового товариства в Києві (1907), відіграло роль національної академії наук. Створена 14 листопада 1918 р. Українська Академія Наук запозичила від нього організацію та структуру, високий рівень досліджень, їх гуманістичну спрямованість [9, 25].

Отже, Наукове товариство ім. Шевченка виступало не тільки як консолідуючий чинник українства і української гуманітарної науки, а також сприяло консолідації науковців-природознавців та репрезентації їх досліджень на міжнародному рівні.

Джерела

1. Зайцева З. І. Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець XIX – початок XX ст.): Монографія. – К.: КНЕУ, 2006. – 368 с.
2. Історія української культури. У п'яти томах. Т. 4. Книга 1. Українська культура XIX століття. – Київ: “Вид-во “Наукова думка” НАН України”, 2008. – 1007 с.
3. Купчинський О. А. Наукове товариство імені Шевченка // Енциклопедія історії України: У 10 т. / Редкол.: В. А.Смолій (голова) та ін. – К.: Наукова думка, 2010. – Т. 7: Мл – О. – 2010. – С. 203–213.
4. Купчинський О. Передмова // Наукове товариство імені Шевченка. Енциклопедія / Том I, А–Бібл./ Укладання НТШ. – Львів, 2012. – С. 7–36.
5. Кріль М. М. Слов'янські народи Австрійської монархії: освітні та наукові взаємини з українцями 1772–1867. – Львів: Сполом, 1999. – 294 с.
6. Медвідь Ф. М. Передумови виникнення і становлення наукових товариств на землях України // Історія науки і техніки: Збірник наукових праць / Гол. ред. О. Я. Пилипчук. – К.: Вид-во ДЕТУТ, 2016. – Вип. 8. – С. 148–155.
7. Романів О. Чергова ювілейна віха в історії української науки (до 130-ліття Наукового товариства ім. Шевченка) // Праці Наукового товариства ім. Шевченка. Том XIII. Студії з поля історії української науки і техніки. – Львів, 2004. – С. 6–14.
8. Сухий О. Від русофільства до москвофільства (російський чинник у громадській думці та суспільно-політичному житті галицьких українців у XIX столітті). – Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2003. – 498 с.
9. Храмов Ю., Руда С., Павленко Ю., Кучмаренко В. Рання історія Академії наук України (1818-1921). – Київ, 1993. – 246 с.
10. Центральний державний архів України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 3, арк. 1.
11. Шуманська Н. В. Історія Математично-природописно-лікарської секції Наукового товариства ім. Т. Шевченка (1893-1940): монографія. – К.: АН ВШ України, 2009. – 232 с.

ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМИ РЕСУРСАМИ В СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

Информационное обеспечение всей системы управления персоналом представляет собой сложный механизм предметной работы с людьми. Украинский ученый – управленец Г. В. Щокин считает, что такое обеспечение – это совокупность реализованных решений по объемам, размещениям и формам организации информации, которая циркулирует в системе управления персоналом [7, с. 160]. Такое определение феномена “информативно-коммуникационное обеспечение системы управления персоналом” довольно сложное, хотя по сути речь идет о целостной роли и значении информации в управлении вообще и персоналом, конкретно.

Детально рассматривая роль информации в управлении персоналом, украинские социологи Ю. Сурмин и И. Бидзюра убедительно утверждают, что такое управление в целом следует рассматривать именно как информационно-коммуникативное взаимодействие [6, с. 243]. Разработкой теории такого воздействия занимались и занимаются многие ученые, но наибольший вклад в обоснование этой теории внесли такие известные немецкие ученые как Н. Луман (1927–1988) и Ю. Хабермас (1929).

Далее следует обратить внимание на специфические особенности, основные классификационные признаки информации, это именно от них зависит степень, способ влияния информации на личность (персонал) характер и особенности управления ими.

Прежде всего формы коммуникации разделяют на межличностные, личностно-групповые, межгрупповые и массовые. Между такими формами коммуникации есть определенные, заметные различия. Так, межличностная коммуникация выделяется речевым, чувственно-эмоциональным взаимодействием людей, их деятельным взаимным воздействием одного человека на другого. Достаточно указать на характер и особенности общения, которые имеют место между друзьями, близкими людьми. Личностно-групповая коммуникация характеризуется тем, что в данном случае одна личность специфически воздействует на группу людей, преследуя как индивидуальные, так и групповые интересы и цели. Достаточно указать на отношения учителя (преподавателя) и ученика, чтобы осознать суть такого взаимодействия.

Что касается межгрупповой коммуникации – то это совокупность коммуникации внутри группы и между группами: сложный и многоаспектный процесс.

Массовая коммуникация – это коммуникативные отношения (общение), охватывающие значительное количество людей. Здесь главную роль играют как средства массовой информации, так и технологии, посредством которых такие коммуникации осуществляются.

Информацию главным образом в управленческих структурах, в управлении человеческими ресурсами многие исследователи [1, 3] классифицируют также как:

- а) официальная и неофициальная. Здесь существует много проблем: достоверность, точность такой информации, ее своевременность и оперативность;

- б) общая и отраслевая информация (часто они объединяются и в процессе управления персоналом используются целостно, в дополнении одна одной. Ситуативная любая из таких информаций);
- в) информация горизонтальная и вертикальная. Как и предыдущие информации они также имеют указанные особенности своего проявления;
- г) информация, которая классифицируется по своему содержанию и целевому назначению. Это весьма сложная иерархия информации;
- д) информация по степени ее доступности. Не всякая информация одинаково доступна в управлении и потому всегда существует проблема прозрачности информации, действительности каналов, по которым она поступает и др.;
- е) информация по степени ее соотношения во времени (прошлое, настоящее, будущее). Украинский специалист в области государственного управления О.С. Качный считает, что “государственное управление по существу является информационным управлением, где решения принимаются на основе наличных документально-информационных ресурсов”. И продолжает “Особенность государственного управления в современных условиях – это необходимость комплексного применения современных форм и методов информационно-документального обеспечения деятельности органов государственного управления” [3, с. 211].

Информационно-коммуникативное обеспечение управления персоналом значительным образом обеспечивается за счет различных информационных технологий, которые, по сути, являют собой систему методов, способов сбора и использования (обработки, сохранения, накопления, передачи и т.п.) разнообразной по характеру и назначению информации. Такая информация может быть устной и письменной, имеет разные источники происхождения.

Как правило, выделяют обеспечивающие и функциональные информационные технологии. Первые используются как своеобразный инструмент в предметных областях для решения различных задач, а вторые – как правило, – для автоматизации определенной задачи или функции. Именно в зависимости от степени автоматизации функций человека в процессе управления, выделяют также виды технологий: автоматизации функций управления; поддержки принятых решений; экспертной поддержки и др.

Если попытаться выделить, какие виды информации в управлении человеческими ресурсами является наиболее важными, то среди них выделим такие:

- информация об общих (стратегических и тактических) особенностях деятельности структуры (коллектива, организации и т.п.), в которых пребывает, функционирует объект управления (управленческого воздействия);
- информация об объекте управления (личности, группы, коллектива и т.п. Такая информация является сборной, комплексной и все ее аспекты влияют на принятие управленческого решения;
- информация о задачах, проблемах, ситуациях деятельности конкретного коллектива (организации, экономической и др. структуры).

Понятно, что есть и другие информационные источники, использование которых должно делать такое управление более продуктивным, независимо от того, какой конечный продукт – экономический, социальный, духовно-моральный и т.п.

В современной Украине непосредственно вопросы информационного обеспечения государственного управления (а, в связи с этим, в значительной мере и управлении человеческим фактором) обусловлены рядом важных государственных документов, а именно: Закон Украины “О концепции Национальной программы ин-

форматизации”, Закон Украины “Об основных основах развития информационного общества в Украине на 2007–2015 годах”. Эти и другие законодательные, нормативные документы создают благоприятные условия для обеспечения инновационного управления обществом, человеческим материалом [2].

Среди достаточного количества проблем информационного обеспечения управления человеческими ресурсами одной из важнейших является проблема защиты информации. Так, еще в 1999 году в Украине был принят Закон “О защите информации в автоматизированных системах (№ 80/94 – ВР). Действие этого закона распространяется на любую информацию, которая обрабатывается в информационных системах. Задача – обеспечить права собственника информации, способствовать сохранности такой информации, не допускать несанкционированного доступа к информации, и другое. Кроме этого в разделе VI данного закона определен порядок международной деятельности в области защиты информации речь идет об защите национальной информации, национального информационного пространства.

Источники

1. Дармограй В. Стан та тенденції соціально-економічного розвитку регіону / В. Дармограй // Зб. наук. пр. Черкаського держ. ун-ту. Серія: Економічні науки. – Черкаси: ЧДТУ, 2006. – Вип.16. – С. 152–153.
2. Жовнірчик Я. Формування самодостатніх територіальних громад і стратегія їх економічного розвитку / Я. Жовнірчик. “Університетські наукові записки” – 2015. – № 1–2 (13–14). – С. 80–91.
3. Качний О. С. Інноваційні механізми державного управління соціально-економічним розвитком регіонів України: теорія, методологія, практика: Монографія / О. С. Качний . – Київ: ФОП Маслаков, 2018. – 626 с.
4. Конечкая В. П. Социология коммуникации: учебник / В. П. Конечкая. – М.: Изд-во Межд. у-та бизнеса и управления. – 1997. – 304 с.
5. Королько В. Г. Основы паблик рилейшнз / В. Г. Королько. – М.: Рефл. – бук; К.: Ваклер, 2000. – 528с.
6. Сурмин Ю. П. Социология управления: учеб. Пособие /Ю.П. Сурмин, И.П. Бидзюра. – К.: ДП “Издат. Дом “Персонал”, 2012. – 728 с.
7. Управління людськими ресурсами: (Понятійно-термінол. Слов.) Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. Г. В. Щокіна, О. В. Антоника, М. Ф. Головатого. – К.: МАУП, 2006. – 496 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ФЕНОМЕНУ “ДЕРЖАВНА СЛУЖБА” В СУЧАСНИХ УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ СИСТЕМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасне державне управління в багатьох країнах світу, особливо тих, що радикально трансформуються, перебудовуються, на засадах демократії, інформатизації, принципово змінюється. Ці зміни обумовлені багатьма об’єктивного характеру обставинами, центральними серед яких є: а) максимальна потреба захисту прав людини; б) необхідність раціонального врегулювання взаємин людини і держави, держави і громадянського суспільства.

В контексті вказаних та інших проблем маємо необхідність у більш глибокому теоретико-методологічному поясненні феномену “державна служба”, який існує як центральна сентенція в державному управлінні будь-якої країни.

Державна служба у більшості випадків (енциклопедії, словники, монографії, окремі спеціальні публікації тощо) пояснюється як “професійна діяльність осіб, що обіймають посади в органах державної влади та їх апараті” [2, с. 147]. Ще у Законі України “Про державну службу” 1993 року було записано, що державна служба – це професійна діяльність осіб, які займають посади в органах державної влади та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів [Там само]. І хоча це положення з тим дещо уточнювалося, статус державного службовця в цілому залишався незмінним. Що стосується професійних повноважень таких службовців, то вони в правовому плані, нормативно також є визначеними. І все ж наведене обґрунтування не однозначне. Так, маємо, декілька оригінальних асоціативного характеру пояснень феномену “державна служба”. Наприклад, українські дослідники В. В. Павленко, В. Л. Павленко (батько і син) асоціюють феномен “державна служба” з іншим феноменом – “державна бюрократія” [4, с. 5]. Можна, хіба що погодитися з думкою авторів про те, що “дуже часто змішують три схематично близькі, але різні речі: універсальні бюрократичні принципи організації управління, бюрократію як соціальний прошарок, яка здійснює повсякденне управління державною машиною і бюрократизм – властиву управлінцям соціальну хворобу” [Там само, с. 9]. Перше і третє дійсно, як кажуть лежить на поверхні, а от друге – “бюрократія як соціальний прошарок” – досить суперечливе, оскільки скоріше всього державні службовці – це просто професійно підібрані і підготовлені люди, що виконують державну службу.

Досить складно і своєрідно феномен “державна служба” пояснює відомий російський політолог В. Халіпов “Державна служба, – пише він, – (State Service; за загальноприйнятою назвою у світовій практиці державна /громадянська служба – Civil Service; іноді називається урядовою службою – government Service) – робота на користь держави в системі її органів, служба в державних установах” [7, с. 107]. Якщо брати до уваги, що далеко не всі державні службовці (чиновники, бюрократи) пра-

цюють “на користь держави”, то, зрозуміло, що таке визначення поняття “державна служба” потребує суттєвого уточнення.

Вважаємо, що достатньо точним і таким, що відповідає суті, є визначення поняття державна служба у Законі України “Про державну службу” Воно таке: “Державна служба – це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави”. Далі в Законі дається перелік основних завдань державної служби (рахуйте, і державного службовця).

Відома українська дослідниця О. Пархоменко-Куцевіл державну службу іменує, і небезпідставно, – “публічною службою” [5, с. 113]. Вказана авторка, зокрема, виділяє такі основні методи дослідження публічної служби, публічного адміністрування: системний; ситуативний; програмно-цільовий; морфологічний; метод моделювання. Подібні теоретико-методологічні підходи до виявлення, пояснення публічного адміністрування, роботи з кадрами державної служби використовує і інший український фахівець у галузі публік адміністрування – В. Бакуменко [1].

Акцентуємо увагу на тому, що система державної служби є великою мірою похідного сентенцією від політичної системи. держави, що в ній сформована на конкретний час.

Крім того, державну службу, її функціонування слід розглядати і як специфічну систему управління персоналом – тобто впливу на державних службовців з тим, аби вони найдієвіше реалізовували покладені на них завдання і функції [6, с. 363].

Питання трактування державної служби в цілому можна зводити до чотирьох основних типів(концепцій):

- веберівський, або тип бюрократії, обґрунтований концепцією Вебера – Вільсона. За вченням М. Вебера в ХХ столітті в багатьох країнах сформувалася так звана “раціональна бюрократія”, яка логічно прийшла на зміну патріархальній системі управління. По М. Веберу – це бюрократія, основою якої є компетентність, ієрархічний поділ, професійна підготовленість, чітка внутрішньо-організаційна діяльність. М. Вебер, а за ним і майбутній президент США В. Вільсон рахували, що така бюрократія є технічно найдосконалішою;
- марксистський тип бюрократії. К. Маркс зважав, що бюрократія – це повсякденне управління державою і бюрократизм – властива державним управлінням негативна хвороба. Бюрократію К. Маркс називав не інакше як своєрідним організмом – паразитом;
- імперська (азійська) модель бюрократії. Її ще просто називають “азійською”, або “східною”. Це складний тип бюрократії, який частіше всього пояснюють на прикладах таких країн як Китай, або Індія.
- тип бюрократії, що свого часу сформувався і домінував у Росії, затим – у Радянському Союзі, більшості країн так званого соціалістичного табору. Ця бюрократія достатньо вивчена і пояснена.

Є, як вказувалося, і інші типологізації державної служби.

Проблеми державної служби, формування, розвитку та використання кадрів на державній службі, в органах місцевого самоврядування тощо, досліджують, як відомо, і багато вчених за рубежом і в Україні: В. Авер'янов, Г. Атаманчук, В. Бакуменко, П. Гончарук, Р. Науменко, Н. Нижник, О. Оболенський, Є. Охотський, А. Рачинський, А. Сітницький, Ю. Сурмін, В. Тертичка, О. Турчинов, О. Якубовський та ін.. В центрі їх уваги знаходяться багато питань професійного, кадрового забезпечення державної служби, як важливішої засади підвищення дієвості, ефективності такої служби. Окремо, при цьому, на нашу думку, маємо розглядати відповідну систему державної служби, як ієрархічно впорядкованої сукупності різних її видів. Щодо

управління державною справою, то в сучасній Україні його здійснює низка органів державної влади – Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, спеціальне (раніше – Головне) управління державної служби України – Національне агентство України з питань державної служби, органи виконавчої влади.

Останнім часом в Україні з'явилося ряд теоретичних напрацювань (можна навіть назвати їх концепціями), в яких йдеться про дещо нову систему державного управління. Однією з таких і досить помітних концепцій є “людиноцентрична система державного управління”, основним розробником якої є відомий український фахівець у галузі менеджменту Г. Дмитренко. Посилаючись на проблему відчуження в Україні інтересів управлінської (владної) еліти від інтересів більшості громадян, Г. Дмитренко запитує: “може Україна потребує свого людиноцентричного курсу переходу до демократії, який би був спроможний забезпечувати цілеспрямоване зближення інтересів управлінської (зокрема, владної) еліти і пересічних громадян незалежно від того, хто і яка партія очолює владу? Саме це є наріжним каменем необхідних змін, що ще не зовсім зрозуміло сучасним реформаторам” [3, с. 9]. Корінним елементом цієї системи, вважає її автор, є демократизація державного управління у такий спосіб, що людина, місцева громада мала максимальний вплив на діяльність державних структур усіх рівнів.

Вище викладені наукові підходи, обґрунтування поняття державна служба, мають аналізуватися глибше, в контексті радикальних політичних, соціально-економічних, суспільних трансформацій, притаманних сучасним суспільствам.

Джерела

1. Бакуменко В. Системно-аналітичні засади вдосконалення професійного відбору, підготовки, виконання праці фахівців державного управління / В. Бакуменко, М. Івашов, В. Куценко // Вісн. НАДУ. – 1997. – № 2. – С. 28–33.
2. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Міхненко та ін.; За ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – 820 с.
3. Людиноцентрична система державного управління в Україні: утопія чи шанс: / монографія // За заг. редакцією Г. А. Дмитренка. – К.: ДКС-Центр, 2014. – 240 с.
4. Павленко В. В., Павленко В. Л. Державна служба в Україні: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Павленко, В. Л. Павленко. – К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2017. – 510 с.
5. Пархоменко-Куцевіл О. І. Методологічні засади формування професійних кадрів у системі публічного управління // Публічне управління: збірник. – № 3 (4) – вересень 2016. – К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2016. – 218 с.
6. Управління людськими ресурсами: (Понятійно-термінол. Слов.) Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. Г. В. Щокіна, О. В. Антоника, М. Ф. Головатого. – К.: МАУП, 2006. – 496 с.
7. Халипов В. Ф. Власть. Кратологический словарь. / В. Ф. Халипов. – М.: Республика, 1997. – 431 с.

МОТИВАЦІЙНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ – ДІЄВИЙ ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПРАЦІВНИКА

В умовах функціонування сучасної ринкової економіки мотивація в діяльності персоналу будь-якої виробничої чи іншої структури набуває особливої уваги. Обумовлено це тим, що ринкові відносини характеризуються багатьма дійсно складними, високо динамічними процесами, високою виробничою ефективністю, конкуренцією між учасниками трудового процесу, його інноваційністю. Усі такі процеси, однак, безпосередньо пов'язані із людським фактором, з проблемами управління людьми і в сумі складають можливості створювати стабільні, конкурентоздатні, діяльнісні трудові колективи.

Проблеми мотивації персоналу достатньо плідно аналізуються такими зарубіжними фахівцями, спеціалістами з менеджменту, маркетингу, психології і т. п., як Г. Адлер, Т. Беккер, М. Блауг, Д. Бодді, П. Друкер, Д. Долен, Р. Джойнер, М. Кейнс, Д. Д. Лідсней, Б. Мільнер, Монді Уейн, Р. Слетер та інші, а серед українських – О. Баєва, С. Берестяний, Д. Діденко, Г. Дмитренко, А. Єгоршин, В. Колпаков, М. Лукашевич, О. Новікова, С. Пирожков, В. Сладкевич, Н. Терещенко, Я. Ядов та інші.

Окремо можна назвати досить велику групу українських вчених, що розробляють проблеми підготовки кадрового потенціалу, в тому числі і з використанням нових інноваційних, мотиваційних технологій: В. Авер'янов, І. Бідзюра, О. Валевський, В. Гейц, В. Калина, Н. Нижник, В. Сафонова.

Проблеми державного регулювання і сучасний стан кадрового потенціалу в сучасній Україні знаходиться в полі зору О. Вронської, О. Губи, Г. Дмитренка, В. Колпакова, І. Ляховича, М. Протасова, Ю. Сурміна, В. Сладкевича, О. Якубовського та інших дослідників.

Серед недостатньо досліджених проблем в сфері менеджменту людських ресурсів виділимо і проблему мотивації персоналу, оскільки за своїм багатоманіттям, багатоаспектністю вона фактично переважає інші: проблеми в умовах ринкових систем господарювання.

В умовах розвитку ринкових відносин поряд з феноменом “праця”, як надто складним явищем, все активніше став використовуватися термін “людський капітал”. Його появу, пояснення вирішальною мірою пов'язують із працями Луїса Фрайре [3], із роботами вчених популярної і авторитетної Чикагської економічної школи Т. Шульца, Т. Беккера, Д. Мінцера [3].

В процесі розгляду людини (людський фактор) як важливішого фактору продуктивної виробничої діяльності, варто в теоретичному і практичному планах виділяти такі аспекти: а) індивідуально-психологічний рівень (рівень особистості); б) рівень соціально-психологічний (рівень колективу); в) соціально-економічний, юридичний, соціологічний та інші рівні (рівень суспільства в цілому, його структура) і т. ін.

Стан, результат діяльності людини величезною і майже вирішальною мірою (окрім освітньої, професійної підготовки, досвід і т. ін.) пов'язаний із мотивацією, а вже

потім, – з мотиваційними аспектами управління персоналом. В. Меньшиков цитує відому німецьку дослідницю Елізабет Мерманн, яка зазначає: “Мотивація йде із середини (людини). Мотив – це внутрішня сила. Нею важко керувати збоку, як і радість, щастя або інші позитивні відчуття” [5, с. 13].

Мотивація – це (у спрощеному розумінні) спонукання людини до дії. А тому, як пишуть, зокрема, російські фахівці у галузі управління персоналом Т. Соломадіна і В. Соломадін, “Мотивація – це створення таких умов, які регулюють трудові відносини, в межах яких у працівника з’являється потреба самовіддано працювати, оскільки для нього це єдиний шлях досягнення свого оптимуму в задоволенні потреб [6, с. 5].

Вважаємо, що абсолютно доречною є точка зору української дослідниці у галузі менеджменту людських ресурсів В.Г. Воронкової, яка мотивацію людини (персоналу) розглядає не інакше, як один із факторів соціалізації особистості. На її думку, – і ми її сповна поділяємо: “Соціалізація – це засвоєння людиною самостійно і за допомогою цілеспрямованого впливу (виховання) певної системи цінностей, соціальних норм і зразків поведінки, необхідних для становлення особистості, знаходження свого соціального статусу (положення) у даному суспільстві. В роботі з персоналом важливо враховувати, що процес соціалізації безпосередньо пов’язаний з адаптацією працівника до соціального середовища організації, входження його у ту чи іншу соціальну групу. Компоненти соціалізації: освіта, виховання, сукупність стихійних впливів на становлення особистості” [1, с. 187]. В цьому ж плані поняття і сенс мотивації праці розглядає і відомий український соціолог М. Лукашевич [4], інші вчені.

Існує немало різних теорій мотивації персоналу, найпоширенішими серед них до сьогодні є: 1) теорія потреб А. Маслоу; 2) теорія існування, зв’язку і росту К. Альфреда; теорія двох факторів (умови праці і мотивуючі фактори) Ф. Герцберга; 4) теорія набутих потреб Мак-Клевланда (потреба досягнень; потреба співучасті; потреба влади). Такі теорії називають змістовними теоріями, оскільки вони стосуються сутнісних особистостей і характеристик мотивації. Існує немало також теорій мотивації персоналу, які називають професійними теоріями. Це, зокрема: теорія очікувань (В. Врум); теорія справедливості (Адамс); теорія Портера – Лоулера (поєднання теорій Врума і Адамса). Крім того широко відомою є концепція партисипативного управління, що фактично поєднує різні форми самоврядування в процесі управління.

Більшість теорій мотиваційної діяльності, що розроблялися ще в кінці ХХ століття, пов’язані головним чином з іменами таких відомих фахівців у галузі менеджменту, як Ф. Тейлор, Д. Макгрегор, В. Оучі [2]. Їх увага була зосереджена, як відомо, на розробці трьох теорій управління на мотиваційній основі – “Х”, “У”; “Z”. Згідно першої теорії поведінку людини мотивують біологічні потреби, другої – мотивують таку поведінку соціальні проблеми й бажання добре працювати, а згідно теорії “Z” мотивація людини до праці пов’язана з поєднанням біологічних і соціальних потреб і розрахована на хорошого професійного працівника, який, до того ж, бажає і любить працювати у хорошому, дієздатному колективі.

Існує немало і інших теорій мотивації персоналу, особливо в умовах гострих соціально-економічних проблем і криз, притаманних ринковій економіці у багатьох країнах.

Цілісно сучасну мотивацію людини (персоналу) можна подати за такою класифікацією:

- а) за основними групами потреб: матеріальна, трудова, статусна, комфортно-соціоцентрична, самореалізаційна;
- б) за використовуваними способами: безпосередня, опосередкована (нормативна, примусова, стимулююча);

в) за джерелами виникнення: внутрішня, зовнішня (економічна, адміністративна тощо);

г) за своєю спрямованістю на досягнення цілей (позитивна, негативна).

Мотивацію класифікують також як пряму і непряму та комплексну.

Так чи інакше, але мотивація – це специфічний мотиваційний (діючий) процес, що має свою логіку, послідовність (етапи мотивації).

Висновки

В процесі дослідження феномену мотивація управління персоналом варто перш за все брати до уваги те, що ХХ–ХХІ століттях суттєво змінилася праця, її характер, радикально змінилися і методи управління персоналом, мотиваційні аспекти в яких набувають ще більшого значення.

Спеціальну літературу, як теоретико-методологічну базу дослідження мотиваційних аспектів роботи з персоналом, управління персоналом становить література, яку класифікуємо у такий спосіб: а) роботи з фундаментальних основ управління (менеджменту); б) спеціальні наукові публікації з “людино центристських” аспектів управління; в) література з проблем мотивації, мотиваційних аспектів управління персоналом; г) література, в якій аналізуються особливості умов праці, культури виробництва, його безпеки і т. п.; ґ) спеціальні наукові розробки, що стосуються безпосередньо мотиваційних технологій.

Береться до уваги, що у всіх системах управління людськими ресурсами на перше місце виходять мотиваційні управлінські технології, пов’язані з особистісним не стільки професійно-предметними, скільки морально-психологічними та іншими якостями.

Джерела

1. Воронкова В. Г. Кадровий менеджмент: Навч. посібник / В. Г. Воронкова. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 192 с.
2. Кучер Г. Нові підходи до організації оплати і стимулювання праці / Економіст / Г. Кучер. – 1989. – № 7. – С. 56–59.
3. Луис Фрайре. Управление человеческими ресурсами и поведением людей в чрезвычайных ситуациях (безопасность). Автор. дис. Доктора философии в области управления человеческими ресурсами. – К., 2016. – 28 с.
4. Лукашевич Н. П. Теория и практика качеств управленческого персонала / Н. П. Лукашевич. – К.: МАУП, 1999. – 451 с.
5. Меньшиков Л. И. Оценка деловых качеств управленческого персонала / Л. И. Меньшиков. – М.: Знание, 1975. – 380 с.
6. Соломадина Т. О., Соломадин В. Г. Управление мотивацией персонала / в таблицах, схемах, тестах, кейсах // Т. О. Соломадина, В. Г. Соломадин. – М.: ООО Журнал “Управление персоналом”, 2015. – 128 с.

МОТИВУВАННЯ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР ДО НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В даний час проблема підготовки висококваліфікованих фахівців медичної галузі набуває все більшого значення. Сучасне суспільство висуває випускнику медичного коледжу високі вимоги, серед яких важливе місце займають професіоналізм, освідченість, мобільність, вміння самостійно приймати рішення, відповідальність за наслідки своєї діяльності та готовність до самореалізації у професійній діяльності. Процес вдосконалення підготовки майбутніх медичних сестер в умовах сучасної освіти досить складний та обумовлений декількома важливими чинниками. Один із них – адекватність мотивації навчальної діяльності студентів цілям і завданням освітньої системи у медичних коледжах. Питання формування мотивів до навчання, що є невідемним елементом у майбутньому професійному розвитку, є актуальним тому, що сучасні студенти поступово втрачають стимул до навчальної діяльності.

В останні роки педагоги та психологи приділяють особливу увагу питанням мотивації навчальної діяльності студентів, оскільки вона свідчить про якість навчальної діяльності. При цьому виявлено, що висока позитивна мотивованість може відігравати роль компенсуючого чинника у випадку недостатніх навчальних здібностей, але у зворотному напрямку цей чинник не спрацьовує. Високий рівень навчальних здібностей не може компенсувати відсутність навчального мотиву, не може привести до значних успіхів у навчанні. Мотивацією для студента медичних коледжів виступає бажання вчитися заради досягнення не тільки академічної мети, а й для професійного зростання. Ступінь навчальної активності студента є наслідком сильної або слабкої мотивації навчання. Можна відзначити, що мотиви учіння – це активізуюча сила, одна з основних умов навчальної діяльності. У загальному вигляді проблема мотивації навчання є проблемою причин, які визначають різні форми виявлення активності тих, хто навчається [1, 11].

Під впливом мотивації формується світоглядна позиція особистості, поведінкові реакції, внутрішній емоційний стан, який впливає на уявлення людини не лише про навколишній світ, а і на власний внутрішній світ, на адекватну оцінку ситуації і адекватне її сприйняття [2].

Досліджуючи проблему мотивації до навчальної діяльності майбутніх медичних сестер ми виокремили два блоки мотивів навчання – безпосередній та опосередкований. Безпосередні мотиви пов'язані передусім з емоційною привабливістю діяльності, включаються в сам процес діяльності і відповідають їй соціально значущим цілям і цінностям; опосередковані ж пов'язані з цінностями, що не належать до самої діяльності, але хоча б частково в ній задовольняються. До безпосередніх мотивів належать: пізнавальні (прагнення творчої дослідницької діяльності, процес вирішення задач, самоосвіта, орієнтація на нові знання) та мотиви розвитку особистості (необхідність постійного інтелектуального та духовного зростання, прагнення розширити кругозір та ерудицію, підвищити свій загальний культурний рівень). Студенти, з безпосереднім мотивом діяльності, мають ділову спрямованість і отримують задоволення від самого процесу навчання, тобто їх цікавить не тільки саме навчання, але можливість використовувати набуті знання вміння і навички в подальшій роботі медичної сестри.

Опосередкований інтерес виникає щодо результату діяльності, хоча сам процес не завжди цікавить суб'єкта. У структурі опосередкованих мотивів ми розрізняємо: соціальні (усвідомлення необхідності отримання освіти; престижність медичної освіти; бажання стати першокласним фахівцем; соціальна ідентифікація; певний статус в групі; схвалення викладачів) і мотиви досягнення (краще підготуватися до роботи в медичній установі та отримати престижну роботу, що гарно оплачується).

На думку низки вчених, навчально-пізнавальна діяльність студентів завжди є полімотивованою, тобто в структурі їх навчальних мотивів поєднуються зовнішні та внутрішні мотиви.

До зовнішніх мотивів науковці відносять, прагнення отримати певний розвиток в учінні, набуття нових знань, навичок і умінь, взаємодія з товаришами.

Хоча також можуть мати місце й нейтральні, а іноді й негативні зовнішні мотиви. Наприклад, навчання як вимушена поведінка, навчання як намагання бути лідером або отримати престиж, прагнення бути в центрі уваги, бажання отримати тільки захоочення [3, 136].

Внутрішні мотиви навчання чи навчально-пізнавальної діяльності стосовно структури навчальних мотивів можна класифікувати за двома групами:

- пізнавальні мотиви, чи мотиви, які закладені в самій навчально-пізнавальній діяльності, ґрунтуються на інтересі студентів до змісту матеріалу, що вивчається, і майбутньої професійної діяльності й самого процесу пізнавальних дій, які сприяють їх самоутвердженню у соціальному середовищі;
- мотиви досягнення, в основі яких, за Д. Аткинсоном, лежить прагнення до успіху і уникнення невдач. Це можуть бути: широкі соціальні мотиви (мотиви обов'язку перед народом України, товаришами, батьками тощо); мотиви самовизначення (розуміння ролі професійних знань, навичок і умінь для майбутньої професійної діяльності та досягнення успіхів у ній тощо); мотиви вдосконалення; корисливі мотиви: намагання отримати захоочення, високі оцінки (мотивація благополуччя), прагнення бути найкращим серед товаришів (мотивація престижу); негативні мотиви: намагання уникнути неприємних відносин з педагогами, товаришами (мотивація уникнення неприємностей) [4, 37].

Висновки: на сьогоднішній день, більшість медичних коледжів приділяють значну увагу своїм студентам та намагаються стимулювати навчально-пізнавальну діяльність майбутніх медичних сестер. Однак, доречним було б відзначити, що основними чинниками, які впливають на формування позитивної мотивації до навчальної діяльності є: зміст навчального матеріалу, організація навчальної діяльності, колективні форми навчальної діяльності, оцінка навчальної діяльності та стиль педагогічної діяльності викладача, формування позитивних емоцій у слухачів під час навчання.

Джерела

1. Крижановська З. Ю. Мотиваційні чинники професійної самореалізації фахівців дошкільних закладів : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / З. Ю. Крижановська ; Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк; 2011. – 20 с.
2. Ляшенко І. В. Формування професійної мотивації студентів до успішної фахової діяльності / І. В. Ляшенко // https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=1076
3. Малинаускас Р. К. Мотивация студентов разных периодов обучения / Р. К. Малинаускас // Социологические исследования. – 2005. – № 2. – С. 134–138.
4. Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения человека / П. М. Якобсон. – М.: А. С. К., 2001. – 64 с.
5. Gary N. Chambers. Motivating language earners modern languages in practice; 12, Multilingual Waters, 1999.

МЕХАНІЗМИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ

На сьогодні, уряди більшості демократичних країн широко використовують інформаційно-комунікаційні технології в публічній політиці та у державному урядуванні. Нові електронні канали взаємодії дозволяють залучити до формування політики та процесу ухвалення державних рішень представників громадянського суспільства та експертного середовища [4]. Міжнародний досвід та наукові дослідження показують, що використання електронних інструментів, під час взаємодії органів державної влади з громадянським суспільством, забезпечує рівноправне партнерство, призводить до зміцнення представницької демократії та її традиційних інструментів залучення громадян до формування публічних політик держави. Саме у відкритій дискусії узгоджуються позиції різних сторін, процес сприяє взаєморозумінню, представники держави мають можливість обґрунтувати те чи інше рішення, відповісти на хвилюючі запитання громадян [5].

В останню декаду, багато дослідників прийшли до тези про вже dokonаний перехід від індустріального до інформаційного суспільства з новими типами горизонтальних та вертикальних зв'язків, в першу чергу, через розвиток електронних каналів комунікації [2]. Популярності набуває концепція електронної демократії, що передбачає активне залучення громадян до політичного процесу, за допомогою засобів інформаційних технологій [1, с. 79]. В таких умовах, до основних інструментів електронної демократії можна віднести: проведення електронних консультацій та форумів у мережі, щодо обговорення законопроектів та рішень органів виконавчої влади; процедуру подачі електронних петицій до органів державної влади зі скаргами та пропозиціями від громадян; інструмент дистанційного електронного голосування, що через свою зручність та доступність може суттєво підвищити явку виборців; запровадження електронного парламенту, електронного уряду та електронного суду, що сприяють відкритості та прозорості державних інституцій і ухваленню справедливих рішень.

Нова модель державного управління з використанням інформаційно-комунікаційних технологій дозволить забезпечити більшу участь громадян у виробленні політики та ухваленні державних рішень, чим покращить їх легітимність та вірогідність успішної реалізації [4]. Розширення політичної участі громадян, у процесі формування, ухвалення та реалізації владних рішень, може радикально змінити систему політичних комунікацій, запровадивши перманентний діалог та партнерство органів державної влади з представниками громадянського суспільства [1, с. 79].

Інформаційно-комунікаційні технології дозволяють обробляти великі масиви інформації, що полегшує механізми адміністрування та прискорює процедуру ухвалення управлінських рішень [3]. Обов'язкове збереження даних про усі державні процеси, дає змогу суттєво зменшити рівень корупції. В цьому контексті, також, варто згадати про ризики пов'язані із запровадженням нових каналів електронної участі, серед основних [3]:

- цікаві ідеї можуть бути втрачені у масових громадських дебатах, тому важливо чітко виписувати критерії залучення учасників;

- брак компетентностей та відсутність усвідомлення відповідальності з боку громадян за свої ідеї та пропозиції;
- неможливість узгодження протилежних позицій, через що процес ухвалення державних рішень може затягнутися на невизначений час;
- проблеми зі збереженням великих обсягів інформації та конфіденційністю учасників;
- складність аналізу та обробки результатів, обмежені можливості їх використання під час формування державних політик.

Небажання запроваджувати нові технології часто пов'язане зі страхом втрати повноважень, з боку політиків та державних службовців, тому осучаснення державного апарату повинно мати чіткі межі та правила, знайти баланс між відкритістю та контролем [4]. Також, уникнути описаних вище ризиків допоможе проведення державних програм по навчання громадян користуватися інструментами електронної участі та новими каналами комунікації. Спеціалізовані програми допоможуть підвищити технічні навички та компетентності громадян, а оновлена законодавча база дасть змогу оновити телекомунікаційну інфраструктуру, що забезпечить інституційну готовність користуватися новими інструментами та зміцнить демократичні процеси як на центральному так і на місцевому рівнях [2].

Підсумовуючи, в умовах електронної демократії, уряди країн мають дотримуватися цілісного погляду на цикл розробки політики та механізми його проектування, визначити інструменти електронної участі, що використовуються на кожному етапі: інформування, консалтинг, участь, аналіз, надання зворотного зв'язку та оцінка [3]. Для розробки концепції електронної демократії в Україні необхідно створити відповідну нормативно-правову базу, розв'язати проблеми технічної інфраструктури та ліцензованого програмного забезпечення, запровадити ефективну комунікацію органів державної та місцевої влади з громадськістю, шляхом надання оперативної інформації та високоякісних державних послуг. При цьому, варто реформувати застарілі демократичні процеси, сприяти стратегічним інвестиціям в інформаційні технології та залучити міжнародне експертне середовище, для уникнення типових помилок використання новітніх засобів управління.

Джерела

1. Блінцова, В. О. (2015). Електронна демократія: теорії та механізми. //Людина, суспільство, політика: актуальні виклики сучасності: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 13-14 лютого 2015 р.) / НУ "ОЮА", Одеське відділення Міжнародної асоціації студентів політологічної науки, за заг. ред. ДВ Яковлева—Одеса: НУ "ОЮА", 2015. – С. 79–81.
2. Islam, M. S. (2008). Towards a sustainable e-Participation implementation model. *European Journal of ePractice*, 5(10).
3. Macintosh, A., & Coleman, S. (2003). Promise and problems of e-democracy: Challenges of online citizen engagement. Organisation for Economic Co-operation and Development.
4. Molinari, F., & Ferro, E. (2009). Framing Web 2.0 in the process of public sector innovation: Going down the participation ladder. *European Journal of ePractice*, 9(1), 20–34.
5. Phang, C. W., & Kankanhalli, A. (2008). A framework of ICT exploitation for e-participation initiatives. *Communications of the ACM*, 51(12), 128–132.

МАСОВА БІДНІСТЬ І МІГРАЦІЯ ЯК ІНДИКАТОРИ ДЕГРАДАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Протягом останніх років процес становлення нової соціальної структури українського суспільства супроводжується досить суперечливими і негативними моментами, які надають значний вплив на соціальне життя суспільства. Відбувається прискорена деіндустріалізація економіки, фактично перестало розвиватися високотехнологічне виробництво, в десятки разів скоротилися витрати на науку і дослідження, системно скорочуються соціальні витрати, обрубуються десятиліттями налагоджені торгові відносини з сусідами. У країні склалася ситуація, коли обвал національної валюти, багаторазовий ріст тарифів на комунальні послуги, значне подорожчання цін на продукти і товари першої необхідності поставили більшість населення на межу виживання. Сьогодні вже можна констатувати: Україна – це країна масової та всеохоплюючої бідності.

Гострота проблеми посилюється тим, що в незаможні і бідні верстви по каналах низхідній соціальної мобільності перемістилися не тільки громадяни старших вікових груп і соціально обмежені в своїй працездатності люди (пенсіонери, інваліди), але і працездатні групи населення (сім'ї з дітьми, молодь, внутрішньо переміщені особи), які мають освіту, професію. Бідність, безробіття, економічна і соціальна нестабільність, нездійсненність надій, крах планів – все це інтенсифікує процес маргіналізації населення. Внаслідок цього відбувається зміна соціальної структури українського суспільства в бік збільшення маргінального сегмента. Низький рівень життя, маргіналізація і люмпенізація, непрацюючі “соціальні ліфти” призводять до домінування горизонтальної мобільності, в першу чергу міграції, пошуки іншого географічного місця проживання.

Міграція населення і наслідки її впливу на демографічну ситуацію і соціальну структуру відносяться до однієї з найбільш зловбодених проблем сучасного українського суспільства. За офіційними даними Укрстату, чисельність населення України на 1 червня 2017 року склало 42,3 мільйона чоловік без урахування населення Криму. Про те, що цифри офіційної статистики розходяться з реальністю, вказують ряд політиків і експертів. Так за даними экс-міністра праці та соціальної політики України, а нині – депутата Верховної Ради Михайла Папієва, чисельність населення України на даний момент не перевищує 32 млн. чоловік. Папієв заявив, що така цифра була отримана в ході спільних розрахунків експертів та Інституту демографії Академії наук України. Не згоден з Держстатом та міністр закордонних справ України Павло Клімкін. “У нас дійсно катастрофічна ситуація: приблизно 1 млн. українців виїжджають кожен рік. Ми вважаємо, що, на жаль, ця тенденція найближчим часом збережеться”, – сказав він [2].

Причина таких різночитань в тому, що точного способу ведення статистики української міграції просто не існують, так як при виїзді з країни українці не називають мета від'їзду, а при в'їзді в зарубіжні країни часто числяться як туристи, притому, що реальна мета візиту – нелегальна робота. Крім того, при нелегальній роботі людина

не потрапляє в офіційні статичні звіти по виплатах податків, страхових внесків, так як отримує оплату готівкою і ніде не числиться. “Після революції Гідності посилюється потік еміграції з України. – каже директор Інституту трансформації суспільства Олег Соскін – Якщо взяти в різних її формах, як тимчасову, так і постійну, ми підійшли до 10 млн. Сюди входять і виїзди на навчання, і переїзди членів родини. Але і реальну цифру легко порахувати – всі дані про в’їзд і виїзд є в базі даних прикордонної служби. Просто про них брешуть, тому що перший показник діяльності влади – відтік населення. Якщо він відбувається, значить жити в країні неможливо. А цифри соціологів різняться, тому що немає доступу до офіційних даних. Тому при підрахунках відштовхуються від того, скільки людей було, скільки споживається електрики, хліба і т. і.” [3].

Чому наші люди їдуть? Згідно з даними дослідження “Українська міграція в часи кризи”, проведеному в травні 2017 року дослідниками з України, Польщі, Чехії та Словаччини, основними факторами для міграції з України стали страх мобілізації в армію. Висновки цього дослідження підтверджується тим фактом, що більшість мігрантів в ЄС з України за даними МОМ – чоловіки, віком від 30 до 44 років. На другому і третьому місці в списку причин від’їзду – робота і бажання вчитися за кордоном [1]. Всіх, хто сьогодні їде з України, об’єднує одне – вони втомилися виживати, вони їдуть через безнадійності, від беззаконня, відсутність перспектив. І з бажанням дати своїм дітям краще життя.

Поза межні розміри бідності в сукупності з різким посиленням соціально-економічної нерівності перешкоджає висхідній мобільності, “замикаючи” великі групи людей в нижчих шарах соціальної структури. Населення України, з доходами на рівні або нижче величини прожиткового мінімуму, відчуває напруженість, низьку оцінку соціальних перспектив, відсутність шляхів для бажаної реалізації свого людського потенціалу, безвихідь. Все це разом з обмеженнями витрат на здоров’я, освіту, інші потреби знижує якість людського потенціалу, його ефективність, робить негативний вплив на народжуваність, смертність, тривалість життя населення. Зниження доходів населення, зростання бідності є гальмом економічного зростання, роблять його неможливим. Зниження доходів зменшує попит, що, у свою чергу, знижує масштаби і обсяг виробництва.

Масова трудова міграція населення України за кордон робить досить негативний вплив на формування соціальної структури. В результаті зовнішньої трудової міграції йде найкраща, найбільш конкурентоспроможна і заповзятлива частина населення, послаблюючи тим самим національну економіку, зменшується шар працездатного населення. Масовий від’їзд молодих людей негативно впливає на демографічну ситуацію, на сімейні стосунки, спадкоємність національних традицій. На негативну сторону трудової міграції вказує і экс-міністр економіки України Б.Данилишин: “Однак, довгострокові наслідки виявляються набагато менш позитивними: насправді держава має дедалі менше населення працездатного віку, втрачає освічену молодь та кваліфікованих спеціалістів. “Відтік мізків”, зокрема, означає втрату державних ресурсів, вкладених в їх освіту, звуження промисловості та погіршення ділового середовища. Скорочення чисельності працездатного населення у зв’язку з міграцією становить і грізну фіскальну проблему. Бо тиск на державні фінанси відбуватиметься по двох каналах: 1) зростатимуть витрати на програми, пов’язані з віковим (пенсії і охорону здоров’я) фактором; 2) зниження потенціалу економічного зростання” [5].

Зменшити наслідки демографічної катастрофи можуть тільки ефективні заходи щодо зниження міграції населення, що практично неможливо в силу безвізового режиму з ЄС (де економічна ситуація краща, а також є робочі місця для українців), і тривалої економічної кризи в Україні.

Джерела

1. Сколько миллионов человек эмигрировало из Украины в Россию и ЕС? И сколько еще уедет? / Международные инвестиции. Исследование. 22.03.2018 – Электронный ресурс – Режим доступа: <http://internationalinvestment.biz/business/331-emigraciya-ukraincev-skolko-grazhdan-ukrainy-uehalo-za-rubezh-i-v-kakie-strany.html>
2. Катастрофічна ситуація: щороку Україну покидає мільйон громадян. 04 вересня 2018 / УКРАЇНСЬКІ НОВИНИ – Електронний ресурс – Режим доступу: <https://ukranews.com/ua/news/581748-katastrofichna-sytuaciya-shhoroku-ukrain>
3. Анна Гончаренко Великое переселение народа: куда и почему уезжают украинцы из Украины 01.02.2018 / NEWSONE.UA. – Электронный ресурс – Режим доступу: <https://newsone.ua/vazhno/velikoe-pereselenie-naroda-kuda-i-pochemu-uezzhajut-ukraintsy-iz-ukrainy.html>
4. Андрій Павловський Субсидии. Что дальше? 25.01.2018 / Ліга. Блоги. – Электронный ресурс – Режим доступа: <https://blog.liga.net/user/apavlovskiy/article/29318>
5. Данилишин Б. Відтік мізків та рук. Як зупинити еміграцію. 6 березня 2018 р./ Новое время – Электронный ресурс – – Режим доступа: <https://nv.ua/opinion/danylyshyn/utechka-mozhov-i-ruk-kak-ostanovit-emihratsiju-2456229.html>

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Відомо, що соціалізація – це процес, за допомогою якого індивід засвоює основні елементи культури: символи, цінності, норми. На основі цього засвоєння в ході соціалізації відбувається формування соціальних якостей, властивостей, соціальних норм і цінностей, завдяки яким людина стає суб'єктом суспільного життя. На молодіжний вік припадають головні соціальні та демографічні події в життєвому циклі людини: завершення загальної освіти, вибір професії та отримання професійної освіти; початок трудової діяльності; створення родини; духовно-моральний розвиток. З якими проблемами зіткнулася сучасна українська молодь в ході соціалізації в рамках позначених циклів?

Сучасна молодь формується сьогодні в умовах ослаблення держави, розвалу національної економіки, збагачення незначної частини суспільства, пропаганди розграбування ресурсів країни, розгулу корупції і криміналу. Не випадково, що серед найбільших страхів молодих українців за результатами Всеукраїнського опитування “Молодь України 2017” виявилася – корупція (37%) та війна у регіоні (36%) [1, 7].

У багатьох молодих людей склалася думка про втрату суспільством цілей та ідеалів його розвитку, віри в принципи громадянськості, соціальної відповідальності. Про це свідчить рекордні показники недовіри та апатії української молоді до політики, політичних лідерів (74 %).

У частині молодих сформувалася думка, що старі моральні цінності і норми застаріли в умовах сучасних реалій, коли отримання прибутку будь-якою ціною (філософія “гроші вирішують все”) стають життєвим “кредо” значної частини молоді. Так, серед факторів, що їх молоді українці вважають найважливішими при виборі роботи, на першому місці – дохід (96 % вважають це важливим); останні місця займають такі чинники, як можливість зробити щось цінне для суспільства та робота з людьми [1, 7]. Негативні тенденції суспільного розвитку особливо болісно відбилися на переважній частині молоді, зумовивши “криза соціалізації”, девальвацію традиційних культурних цінностей, що неминуче знайшло своє відображення в різних формах деструктивної поведінки, які набули останнім часом дуже небезпечні тенденції. Зростання озлобленості, відчуття соціальної безперспективності закладають сьогодні основи соціального конфлікту.

Робота державних і громадських організацій з виховання підростаючого покоління зведена, практично, до нуля. Держава перестає бути гарантом сім'ї і дитинства, як у матеріальному, побутовому, фінансовому, так і в морально-правовому плані; зростає правова незахищеність сім'ї перед побутовими і соціальними проблемами. Це в сукупності означає, що сталася дисфункція соціальних інститутів як механізмів соціокультурної регуляції. Соціальні інститути не реалізують свої основні ціннісно-нормативні функції з вироблення ясних і несуперечливих зразків поведінки, починаючи з тих, що обумовлюються законом, до зразків поведінки, які регулюються

світоглядом, ідеологією, релігією. Деструкція нормативності проявляється в розпаді культурних і етичних соціальних норм як загальноприйнятих правил поведінки в суспільстві. Норми поступово перестають виконувати свої початкові контролюючі, соціальні функції, розпадаються критерії розуміння того, що зобов'язує і не зобов'язує до належної поведінки.

Вкрай негативно на психології молодих людей сьогодні позначається і неблагополучне становище значної частини українських сімей, які опинилися за межею бідності, що істотно впливає і на їх культурний потенціал. Так, лише 1 % респондентів зазначили, що вони мають все “для гідного рівня життя”. Кожен п'ятий (21 %) респондент зізнався, що грошей вистачає тільки на оплату комунальних рахунків та їжу, а половина молодих українців (53 %) мають достатньо грошей, щоб купити одяг та взуття, проте не більш дорогі речі на кшталт телевізора або холодильника [1, 7]. Людина, яка веде боротьбу за виживання, поступово зосереджує всі свої зусилля і енергію на задоволення первинних (матеріальних) потреб. На все інше у нього не залишається сил (або він втрачає до нього інтерес). У цих умовах масове порушення навіть найпростіших норм людського спілкування (хамство, злодійство, мародерство, вандалізм) є свідченням загального зниження рівня культури людей. Молоде покоління втрачає і розуміння того, що можна, а чого не можна, що справедливо, а що несправедливо, що правильно, а що неправильно, що є порядність, а що ні і т.д. Переслідуючи особисті цілі й інтереси, молоді люди вже не бояться осуду інших, бо критерії відповідальності розмиті, закони сумнівні і не обов'язкові.

Молодь у збереження ситуації невизначеності не знає, чого слід очікувати від оточення і як самої до нього ставитися. Молодь також погано уявляють, чого чекати від держави. Чи варто вимагати гарантій, допомоги та підтримки, або покладатися на себе і своє оточення? Як для себе вирішити питання про ставлення до такого поняття як Батьківщина? Любити, не дивлячись ні на що як недбайливу мати, оскільки дала життя, або віддати свою любов тієї, що буде піклуватися? Залишатися законослухняним громадянином, виповнюючись почуттям гордості за те, що не пішов на угоду з совістю, або адаптувати свою совість до суворих законів виживання? Все це далеко не пусті питання, на які молода людина відповідає, як може, як йому здається правильним, виходячи виключно з власного життєвого досвіду. Згідно з опитуванням, кожен п'ятий молодий українець, який розглядає можливість переїзду за кордон, хоче залишитися там на все життя. Основними мотиваторами переїзду до іншої країни є підвищення рівня життя та заробітної плати [1, 86]. Найпопулярнішими напрямками для тих, хто готовий переїхати до іншої країни, є Німеччина (18 %), США (15 %) та Польща (12 %). Хороша країна для життя, у розумінні учасників фокус-груп, – це країна, де громадянин відчуває захист та підтримку держави, зокрема, у працевлаштуванні, країна з низьким рівнем злочинності та високим рівнем життя.

Безсумнівно, перспективи розвитку молоді, її успішна соціалізація в значній мірі залежать від регулювання з боку держави. Однією з головних проблем, цілей і напрямів молодіжної політики, поряд з проблемами економічної соціалізації, є процес формування ціннісних орієнтацій сучасної молоді як самої мобільною і динамічною соціальною групи суспільства. Необхідно встановлення еталонів і норм поведінки, визначення системи ідеалів і цінностей, до яких слід прагнути молодій людині. Це означає, що для ефективної соціалізації молоді необхідно сформулювати певну систему духовно-моральних цінностей, певну стратегічну мету, ідеал розвитку українського суспільства, нації і держави.

Джерела

1. Результати загальнонаціонального опитування “Українське покоління Z: цінності та орієнтири”, Київ, “Фонд ім. Фрідріха Еберта”, 2017 (Всеукраїнське опитування “Молодь України 2017”, здійснене Центром “Нова Європа” та Фондом ім. Фрідріха Еберта спільно з соціологічною компанією GfK Ukraine. Опитування проведено у липні-серпні 2017 року. Вибірка складає 2000 респондентів у віці 14–29 років та є репрезентативною населенню України цієї вікової групи за статтю, віком, регіоном проживання та розміром населеного пункту (без урахування населення АР Крим та непідконтрольних територій Донецької та Луганської області). Опитування проведено методом особистого інтерв'ю вдома у респондента. Теоретична похибка не перевищує 2,2%. Окрім кількісного опитування, в межах дослідження також було проведено 4 фокус-групи з молоддю 18-29 років у Львові, Одесі, Харкові та Чернігові.)

АДАПТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ВАГОМИЙ КРОК ДО ШЛЯХУ У ЄВРОПЕЙСЬКЕ МАЙБУТНЄ

Для вирішення будь-якої проблеми для початку потрібно провести комплексний аналіз ситуації, в подальшому потрібно встановити сильні та слабкі сторони ситуації та прийняти відповідні кроки з урахуванням отриманих результатів. Вказане твердження актуальне як для подолання будь-яких проблем так і для знаходження рішень в ході впровадження реформування державної системи управління. Крім того потрібно не забувати, що проблема підвищення ефективності державного управління актуальна для будь-яких країн в незалежності від рівня їх політичного, соціального чи економічного розвитку.

Зважаючи на той факт, що Україна взяла свій курс на Європейський Союз і на даний час активно займається інтеграцією до останнього, про що свідчить факт підписання в 2014 році Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом. Це в свою чергу потребує правової адаптації системи управління як на центральному так і регіональному рівнях в Україні до сталих європейських стандартів демократичного управління, вирішення проблемних питань правового регулювання процесів децентралізації, взаємовідносин органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, а також делегування владних повноважень як з позиції національного законодавства так і в контексті законодавства європейського союзу, зокрема Європейської хартії місцевого самоврядування.

В ході визначення особливостей впровадження зарубіжного досвіду в національне законодавство потрібно також не забувати про залежність останнього від національних традицій державотворення. Зокрема, потрібно розробити та виокремити окремі завдання адаптації та імплементації зарубіжного досвіду для якісного впровадження структурних реформ як виокремленого плану дій у межах загальної стратегії національного розвитку "Україна – 2020". Таким чином на даний час продовжує залишатися актуальним завданням здійснити раціоналізацію регулювання діяльності владних органів, удосконалення форм та методів в управлінській діяльності, взаємовідносин влади і громадян. Отже першочерговою метою являється здійснення аналізу зарубіжного досвіду та обґрунтування доцільності застосування конкретних зарубіжних методик у процесі реалізації Концепції сталого розвитку "України – 2020" [1, с. 526–530].

Варто прислухатись до думки С. Серьогін та В. Баштанник, які вказують що, процес адаптації зарубіжного досвіду державного управління має бути детермінований через дослідження: по-перше, як прогнозованих, так і стихійних факторів (регуляторів) внутрішнього та зовнішнього впливу на суспільні відносини, що стабілізують політичну систему країни; по-друге, організаційних засобів удосконалення системи управління на рівні національної держави, якщо окремі критерії суспільних реформ наперед невідомі, формуються під впливом зміни політичного курсу і виступають елементом раціоналізації публічної влади. При цьому формально мова йде про по-

шук такого суспільно-значущого регулятора, який буде здатний чітко детермінувати необхідний напрям розвитку системи державного управління в нових політичних умовах, зберігаючи певну наступність політичного курсу країни. У такому контексті постає питання про сутність сучасного реформування державного управління як певний імператив державної політики в інтегрованому вигляді, що визначає, власне, вектор реформ [2, с. 3–14].

Крім того, важливим етапом формування системи державного управління в Україні є процес встановлення за основу принципу національного державотворчого процесу європейської ідентичності української держави, при цьому враховуючи той факт, що Україна являється незалежною державою. Цей крок в свою чергу надасть обґрунтування актуалізації європейського вибору України та надасть подальший поштовх для трансформації політичної системи України, що має визначальний вплив на розробку і реалізацію зовнішньополітичної стратегії країни. Такі кроки будуть цілком логічним, адже останні сприяють продовженню впровадження саме європейського досвіду в процесі адміністративного реформування. Варто підкреслити, що європейський досвід буде актуальним на етапі партнерства України та ЄС (у тому числі в межах Угоди про асоціацію).

Джерела

1. Грицяк І. А. Орієнтація на стандарти європейського адміністративного простору / І. А. Грицяк // Адміністративне право України. Академічний курс : в 2 т. / [Авер'янов В. Б., Андрійко О. Ф., Битяк Ю. П. та ін.]; під ред. В. Б. Авер'янова (голова). – Київ : Юрид. думка, 2005. – Т. 2 : Особлива частина. – С. 526–530.
2. Серьогін С. М. Консенсусна демократія в інтегрованих системах публічного управління: європейський досвід та Україна / Сергій Серьогін, Віталій Баштанник // Акт. пробл. держ. упр.: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2007. – №2. – С. 3–14.
3. Про стратегію сталого розвитку “Україна – 2020” : Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ У СФЕРІ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Необхідність у формуванні та розвитку понятійно-категоріального апарату будь-якої сфери діяльності або наукової галузі виникає у зв'язку зі змінами, що відбуваються в політичному, соціально-економічному, культурному житті суспільства. У зв'язку із сьогодишньою кризою майже в усіх сферах життя в Україні, виникають проблеми формування іміджу органів державної влади. Негативні наслідки, спричинені цієї кризою, ведуть до недовіри державним інституціям та органам державної влади з боку громадськості.

Загалом, дослідники виділяють технічні, культурно-історичні, організаційні, соціальні [7, с. 116], матеріальні [3, с. 145] причини, що породжують недовіру громадян до органів державної влади, однак причиною, що їх об'єднує, є відсутність позитивного іміджу як держави, так і всіх державних інституцій. В умовах сучасних трансформаційних процесів ефективне функціонування державної влади можливе лише за умов позитивного іміджу владних структур.

Дослідження проблематики іміджу в цілому та формування позитивного іміджу у сфері безпосередньо державного управління, зокрема органів державної влади, здійснюють такі зарубіжні та вітчизняні вчені, зокрема: В. Бебик, Ю. Битяк, Р. Войтович, М. Головатий, В. Дрешпак, С. Колосок, М. Логунова, М. Нижник, Ю. Падафет, І. Пантелейчук, Г. Почепцев, В. Робкало, Є. Ромат, А. Серант, С. Серьогін, Ю. Сурмін, В. Тертичка, Т. Федорів, В. Шепель та інші.

Для розкриття сутності іміджу, слід звернутись до латинсько-українського словника, де під словом імідж (*imāgo*) розуміють “зображення, скульптуру, статую, бюст, картину, портрет; опис; образ, привід, видіння; відображення, копію; вигляд, видимість; уявний образ, поняття, ідею; байку, притчу” [14, с. 279].

Також існують наукові розвідки, в яких поняття імідж виводять від латинського слова *imitatio*, що в перекладі звучить як імітація, імітувати і означає наслідування, переймання. *Imitatio* споріднене зі словом *imāgo*, яке має спільне коріння із дієсловом *imitor* – наслідую, відтворюю [9, с. 298]. Українською мовою термін “імітувати” означає точно наслідувати кого-небудь; відтворювати що-небудь; підробляти під що-небудь [6, с. 787].

Вкажемо й на те, що феномен “імідж” по-різному пояснюється філософами, соціологами, психологами, політологами, представниками інших суспільствознавчих наук. Нас, в даному випадку, цікавить політолого-соціологічний аспект, психологічний нюанс пояснення сутності іміджу.

Поняття імідж виникло на Заході в 1950-х рр. і спочатку використовувалося в рекламній практиці. Далі, в 1960-х рр., цей термін знову виникає у сфері підприємництва як основний засіб психологічного впливу на споживача. Пізніше поняття іміджу стало основним елементом теорії і практики публік релейшнз, міцно увійшло в політичне та громадське життя.

Поняття “імідж” виводиться зазвичай від англійського слова “image”, що означає “образ”. Звернемося до словників. Отже:

- 1) імідж – цілеспрямовано сформований образ (особи, явища, предмета), покликаний справити емоційно-психологічний вплив на когось з метою популяризації, реклами тощо [12, с. 253];
- 2) імідж – рекламний, представницький образ когось (як правило, громадського діяча), що створюється для населення [13, с. 229];
- 3) імідж – індивідуальний образ чи ореол, який створюється засобами масової інформації, соціальною групою чи власними зусиллями особистості з метою привернення до себе уваги [16, с. 212].

Імідж є комплексним поняттям і виконує функції, спрямовані на досягнення політичних цілей, а також впливає на образи поведінки населення в цілому і на окремі соціальні групи, зокрема несе маніпулятивну функцію [4, с. 75].

У зарубіжних виданнях імідж тлумачать як: “думку, яку люди мають про кого-небудь або що-небудь” (словник англійської мови) [1], “загальне враження, яке персона справляє на суспільство” (оксфордський словник) [10]; “штучна імітацію або подання зовнішньої форми будь-якого об’єкту, особливо особи”, “популярну концепцію (про індивідуума, інституцію або націю), репрезентовану через ЗМІ” (словник Вебстера) [2].

“Енциклопедичний словник з державного управління” визначає імідж як образ, що цілеспрямовано формується і призначений справляти емоційно-психологічний вплив на певних осіб з метою популяризації, реклами тощо [5, с. 270].

Розглядаючи імідж з позиції державного управління, слід виокремити комплекс взаємопов’язаних іміджевих компонентів, серед яких: імідж держави, імідж державної влади, імідж політичний та імідж органів державної влади. Органи державної влади являють собою певну систему.

А. Панасюк, наприклад, пропонує таке визначення іміджу системи: “Імідж фірми (системи) – це думка про певну організацію у певної групи людей на основі сформованого у них образу (образу-уявлення) цієї фірми (системи) внаслідок прямого контакту з нею чи інформації, отриманої від інших людей, чи від іншого джерела інформації (засобів масової інформації); по суті імідж фірми (системи) – це те, який вигляд вона має в очах людей” [15, с. 35–37].

Аналіз наукових праць в галузі державного управління засвідчив разом з тим відсутність термінологічної єдності у визначенні поняття “імідж органів державної влади”. Так, “Енциклопедичний словник з державного управління” визначає імідж державної установи як комплексний образ, складений із зовнішніх та внутрішніх елементів сприйняття, формування якого спрямоване на суспільну свідомість різних груп аудиторії шляхом актуалізації низки конкретних характеристик із метою створення сприятливих умов щодо позитивної оцінки населенням діяльності організації [5, с. 271]. На нашу думку, таке визначення не розкриває сутті іміджу органів державної влади, оскільки державна установа – це неприбуткова державна організація, створена у розпорядчому порядку компетентним органом державної влади для здійснення управлінських, соціально-культурних, господарських або інших функцій. До державних установ належать, наприклад, державні лікарні та поліклініки, установи державних академій наук, державні науково-дослідні установи, державні навчальні заклади, бібліотеки, театри та ін. [5, с. 151–152].

Формування іміджу державних органів – це процедура, спрямована на створення у громадян образу органу державної влади з певною оцінкою цього образу у вигляді усвідомленої чи неусвідомленої думки про цей образ задля досягнення психологічного привернення уваги аудиторії іміджу до даного органу.

Як правило, імідж – це цілеспрямовано створений образ, хоча формування іміджу йде двома шляхами: стихійним і штучним. Штучний шлях має на увазі таке фор-

мування іміджу, яке проводиться опосередковано, цілеспрямовано і свідомо іміджмейкерами, фахівцями з області PR. Стихійний шлях має на увазі несвідоме формування іміджу в голові у суб'єкта за допомогою соціально-перцептивних механізмів сприйняття. Кінцевий образ буде завжди результатом роботи другого шляху формування, так як перший шлях задає тільки напрямок роботи, другий наповнює змістом, образами і фарбами.

Специфіка діяльності державних органів влади полягає в постійному спілкуванні з людьми. Тому в основі процесу формування іміджу державного органу лежить ставлення громадськості до його діяльності.

В залежності від того як громадяни оцінюють діяльність органів державної влади, а саме: чи вважають вони ефективним виконання ними своїх функціональних обов'язків, визначається характер взаємодії між органами державної влади і суспільством. Він може ґрунтуватися на засадах партнерства, конструктивного діалогу або ж навпаки, – провокувати недовіру, соціальну апатію тощо [11, с. 123].

Відповідно до способу формування російський дослідник Г. І. Марченко виокремлює об'єктивний, суб'єктивний та модельований типи іміджу [8, с. 155], що має принципове значення.

І. Пантелейчук визначає характеристику кожного типу іміджу щодо державних органів:

- імідж об'єктивний – формується у свідомості власної і світової громадськості під впливом вражень від діяльності органів державної влади;
- імідж суб'єктивний – власне уявлення суб'єктів іміджу державного апарату про те, якими їх сприймає аудиторія;
- імідж модельований – імідж органів державної влади, що його цілеспрямовано створюють фахівці-іміджмейкери.

Основними функціональними одиницями системи іміджу органу державної влади можна вважати такі: мета створення іміджу, процес планування та розробки іміджевої стратегії, переробка та розповсюдження інформації, моніторинг та контроль.

Мета створення іміджу органів державної влади – підвищення ролі владних структур серед населення.

Особливе місце в даній системі займає іміджева стратегія, яка являє собою комплексну, цілісну систему дій, спрямовану на реалізацію процесу формування або коригування позитивного іміджу органів державної влади, що розрахована на тривалу перспективу. Формою реалізації іміджевої стратегії виступає іміджева тактика органів державної влади – сукупність шляхів, форм, прийомів, методів та засобів реалізації ідей і програм, досягнення головної мети й завдань стратегії суб'єктами іміджевої взаємодії [11, с. 138].

Необхідно також відзначити, що неможливо створити позитивний імідж без грамотно вибудованої комунікації, яка є основою суспільних відносин. Звідси виникає практика перетворення комунікаційних процесів в інститут соціального контролю з використанням розгалуженої системи мас-медіа для ефективного впливу на аудиторію. Органи державної влади в умовах інформаційного суспільства успішно використовують весь ресурсний потенціал засобів масової комунікації у процесі формування свого позитивного іміджу. Це окремих, великий аспект проблеми та потребує більш детального опрацювання.

На основі проведеного аналізу ми визначатимемо імідж органів державної влади як інформаційно-комунікативний феномен, у якому знаходить відображення зовнішня форма діяльності органів державної влади, і ґрунтується на оцінних судженнях громадян щодо виконання органами державної влади своїх функціональних

обов'язків, сформованих під впливом їхньої безпосередньої взаємодії із державними органами, враження від якості отриманих державних послуг, ефективності державного управління або ж на основі інформації, яка надійшла із різних каналів комунікації та існує в умовах реального часу.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що понятійно-категоріальний апарат дослідження феномену "імідж органів державної влади" потребує подальшого більш глибокого аналізу і пояснення, оскільки імідж органів державної влади – це системне, комплексне явище, що має складну організаційну структуру.

Актуальність іміджу органів державної влади зумовлена тим, що їх діяльність є публічною та здійснює важливий вплив на розвиток суспільства і держави. Від того, який імідж органів державної влади склався в суспільстві, залежить рівень і характер суспільної і державної взаємодії, міра довіри між суспільними і державними структурами, тип поведінки (правової, політичної, економічної тощо) кожного громадянина і державного службовця, які виступають суб'єктами такої взаємодії.

Джерела

1. Measuring satisfaction with key elements of working life / European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. – Dublin. – 2009. – P. 9.
2. Nye J. Propaganda Isn't the Way: Soft Power / J. Nye. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ksg.harvard.edu/news/opeds/2003/nye_soft_power_iht_011003.htm.
3. PR органах державної влади та місцевого самоврядування: монограф. / О. В. Бабкіна, В. В. Басалюков, В.М. Бебик та ін.; за заг. ред. В. М. Бебика, С. В. Куніцина. – К.; Сімферополь: МАУП, 2003. – 240 с.
4. Ацюковский В. А. Краткий политологический толковый словарь / В. А. Ацюковский, Б. Л. Ермилов. – С. 75.
5. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – 820 с.
6. Етимологічний словник української мови: [У 7-т.]. – Т. 5: Р – Т / [уклад.: Р. В. Болдирев та ін.]. – К.: Наукова думка, 2006. – 704 с.
7. Корнійчук О. Зв'язки з громадськістю як інструмент державної політики в Україні / О. Корнійчук // Ефективність державного управління: зб. наук. пр. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2006. – Вип. 10. – С. 114-121.
8. Марченко Г. И. Имидж в политике / Г. И. Марченко, И. А. Носков. – М.: Владос, 1997. – 208 с.
9. Новий тлумачний словник української мови.. – У 3-х т. / Уклад.: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – [2-е вид.]. – К.: Вид-во "АКОНІТ", 2006. – Т. 2. – 926 с.
10. Oxford Advanced Learners Dictionaru. 5th edition. – Oxford: Oxford Uneversity Press, 1995. – 1428 p.
11. Пантелейчук І.В. Теоретико-метологічні засади формування позитивного іміджу органів державної влади: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук з держ. упр. – Національна академія державного управління при Президентові України, 2013. – 422 с.
12. Словарь новых слов русского языка. СПб., 1995. – С. 253.
13. Современный словарь иностранных слов. М., 1992. – С. 229.
14. Трофимчук М. Латинсько-український словник / М. Трофимчук, О. Трофимчук. – Львів: Вид-во ЛБА, 2001. – 694 с.
15. Формирование имиджа: стратегия, психотехнологии, психотехники / Панасюк А. Ю. – 2-е изд., стер. – М., 2008. – 266 с.
16. Шепель В. М. Человеческая компетентность менеджера. Управленческая антропология. М., 2000. – 515 с.

А. М. КИСЛИЙ

д-р юрид. н., проф., професор, директор НН ІІІ МАУП

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИКА ЕФЕКТИВНОЇ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Основною властивістю правової, демократичної, соціальної держави, якою Конституція проголосила Україну, є її орієнтація на людину, особистість. Зазначений підхід обумовлено тим, що саме людина є найбільшою цінністю суспільства, а її розвиток, задоволення потреб та інтересів визнається одним із провідних завдань держави. Такі демократичні перетворення зумовлюють переорієнтацію функціонування всього державного механізму, в тому числі міліції на захист прав, свобод і законних інтересів громадян.

Правоохоронні органи наполегливо працюють над створенням сприятливого правового клімату для забезпечення успішної реалізації реформаторського курсу щодо трансформації суспільного устрою. Одним з найбільш важливих завдань реформування є розвиток партнерських відносин між Національною поліцією України і населенням на засадах довіри, прозорості, взаєморозуміння і взаємодопомоги в боротьбі зі злочинністю. Досягнення цієї мети пов'язане із вирішенням ряду складних проблем і неможливе без налагодження конструктивної взаємодії з різними групами громадськості на основі узгодження позицій і взаємної участі у вирішенні правоохоронних завдань.

Безумовно, вирішення подібних проблем може бути успішним тільки за наявності високого рівня правової й моральної культури правоохоронця, усвідомлення ціннісного змісту понять “професійна честь”, “професійна гідність”, “честь мундира”. Тільки щира переконаність у необхідності чесного виконання свого службового обов'язку здатна стати діючим регулятором поведінки працівників Національної поліції України.

Стосовно ж регламентації норм етики на міжнародному й внутрішньодержавному рівнях, то особливо варто виділити Європейську конвенцію про захист прав та свобод людини від 4 листопада 1950 р., Європейську декларацію про поліцію від 8 травня 1979 р., Кодекс поведження посадових осіб з забезпечення правопорядку від 17 грудня 1979 р., Основні принципи застосування сили й вогнепальної зброї посадовими особами з забезпечення правопорядку 1990 р., Звід принципів захисту всіх осіб, які підлягають затриманню в будь-якій формі. Мінімальні стандартні правила поведження з засудженими [1, с. 67]. Усі ці тісно пов'язані один з одним документи становлять основний принцип діяльності правоохоронних органів будь-якої демократичної держави — повагу до прав кожної людини, навіть людини, що переступила закон.

Головний фактор створення міцної правоохоронної системи ми вбачаємо в новій кадровій політиці, де особлива увага приділяється підвищенню професіональних якостей правоохоронців. Адже саме брак професіоналізму в правоохоронній сфері нерідко коштує не тільки здоров'я, а й життя як громадянам, так і самим працівникам поліції.

Але, на жаль, образ правоохоронних органів останнім часом значно погіршився, бо нерідко зустрічаються факти нетактовної поведінки, бездушності й безкультура під час виконання службових обов'язків, порушення закону, зловживання владою, безграмотність серед особового складу правоохоронних органів, а це підриває авторитет працівників поліції, довіру до неї, викликає законні скарги громадян. Ось чому виникла необхідність підвищення рівня професійної та культурної підготовки працівників поліції, суттєвих змін у поведінці та спілкуванні з громадянами для підвищення авторитету правоохоронної сфери.

Безумовно, у поповненні знань, правильної орієнтації в обстановці, придбанні досвіду в цілому відіграють важливу роль комунікативні властивості і якості особистості. Уміння пізнавати людей, установлювати психологічний контакт і довірливі взаємини, впливати на людей – складова частина професіоналізму співробітника.

Компонентом у структурі психологічних властивостей і якостей правоохоронця, що визначає професіоналізм, присутній такий психологічний складовий елемент як навички. Людина опановує умінням вирішувати ті чи інші завдання спочатку свідомо, потім її дії доводяться до автоматизму. Більшість навичок здобувається на практиці. Окремі можуть формуватися й у навчальних закладах під час вирішення практичних завдань. Навички звільняють фахівця від зайвоконтрольованих дій, прискорюючи тим самим процес мислення, заощаджуючи час і фізичні сили.

Справжній професіоналізм спирається на такі моральні норми, як обов'язок, чесність, вимогливість до себе і своїх колег, відповідальність за результати своєї праці. Його значення у налагодженні співпраці Національної поліції України з населенням полягає в тому, що з підвищенням рівня професіоналізму працівників підвищується ефективність роботи правоохоронних органів взагалі, що, в свою чергу впливає на підвищення їх авторитету.

У зв'язку з низьким, якщо не критичним, рівнем авторитету Національної поліції України серед населення пропонуємо:

Більш ретельно проводити набір до вищих учбових закладів України. Приділяти увагу особистим характеристикам претендентів які мають бажання служити в Національній поліції України та звертати увагу на індивідуально-психологічні параметри кандидатів для подальшої служби.

Отже, сучасні правоохоронні проблеми та розмаїті службові ситуації спроможні вирішувати тільки фахівці-професіонали (як з точки зору їх суто професійних, так і особистих характеристик). У зв'язку з цим ми можемо виділити дві рівнозначні проблеми: якісний відбір та підготовка майбутніх професіоналів та збереження існуючого професійного ядра Національної поліції України.

Джерела

1. Павличенко О. Міжнародне співробітництво України у правовій сфері: 36 Міжнародних документів. – Х., 1998. – 304 с.; Кодекс поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку. Прийнято резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 року. // Докум. ООН А/КЕ5/34/169. – К., 1996. – Ст. 62–65.

УЧАСТЬ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ У СФЕРІ СПОРТУ

В умовах сьогодення, проблема корупції набуває глобального значення, суттєво перешкоджає економічному зростанню держав, чинить згубний вплив практично на всі сфери життєдіяльності суспільства, включаючи сферу спорту. Питання протидії проявам корупції у сфері спорту на даний час недостатньо досліджено та характеризується складним і комплексним характером.

Слід зазначити, що наша держава бере участь в фундаментальних міжнародно-правових актах, спрямованих на викорінення корупції на універсальному рівні. Одним із центральних міжнародно-правових актів даного напрямку є Конвенція організації Об'єднаних Націй "Проти корупції", що була підписана від імені України в 2003 році в Сполучених Штатах Мексики у м. Меріда та ратифікована нашою державою в 2006 році. Відтак, на нашу державу було покладено імперативні міжнародно-правові зобов'язання, викладені у вказаній Конвенції. Так, зобов'язання в частині політики і практики запобігання корупції передбачають необхідність здійснення наступних внутрішньодержавних заходів:

- розробки та забезпечення реалізації за участю суспільства скоординованої та ефективної політики боротьби із корупцією на підставі принципів правопорядку, непідкупності, прозорості та відповідальності;
- запровадження та заохочення ефективних видів практики щодо запобігання корупції;
- здійснення регулярного моніторингу та оцінки адекватності правового інструментарію та системи внутрішньодержавних адміністративних заходів, спрямованих на подолання корупції;
- сприяння співробітництву з іншими державами, а також міжнародними універсальними та регіональними організаціями, зокрема, в рамках міжнародних програм та проектів щодо викорінення корупції [1].

Варто вказати на те, що суттєве значення для розвитку системи міжнародного співробітництва по боротьбі зі злочинністю, незважаючи на факультативний характер своїх приписів, відіграє Декларація прийнята на одинадцятому Конгресі ООН, присвяченому кримінальному судочинству та попередженню злочинності, що тривав 18–25 квітня 2005 року. Окремі положення вказаної Декларації присвячені викоріненню корупції. Згідно Декларації, з метою викорінення корупції поряд з ефективними заходами щодо розслідування та кримінального переслідування, необхідним є заохочення культури непідкупності, чесності та підзвітності як в публічному так і приватному секторі [2].

Серед найважливіших актів Ради Європи в сфері боротьби з корупцією вирізняють Конвенцію про кримінальну відповідальність за корупцію 1999 р. та Додат-

ковий протокол до неї 2003 р., Конвенцію про цивільно-правову відповідальність за корупцію 1999 р. Дані міжнародні акти Україною було ратифіковано у 2006 році.

З метою деталізації приписів вищезазначених міжнародно-правових актів на національному рівні та їх відображення у сфері спорту, нашою державою в 2015 році було прийнято Закон України “Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань”.

Виходячи із статті 3 Закону антикорупційна діяльність у сфері спорту повинна бути заснована на наступних принципах:

- поваги до прав людини і основоположних свобод;
- законності;
- пріоритетності профілактичних заходів;
- відкритості та прозорості;
- участі громадськості в запобіганні корупції у сфері спорту;
- відшкодування шкоди, завданої впливом корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань.

Ключове значення в системі запобігання та виявлення впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань відіграють визначені досліджуванним Законом правила чесної гри. Зазначені Правила являють собою загально визнані у спортивному товаристві морально-етичні зобов'язання спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть безпосередню участь у спортивному змаганні, посадових осіб у сфері спорту строго дотримуватися правил змагань, не допускати заборонених прийомів і методів боротьби, грубощів, шахрайства, інших протиправних діянь як засобів досягнення спортивних результатів.

Важливо зазначити, що Корупційним правопорушенням, що впливає на результати офіційних спортивних змагань, є вчинення хоча б одного з таких діянь:

- підкуп спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадових осіб у сфері спорту, примушування або підбурювання їх до таких діянь чи вступання з ними у змову стосовно результату офіційного спортивного змагання (договірного поєдинку) або стосовно надання ними ексклюзивної спортивної інформації;
- отримання спортсменами, особами допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадовими особами у сфері спорту грошей, цінних паперів, іншого майна, користування послугами майнового характеру, отримання інших вигод і переваг внаслідок діянь, зазначених у пункті 1 цієї частини, чи несанкціонованого використання ними ексклюзивної спортивної інформації.

Запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань, згідно досліджуваного Закону України, передбачає такі заходи як:

- взаємодію в реалізації антикорупційної політики у сфері спорту із визначеними Законом України “Про запобігання корупції” спеціально уповноваженими суб'єктами протидії корупційним правопорушенням;
- розроблення і затвердження відповідно до їх компетенції і повноважень нормативних і нормативно-методичних актів з питань запобігання впливу корупційних правопорушень;
- систематичний аналіз стану організації та проведення офіційних спортивних змагань і правомірності визначення їх результатів з метою виявлення передумов корупційних правопорушень, що впливають на зазначені результати;

- узагальнення практики реагування суб'єктів протидії корупційним правопорушенням на повідомлення про факти корупційного впливу будь-яких осіб на результати офіційних спортивних змагань і на визначення їх результатів;
- надання методичної, консультаційної допомоги суб'єктам, які здійснюють діяльність у сфері спорту, щодо виявлення та запобігання корупційним правопорушенням, пов'язаним з організацією і проведенням офіційних спортивних змагань та визначенням їх результатів;
- здійснення моніторингу і проведення досліджень з проблем етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів осіб, які організують, забезпечують чи беруть участь в офіційних спортивних змаганнях, визначенні їх результатів, а також діяльності суб'єктів протидії корупційним правопорушенням [3].

Таким чином, є можливість констатувати наявність ґрунтового нормативного масиву міжнародно-правових актів щодо викорінення корупції на універсальному рівні. Однак, варто зауважити, що приписи міжнародно-правових актів ООН викладені достатньо узагальнено, що дає можливість їх уточнення та деталізації на національному рівні. Посилення ефективності реалізації вимог міжнародно-правових актів щодо запобігання корупції у сфері спорту на внутрішньодержавному рівні потребує консолідації зусиль спортивних організацій, правоохоронних органів, засобів масової інформації та громадськості.

Джерела

1. Проти корупції. Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 31.10.2003 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 49.
2. Щодо попередження злочинності та з кримінального судочинства. Декларація Організації Об'єднаних Націй від 25.04.2005. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_e87
3. Закон України “Про запобігання впливу на результати офіційних спортивних змагань” // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 51, ст. 472.

О. Х. ЮЛДАШЕВ

д-р юрид. н., проф. НН ІІІ МАУП

Є. М. КЛЮЄВА

канд. юрид. н., доц. ДУІТ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Процес адміністративно-правового регулювання являє собою систему послідовних дій державних органів за допомогою правових методів і засобів для досягнення цілей регулювання поведінки учасників суспільних відносин у сфері державного управління.

До загальних функцій державного управління відносять прогнозування, планування, координацію, регулювання, контроль результатів та ін. Здійснення цих функцій відбувається в конкретних формах управлінської діяльності.

Так, з метою планування розвитку інтеграційних процесів України в ЄС, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11.10.2017 № 747 [1] було схвалено Стратегію імплементації положень директив та регламентів Європейського Союзу у сфері міжнародного морського та внутрішнього водного транспорту (“дорожню карту”) та затверджено план заходів з імплементації актів права ЄС у зазначеній сфері.

Міністерство Інфраструктури розробило та Уряд України схвалив нові Стратегічні напрями виконання міжнародних зобов’язань України у сфері безпеки торговельного мореплавства та охорони навколишнього природного середовища від забруднення та впровадження обов’язкових інструментів ІМО до 2022 року.

В квітні 2018 року завершилась робота інспекційної місії Європейського агентства з морської безпеки (EMSA). Інспектори здійснили в Україні планову перевірку національної системи освіти, підготовки та дипломування моряків, медичних стандартів на предмет виконання вимог Міжнародної конвенції ІМО про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року, з поправками (ПДНВ), та Директиви 2008/106/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 19 листопада 2008 року про мінімальний рівень підготовки моряків.

Головною метою перевірки є підтвердження відповідності національної системи освіти, підготовки, медичних стандартів та дипломування моряків в Україні вимогам положень Міжнародної конвенції з підготовки та дипломування моряків та несення вахти. Європейське агентство з морської безпеки (EMSA) оцінює національні системи освіти від імені держав – членів ЄС навіть у країнах, які не входять до Європейського Союзу.

Наступним кроком стало те, що за участі експертів було завершено процес приєднання України до Міжнародної конвенції “Про контроль над шкідливими протиобростаючими системами на судах”. 21.04.2017 підписан Указ Президента України № 112/2007 “Про приєднання України до Міжнародної конвенції про контроль над шкідливими протиобростаючими системами на судах”.

Відповідно до статті 1 Міжнародної конвенції про контроль над шкідливими протиобростаючими системами кожна Сторона Конвенції зобов’язується цілком здійс-

нювати її положення з метою зменшити або усунути негативний вплив на морське середовище й здоров'я людини, що спричиняється протиобростаючими системами.

Міжнародна конвенція про контроль над шкідливими протиобростаючими системами на судах 2001 р. забороняє застосовувати на судах протиобростаючі системи, що містять оловоорганічні сполуки, що діють як біоциди. Положення Конвенції поширюються на судна під прапорами держав-сторін Конвенції і судна, що заходять у порти таких держав.

Судно, яке не задовольняє вимогам безпеки мореплавства та не має суднових документів, передбачених міжнародними договорами не може бути допущено до плавання, а у разі виявлення порушення таке судно може бути затримано до усунення порушень.

З метою утворення нового органу, на який буде покладено функції Морської адміністрації, 06.09.2017 р. Кабінетом Міністрів України схвалено постанову № 1095 “Про утворення Державної служби морського та річкового транспорту України” [2]. Нова структура має більше повноважень і обов'язків. Вона впроваджуватиме стратегію Міністерства інфраструктури України щодо морської і річкової галузі.

З метою належного та повноцінного виконання взятих Україною міжнародних зобов'язань, дотримання правового режиму в міжнародному мореплавстві (на українських судах та в морських портах) утворено Державну службу морського і річкового транспорту (Морську адміністрацію України) як єдиний орган з провадження державної політики у сфері морського та річкового транспорту.

Основними завданнями Морської адміністрації є реалізація державної політики у сферах морського і річкового транспорту, торговельного мореплавства, судноплавства на внутрішніх водних шляхах, навігаційно-гідрографічного забезпечення мореплавства, а також у сфері безпеки на морському та річковому транспорті (крім суден рибного господарства, малих (маломірних) суден).

22 серпня 2018 року Урядом прийнято рішення про початок здійснення Державною службою морського та річкового транспорту України (Морською адміністрацією) повноважень та функцій, покладених на неї відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 06 вересня 2017 № 1095. Це рішення значною мірою сприяло формуванню якісно нових підходів до реалізації державної політики у сферах морського і річкового транспорту, торговельного мореплавства, судноплавства на внутрішніх водних шляхах, навігаційно-гідрографічного забезпечення мореплавства, а також у сфері безпеки на морському та річковому транспорті.

Джерела

1. Постанова Кабінету Міністрів України “Про утворення Державної служби морського та річкового транспорту України” від 06 вересня 2017 № 1095// [Електронний ресурс]. – [Режим доступу: <http://kon.rada.gov.ua/laws/show/747-2017-%D1%80>]
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Стратегії імплементації положень директив та регламентів Європейського Союзу у сфері міжнародного морського та внутрішнього водного транспорту (“дорожньої карти”) // [Електронний ресурс]. – [Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/747-2017-%D1%80>]

В. О. ЗАРОСИЛО

д-р юрид. наук, проф., НН ІІІ МАУП

В. В. ЗАРОСИЛО

канд. юрид. н., НН ІІІ МАУП

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

В правовій науці досить активно дискутується питання щодо розділу правоохоронних та правоохоронних органів. Слід зазначити, що питання про правозахисні органи та їх класифікацію виникло порівняно недавно і пов'язане воно з зафіксованими в ряді нормативних актів положеннями про те, що в Україні на сьогодні головним завданням всіх державних органів є захист прав людини, а не держави, як було сформульовано раніше.

Є декілька причин активізації питання визначення правозахисних органів, які можна виокремити:

1. Першою причиною є те, що той контроль, про який неодноразово говориться в різних правових актах в більшості випадків не є дієвим. Більшість державних органів, які виконуючи свої професійні функції і завдання, порушують конституційні права та інтереси фізичних і юридичних осіб. Тому захист прав громадянам потрібен з боку правозахисних органів, хоч існує система контролю за законністю з боку суду, органів прокуратури, поліції та інших органів.
2. Гарантування охорони прав громадян на сьогодні стало одним із принципів правової системи, що знайшло своє відображення в Конституції України.
3. Найбільш часто права громадян порушуються в посттоталітарних країнах, де на дотримання прав людини увага не зверталася. Тому досить часто питання про порушення прав людини в Україні є на порядку денному міжнародних правозахисних організацій. Для України дотримання міжнародних стандартів з прав людини стало одним із пріоритетів внутрішньої політики і на виконання цього принципу прийнято ряд політичних документів, які свідчать про намагання сприяти розвитку демократії, розвитку механізмів захисту прав людини та формувань громадянського суспільства.
4. Слід зазначити, що в Україні формується система правозахисних інститутів, які є незалежними від державних органів. Ці інститути характеризуються відкритістю, вільним доступом для всіх, хто потребує захисту своїх прав і свобод.

Крім того механізми захисту прав і свобод громадян виникають у процесі розвитку громадянського суспільства, що стає гарантом від відомчого або неправомірного втручання в діяльність цих організацій.

Слід зазначити, що поступово створюється дієва адміністративна юстиція, яка визначає наявність у громадян не тільки приватних, а й публічних прав, що є підставою для захисту прав громадян від держави в різних сферах.

Крім зазначених напрямів розвитку правозахисної діяльності треба зазначити, що захист прав здійснюється не тільки стосовно фізичних осіб, а також юридичних осіб, іноземців та осіб без громадянства. При цьому спектр охорони прав є самими широким і він не може обмежуватися нормативними актами, за винятком коли порушуються питання безпеки держави. Державою створені певні правові гарантії пра-

ва на захист та здійснення правозахисної діяльності. Так, у Кримінальному кодексі України передбачена кримінальна відповідальність за порушення права на захист (частина 1 ст. 374 Кримінального кодексу України), за якою недопущення чи ненадання своєчасно захисника, а також інше грубе порушення права підозрюваного, обвинуваченого, підсудного на захист, вчинене особою, яка провадить дізнання, слідчим, прокурором або суддею карається штрафом або виправними роботами, або арештом, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю.

При цьому, якщо це призвело ще й до засудження невинної у вчиненні злочину особи, або це було вчинено за попередньою змовою групою осіб або призвело до інших тяжких наслідків, то покарання осіб, які вчинили такі дії є більш жорсткою (ч. 2 ст. 374 Кримінального кодексу України).

Гарантією правозахисної діяльності є заборона у втручання в діяльність захисника чи представника особи. За вчинення перешкод до здійснення діяльності захисника чи представника особи або порушення встановлених законом гарантій їх діяльності (ст. 397 Кримінального кодексу України) карається штрафом, або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі, а ті самі дії, вчинені службовою особою з використанням свого службового становища, караються значно суворіше (ч. 2 ст. 397 Кримінального кодексу України).

Крім того, передбачена кримінальна відповідальність за погрозу або насильство що до захисника чи представника особи (ст. 398 Кримінального кодексу України), за умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи (ст. 399 Кримінального кодексу України), за посягання на життя захисника чи представника у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги (ст. 400 Кримінального кодексу України).

Необхідно зазначити, що правозахисна функція, яку виконують державні й недержавні органи, має багато складових.

Вона включає в себе роз'яснення громадянам їхніх прав та обов'язків, надання юридичної допомоги, представництво в суді, в правоохоронних органах та інших державних органах в разі розгляду справи про порушення. Міністерство юстиції України та його органи на місцях повинні сприяти розвитку послуг з метою реалізації прав, свобод і законних інтересів громадян та юридичних осіб, а також надання їм платних послуг правового й технічного характеру.

Слід зазначити, що класифікація правозахисних органів, яка проводилася вченими є певною мірою застарілою і нами пропонується поділити систему правозахисних органів на такі:

1. Міжнародні правозахисні органи до яких можна віднести "Міжнародну Амністію", "Лікарі без кордонів" та інші.
2. Державні правозахисні органи: Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважені Президента України, правозахисні органи, які підпорядковані Кабінету Міністрів України.
3. Напівдержавні правозахисні органи: нотаріат та виконавча служба.
4. Приватні: правозахисні органи адвокатура.

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

Ратифікація угоди про асоціацію з Європейським Союзом засвідчила вибір Україною європейської системи цінностей та стандартів захисту прав людини, додержання яких на практиці можливе за умови реалізації принципу верховенства права, забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд незалежним та неупередженим судом, а також ефективного виконання своїх функцій суміжними правовими інститутами і перш за все адвокатурою України.

Однією з умов досягнення членства в Європейському Союзі є побудова такої системи адвокатури, яка відповідала б новим суспільно-політичним і економічним реаліям, розроблення законодавства, норми якого відтворювали б модель європейського інституту адвокатури Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., затвердженою Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/215, передбачені: проведення комплексу заходів щодо вироблення інституційних засад адвокатури України, приведення законодавства, що регулює діяльність цього правозахисного інституту, у відповідність до європейських стандартів.

Гармонізація українського законодавства привела до великого кола дискусій щодо проблем пов'язаних із законодавством про адвокатуру. Тому на даний час реформування інституту адвокатури є досить доцільним, оскільки це дозволить вирішити низку питань, які є проблемними в адвокатурі.

Отже, з огляду на початок нового етапу реформування адвокатури України виникла необхідність дослідження організації та діяльності адвокатури країн Європейського Союзу, порівняння з вітчизняною адвокатурою. Проблематика теми роботи підтверджується тенденціями і динамікою внутрішнього розвитку України, потребою реформування інституту адвокатури в цілому.

Необхідність вдосконалення діяльності адвокатури пояснюється і підвищенням її значення для становлення громадянського суспільства і правової держави. Зростання ролі адвокатури в сучасній правовій системі розглядається як один із способів обмеження державою своєї влади за допомогою створення і функціонування незалежного правозахисного інституту, що сприяє реалізації та захисту прав і свобод людини.

Держава Україна знаходиться на етапі формування нового правового обґрунтування діяльності адвокатури, яка за час свого існування набула великого і важливого значення.

Передусім це знайшло своє підтвердження у тому, що у ст. 59 Конституції України прямо відображена воля народу завдяки гарантуванню кожному права на отримання правової допомоги [6], пізніше було прийнято Закон України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”. Наведене доводить те, що наша країна суттєво розширила сферу дії адвокатури, визнала її вихід за межі судової системи, підвищивши соціальний статус у суспільстві, а головне, закріпила бачення її як інституту. Разом із тим багато проблем, пов'язаних із функціонуванням цього правозахисного інституту, залишаються невирішеними. В Україні тривають дискусії з приводу встановлення

місця й ролі адвокатури у суспільстві, обговорюються як питання незалежності адвокатури від держави, зміцнення гарантій її діяльності, так і необхідність внесення змін до законодавства, що регулює організацію і діяльність адвокатури, приведення його у відповідність до міжнародних стандартів тощо.

Пріоритетним напрямом реформування української адвокатури слід визнати її інституційний розвиток, заснований, з одного боку, на кращих традиціях адвокатури, вихованні поваги і довіри до цього правозахисного інституту суспільства і держави, а з другого – підвищенні вимог до професіоналізму адвокатів, їх відповідальності [3].

Також однією важливою проблемою в адвокатурі стало порушення адвокатами етичних норм та Правил адвокатської етики. Сьогодні актуалізуються проблеми, пов'язані з порушенням етичних норм адвокатами, а вони в свою чергу потребують негайного вирішення. Питання, чому адвокати, які отримали вищу юридичну освіту та свідоцтво адвоката, вчиняють дані правопорушення, а іноді й злочини, і що є причиною порушень прав та свобод людини послідовниками Феміди та хранителями справедливості у державі, наразі залишаються без відповіді.

Безумовно, що однією із головних причин є низький моральноетичний рівень розвитку адвоката як особистості, відсутність моральних орієнтирів та сенсу людської справедливості, а відтак, й низькі показники дотримання морально-етичних норм, встановлених Правилами адвокатської етики, під час виконання службового обов'язку.

Однією з проблем підготовки фахівця-правозахисника є недостатнє виховання у майбутніх юристів правової та морально-етичної свідомості вищими навчальними закладами України.

Другий аспект цієї проблеми, пов'язаний із падінням моралі і зростанням злочинності в державі. Проблема також полягає в тому, що у нашій країні через наявність великої кількості некомпетентних адвокатів, юристів, поступово втрачається повага до даної професії.

У другому – відповідальність виникає у разі помилкової оцінки адвокатом сутності справи, при порушенні ведення справи, неналежного виконання зобов'язань з надання допомоги під час процесу. Відповідальність адвоката гарантується законом у формі обов'язкового страхування професійної відповідальності.

Результати реформ останніх років дають підстави вважати, що практику, закони та звичаї інших країн не можна просто копіювати та імплементувати у внутрішнє законодавство. Гармонізація українського законодавства привела до великого кола дискусій щодо проблем пов'язаних із законодавством про адвокатуру, тому необхідно враховувати внутрішні фактори, особливості, економічну обстановку, готовність людей, держави, суспільства до змін та реальну потребу в них.

Джерела

1. Білоус К. Сутність адвокатської етики як необхідної умови здійснення адвокатом своєї діяльності / К. Білоус // Все для юристов. – 2010. – № 7. – С. 121–122.
2. Варфоломеева Т. В. Реформа адвокатури – запорука незалежного захисту прав і свобод людини / Т. В. Варфоломеева // Вісник академії адвокатури України. – № 19. – 2010 р. – С. 12–19.
3. Варфоломеева Т. В., Гончаренко С. В. // Науково-практичний коментар до Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”. Законодавство про адвокатуру та адвокатську діяльність : 36. нормат. актів; Коментар / Академія адвокатури України. – К.: Юрінком Інтер, 2014. – 432 с.

ДИСКУСІЇ ЗАХИСТУ ДИТЯЧОЇ МОРАЛІ ВІД ПРОПАГАНДИ НЕТРАДИЦІЙНИХ СЕКСУАЛЬНИХ ВІДНОСИН ЗАСОБАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Конституція України проголошує, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою (ч. 3 ст. 51). Відповідно до Закону України “Про охорону дитинства” держава має забезпечувати належні умови для виховання, фізичного, психічного, соціального, духовного та інтелектуального розвитку дітей, їх соціально-психологічної адаптації та активної життєдіяльності, зростання в сімейному оточенні в атмосфері миру, гідності, взаємоповаги, свободи та рівності (ст. 4) [1]. Пріоритетом у правовому регулюванні сімейних відносин є забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, можливістю духовного та фізичного розвитку (ч. 2 ст. 1 Сімейного кодексу України) [2].

Упродовж останніх років в Україні поширюється інформація, що спрямована на формування у дітей нетрадиційних сексуальних настанов, їх привабливості, спотворення уявлень про сім'ю, соціальну рівноцінність традиційних і нетрадиційних сексуальних відносин, що є неприйнятним відповідно до положень Закону України “Про захист суспільної моралі” [3], а також для українського народу, що є великим народом “який має самобутню історію і розвинену етнічну культуру, що вирізняє його у всьому світі...” [4, 281].

Проблеми відповідальності за злочини проти моральності неповнолітніх розглядалися такими науковцями, як В. В. Кузнецов, В. В. Вітвицька, В. В. Дзундза, Л. В. Левицька, А. В. Ландіна, Л. С. Кучанська, С. Г. Киренко та інші. Проте поза увагою вчених-криміналістів залишилося питання захисту дітей від негативного впливу пропаганди нетрадиційних сексуальних відносин, що становить загрозу їх фізичному, інтелектуальному та морально-психічному стану. Кримінальним кодексом України (КК України) не передбачена така відповідальність у розділі XII “Злочини проти громадського порядку та моральності”. Однак на нашу думку, на сучасному етапі розвитку держави дитяча моральність потребує кримінально-правового захисту від пропаганди нетрадиційних сексуальних відносин.

Насамперед зазначимо, що захист дитячої моралі є конституційним обов'язком держави та складовою захисту національної безпеки України. Зокрема абз. 4 ст. 20 Закону України “Про охорону дитинства” передбачає заборону пропагування у засобах масової інформації культури насильства і жорстокості, розповсюдження порнографії та інформації, що зневажає людську гідність і завдає шкоди моральному благополуччю дитини [1]. Огляд засобів масової інформації дозволяє стверджувати, що на сьогодні за допомогою мітингів, гей-парадів, телебачення та інтернет-технологій вільно розповсюджується пропаганда нетрадиційних сексуальних відносин серед дітей, яка деформує духовно-етичні цінності українського суспільства. Як справедливо зазначав О. М. Костенко, “люди, які мають розвинену соціальну культуру, мають здатність жити за законами соціальної природи, відокремлюючи, зокрема, добро від зла, справедливість від несправедливості, істину від не істини, красу від

не краси за критерієм природності та протиприродності...” [4, 281]. Тобто така пропаганда формує відповідні моральні якості, естетичні смаки, що моделюють поведінку підростаючого покоління. Негативна інформація впливає на ціннісні орієнтації особистості і діти, у яких ще недостатньо сформована психіка не можуть відокремити природність від протиприродності.

Також пропаганда нетрадиційних сексуальних відносин є суспільно небезпечною, оскільки негативно впливає на свідомість дитини, її психофізіологічний стан, пробудженні низьких інстинктів і нахилів. Зокрема, ознайомлення дітей з нетрадиційними сексуальними відносинами призводить до того, що дитина свідомо або підсвідомо приймає за норму різні форми пропагандуємих збочень. Нав'язування цінностей гей-спільноти лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерів (ЛГБТ) викликає ефект навчання і мотивує наслідування, постійна конфронтація дітей з зображеннями гей-спільнот веде до ефекту звикання. При цьому керуючись прикладом пропагандуємої поведінки діти розчаровуються в собі, виникають комплекси, страхи, що ти не такий, як усі, що згодом може перерости в сексуальні фобії. Тобто нав'язування нетрадиційних сексуальних відносин призводить до несприятливих змін у нормальному моральному розвитку дітей, в результаті чого дитина відходить від традиційних моральних цінностей. Отже, нормальний моральний розвиток дітей вимагає захисту засобами кримінального права, що полягає в здійсненні органами державної влади діяльності, спрямованої на кримінально-правову протидію пропаганди нетрадиційних сексуальних відносин, що завдають шкоду дитячій моралі.

На думку вчених, процес та результат визначення певних видів діянь злочинними і караними є криміналізацією [5, 108]. Одним зі способів криміналізації, як зазначено в юридичній літературі, є віднесення певних суспільно небезпечних діянь до злочинних шляхом закріплення ознак складів відповідних злочинів у нормах Особливої частини КК (криміналізація за рахунок розширення об'єкта) [6, 191]. На нашу думку, доцільно у розділі XII “Злочини проти громадського порядку та моральності” КК України передбачити кримінальну відповідальність за пропаганду нетрадиційних сексуальних відносин серед дітей. По-перше, пропаганда нетрадиційних сексуальних відносин – це діяння (дія або бездіяльність) суб'єкта злочину. Така пропаганда може виражатися у активній поведінці (дії), наприклад, проведення мітингів, демонстрацій та інших масових заходів з ЛГБТ, проведення навчальних уроків, тематичних бесід, інтерактивних ігор, виховних годин, факультативів, інших заходів учбового характеру на тему нетрадиційних сексуальних відносин чи донесення до дитини (дітей) як, окремого, так і в межах навчальних закладів таких інформаційних повідомлень. По-друге, пропаганда нетрадиційних сексуальних відносин – це суспільно небезпечне протиправне діяння. Вважаємо, що внаслідок пропаганди нетрадиційних сексуальних відносин, дитина піддається впливу з боку відповідних джерел інформації, яка завдає шкоду її моралі, а також розвитку дитини та дискредитує соціальний статус сім'ї (відповідно до Модельного закону “Про захист дітей від інформації, що завдає шкоду їх здоров'ю та розвитку”) [7]. По-третє, пропаганда нетрадиційних сексуальних відносин – це умисне діяння. До кримінальної відповідальності можуть притягатися суб'єкти злочину лише за наявності вини (умислу або необережності). Пропаганда нетрадиційних сексуальних відносин характеризується прямим умислом, де винний усвідомлює небезпеку нав'язування дітям думки про нормальність нетрадиційних сексуальних відносин, передбачає, що дитина відходить від традиційних моральних цінностей і бажає настання несприятливих змін у нормальному моральному розвитку дітей. По-четверте, потерпілим від пропаганди нетрадиційних сексуальних відносин є

дитина, яка не може відокремити природність від протиприродності, відходить від духовних цінностей українського народу.

Отже, виходячи з інтересів дитини, вдосконалення організаційно-правового механізму, спрямованого на унеможливлення пропаганди нетрадиційних сексуальних відносин, на інформаційний простір, вільний від матеріалів, що становлять загрозу дитячій моральності, вважаємо за необхідне обумовити подальше дослідження цієї проблеми.

Джерела

1. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. Url.: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 20.10.2018 р.).
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. №2947-III. Url.: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 20.10.2018 р.).
3. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20 листопада 2003 р. №1296-IV. Url.: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15> (дата звернення: 20.10.2018 р.).
4. Костенко О. М. Культура і закон – у протидії злу: монографія. Київ: Атіка, 2008. 352 с.
5. Баранівський В. Ф. Проблема криміналізації та декриміналізації діянь, що посягають на навколишнє природне середовище. *Юридична наука*. 2015. № 7. С. 99–102.
6. Основания уголовно-правового запрета / Кудрявцев В. Н. и др. М.: Изд-во “Наука”, 1982. 304 с.
7. Модельний закон “Про захист дітей від інформації, що завдає шкоду їх здоров’ю та розвитку”: Міжпарламентська асамблея держав-учасниць СНД від 3 грудня 2009 р. №33–15. Url.: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_m85 (дата звернення: 22.10.2018 р.).

РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР

Стратегія національного розвитку України, що базується на системі національних інтересів і пріоритетів, включає і стратегію національної безпеки держави, яка визначає принципи, пріоритетні цілі, завдання та механізми забезпечення життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз [1]. З урахуванням геополітичної і внутрішньої ситуації діяльність усіх державних органів в Україні має бути зосереджена на прогнозуванні, своєчасному виявленні, попередженні і нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, захисті суверенітету і територіальної цілісності України, безпеки її прикордонного простору, піднесенні економіки країни, забезпеченні особистої безпеки, конституційних прав і свобод людини і громадянина, викоріненні злочинності, вдосконаленні системи державної влади, зміцненні законності і правопорядку та збереженні соціально-політичної стабільності суспільства, зміцненні позицій України у світі, підтриманні на належному рівні її оборонного потенціалу і обороноздатності, радикальному поліпшенні екологічної ситуації [2; 3].

Державна політика національної безпеки України формується і реалізується за умов, коли у сучасному світі нівелюється різниця між внутрішніми та зовнішніми аспектами безпеки, зростає вага несилових (політичних, економічних, соціальних, енергетичних, екологічних, інформаційних тощо) складових її забезпечення.

Узагальнення теоретичного надбання, а також практики реалізації зовнішньополітичних завдань сприяє окресленню складових національної безпеки України у зовнішній площині, до яких, як відомо, зараховують: гарантування і захист прав українських громадян і співвітчизників за кордоном; збереження цілісності і територіальної недоторканності Української держави; досягнення високого економічного розвитку і відповідно гідного місця в міжнародному поділі праці, а також протистояння енергетичним загрозам; адекватне співвідношення національних інтересів з участю у наднаціональних міжнародних структурах; формування позитивного іміджу Української держави.

Зовнішньополітичні імперативи України спираються на загальновизнані норми і принципи міжнародного права, серед яких принцип визнання загальнолюдських цінностей, активної міжнародної співпраці є визначальним. Він передбачає на взаємній основі: суверенну рівність і повагу суверенітету; територіальну цілісність і непорушність кордонів; невтручання у внутрішні справи; дотримання і виконання міжнародних договорів і зобов'язань; врегулювання міжнародних спорів і конфліктів виключно мирними, політичними засобами. Для оптимального використання зазначених зовнішньополітичних імперативів Україна потребує конфігурації політичних сил навколо національних інтересів і безпеки [4, 59–68].

Публічне адміністрування виступає як регламентована законами та іншими нормативно-правовими актами діяльність суб'єктів публічного адміністрування, спря-

мована на здійснення законів та інших нормативно-правових актів шляхом прийняття адміністративних рішень, надання встановлених законами адміністративних послуг.

У вузькому сенсі публічне адміністрування пов'язане з виконавчою гілкою влади і розглядається як: професійна діяльність державних службовців, яка охоплює всі види діяльності, спрямовані на реалізацію рішень уряду; вивчення, розробка і впровадження напрямів державної політики.

У широкому сенсі під публічним адмініструванням розуміють систему управління, представлену адміністративними інститутами в рамках прийнятої структури влади.

Національна безпека виступає як важлива функція кожної держави, що покликана гарантувати сприятливі умови для життя і продуктивної діяльності громадянам, державних інститутів, захищати життєво важливі інтереси людини, суспільства й держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. Національна безпека, як зазначено у ст.1 Закону України “Про основи національної безпеки України”, виступає як “захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам” [1]. Захищеність людини і громадянина, суспільства і держави забезпечується відповідною діяльністю, яка зменшує або відвертає ймовірні загрози і підвищує захисні, мобілізаційні функції у період небезпеки чи загроз. В основі цієї діяльності лежить обстоювання і реалізація національного інтересу певної країни – глобального, всеохоплюючого інтегрального інтересу, втілення якого уможливорює здійснення життєво важливих приватних, групових і суспільних інтересів переважної більшості громадян. Отже, національна безпека є своєрідним синтезом інтересів і потреб усіх соціальних суб'єктів.

Національна безпека, проблеми її забезпечення стали центральною темою сучасної діяльності як держави, так і дослідників. Політико-правові засади становлення національної безпеки України розроблені автором [5; 6; 7; 8; 9].

Правову основу національної безпеки становлять Конституція України, закони, інші нормативно-правові акти, а також визнані Україною міжнародні договори і угоди.

Заслуговує на увагу аналіз небезпек і загроз національним інтересам України як ядру національної безпеки держави, що виступає колективною здатністю протидіяти очікуваним загрозам. Національна безпека виступає як важлива функція кожної держави, що покликана гарантувати сприятливі умови для життя і продуктивної діяльності громадянам, державних інститутів, захищати життєво важливі інтереси людини, суспільства й держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. Національна безпека, як зазначено у ст.1 Закону України “Про основи національної безпеки України”, виступає як “захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам” [1].

Основними цілями Стратегії є: мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародновизнаного кордону України, гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави; утвердження прав і свобод людини і громадянина, забезпечення нової якості економічного, соціального і гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО [1].

Досягнення визначених цілей потребує: зміцнення Української держави шляхом забезпечення поступального соціально-політичного й соціально-економічного розвитку України; якісно нової державної політики, спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній, соціальній, гуманітарній та інших сферах, комплексне реформування системи забезпечення національної безпеки та створення ефективного сектору безпеки й оборони України; Нового зовнішньополітичного позиціонування України у світі в умовах нестабільності глобальної системи безпеки. що передбачає створення ефективного сектору безпеки і оборони і уможливорює стабільний суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток України; нового зовнішньополітичного позиціонування України у світі в умовах нестабільності глобальної системи безпеки [1].

Отже, в умовах реформування публічного адміністрування національної безпеки держави, докорінних змін у зовнішньому та внутрішньому безпековому середовищі Україна потребує нової моделі забезпечення національної безпеки, на створення якої спрямована Стратегія національної безпеки України.

Джерела

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року “Про Стратегію національної безпеки України”: Указ Президента України № 387/2015.
2. Закон України “Про основи національної безпеки України” // Урядовий кур’єр. – 2003. – 30 липня.
3. Закон України “Про національну безпеку України” від 21 червня 2018 року № 2469-УІІ.
4. Медвідь Ф. М. Посилена угода Україна – ЄС в контексті вироблення стратегії національного розвитку // Україна-ЄС: на шляху до нового формату відносин: матеріали міжнародного “круглого столу” (Київ, 24 квітня 2008 р.) / Національний інститут проблем міжнародної безпеки. – К.: НІПМБ, 2008. – С. 59–68.
5. Медвідь Ф.М. Інформаційна безпека України: генеза і становлення // Наукові праці МАУП /Редкол.: В.Б.Захожай (гол.ред.) та ін. – К.: ДП “Виддім “Персонал”, 2010. – Вип. 2(25). – С.116–122.
6. Медвідь Ф.М. Енергетична безпека України: становлення національної стратегії// Наукові праці МАУП /Редкол.: В. Б.Захожай (голов.ред.) та ін. – К.: МАУП, 2010. – Вип. 1(24). – С. 201–206.
7. Медвідь Ф. М. Національна безпека України в умовах формування європейської системи колективної безпеки // Україна в нових реаліях: політичні, економічні та правові орієнтири розвитку: збірник наукових праць за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції, 17 травня 2011 року / Національний університет ДПС України, НДІ фінансового права. – К.: Алеута, 2011. – С. 93–98.
8. Медвідь Ф. М. Національна безпека і національні інтереси України: генеза і становлення. Дисертація у формі наукової доповіді на здобуття наукового ступеня доктора наук в галузі політології. – Київ, 2015. – 98 с.
9. Медвідь Ф. М., Чорна М. Ф. Безпекова політика України в умовах зовнішньої агресії: нормативно-правове забезпечення // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2015 /5–6 (79–80) (вересень–грудень). – С. 117–126.

МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Поетапний перехід до ринкових відносин потребує вироблення ефективних механізмів державного управління та регулювання економіки не тільки на державному рівні, а й на регіональному. Ігнорування центральними органами виконавчої влади регіональної специфіки та особливостей розвитку окремих територій призводить до дестабілізуючих політичних, економічних і соціальних наслідків. Економічний розвиток окремих територій потребує цілеспрямованих дій з боку державних структур та застосування сучасних механізмів управління. Інноваційно-інвестиційна модель економічного розвитку вимагає пошуку нових підходів в державному управлінні розвитком регіонів.

Сьогодні в Україні діють такі державні механізми управління територіальним економічним розвитком, як програми соціально-економічного розвитку, регулювання міжбюджетних відносин, а також підтримка інвестиційно-інноваційних регіональних проектів.

Проте зазначені механізми не є достатньо ефективними. Причинами цього можна виділити наступні:

- відсутність системного підходу при формуванні державної регіональної політики;
- недосконалість нормативно-правового регулювання регіонального економічного розвитку;
- неефективність діючої системи управління на регіональному та місцевому рівні;
- низька фінансова спроможність більшості територій країни; недостатній вплив системи формування місцевих бюджетів та трансфертів на економічний розвиток регіонів;
- недостатнє застосування інструментів стимулювання розвитку регіонів. Як наслідок – поглиблення структурних деформацій та диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів.

Поточний аналіз виконання програм соціально-економічного розвитку свідчить про те, що вони не реалізуються в повному обсязі, що значною мірою залежить від недостатньої державної підтримки, відсутності чіткої координації дій центральних та місцевих органів влади, неякісного аналізу ситуації в кожному окремому регіоні і неналежного контролю за виконанням цих програм.

Головними недоліками діючого механізму підтримки територій з Державного бюджету України є його низька ефективність та результативність.

Власні повноваження місцевих органів влади не забезпечені необхідною мірою доходами місцевих бюджетів. Формування місцевих бюджетів здійснюється на формульній основі за нормативами бюджетної забезпеченості, виходячи з наявних можливостей зведеного бюджету, що не забезпечує об'єктивні потреби територій.

Існуючи на сьогодні міжбюджетні відносини на рівні села, селища, міст районного значення та району також не вирішують проблему забезпеченості коштами орга-

нів місцевого самоврядування. Відсутній механізм формування місцевих бюджетів на основі соціальних стандартів, що гарантуються державою. Значні відхилення в бюджетній забезпеченості територій призводять до певних відмінностей в їхньому економічному розвитку та рівні життя населення.

Також слабкими та недосконалими є механізми взаємодії і координації між центральними органами виконавчої влади відносно формування та реалізації державної політики регіонального розвитку. З іншого боку, не існує чітких механізмів узгодження між центральними та місцевими органами державної влади пріоритетних напрямів економічного розвитку та реалізації відповідних завдань.

Повноваження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо економічного розвитку відповідної території чітко не розмежовані і значною мірою дублюються, що ускладнює процес державного управління окремою територіальною одиницею.

Ефективні механізми державного управління, в першу чергу, повинні включати: централізоване державне та регіональне прогнозування, планування і регулювання соціально-економічних процесів. Їхня взаємоузгодженість. У деяких регіонах вже розпочато формування регіональних стратегій розвитку, проте для досягнення ефективності та системності цього процесу необхідна суттєва державна підтримка (інституційна, ресурсна, наукова, фінансова тощо), а саме:

1. З метою забезпечення об'єктивності в оцінці здійснення фінансової державної підтримки розвитку кожного регіону необхідно запровадити повний облік і координацію всіх надходжень із бюджету по кожній окремій території, встановити якісно нові вимоги та характеристики в оцінці результативності державної допомоги у будь-якому вигляді. Виходячи із основних завдань діяльності Міністерства регіонального розвитку та будівництва і Державного казначейства України доцільно цю роботу сконцентрувати саме у цих центральних органах виконавчої влади.

2. Модель стимулювання розвитку регіонів, яка впроваджується з прийняттям Закону України "Про стимулювання розвитку регіонів" (№ 2850 від 08.09.2005 р.) передбачає концентрацію обмежених ресурсів держави на розв'язання проблем регіонального розвитку з урахуванням пріоритетів розвитку держави, а також забезпечення чіткої взаємодії та координації дій органів центральної і місцевої влади з питань реалізації державної регіональної політики щодо стимулювання розвитку регіонів та подолання депресивності територій [1].

Згідно зазначеного закону запроваджуються договірні засади у відносинах між центральним і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з питань розвитку регіонів на основі Угод щодо регіонального розвитку. Однак ефективність реалізації таких підходів погребує нормативно-правового забезпечення не лише на центральному рівні, але й на регіональному рівні, а також чіткої координації дій, яку повинно забезпечувати Міністерство регіонального розвитку та будівництва і його територіальні підрозділи.

3. Виходячи з необхідності підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів необхідно зосередити управлінський процес на забезпеченні подальшого розвитку науково-технологічного та інноваційного потенціалу кожної території. Слід створювати сприятливі умови для формування в кожному регіоні сучасних виробництв, виходячи з наявного ресурсного потенціалу: збільшення обсягів експорту конкурентоспроможної продукції та послуг; активізації зовнішньоекономічного, транскордонного та міжрегіонального співробітництва; розвитку підприємництва: організаційно-функціональних структур, що забезпечують інноваційний розвиток.

4. Проблеми системного характеру, які на сьогодні існують у сфері місцевих бюджетів і міжбюджетних відносин обумовлюють необхідність реформування підходів щодо:

- широкого переліку задекларованих державою соціальних зобов'язань: недостатнього рівня дохідної частини місцевих бюджетів: удосконалення порядку планування та виконання видатків місцевих бюджетів;
- досить високого рівня дотаційності місцевих бюджетів. З метою перетворення місцевих бюджетів на ефективний інструмент
- соціально-економічного розвитку регіонів необхідно системно вирішити наступні основні завдання:
- децентралізація державного управління фінансами та підвищення ефективності управління місцевими фінансами:
- запровадження середньострокового планування місцевих фінансів:
- зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування:
- посилення інноваційно-інвестиційної складової місцевих бюджетів:
- удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин;
- посилення контролю та відповідальності за дотриманням бюджетного законодавства:
- забезпечення прозорості процесу формування і виконання місцевих бюджетів.

Запровадження планування місцевих бюджетів на середньострокову перспективу повинно передбачати: конкретизацію цілей, завдань, видів і форматів планування; визначення порядку взаємодії учасників процесу: встановлення взаємозв'язку та порядку здійснення між середньостроковим фінансовим планом і програмами соціально-економічного розвитку територій на перспективу: проведення моніторингу виконання показників середі ьострокового фінансового планування: розробка теоретико-методологічних засад запровадження програмно-цільового методу планування місцевих бюджетів як складової середньострокового планування та проведення експерименту по запровадженню його на кожній території. З цією метою необхідно внести системні зміни до цілого ряду норм.

Бюджетного кодексу України, зокрема до глав 1, 2, 4, 11, 12, 13, 14, 15, 16 та іншого бюджетного законодавства.

5. Зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування можливо досягти через проведення заходів спрямованих на:

- посилення зацікавленості органів місцевого самоврядування у зростанні власних доходів шляхом стимулювання збільшення реальних обсягів виробництва, валової доданої вартості, обсягу інвестицій, рівня доходів населення відповідно до напрямів економічного розвитку відповідної території:
- щорічне підвищення питомої ваги загального фонду місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України за рахунок розширення податкових гарантій для місцевих бюджетів:
- збільшення рівня самодостатності місцевих бюджетів шляхом удосконалення податкового законодавства відповідно до напрямів реформування податкової системи України, зокрема через удосконалення системи місцевих податків і зборів:
- посилення стимулюючої складової міжбюджетного регулювання:
- запровадження стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів шляхом перерахування до обласних бюджетів та бюджету Автономної Респуб-

бліки Крим частини надпланових надходжень за переліком показників дохідної* частини державного бюджету;

- удосконалення методології розрахунку видатків місцевих бюджетів, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів шляхом введення додаткових коригуючих коефіцієнтів і перегляд діючих в деяких невиробничих галузях, з метою врахування особливостей адміністративно-територіальних одиниць.

Реалізація цих проблем значно підвищить механізм ефективності державного управління в державі.

Джерела

1. Закон України “Про стимулювання розвитку регіонів” (№ 2850 від 08.09.2005 р.)
2. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація: Монографія / Кол. авт.; Відп. ред. проф. Н. Р. Нижник. — К.: Вид-во УАДУ при Президентові України, 1997.
3. Бакуменко В. Тенденції й чинники впливу суспільних трансформацій на постановку завдань науки державного управління / В. Бакуменко // Проблеми й тенденції розвитку галузі науки “Державне управління” в Україні: від теорії до практики: зб. матеріалів симп. за міжнар. участю, м. Київ, 30 лист. 2007 р. — К., 2007. — С. 50–53.
4. Державне управління: теорія і практика / За ред. В. Б. Авер’янова — К.: Юрінком Інтер, 1998.
5. Дроньє Анн. Основні принципи успішного керівництва установою: Метод рекомендації. — К.: Вид-во УАДУ, 1995.
6. Мельник А.Ф. Основні моделі місцевого самоврядування // Державне управління, державна служба і місцеве самоврядування: Монографія / Кол. авт.; За заг. ред. проф. О. Ю. Оболенського. — Хмельницький: Поділля, 1999.
7. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи / Кол. авт.; Наук. кер. В. В. Цветков — К.: Оріяни, 1998.

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПОТЕНЦІАЛУ ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ДАВНЬОРИМСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ПРИ КОРИГУВАННІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

Проблема державотворення в Україні, як і будь-якій іншій сучасній державі, набуває нагального характеру через дифузійність глобалізаційних процесів, а також факторний взаємовплив і причинно-наслідкові реакції стосовно суспільних відносин, які виступають у ролі об'єкта правового регулювання з боку держав на національному і наднаціональному рівнях. Відповідна проблематика на цей час не є належним чином дослідженою, що спричиняє потребу стосовно її глибшого розкриття на доктринальному рівні задля забезпечення вітчизняної державотворчої практики від системних дисбалансів, які досі виникають всупереч накопиченому історичному матеріалу, який належно не узагальнено.

При визначенні державотворення за поточного етапу опрацювання відповідної проблематики видається доречним взяти за основу визначення, яке напрацював С. Коник: “державотворення як управлінська категорія – це процес, спрямований на актуалізацію національної ідеї в галузі державного управління, вироблення та втілення ідеології державотворення, створення й становлення держави як системи відносин та її інститутів, що мають забезпечити життєздатність і розвиток держави” [1, 6]. Так, з урахуванням наведеного, постає потреба щодо формулювання поняття державотворення як юридичної категорії з урахуванням його рис спеціального характеру. Тож, у розглядуваному випадку візьмемо за умовну основу наведене вище (при включенні ознак загального характеру): державотворення як юридична категорія – це процес, спрямований на актуалізацію національної ідеї в галузі державного будівництва, продукування і реалізації правової ідеології на національному рівні, створення й забезпечення довгострокового існування держави як системи відповідних інститутів та пов'язаних з ними суспільних відносин, що мають забезпечити життєздатність і розвиток соціального середовища, задля реалізації правових інтересів якого на національному рівні й було витворено відповідне державне утворення.

Відхід від чіткого дотримання принципів права у підсумку призводить до виникнення неправових тенденцій, що супроводжують державотворення і спричиняють деградацію держави через нівелювання її соціального призначення та інституційної мети. Суть: звернення держави на “саму себе” (сутнісно, – переспрямування її функцій на пріоритетне забезпечення індивідуальних інтересів обмеженого кола осіб, котрі безпосередньо контролюють державу чи преваючої “партії”). Останнє суперечить поширеній за умов демократичної державності пріоретизації людини (або ж її прав та свобод у юридичній площині) як найвищої соціальної цінності.

В. Опанасюк зазначив: “наведемо суттєві чинники інституціоналізації державної влади в Україні, які визначали й продовжують визначати тенденції державотворчого процесу. Перший з них – економічний. Другий суттєвий чинник становлення інститутів державної влади – національний характер українців” [2, 223–224]. Контрастним є міркування Марка Тулія Ціцерона, котрий зазначив у контексті державотворчих процесів своєї країни, що зазнали впливу “шляхів мудрості”: “обидва шляхи

були мудрістю, однак різниця між ними полягала в тому, що одні люди виховували природні начала настановами науками, а інші – установленнями й законами, але одна наша держава дала більше число якщо і не таких мудрих мужів (оскільки філософи витлумачують цю назву дуже обмежувально), то, без сумніву, людей гідних найвищої хвали, бо вони шанували повчання та відкриття мудреців” [3, 101]. Ним було вказано і на об’єктивну обставину: “потрібна найбільша і неперевершена в природі мудрість, щоб створити державу, яка може бути довговічною” [3, 101].

У контексті сучасних вітчизняних реалій при наявності зовнішнього комплексу загроз стосовно можливості існування нашої держави унаочнюється потреба щодо конкретизації інструментарію державотворення з урахуванням історичної ретроспективи, застосовної за вітчизняних реалій.

А. Черевко, котрий переважно опрацював проблематику демократизації нашої держави вказав на наступну обставину: “Законодавчо встановлені засоби спілкування громадянина з владою обмежені, вони не враховують інтереси груп громадянського суспільства, які відрізняються один від одного своїм ставленням до влади, очікуванням від неї, розумінням процесів державотворення, на які впливають різний соціальний статус, освіта, менталітет тощо” [4, 77]. Контрастним щодо цього є узагальнення П. Лісовського: “організоване суспільство розумного порядку не допускає поляризації бідності та багатства, а формує стабільність і суспільну впевненість. Встановлено, що таке суспільство вибудовує духовний каркас мудрості на підставі історичної пам’яті, традицій, звичаїв українського народу, помножених на інноваційний досвід сучасної глобалізації” [5, 18].

Цінність досвіду державотворення Давньоримської держави виражається передусім у наявності значного історичного матеріалу, який виник на основі довгострокового розвитку складної і порівняно високорозвиненої системи суспільних відносин, щодо яких було застосовано правове регулювання, яке на державному рівні піддавалося практичному коригуванню задля забезпечення оптимального розвитку суспільних відносин у довгостроковій перспективі. Наочною була також проблема зниження комунікації між умовними “сегментами” давньоримського суспільства, що у поєднанні з іншими факторами мало наслідком послаблення держави з її занепадом. Занепокоєння викликає подібність щодо внутрішніх соціальних процесів національного рівня, які мають наслідком циклічні революційні збурення у суспільстві, коли дотепер не враховується потреба щодо релевантного правового забезпечення при здійсненні державотворчої діяльності, яка реалізується пострадянськими псевдоелітами не лише в Україні, але й у інших подібних державах.

Отже, системне перетворення соціального середовища України є передумовою продукування суспільних відносин, що є безпечними для існування різних представників суспільства у цілому. Держава ж, виступаючи у якості інституційного інструменту щодо цього, вимагає налагодження державотворчої діяльності всупереч комуністичним ідеологемам, які слугували штампом щодо діяльності осіб, причетних до її реалізації протягом останніх десятиліть. Натомість досвід Стародавнього Риму у відповідній сфері є комплексним вираженням причинно-наслідкових зв’язків системного рівня.

Джерела

1. Коник С. М. Державотворення як управлінська категорія [Електронний ресурс] Державне управління: теорія та практика (електронне наукове фахове видання). 2012. № 2. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej16/txts/12KSMDUK.pdf>

2. Опанасюк В. Державотворчий процес в Україні: реалії сьогодення через досвід минулого // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. Редакційна колегія: І. Ф. Курас (голова); М. І. Михальченко (заступник голови) [та ін.]. К.; Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2005. – Вип. 7. – С. 221–229.
3. Ціцерон Марк Тулій. Про державу; Про закони; Про природу богів / пер. з латин. Володимир Литвинов. К.: Основи, 1998. – 476 с.
4. Черевко А. Еволюція наукових поглядів на державотворчі процеси та ступінь їх демократизації в сучасній вітчизняній теорії державного управління // Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. Вип. 2. С. 67–78.
5. Лісовський П. М. Феноменологія мудрості: духовний капітал постсучасності (соціально-філософський аналіз): автореферат дис. ... докт. філософ. наук: 09.00.03 / Петро Миколайович Лісовський; наук. кер. В. Ф. Баранівський; М-во освіти і науки України; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2016. – С.10. – 32 с.

ПРАВОВІ ПИТАННЯ ЕВТАНАЗІЇ В СУЧАСНІЙ КІБЕРІНФРАСТРУКТУРІ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

У сучасну епоху генонанотехнологій, основою яких є кіберінфраструктура, актуального значення набуває безпека здоров'я людини та громадянина. При цьому постає нагальне питання в контексті кіберкапіталу: чи економічно вигідно на рівні особи, держави та суспільства існування людини, приреченої на смерть. В цьому відношенні важливим питанням постає евтаназія. Термін “евтаназія” грецького походження, що складається із двох слів, як *eu* – гарний, добрий, та *thanatos* – смерть. Вперше термін “евтаназія” було вжито у науковій літературі англійським філософом Френсісом Беконом (1561–1625) як визначення “виваженої, спокійної і легкої смерті без страждань”. У науковому розумінні евтаназія означає навмисне припинення життя однієї особи іншою, за бажанням першої. Однак іноді цим терміном називають також недобровільне припинення життя. При цьому вчені розглядають два види евтаназії: так звану *пасивну евтаназію*, коли життєдіяльність особи припиняють штучно підтримувати, а смерть настає природним шляхом, а також *активну евтаназію*, що розглядається як заподіяння смерті особи на її прохання.

Сьогодні питання евтаназії, що можна тлумачити, як право людини на смерть, належить до числа контраверсійних. Евтаназія не узгоджується з канонічними нормами, згідно з якими лише Бог може вирішувати питання про життя чи смерть людини. Штучне втручання інших у вирішення цих питань вважається гріхом. Ідея евтаназії не сприймається суспільною мораллю абсолютної більшості цивілізованих держав світу. Серед вчених-медиків та юристів немає односторонньої думки щодо критеріальної оцінки евтаназії. Зокрема, відомий вчений, Г. А. Івашкевич вважає, що у світі знайдеться чимало противників евтаназії не лише через страх перед законом, який її забороняє, а тому, що у нормальної людини є шляхетні (благородні) переконання щодо дотримання правила “не вбий”. Свою позицію Г. А. Івашкевич обґрунтовує не тільки тим, що вважає евтаназію аморальним вчинком, а й тим, що в останні роки нерідко особа, як погоджується на евтаназію, стає донором для трансплантаційних цілей. Це створює підґрунтя для зловживань навіть за умови досить досконалого правового врегулювання цієї сфери в тій чи іншій країні [1, 236].

Протилежної позиції дотримується дослідник С. Долецький, на думку якого боротьба пацієнта за життя є доцільною лише доти, доки існує надія врятувати хворого. Якщо шансів вижити у людині немає, то із цього моменту виникає право на милосердя, яке реалізується через евтаназію [1, 238].

Аналогічної точки зору дотримується відомий швейцарський професор Бертран Баертші, який енергійно відстоюючи ідею евтаназії, класифікує людей на “особистості” і “неособистості” [1, 213]. До кола останніх вчений відносить людські ембріони, смертельно хворих дітей, дорослих, які страждають на невиліковні хвороби та усвідомлюють це, а також тих, хто підключений до медичних пристроїв, що підтримують їхню життєздатність. Б. Баертші пропонує позбавляти життя представ-

ників другої групи (навіть проти їхньої волі) як таких, що “генетично не мають волі до життя” [1, 189]. Подібний підхід відповідає позиції спеціалістів початку ХХ ст., які були прихильниками поширених на той час відомих еugenічних теорій, які базувалися на концепції біологічного виродження людини. Адже прихильники еugenіки відстоювали ідею здійснення генетичного впливу на спадковість людини з метою протистояння виродженню останньої.

Варто нагадати, що в деяких країнах (наприклад, Данії та США) на межі ХІХ і ХХ століть практикувалися заходи кримінальної еugenіки – кастрація та стерилізація. Як результат, у США протягом 20–30 років було проведено більше 60 000 кастрацій і стерилізацій осіб, визнаних “генетично неповноцінними”. Біндінг і Гохе на початку ХХ століття висунули теорію про доцільність застосування саме евтаназії як засобу знищення “неповноцінних” людей. Їхня ідея стала ядром нацистської Програми евтаназії, відповідно до якої фашисти на зайнятих ними під час другої світової війни територіях знищували неповноцінні, на їх думку, народи, немовлят з “неправильним розвитком”, психічно хворих, інвалідів, хворих на туберкульоз, онкозахворювання тощо. Як засіб евтаназії фашисти використовували, наприклад, газові камери та крематорії.

В юридичній літературі проблема евтаназії може розглядатися лише в площині права людини на життя тощо. Отже, варто зазначити, що в цілому переважна більшість юристів вважає, що активна евтаназія має кваліфікуватися як злочин. Якщо право людини на життя визнане на міжнародно-правовому рівні, то право людини на смерть, необхідність визнання якого обстоюють ряд вчених і практиків, не знаходить підтримки як на міжнародно-правовому рівні, так і на рівні абсолютної більшості цивілізованих держав. Так, в Декларації про евтаназію, яку було прийнято 39-ю Всесвітньою медичною асамблеєю в 1987 році зазначено, що евтаназія як “акт навмисного переривання життя пацієнта, навіть зробленого на його прохання, або на прохання його близьких родичів, є неетичною [1, 156].

Натомість, неоднотайність вчених різних країн щодо евтаназії призвела до різних позицій законодавців цих країн, що й позначилося на прийнятті останніми протилежних за своїм змістом норм про евтаназію: у деяких країнах евтаназію заборонено, в інших – дозволено.

На сучасному етапі міжнародного життя евтаназію легалізовано лише в декількох державах світу: Швейцарії, Австралії, Нідерландах, Бельгії, Франції та у кількох штатах США. Піонером у справі легалізації вбивства як милосердя стала Швейцарія у 1941 р. У 2002 році Бельгія дозволила евтаназію, проте не уточнила, яким чином її можна здійснювати. Того ж року схожий закон ухвалили Нідерланди, суди якої ще з 1984 року дозволили надавати допомогу в самогубствах невиліковно хворим [1, 145].

Таким чином, пасивна евтаназія не вважається злочином у Швеції та Фінляндії, а в Бельгії (з 2002 року) та Нідерландах (з 1994 року) – дозволена законом. Тільки в Нідерландах за один 2000 р. офіційно було зареєстровано 2216 випадків евтаназії.

Так, у різних штатах США цю проблему вирішено по-різному. Зокрема, у 50 штатах цієї країни були ухвалені закони, якими дозволено пасивну евтаназію. В штаті Каліфорнія у першій у світі закон “Про право людини на смерть”. За цим законом на підставі спеціально оформленого про інформовану згоду документу може бути відключено реанімаційну апаратуру у пацієнта. А за законом іншого має оформити відповідно до встановленої процедури письмове прохання про надання їй ліків для “гуманного і гідного виходу із життя”.

В інших країнах (Великобританія, Російська Федерація, Україна та ін.) евтаназію заборонено. Але існує й чимало країн, в яких питання щодо евтаназії взагалі не врегульовано законом.

У Росії, зокрема, ще в Морському статусі, власноручно затвердженому Петром I у 1720 році, містилася така норма: “Кто захочет сам себя убить и его в том застанут, того повесить на райне; а ежели кто сам себя уже убьет, тот и мертвый за ноги повешен бать имеет”.

Згідно з частиною 3 ст. 52 чинних “Основ законодавства України про охорону здоров’я медичним працівникам “забороняється здійснення евтаназії – навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждання” [1, 156]. Вбачається, що основи слід доповнити положенням про те, що взагалі забороняється здійснення евтаназії, і не тільки з допомогою медичних працівників. Також варто запровадити найжорсткіші національні санкції щодо тих, хто бере участь в активі евтаназії.

Український законодавець сформулював заборону на вчинення розладу генетичного апарату людини та здійснення науково-дослідного експерименту на хворих, ув’язнених або військовополонених. Так, у частині другій ст. 29 Основ зазначено, що забороняється медичне втручання, яке може викликати розлад генетичного апарату, а частина перша ст. 45 Основ забороняє проведення науково-дослідного експерименту на хворих, ув’язнених або військовополонених, а також проведення терапевтичного експерименту на людях, захворювання яких не ме безпосереднього зв’язку з метою досліду [2, 484].

До Основ необхідно внести норму про кримінальну відповідальність за порушення правила щодо евтаназії. У сучасній теорії кримінального права України та у правозастосованій практиці визнано, що згода іншої людини на позбавлення її життя або наявність її прохання про позбавлення життя не усуває протиправності діяння, спрямованого на позбавлення життя такої людини, і не звільняє суб’єкта, який це вчинить, від кримінальної відповідальності.

При активній евтаназії у вигляді “вбивства з милосердя” дії винного є умисними, а тому за наявністю усіх інших ознак складу злочину вчинене може бути кваліфіковано як злочин за частиною першою або частиною другою ст. 115 КК України. Щодо “самогубства”, яке здійснюється за допомогою медичного працівника, та самогубства без участі медичного працівника, коли він свідомо надає хворому необхідні засоби для самогубства, то, безперечно, є усі підстави для притягнення такого медичного працівника до кримінальної відповідальності. Позитивним є законодавчий досвід Італії, Ірландії, Угорщині, де евтаназію заборонено та передбачено суворе покарання за неї. Законодавством Норвегії не тільки заборонено евтаназію, а й передбачені досить жорсткі санкції навіть за виготовлення препаратів, які сприяють вбивству. Доречно нагадати, що ст.462 Кримінального уложення Російської імперії 1903 року передбачала ув’язнення у виправному будинку на термін до трьох років або ув’язнення у фортеці терміном до одного року за надання засобів для самогубства, якщо воно було вчинене внаслідок цього. У сучасних державах склад злочину – схилення до самогубства, пособництво самогубству – передбачений, зокрема, чинними кримінальними кодексами: Іспанії (частина третя ст. 143); Швейцарії (ст. 115); Австрії (параграф 78); Болгарії (ст. 127); Голландії (ст. 294); Данії (параграф 240); Польщі (ст. 151) [1, 324].

Джерела

1. Третьякова В. Г. Правове регулювання біоетичних проблем у контексті застосування міжнародних та європейських стандартів / В. Г. Третьякова. – К.: Парламентське вид-во, 2007. – 304 с.

2. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 35. – Ст. 484.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Про психіатричну допомогу: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2000. – № 19. – Ст. 143.
5. В. І. Литвиненко, Ю. П. Лісовська, П. М. Лісовський. Антикорупційне право / Литвиненко В. І., Лісовська Ю. П., Лісовський П. М. –К: Вид-во “Кондор”. – 2018. – 267 с.

ТИПОВІ ТА ЗРАЗКОВІ СПРАВИ ЯК НОВИЙ ІНСТИТУТ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Дбаючи про забезпечення прав і свобод людини, а також прагнучи розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу національний законодавець постійно вдосконалює законодавство в цьому контексті. Так, наприклад, в Указі Президента України “Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів” від 10 травня 2006 року № 361/2006 метою якого є утвердження справедливого та ефективного суду в Україні наголошується на тому, що справедливе судочинство та належний захист прав і свобод людини можливі лише за наявності досконалого процесуального законодавства [1].

Підтримуючи думку багатьох вітчизняних правників, визначним кроком на шляху вдосконалення процесуального законодавства стало прийняття Закону України від 03.10.2017 № 2147 “Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів” (далі – Закону від 03.10.2017 № 2147) [2].

Однією з новел згаданого Закону є запровадження нових інститутів адміністративного процесуального права, зокрема “зразкова справа” та “типова справа”, метою яких є зменшення перевантаженості судів, що перевантажені розглядом однотипних справ та забезпечення єдності судової практики шляхом запровадження в національну систему права ефективного інструменту – судового прецеденту, який ще до недавнього часу був характерною ознакою країн англо-американської системи права.

Так, типовими адміністративними справами є адміністративні справи, відносно яких у яких є один і той самий суб’єкт владних повноважень (його відокремлені структурні підрозділи), спір в яких виник з аналогічних підстав, у відносинах, які регулюються одними нормами права і в яких позивачами заявлені аналогічні вимоги [1]. Зразкова адміністративна справа є типовою адміністративною справою, що прийнята до провадження Верховним Судом (далі – ВС) як судом першої інстанції для постановлення зразкового рішення. Тобто за наявності ознак типовості справи Верховний Суд приймає її до провадження, і така справа стає зразковою. Ознаки типовості визначені у п. 21 ч. 1 ст. 4 КАС України. В подальшому позиція Верховного Суду в такій зразковій справі повинна враховуватися судами, що розглядатимуть аналогічні типові справи (які відповідають ознакам викладеним у рішенні Верховного Суду за результатами розгляду зразкової справи). Так, ч. 3 ст. 291 КАС України визначає, що при ухваленні рішення у типовій справі, яка відповідає ознакам, викладеним у рішенні Верховного Суду за результатами розгляду зразкової справи, суд має враховувати правові висновки Верховного Суду, викладені у рішенні за результатами розгляду зразкової справи [3].

Нормами ст. 290 КАС України визначено особливості провадження у зразковій справі.

Таким чином, розгляд зразкової справи коротко можна охарактеризувати як процесуальний механізм розгляду справ, у яких відносини сторін та правові норми, якими вони регулюються, є однотипними (типові справи), на основі рішення Верховного Суду в одній з таких справ (зразкової справі).

Окремо слід зазначити й на тому, що введення досліджуваних інститутів адміністративного процесуального права потягло й інші зміни в системі права України в цілому. Обов'язковість правових висновків ВС України при розгляді наступних типових справ та їх вирішенні, а також прийняття їх (висновків) за основу свідчить про появу справжнього судового прецеденту в Україні як джерела права наряду з правовими нормами, висвітленими в нормативно-правових актах, прийнятими Верховною Радою України. Так, таке джерело права як судовий прецедент є одвічною характеристикою англо-американської правової сім'ї (система загального права), на відміну від вітчизняної правової системи – романо-германської (континентальної) – де в чистому вигляді вона повністю виключає прецеденту форму права.

Окремим дослідженням слід розглянути позитивні та негативні сторони існування в нашій правовій системі такого джерела права як судовий прецедент, проте основна його перевага полягає в тому, що прецедентне право це “динамічне”, “живе” право, яке виконує основну функцію права – забезпечувати вирішення життєвих ситуацій, а отже означає швидке реагування на потреби, що виникають на кожному конкретному етапі, іншими словами – забезпечує усунення прогалин у праві.

Станом на сьогодні ВС України вже розглянуто сім зразкових справ, що є позитивним підтвердженням існування та дії інституту зразкової справи. Зокрема: 1) Рішення Верховного Суду від 15.02.2018 № 820/6514/17 (Пз/9901/8/18) – щодо перерахунку пенсій пенсіонерам МВС з урахуванням грошового забезпечення поліцейських; 2) Рішення Верховного Суду від 12.03.2018 № 802/2196/17-а (Пз/9901/1/18) – щодо нескладання Ліквідкомісією МВС довідки для перерахунку пенсій пенсіонерам МВС; 3) Рішення Верховного Суду від 26.03.2018 № 806/3265/17 (№Пз/9901/2/18) – про оформлення паспорта громадянина України; 4) Рішення Верховного Суду від 30.03.2018 № 812/292/18 (№ Пз/9901/22/18) – щодо нарахування пені та штрафів платникам податків, розташованих у зоні АТО; 5) Рішення Верховного Суду від 04.04.2018 № № 822/524/18 (№ Пз/9901/23/18) – щодо переведення з пенсії по інвалідності на пенсію державного службовця; 6) Рішення Верховного Суду від 16.04.2018 № № 825/506/18 (№ Пз/9901/16/18) – про відмову прокуратури у видачі довідки про зарплату для перерахунку пенсій; 7) Рішення Верховного Суду від 03.05.2018 № 805/402/18 (№ Пз/9901/20/18) – про припинення виплати пенсії внутрішньо переміщеній особі [4].

З огляду на те, що позиція Верховного Суду у вже вирішених зразкових справах повинна враховуватися судами, що розглядають аналогічні типові справи, суди першої інстанції зможуть значно пришвидшити вирішення таких типових справ, що також впливатиме на якість цих та інших справ в адміністративному судочинстві.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що запровадження таких механізмів до адміністративного процесу в майбутньому сприятиме передбачуваності та єдності правозастосовної практики, швидкому розгляду та вирішенню великої кількості однотипних справ, а також зменшенню навантаження на суддів.

Джерела

1. Указ Президента України “Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів” від 10 травня

- 2006 року № 361/2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>;
2. Закон України “Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів” від 03.10.2017 № 2147. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>;
 3. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>;
 4. Зразкові справи Верховного Суду України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/

УЧАСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ДОМАШНІХ ПРАЦІВНИКІВ

Слід зазначити, що на даному етапі для багатьох держав світу актуальним залишається питання подолання дискримінації домашніх працівників в трудових правовідносинах. Провідником зусиль щодо створення на універсальному рівні нормативного підґрунтя захисту праці домашніх працівників є Міжнародна організація праці.

Характеризуючи універсальну міжнародно-правову систему захисту трудових прав домашніх працівників, можна стверджувати, що ключове значення для її розвитку відіграли міжнародно-правові акти, прийняті Міжнародною організацією праці в 2011 році – Конвенція МОП № 189 “Про гідну працю домашніх працівників (фрілансерів)”, а також однойменна Рекомендація МОП № 201. Наголошуючи на важливості вказаних міжнародно-правових актів для захисту праці трудящих в неформальному секторі зайнятості, Генеральний директор Міжнародної організації праці, станом на 2011 рік, Хуан Сомавія зазначив, що “вперше дію норм Міжнародної організації праці було поширено на неформальну економіку, що є проривом великого історичного значення” [1].

Вказаною Конвенцією для працівників домогосподарств передбачені фундаментальні трудові права та гарантії, які є рівними тим, що поширюються на працівників традиційних форм зайнятості. Так, відповідно до статті 3 Конвенції на держави-учасниці покладається обов’язок вживати заходи для забезпечення можливості застосування щодо домашніх працівників та реалізації ними таких основоположних принципів та прав у сфері праці як:

- права на ведення колективних переговорів та свободу асоціації у сфері праці (що реалізується та забезпечується шляхом створення державами можливостей для функціонування представницьких організацій, федерацій та конфедерацій працівників та роботодавців);
- заборони примусової праці та будь-яких форм дитячої праці;
- неприпустимості будь-яких форм дискримінації у сфері праці.

Також, Конвенцією передбачено наступні зобов’язання держав-учасниць щодо вжиття низки заходів з метою забезпечення трудових прав домашніх працівників та захисту їх праці від зловживань з боку роботодавців, зокрема:

- забезпечення можливості домашнім працівникам, що досягли мінімального віку для прийняття на роботу, але є молодшими 18 річного віку поєднувати виконувану ними домашню працю та здобуття обов’язкової освіти, а також можливості вказаних працівників здобувати подальшу освіту та проходити належну професійну підготовку;
- захист права домашніх працівників на належне інформування про умови праці та зайнятості;
- забезпечення ефективного захисту домашніх працівників від усіх форм насильства, зловживань та домагань з боку роботодавців;
- захист права домашніх працівників на гідні умови праці, а у випадку їх проживання в домогосподарстві – їх права на недоторканість приватного життя та гідні побутові умови;

- захист домашніх працівників, які проживають у домогосподарстві від примусу залишатися в домогосподарстві в періоди свого щоденного, щотижневого або щорічного відпочинку;
- забезпечення поширення на домашніх працівників положень про мінімальну заробітну плату та оплату їх праці без дискримінації за ознакою статі;
- забезпечення, шляхом врахування специфіки домашньої праці, права домашніх працівників на здорові та безпечні умови праці;
- забезпечення ефективного захисту домашніх працівників-мігрантів, що працюють на приватних агентствах зайнятості від різних форм зловживань та недобросовісної практики [2].

Варто вказати на те, що з метою деталізації положень вище досліджуваної Конвенції Міжнародною організацією праці в 2011 році було прийнято Рекомендацію № 201 “Про гідну працю домашніх працівників”, що містить ряд пропозицій урядам держав, спрямованих на захист трудових відносин за участю домашніх працівників (фрілансерів).

Важливо, що окрема увага у вказаній Рекомендації приділяється питанню захисту домашніх працівників від будь-яких форм дискримінації у сфері праці. Зокрема, Рекомендацією передбачено, що проведення медичних аналізів домашніх працівників, у зв'язку із їх роботою, в обов'язковому порядку повинно відповідати вимогам Зведення практичних правил МОП “Захист особистих даних про працівників” та передбачає дотримання принципу недоторканості приватного життя, а також конфіденційності особистих даних домашніх працівників.

Також, згідно Рекомендації державам пропонується приділяти особливу увагу потребам домашніх працівників молодше вісімнадцятирічного віку, що включає наступні питання регулювання їх праці:

- обмеження роботи, що потребує надмірних психологічних або фізичних зусиль;
- заборону нічної праці;
- запровадження або удосконалення механізмів забезпечення моніторингу умов праці вказаної категорії працівників.

Крім вище вказаних положень, Рекомендацією передбачено достатньо важливі заходи, вжиття яких державами сприятиме посиленню ефективності системи захисту праці домашніх працівників (фрілансерів). Вказані заходи, зокрема, включають:

- розгляд доцільності запровадження механізму захисту домашніх працівників від насильства, домагань та зловживань, що включатиме доступні для домашніх працівників способи подачі таких скарг для реєстрації вказаних ситуацій, які обов'язково повинні бути предметом судового розгляду;
- забезпечення щотижневого відпочинку для домашніх працівників тривалістю не менше двадцяти чотирьох годин поспіль;
- визначення в національному законодавстві та колективних договорах підстав, за наявності яких домашнім працівникам в період їх щотижневого або щоденного відпочинку може бути запропоновано вийти на роботу, а також встановлення адекватних періодів компенсаційного відпочинку, на який домашні працівники матимуть право незалежно від одержання ними фінансової компенсації;
- розгляд доцільності розробки типового трудового договору для домашніх працівників на підставі консультацій з представницькими організаціями працівників та роботодавців;
- забезпечення негайного погашення будь-якої заборгованості щодо найманого працівника у випадку припинення трудових правовідносин;

- забезпечення можливості домашніх працівників, що проживають у домогосподарстві, у випадку припинення трудових відносин за ініціативою роботодавця, з причин не пов'язаних із трудовою дисципліною, вчасно одержати повідомлення про звільнення та вільний час для пошуку нової роботи [3].

Таким чином, вище зазначене дає підстави констатувати наявність ґрунтового масиву розроблених в рамках МОП міжнародно-правових норм щодо захисту праці домашніх працівників. Забезпечення ефективної реалізації досліджуваних міжнародно-правових норм на національному рівні, насамперед, потребує активізації співпраці уряду, профспілок та організацій роботодавців щодо розробки дієвого механізму протидії будь-яким формам дискримінації, насильства, та зловживань в трудових відносинах стосовно працівників домогосподарств.

Джерела

1. Сорокіна Н. Трудові права “надомників” та офісного персоналу зрівняють? Режим доступу: <https://economics.unian.ua/soc/509064-trudovi-prava-nadomnikiv-ta-ofisnogo-personalu-zrivnyayut.html>
2. Про гідну працю домашніх працівників (фрілансерів). Конвенція Міжнародної організації праці № 189 від 16 червня 2011 року. Конвенції та рекомендації МОП. Київ, 1997 р. 387 с.
3. Про гідну працю домашніх працівників. Рекомендація Міжнародної організації праці № 201 від 16 червня 2011 року. Конвенції та рекомендації МОП. Київ, 1997 р. 387 с.

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Згідно з ч. 3 ст. 8 Конституції України її нормами прямої дії, що надає право для звернення в суд для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції [1].

Ст. 22 Закону України “Про захист прав споживачів”. Крім того, ст. 16 ЦК України передбачає захист цивільних прав у встановленому порядку судом. Процесуального Кодексу України (далі ЦПК України). Право на звертання до суду – один із засобів захисту цивільних прав, передбачених Цивільним Кодексом України.

Так, відповідно до Закону України “Про захист прав споживачів”, ЦК і ЦПК України до органів, що здійснюють судовий захист прав споживачів відносяться суди загальної юрисдикції зокрема районні суди.

Згідно з Законом України “Про захист прав споживачів”, у справах про захист прав споживачів термін позовної діяльності є гарантійним терміном, який встановлює виробник [3].

Позовні заяви при порушенні прав споживачів:

1. про усунення недоліків товару;
2. про зміну товару неналежної якості на аналогічний товар належної якості;
3. про розірвання договору і відшкодування понесених збитків;
4. про відшкодування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної товаром неналежної якості.

Зміст позовної заяви повинний відповідати вимогам ст. 119 ЦПК України і повинен містити:

1. найменування суду в який подається позовна заява;
2. прізвище, ім'я, по батькові споживача – позивача, його місце проживання;
3. найменування продавця, виконавця, виробника – відповідача, його місце перебування (для юридичної особи) або місце проживання(для фізичної особи – приватного підприємця);
4. обставини, якими позивач обґрунтовує свої вимоги і докази, що їх підтверджують;
5. вимоги споживача;
6. ціну позову, якщо позов підлягає оцінці;
7. підпис позивача або його представника з вказівкою часу подачі заяви і доручення або інший документ, що підтверджує повноваження останнього
8. перелік доданих до заяви документів.

Споживач може пред'явити позов, особисто або через представника. Споживач в справі не позбавляє його права мати по даній справі представника. В суді можуть виступати: адвокати, представники державного органу в сфері захисту права споживачів; представники громадських організацій споживачів, а також громадяни, допущені судом до представництва в справі [2].

На розгляд експерту – товарознавцю можуть бути поставлені питання про відповідальність фактичного найменування товару (його сорту, ціни). Таким чином, за

допомогою товарознавчої експертизи можна визначити якість конкретної речі, ступінь зносу, втрати споживчих властивостей.

Звільнення продавця (виробника, виконавця) від відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язання, тягар доказування відсутності провини лежить на продавцеві (виробнику, виконавці).

Після закінчення судового розгляду суд виносить рішення. Рішення викладається в письмовому вигляді і підписується суддею або суддями, що беруть участь у справі. Рішення суду першої інстанції набуває законної сили після закінчення терміну на оскарження (30 днів з наступного дня проголошення рішення) [2].

Згідно із ст. 4 Закону України “Про захист прав споживачів” споживачі при придбанні, замовленні або використанні продукції, що реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на відшкодування шкоди (збитків), заподіяної дефектною або фальсифікованою продукцією або продукцією неналежної якості, а також майнові і моральної шкоди, заподіяної небезпечною для життя і здоров'я людей продукцією у випадках, передбачених законодавством. А також від того, чи знаходиться потерпілий щ ним в договірних відносинах [3].

Однак виробник, (виконавець, продавець) може звільнитись від відповідальності в таких випадках:

1. шкода заподіяна з вини самого споживача внаслідок порушення ним встановлених правил. Тут мова йде про спеціальні правила використання, збереження і транспортування продукції, що належним чином були зафіксовані і доведені до відома споживачів;
2. шкода виникла в наслідок непередбаченої сили;
3. виробник(виконавець, продавець) не вводив продукцію в обіг;
4. дефект у продукції виник в наслідок дотримання виробником вимог законодавства або виконання обов'язкових для нього розпоряджень органів державної влади.

Згідно зі ст. 1210 Цивільного кодексу України шкода, заподіяна внаслідок недоліків товарів, підлягає відшкодуванню, на вибір потерпілого, продавцем або виробником товару. Шкода, заподіяна внаслідок недоліків робіт (послуг), підлягає відшкодуванню їх виконавцем. Вона може виражатися у псуванні або знищенні майна потерпілого, у витратах на відновлення здоров'я, втраті заробітку(доходу) у зв'язку зі зниженням (утратою)працездатності. Якщо ж майнові втрати виникли в потерпілого як наслідок порушення його особистих немайнових благ, зокрема таких, як життя і здоров'я, то можна говорити про нанесення йому моральної шкоди, що також підлягає компенсації.

Згідно зі ст. 5 Закону України “Про захист прав споживачів” державний захист прав споживачів здійснюють спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади Держпотреб стандарт [3].

У систему Держпотребстандарту України входять: територіальні управління у справах захисту прав споживачів, науково-дослідні інститути, а також центри стандартизації, метрології і сертифікації.

Основними завданнями Держпотребстандарту України у сфері захисту прав споживачів є:

- а) участь у формуванні і забезпечення реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів;
- б) здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист прав споживачів;

в) забезпечення міжгалузевої координації і функціонального регулювання у сфері захисту прав споживачів.

У складі Держпотребстандарту України діє Науково-технічна рада (далі – НТС). НТС є консультативно-дорадчим органом, основним завданням якого є колегіальний розгляд наукових, науково-організаційних, науково-технічних питань щодо захисту прав споживачів.

До складу НТС входять фахівці Держпотребстандарту України, керівники і фахівці підприємств, організацій і установ, які відносяться до сфери функціонального управління Держпотребстандарту України, а також фахівці центральних органів виконавчої влади, науковці і фахівці у сфері захисту прав споживачів.

Основними завданнями НТС є науково-аналітичне забезпечення: реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів; здійснення державного контролю за дотриманням законодавства з питань захисту прав споживачів; міжгалузевої координації і функціонального регулювання у сфері захисту прав споживачів.

Що стосується органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, то при їхніх виконавчих органах, як правило, існують структурні одиниці, що також повинні здійснювати захист прав споживачів. Це в основному відділи торгівлі, відділи безпеки і якості товарів, а також юридичні відділи. Повноваження органів місцевого самоврядування щодо захисту прав споживачів передбачає ст. 28 Закону України “Про захист прав споживачів” [2].

Органи державного санітарно-епідеміологічного нагляду в основному здійснюють планові і комплексні перевірки разом із працівниками обласних управлінь у справах захисту прав споживачів з питань якості і безпеки товарів.

Джерела

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К., 1996.
2. Дудла І. О. Захист прав споживачів: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007 – 448 с.
3. Закон України “Про захист прав споживачів” від 10 січня 2001 р.

Я. Б. МЕЛЬНИЧЕНКО

д-р філос. в галузі права НН ІІІ МАУП

Ф. М. МЕДВІДЬ

д-р наук в галузі політології, проф. МКА НН ІІІ МАУП

Т. О. КУРЧИНА

д-р філософії в галузі політології НН ІІІ МАУП

А. І. ТВЕРДОХЛІБ

магістр права, аспірант НН ІІІ МАУП

ШЛЯХТА ЯК ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Назву “шляхта” запозичено з чеської “slechta” (польською “szlachta”), яка походить від верхньонімецького “Slacht” (сучасне “Geschlecht” – “рід, порода”) і вживається для означення провідної верстви, що виникла й сформувалась у Польщі в XIII–XIV ст. Ознаками шляхтича були наявність герба та усвідомлення приналежності до шляхетської спільноти яка в межах регіону (земля, повіт, воєводство), так і державного утворення в цілому. Генеза шляхти як соціальної групи сягає часів Київської Русі, коли оточення князя (дружинники, бояри) поступово перетворилося на окремих прошарок суспільства, специфічними рисами якого були наявність станових прав, особисте володіння земельною власністю та обов’язок служити верховному володареві. Вільні “шевальє” одержують назву “шляхта”. Цей термін, на думку дослідників, прийшов скоріш за все з Чехії, через Польщу та Галичину – від німецького das Geschlecht – рід, покоління. Спочатку в литовсько-руському середовищі слово “пан” означало тільки членів великокнязівської ради і тих шляхтичів, які виступили у військовий похід із власними корогами, а не в загальному ополченні. Пізніше воно поширилось на всю шляхту і стало формою звертання. В Україні, що входила до складу Великого князівства Литовського, основою шляхти стали 20–30 княжих та магнатських родів, в основному нащадків династій Рюриковичів та Гедиміновичів. До найбагатших та найзначніших домів належали: Осторозькі, Сангушки, Чорторійські, Збараські, Вишневецькі, Заславські, Четвертинські, Корецькі, Гольшанські-Добровицькі та ін. Саме представники цих родин займали переважну більшість високих посад у Литовській державі [1, с. 152–154; 3, с. 108–111].

Наступна верства шляхти, що налічувала кількості родин в Україні походила, частково від боярства Київської доби, частково від представників місцевої адміністрації. Вони мали маєтки по 10–15 сіл та впливали на місцеве правління. Привілеї більшості знаті, що формувала суспільний стан шляхти, випливали з військової служби Великому князю. Тисячі родин, в тому числі вихідці з селян та міщан, отримували статус шляхтича відбуваючи військову службу у походах, охороні замків, кордонів, знаходячись у збройних загонах князів та магнатів. Нерідко вони мали дуже маленькі наділи землі. Особливо це стосувалось Галичини. Серед дрібної шляхти найбільш відомі роди – Кульчицькі, Крушельницькі, Голинські, Грабовецькі, Яворські, Чайковські, Витвицькі, Терлецькі, Хлопецькі та інші [4, с. 647].

Структура шляхти з другої половини ХІУ ст. була підпорядкована нормам тих державних утворень, до яких входили українські землі.

У Королівстві Польському (на відміну від Великого князівства Литовського) вся шляхта була юридично рівною (егалітаризм стану). Проте в обох державах шляхта складалася з груп, які були фактично нерівними, – панів, зем'ян, бояр (замкових та панських). У Великому князівстві Литовському до шляхти входила ще одна група – князі, котрі поділялися на князів головних та князів-повітників. Пани поділялися на панів радних (членів панів-ради), панів хоруговних та нетитулованих панів. Зем'яни поділялися на зем'ян господарських, зем'ян – тримачів пожиттєвих володінь (зем'яни господарські, князівські, панські) – та зем'ян залежних (замкові, князів, панів). Крім згаданих груп, в обох державах існувала безземельна група, яку складала шляхта-гомота та шляхта, що служила на дворах заможної та середньозаможної шляхти – так звані двірські (від польськ. *dworzenie*).

На кінець ХVІ ст. шляхетська верства зазнала певної трансформації, що було пов'язано з виділенням серед можновладного прошарку магнатерії (магнатів), котра почала домінувати в Речі Посполитій. На українських землях, що до Люблінської унії 1569 р. входили до складу Великого князівства Литовського, привілейовані позиції займали князівські родини (Острозькі, Вишневецькі, Сангушки, Заславські). В тій частині, що була у складі Королівства Польського, переважали позиції старого малопольського можновладства (Мнішки, Тарли) та представників родин, що зробили кар'єру в ХVІ ст. (Потоцькі, Калиновські) [5, с. 785–786].

У Королівстві Польському, напр. ХVІ ст. з'явилися аристократичні титули, що стало додатковим чинником у фактичному розшаруванні шляхти.

Козацькі повстання 1-ї пол. та серед. ХVІІ ст. призвели до формування в окремий стан козацької старшини, котра в 2-й пол. ХVІІ ст. утвердившись на Лівобережній Україні, трансформувалася в соціальну верству, яка наслідувала шляхетський стан Речі Посполитої. У 2-й пол. ХVІІІ ст. ця група влилася в дворянство Російської імперії. На землях під владою Речі Посполитої серед шляхти з'явилися родини, що почали користуватися аристократичними титулами, отриманими від імператора “Священної Римської імперії германської нації” та від Апостольського престолу. Поділи Речі Посполитої (1772, 1793, 1795) призвели до включення шляхетського стану до складу привілейованої верстви держави Габсбургів (із 1867 р. – Австро-Угорщини) та Російської імперії, де вони мали доводити своє шляхетське походження (нобілітація) [2, с. 337–345].

У суспільному житті шляхта на українських землях об'єднувалася в регіональні угруповання, котрі на своїх зібраннях (з'їздах, сеймиках) вирішували нагальні питання своєї території та обирали представників на загальнодержавні збори (коронні з'їзди, сейми). Від 1572 р. шляхті належало право обирати верховного володаря (короля). Шляхта мала виключне право в провадженні судочинства (земський суд, підкоморський суд, громадський суд). Представники шляхетської верстви посідали усі уряди в державі. Шляхетський прошарок самоорганізовувався на засадах патронарно-кліентарних стосунків, де довкола впливової особи (патрона, сюзерена) формувалися групи клієнтів та слуг.

Джерела

1. Мандзій Л. С., Дашаківська О. Ю. Політична еліта: історія та теорія: Навчальний посібник. – Львів: Вид.центр ЛНУ ім.І.Франка, 2009. – 365 с.

2. Медвідь Ф. М. Виховання української еліти системою національної освіти в умовах консолідації сучасної української нації // Еліти і цивілізаційні процеси формування націй.- К., 2006. – Т. 2. – С. 337–346.
3. Медвідь Ф. М., Трачук В. О. Елітарна концепція В'ячеслава Липинського: сучасне прочитання // Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис. – Луцьк: Редакційно-видавничий відділ “Вежа” Волинського національного університету ім. Лесі Українки, 2008. – Ч. 4. – С. 108–112.
4. Михайловський В. Шляхта // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: Наук. думка, 2013. –Т. 10 : Т–Я. – С. 647.
5. Яковенко Н. Шляхта // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К.: Парл. Вид.во, 2011. – С. 785–786.

Ф. М. МЕДВІДЬ

д-р н. в галузі політології, канд. юрид. н., НН ІІІ МАУП

М. Ф. ЧОРНА

докт. філос. в галузі права, НН ІІІ МАУП

А. М. МЕДВІДЬ

д-р філос. в гаузі політології, МВУ МАУП

ПОЛІТИКО-ПРАВОВА ДОКТРИНА МИРОСЛАВА ПОПОВИЧА

Доктрина виступає найбільш концептуалізованою формою існування ідеології, яка безпосередньо орієнтована на практичну дію, втілення в життя, дотримання в політиці і повсякденній поведінці. На відміну від ідеології, доктрина часто може існувати у вигляді конкретного документа, здебільшого категорію “доктрина” вживають для позначення концептуальних засад політичної філософії і практичної політики (зовнішньо-політична доктрина, військова доктрина, доктрина інформаційної безпеки України, стратегія національної безпеки України, концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів та ін.). Доктриною також можна вважати певні сутнісні положення ідеологічної системи, за умов збереження яких вона зберігає свою самобутність і визначеність [3, 774–809].

Політична доктрина, як базова, на наш погляд, виступає основоположним принципом діяльності суб'єктів політичного процесу, заснованого на певній політичній ідеології. Вона відбиває бачення політичної системи, шляхів її розвитку функціонального призначення, засобів і методів розв'язання політичних проблем, вибору політичних пріоритетів. З її допомогою визначаються конкретні напрями здійснення політичної влади, змінюється характер політичних інститутів, ціннісні орієнтири і зміст політичних принципів, норм, фіксується зв'язок певних політичних ідей і політичних інтересів [1, 170–177].

Мирослав Володимирович Попович (1930–2018) – сучасний український філософ, доктор філософських наук, професор, академік НАНУ народився 12 квітня 1930 р. в Житомирі. Початкову освіту здобув в Ізяславській середній школі № 1. Закінчив середню школу № 1 у м. Народичі Житомирської обл. 1953 р. закінчив філософський факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка й упродовж трьох років працював директором середньої школи в с. Золотий Потік на Тернопільщині. 1956 р. Мирослав Попович вступає до аспірантури Інституту філософії АН України і відтоді все життя залишається його працівником. Тут він захищає кандидатську дисертацію “Ірраціоналізм у сучасній французькій філософії” (1960) і докторську дисертацію “Філософський аналіз мови науки” (1966). 1969 р. – завідувач відділу логіки і методології науки, а з 2001 – директор Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. У 1992 р. Мирослав Попович обраний членом-кореспондентом, у 2003 – академіком НАН України. У 2000 р. удостоєний звання “Заслужений діяч науки і техніки України”, а 15 жовтня 2009 – “Почесний доктор Київського національного університету імені Тараса Шевченка”.

Основні сфери наукових інтересів – логіка, філософія науки, теорія та історія культури. Автор понад 300 наукових праць, зокрема: “О философском анализе языка науки” (1966), “Логіка і наукове пізнання” (1971), “Философские вопросы семантики” (1975), “Очерк истории логических идей в культурно-историческом контексте” (1979), “Тригорій Сковорода” (1984, співав.), “Мировоззрение древних славян” (1985), “Микола Гоголь” (1989), “Україна і Європа: праві і ліві” (1996), “Раціональність і виміри людського буття” (1997), “Нарис історії культури України” (1999), “Універсальний словник-енциклопедія” (1999, головний редактор), “Червоне століття” (2005), “Тригорій Сковорода: філософія свободи” (2008), “Культура. Ілюстрована енциклопедія України” (2009), “Бути людиною” (К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2011) [2, 498].

Визнання і нагороди: Орден “За заслуги” III ст. (11.1996), Орден “За інтелектуальну відвагу” (2002), Орден князя Ярослава Мудрого V ст. (04.2005), Орден Почесного легіону (2005, Франція), Орден “За заслуги” II ст. (2008), Лауреат Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка (2001), Відзнака НАН України “За наукові досягнення” (2006), Золота медаль імені В. І. Вернадського НАН України. Президент Філософського товариства України, президент товариства “Україна – Франція”.

Політико-правова доктрина вченого формувалася протягом всього життя, адже Філософ, який шукав істину у стінах Академії, спромігся знайти її у публічному просторі громадянської дії незалежної України, ідею якої він послідовно обстоював в історичному виборі України. Саме це привело його у філософських пошуках до вивчення логіки і методології наукового знання. Мирослав Попович, на авторитетну думку Євгена Бистрицького, формулює принципи структурно-семантичного підходу у філософії, що допомагало йому протягом життя виділяти базові елементи структури того чи іншого явища та визначати головну тенденцію його розвитку. Все це можна побачити не лише в його фундаментальній роботі “Нарис історії культури України” або оцінках та аналізі історичних подій “Червоного століття”. Він точно оцінював розвиток політичних подій в Україні, починаючи з його активної участі у створенні Народного Руху і завершуючи авторством багатьох критичних стосовно влади, так і опозиції положень в авторитетних заявах Групи “Першого грудня”.

Джерела

1. Медвідь Ф. М. Політико-правова доктрина Івана Франка // Політичний менеджмент. – 2006. – № 6(21). – С. 170–177.
2. Попович Мирослав Володимирович // Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – С. 498.
3. Правова доктрина України: у 5 т. – Х. : Право, 2013 – Т. 1. Загальнотеоретична та історична юриспруденція / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. – 976 с.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ СТАДІЇ ПІДГОТОВЧОГО СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ

Проблеми забезпечення права на швидкий розгляд кримінального провадження починаються зі стадії підготовчого судового засідання.

За результатами проведення підготовчого судового засідання, згідно ч. 3 ст. 314 КПК України, суд має право повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам цього Кодексу. Така ухвала суду може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Судді активно користуються задекларованим у ч. 3 ст. 314 КПК України правом. Якщо увійти до Єдиного реєстру судових рішень та у розділі “Пошук за контекстом” ввести фразу “повернути обвинувальний акт”, то, за даними параметру пошуку, з 01.01.2017 року по 06.07.2017 року знайдуться приблизно 4200 документів. При веденні в параметри пошуку даних про розгляд справ апеляцією за цей же період видно, що приблизно 2900 ухвал про повернення обвинувальних актів прокурору були оскаржені. Приблизно 4200 ухвал про повернення обвинувальних актів прокурору були винесені місцевими судами, тобто переважна більшість із них були оскаржені в апеляційній інстанції. Таким чином, можна зробити висновок, що величезна кількість обвинувальних актів повертається судами прокурору, при чому більшість вказаних ухвал оскаржуються прокурором.

При поверненні обвинувального акту прокурору виникають спірні питання, які потребують відповіді, але у нормах статей 314–317 КПК України відповідь відсутня. Її треба шукати поміж рядків.

Як відбувається повернення обвинувального акту прокурору на практиці? Так, прокурор направляє до суду обвинувальний акт і цим закінчує досудове розслідування та перебіг строків досудового розслідування.

Те, що складанням обвинувального акту та передачею його до суду закінчується досудове розслідування, визначено у низці статей КПК: згідно ч. 4 ст. 110 КПК України: “Обвинувальний акт є процесуальним рішенням, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування”; згідно п. 3 ч. 2 ст. 283 КПК України “Загальні положення закінчення досудового розслідування”: “Прокурор зобов’язаний... звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру”; складання обвинувального акту передувє “Відкриття матеріалів іншої сторони” та відповідно до ч. 1 ст. 290 КПК України: “Прокурор або слідчий за його дорученням зобов’язаний повідомити підозрюваному, його захиснику ... про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування”. Таким чином, після складання обвинувального акту досудове розслідування закінчене.

Навіть, якщо строк досудового розслідування складає два місяці, а обвинувальний акт направлений через один місяць та два дні, то не можна казати про те, що в запасі у прокурора є 28–29 днів для того, щоб, у разі повернення обвинувального акту

судом, скласти новий обвинувальний акт та в межах строків досудового розслідування направити його знов до суду. Тим більше не може йти мови про продовження (відновлення) строків досудового розслідування після повернення обвинувального акту прокурору, оскільки неможливо продовжити те, що закінчилося, та не можна відновити досудове розслідування, оскільки КПК не містить такого поняття як відновлення.

Однак в адвокатських колах існує протилежна думка про те, що, направляючи повторно обвинувальний акт до суду, прокурор не має на те законних повноважень, оскільки досудове розслідування закінчене, тому слід продовжувати строки досудового розслідування та направляти повторно обвинувальний акт до суду в межах продовжених строків досудового розслідування.

Чому така точка зору популярна? Відповідь очевидна — тому, що таким чином фактично реанімується інститут повернення кримінальної справи на додаткове розслідування. В тому разі, коли досудове розслідування продовжене, при “правильному” перебігу подій кримінальне провадження можна, наприклад, закрити відповідно до ст. 284 КПК або провести якісь слідчі дії тощо. З огляду на таку точку зору деякі адвокати наполягають на поверненні обвинувального акту прокурору, подаючи клопотання, які містять у собі фактично вимогу провести додаткове розслідування (провести якісь слідчі/розшукові дії, закрити кримінальне провадження тощо); грішать такими ухвалами і деякі судді, фактично виписуючи в ухвалі про повернення обвинувального акту прокурору вимогу провести додаткове розслідування.

Якщо повернутися до початку запровадження КПК 2012 року, то в Пояснювальній записці до проекту Кримінального процесуального кодексу України в розділі “Вдосконалення судового провадження” вказано, що “Одним з основних напрямів реформування у цій частині стала ліквідація можливості відправлення справи на додаткове розслідування, що наразі призводить до необґрунтованого затягування розгляду справ”. Тобто одна із головних новаторських ідей КПК 2012 року — це скасування інституту повернення справи на додаткове розслідування.

З огляду на викладене, будь-які процесуальні дії слідчого або прокурора після повернення обвинувального акту судом, крім складання нового процесуального акту та направлення його до суду, є незаконними, не відповідають концепції КПК України 2012 року та по суті є серйозним службовим порушенням, що може потягти за собою дисциплінарну або навіть кримінальну відповідальність, не кажучи вже про недійсність доказів, отриманих після закінчення досудового розслідування.

Дійсно приписи, викладені у статтях 314–317 КПК України, містять в цілому лише загальні положення, є неконкретними та недостатніми.

Наприклад, існує проблема в тому, що КПК не містить у собі відомості, скільки часу є у прокурора для виправлення помилок та складання нового акту, тобто обвинувальний акт повертається прокурору, але суд не встановлює час для усунення недоліків, оскільки його участь в даному кримінальному провадженні закінчується винесенням відповідної ухвали про повернення.

На мій особистий погляд, вирішення цього питання лежить на поверхні та полягає у запровадженні інституту “залишення обвинувального акту без руху” або “відкладення розгляду судом першої інстанції до виправлення помилок” з встановленням конкретних строків усунення недоліків — в залежності від їх кількості, але не більше, наприклад, 5–10 днів, на розгляд законодавця.

Крім того, є певна проблема, коли КПК не визначає того, хто повинен складати виправлений обвинувальний акт. Це можливо було б вирішити наступним чином: наприклад, якщо первинний обвинувальний акт складав слідчий за погодженням з

прокурором, то виправлений обвинувальний акт повинен складати прокурор, а якщо обвинувальний акт складав прокурор, то виправлений обвинувальний акт повинен складати вищестоящий прокурор.

Запропоновані зміни прискорять розгляд кримінальних проваджень та забезпечать право особи на справедливий розгляд справи впродовж розумного строку.

СУЧАСНА КЛАСИФІКАЦІЯ ВАЛЮТНИХ РИНКІВ ТА ЇХ УЧАСНИКИ

Сучасні валютні ринки, як одна з важливих ланок світового господарства, досить чуйно реагують на зміни в економіці та політиці, створюючи на них зворотний вплив. Інтернаціоналізація господарського життя сприяє розвитку валютних ринків. Обсяг угод на них становить щодня трильйони доларів. Різкі коливання курсових співвідношень в умовах плаваючих валютних курсів ускладнюють діяльність валютних ринків. Механізм валютних ринків створює умови для валютної спекуляції, оскільки дає можливість виробляти угоди, не маючи в наявності валюти. В результаті валютних операцій посилюються стихійний рух “гарячих” грошей, коливання валютних курсів. “Валютна лихоманка” згубно впливає на слабкі валюти, збільшує нестабільність валютно-економічного становища окремих країн, світової економіки і валютної системи. Валютні труднощі, які ускладнюються стихійною діяльністю валютних ринків, створюють певний вплив на економічну політику країн і є важливою проблемою при узгодженні їх дій щодо регулювання економіки.

Розрізняються світові, регіональні, національні (місцеві) валютні ринки залежно від обсягу, характеру валютних операцій та кількості використовуваних валют [2].

Світові валютні ринки зосереджені у світових фінансових центрах. Серед них виділяються валютні ринки в Лондоні, Нью-Йорку, Франкфурті-на-Майні, Парижі, Цюриху, Токіо, Сянгане, Сінгапурі, Бахреїні. На світових валютних ринках банки проводять операції з валютами, які широко використовуються у світовому платіжному обороті, і майже не здійснюють операції з валютами регіонального та місцевого значення незалежно від їх статусу і надійності.

На початку 90-х років майже половина міжнародних валютних угод, які багаторазово перевищували обсяг світової торгівлі, концентрувалася на трьох світових валютних ринках: Лондон (187 млрд. дол. в день), Нью-Йорк (129 млрд. дол. в день), Токіо (115 млрд. дол. в день). Лондон здавна лідирував у торгівлі іноземними валютами завдяки: великому досвіду роботи в цій сфері, ліквідності валютних операцій, достатку іноземних банків (500 на одній квадратній милі в Сіті). Однак у Лондоні переважає в основному заморський, а не європейський валютний бізнес. Зі створенням у Німеччині (відповідно до Маастрихтських угод) Європейського валютного інституту – попередника наднаціонального Європейського центрального банку – значна частина торгівлі валютою піде з ним з Лондона. Крім того, темп зростання валютних операцій в Лондоні відстає від Нью-Йорку і Токіо. До того ж Цюрих посів міцні позиції світового валютного ринку (більше 50 млрд. дол. в день).

На регіональних і місцевих валютних ринках здійснюються операції з певними конвертованими валютами. У їх числі сінгапурський долар, саудівський ріал, кувейтський динар та ін. Котирування валют, використовуються для валютних операцій в певному регіоні, і регулярно здійснюється банками даного регіону, а котирування валют місцевого значення – здійснюється банками, для яких ця валюта є національною і активно застосовується в угодах з місцевою клієнтурою.

Всі основні світові валюти знаходяться в такому режимі вільного плавання, коли їх ціна визначається ринком, залежно від того, наскільки дана валюта потрібна для придбання товарів, інвестицій і міждержавних розрахунків. Звичайно ж, це плавання не є повністю вільним; в кожній країні існує центральний банк, основним завданням якого, відповідно до закону є забезпечення стабільності національної валюти. Міжнародний валютний ринок FOREX об'єднує усю безліч учасників валютообмінних операцій: фізичних осіб, юридичних осіб, інвестиційні інститути, банки і центральні банки.

Головними валютами, на частку яких припадає основний обсяг всіх операцій на ринку FOREX, є сьогодні долар США (USD), євро (EUR), китайський юань, японська ієна (JPY), швейцарський франк (CHF) і британський фунт стерлінгів (GBP). До появи валюти євро велика частка ринку припадала на німецьку марку (DEM).

Основним наднаціональним валютно-фінансовим інститутом, що забезпечує стабільність світової валютної системи, є Міжнародний валютний фонд (МВФ). У його завдання входить протидія валютним обмеженням, створення багатонаціональної системи платежів за валютними операціями і т.п. Крім того, до міжнародних валютно-фінансових організацій відноситься ряд міжнародних інститутів, інвестиційно-кредитна діяльність яких носить одночасно і валютний характер. Серед них можна назвати Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Банк міжнародних розрахунків у Базелі, Європейський інвестиційний банк та ін. [4].

Учасників валютного ринку можна поділити на організованих і неорганізованих.

Організовані учасники працюють на біржовому валютному ринку – це організований ринок. Валютна біржа, зазвичай, не є комерційним підприємством, оскільки її основне завдання полягає не в отриманні високого прибутку, а в організації торгів валютою та в мобілізації тимчасово вільних валютних ресурсів. У деяких країнах (наприклад, в Японії, Скандинавських країнах, у Франції та ін.) роль валютних бірж полягає у встановленні курсу валюти, у фіксації довідкових курсів валют.

Більша частина валютних операцій – до 90% – здійснюється на неорганізованому, позабіржовому або міжбанківському валютному ринку, на якому дилери проводять операції з використанням електронного та супутникового зв'язку [1].

Відповідно до валютного законодавства в деяких країнах регулюються права банків на проведення всіх або деяких валютних операцій. Крім того, банки, яким надано право на проведення валютних операцій, самостійно можуть проводити їх в певних, досить обмежених межах. Наприклад, найбільший у Німеччині Дойче Банк до об'єднання Німеччини на території ФРН мав понад 1300 відділень, але тільки три з них проводили операції на міжнародному міжбанківському валютному ринку. Інші відділення вели валютні рахунки клієнтів і також проводили валютні операції, але лише в межах певної валютної позиції. Коли ж виникала необхідність у проведенні операції на більш велику суму, то вони запитували котирування на дану суму у центрального відділення, щоб не брати на себе валютний ризик і надати можливість дилерам центрального відділення застрахувати ризик на міжбанківському валютному ринку. На міжнародному міжбанківському валютному ринку представлені також банки, які спеціалізуються на проведенні операцій з однією або з небагатьма валютами і ставлять ціни, як правило, на стандартні суми (5 млн, 10 млн дол. США). Ще одним учасником міжбанківського валютного ринку є брокерські фірми, які, працюючи з конкретним банком, виступають як посередники між продавцем і покупцем валюти. До певних переваг роботи через брокера можна віднести анонімність при здійсненні угод, безперервність процесу котирування, можливість пропонувати власні ціни [3].

В результаті розвитку інформаційних технологій та вдосконалення засобів телекомунікацій стало можливим об'єднання всіх світових центрів валютної торгівлі в єдиний світовий валютний ринок, який функціонує практично цілодобово.

Таким чином, можна сказати, що валютний ринок – це механізм, за допомогою якого встановлюються правові та економічні взаємовідносини між споживачами і продавцями валют.

Джерела

1. Журавка Ф. О. Валютна політика в умовах трансформаційних змін економіки України [Текст]: монографія / Ф. О. Журавка. – Суми: Ділові перспективи: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – 334 с.
2. Михайленко В. С. Гроші та кредит: Навч. посібник для дистанційного навчання/За наук. ред. А. А. Чухна. – 2-е вид., стер. – К.: Вид-во “Університет”, 2006. – 372 с.
3. Поважна Н.Я. Політика міжнародних фінансових організацій у країнах з перехідною економікою // Фінанси України. – 2007. – № 9. – С. 97.
4. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения: Учебник / Под ред. Л. Н. Красавиной. – 3-е изд., перераб. и доп. М.: Финансы и статистика, 2005. – 576 с.

ДОКАЗИ В ГОСПОДАРЬКОМУ ПРОЦЕСІ: ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТА

В судовій практиці все частіше зустрічається використання електронного документу як засобу доказування. Необхідність в комплексному вивченні електронних доказів в господарському процесі зумовлена розвитком комп'ютеризованих інформаційних систем та, відповідно, впровадженням електронного документообігу.

Інформаційні комп'ютеризовані системи створюються, розвиваються та удосконалюються для покращення рівня життєдіяльності людини. Відповідно, вони мають здатність зберігати, передавати та переносити цифрову інформацію. А тому, звичної для суспільства форми набували електронні документи, електронна інформація та електронний документообіг.

Електронні документи чи комбінація електронних документів, які створюються фізичними або юридичними особами, є доказом їх дій або взаємодії та містять відповідну інформацію, що виступає в якості електронного доказу в судовому процесі.

В науковій літературі під електронним документом прийнято вважати документ, який створений та може бути використаний виключно в межах комп'ютерної інформаційної системи.

З історії розвитку електронного документа відомо, що першими засобами для зберігання інформації були матричні носії, які з'явилися в кінці XIX століття. Вони відтворювали кодовану інформацію на відповідних таблицях – матрицях. Даний процес здійснювався за допомогою пробивання магнітних імпульсів.

Матричні носії інформації, в свою чергу, поділяються на машиночитанні та людино читанні. Характерними особливостями даних носіїв є великий обсяг інформації та значні розміри.

Так, матричними носіями інформації є:

- перфокарта – це картка з міцного паперу на якій проставляються отвори. Перфокарти зберігалися тимчасово та знищувалися по мірі виконання господарських завдань. Перші машинні перфокарти з'явилися вже у 1897 році.
- перфострічки – це стрічка на якій проставляються отвори. Їх стали використовувати ще з XVIII століття, зокрема, для управління ткацьким процесом, в друкарських набірних машинах, а вже в другій половині XIX століття і для передачі повідомлень по телефону [1].

Таким чином, за допомогою отворів на папері або стрічці передавали зміст документа. Цей процес був дуже тривалим, трудомістким та, відповідно, включав безліч процесів.

У 1920 роках з'явилися перші ручні перфокартотеки. Для того, щоб віднайти певну інформацію, необхідно пропустити металеву спицю через отвір, що належить відповідному поняттю в масиві перфокарт.

Необхідно відмітити, що у 1950-х роках застосування засобів малої механізації було рідкісним явищем та обмежувалось використанням виключно матричних носіїв інформації, ручних перфокартотек і лічильно-перфораційних пристроїв.

Розвиток матричних носіїв інформації продовжився у 1960-ті роки. Для швидкого пошуку документів вже застосовуються поєднані картки. З часом, розпочинають застосовуватись для інформаційних пошуків плівкові та оптичні носії інформації – мікрокарти та рулонна мікроплівка. Це були мікрофіш або мікрофільм, на якому вторинна інформація позначається у вигляді різних комбінацій чорних і білих прямокутників, зменшених шляхом мікрофотокопіювання. Так, в даний період відбувалася еволюція носіїв інформації. Магнітні носії – це відповідні носії, в яких інформація фіксується намагнічуванням спеціальних дисків, барабанів, магнітних стрічок, замиканням суворо визначених ділянок системи електроланок. Було створено й змішаний тип носіїв, такі як кінострічки з мікрофільмів, мікрофільмові картки, барабани та диски з мікрофільмів [2].

Варто зазначити, що саме з еволюцією інформаційних засобів пов'язаний розвиток електронних обчислювальних машин (далі – ЕОМ). Серійне виробництво ЕОМ почалося ще в 1950 роках. Першими радянськими ЕОМ були: МЕСМ (1953); “Стріла” (1953); БЕСМ (1953); американськими: “УНІВАК” (1951); ІВМ-701 (1953).

З 1950 по 1970 роки розвиток ЕОМ настільки збільшився, що у вказаний період змінилося п'ять поколінь ЕОМ, які пройшли еволюцію від лампових машин до машин з мікросхемами.

В ці ж роки відбувається створення автоматизованих систем управління на рівні підприємств, республіканському та галузевому рівнях. Так, до 1975 року загальнодержавні галузеві автоматизовані системи управління охопили всі союзні і союзно-республіканські міністерства і відомства.

Створення та впровадження автоматизованих систем управління сприяло розвитку нових способів документування, стимулювало розробку єдиної державної системи діловодства – ЕГСД, уніфікованих систем документації, стандартів з термінології, призвело до створення автоматизованих банків даних, що в свою чергу викликало неймовірне зростання кількості машиночитаних документів.

У 1980-х роках комп'ютери швидко вдосконалюються, а нове програмне забезпечення зробило їх доступними для широкого кола користувачів. З'явилися комбіновані, географічні, інформаційні, мультимедійні і т.п. комп'ютерні програми, в яких одночасно можна здійснювати обчислення, проводити обробку текстової чи графічної інформації. Документи, створені за допомогою таких програм, були результатом складного взаємозв'язку записів різних форматів [3].

З кінця 1980-х років виникла проблема визначення правового статусу електронного документа. Так, деякі архівісти заявляли, що машиночитанні записи 1960-х – початку 1980-х років не володіють юридичною силою, оскільки вони не мають загальноприйнятих атрибутів документа: підписів печаток, або інших форм встановлення автентичності.

Варто зазначити, що лише в 90-х роках ХХ століття, з розвитком електронних систем зберігання, обробки і доступу до інформації, стали звучати заклики про необхідність правового регулювання вказаних суспільних відносин, що пов'язані зі зберіганням, використанням та передачею інформації в електронному вигляді.

Так, розуміючи необхідність регулювання розвитку інформаційних технологій законодавець приймає наступні Закони України: “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах” [4], “Про Національну програму інформатизації” [5], “Про обов'язковий примірник документів” [6], “Про Національну

систему конфіденційного зв'язку" [7], "Про електронні документи та електронний документообіг" [8], "Про електронний цифровий підпис" [9], "Про телекомунікації" [10].

Необхідно відмітити, що у господарському законодавстві вперше відбулось законодавче закріплення регулювання інституту електронних доказів лише в 2017 році, а саме, в Господарському процесуальному кодексі України [11].

Здійснивши аналіз норм інституту електронного доказу закріплених в Господарському процесуальному кодексі України, варто зазначити, що для використання електронного документу як доказу в господарському процесі він повинен бути отриманий з дотриманням процесуальних правил збирання доказів.

Однак, Господарський процесуальний кодекс України не містить процесуальних даних правил, які необхідні для збирання та вилучення електронних доказів, аби докази, в тому числі і електронні, могли бути визнані допустимими та використані як засоби доказування.

Варто зазначити, що в науковій літературі єдина позиція щодо електронних доказів відсутня. Одні науковці вважають, що до електронних доказів належать лише електронні документи [12], інші ж науковці відмічають, що не всі електронні докази можуть бути кваліфіковані як документи, оскільки існують також електронні речові докази. Напр., результати контролю, записи телефонних та інших переговорів, результати контролю телеграфних та інших повідомлень, зняття інформації з технічних каналів зв'язку утворюють речові докази. З огляду на використання цифрової техніки при їх отриманні зазначені вище результати будуть електронними речовими доказами [13].

Дослідженням науково технічного прогресу засобів доказування одним з перших почав проф. О. Т. Боннер. Вченим виділено окремі найбільш поширені види електронних засобів доказування:

- аудіо- та відеозаписи;
- електронні документи;
- відомості, отримані з глобальних інформаційних систем (зокрема, мережі Інтернет);
- електронна пошта;
- свідчення (показання) спеціальних технічних засобів (напр., прилади обліку витрат електроенергії, води, газу, тепла; прилади визначення швидкості транспортного засобу чи ступеня алкогольного сп'яніння водія тощо);
- засоби "електронного судочинства" (зокрема, відеоконференції, офіційні веб-сайти судових органів, листування з судовими органами за допомогою електронної пошти, автоматизовані судові інформаційні системи та ін.) [14].

Заслуговує уваги думка Мітрофанової М. О., яка зазначає, що різноманітність видів електронних засобів доказування досить велика, відтак перерахувати їх всі не представляється можливим. Однак можна віднести їх до тієї чи іншої групи індивідуально-визначених предметів:

- магнітні (дискети, різні магнітні стрічки, жорсткі диски ЕОМ, магнітні картки і т.п.);
- оптичні (напр., компакт-диски);
- напівпровідникові (засновані на мікросхемах, в яких інформація закріплюється в кристалічних решітках напівпровідників) [15].

На даний час найбільшим видом електронних доказів за обсягом інформації, яка може бути використана в якості доказу є інформація, отримана з глобальних інформаційних систем (зокрема, мережі Інтернет).

Даний вид електронних доказів необхідно виділяти як самостійний вид, виходячи з таких особливостей:

- 1) динамічний характер. Ця ознака може розглядатися в двох аспектах: по-перше, з погляду динаміки існування будь-якої інформації в мережі Інтернет – сьогодні вона може бути присутньою на певній веб-сторінці, а завтра її власник може її видалити та знищити, в т.ч. разом із самою веб-сторінкою (доменним ім'ям). По-друге, безпосереднє використання мережі Інтернет для представлення суду доказів часто стосується випадків, коли сама інформація за своєю природою є динамічною – аудіо- чи відеозаписом;
- 2) як правило, носій цифрової інформації, що зберігає доказову цифрову інформацію, є дуже віддаленим від місця здійснення судочинства, тому подати носій інформації до суду є неможливим. Відтак, єдиним способом дослідження інформації залишається мережа Інтернет, яка забезпечує швидке з'єднання між носієм інформації та електронно-обчислювальною машиною, якою користуватиметься суд під час дослідження доказів. інформація, отримана з глобальних інформаційних систем (зокрема, мережі Інтернет).

Основною характеристикою електронних доказів є неможливість їх безпосереднього сприйняття, адже електронний доказ фактично є фіксацією інформації за допомогою машинного коду. Дослідження електронного доказу можливе лише за допомогою спеціальних технічних засобів.

Однакове застосування господарськими судами норм щодо дослідження електронних доказів можливе лише після встановлення чіткого правового регулювання на законодавчому рівні.

Необхідно відмітити, що для встановлення та регулювання інституту електронного доказу на законодавчому рівні потрібно подолати певні етапи:

- 1) завершити наукове вивчення всіх ознак та особливостей електронних носіїв інформації;
- 2) встановити в даних ознаках ті, що мають правове значення;
- 3) сформуванню процесуальний порядок виявлення, вилучення та дослідження електронних носіїв інформації.

Вчинення даних дій дасть можливість використання в господарському судочинстві електронних доказів не лише як наукові ідеї, а й як самостійного інституту доказового права.

Джерела

1. Документ, системи документації, державна система документаційного забезпечення управління [Електронний ресурс] // Online Библиотека URL: <http://readbookz.com/book/157/4505.html> – Назва з екрана.
2. Там само.
3. Там само.
4. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 5.07.1994 № 80/94-ВР [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр> – Назва з екрана.
5. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 4.02.1998 № 74/98-ВР [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр> – Назва з екрана.
6. Про обов'язковий примірник документів: Закон України від 9.04.1999 № 595-ХТВ [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/595-14> – Назва з екрана.

7. Про Національну систему конфіденційного зв'язку: Закон України від 10.01.2002 №2919-111 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2919-14> – Назва з екрана.
8. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-15 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/851-15> – Назва з екрана.
9. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 № 852-15 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/852-15> – Назва з екрана.
10. Про телекомунікації: Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1280-15> – Назва з екрана.
11. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-12 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> – Назва з екрана.
12. Батурич Ю. М. Проблемы компьютерного права / Ю. М. Батурич. – М. : Юрид. лит., 1991. – 272 с.
13. Боннер А. Т. Электронный документ как доказательство в гражданском и арбитражном процессе / А. Т. Боннер // Закон. – 2009. – № 11. – С. 141-157.
14. Боннер О. Науково-технічний прогрес і розвиток російського процесуального законодавства та судової практики / О. Боннер // Право України. – 2011. – № 10. – С. 45-62.
15. Митрофанова М. А. Электронные доказательства и принцип непосредственности в арбитражном процессе: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.15 / М. А. Митрофанова – Саратов, 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://test.ssla.ru/dissertation/referats/08-04-2013-1.pdf> – Назва з екрана.

СТАН ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ МОВНИХ ВІДНОСИН

Одним з напрямків щодо захисту державних інтересів є політика держави спрямована на утвердження та розвитку державної мови як засади конституційного ладу. Визначальне значення для цієї діяльності є наявність дієвого та збалансованого законодавства у сфері мовних відносин. Спробуємо проаналізувати стан правового врегулювання сфери мовних відносин.

24 серпня 1991 року, з ухвалення Верховною радою УРСР “Акта проголошення незалежності України”, на території України продовжувала діяти Конституція (Основний Закон) України 1978 року. Законом Української РСР “Про зміни і доповнення Конституції (Основного Закону) Української РСР” від 27 жовтня 1989 року, до неї були внесені зміни, які стосувалися, зокрема, і регулювання мовних відносин. Державною мовою в Україні визначалася українська мова та забезпечувався всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя [1]. Саме цим законом українській мові вперше на законодавчому рівні було надано статус державної.

Крім Основного Закону питання мовних відносин в Україні до прийняття Конституції України 1996 року, регулював Закон “Про мови в Українській РСР”, ухвалений 1989 року Верховною Радою УРСР, який так як і ст. 73 Конституції УРСР, затверджував статус української мови як державної [2]. Цей Закон втратив чинність у липні 2012 року.

Прийняття 28 червня 1996 року Конституції України, стало початком новітнього етапу становлення законодавства про державну мову в Україні. Одним з найдискусійніших положень Конституції України була саме стаття про державну мову. В результаті складних дискусій Конституція України була прийнята та закріпила у ст. 10 статус української мови як державної. Згідно ч. 5 ст. 10 Конституції України подальше застосування мов в Україні визначається законом [3].

Важливе значення для становлення законодавства про застосування мов мала ратифікація Верховною Радою України Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин була розроблена під егідою Ради Європи, відкрита для підписання 5 листопада 1992 року і набрала сили з 1 березня 1998 року. Станом на 2018 рік з 47 членів Ради Європи її підписали 33 європейських держав, 25 з яких її ратифікували.

Протягом шести років з моменту прийняття Конституції України, нарешті 3 липня 2012 року не зважаючи на численні зауваження як з боку національних експертів так і міжнародних інституцій закон був прийнятий Закон України “Про засади державної мовної політики”. Як наслідок, прийняття Закону України “Про засади державної мовної політики” не врегулювало мовні відносини, а навпаки внесло в правове поле держави неоднозначність щодо застосування норм, які стосуються правового регулювання мов. У підсумку 28 лютого 2018 року Конституційний Суд України дійшов висновку, що порушення конституційної процедури розгляду та ухвалення проекту закону № 9073 “Про засади державної мовної політики” під час його прийняття в цілому на вечірньому пленарному засіданні Верховної Ради 3 липня 2012 року мали системний характер та істотно вплинули на остаточний результат його

прийняття. Викладене є підставою для визнання закону неконституційним згідно з частиною першою статті 152 Конституції України. Закон України “Про засади державної мовної політики” було визнано неконституційним і він втратив чинність [Рішення конституційного суду].

Після скасування Конституційним Судом України мовного закону, на законодавчому рівні у сфері мовних відносин виникла правова прогалина, коли крім Конституції України питання мовних відносин не врегульовані.

Станом на 2018 рік у Верховній Раді України зареєстровані чотири законопроекти, що внесені до порядку денного восьмої сесії Верховної Ради України 8-го скликання, і які можуть стати основою для правового регулювання мовної сфери суспільних відносин, а саме:

- 1) проект Закону України “Про мови в Україні” № 5556 від 19.12.2016;
- 2) проект Закону України “Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні” № 5669 від 19.01.2017;
- 3) проект Закону України “Про державну мову” № 5670 від 19.01.2017;
- 4) проект Закону “Про забезпечення функціонування української мови як державної” № 5670-д від 09.06.2017.

4 жовтня Верховна Рада України проголосувала за проект закону “Про забезпечення функціонування української мови як державної” №5670-д в першому читанні.

Крім законів, які визначають статус державної мови, важливе значення мають також профільні закони в яких визначається порядок застосування поряд з державною мовою інших мов. Це зокрема Закони України “Про національні меншини” від 25 червня 1992 року, “Про освіту” від 5 вересня 2017 року, “Про телебачення і радіомовлення” від 21 грудня 1993 року. Серед підзаконних актів щодо правового регулювання можна зазначити Указ Президента України від 31 травня 2018 року “Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України”.

Отже, не зважаючи на те, що українська мова як державна має юридичний статус обов’язкового засобу спілкування в публічних сферах всередині країни та при здійсненні публічних представницьких функцій у міжнародному спілкуванні, держава на даний момент не має закону про державну мову, інститут державної мови не сформований, регулювання мовних відносин здійснюється тільки на рівні конституції. Необхідно розвивати і активізувати різні заходи з підтримки державної мови, утверджувати державну політику підтримки української мови на рівнісоціальних інститутів, таких як школа, університет, що є дуже важливим для національної безпеки в умовах глобалізації.

Джерела

1. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки: Закон України від 20 квітня 1978 р. № 888-IX. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua> (дата звернення: 28.10.2018).
2. Про мови в Українській РСР: Закон України від 28 жовтня 1989 р. № 8312-XI. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua> (дата звернення: 28.10.2018).
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua> (дата звернення: 28.10.2018).
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України “Про засади державної мовної політики” від 28 лютого 2018 року № 2-п/2018 URL:<http://zakon3.rada.gov.ua> (дата звернення: 28.10.2018).

ЗАСТОСУВАННЯ ОПЕРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКИХ САНКЦІЙ У СФЕРІ КАПІТАЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА

Господарсько-правова відповідальність за правопорушення в галузі будівництва і в тому числі за договором підяду на капітальне будівництво передбачає застосування до порушників різноманітних господарсько-правових санкцій.

Так до суб'єктів господарських правовідносин у будівельній галузі, відповідно до ч. 1 і 2 ст. 322 за невиконання або неналежне виконання зобов'язань за договором підяду на капітальне будівництво винна сторона сплачує штрафні санкції, а також відшкодовує другій стороні збитки (зроблені другою стороною витрати, втрату або пошкодження її майна неодержані доходи) в сумі, не покритій штрафними санкціями, якщо інший порядок не встановлено законом. Склад та розмір неоліки, виявлені при прийнятті робіт (об'єкта), підрядник зобов'язаний усунути за свій рахунок у строки, погоджені з замовником У разі порушення строків усунення неоліків підрядник несе відповідальність, передбачену договором [2].

Разом з цим, цивільним законодавством (ч. 1 ст. 622 ЦК), сплата неустойки і відшкодування збитків, завданих порушенням договірною зобов'язання, від обов'язку виконувати його в натурі [3].

За загальним правилом, встановленим ст. 883 ЦК щодо відповідальності підрядника, ст. 886 ЦК щодо відповідальності замовника та ч. 1 ст. 322 ГК про відповідальність за порушення договори підяду на капітальне будівництво, передбачено застосування штрафних санкцій, а також відшкодування другій стороні збитків (зроблені другою стороною витрати, втрату або пошкодження її майна неоліки доходи) в сумі, не покриті й штрафними санкціями.

До складу збитків, що підлягають відшкодуванню особою, яка допустила господарське правопорушення включаються: вартість втраченого, пошкодженого або знищеного майна, визачена відповідно до вимог законодавства; додаткові витрати (штрафні санкції, сплачені іншим суб'єктам, вартість додаткових робіт, додатково витрачених матеріалів тощо), понесені стороною, яка зазнала збитків внаслідок порушення зобов'язання другою стороною; неолікий прибуток (втрачена вигода), на який сторона, яка зазнала збитків, мала право розраховувати у разі належного виконання зобов'язання другою стороною; матеріальна компенсація моральної шкоди у випадках, передбачених законом [2].

При визначенні розміру збитків, якщо інше не передбачено законом або договором, враховуються ціни, що існували за місцем виконання зобов'язання на день задоволення боржником у добровільному порядку вимоги сторони, яка зазнала збитків, а у разі якщо вимогу не задоволено у добровільному порядку, – на день подання до суду відповідного позову про стягнення збитків. Виходячи з конкретних обставин, суд може задовольнити вимогу про відшкодування збитків, беручи до уваги ціни на день винесення рішення суду.

Сторони господарського зобов'язання мають право за взаємною згодою заздалегідь визначити погоджений розмір збитків, що підлягають відшкодуванню, у твердій сумі або у вигляді відсоткових ставок залежно від обсягу невиконання зобов'язання

чи строків порушення зобов'язання сторонами. Не допускається погодження між сторонами зобов'язання щодо обмеження їх відповідальності, якщо розмір відповідальності для певного виду зобов'язань визначений законом.

Склад збитків, що підлягають відшкодуванню у внутрішньогосподарських відносинах визначаються відповідними суб'єктами господарювання – господарськими організаціями з урахуванням специфіки їх діяльності.

Учасник господарських відносин, який вчинив господарське правопорушення, зобов'язаний вжити необхідних заходів щодо запобігання збиткам у господарській сфері інших учасників господарських відносин або щодо зменшення їх розміру, а у разі якщо збитків завдано іншим суб'єктам, – зобов'язаний відшкодувати на вимогу цих суб'єктів збитки у добровільному порядку в повному обсязі, якщо законом або договором сторін не передбачено відшкодування збитків в іншому обсязі.

Відповідно до ч. 3 ст. 226 ГК, сторона господарського зобов'язання, яка була своєчасно попереджена другою стороною про можливе невиконання нею зобов'язання і могла запобігти виникненню збитків своїми діями, але не зробила цього, вона позбавляється права на відшкодування збитків крім випадків, коли законом або договором не передбачено інше. Не підлягають відшкодуванню збитки, завдані правомірною відмовою зобов'язаної сторони від подальшого виконання зобов'язання [2].

У сфері будівництва, за договором підяду на капітальне будівництво застосовуються ще такі оперативні-господарські санкції: відмова замовника від прийняття недоброякісно виконаних робіт (об'єктів) та додаткових робіт, виконаних підрядником без узгодження з замовником; відмова від оплати вказаних робіт (об'єктів); припинення робіт і розірвання; контракту.

Не приймаються і не оплачуються замовником. Об'єкти з недоробками та дефектами, додаткові роботи, що виконані підрядником без узгодження із замовником, а також роботи, що виконанні яких допущено відхилення від проекту, а його вимогу і в установлені ним строки вказані недоліки усуваються підрядником і роботи (об'єкти) приводяться у відповідність із документацією. Якщо підрядник відмовився усунути недоліки, замовник має право доручити цю роботу іншим виконавцям з компенсацією витрат за рахунок підрядника, у тому числі шляхом утримання відповідних сум при розрахунках за виконані роботи. Оплата підряднику за додаткові роботи може здійснюватись, якщо замовник визнає їх необхідність і якщо він без затримки був повідомлений про них [6].

Замовник, як крайній захід, розірвати контракт у разі суттєвого порушення договірних зобов'язань підрядником, яке створює передумови для невиконання замовлення у встановлені строки (при відставанні строків виконання робіт від запланованих графіками, грубих порушеннях вимог будівельних норм і правил тощо). Розірвання контракту підрядником може мати місце, якщо замовник протягом умовленого строку не виконує своїх зобов'язань (передача будівельного майданчика, документації, устаткування тощо) і цим зумовлює неможливість нормальної діяльності підрядника, якщо замовник не оплачує протягом встановленого строку виконані підрядником роботи.

Підрядник має право не розпочинати роботи якщо замовник у визначені договором підяду строки не передасть підряднику на погодження план фінансування будівництва на поточний рік, а на перехідних будовах – припинити їх виконання, і в разі невжиття замовником необхідних заходів вимагати розірвання договору підяду. Сторона, яка приймає рішення про розірвання контракту, зобов'язана письмово повідомити про це іншу сторону, обґрунтувати причини і надати їй строк для усунення допущених порушень.

Господарсько-правові санкції до порушника можуть застосовуватися протягом встановлених строків позовної давності. Позовна давність для вимог, що впливають з неналежної якості робіт за договором підяду на капітальне будівництво, визначається з дня прийняття роботи замовником і становить: один рік – щодо недоліків некапітальних конструкцій, а у разі якщо недоліки не могли бути виявлені за звичайного способу прийняття роботи – два роки; один рік – щодо стягнення неустойки (пені, штрафу); три роки – щодо недоліків капітальних конструкцій, а у разі якщо недоліки не могли бути виявлені за звичайного способу прийняття роботи, – десять років; тридцять років – щодо відшкодування збитків, завданих замовникові протиправними діями підрядника, які призвели до руйнувань чи аварій ч. 3 ст. 322 ГК) [6].

У разі якщо договором підяду або законодавством передбачено надання гарантії якості роботи і недоліки виявлено в межах гарантійного строку, перебіг позовної давності починається з дня виявлення недоліків.

Джерела

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради, 2003, N 18, N 19-20, № 21–22 ст. 144.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, NN 40–44, ст. 356.
4. Вінник О. М. Господарське право: навч. посіб. – 2-ге вид., змін. та доп. – К.: Правова єдність, 2009.
5. Денисенко О. Потреба удосконалення стягнення штрафних санкцій / О. Денисенко // Право України. – 2008. – № 7. – С. 136–140.
6. Щербина В. С. Господарське право: Підруч. / Щербина В. С. – 4-те вид, перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2009 р.

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗАПОДІЯННЯ ТЯЖКИХ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ, ЩО СПРИЧИНИЛО СМЕРТЬ ПОТЕРПІЛОГО

Сьогодні проблема встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення пов'язане із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, що спричинила смерть потерпілого є гострою і актуальною, а особливо проведення допиту учасників кримінального процесу по зазначеній категорії злочинів. Адже постійно нагромаджується і узагальнюється практичний матеріал, впроваджуються нові психологічні та науково-організаційні методи проведення допиту. До того ж кожен з дослідників вкладає в поняття допиту елементи, що є притаманними лише для науки, яку він представляє [1, с. 14].

У процесі розслідуванні вказаного виду злочину, потрібно приділяти і увагу перевірці алібі підозрюваного. Тому слідчим мають бути допитані не лише його родичі, близькі, друзі, які в основному є зацікавленими особами в кримінальному провадженні, а також і інші малознайомі особи підозрюваному, які об'єктивно оцінюючи ситуацію в більшості випадків і надаватимуть достовірнішу інформацію.

Під час розслідування слідчий може запропонувати підозрюваному пройти опитування з використанням поліграфа. Поліграф – різновид спеціального психофізіологічного технічного засобу, який здійснює реєстрацію динаміки протікання не менше п'яти незалежних психофізіологічних процесів людини (грудного і діафрагмального дихання, серцево-судинної активності, електропровідності шкіри, рухової активності) у відповідь на пред'явлення за спеціальною методикою певних психологічних стимулів (запитань, зображень, предметів), не завдаючи шкоди життю, здоров'ю людини та навколишньому середовищу [2].

Як наголошує Чернявський С.С., за необхідності перевірки істинності вербальної інформації, отриманої на стадії досудового розслідування від підозрюваного, потерпілого або свідка, у слідчій практиці України застосовується призначення так званої психофізіологічної експертизи. Питання, що вирішує експерт під час даного виду дослідження, цілком відповідають критеріям, які висуваються до психологічного дослідження, що узгоджується з ч. 1 ст. 242 КПК України [9, с. 8].

У ході проведення слідчих (розшукових) дій з використанням допомоги спеціаліста поліграфолога є можливість визначити:

- достовірність показань особи відносно обставин конкретного злочину;
- наявність самообмов й ілюзорних уявлень особи про нібито вчинений ним злочин;
- коло осіб, причетних до злочину, або тих, які володіють інформацією відносно конкретного злочину;
- місце знаходження матеріальних доказів на місцевості та приміщенні, в тому числі, і безпосередньо під час обшуку;
- спрямування проведення психологічного обґрунтованого правомірного впливу на підозрюваного з метою його схвалення до дачі правдивих показань;

- достовірність показань при проведенні впізнання, комплексної психолого-психіатричної експертизи та інших процесуальних дій;
- правдивість показань свідків, достовірність даних, отриманих від очевидців, потерпілих чи заявників [3].

Слідчий має можливість підтвердити чи спростувати версію, що якщо під час допиту особи, яка підозрюється у заподіянні тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого і яка при цьому надала дозвіл пройти опитування з використанням поліграфа, може бути не причетною до його вчинення. Звірівши цю версію з результатами поліграфа, у слідчого може вибудуватися певний вектор руху по іншим слідчим версіям.

Проте трапляються непоодинокі випадки, коли компетентні органи та їх посадові особи відмовляються від призначення психофізіологічної експертизи (проходження поліграфу), і причинами тому є:

- по-перше, коли слідчий, прокурор чи суддя вважають, що в матеріалах кримінального провадження достатньо інших доказів або даних для прийняття процесуального рішення і не порушені основні принципи об'єктивності, повноти, всебічності зібраних матеріалів;
- по-друге, якщо вказані вище особи не мають достатніх даних про наявність такої практики, методичні можливості та процесуальні особливості призначення, проведення та оцінювання результатів поліграфічної експертизи;
- по-третє, якщо уповноважені законом органи й особи досудового розслідування та суду з будь-яких суб'єктивних причин не зацікавлені в повному, всебічному і об'єктивному розслідуванні й слуханні справи в суді (наприклад, через значну завантаженість іншими справами, небажання обтяжувати себе додатковою роботою, елементарною недобросовісністю чи, що гірше, корисливою вигодою для себе) [4, с. 327].

Мотлях О.І. вважає, що “слідчі й судді перевищують свої посадові повноваження, коли стверджують, що такої експертизи, як поліграфічна, немає. Вони не правомочні визначати відповідний перелік експертиз і відмовляти у їх призначенні, тим паче, якщо підготовлений висновок експертом-поліграфологом внесе певну ясність у процес розслідування конкретного кримінального правопорушення. Відмова в її проведенні, яка ґрунтується на відсутності окремої норми закону щодо використання поліграфа в Україні, не містить в собі законних підстав” [5, с. 140].

На сьогодні судова практика у Польщі показує, що чинне законодавство допускає можливість здійснення перевірки на “детекторі брехні” у вигляді експертного висновку, який висуває свідок-експерт (рішення Верховного суду від 29 січня 2015, I KZP 25/14). У Польщі поліграф використовується для того, щоб зменшити коло підозрюваних або визначити доказову цінність виявлених слідів (ст. 171 Кримінального процесуального кодексу Польщі). Особа повинна розуміти, що якщо психофізіологічна експертиза була проведена у відповідності до ст. 200 Кримінального процесуального кодексу Польщі (вимоги до висновку експертів), то це буде оцінюватися судом вільно так, як будь-який інший доказ, і суд не зобов'язаний використовувати їх на користь обвинуваченого. Психофізіологічна експертиза не може проводитися на останніх стадіях розслідування справи. Це пов'язано зі змінами в емоційному стані особи. Тому, в даному випадку результати психофізіологічного тестування не є допустимими.

В науковій літературі найчастіше зустрічається позиція, яка зводиться до використання поліграфа з метою полегшення роботи органам досудового розслідування при формуванні доказової бази, яка підтверджує винуватість особи в вчиненні кри-

мінального правопорушення. Натомість, можливість підозрюваного (обвинуваченого) за допомогою поліграфічної експертизи довести свою невинуватість залишається науково не обґрунтованою, не зважаючи на те, що одним із головних завдань кримінального провадження є охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження та не засудження невинуватої особи (ст. 2 КПК).

Отже, психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа створює додатковий захист особи від фальсифікації кримінальних проваджень і судових справ, винесення несправедливих і незаконних вироків.

Очевидно, що законодавством України результати поліграфа не визнаються доказом у кримінальному судочинстві, однак отримана інформація носить орієнтуючий характер і у сукупності з іншими доказами може допомогти встановити особу, яка вчинила цей злочин або спростувати підозру особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Джерела

1. Стахівський С. М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів: Науково-практичний посібник. К. Атіка, 2009. 64 с.
2. Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України: наказ МВС від 13.11.2017 року № 920. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1472-17>
3. Чернявський С. С. Проблеми використання поліграфів під час досудового розслідування. Використання поліграфа в правоохоронній діяльності: проблеми та перспективи: матеріали III Міжнарод. наук.-практ. конф. (Київ, 7-8 лютого 2015 р.). К. Нац. акад. внутр. справ. 2015. С. 7–10.
4. Половникова Ж. Ю. Применение полиграфа в системе МВД Украины. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.poligraph.com.ua/crimpol/article2.htm>
5. Мотлях О. І. Окремі проблемні питання психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа та її результатів у кримінальному судочинстві України // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. – Т. 3, № 32. – С. 137–140.

Л. В. РОМАНОВА

д-р екон. н., проф., НН ІМЕФ МАУП

МАРКЕТИНГ В ЕПОХУ ПОСТМОДЕРНІЗМУ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Сьогодні визнано, що в розвинених країнах поведінку економічних суб'єктів формує маркетинг, він є філософією і культурою сучасного бізнесу. Маркетинг, як функціональний підрозділ, стане суперективним при умові, коли вся організація в цілому матиме високу маркетингову культуру, спрямовану на споживача – від розробників до фінансистів і логістики [8]. Ринок і маркетинг стали ключовим інститутом сучасної культури. Логічно, що зміна середовища вимагає змін культури маркетингу. Сучасна епоха – це епоха постмодернізму, що характеризується кардинальним переосмисленням всього набутого попередніми поколіннями, масштабністю протиріч та непорозумінь. Внаслідок доступу до могутніх джерел інформації реальність формується маркетологами, журналістами, телевізійниками та іншими працівниками медіа служб. Така нав'язана реальність не може сформуватися з точки зору вищого сенсу і несе неправду, брехню. В цих умовах для ефективної роботи на ринках необхідна зміна ракурсу сприйняття тієї дійсності, яка представляється сучасній людині. В літературі констатується, що в Україні маркетинг не став культурою підприємства, тому досліджень стосовно його розвитку та культури в епоху постмодернізму не є достатніми [7], що свідчить про актуальність проблеми.

Методологія таких досліджень, на нашу думку, має включати наступні підходи.

I. Теоретичне обґрунтування сутності маркетингу як культури, його концепцію як філософії бізнесу і розробка практичних напрямів її реалізації.

II. Дослідження постмодернізму як культурного середовища бізнесу з урахуванням процесів глобалізації, його вплив на маркетинг і комунікації з клієнтами..

III. Трансформація маркетингу взаємовідносин як концепції культури, стратегії і тактики.

I. Першим методологічним підходом при вивченні маркетингу як філософії, культури бізнесу, є визначення його в контексті концепції маркетингу взаємовідносин. Маркетинг пов'язаний з філософією, формує культуру, бо в постіндустріальному суспільстві особистість самоідентифікується через цінності споживання. [2]. При цьому відносини між виробником і споживачем в процесі еволюції перетворюються на стратегічний ресурс [1]. Ф. Уебстер відзначає, що проблема визначення маркетингу як адміністративної функції в організації пов'язана з тим, він є одночасно культурою, стратегією і тактикою. Маркетинг як довгострокова філософія бізнесу, що передбачає орієнтацію на споживача, реалізується в концепції маркетингу відносин. Тому маркетинг взаємовідносин відображає суть маркетингової концепції та інтеграцію культури, стратегії і тактики. В цьому контексті Ф. Уебстер визначає

маркетинг як побудову та управління всіх процесів бізнесу з визначення, розвитку та доставки цінностей споживачам [5]. Для реалізації концепції маркетингу взаємовідносин доцільно застосовувати інтегровані маркетингові комунікації, засновані на довірі, що передбачає дотримання етичних норм моралі, творчості, взаємній вигоді, правді, створенні дійсно якісного продукту, забезпеченні мережі підтримки клієнтів. Але щоб інтегровані маркетингові комунікації допомагали у вирішенні соціально – психологічних проблем маркетингової взаємодії з клієнтами, потрібно маркетологам і менеджменту бізнесу дотримуватися соціально- етичних норм поведінки і не перетворюватися на руйнівну силу заради наживи і багатства.

II. Другим методологічним підходом є вивчення постмодернізму та його вплив на маркетинг і його комунікації з клієнтами. В літературі значна увага приділена вивченню постмодернізму у філософії, соціології, мистецтві, літературі.. Однак недостатньо опрацьованою є проблема розвитку маркетингу в епоху постмодернізму. На основі літературних джерел ми сформувавши ознаки постмодернізму в житті та маркетингу. Приведемо основні з них.

1. Гіперреальність характеризує маркетинг і все життя. описує феномен симуляції дійсності, нездатності свідомості відрізнити реальність від фантазії, особливо, в технологічно розвинутих країнах постмодерністської культури. Цей термін, введений Жаном Бодрійяром, означає симуляцію того, що ніколи реально не існувало, “технічним божевіллям досконалого і понад точного відтворення” образів, звуків. Ідею гіперреальності Жан Бодрійяр сформував на основі теорії про симуляції та симулякри (зображення того, чого не існує) [4]. Прикладом симулякра є реклама, котра в період розвитку інформаційних технологій набула важливого значення. Симуляція породжує симулякри, знаки. Сучасні медіа технології роблять все, щоб відвернути людей від реальності і оточити симуляцією і симулякрами.

2. Фрагментарність в культурі, житті та маркетингу. Цінності суспільства, які раніше впливали на поведінку споживачів, розмиваються. Стираються межі між культурою і контркультурою. [5]. Маркетинг стає швидким, бездумним, гіперактивним і таким, що швидко змінюється.

3. Формування в кожній країні осередків іншої культури за рахунок перетворення за допомогою маркетингу, за твердженням Дж. Сібрука, “нішевих” культурних явищ в мейнстрими (головні напрями). Так, модним є споживання страв, що не є традиційними і притаманними нашій нації. При цьому забуваються ті страви та напої, які генетично пов’язані з нашими коріннями, на яких сформувався наш генетичний код.

Відмова від тих цінностей, на яких віками формувалася українська ідентичність, приведе до того, що на місце української культури прийде інша (і вже приходять) зі своїми цінностями, релігією, звичаями. І не останню роль в цьому руйнівному процесі відіграють маркетологи, нав’язуючи чужу культуру, чужу систему цінностей.

Масова культура злилася з більш елітарною і на цьому фоні виникло нове поняття культури, яке Дж.Сібрук назвав нобрау – ефект стирання граней між високою (highbrow) і низькою (lowbrow) культурами. Сьогодні домінує культура супермаркету. Вона стала комерційною і формується культур-капіталістами для щойно урбанізованих мас, а романтичне поняття “культура” еволюціонувало до нобрау[6].

4. Розуміння споживачів як ірраціональних, непослідовних, суперечливих та, можливо, аморальних і точно не моральних індивідів. Тому замість регулювання поведінки споживачів в постмодернізмі маркетинг здійснює їх спокусу, замість насадження ідеології – реклама, замість легітимізації влади – прес-центри і прес-бюро [5].

Зміна ринкових відносин. Суспільство постмодернізму – це суспільство споживання символів, знаків, а не просто товарів та послуг. Попит формують крупні

корпорації, яких порівнюють з пауками, а на ринках симуклярів інститути функціонування мають тільки видимість конкурентної взаємодії. В реальності в основі є конкурентні взаємодії маніпулятивних впливів корпоративних капіталів, що створюють штучні потреби для задоволення симулятивних благ [3].

Децентралізована предметність. Фрагментарність життя, культури, поведінки впливає на сегментацію ринку і вибір цільової групи. Рід занять, потреби різних груп споживачів постійно змінюються, тому хоча прийняті методи і фактори сегментації можуть застосовуватися, однак потрібно розуміти тимчасовість визначення цільового ринку і його децентралізованість та необхідність постійного моніторингу за змінами споживчої поведінки.

Виробництво і споживання. Відповідно маркетингу постмодернізму виробництво і споживання є сенсом життя, причому споживач бере владу над виробництвом. Останнє це є лише удаваним.

Відсутність єдиного сенсу та управління людьми.

III. Наступним методологічним підходом є трансформація маркетингу відносин, його процесу, інструментів для реалізації реальної взаємодії з клієнтами. З метою формування відповідної системи цінностей необхідно наступне.

1. Розробка корпоративної культури як стратегічного маркетингового ресурсу.

2. Зміни маркетингу, його культури та стратегії пропонується здійснювати, принаймні, в двох напрямках: клієнтоорієнтованість та стиль і мислення менеджменту.

3. В організаційному плані в зарубіжній літературі пропонується чотири шляхи розвитку маркетингу в організаціях: **вверх, вглиб, вниз, геть**. В умовах розвитку цифрових технологій, що здатні забезпечувати зниження витрат та швидкість реакції на запити клієнтів, лідери компаній обрали стратегію стимулювання зростання за рахунок таких інструментів як створення цінності для споживача та використання нових технологій для зміни клієнтського досвіду.

4. Особливе місце має зайняти внутрішній маркетинг.

5. Важливою для України є необхідність формування відповідної культури, духовності персоналу, особливо лідерів. Без культури не може бути процвітання.

Джерела

1. Бейкер Майкл Дж. Маркетинг – философия или функция. Маркетинг / Под ред. М. Бейкера. – СПб: Питер, 2002. – 1200 с. – С. 17–35).
2. Будущее маркетинга Режим доступа . <http://websurveys.ru/theory/mathe102.htm>
3. Бузгалин А. А. Колганов А. Рынок симулякров: взгляд сквозь призму классической политической экономии //Альтернативы. № 2 2012 г.Режим доступа: [www.Интелпрос. Ру](http://www.Интелпрос.Ру).
4. Гиперреальность и медиа — полная версия-Режим доступа: [//eternrob.wordpress.com/2017/03/16/гиперреальность-и-медиа-полная-верси/](http://eternrob.wordpress.com/2017/03/16/гиперреальность-и-медиа-полная-верси/)).
5. Ильин И. В. Поведение потребителей. Энциклопедия маркетинга Режим доступа: marketing.spb.ru
6. Сибрук Дж. Культура маркетинга. Маркетинг культуры. М., Ad Marginem, 2012.Режим доступа: <http://artguide.com/posts/177-dzhon-sibruk-nobrow-g-kul-tura-markietingha-markietingh- kul-tury-m-ad-marginem-2012-202>).
7. Шет Дж. Н., Парвтияр А., Синха М. Концептуальные основы маркетинга взаимоотношений: обзор и синтез Российский журнал менеджмента 63 Том 11, № 1, 2013. С. 63–94.
8. Юрчак А. Pharma Marketing Academy. Режим доступа: <https://www.trn.ua/articles/5837>

УНІКАЛЬНА ТРАЄКТОРІЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕОЛОГІЇ ЕКОЛЮДИНОЦЕНТРИЗМУ

Впродовж всіх років існування України як суверенної держави вона поступово втрачала не тільки свій промисловий і трудовий потенціал, а і свою економічну, та навіть політичну незалежність. Тобто занепад України, який підтверджується також низькими макроекономічними (наприклад, ВВП на душу населення) і мікроекономічними показниками (зокрема, мізерним розміром середньої заробітної плати) стає безперечним фактом, ігнорувати який вже неможливо.

На думку автора, одним із узагальнюючих і одночасно ключовим (людиноцентричним) критерієм такого занепаду є також виникнення у багатьох дорослих, і головне, у великої кількості учнівської молоді потреби виїхати за кордон. Глибинна причина одна – неможливість самореалізуватися в країні в умовах низької якості життя і відсутності бачення перспектив покращення ситуації в майбутньому.

Серед мислячих патріотів немає сумнівів, що винна в цьому, в першу чергу, безпорадна, неефективна система державного управління, яка безпосередньо чи опосередковано впливає на діяльність всіх без виключення суб'єктів соціально-економічних процесів.

Мета статті – розглянути можливість модернізації України з позиції формування в країні ефективного (системного) державного управління, орієнтованого на підвищення якості життя громадян.

Відтак, виникає питання: чому неефективна система державного управління, яка складається із великої кількості організацій, серед яких органи влади на місцевому, регіональному (районному, обласному) і національному рівнях є ключовими. Відповідь може бути такою: влада неорієнтована на підвищення якості життя населення, бо здійснюється без участі громадян і контролю з боку громадян. Це обумовлює безвідповідальність дій представників управлінської еліти. У зв'язку з цим їх особисті інтереси грають головну роль в їх діяльності, а повинно бути навпаки – підпорядкування особистих інтересів суспільним.

В цьому контексті дуже важливі висновки зробили два професори зі США Дарон Аджемоглу (Гарвард) та Джеймс Робінсон (Університет Чикаго), які досліджували походження багатства і бідності великої кількості країн на всіх континентах світу. У всіх бідних країн дуже різна історія, мова й культура. Спільним ж є екстрактивні інститути (мова йде про відсталі регресивні економічні і політичні інститути – від автора). У всіх цих випадках основою інститутів є еліта, що підлаштовує економічні інститути для свого збагачення і подовження своєї влади за рахунок величезної більшості членів суспільства [1].

Вже немає сумніву, що реформи, які здійснюються в Україні, малоефективні з точки зору покращення життя більшості людей. Головна причина – їх безсистемність, а саме слабка ув'язка між собою в умовах відсутності загального стрижня реформацій.

Системність в управлінні – це запорука ефективного управління за умов правильно визначених цілей. Будь-яка система – це взаємодія взаємозалежних частин в рамках певної цілісності. Чіткі цілі та визначення результатів їх досягнення обумовлюють цю цілісність в соціальних системах, взаємодіючі частини яких доповнюють одна одну заради досягнення кінцевих результатів. Регулятором такої взаємодії частин є зворотній зв'язок.

І якщо цілі можуть бути заявленими (задекларованими), то одержані результати їх досягнення повинні бути чітко виміряні, щоб налагодити зворотній зв'язок за цими результатами.

Низька ефективність вітчизняної системи державного управління обумовлюється як раз тим, що головна ціль державного управління – покращення якості життя людей – лише декларується, але не підтверджується визначеним результатом їх досягнення. Тому відсутній зворотній зв'язок в діяльності державних структур, що породжує безвідповідальність, в першу чергу, органів влади перед громадянами.

В таких умовах неможливо цілеорієнтувати діяльність владних структур на підвищення якості життя громадян через налагодження системного контролю з боку громадян при участі кожного громадянина всіх регіонів нашої країни.

Отже, для суспільної науки виникає надзавдання: визначити показник, який б кількісною мірою чітко характеризував рівень якості життя громадян (ЯЖГ). Тоді за його допомогою можна контролювати динаміку підвищення рівня ЯЖГ як кінцевого результату діяльності владних структур на всіх ієрархічних рівнях державного управління.

Знайдено соціальну технологію виміру якості життя громадян за всіма сферами життєдіяльності людини [2].

Сьогодні наука виділяє п'ять таких сфер: трудова; за місцем мешкання і відпочинку; освіта; належність до країни через сприйняття її цінностей. Особливу сферу життєдіяльності людини складає родина, на формування якої державне управління, на перший погляд не впливає (але це не зовсім так).

Оскільки показник ЯЖГ пов'язаний з рівнем задоволення потреб людини, тому є тільки один шлях одержання інформації для його визначення. Мова іде про опитування населення за певними “розумними” анкетами на паперових чи електронних носіях, які включають критеріальну основу і графу для зазначення причин незадоволення потреб за кожною зі сфер життєдіяльності людини.

Маючи на увазі, що одержані показники ЯЖГ відображають одночасно кінцеві результати діяльності влади та використовуються в механізмі зворотнього зв'язку в системі управління, соціальні опитування населення за певною вибіркою треба здійснювати щорічно. Операторами цих опитувань стають депутати місцевих рад.

Ще 20 років тому таке опитування було успішно проведено у місті Вишневе Київської області [3, 4]. Але на шляху досягнення стратегічного успіху зазнала супротиву з боку вищої влади регіону, яка відчула небезпеку для своєї подальшої корумпованої діяльності.

Конкретним результатом цього опитування виявилася перемога організатора цього опитування (під науковим керівництвом автора) на виборах мера міста на два терміни. На багатьох анкетах було дописано місцевим населенням: “Дякуємо за те, що нас нарешті опитали, яке наше життя-буття”.

Джерело унікальності шляху віддалення від безсистемного “ручного” державного управління в Україні.

В ідеалі ефективною система державного управління може бути тільки тоді, коли вона чітко цілеорієнтована на підвищення якості життя громадян і всі його струк-

тури (в першу чергу, органи влади) несуть відповідальність за динаміку цього підвищення. Щоб спостерігати таку динаміку, потрібен показник – індекс, який б кількісною мірою фіксував зміни рівня якості життя громадян за певний період, наприклад, рік. Маючи такий показник, можна налагодити чіткий зворотній зв'язок і поступово ліквідувати безвідповідальність органів влади перед людьми, починаючи з місцевого рівня і закінчуючи національним. Тобто, можна перейти до системного управління.

Визначення індексу ЯЖГ сприяє формуванню дійсної демократії в суспільстві через реальний вплив громадян на діяльність державних структур наступним чином:

- по-перше: оцінки рівня ЯЖГ окремого громадянина в своїй сукупності (як середні величини) стають оцінкою кінцевих результатів діяльності органів місцевого самоврядування з боку громад сіл, селищ, міст;
- по-друге: сукупність індексів ЯЖГ громад у вигляді середнього показника дає оцінку кінцевих результатів діяльності районних адміністрацій. За допомогою аналогічних розрахунків середніх показників по районах визначається індекс ЯЖГ як оцінка діяльності обласних державних адміністрацій і, нарешті, триади центральних органів влади;
- по-третє: поява унікального індексу ЯЖГ дає можливість наскрізним чином об'єднати зусилля органів влади на всіх ієрархічних рівнях знизу вверху. Це дозволить наповнити гасла про демократію дійсним змістом.

Висновки

Україна – унікальна країна зі своєю ментальністю населення та, відповідно, управлінської еліти. Саме ця ментальність обумовлює наші негаразди і ніколи не надасть можливості їй стати потужною незалежною державою з потужною економікою, якщо не набере свій унікальний шлях до підвищення ефективності державного управління в контексті реалізації нового управлінського курсу для України [5].

Системне повернення влади “обличчям” до своїх громадян породжує необхідність у визначенні ідеології розвитку держави, яка базується на загальнолюдській моралі. Стрижнем цієї моралі є повага кожної людини до інших людей і природи, що і складає сутність ідеології еколюдиноцентризму [6].

В цьому контексті важлива роль належить національній системі освіти. Вона потребує інноваційного вектору модернізації в напрямку дитиноцентризму і формування самодостатніх конкурентоздатних особистостей таким чином, щоб сприяти їх самореалізації саме в українському суспільстві.

Джерела

1. Аджемоглу Дарон, Робінсон Джеймс. Чому нації занепадають / Перекл. з англ. О. Дем'янчука. – К.: Наш формат, 2016. – 440 с.
2. Кваліметрія в управлінні: гуманістичний контекст: навч. посіб. (за заг. ред. Г. А. Дмитренка. – Житомир: Видавець О. О. Євенок. 2016. – 336 с.
3. Гошко А. О. Цільовий підхід до оцінки діяльності місцевих органів самоврядування. – К.: УАДУ, 1998. – 64 с.
4. Гошко А. О. Технологія системи соціального контролю діяльності органів місцевого самоврядування (методичні рекомендації). – К.: Вд-во УАДУ, 2000. – 96 с.
5. Дмитренко Г. А., Солодков В. Т. Оздоровлення нації в об'єктиві науки: науково-публіцистичне видання. – К.: ДКС-Центр, 2018. – 244 с.
6. Людиноцентрична система державного управління в Україні: утопія чи шанс / кол. монографія [за заг. ред. Г. А. Дмитренка]. – К.: ДКС-Центр, 2014. – 240 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ НАУКОВО ОБҐРУНТОВАНИХ РІШЕНЬ

Ефективна діяльність українських підприємств на світових ринках залежить від рівня їх адаптованості до умов глобалізації та євроінтеграції, досягнення та утримання лідерських позицій в конкурентній боротьбі. Успішним важелем такої діяльності є використання інформаційно-консультаційних технологій.

Інформаційно-консультаційні технології (ІКТ) ґрунтуються на комп'ютерних мережевих ресурсах, базах даних та знань, програмному забезпеченні, а також на кваліфікованому персоналі. ІКТ мають своєю місією оперативне надання інформації та знань в ході здійснення консультаційного процесу та комунікації між фахівцем і клієнтом.

Застосування на підприємствах інформаційно-консультаційних технологій є особливо цінним ресурсом та запорукою прийняття науково обґрунтованих рішень. ІКТ знаходяться під впливом проявів світових глобалізаційних процесів, і, в той же час, визначають рівень глобалізації конкретної економіки країни в системі світової економіки.

Рівень глобалізації країни характеризується індексом глобалізації, що відображає розвиток політичної, економіко-технологічної та соціально-культурної складових.

За даними рейтингового дослідження, що було проведено в 2017 р. та охоплювало 193 країни світу, Україна за індексом глобалізації (версія KOF Index Globalization) займала 45 місце [1].

Серед основних параметрів, що формують рівень індексу глобалізації країни важливими є показники технологізації та персональних комунікаційних контактів.

Отже, технологізація передбачає широке використання сучасних інформаційних систем і технологій, а також інформаційно-консультаційних технологій. Резерв підвищення індексу глобалізації України в значній мірі пов'язаний із подальшим розвитком та використанням новітніх інформаційних систем та інформаційно-консультаційних технологій.

Визначають наступні пріоритетні напрями розвитку ІКТ національних компаній: поширення новітніх ІКТ на базі цифрових каналів та на основі безперервного впровадження інновацій; фокусування в процесі використання ІКТ на розвиток комунікаційних зв'язків із споживачами інформаційних продуктів; поширення використання знань на базі ІКТ в умовах підвищеної уваги до знань окремих індивідуумів [2].

В сучасних умовах компанії використовують ІКТ на основі цифрових каналів, мережі Інтернет, великої кількості комунікаційних мереж (наприклад: gps, gsm,

Bluetooth, WiFi), а також цифрового телебачення, радіо та інших цифрових засобів зв'язку. З точки зору застосування ІКТ, цифрові канали зв'язку мають глобальний характер, тому що споживачі інформаційних продуктів можуть використовувати інформацію в будь-якому місці та в будь-який час.

Інноваційним підходом в ІКТ є застосування хмарних технологій, що ґрунтуються на хмарних алгоритмах обробки великих масивів несистематизованої інформації, систематизуючи її. Оперативне отримання інформації за такою технологією обробки, сприяє прийняттю фахівцями обґрунтованих управлінських рішень.

Подальше вдосконалення ІКТ потребує розробки інтерактивних консалтингових систем, що ґрунтуються на інтерактивних технологіях, які можуть бути реалізовані як при безпосередньому контакті “консультант-клієнт”, так і у вигляді веб-сервісів та надають мобільний доступ до інформаційних ресурсів “консультація – рекомендація – прийняття рішень – навчання” [3]. Так, користувачі отримують зручний, оперативний, корисний, надійний і ефективний доступ в режимі “питання-відповідь” із елементами навчання та підказок з використанням для консультацій відповідного арсеналу обчислювальних кількісних та якісних методів, що забезпечує прийняття науково обґрунтованих рішень.

Джерела

1. KOF – Index of Globalization 2017 [Електронний ресурс] <https://www.kof.ethz.ch/en/news-and-events/media/press-releases/2017/04/kof-globalization-index-2017.html>
2. Kalna-Dubinyuk T. Communication and Consulting Technologies of Digital Marketing: Formation of Competitive Advantages of the Company/ T. Kalna-Dubinyuk, I. Bolotina, O. Sharoval // Research Revolution, Vol. V, Issue 7. – 2017, p. 7–11.
3. Кальна-Дубінюк Т. П. Сучасні інформаційно-консультаційні технології в дорадництві / Т. П. Кальна-Дубінюк, К. Г. Рогоза, В. В. Самсонова, І. П. Кудінова, М. В. Бесчастна, М. М. Гнідан, Ю. В. Дубінюк, С. І. Данилюк, О. І. Бас // Монографія. – Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2017. – 216 с.

КОНКУРЕНЦІЯ, МАРКЕТИНГ І КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ПІДПРИЄМСТВА

Конкуренція є важливим фактором успішного функціонування економіки, адже змушує виробників постійно удосконалювати товари та послуги для задоволення потреб споживачів і стимулює нові потреби та пошук способів їх задоволення.

В економічній теорії існує ряд підходів до визначення змісту поняття “конкуренція”, але найбільш поширеним (у той же час обмеженим) є підхід до конкуренції як до боротьби, змагання, суперництва за кращі умови між агентами ринку (конкурентами), зацікавленими в досягненні однієї і тієї ж мети. Так, А. Сміт вважав конкуренцію невід’ємним атрибутом ринку, чесним змаганням, суперництвом між індивідуальними продавцями та покупцями за більш вигідні умови продажу та купівлі [6].

Тобто, під конкуренцію розуміють битву, в якій один з її учасників програє, а другий – суперник, отримує виграти. Однак сенс конкуренції полягає не в тому, щоб знищити суперника та виснажувати свої сили у війнах за споживача. У компанії-конкурентів є не тільки власні, але й спільні інтереси такі, як: забезпечити ефективний розвиток сектора економіки; не допустити витіснення товарів підприємств новими товарами-субститутами; оптимально задовольнити потреби цільового ринку тощо. Отже, для отримання успіху не потрібна поразка суперників, навпаки, об’єднання зусиль, співдружність між конкурентами забезпечить досягнення як приватних, так і загальних інтересів компаній.

У маркетингу проявом конкуренції є суперництво за лідируючі (кращі, ніж у інших) позиції товару/послуги або підприємства на ринку. У той же час, конкуренція – це і фактор, і наслідок маркетингової діяльності. Вона стимулює ініціативу та підприємливість, спонукає до застосування прогресивних технологій, розробки нових інструментів і засобів маркетингу задля задоволення попиту споживачів, отже, конкуренція покращує життя всіх членів суспільства та є головним важелем прогресу в ринковій економіці.

Відповідно до сучасної концепції маркетингу успіх підприємства залежить від того, наскільки його діяльність зорієнтована на виробництво товарів і послуг, які можуть задовольнити потреби споживачів кращими та більш ефективними способами, ніж конкуренти. Тобто конкуренція активізує маркетингову діяльність, у той же час, маркетинг впливає на конкуренцію, зміцнюючи конкурентну позицію підприємства на ринку та забезпечує його конкурентну перевагу.

Конкурентна перевага – це ті характеристики, які створюють для фірми певну перевагу над прямими конкурентами. Формування й утримання конкурентної переваги (тобто підвищення його конкурентоспроможності) є пріоритетним завданням для будь-якого підприємства, адже прибутковість компанії є наслідком її конкурентоспроможності на ринку. Конкурентоспроможність забезпечується наявністю стійких конкурентних переваг, без яких вона неможлива. Зовнішні конкурентні переваги зумовлюють зміцнення ринкової позиції підприємства, завдяки чому воно може диктувати ринку свої умови та змусити прийняти більш високі ціни на свої товари, порівняно з цінами конкурентів, хоча ці товари можуть і не мати відповідних відмін-

них якостей, які виправдовували такі ціни. Внутрішні переваги є наслідком більш високої ефективності функціонування підприємства, що забезпечує йому високу рентабельність і стійкість до зниження ринкових цін.

Конкурентоспроможність підприємств (для споживачів) – здатність задовольняти потреби (вирішувати проблеми) споживачів на основі виробництва товарів і послуг, що перевершують конкурентів за необхідним набором параметрів [1].

На думку М. Портера, замість того щоб боротися за звання кращого, необхідно самому стати унікальним, тоді увага фокусується не на “війні” з конкурентом, а на розробці найвищої цінності для обраної групи споживачів. Конкуренція за унікальність не є ні війською, ні змаганням. Він вважає, що ключем до успіху в конкурентній боротьбі є здатність створювати унікальну цінність. Не намагайтесь бути кращими – станьте єдиними в своїй сфері. Адже на світі існує безліч потреб, які можна задовольняти різними способами та засобами [4].

При формуванні конкурентної переваги можливі такі варіанти поведінки: концентрація на конкурентах, що ґрунтується на порівнянні підприємства з найближчими конкурентами; орієнтація на клієнтів і на задоволення їх потреб; орієнтація на ринкову перспективу, коли приділяється увага як споживачам, так і конкурентам.

У сучасних умовах гострої конкуренції на ринку товарів/послуг і великої вимогливості клієнтів залучати їх стає все складніше. Нині, щоб вас запам’ятали й до вас звернулися знову, вже недостатньо просто добре надати послугу або продати гарний товар, необхідний вау-ефект.

Вау-ефект – це: маркетинг, що забезпечує перевищення очікувань клієнта щодо товарів/послуг фірми; інструмент підвищення лояльності клієнтів; це стан клієнта, коли він здивований або задоволений настільки, що йому хочеться сказати: “Вау! Оце так!”, і розповісти про вас знайомим, друзям і родичам [2].

Ось декілька прийомів, які дозволять досягти позитивних результатів:

1. Привітати клієнта з днем народження. Якщо привітання доповните невеликим подарунком ефект подвоїться.

2. Оформити особову картку на кожного клієнта, яка повинна містити докладну особисту інформацію (в той же час клієнт повинен бути впевнений, що вона не буде розголошена).

3. Надавати дрібні, але важливі для клієнта, послуги, які не входять у коло ваших обов’язків, щоб показати Вашу прихильність і прихильність фірми до нього.

4. Любов, повага до своїх клієнтів – це основа для формування “Вау-ефекту”.

Наведемо приклади застосування стратегії “Вау-ефекту” – перевищення очікувань на одному СТО. Напередодні 8 Березня жінкам, які отримували свій автомобіль після обслуговування, адміністрація подарувала троянду з листівкою-привітанням від власника СТО, в якій він вітав зі святом і дякував за те, що вони є його клієнтами. На зворотному боці листівки було прикріплено два купони на знижку: один – на повторне звернення, другий – на перше – для друзів і знайомих. Звісно, що власник, хоча й витратив кошти, але отримав нових клієнтів і повторне звернення постійних.

Другий приклад того, коли клієнти більше отримували, ніж очікували. Так, авіакомпанія затримала рейс на прохання пасажира. Майкл летів з Сан-Франциско до смертельно хворої матері. Він боявся спізнитися на стикувальний рейс, щоб устигнути з нею попрощатися. Коли ж зрозумів, що спізнюється, то дуже засмутився. Дізнавшись про це, стюардеса повідомила першого пілота. На його прохання рейс було затримано доти, поки Майкл не піднявся на борт. Крім того, співробітники авіакомпанії супроводили Майкла до лікарні, щоб переконатися, що він встиг. Мати померла через невеликий проміжок часу.

Підтримка клієнта та співучасть у вирішенні його проблем, активність у вирішенні проблем і позитивне ставлення працівників; сприйняття кожного клієнта як особистість, а не як знеособленого споживача; налагодження з ним зворотного зв'язку – це і є вау-ефект. Ви повинні вміти переконати споживачів у тому, що саме ваш продукт зробить їх життя кращим і саме так, як вони це собі уявляють і, навіть, більше, ніж очікують.

Джерела

1. Васильєва З. А. Иерархия понятий конкурентоспособности субъектов рынка / З. А. Васильева // Маркетинг в России и за рубежом. – 2006. – № 2.
2. Джон Шоул. Що таке WOW-ефект, або чому потрібно дивувати клієнтів? Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nv.ua/style/art/chto-takoe-wow-effekt-ili-pochemu-nuzhno-udivljat-klientov-92558.html>
3. Іванов Ю. Б. Конкурентні переваги підприємства: оцінка, формування та розвиток: [моногр.] / Ю. Б. Іванов, П. А. Орлов, О. Ю. Іванова. – Харків : ІНЖЕК, 2008. – 352 с.
4. Портер М. Конкуренция: Пер. с англ. / М. Портер – М.: Изд. Дом “Вильямс”, 2003. – 496 с.
5. Портер М. Стратегія конкуренції. Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів: Пер. з англ. / М. Портер – К.: “Основи”, – 2009. – 523с.
6. Смит А. Исследование о причинах богатства народов / А. Смит / Кн. I-III Рос. акад. наук; Ин-т экономики; [пер. с англ., введ. ст., коммент. Е. М. Майбурда]; отв. ред. Л. И. Абалкин. – М. : Наука, 1993. – 570 с.

УДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Весь період становлення незалежної держави пов'язаний з визначенням її місця у світовій системі господарювання й у різних міжнародних інтеграційних об'єднаннях. Інститутами регулювання ЗЕД України є суб'єкти управління зовнішньоекономічною діяльністю (Президент, Кабінет Міністрів, Верховна Рада та інші), об'єкти управління (підприємства – суб'єкти ЗЕД), а також контролюючі та обслуговуючі організації. Аналіз діючої системи регулювання зовнішньоекономічної діяльності показав, що в її розвитку відбулися певні еволюційні зміни, які на своєму початковому етапі характеризували перехід усієї економічної системи від командно-адміністративного управління до лібералізації ЗЕД в умовах становлення ринкових відносин.

Досліджуючи обрану тему, автор спирається на наукові розробки таких вчених-економістів – М. Азаров, Є. Азорян, В. Білоус, О. Бандерик, В. Горбанський, П. Гутман, В. Дадалко, А. Діконт, С. Коваленко, Т. Ковальчук, О. А. Кириченко, Ю. Козлов, Т. Корягіна, А. Кредісов, А. П. Киреев, В. Мельник, Н. Нижник, А. Омельченко, В. Попович, Т. Слипак, С. Теньков, О. Турчинов, А. Шевяков. Аналіз опублікованих праць, присвячених цій проблемі, показав наявність недостатньо опрацьованих теоретичних питань і невирішених практичних проблем. Насамперед, це стосується визначення сутності зовнішньоекономічної діяльності в Україні, що змінилася з початком здійснення зовнішньоекономічних реформ і переходом до нової системи управління. Необхідно також зауважити, що саме поняття зовнішньоекономічної діяльності є досить нове і потребує додаткових роз'яснень, оскільки з урахуванням сучасних тенденцій розвитку глобального і віртуального характеру, воно має бути ширшим, ніж визначено у Законі України “Про зовнішньоекономічну діяльність” [1, 2].

Формування організаційно-економічного механізму розвитку зовнішньоекономічної діяльності України, визначення пріоритетних векторів розвитку інтеграційних процесів України, а також розробка стратегії її подальшого розвитку потребує додаткових обґрунтувань. Не відпрацьованість схем управління і контролю, механізмів функціонування спеціального режиму інвестиційної діяльності, а також вплив інтеграційних процесів на економіку України та активізацію зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності вимагають додаткових наукових досліджень окресленого кола питань. Їх розв'язання є об'єктивною необхідністю для стимулювання економічного зростання і підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності, в основі яких повинні стати: активізація інвестиційної діяльності, формування інформаційної бази ЗЕД, розробка системи заходів, які будуть сприяти підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних товарів і захисту національного виробника, що вимагає спрямування інвестиційних ресурсів на розвиток конкурентоспроможних виробництв та вирішення наявних економічних і соціальних проблем інтеграції економіки України у світові та регіональні ринки.

На розвиток сучасної зовнішньоекономічної діяльності також впливають міжнародні організації, інтеграційні об'єднання та міжнародні і державні нормативно-правові акти.

Серед основних проблем, які виникли в державі у сфері ЗЕД є такі [3]:

- зниження інвестиційної привабливості внаслідок високого рівня політичної нестабільності в Україні та її тривалого латентного характеру;
- торгові війни з РФ та посилення бар'єрів щодо доступу на ринки ЄС;
- збереження, а у певних випадках посилення бюрократичних перепон ЗЕД для малого та середнього бізнесу на регіональному рівні;
- невирішеність завдань технологічної модернізації, що обмежує можливості підвищення продуктивності праці, зниження собівартості продукції та підвищення її конкурентоспроможності;
- неефективні механізми міжвідомчої координації і моніторингу виконання ухвалених рішень у сфері ЗЕД;
- низький рівень фахової підготовки державних службовців щодо розробки і застосування інструментів європейської інтеграції;
- економічна криза гальмує вихід на світовий ринок в цілому та європейський зокрема і утвердження на них потенційно конкурентоспроможних українських підприємств;
- високий рівень інфляції та безробіття, зокрема у експорто-орієнтованих галузях;
- високий рівень тінізації економіки;
- архаїчна структура промисловості України;
- переважання в експорті сировинної групи товарів;
- зростаюча (під впливом конкурентних умов світового ринку) деградація переробних галузей та їх висока імпортозалежність від так званого критичного імпорту;
- скорочення експорту;
- відсутність досвіду національних експортерів у сфері діяльності на зовнішніх ринках;
- високий рівень бартерних угод у розрахункових зовнішньоторговельних операціях;
- високий рівень відкритості економіки [3].

Спираючись на результати проведеного аналізу, можна визначити, що стратегія розвитку зовнішньоекономічної діяльності України повинна включати в себе такі складові:

- удосконалення правового забезпечення та практики застосування норм міжнародного права щодо конкурентної політики, що має стати базовою умовою забезпечення стабільності розвитку експортних галузей промисловості та суміжних видів економічної діяльності – будівництва, транспорту, зв'язку, сільського господарства та ін.;
- формування експортної структури, орієнтованої на інноваційну продукцію машинобудування, хімічної промисловості, енергетичного сектору;
- імпорт сучасних виробничих технологій та прискорення їх впровадження у виробництво;
- забезпечення збалансованої регіональної дво- та багатосторонньої економічної інтеграції на основі науково-технологічної та виробничо-торговельної кооперації;
- формування сприятливого інвестиційного клімату, що передбачає орієнтацію ПП на позитивні соціально-економічні зрушення в економіці України, опти-

мізація механізмів адміністрування підприємницької діяльності, формування передумов для зниження бюрократичних перепон, особливо на регіональному рівні;

- розробка національної інвестиційної стратегії, яка б передбачала механізми та заходи щодо узгодження дій держави в сфері залучення ПІІ з політикою структурної модернізації, зайнятості, стимулювання експорту тощо [4].

У цілому з метою досягнення зазначених пріоритетів необхідно реалізувати низку заходів, що забезпечать прискорену модернізацію зовнішньоекономічної діяльності відповідно до національних економічних інтересів та розбудови конкурентоспроможної економіки.

Джерела

1. Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність”: за станом на 7 квіт. 2008 р. / Верхов. Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2008. – 44, [2] с. – (Серія “Закони України”).
2. Про внесення змін до статті 6 Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність”: Прийнятий 21 жовт. 1999 р. № 1182-ХІУ // Голос України. – 1999. – 17 листоп. – С. 2.
3. Барановська В.М. Удосконалення менеджменту зовнішньоекономічної діяльності України з урахуванням сучасних тенденцій розвитку // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право) : Наук. журнал – вип. 1.2 / Голов. ред. О.П. Степанов – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2008.
4. Проект національної стратегії розвитку експорту України <http://ukrexport.gov.ua/ukr/zed/strategy/ukr/4589.html>

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ФАКТОР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Досвід економічно розвинених країн світу доводить, що темпи економічного зростання безпосередньо залежать від рівня конкурентоспроможності економіки, досягнення високого рівня технологічного, технічного розвитку. Саме високотехнологічні, наукомісткі підприємства здатні забезпечити високий рівень рентабельності, зростання рівня життя громадян та відповідно надати поштовх для поживлення інвестиційної активності внутрішніх інвесторів, що в підсумку неодмінно виведе Україну на новий щабель розвитку. Зауважимо, що курс на структурну трансформацію економіки як передумову її інтенсифікації був визначений іще за часів проголошення України незалежною державою. І зараз, через 30 років все ж це питання не втратило своєї актуальності. Наразі бачимо суцільний занепад підприємств реального сектору економіки, в тому числі приладо-, авіа-, машинобудівної, переробної промисловості, які в минулому виконували роль місто утворюючих, забезпечували наповнення місцевих бюджетів та давали робочі місця. Нерозвиненість національного промислового сектору призводить до зростання імпортозалежності та фінансової залежності України від закордонних партнерів та інвесторів.

Зрозуміло, що за ступенем складності здійснення, капіталомісткістю виробнича діяльність є набагато складніша, ніж комерційна, посередницька діяльність чи надання послуг. Саме важелі державного впливу – дотації, податкові канікули, диференційовані ставки оподаткування – мали б підштовхнути до розвитку виробництва. Натомість в Україні розвиток реального сектору загальмований несприятливим фінансово-економічним кліматом, переважно за рахунок високої вартості кредитних ресурсів, інфляції, високих ставок податків, низької інвестиційної активності бізнесу. Все це відбувається на тлі політичної нестабільності та військового конфлікту.

Виникає закономірне питання – як вивести економіку з пастки спадної продуктивності. Відповідь криється в реалізації потенціалу таких продуктивних сил як людський капітал та земля. Саме ці рушійні сили здатні надати поштовх для розвитку, слід лише створити умови для їх реалізації та примноження.

З точки зору класичних уявлень капіталом позначають будь-яку цінність, яка самозростаючи, приносить власнику новий дохід і тим самим забезпечує безперервність відтворювальних процесів. В цьому аспекті важливо підкреслити цінність людського капіталу, яка відображає його спроможність до саморозвитку та самозростання. Високий освітньо-кваліфікаційний рівень зайнятого населення практично в усіх сферах економічної діяльності створює умови для раціоналізаторства, удосконалення технологій виробництва, зниження витрат, зростання продуктивності праці на основі використання високотехнологічного обладнання, ресурсозберігаючих технологій. Так, 60 % працівників будівельної галузі, 67 % працівників промислових підприємств, 85 % фінансових установ мають вищу освіту. Така ситуація обумовлена значним обсягом державного фінансування підготовки спеціалістів технічних спеціальностей. Останнім часом в Україні дедалі більше відчувається розбалансування ринку освітніх послуг і ринку праці: людський капітал, сформований системою

освіти, залишається недовикористаним або взагалі незатребуваним на ринку праці. Ідеться, по-перше, про феномен “надлишкової освіти”, коли працівники з вищою освітою (формально за отриманим дипломом) займаються низько кваліфікованими видами праці, що свідчить або про нераціональне використання праці (за відсутністю можливості працевлаштуватися за спеціальністю); по-друге, про працю не за спеціальністю, хоча працівники при цьому залишаються на високих ступенях професійно-кваліфікаційної ієрархії. Феномен дисбалансу між професійною освітою і працею має декілька пояснень. Система освіти орієнтована здебільшого на попит домогосподарств як “постачальників” абітурієнтів і споживачів освітніх послуг. У той час як попит на робочу силу фахівців формують роботодавці. При цьому система освіти через нестачу достовірної вичерпної інформації про реальні потреби економіки, продовжує діяти за інерцією, не реагуючи на потреби ринку праці. Вивчившись, отримавши досить високий рівень підготовки, молодь не залишається в Україні через високий рівень безробіття та низький рівень оплати праці. В цьому аспекті Україна суттєво втрачає науковий потенціал. Так, на підприємствах та в організаціях, які здійснювали НДР, кількість виконавців таких робіт на кінець 2016 р. становила 97,9 тис. осіб (з урахуванням сумісників та осіб, які працюють за договорами цивільно-правового характеру, але без урахування науково-педагогічних працівників), з яких 65,1 % – дослідники, 10,2 % – техніки, 24,7 % – допоміжний персонал. Відносно 2015 р. загальна чисельність виконавців скоротилася на 24,6 тис. осіб (20 %), у т. ч. кількість дослідників зменшилася майже на 30 %, тоді як чисельність допоміжного персоналу зросла майже на 15 %.

У світовій практиці набула розвитку особлива форма організації процесу “наука – виробництво – споживання” – науково-технічні парки”. Тим важливішим є фінансування як фундаментальних, так і прикладних наукових досліджень. Водночас наука – найбільш ефективна сфера капіталовкладень. У світовій практиці прийнято вважати, що прибуток від капіталовкладень у цю сферу становить 100–200% і набагато перевищує прибутки інших галузей. Один долар, витрачений на науку, приносить від 4 до 7 доларів прибутку. У 2017 р. загальний обсяг витрат на виконання НДР власними силами організацій становив 13379,3 млн. грн.

За попередніми розрахунками, питома вага загального обсягу витрат у ВВП становила 0,45 %, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету – 0,16 %. За даними 2016 р., частка обсягу витрат на НДР у ВВП країн ЄС – 28 у середньому становила 2,03 %. Більшою за середню частка витрат на дослідження та розробки була у Швеції – 3,25 %, Австрії – 3,09 %, Німеччині – 2,94 %, Данії – 2,87 %, Фінляндії – 2,75%, Бельгії – 2,49 %, Франції – 2,25 %; меншою – у Македонії, Латвії, Румунії, Кіпрі та Мальті (від 0,43 % до 0,61 %).

У 2017р. 21,9 % загального обсягу витрат були спрямовані на виконання фундаментальних наукових досліджень, які на 92,4 % профінансовано за рахунок коштів бюджету. Частка витрат на виконання прикладних наукових досліджень становила 23,6 %, які на 51,5 % фінансувалися за рахунок коштів бюджету та 27,6 % – за рахунок коштів організацій підприємницького сектору. На виконання науково-технічних (експериментальних) розробок спрямовано 54,5 % загального обсягу витрат, які на 40,3 % профінансовані іноземними фірмами, 28,7 % – організаціями підприємницького сектору та 14,3 % – за рахунок власних коштів. Майже половина обсягу витрат, направлено на виконання фундаментальних наукових досліджень, припадала на галузь природничих наук, 25,5 % – технічних, 9,4% – сільськогосподарських. На виконання прикладних наукових досліджень спрямовано 44,3 % витрат галузі технічних наук, 20,4 % – природничих, 12,3 % – сільськогосподарських. Більша частина

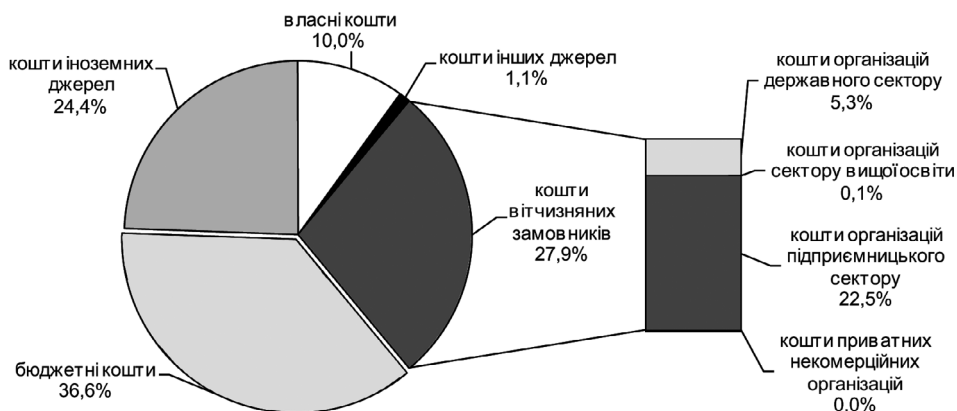

Рис. 1. Розподіл загального обсягу витрат на виконання наукових досліджень розробок за джерелами фінансування, % [2]

(87,7 %) витрат на виконання науково-технічних (експериментальних) розробок припадає на галузь технічних наук.

З метою здійснення нововведень у 2017 р. в Україні 170 підприємств придбало в Україні та за її межами нові технології (у 2015 р. – 181), з них 50 – підприємства придбали технології за кордоном (2015 р. – 32) [1].

Найактивнішими щодо придбання технологій були підприємства з виробництва харчових продуктів – 11,2 % від загальної кількості підприємств, які займалися придбанням нових технологій, з виробництва машин і устаткування – 10,6 %, виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів – 10,6 %.

У 2017 р. промисловими підприємствами придбано 703 нових технології в Україні та 129 – за її межами (у 2015 р. – 1065 та 66 технологій відповідно) (рис. 5.10). Порівняно з 2015 р. у 2017 р. при значному зменшенні кількості придбаних українських технологій, кількість технологій, придбаних за межами України, зростає майже в 2 рази.

Із переданих в Україні 59 нових технологій 42,4 % припадає на підприємства з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів; 22,0 % – постачання енергії, газу, пари та кондиціонованого повітря; 11,9 % – металургійне виробництво. Результати трансферу технологій свідчать про активізацію цього процесу у сфері наноматеріалів та нанотехнологій, медицини, охорони природного середовища з одночасним його зниженням у сфері енергетики і транспорту та зменшенням традиційного зростання показників з одночасним збереженням лідерства у сфері АПК [2].

Висновки. Сучасні бюджетне фінансування НДР в Україні в останні роки зменшується внаслідок збільшення витрат на обороноздатність держави, економічного спаду. Водночас, брак фінансування науки може призвести до незворотних процесів, пов'язаних з міграцією та перекваліфікацією кадрів і повною руйнацією матеріально-технічної бази в цієї сфері тощо

Джерела

1. Доповідь “Обстеження інноваційної діяльності в економіці України (за міжнародною методологією)” за 2014–2016 роки http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/16/Arch_nay_dop.htm
2. Статистичний збірник “Наукова та інноваційна діяльність в Україні” 2017 рік http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Рівень життя населення віддзеркалює систему соціально стану населення, є його індикатором у сфері соціального захисту, що становить основне завдання соціальної політики держави і ставить за мету забезпечення добробуту та прав і гарантій людини у сфері рівня і якості життя [6]. Адаже сьогодні в Україні поглиблюється соціальне розшарування, яке призводить до розбалансування можливостей задоволення основних соціальних потреб населення. Досі продовжують залишатися низькими: рівень та якість життя.

Система соціального захисту та соціальної політики в країні цілком ще не задовольняє життєві потреби населення. Проблеми у сфері соціального захисту населення ще залишаються і вирішення їх відкладається на невизначений термін. На сьогодні, основною проблемою в Україні є і залишається проблема подолання бідності, тому що більша частина працюючого населення, має дуже низький рівень доходів, який являється найважливішим показником добробуту. Висока диференціація умов і рівня життя українського населення, нерівномірність розвитку регіонів, поширення масштабів безробіття, а також вплив світової фінансової кризи стримують динаміку соціально-економічного зростання країни та підсилюють соціальне напруження [2]. Тому сьогодні зміни розвитку сучасного українського суспільства вимагають позитивних зрушень у розвитку національної економіки та пошуку ефективних методів підвищення рівня та якості життя населення.

За цих умов необхідна реалізація виваженої державної соціальної політики, яка повинна забезпечувати соціально-економічне зростання країни та сприяти впровадженню нових методів, норм та державних стандартів рівня і якості життя для всього українського населення.

Стандартним інструментом при загальному порівнянні рівня життя різних країн світу, прийнято індекс розвитку людського потенціалу – інтегральний показник, який розраховується щорічно для міждержавного порівняння й вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості й довголіття. У 2010 р. на додаток до загального індексу було введено три нові індикатори: індекс людського розвитку, скоригований з урахуванням соціально-економічної нерівності, індекс гендерної нерівності та індекс багатомірної нерівності [5].

За роки незалежності, Україна послідовно втрачає свої позиції за індексом людського розвитку: з 45 місця у 1992 р. до 102 у 1995 р. У 2010 р., Україна покращила позиції до 69 місця, але, на жаль у 2014 р. втратила 12 позицій та опинилася на 81 місці серед 188 країн в світовому рейтингу. Україна має досить високий показник рівня освіти та близький до середньосвітового рівень очікуваної тривалості життя (68,5 років).

Відомо, що доходи країни залежать від обсягу виробленої продукції та послуг. Відповідно до рейтингу країн за ВВП за паритетом купівельної спроможності (далі ПКС) Україна займала 47 місце серед 188 країн світу за підсумками 2014 р. з абсолютним його розміром у 370,8 млрд дол. США (за даними Міжнародного валютного

фонду). За даними Світового банку 2011–2014 рр. Україна займала 45 місце серед 183 країн світу, випереджаючи Норвегію, яка за індексом людського розвитку посідає перше місце.

Безперечно рівень життя та добробут населення, залежить не лише від величини створеного ВВП країни, кількості населення, але й від того, яким чином відбувається розподіл національного доходу та ефективне використання суспільних фінансів (фондів споживання) поліпшує добробут громадян, натомість зубожіння, поглиблення диференціації населення за доходами, засвідчує неефективність політики держави в сфері перерозподілу та використання національного доходу, в тому числі і внаслідок високого рівня корумпованості чиновників. Свідченням на користь останнього є 130 місце країни (серед 168 країн світу) у рейтингу за індексом сприйняття корупції [3].

Необхідність дослідження основних причин зниження рівня життя населення та пов'язаних з цим потенціальних загроз для забезпечення сталого розвитку національної економіки, особливо актуалізується за сучасних складних соціально – економічних умов розвитку України.

Причинами зниження рівня життя населення України, в першу чергу рівня доходів, є:

- знецінення національної валюти (за два роки вартість національної валюти скоротилась у 3,25 рази). Через те, що Україна є імпортозалежною державою, значно підвищились ціни на імпортні та імпортозалежні товари (електронна та побутова техніка, одяг, медикаменти, газ тощо);
- втрата заощаджень через кризу у банківській системі України або їх істотне знецінення;
- замороження соціальних стандартів на рівні грудня 2013 р. у період з січня 2014 р. до серпня 2015 р. включно;
- збільшення комунальних платежів, здорожчання всіх без винятку товарів і послуг, як імпортного, так і вітчизняного виробництва;
- відсутність адекватної індексації доходів;
- введення оподаткування і обмеження розміру пенсій;
- введення оподаткування на нерухомість і заощадження;
- військові дії на сході країни.

У зв'язку з останнім, слід окремо виділити таку категорію громадян, як вимушені переселенці, для яких питання зниження рівня життя стоїть дуже гостро.

Наслідками істотного зниження рівня життя населення і відповідними загрозами для забезпечення сталого розвитку національної економіки можуть бути:

- збільшення відсотку працездатного населення за кордон і відповідно, зменшення трудового потенціалу країни. За розрахунками К. І. Якуби [1, с. 99], витрати на розвиток однієї людини, її становлення як кваліфікованого фахівця, починаючи зі стадії ембріону й до закінчення вищої освіти, становлять близько 1 млн 100 тис. грн (770 тис. грн від держави і ще 318 тис. вкладає сім'я), при цьому рентабельність витратна формування одиниці трудового потенціалу становить 200 % за фактичними цінами, а за ринковими – 500 %. Цифри засвідчують, наскільки вигідно державі вкладати в людину, але не за умов активної міграції, яка робить ці витрати марними;
- збільшення економічної активності населення, посилення напруги на ринку праці;
- збільшення кількості людей, що потребують державної соціальної підтримки;
- зменшення платоспроможного попиту населення, і через це скорочення ємкості внутрішнього ринку;

- зміна настроїв населення: виникнення соціальної напруги, невдоволення діями влади, погіршення криміногенної ситуації;
- загострення демографічної кризи;

Для покращення ситуації щодо рівня доходів населення можна запропонувати наступні заходи: підвищити прожитковий мінімум принаймні до його фактичного розміру; при оподаткуванні доходів громадян врахувати розмір сім'ї (кількість утриманців) у родині, як це практикується у країнах Європейського Союзу, – чим більша кількість утриманців – тим менша ставка оподаткування доходів фізичних осіб; проводити повну упереджу вальну індексацію доходів громадян; знизити податок на додану вартість для окремих категорій товарів та послуг (медикаменти, продукти харчування вітчизняного виробництва, комунальні послуги тощо).

Рівень життя є інтегральним показником розвитку суспільства. Його рівень безпосередньо залежить від рівня доходів населення і їх купівельної спроможності. Сьогодні в Україні спостерігається зниження купівельної спроможності, а від так і реальних доходів населення. Для їх підтримання пропонуємо збільшити соціальні стандарти, зменшити додаткове навантаження, знизити податок на додану вартість для окремих категорій товарів і послуг. Вищезазначені пропозиції можуть на нетривалий час компенсувати зменшення реальних доходів. Першочерговим, з огляду на довгострокову перспективу, є створення умов для розвитку вітчизняного виробника, який би виробляв продукцію з високою часткою доданої вартості, оскільки першоджерелом формування доходів населення є зростання продуктивності національної економіки на основі повної реалізації її трудового потенціалу.

Перспективами подальшого поліпшення умов у даному напрямку можуть бути проведення розрахунків, стосовно зниження податкового навантаження в залежності від кількості утриманців у родині, застосування різних ставок податку на додану вартість тощо.

Джерела

1. Кочемировська О. О. Розвиток трудового потенціалу як чинник економічного зростання України: аналіт. доп. / О. О. Кочемировська. – К.: НІСД, 2014. – 108 с.
2. Куйбіда М. Державне регулювання соціально – економічного розвитку регіонів / М. Куйбіда, К. Черніцина. – режим доступу: <http://lvivacademy.com/visnik5/fail/Kujbida/pdf>.
3. Лише на один бал піднялась Україна у світовому рейтингу сприйняття корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tiukraine.org/теги/індекс-сприйняття-корупції>.
4. Мандибура В. О. Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання / В. О. Мандибура. – К.: Парламентське вид-во, 1998. – 256 с.
5. Системи соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. – К.: Центр громадської експертизи, 2009, – 104 с.
6. Управління соціальним та гуманітарним розвитком: навч. посіб. / авт. кол.: В. А. Скуратівський, В. П. Трошанський, Е.М. Лібанова та ін.; за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трошинського: у 2 ч. – К.: НАДУ, 2009. – Ч. 1 – 456 с.
7. Яковлева Ю. К. Розвиток людського потенціалу як база для соціально-економічного розвитку / Ю. К. Яковлева // Культура народів Причорномор'я. – 2012. – № 220. – С. 122–126.

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН З МЕНЕДЖМЕНТУ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

На рубежі тисячоріч в Україні створюється нова система вищої освіти, що орієнтується на входження у світовий освітній простір. Відбувається зміна освітньої парадигми, пропонується новий зміст, інші підходи. Сьогодні бути грамотним фахівцем неможливо без оволодіння освітніми технологіями.

практичних вмінь та навичок ще на студентській лаві. Опанувати сучасними технологіями прийняття управлінських рішень, формування комунікативної компетентності, навичок роботи та керівництва групою, вміння застосовувати основні функції менеджменту в практику роботи організації найкраще допоможуть інтерактивні методи навчання. Їх застосування можливе як при всіх видах аудиторних занять, так і в самостійній роботі студента [1].

Всі освітні технології підрозділяються на 2 великі групи: технології, засновані на традиційних методах навчання, і технології, що базуються на використанні активних методів навчання і сучасних інформаційно-комунікаційних засобів. Технології, що відносяться до різних груп, відрізняються виконуваними дидактичними функціями, змістом, характером навчальної діяльності, механізмом зворотного зв'язку.

До складу традиційних освітніх технологій входять: догматична, роз'яснювально-ілюстративна, евристична (проблемне навчання).

До інноваційних освітніх технологій відносяться:

- тренінгові технології – орієнтовані на концептуалізацію практичного досвіду тих, яких навчають, і актуалізацію накопичених теоретичних знань (модифікації: тематичні і комплексні тренінги, аналіз конкретних ситуацій, ігрова технологія);
- програмоване навчання – спрямовано на засвоєння (запам'ятовування) гарно структурованих логічно вибудованих фреймів, що супроводжуються поопераційним контролем контролю і підкріпленням;
- мультимедійні технології – ряд функцій викладача виконують технічні засоби навчання [3].

Ключовим моментом тренінгових технологій є активні методи навчання, що орієнтовані на особистість студента, його усвідомлена участь у розвитку власних знань, професійних навичок, у тому числі навичок колективної роботи і творчого рішення конкретних проблем.

При використанні активних методів навчання варто враховувати такі особливості, як:

- активізація діяльності того, якого навчають, навіть поза залежністю від його суб'єктивного бажання брати участь у процесі навчання;
- підвищений ступінь мотивації й емоційності;
- виникнення прямих і зворотних зв'язків між викладачем і слухачем.

У порівнянні з традиційним, в інтерактивному навчанні змінюється сама роль викладача. Він поступається своєю активною роллю студентам і тільки спрямовує

ігровий процес навчання та розвитку, через соорганізацію взаємодії учасників, створює умови для їх ініціативи й творчого пошуку ефективних рішень конкретних ситуацій [1].

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальні дії відбуваються тільки шляхом постійної, активної взаємодії усіх його суб'єктів, які розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють та здійснюють. В основному воно здійснюється у формі рольової або ділової гри. Викладач в інтерактивному навчанні виступає як організатор процесу навчання, консультант, фасілітатор, який ніколи не “замикає” всі навчальні дії на собі. Головними у даній технології є зв'язки між студентами, їхня взаємодія та співпраця. Результати навчання досягаються взаємними зусиллями учасників процесу навчання, студенти беруть на себе спільну відповідальність за результати навчання [3].

Ключовим методом сучасної підготовки менеджерів є використання методу вивчення господарських та виробничих ситуацій – кейс–стаді. Обговорення кейсу є особливо корисним для розвитку навичок ідентифікації проблеми і розробки та аналізу альтернативних рішень. Крім того ефективно обговорення кейсу стимулює розвиток комунікативних здібностей, адже майбутнім управлінцям необхідно навчитись активно слухати один одного і точно висловлювати свої думки [4].

На сьогодні вже не має сумніву, що кейс-метод це необхідний педагогічний інструмент в менеджмент-освіті. Однак інтерактивне навчання не може бути обмежене тільки використанням кейс-стаді. Кейси не формують таких практичних навичок, як: вміння спостерігати; вміння приймати ефективні рішення; відповідальність за запропоновані альтернативи; важко заставити студентів приймати нестандартні рішення, імпровізувати.

Для формування цих навичок можливе застосування інших інтерактивних методів: ділових ігор, рольових ігор.

Найбільший успіх мають ігри щодо: проведення ділових переговорів; відкриття віртуальної організації із складанням установчих документів, штатного розкладу, формуванням відповідних наказів. До розробки і проведення ділових ігор слід висувати наступні вимоги: ділова навчальна гра має стати засобом закріплення навчальних знань і вмінь; слід розробляти правила гри, які формують необхідні якості майбутнього спеціаліста; слід передбачати проблемні ситуації, які потребують колективного мислення учасників під час аналізу умов і розробки спільних рішень [4].

Рольові ігри як спосіб інтерактивного навчання використовуються з метою формування вмінь прийняття управлінського рішення в конкретній ситуації, навичок поведінки в великих й малих групах, конструктивної взаємодії, управління конфліктами, формування адекватного само сприйняття та сприйняття інших учасників ділової ситуації [3].

Широкого використання в освіті набули Веб-квести. Веб-квест у педагогіці – проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернет [2]. Як зазначає А. Хуторський, Веб-квест (від англ. Web – павутина, Guest – пошук) – сторінки на сайтах в мережі Інтернет, що мають гіперпосилання на інші сторінки з певної теми [5].

Розробка та впровадження в навчальний процес сучасних інноваційних технологій навчання, їх інтеграція з уже наявними технологіями, сприяє підвищенню якості викладання навчальних дисциплін з менеджменту та адміністрування, формуванню компетентного фахівця-управлінця, забезпеченню високого рівня професійної підготовки фахівців зі спеціальності 073 “Менеджмент” здатних до роботи в сучасному бізнес-середовищі та навчанні впродовж усього життя.

Джерела

1. Баєва О. В., Новальська Н. І., Згалат-Лозинська Л. О. Основи менеджменту: практикум: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 524 с.
2. Гуревич Р. С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід: навч. пос. / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, Л. С. Шевченко; за ред. Р. С. Гуревича. – Вінниця: ТОВ фірма “Планер”, 2012. – 348 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академ-видав, 2004. – 352 с.
4. Новальська Н. І. Досвід впровадження сучасних освітніх технологій при викладанні навчальної дисципліни “Основи менеджменту” // Болонський процес: реалізація положень Болонської декларації в системі вищої освіти України: матеріали 5 Міжнар. наук. конф., м. Судак, Автономна Республіка Крим, 20–22 вересня 2005 р. – К.: МАУП, 2006. – С. 151–154.
5. Хуторской А. В. Современная дидактика: учебное пос. / А. В. Хуторской. – 2-е изд. перераб. – М.: Высш. шк., 2007. – 639 с.

В. О. ТЬОРЛО

канд. екон. н., НН ІМЕФ МАУП

В. В. МІРОШНИЧЕНКО

канд. екон. н., доц., НУ “Києво-Могилянська академія”

МОДЕРНІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ ЗА ПРИНЦИПОМ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ

Існуючий в наш час стан української економіки відзначається надзвичайно високою ресурсоемністю та значним рівнем забруднення всіх компонентів природного середовища. Найбільші обсяги відходів у нашій країні утворюються у видобувній промисловості – 73,6 % від підсумку, переробній промисловості – 18,2 %, сільському, лісовому та рибному господарствах – 2,9 %, електроенергетиці та газовому господарстві – 2,5 % [2].

Слід зазначити, що із накопичених відходів утилізується поки що тільки 28,6 %, а площа, що її займають відходи, в цілому по країні співставна з територією середньої за розміром області [2].

Господарство України відзначається також високим рівнем енергоспоживання. На одиницю виробленої продукції в нашій країні використовується значно більше електроенергії порівняно з розвиненими країнами Західної Європи. При цьому частка постачання енергії від відновлюваних джерел в загальному обсязі постачання первинної енергії за період 2010–2016 рр. зросла в Україні з 1,7 % до 3,9 % [2].

В Україні з листопада 2012 р. для суб'єктів господарської діяльності та приватних домогосподарств діють “зелені” тарифи на електричну енергію.

Але розміри та умови встановлення “зелених” тарифів не достатньою мірою заохочують суб'єктів господарювання для виробництва електроенергії з альтернативних джерел. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики, часто змінює тарифи [3].

Також розвиток альтернативних джерел енергії не є дешевим і вимагає значних капіталовкладень. Крім того, вказане виробництво електроенергії вимагає використання значних територій, з яких в наш час у освоєних в господарському відношенні регіонів не має.

Велике занепокоєння у фахівців-екологів викликає стан ґрунтового покриву нашої країни. Перш за все, мова йде про зниження його родючості, яка значною мірою залежить від рівня раціональної організації аграрного виробництва та сільськогосподарського землекористування.

В наш час сільськогосподарській продукції в структурі українського експорту належить провідне місце. В окремі роки її питома вага в загальній вартості експорту сягає 38–40 %. Тому якщо становище з використанням земельних ресурсів України найближчим часом кардинально не зміниться на краще, наша країна втратить значні обсяги валютних надходжень.

У зв'язку з тим, що аграрний сектор використовує переважну частину території країни (понад 65 %), а якість сільськогосподарської продукції через харчові ланцюги безпосередньо впливає на стан здоров'я населення, негативні екологічні наслідки сільськогосподарського виробництва повинні бути зведені до мінімуму [2].

В реалізації парадигми господарського розвитку України на екологічних засадах важливе значення має формування у населення відповідного “зеленого” світогляду. В цьому відношенні виховання повинно охоплювати всі ланки освітнього процесу, починаючи з дошкільних навчальних закладів і закінчуючи підготовкою фахівців вищої кваліфікації для різних рівнів управління та галузей господарства. Виходячи з існуючих в нашій країні реалій, програми навчальних дисциплін із “Зеленої економіки” повинні враховувати деструктивні зміни основних компонентів природного середовища, технологічну недосконалість переважної частини виробництва основних видів продукції, застарілість виробничої та соціальної інфраструктури, а також прогресивні моделі екологічно збалансованої економіки та можливі засоби комплексного вирішення проблем сталого розвитку [4]. При цьому екологічний підхід повинен бути також реалізований поряд з навчальним також у виховному процесі, що відзначається в низці міжнародних документів [1, 5, 6, 7, 8]. Він є основою всіх трансформаційних змін.

Джерела

1. Доповідь України до Конференції ООН зі сталого (збалансованого) розвитку Ріо + 20 (проект) / за ред. Л. Г. Руденка. – К.: Інститут географії НАН України, 2012. – 69 с.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрана.
3. Про внесення зміни до Закону України “Про електроенергетику” щодо коефіцієнтів “зеленого” тарифу для електроенергії, виробленої з використанням альтернативних джерел енергії [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2017. – № 4. – Ст. 47. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1804-19>. – Назва з екрана.
4. Мірошніченко В. В. Екологізація навчального процесу у вищих навчальних закладах України / В. В. Мірошніченко // Теоретичні аспекти та практичні проблеми управління, економіки та природокористування в Україні: матер. міжнар. наук.-практ. конфер. / відп. ред. І. О. Петровська. – К.: Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2017. – С. 141–143.
5. Стратегія ЄЕК ООН освіти для сталого розвитку: пер. з англ. – Одеса: Вид-во “Екологія”, 2005. – 44 с.
6. Declaration on Green Growth, adopted at the Meeting of the Council at Ministerial Level on 25 June 2009. Organization for economic cooperation and development [Електронний ресурс]. Paris, 2009. – Режим доступу: www.oecd.org/env/44077822.pdf. – Назва з екрана.
7. Europe 2020: a European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. European Commission. [Електронний ресурс]. Brussels, 2010. – Режим доступу: http://europa.eu/press_room/pdf. – Назва з екрана.
8. Зелений тариф, впровадження проектів для фізичних та юридичних осіб. Заробіток на альтернативній енергетиці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua>. – Назва з екрана.

ВИКЛИКИ ТА ПОЗИТИВНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Дослідження сучасних механізмів розвитку страхового ринку в Україні обумовлені необхідністю забезпечення сталого розвитку вітчизняних підприємств та домогосподарств в умовах зростання або нестабільності прояву різних груп ризиків в основних сферах (політико-соціальних, економічних технологічних) національних економік та глобальної економіки цілому. Вказані чинники визначають актуальність дослідження позитивних трендів та ризиків реформування страхового ринку, зокрема шляхом використання ПЕСТ-аналізу.

У поточному році, як і в попередні роки, у всіх сегментах страхового ринку України спостерігалася тенденція до зростання обсягу послуг. Так, за шість місяців 2018 року чисті страхові платежі збільшилися на 24 % і склали 16,7 млрд грн, чисті страхові виплати – на 27 % (5,9 млрд грн).

Розмір страхових резервів склав близько 24 млрд грн (+ 15,4 %). При скороченні на 14,5 % обсягу перестраховування, на 58,6 % збільшився розмір компенсації перестраховальників у страхових виплатах.

У 1 півріччі 2018 року укладено понад 36,6 млн договорів страхування з фізичними особами (+ 8,2 %), крім обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті, кількість договорів якого збільшилася на 12,8% до 65,5 млн. Врегульовано близько 1,35 млн страхових випадків, в тому числі 1,1 млн – пов'язаних з хворобами і нещасними випадками фізичних осіб, близько 128 тис. пошкоджень і викрадень автомобілів, а також наслідків ДТП, близько 30 тис. звернень за медичною допомогою наших громадян під час подорожей. Довгостроковим накопичувальним страхуванням життя охоплено понад 738 тис. громадян, довгострокові накопичення яких складають близько 8,1 млрд грн, за якими отримано інвестиційний дохід в розмірі 334 млн грн.

Загальний обсяг коштів страховиків, розміщених в банках, перевищив 15,4 млрд грн (65 % коштів небанківських фінансових установ в банках). Страховиками інвестовано в ОВДП більш 6,5 млрд грн, або 28% коштів, інвестованих в цей фінансовий інструмент підприємствами (крім банків).

Новими трендами розвитку вітчизняного ринку є підвищені темпи розширення сегменту роздрібного страхування, який в січні–червні – 2018 перевищив корпоративне страхування (від населення отримано страхових платежів на суму 8,6 млрд грн, а від підприємств – на 7,7 млрд грн. темпи зростання 22,7 % і 15,6 % відповідно). Крім того, страхові виплати страховиків населенню збільшилися на 25,2 %, підприємствам – на 29,5 % (відповідно, страхові виплати склали 3 млрд грн і 2,9 млрд грн).

Залишається нерівномірною активність різних груп страховиків – основну частку доходів забезпечує третина страховиків (90 компаній ризикового страхування і 10 компаній зі страхування життя при загальній кількості страховиків 291 компанія (31 страховик життя і 260 ризикові страховики). Вказані страховики забезпечили 97 % страхових виплат за половину 2018 року.

Позитивні тенденції участі в глобальній економіці: страховий ринок України увійшов в ТОП-10 найбільш динамічних ринків світу. За обсягом зібраних платежів у валютному еквіваленті в 2017 році страховий ринок України зайняв 61 місце в світі, а за темпами зростання увійшов до ТОП-10 найбільш динамічних ринків світу. За останні 10 років страхові компанії України здійснили страхових виплат населенню і підприємствам в розмірі понад 67 млрд грн, з яких 5,5 млрд грн відшкодовано завдяки співпраці з провідними іноземними перестраховиками та перестраховальними брокерами зі Швейцарії, Великобританії, Німеччини, Польщі, Австрії, США, Франції та ін.

До проблем розвитку страхового ринку України доцільно віднести: наявність негативної інформації щодо страхової індустрії, недостатній рівень якості активів страховиків, недосконалість методики формування страхових резервів по ризикових видах страхування, низький рівень клієнтоорієнтованості страховиків (неадекватна звітність страхових компаній і її закритість, складні умови страхових продуктів, наявність винятків, що скорочують обсяг страхового відшкодування), низький рівень розвитку комунікацій з клієнтами, зокрема низькі обсяги бюджетів страховиків на маркетинг, практично відсутня діяльність незалежних посередників – брокерів.

До основних проблем формування конкурентного середовища відноситься, з однієї сторони, нераціональне зростання конкуренції страховиків (особливо в промислових регіонах та під час публічних закупівель страхових послуг), а з іншого боку, обмежений обсяг страхових продуктів, відсутність толерантного ставлення до клієнтів, формування негативного іміджу щодо надійності страхування, невисокий рівень страхової грамотності населення.

Дослідники та практики вітчизняної страхової індустрії впевнені, що підвищення інвестиційного потенціалу, вибір оптимальної стратегії, ефективна комунікація та побудова довгострокових відносин з клієнтами можуть надати страхової організації значну конкурентну перевагу.

Пріоритетні глобальні тенденції в страхової індустрії в найближчі роки включають використання онлайн ресурсів для вибору страхового продукту, придбання електронних полісів, використання мобільних додатків, розширення надання особистої інформацією. IT-пріоритетами страховиків стануть широка інтеграція інформаційних систем, застосування елементів інтернету речей, штучного інтелекту та прискорення впровадження змін. Страховики будуть грати ключову роль в мінімізації, керуванні і передачі ризиків, пов'язаних з технологіями штучного інтелекту. Зокрема, в поточний період рекомендують сконцентруватися на п'яти аспектах – доступності програмного забезпечення, безпеки, обліку, відповідальності та етичних питаннях.

Страхові компанії повинні будуть визначати базові продукти, якісно врегулювати страхові збитки, ретельно аналізувати потреби і поведінку клієнтів, розробляти індивідуальні страхові пропозиції і додаткові послуги.

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АПЕКТ

Упродовж XX–XI ст. були застосовані майже всі можливі варіанти структурно-нормативних перетворень в оподаткуванні. Процеси інтеграції та глобалізації, синхронні податкові реформи все більше роблять національні податкові системи схожими одна на одну. При зростаючих вимогах фіскального і соціального характеру до податкових систем настає час задіяти повністю суб'єктивно-мотиваційний фактор у модернізації оподаткування, реалізація якого здійснюється через податкову політику, та адміністративні, організаційні та інформаційні технології.

Ефективна податкова система формується із урахуванням історичного досвіду, особливостей національного господарства, у відповідності до функцій податків та на підставі принципів податкової політики. Вона забезпечує баланс соціальної справедливості та економічної ефективності. Потреба у модернізації існуючої податкової політики України не викликає сумніву. Питання зміни, відповідно, податкової системи, постала особливо гостро. Оскільки, в умовах сучасного кризового періоду забезпечення необхідного рівня доходів і витрат державного бюджету та створення сприятливого для економічного розвитку середовища стають основними завданнями держави.

Тому досі, питання, та окремі аспекти податкової політики, її місце у державному регулюванні сталого економічного розвитку в Україні та за кордоном, розглядали і досліджують в сучасних працях, як українські, так і іноземні вчені – економісти, а саме: З. Варналій, Ю. Іванов, В. Андрущенко, Є. Балацького, О. Василик, Л. Сідельникова, Т. Меркулової, А. Славкової, В. Федосова, Р. Масгрейва, Ф. Кене, У. Петті, А. Сміт, Д. Черних, І. Янжул та ін.. У більшості представників законодавчої та виконавчої влади, наукових і підприємницьких кіл: зокрема О. Амоша та В. Вишневський визнають, що податкове законодавство України побудовано таким чином, що правильно розрахувати податкові зобов'язання практично неможливо [1]. Ще раніше, В. Мунтіян, доходить висновку, що існуюча податкова система негативно впливає на економіку держави, ведучи її по екстенсивному шляху розвитку, не дає можливості збільшити її конкурентоздатність [2].

У розробленому Міністерством фінансів проекті Стратегії реформування податкової політики України чітко зазначається, що “існуюча податкова система недостатньо ефективна, не забезпечує на належному рівні становлення конкурентного середовища, надання йому підтримки та економічного зростання” [3].

Розглядаючи концепції реформування податкової системи України заслужений економіст України О. Мірошніченко стверджує, що, до її основних недоліків відносяться [4, 5, 6]:

- фіскальна спрямованість податкової системи, регулююча функція якої не зорієнтована на стале економічне зростання внаслідок значного податкового навантаження на виробництво та недостатньо високий рівень оподаткування використання природних ресурсів;
- складність, неоднорідність та нестабільність, а в деяких випадках – суперечливість нормативно-правової бази оподаткування;

- наявність проблем, пов'язаних із застосуванням спрощеної системи оподаткування, зокрема випадки створення схем уникнення оподаткування та мінімізації податкових зобов'язань, дроблення середніх підприємств з використанням спрощеної системи оподаткування;
- значний розмір витрат на адміністрування окремих податків порівняно з доходами бюджету по них;
- недостатня узгодженість та ефективність діяльності Міністерства фінансів, Державної податкової служби, Державної митної служби щодо реалізації державної податкової політики, збирання і акумуляції в державному і місцевих бюджетах податків і зборів;
- нееластичність системи митно-тарифного регулювання, що не дає змоги оперативного регулювання на зміни кон'юнктури світового ринку, торговельних режимів в інших державах та структури вітчизняної економіки;
- недостатня урегульованість питання оподаткування доходів від інтелектуальної власності та незалежної професійної діяльності, що призводить до втрати надходжень податку з доходів фізичних осіб.

Враховуючи вищезазначене, нажаль, недосконалість податкової системи є слідством недосконалої податкової політики держави. Також, незважаючи на прийняття Податкового кодексу [13], механізм податкового регулювання в Україні залишається недостатньо ефективним і суперечливим.

Вищезазначене, зумовлює, саме, дослідження формування складових інституту податкової політики впливу на розвиток сталої економіки держави. Більше того, розробку ефективної податкової політики по праву визнають фундаментальним випробовуванням для будь-якої держави. В таблиці 1 схематично відображено процес і складові формування інституту податкової політики [7,9].

Таблиця 1

Формування складових інституту податкової політики

Норми	Зміст норми визначають на:	
	загальнотеоретичному рівні	практичному рівні
Базисні	Існуюча соціально-економічна модель (формація)	Обрана модель соціально-економічного розвитку
Додаткові	Інститут держави	Функції держави та відповідно рівень централізації доходів
Допоміжні, підтримуючі	Інститут інтересів	Політика доходів у державі
Ціннісні	Фундаментальні принципи оподаткування	Рівень економічної нейтральності оподаткування
Когнітивні	Інститути права, контролю та масово-роз'яснювальної роботи	Положення Податкового кодексу України

Держава повинна гарантувати стабільність основних принципів оподаткування, а механізми та правила їх дії мають бути зафіксовані в єдиному документі – Податковому кодексі України. Безперечно, у ньому повинна бути втілена сутність нової або оновленої податкової політики, яка не просто визначатиме траєкторію розвитку податкових відносин і податкового права, а поєднає тенденції і напрями реформувань у

податковій сфері зі стратегією економічного розвитку країни. І якщо сталося так, що в Україні до цього часу не діє Податковий кодекс України, то логічно, що з набуттям статусу країни з ринковою економікою, така стратегія також повинна зазнати відповідних трансформацій.

Разом з тим про формування нової податкової політики та проголошення чи уточнення її основоположних принципів, які враховують виклики нової реальності, практично не йдеться. Більш того, у запропонованих чисельних концепціях реформування податкової системи словосполучення “податкова політика” взагалі не використовується або розуміється як синонім словосполучень “податкова система”, “система оподаткування”. Таким чином, йдеться про системну кризу не податкової політики, а податкової системи, яка власне є механізмом реалізації цієї політики.

Отже, створення ефективної системи оподаткування неможливе без теоретично й практично обґрунтованої, зрозумілої для платника податку і працівників податкової служби з технічної і правової точок зору концепції податкової політики. Вона має визначити пріоритети податкових перетворень, будучи органічною частиною державної програми економічних реформуваль. Знайти її складові, означає реалізувати ту гармонійну узгодженість стабільності оподаткування з його гнучкістю, яка визначає головні тенденції при побудові будь-якої податкової системи.

Джерела

1. Амоша О. До питання про оцінку рівня податків в Україні / О. Амоша, В. Вишневський // Економіка України. – 2012. – № 8. – С. 15.
2. Мунтіян В. І. Бюджетна політика як чинник економічної безпеки України / В. І. Мунтіян // Проблеми національної безпеки в процесах державотворення: збірник праць. – Т. 1. – К.: КВІЦ, 2014. – С. 273–278.
3. Проект Стратегії реформування податкової системи України / Міністерство фінансів України. – <http://www.minfin.gov.ua>
4. Мірошніченко О. Стан та перспективи реформування податкової системи у забезпеченні економічної безпеки України / О. Мірошніченко // Вісник економічної науки України. – 2013. – № 2. – С. 100–105. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2013_2_27
5. Концепція реформування податкової системи України, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19.02.2007 р. № 56-р // www.rada.gov.ua
6. Про схвалення Концепції реформування податкової системи України Кабінету Міністрів України 2014р www.me.gov.ua/Documents/Download?id=5d8ee277
7. Клейнер Г. Б. Эволюция институциональных систем. – М.: Наука, 2004.
8. Меркулова Т. В. Институційні основи оподаткування та податкового регулювання економіки. Автореф. дис. доктора екон. наук. – К., 2006.
9. Модернизация экономики и выращивание институтов: В 2 кн. – Кн. 2: Институты: от заимствования к выращиванию. Опыт российских реформ и возможности культивирования институциональных изменений / Кузьминов Я. И., Радаев В. В., Яковлев А. А., Ясин Е. Г.; Отв. ред. Е. Г. Ясин; Гос. ун-т “Высшая школа экономики”. – М.: Изд. Дом ГУ ВШЭ, 2005.
10. Онишко С. В. Проблеми та можливості модернізації інституту податкової політики в Україні // Гроші. Фінанси. Кредит. – 2007. – С. 129–137.
11. Онишко С. В. Шляхи досягнення взаємозв’язку між окремими елементами податкової системи // Фінансово-кредитний механізм регулювання економічної стабілізації: Зб. наук. пр. – К.: Ін-т економіки НАН України, 1998. – С. 86–97.
12. Конституція України | від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
13. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

Л. С. ДОРОШЕНКО

канд. екон. н., НН ІМЕФ МАУП

Н. І. ЛАПИЦЬКА

доц. каф., НН ІМЕФ МАУП

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗАЙНЯТІСТЮ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Найголовнішим чинником успішної діяльності окремого підприємства галузі та економіки в цілому є трудовий потенціал, рівень якого формується в процесі інвестування в людський капітал. У зв'язку з цим загально важливою є об'єктивна необхідність його нарощування, ефективного використання та активізація трудової діяльності населення.

Згідно Закону України "Про зайнятість населення", повна зайнятість визначена, як зайнятість за нормою робочого часу відповідно до законодавства, колективного або трудового договору. Продуктивна зайнятість має забезпечувати ефективне суспільне виробництво та задовольняти потреби працівника на рівні не менше встановлених законодавством гарантій [1].

Становлення на розвиток вітчизняного ринку праці на сучасному етапі, як стверджується в численних наукових працях, характеризується високим ступенем складності та динамічними змінами.

Зокрема, спостерігається зростання питомої ваги працівників найманої праці, відбуваються суттєві зміни в їхній професійній та кваліфікаційній структурах, інтенсифікуються процеси як внутрішньої, так і зовнішньої міграції робочої сили. При цьому важливим завданням формування та розвитку ринку праці є оптимізація співробітництва праці та капіталу, узгодження їхніх економічних інтересів і практичних дій.

Одночасно слід підкреслити нездатність ринкового механізму повною мірою забезпечити відтворювальні процеси в соціально-трудових відносинах, що об'єктивно обумовлена необхідністю державного регулювання в даній сфері. Реалізація права громадян на працю та підприємницьку діяльність, впливає також із положень концепцій людського розвитку, який є одним з найважливіших стратегічних завдань держави. Вказане передбачає повну і продуктивну зайнятість населення.

Аналіз даних Державної служби статистики України та державної зайнятості показав, що в поточному році спостерігаються позитивні тенденції у сфері зайнятості населення І півріччя 2018 року. У порівнянні з відповідним періодом минулого року зросла на 162 тис. осіб і становила 16,3 млн. осіб, рівень зайнятості зріс на 0,8 %, чисельність безробітного населення скоротилась на 109 тис. осіб і становила 1,6 млн. осіб, рівень безробіття скоротився на 0,7 % [2].

Однак, в даному контексті слід зауважити, що наведені дані певним чином могли бути обумовлені значною зовнішньою трудовою міграцією. Так, в 2017 році, лише суб'єктами господарювання, що мають ліцензію з посередництва у працевлаштуванні за кордоном, було працевлаштовано 83,8 тис. осіб.

Заслуговує на увагу також якість зайнятості. В першу чергу, це стосується розподілу зайнятих за окремими сферами. За даними Державної служби статистики Укра-

їни, зайнятість в аграрному секторі складала 19,1, промисловості – 15,1 і в середньому – 65,8 %. В той же час відповідна пропорція за даними статистичної служби ЄС для 28 країн-членів була не актуальною: 5 %, 21,9 % і 73,1% [2].

Наведені дані свідчать про необхідність прискорення темпів зростання продуктивності праці в аграрному секторі промисловості нашої держав.

Протягом першого півріччя 2018 року, роботодавці надали інформацію центрам зайнятості про наявність 879,7 тис. вакансій, що на 9 % більше, ніж у відповідному періоді попереднього року. Однак аналіз структури вакансій за видами економічної діяльності свідчить про збереження негативних рис. Зберігаються переважно частки вакансій в аграрному секторі та промисловості. В той же час сфери діяльності, орієнтовані на інноваційні процеси, залишаються не значними [3]. Так, частка вакансій в сфері професійної, наукової та технічної діяльності в січні – вересні 2018 року складала 1,7 %.

Негативний вплив на рівень трудового потенціалу має зовнішня трудова міграція. Це підтверджує аналіз вікового і освітнього складу громадян, працевлаштованих за кордоном (за даними форми №1 – ПА “Інформація про кількість працевлаштованих громадян”).

Так, із загальної кількості працевлаштованих громадян за кордоном у 2017 році, особи віком 18–24 роки складало 21 %, віком 25–35 років – 47 %. Майже половина мігрантів мали повну вищу освіту, біля сорока відсотків – професійно – технічну.

Близько половини (47,7 %) зовнішніх мігрантів мали високий рівень професійної підготовки. А саме: в їх складі фахівці становили – 14,9 %, професіонали 11,8 % робітники з обслуговування, експлуатації устаткування та машин – 11,6 %, кваліфіковані робітники з інструментом – 9,4 %.

Слід підкреслити, що незадоволений попит вітчизняних роботодавців за професійними групами співпадає зі структурою громадян, працевлаштованих за кордоном.

Не дивлячись на деякі зниження рівня безробіття, більше півтора мільйони осіб залишаються не зайнятими. Звертає увагу на себе те, що майже третина безробітних складають особи віком від 15 до 29 років, 31 % – особи у віці від 30 до 39 років. Така ситуація негативно впливає на формування і збереження трудового потенціалу як на рівні суспільства, так і кожного тимчасово незайнятого громадянина [2].

Зайнятість населення є важливою складовою якості життя. Необхідно підкреслити позитивну залежність між рівнем зайнятості і якістю робочих місць. В європейських країнах приділяється значна увага визначенню ключових складових якості робочих місць. На міжнародному рівні відповідні положення сформульовані МОТ.

Найзагальніше розуміння поняття “якість робочого місця” включає наступні характеристики: справедлива заробітна плата, що забезпечує пристойний рівень життя враховуючи навички і комплектацію; належні умови праці, в тому числі адекватне робоче місце і можливість поєднувати роботу з особистим життям; здоров'я і безпеку на робочому місці; доступ до професійної підготовки, підвищення кваліфікації безперервної освіти, гарантії зайнятості, колективне представництво та ведення колективних переговорів; недопущення дискримінації та рівність; доступ до соціального забезпечення.

Викладене дозволяє зробити наступні висновки:

- необхідно на державному рівні виробити перспективне бачення моделі зайнятості населення, яка передбачала б не лише збільшення кількісних показників, а в першу чергу забезпечення якісних зрушень у сфері праці з урахуванням сучасних реалій в країні, так і на міжнародному рівні;

- розробити систему стимулювання створення робочих місць, які відповідають визначеним критеріям їх якості;
- активізувати діяльність щодо детінізації трудових відносин;
- сприяти зайнятості зайнятості соціально вразливих категорій населення, в першу чергу, молоді, людей похилого віку, людей з інвалідністю.

Джерела

1. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI [Електронний ресурс].
2. Безробітне населення (за методологією МОП) за тривалістю пошуку роботи у 2000-2017 роках // Державний комітет статистики України: Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Про затвердження Порядку надання роботодавцю дотації на створення додаткових робочих місць для працевлаштування безробітних: Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 10.01.2001 р. № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0075-01>

КРИЗОВІ ЯВИЩА: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

В умовах сьогодення сутність поняття кризи (від грец. *krisis* – вихід, закінчення, суд і вище справедливе покарання) трактується як крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі, що загрожує її життєстійкості в навколишньому середовищі [4, с. 586]. Криза є важелем оновлення економічної системи, хоча і докорінно порушує її стійкість. В умовах розвитку будь-якої економічної системи постійно відбувається протистояння стабільного стану економіки та кризового, ці два поняття є антагонізмами. Кризовий стан та стабільність існують у тісній взаємодії, адже, долаючи кризові стани, стабільність економіки підвищується. Для більш детального розуміння сутності поняття криза та можливих причин її виникнення вважаємо за доцільне проаналізувати наукові погляди на ці явища видатних вчених. Видатні класики економічних вчень К. Маркс і Ф. Енгельс, керуючись аналізом капіталістичної економічної системи і дослідженням розбалансованості і неузгодженості ринкових відносин, запропонували теорію порушеної рівноваги ринку. Їх послідовник В. І. Ленін трактував економічні кризи як фази капіталістичного циклу, під час яких відбувається насильницьке відновлення порушених у процесі розвитку капіталістичної економіки основних пропорцій відтворення [2]. М. І. Туган-Барановський наголошував на тому, що криза відбувається насамперед через те, що розподіл виробництва є непропорційним, а виробники засобів виробництва не в змозі вилучити капітал зі своїх підприємств, до того ж сама громіздкість цього капіталу у вигляді будівель, машин тощо вимагає продовження виробництва, отже, як наслідок, перевиробництво засобів виробництва є неминучим [5, с. 325]. Попри те, що історичний аспект дослідження сутності економічної кризи є надзвичайно довготривалим, сучасні наукові думки не мають єдності в підходах до трактування сутності та причин виникнення економічної кризи.

Об'єднуючи здобутки науковців у цій царині, можна сформулювати основні ознаки явища, яке в сучасному розумінні прийнято називати економічною кризою, такі як перевиробництво товарів порівняно із платоспроможним попитом на них, значне скорочення обсягів виробництва, дефіцит вільних грошових засобів, необхідних для платежів, збільшення кількості безробітних, падіння рівня заробітної плати найманих працівників та рівня прибутку підприємств, зростання цін, дезорганізація грошової та кредитної системи.

З огляду на вищенаведене вважаємо за доцільне запропонувати авторське трактування сутності поняття “криза” як сукупності кількісних та якісних перетворень, що, як правило, в кінцевому результаті призводять до потенційно негативних наслідків функціонування економічної системи.

Криза, яка зазвичай торкається всіх аспектів функціонування та розвитку суспільства, є політичною, але через певний проміжок часу перетворюється в економічну кризу. Наслідком соціальних та економічних змін є психологічні кризи, вони проявляються у вигляді стресу, який набуває масового характеру; це почуття непев-

ності, паніки, страху за майбутнє, незадоволеності роботою, правовою захищеністю та соціальним станом.

Наслідком криз недоспоживання представники неокласичної та ліберальної шкіл називають умовне надвиробництво. Отже, ефективним засобом уникнення кризи, на їхню думку, є стимулювання споживання.

Характерною ознакою кризи є порушення рівноваги грошового обміну, тобто порушення основного закону макроекономіки – закону грошового обміну. За умов стабільної економіки, тобто за умов стабільного рівня виробництва і стабільної швидкості обороту грошей, в монетаристській економічній політиці панує твердження про те, що інфляція визначається як добуток відносного дефіциту бюджету та швидкості обороту грошей. Враховуючи, що інфляція залежить не тільки від дефіциту бюджету, а й передусім від спаду чи приросту виробництва, від обсягів бартеру, розміру кредитування комерційних банків національним банком, неконтрольованого приросту швидкості обороту грошей, ступеня лібералізації зовнішньоекономічної діяльності; пов'язана з затримкою зарплати, зберіганням коштів населенням та розрахунками в іноземній валюті, рівнем “втєчі” капіталу за кордон, та ін., можна стверджувати, що для України емісія грошей була би другорядним чинником, якби банківська система була взаємопов'язаною з виробництвом України, а в межах держави не порушувала б закону макроекономіки – закону обміну грошей. Потрібно врахувати, що подолати інфляцію без відродження власного виробництва неможливо [3]. Основою заходів із виведення економіки України з кризового стану є покращення соціально-економічного рівня життя населення, відновлення виробничих потужностей вітчизняних підприємств. Важливу роль відіграє впровадження заходів щодо державної антикризової політики, регулювання інвестиційних процесів, зайнятості населення, накопичення капіталу та економічного росту економіки.

У сучасній науковій літературі триває полеміка щодо визначення сутності та природи криз у розвитку соціально-економічної системи. Існувала точка зору, що кризи є характерною рисою капіталістичного способу виробництва і повинні бути відсутні за соціалістичного ладу [1, с. 331].

Навіть несуттєві порушення функціонування економічного механізму країни можуть бути спричинені різними внутрішніми або зовнішніми чинниками та здатні викликати низку негативних тенденцій, які мають вплив на економіку не тільки у слаборозвинених країнах і тих, що розвиваються, а й у розвинених країнах світу. Така ситуація виникає через низку причин, однією з яких є недосконалість самого механізму регулювання господарського комплексу, нехтування економічними законами розвитку суспільства. Це приводить до порушення рівноваги між попитом та пропозицією, збою у системі ціноутворення і росту інфляції та безробіття. Досліджуючи історичні та сучасні аспекти виникнення та розвитку економічних криз, а також їх наслідки для суспільства, можна дійти висновку, що кожна соціально-економічна криза у світовому суспільстві несе потенційну загрозу економіці країни. Криза не виникає спонтанно і не зникає раптово. Запропоноване нами визначення сутності поняття “економічна криза”, на наш погляд, змістовно уточнює економічну сутність досліджуваного поняття. Доцільно зазначити, що розроблення і побудова абсолютно нових механізмів ефективного регулювання економіки, які містять у собі техніко-економічні відносини господарського механізму, є надзвичайно важливим фактором впливу на соціально-економічний стан країни. Під час виникнення серйозних загроз національній економіці важливим елементом стабілізації є активне втручання держави на основі практичної реалізації прогресивної економічної політики.

Джерела

1. Антикризисное управление: учебник / [под ред. проф. Э. М. Короткова]. – [2-е изд., доп. и перераб.]. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 620 с.
2. Большая советская энциклопедия / [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/153218>
3. Демчук Н. І Циклічність та негативні наслідки фінансово-економічної кризи в Україні [Електронний ресурс] / Н. І. Демчук // Ефективна економіка. – 2009. – № 4. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>
4. Міждисциплінарний словник з менеджменту: навч. посіб. / [Д. М. Черваньов, О. І. Жилінська, М. В. Петровський та ін.]; за ред. Д. М. Черваньова, О. І. Жилінської. – К.: Нічлава, 2011. – 624 с.
5. Туган-Барановский М. И. Избранное: Периодические промышленные кризисы. История английских кризисов. Общая теория кризисов. – М.: Наука – РОССПЭН, 1997. – 576 с. 11. Экономический словарь / [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://vseslova.com.ua/word/Экономические_кризисы-124634

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНОЮ СОЦІАЛЬНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

Глобалізація ринку та перехід України до сталого економічного розвитку не лише визначають напрями управління новітніми технологіями у відповідних галузях, але й виступають об'єктивною закономірністю трансформаційного суспільства. Інтеграція нашої країни до європейського і світового співтовариств потребують певних змін в сучасній практиці управління корпоративною соціальною відповідальністю, виникає необхідність запровадити взаємодію не тільки держави і бізнесу, а також бізнесу і суспільства, які б дозволили посилити взаємну відповідальність усіх учасників суспільного життя та процесу управління загалом, потрібно створити певні умови для їх існування. Незважаючи на стрімке поширення впровадження КСВ в західних компаніях, на вітчизняних підприємствах ці процеси перебувають у зародковому стані, в першу чергу це пов'язано з відсутністю в Україні науково-методичних засад, загальноприйнятих стандартів і моделей корпоративної соціальної відповідальності. Українському бізнесу поки що не вистачає знань і чіткого уявлення всієї важливості впровадження такої діяльності, він недостатньо проінформований про переваги та користь, які можна почерпнути від впровадження методів та принципів соціальної відповідальності в умовах інформаційного суспільства, яке трактує сьогодні. Саме застосування новітніх бізнес-технологій, smart економіки з її принципами інтелектуалізації, інституціоналізації та виокремлення крос-культурних особливостей дасть змогу українському бізнесу вийти на новий рівень і сформувавши сучасний імідж соціально-орієнтованої компанії.

В сучасних умовах наукове вивчення особливостей розвитку концепцій управління корпоративною соціальною відповідальністю у світі проводяться такими зарубіжними науковцями, як Г. Боуен, Д. Вайс, Д. Віндзор, Т. Доналдсон, Р. Каплан, А. Керол, Т. Левітт, Д. Нортон, М. Фрідман саме їхні праці є фундаментом класичного розуміння корпоративної соціальної відповідальності. Не можна залишити поза увагою і українських вчених, таких як: Матвійчук Л. О., Хорева Л. В., Остапенко Г. Ф., Петренко Ю. М., Шокола Я. В., Теодорович М. Л., Цуциева О. Т., Гобозова А. Т. та іншими. Незважаючи на те, що різним аспектам розвитку та управління корпоративної соціальної відповідальності присвячено немало наукових праць, разом з тим, у теорії та практиці управління корпоративною відповідальністю, особливо в Україні, залишається багато проблемних і малодосліджених питань.

Метою статті є визначення поняття корпоративної соціальної відповідальності, дослідження сучасного стану наукової думки стосовно методів та інструментів управління корпоративною соціальною відповідальністю, як економічної діяльності сучасного підприємства.

Особливості трактування поняття "соціальна відповідальність" в Україні визначає основні результати соціальної діяльності. Звертаючи увагу на думки дослідників соціальна відповідальність бізнесу є усвідомлення користі та ефективності від використання ринкових механізмів вирішення соціальних проблем у гармонійному поєднанні їх з державним регулюванням. Таким чином, активне й регулярне вико-

нання підприємствами соціально відповідальних заходів зменшить вплив сучасного державного впливу. Поштовхом до розвитку соціальної відповідальності бізнесу стала об'єктивна потреба підприємств, які зацікавлені у співпраці зі стейкхолдерами, у роботі висококваліфікованих спеціалістів, підвищенні своєї конкурентноздатності та певному інтересі бізнес-ангелів і партнерів до проявів їх активності. Вихід на внутрішній ринок великих іноземних компаній дав новий поштовх до розвитку соціальної відповідальності, в результаті чого почав формуватися вітчизняний інститут соціальної відповідальності, про що активно обговорюють як у ділових колах, так і на підприємствах загалом.

На сьогодні соціальна відповідальність в Україні знаходиться на стадії свого становлення. Найактивнішими у цій сфері є представництва іноземних компаній, які переносять на українське підгрунтя сучасні світові практики, принципи і стандарти, а також найбільші українські підприємства. В Україні ще не сформувалася власна модель соціальної відповідальності. Це можна підтвердити результатами опитування підприємств щодо необхідності впровадження СВ: було виявлено, що лише половина опитаних (53,3 %) підтримують ідею запровадження політики соціальної відповідальності, 41,1 % – не вважають це за потрібне, а останні 5,6 % компаній зазначили, що не бачать ніякого сенсу в запровадженні такої практики. Майже третина вітчизняних компаній заявила, що не здійснює заходи із соціальної відповідальності й для більшості з них ці заходи не є актуальними через брак коштів. Кожна десята компанія вважає, що ця функція належить державі, а не бізнесу. І лише 29,6 % підприємств мають власну стратегію СВ [2, с. 47].

Корпоративна соціальна відповідальність на сьогодні є світовою тенденцією формування відповідального бізнесу з стійкою позитивною траєкторією розвитку, яка підкріплюється міжнародними договорами та відповідними організаціями, світовими та національними стандартами, а також суттєвим підвищенням відповідних очікувань суспільства до соціальновідповідального розуміння діловими колами завдань своєї діяльності.

Так наприклад Березіна О. Ю. [1, с. 98–100] пропонує методику визначення рейтингу соціальної відповідальності корпорації у сфері трудових відносин на основі кількісної оцінки КСВ. Рейтинг соціальної відповідальності корпорації визначається послідовно 1) через розрахунок часткових соціально-трудова показників (їх 24), згрупованих за шістьма предметними областями: загальні показники (індекс соціальної відповідальності, індекс перспективного розвитку, співвідношення соціальних інвестицій та прибутку тощо); показники зайнятості (частка звільнених протягом досліджуваного періоду з ініціативи роботодавця в загальній чисельності працівників, коефіцієнт плинності кадрів тощо); оплати праці (співвідношення середнього розміру заробітної плати працівників корпорації з середнім по галузі, частка витрат на оплату праці в собівартості продукції тощо); охорони праці (коефіцієнт виробничого травматизму, витрати на покращення умов праці в розрахунку на одного працівника корпорації тощо); навчання та охорони здоров'я працівників (витрати корпорації на охорону здоров'я працівників в розрахунку на одного працівника, частка працівників, що проходять щорічний медичний огляд коштом корпорації в загальній чисельності працівників тощо), 2) складання рейтингу за предметними областями (6) і визначення інтегрованого рейтингового показника КСВ. Методика, на думку автора, дозволяє порівняти неспівставні (за одиницями виміру) часткові показники та визначити рейтинг соціальної відповідальності корпорації.

Система управління КСВ, на думку О.В. Піменової, передбачає: 1) визначення зовнішніх і внутрішніх обмежень; 2) визначення цільового стану системи і цільо-

вих критеріїв; 3) аналіз поточного стану системи; 4) визначення політик і програм соціальної відповідальності; 5) використання механізму управління [4]. Окрім зазначених складових управління в КСВ, сьогодні досить активно формується така її складова як “Управління стейкхолдерами”. Термін стейкхолдер (англ. – stakeholder) є сучасним поняттям, яке описує людину, групу осіб або окремі організації, чії дії, поведінка або рішення можуть впливати на діяльність компанії. За стандартною класифікацією стейкхолдерів поділяють на внутрішні (працівники та засновників компанії, фактичні інвестори тощо) та зовнішні (споживачі продукції, постачальники, посередники, представники суспільства та держави, а також безпосередньо навколишнє середовище тощо). Управління стейкхолдерами має здійснюватись на наступних засадах: повага до думки стейкхолдерів; підприємство має не тільки пасивно підлаштовуватись під стейкхолдерів, а й активно управляти ними; інтереси стейкхолдерів не завжди мають під собою фінансову основу; необхідно здійснювати постійний моніторинг стейкхолдера, оскільки не можливо керувати об’єктом, який не вивчений; своєчасне інформування та взаємодія на регулярній основі із стейкхолдерами; дотримання взятих зобов’язань і вимога їх дотримання від зацікавлених сторін [2]. Пропонуються різні методи управління стейкхолдерами, але які можуть доповнювати один одного: 1) розроблення та ведення “карти стейкхолдерів” (ідентифікація, ранжування та формування механізму взаємодії із стейкхолдерами); 2) стейкхолдер-аналіз економічних проєктів з розробленням ієрархічної багаторівневої системи критеріїв на засадах загального підходу аналізу ієрархій; 3) формування процедури управління стейкхолдерами на засадах їх важливості у відповідності до життєвого циклу підприємства. З погляду значення фінансів підприємства, сучасні дослідники описують специфіку КСВ її впливом як на ефективність усієї діяльності підприємства, так і на окремі види його діяльності: фінанси, маркетинг, а також відповідна інституціоналізація управління персоналом та виробничою функцією, як новий спосіб конструювання бізнес-процесів.

КСВ сьогодні є світовою тенденцією формування відповідального бізнесу з стійкою позитивною траєкторією розвитку, яка підкріплюється міжнародними договорами та відповідними організаціями, світовими та національними стандартами, а також суттєвим підвищенням відповідних очікувань суспільства до соціально відповідального розуміння діловими колами завдань своєї діяльності.

Крос-культурні особливості сучасного розвитку соціальної сфери передбачає, що головною умовою щодо поліпшення політики соціальної відповідальності є врахування інтересів суспільства. Прислухаючись до громадської думки та побажань спільноти, бізнес приймає більш раціональні рішення. Знаючи, чого очікують громадяни, організації можуть ефективніше витратити матеріальні і фінансові активи для інвестування соціальних програм. Будь-який роботодавець зацікавлений у відтворенні робочої сили, формуванні та збереженні стабільних і висококваліфікованих трудових колективів. Підвищення оплати праці на основі соціальних переговорів, заходи з підвищення кваліфікації, так звані соціальні пакети стали важливими складниками в роботі багатьох фірм. Велике значення має участь у фінансуванні і розвитку системи соціального забезпечення і системи соціальної підтримки у цілому. Тим самим корпоративна соціальна відповідальність стає сьогодні життєво важливою необхідністю.

Щоб підвищити рівень зацікавленості бізнесу в упровадженні КСВ, державі перш за все потрібно розглянути пільгове оподаткування для компаній, які впроваджують корпоративну соціальну відповідальність та безпосередньо зменшити адміністративний тиск органів влади. Також українські підприємці наполягають на розробленні та прийнятті Національної стратегії розвитку соціальної відповідальності,

що допоможе розвитку КСВ у країні. Пропонується періодично проводити інформаційно-ознайомчу кампанію з питань соціальної відповідальності як для споживачів, так і для самих підприємців, упровадити принципи КСВ у діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування. Всі ці інструменти повинні вивести розвиток корпоративної соціальної відповідальності в Україні на належний рівень [7, с. 42]. Ще одне складне завдання, що стоїть перед компаніями, які впроваджують у свій бізнес політику корпоративної соціальної відповідальності, – досягнення балансу інтересів і потреб стейкхолдерів, що мають на організацію певний вплив або схильних до неї. До них можна віднести акціонерів, профспілки, громадські організації, постачальників, кредиторів, персонал організації тощо. Причому дії, які вимагаються від корпорації, можуть бути абсолютно різними – від використання більш екологічно чистих матеріалів у виробництві до задоволення інтересів конкретних некомерційних організацій. Порушення цього балансу може призвести до серйозних конфліктів, які можуть спричинити неприємності для компанії, як фінансові (зниження доходів), так і ділові (наприклад, утрату репутації).

Розвиток соціальної відповідальності бізнесу в Україні повинна характеризуватися наступними аспектами:

1. Влада й бізнес повинні бути представлені одними особами.
2. Соціально активне поведіння (як функціональне завдання влади) повинне прямо впливати на репутацію бізнесу загалом.
3. Соціально відповідальний бізнес повинен одержувати конкурентні переваги:
 - з'являється доступ до інтелектуального капіталу через широкі можливості мотивації персоналу;
 - збільшується цінність бренду й поліпшується імідж компанії.
 - соціальна відповідальність бізнесу впливає на вартість акцій компанії, збільшує репутаційний капітал бізнесу, тобто гудвіл (goodwill).
 - соціально відповідальна компанія більш приваблива для зовнішніх інвесторів.

Висновки. КСВ сьогодні розвивається швидкими темпами, її значення в системі менеджменту підприємства зростає у зв'язку з еволюційними процесами створення економіки smart – варіанту. Досягнення найбільших результатів у створенні суспільного блага за допомогою практик КСВ можливе тільки за умови системного підходу до неї, що передбачає довгострокове планування, оцінку соціального ефекту і безперервну взаємодію з представниками місцевої громади. У відповідності до такої тенденції інституціоналізація економіко-організаційного механізму підприємства під впливом КСВ відбувається в поєднанні трьох основних компонентів “екологізація, інтелектуалізація та соціалізація”. Досягнення підприємством конкурентних переваг завдяки КСВ залежить від формування на підприємстві конкретних управлінських процедур, методів, принципів та механізмів здійснення КСВ. Успішна організація зазначеного можлива тільки з поширенням концепції у всьому бізнес-співтоваристві та з підвищенням інформованості і розуміння підприємцями значущості і вигідності такої діяльності як для суспільства, так і для самої компанії. За наявності своєчасного наукового забезпечення цих процесів та відповідної систематизації завдань, функцій, механізмів, інструментарію і своєчасної ідентифікації сучасний стан розвитку КСВ в Україні досягне зовсім інших результатів.

Джерела

1. Березіна О. Ю. Кількісна оцінка соціальної відповідальності корпорацій / О. Ю. Березіна // Вісник Української академії банківської справи. – 2012. – № 1(32). – С. 97–101.

2. Калінеску Т. В., Ліхоносова Г. С., Альошкін В. С. Соціальна відповідальність: підручник / Т. В. Калінеску, Г. С. Ліхоносова, В. С. Альошкін. – Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. – 472 с.
3. Колесник М.В. Методологічні аспекти управління корпоративною соціальною відповідальністю: фінанси, маркетинг та smart-інституціоналізація / М. В. Колесник // Фаховий збірник наукових праць Національного Авіаційного університету “Проблеми системного підходу в економіці”. – Вип. 6(62). – Київ: НАУ, 2017. – С. 150–157.
4. Перекрестов Д. Г., Поварич И. П., Шабашев В. А. Корпоративная социальная ответственность: вопросы теории и практики : монография / Д. Г. Перекрестов, И. П. Поварич, В. А. Шабашев. – М.: Издательство “Академия Естествознания”, 2011. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.rae.ru/monographs/139-4596>
5. Резник Г. А. Управление социальной ответственностью на основе системы сбалансированных показателей / Г. А. Резник, Д. В. Волокушин. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=4535>.
6. Рибак А. І. Управління зацікавленими сторонами в проєктному менеджменті: монографія / А. І. Рибак, І. Б. Азарова. – Одеса:ОДБА, 2017 – 145 с.
7. Никитина Л. М. Основные содержательные характеристики системы корпоративной социальной ответственности / Л. М. Никитина // Вестник ВГУ. – 2010. – № 1. – С. 78–85.

Т. С. ДОМКІВ

завідувач лабораторією-полігоном кібербезпеки, ФКІТ МАУП

О. Г. ЧОЛИШКІНА

канд. техн. н., декан ФКІТ МАУП

КРИПТОАНАЛІЗ АЛГОРИТМІВ ШИФРУВАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ CUDA

Вибір необхідного ступеня захисту інформації та засобів її забезпечення є важливим завданням і повинен враховувати ряд параметрів: рівень секретності інформації; її вартість; час, протягом якого вона повинна залишатися в таємниці і т.д. Проблема захисту інформаційних ресурсів в даний час набуває все більш важливого значення.

Як відомо, далеко не всі присутні на ринку криптографічні засоби забезпечують обіцяний рівень захисту. Системи і засоби захисту інформації (СЗІ) характеризуються тим, що для них не існує простих і однозначних тестів, що дозволяють переконатися в надійному захисті інформації. Але якщо говорити про найпростіші, доступні кожному користувачеві, заходи захисту інформації, то серед них неодмінно виявиться паролний захист, який дозволяє запобігти несанкціонованому доступу до інформації.

Дані про продажі і фінансові потоки, клієнтська база даних, бухгалтерська та управлінська звітність, аналітичні звіти і прогнози – вся ця інформація необхідна як для успішного ведення операційної діяльності компанії, так і для прийняття стратегічних рішень про розвиток бізнесу. Доступ без пароля до більшої частини подібної інформації, як правило, неможливий. Така елементарна політика безпеки в будь-якій компанії.

Необхідно вирішити задачу відновлення доступу до зашифрованих даних. Чим суворіше політика безпеки, тим складніше обійти захист. Однак, в більшості випадків відновити доступ до інформації можна.

Перш за все доцільно обрати для дослідження той формат документа, який є найбільш загальноживим [1].

На основі результатів з рис.1 для дослідження було обрано формат файлу PDF.

Приклад тривалості підбору паролів

У табл. 1. представлено оціночний час повного перебору паролів в залежності від їх довжини. Передбачається, що в паролі можуть використовуватися 36 різних символів (латинські літери одного регістра + цифри), а швидкість перебору складає 100 000 паролів в секунду (на *Pentium 100*) [2].

З таблиці наведеної вище можна зробити висновок, що час повного перебору паролів є занадто великим для використання на практиці, тому виникає задача мінімізації часу за допомогою розпаралелювання обчислювальних процесів.

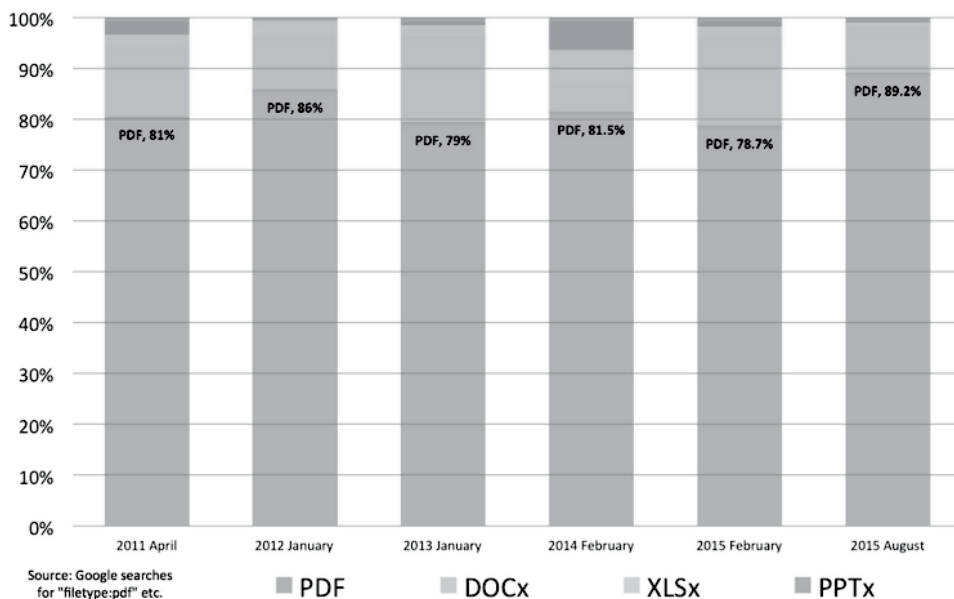

Рис. 1. Результати дослідження типів файлів для зберігання інформації

Таблиця 1

Оціночний час повного перебору паролів

К-сть знаків	К-сть варіантів	Стійкість	Час перебору
2	1296	10 біт	< 1 сек
4	1 679 616	21 біт	17 секунд
6	2 176 782 336	31 біт	6 годин
10	$3,6561584 \times 10^{15}$	52 біта	1 162 роки
12	$4,7383813 \times 10^{18}$	62 біта	1505615 років

Розпаралелювання процесів було реалізовано за допомогою технології CUDA.

CUDA – програмно-апаратна архітектура паралельних обчислень, яка дозволяє істотно збільшити обчислювальну продуктивність завдяки використанню графічних процесорів [3].

У порівнянні з традиційним підходом до організації обчислень загального призначення за допомогою можливостей графічних API, у архітектурі CUDA відзначають наступні переваги:

- Розподілена між потоками пам'ять (shared memory) розміром в 16 Кб може бути використана під організований користувачем кеш з більш широкою пропускнуою спроможністю, ніж при вибірці з звичайних текстур.
- Більш ефективні транзакції між пам'яттю центрального процесора і відео-пам'яттю.
- Повна апаратна підтримка цілочисельних і побітових операцій.

Отже, алгоритм повного перебору паролів з використанням технології CUDA дав такі результати, як наведено в таблиці (k – коефіцієнт швидкодії, який відображає приріст в швидкості алгоритму):

**Оціночний час повного перебору паролів
з використанням технології CUDA**

К-сть знаків	К-сть варіантів	Стійкість	Час перебору	k
2	1296	10 біт	< 1 сек	–
4	1 679 616	21 біт	5 секунд	3.4
6	2 176 782 336	31 біт	1.5 години	4.0
10	$3,6561584 \times 10^{15}$	52 біта	100 днів	4.2
12	$4,7383813 \times 10^{18}$	62 біта	320 років	4.7

З наведеної вище таблиці можна побачити, що використання технології розпаралелювання призвело до покращення часу роботи алгоритму, в середньому в 4 рази. Також, важливим моментом є збільшення коефіцієнту при збільшенні кількості переборів, що демонструє вигідність використання технології розпаралелювання для паролів великого розміру.

На основі матеріалу викладеного в даній роботі можна зробити висновок, що використання технології CUDA за допомогою розпаралелювання дозволяє оптимізувати алгоритми грубого перебору паролів.

Даний метод оптимізації не є найоптимальнішим, адже для більшого прискорення роботи алгоритму можна використовувати технологію CUDA в поєднанні з технологією мережевого розпаралелювання задач.

Джерела

1. Cormac Herley. So Long, And No Thanks for the Externalities: The Rational Rejection of Security Advice by Users , 2009.
2. Скорость восстановления паролей. Електронний ресурс. Назва з екрану: www.lockdown.co.uk.
3. CUDA Programming Guide. A New Architecture for Computing on the GPU. 2017. Електронний ресурс. Назва з екрану: <http://docs.nvidia.com/cuda/>

ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН В УКРАЇНІ

На даний час значний інтерес викликає феномен криптовалюти і його вплив на розвиток фінансової системи як світового масштабу, так і на національному рівні. Одним з основоположних принципів існування криптовалюти є блокчейн.

Blockchain (Блокчейн) – це унікальна технологія, яка дозволяє створювати децентралізовані, що не мають власника бази даних, де не можна підтасовувати інформацію або виправляти її заднім числом [1].

На думку світового співтовариства ця технологія стала справжнім проривом в області фінансів і захищених баз даних [2].

Отже, Blockchain – це спосіб зберігання даних або цифровий реєстр транзакцій, угод, контрактів. Всього що потребує окремого незалежного запису і, при необхідності, перевірки. У блокчейні можна зберігати дані про видані кредити, права на власність, порушення правил дорожнього руху, одруження. Тобто практично про все. Головною його відмінністю і незаперечною перевагою є те, що цей реєстр не зберігається в якомусь одному місці. Він розподілений серед кількох сотень і навіть тисяч комп'ютерів у всьому світі. Будь-який користувач цієї мережі може мати вільний доступ до актуальної версії реєстру, що робить його прозорим абсолютно для всіх учасників [1–2].

Технологія блокчейн була створена в 2009 році разом з появою криптовалюти Bitcoin. Її творцем вважається Сатоші Накамото. Але наразі достеменно невідомо, чий це псевдонім, однієї людини чи групи анонімів [2].

Сам термін Blockchain частково характеризує його задачі і призначення. Частина “Block” – це блоки, “chain” – це “ланцюжок”. Виходить, що Blockchain – це ланцюжок блоків. Причому не просто ланцюжок. В ньому витримується сувора послідовність.

Блоки – це дані про транзакції, угоди і контракти всередині системи, представлені в криптографічній формі. Спочатку блокчейн був (і залишається досі) основою криптовалюти Bitcoin. Всі блоки зібрані в ланцюжок, тобто пов'язані між собою. Для запису нового блоку, необхідно послідовне зчитування інформації про старі блоки [2].

Алгоритм роботи блокчейн заключається в процесі шифрування даних (хешуванні), який здійснює комп'ютерна мережа, яка складається з великої кількості комп'ютерів. Дані розподіляються між учасниками мережі за принципом торентової роздачі файлів.

Комп'ютери здійснюють розрахунки, отримують визначений результат і присвоюють блоку даних унікальний підпис (сигнатуру) – щось на зразок відбитку пальця. Реєстр оновлюється і створюється новий блок даних, змінити які в подальшому неможливо. А відповідно і неможливо їх підробити. Єдина можлива в блоці операція – додавання в нього нових записів. Реєстр оновлюється одночасно на всіх комп'ютерах мережі.

Всі дані в блокчейн накопичуються і формують постійно доповнювану базу даних. З цієї бази даних неможливо нічого видалити чи провести заміну/підміну блоку. І вона “безмежна” – туди може бути записано безкінечну кількість транзакцій.

Наразі виділяють такі особливості блокчейна як [2]: децентралізація, прозорість, необмеженість та надійність.

Децентралізація – в ланцюжку немає сервера. Кожен учасник – це і є сервер. Він підтримує роботу всього блокчейна.

Прозорість – інформація про транзакції, контракти і так далі зберігається у відкритому доступі. При цьому ці дані неможливо змінити.

Теоретична необмеженість – теоретично блокчейн можна доповнювати записами до нескінченності. Тому його часто порівнюють з суперкомп'ютером.

Надійність – для запису нових даних необхідний консенсус блоків блокчейна. Це дозволяє фільтрувати операції і записувати тільки легітимні транзакції. Здійснити підміну хеша нереально.

Блокчейн можна розділити на наступні типи: відкритий, закритий, комбінований. Відкритий блокчейн – це такий тип блокчейна, в якому відсутнє обмеження на читання блоків, при якому повністю відсутній наглядовий орган. Закритий блокчейн – це такий тип блокчейна, в якому існує прямий доступ до даних, що формують екосистему організаціями, де є наявність контролюючого органу. Суть блокчейна як розподільного реєстру відсутній, що породжує вразливість мережі з боку атак хакерів і “спотворення” блоків транзакцій (інформації), що нівелює основний принцип блокчейн – довіру до системи. Такий тип управління системою притаманний дирижизму. Однак, можна виділити третій тип технології блокчейна, в якій можна взяти всі переваги і недоліки інших типів – комбінований. Таким чином, комбінований блокчейн – це такий тип блокчейну, в якому відбувається ідентифікація в мережі, а також допуск клієнтів мережі до певних груп розкриття інформації, наприклад, клієнт може переглядати свої і/або чужі транзакції і/або тільки заголовки, при цьому, є контролюючий орган, який буде бачити повну інформацію про транзакції. Переваги цього типу в тому, що в ньому присутній елемент розподіленого реєстру, він надійніше захищений від хакерських атак, і в ньому є контролюючий орган.

У книзі “Блокчейн. Схеми нової економіки” (Blockchain. Blueprint for a New Economy), дослідник і засновник інституту блокчейн-досліджень (Institute for Blockchain Studies), Мелані Свон, виділяє три умовні області застосування даної технології [2]:

- Blockchain 1.0 – це валюта (криптовалюта використовується в різних застосунках, що мають відношення до фінансових транзакцій, наприклад системи переказів і цифрових платежів);
- Blockchain 2.0 – це контракти (застосунки в області економіки, ринків і фінансів, що працюють з різними типами інструментів – акціями, облігаціями, ф'ючерсами, заставними, правовими титулами, активами і контрактами);
- Blockchain 3.0 – застосунки, область яких виходить за рамки фінансових транзакцій і ринків (поширюються на сфери державного управління, охорони здоров'я, науки, освіти та ін.).

Перш за все, технологія блокчейн застосовується на ринку криптовалют. Але сьогодні її використанням зацікавилися і традиційні фінансові установи. За допомогою блокчейн основні банківські функції – підтвердження особи і реєстрацію угод – здійснювати особливо зручно. Також блокчейн можна широко використовувати для фінансування стартапів і проведення різних сервісних операцій.

Ще один спосіб використання мережі блокчейн – це укладання контрактів і договорів, які не вимагають участі юристів і бюрократичної тяганини. Крім того, за допомогою цієї технології дуже зручно підтверджувати авторські права художникам і творчим людям. Іншими словами, застосувати технологію блокчейн сьогодні можна в самих різних сферах – від торгівлі до голосувань на виборах.

Загалом, блокчейн дозволяє вирішити відразу кілька проблем [1–2]: значне скорочення часу на фінансові процедури; скорочення матеріальних витрат за рахунок відсутності необхідності в потужних серверах, дорогих комплексах зі зберігання даних; позбавлення монополії великих компаній, які намагаються за рахунок великого капіталу маніпулювати ринком.

Наразі Blockchain вважається одним із головних технологічних проривів останнього часу.

В Японії, Азії і на Близькому Сході банки активно впроваджують блокчейн. За прогнозами фахівців в кінці 2018 року в роботу з технологією включиться страховий сектор [2].

Технологію оцінили і в Україні. Під час економічного форуму в Давосі Blockchain Research Institute – організація, яка проводить дослідження в сфері блокчейна, представила світову карту технології [3]. Україна входить у список з 14 країн, яких визнали лідерами із впровадження технології блокчейн. До списку також увійшли США, Канада, Бразилія, Австралія, Ізраїль, ОАЕ, Грузія, Естонія, Велика Британія, Франція, Німеччина, Швеція і Китай.

Так, у 2015 році в Україні була запущена децентралізована електронна система аукціонів держмайна E-Auction 3.0. Система стала першим в світі прикладом використання державою децентралізованої системи для приватизації і оренди державного майна і ліцензій. Над E-Auction працювало 16 осіб компанії Distributed Lab, Ощадбанк, Приватбанк, Microsoft, Unitybars. До створення підключилася харківська IT-компанія Distributed Labs, яка на волонтерських засадах допомогла з написанням ядра і протоколу Blockchain-аукціону. Хмарне рішення для тестів зберігання і обробки даних надав Microsoft Azure [3–4].

З вересня минулого року в Україні проведено понад 24 тисячі аукціонів з використанням технології Blockchain, на яких реалізовано майна на суму майже 700 млн грн.

До “освоєння технології” в 2017 року приєдналася і Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. Блокчейн був впроваджений для транзакцій “Реєстрація земельної ділянки” та “Надання відомостей з земельного кадастру” [3–4].

Крім того, у 2017 році в Києві відбулася перша в світі операція з купівлі квартири за криптовалюту.

Продавцем квартири був бізнесмен Марк Гінзбург, який в цей час перебував в Нью-Йорку і продавав через представника. Купив житло засновник інтернет-видання TechCrunch і консультант Proгу Майкл Аррінгтон за \$ 60 тис., використовуючи криптовалюту Ethereum.

Платформою для проведення операції став стартап Proгу в Кремнієвій долині, який уклав угоду з Державним агентством з питань електронного уряду України, щоб організувати онлайн-покупку нерухомості.

Квартиру на березі Дніпра поміняли на суму в криптовалюті згідно з договором міни, уклавши смарт-контракт. Адреса смарт-контракту відобразився в договорі, який був внесений безпосередньо в реєстр нерухомості України і в блокчейн Ethereum.

Серед перших галузей, які повинні будуть перейти на блокчейн – держреєстри, ЖКГ, соціальне страхування, охорона здоров'я і енергетика.

Перейшов на блокчейн і OpenMarket – державне підприємство, створене Міністерством юстиції для торгів арештованим майном.

Після переходу на блокчейн, кожен бажаючий зможе перевірити хронологію подій, що відбувалися під час аукціону, і що нічого не було зроблено заднім числом.

Всі бажаючі зможуть скопіювати спеціальний код ставки, перейти на сайт blockchain.gov.ua і перевірити достовірність даних, записаних на Blockchain. Діяльність системи аукціонів OpenMarket також забезпечує інфраструктура BitFury [3–4].

У Міністерстві інфраструктури також заговорили про впровадження блокчейн. Так міністр інфраструктури заявив про запуск масштабної ініціативи Blockchain4Ukraine. На основі технології планується створити реєстр інвестиційних об'єктів у сфері інфраструктури, перевести на технологію реєстр автобусних маршрутів і запустити на його основі національну систему бронювання поїздок. У перспективі – додати авіа та залізничні перевезення.

Українські банки також починають працювати з електронними грошима на блокчейн. За допомогою розподіленої банківської системи Smart Money банки будують інфраструктуру для операцій з електронними грошима.

А в НБУ розглядають можливість впровадження електронної національної валюти – е-гривні. Основою нової валюти стане технологія блокчейн. Перші кроки з впровадження національної е-валюти на основі технології блокчейн були здійснені ще в кінці 2016 років, коли НБУ спільно з провідними українськими фахівцями в цій галузі розпочав дослідницький проект. Отже, в Україні можуть з'явитися електронні гроші, які не будуть прив'язані до жодних фінансових установ. Електронні гроші є не криптовалютою, а еквівалентом реальних грошей, випуск яких контролює держава. Також електронні гроші є системою моментальних веб-розрахунків [3–4].

З кінця 2017 року в Україні діє новий криптофонд Vanhealing Cryptofund of biotech innovations, який розробляє проекти у сфері біотехнології і блокчейн. Його партнерами є декілька організацій, зокрема венчурний фонд USP Capital, компанії Planexta і Sikorsky Challenge. Криптофонд відрізняється від традиційних фондів приватних інвестицій перш за все тим, що збирає кошти через Initial Coin Offering (ICO) [3–4].

Блокчейн-програми активно впроваджують і за кордоном, наприклад, кадастровий облік в Грузії, система голосування і обліку персональних даних у сфері охорони здоров'я в Естонії, смарт-контракти для реєстрації прав на землю в Швеції тощо.

Саме співпраця з американською компанією Bitfury Group дала поштовх у розвитку й українських блокчейн-проектів, що дозволило Україні ввійти до рейтингу країн-лідерів з впровадження технології блокчейн. Ймовірно, blockchain-індустрія в Україні найближчим часом вийде на новий рівень.

Джерела

1. Что такое блокчейн? Расскажем простыми словами. URL: <https://coinspot.io/beginners/chto-takoe-blokchejn-rasskazhem-prostymi-slovami/> (дата обращения: 18.04.2017)
2. Мелани С. Блокчейн: схема новой экономики. М.: Олимп-Бизнес, 2016. 240 с.
3. Україна серед країн-лідерів з впровадження технології блокчейн: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://matrix-info.com/2018/01/30/ukrayina-sered-krayin-lideriv-z-vprovadzhennya-tehnologiyi-blokchejn/>
4. Что такое Blockchain и где его применяют в Украине: [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://biz.censor.net.ua/resonance/3061113/chto_takoe_blockchain_i_gde_ego_primenyayut_v_ukraine

ОНТОЛОГІЧНИЙ ІНЖИНІРИНГ СИСТЕМ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАННЯ

В сучасному світі об'єми інформації та знань зростають з кожним днем. Це дає поштовх до пошуку нових способів зберігання, представлення, формалізації, систематизації та автоматичної обробки інформації в комп'ютерних системах.

Значного розвитку отримали системи електронного навчання. Сучасне електронне навчання, в тому числі системи на основі технології LMS, MOOC, Wiki та ін., характеризується високими темпами появи нових освітніх ресурсів і великим обсягом освітніх даних [1]. Проте новий електронний курс, як правило, існує самостійно, а його автори створюють весь необхідний контент для його вивчення, що призводить до дублювання інформації. Однією з причин цих проблем є відсутність формалізованих зв'язків між електронними курсами та описами предметних областей. Існуючі системи електронного навчання не мають достатнього функціоналу для створення якісного контенту та більш гнучкого, адаптивного керування створеним контентом в контексті навчального процесу, а лише надають інструментарій для керування електронним навчанням.

1. Порівняння традиційного та електронного навчання

Зростання кількості інформації та об'ємів знань є об'єктивною реальністю. В той же час [2], при існуючому тренді до зменшення кількості годин навантаження викладачів, кількість аудиторних годин не збільшується. Відповідно зменшується час на спілкування студентів із викладачем. В той же час складові процесу навчання при традиційному та електронному навчанні (таблиця 1) не тільки не суперечать між собою, а й доповнюють один одного, тим самим виводять процес навчання на якісно інший рівень.

Таблиця 1

Аналіз складових процесу навчання при традиційному та електронному навчанні

Складові процесу навчання	Традиційне навчання	Електронне навчання
1	2	3
Мотиваційна	Мотивація до навчання знаходиться в змісті дисципліни. Мотивація обумовлена отриманням гарної оцінки.	Внутрішня мотивація до навчання кожного студента. Підвищення мотивації за рахунок інтерактивних засобів навчання.
Теоретична	Не високий рівень розвитку мислення, оскільки викладаються готові знання. Переважно усна форма викладення матеріалу сприяє лишу слуховому сприйняттю інформації.	Активна участь студента в процесі навчання. Можливість самостійно обирати теми навчання враховує індивідуальні особистості студента. Одночасна аудіовізуальна подача інформації, переважно зорове сприйняття інформації.

1	2	3
Практична	Навчання за шаблоном, відпрацювання навичок під наглядом викладача.	Самостійність та можливість інтерактивного навчання студента під час опанування навичок та вмій. Розвиток творчого мислення.
Моніторингова	Слабкий рівень самоконтролю. Основний контроль виконується викладачем.	Високий рівень контролю. Заключне оцінювання проводиться за допомогою комп'ютера, відсутність суб'єктивного ставлення.

Як видно з таблиці 1, на відміну від традиційного навчання електронне навчання має свої особливості: воно будується на самостійній пізнавальній діяльності студента та є особистісно-орієнтованим.

Основними перевагами в організації електронного навчання є підвищення мотивації навчання та самостійності в освоєнні знань, умінь і навичок, інтерактивність навчання та активне залучення до взаємодії з інформаційними технологіями.

Тому задача полягає не в заміні викладача системою електронного навчання, а в гармонізації та узгодженні використання інформаційних технологій в навчальному процесі.

Об'єкт, мета та задачі дослідження

Об'єктом дослідження є електронне навчання в освітньому процесі.

Метою дослідження є підвищення ефективності процесу комп'ютерного навчання шляхом онтологічного інжинірингу навчальних дисциплін.

Для досягнення поставленої поставлено такі задачі:

1. Провести огляд та класифікацію існуючих систем комп'ютерного навчання та систем підтримки онтології. Дослідити поняття “онтологічного інжинірингу” та основні технології які він використовує. Дослідити зв'язки з сучасними педагогічними теоріями.
2. Запропонувати концепцію онтології навчальних дисциплін, яка дозволить формалізувати і частково автоматизувати процес створення контенту для систем електронного навчання.
3. Провести апробацію засобів навчання створених з використанням розробленої технології.

Поняття “онтологій” та “онтологічного інжинірингу” та основні напрямки дослідження

Томас Грубер в 1991 році вводить термін “онтологія” для використання його в інформаційних технологіях. Онтологія – це точна специфікація концептуалізації [3].

Едвард Хові ввів поняття онтології, як структури даних з заданими в ній символами, що дозволяють представляти концептуалізації для обробки комп'ютерними програмами [4].

Під онтологією розуміють опис множини об'єктів і зв'язків між ними. Формально онтологія складається з понять термінів, організованих в таксономію, їх описів і правил виведення. Онтологія разом з множиною індивідуальних примірників класів складають базу знань [5].

Повноцінна розробка онтологій як баз знань почалася лише наприкінці 90-х років. Онтології широко використовуються у всіх областях, що займаються обробкою даних на природній мові. Більшість робіт щодо створення і використання онтологій

орієнтовано на англійську мову, однак ряд дослідників працює над створенням онтологій, що базуються на українській та російській мовах. Проблема онтологій та їх використання в комп'ютерних системах розглядалась В. Лапшиним [6], значний внесок в розвиток архітектурно-онтологічних принципів побудови інтелектуальних інформаційних систем зробили О. В. Палагін, М. Г. Петренко [7, 8], О. А. Митрофанова [9], А. Я. Гладун, Ю. В. Рогушина [10] та інші [11].

В даній роботі під терміном онтологія буде розумітися семантична модель даних (структура даних), що дозволяє представляти концептуалізації предметної області у вигляді придатному для обробки комп'ютерними програмами.

Поняття онтологічного інжинірингу відноситься до інженерії знань – розділу інженерної діяльності, спрямованої на використання знань у комп'ютерних системах для вирішення складних завдань [12].

Онтологічний інжиніринг – процес проектування і розробки онтологій, який об'єднує дві основні технології проектування складних систем – об'єктно-орієнтовану і структурний аналіз. Він включає виявлення основних класів сутностей в описі реальних взаємодіючих процесів, відносин між цими класами, а також сукупності властивостей, які визначають їх зміни і поведінку у взаємодії [13].

Онтологічний інжиніринг – це методологія і технологія проектування, розробки і використання онтологій для структурування і тиражування знань в різних предметних областях і додатках [14].

Висновки

Проведений в роботі [15] огляд сучасних онтолого-керованих систем та онтологічного інжинірингу в освітньому процесі, зокрема в електронному навчанні, дозволяє отримати ряд переваг, таких як:

- обмін інформацією між системами навчання та навчальними дисциплінами;
- надання можливості повторного використання навчальних об'єктів, таких як навчальні програми, банк тестів та ін.;
- реалізація інтелектуальної і персоналізованої підтримки студента [16];
- використання візуальних моделей предметних областей в викладанні різних дисциплін [17].

Використання онтології в освітньому процесі робить його більш адаптивним щодо побудови навчального процесу, опису моделей предметних областей навчальних дисциплін і дозволяє використовувати міждисциплінарні зв'язки та зв'язки між різними об'єктами освітнього процесу [18].

Таким чином, застосування онтологічного інжинірингу для систем електронного навчання дозволяє описувати предметні області, що вивчаються, зберігати інформацію про відношення між об'єктами предметної області, проводити порівняльний аналіз змісту предметної області та змісту навчальних матеріалів.

Джерела

1. Сирота С. В. Технологии современного (Е-) образования состояние, перспективы [Текст] / С.В. Сирота. – Kiev–Sofia, 2014.
2. Матеріали інформаційного сайту osvita.ua, видавництво “Плеяди” – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reform/45788/>
3. Gruber T. R. (1991) The role of common ontology in achieving sharable, reusable knowledge bases. In J. A. Allen, R. Fikes, and E. Sandewell, editors, Principles of Knowledge Representation and Reasoning – Proceedings of the Second International Conference, P. 601–602. Morgan Kaufmann

4. Нову Е. Презентації Ontologies: lecture 1, lecture 2 Issues of Content, lecture 3 Methods for Automated Ontology Building. Information Sciences Institute University of Southern California., с XX летней школы ім. В. Матезіуса з лінгвістики та семіотики (7–12 березня 2005 г., Карлов університет).
5. Добров Б. В., Иванов В. В., Лукашевич Н. В., Соловьев В. Д. Курс из 16 презентаций: “Онтологии и тезаурысы” [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://download.yandex.ru/class/solovyev/plan.pdf/>
6. Лапшин В. А. Онтологии в компьютерных системах [Текст] / В. А. Лапшин. – М. : Научный мир, 2010. – 222 с.
7. Палагин А. В. Онтологические методы и средства обработки предметных знания: монография / А. В. Палагин, С. Л. Крывыи, Н. Г. Петренко. – Луганск: изд-во ВНУ им. В. Даля, 2012. – 324 с.
8. Палагін О. В. Архітектурно-онтологічні принципи розбудови інтелектуальних інформаційних систем [Текст] / О. В. Палагін, М. Г. Петренко // Математичні машини та системи. – 2006. – № 4. – С. 15–20.
9. Митрофанова О. А. Онтологии как системы хранения знания / О. А. Митрофанова, Н. С. Константинова // Всероссийский конкурсный отбор обзорно-аналитических статей по приоритетному направлению “Информационно-телекоммуникационные системы”. – 2008. – 54 с.
10. Гладун А. Я. Онтологии в корпоративных системах [Текст] / А. Я. Гладун, Ю. В. Рогушина // Журн. Корпоративные системы. – 2006. – № 1. – С. 41–47
11. Гаврилова Т. А. Инженерия знаний. Модели и методы: учебник / Т. А. Гаврилова, Д. В. Кудрявцев, Д. И. Муромцев – СПб.: Издательство “Лань”, 2016. – 324 с.
12. Гаврилова Т. А. Онтологический инжиниринг. Технологии менеджмента знаний – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.kmtec.ru/publications/library/authors/ontolog_engineering.html
13. Sure York, Staab Steffen, and Studer Rudi. Ontology Engineering Methodology // Handbook on Ontologies, International Handbooks on Information Systems, DOI 10.1007/978-3-540-92673-3. – Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2009. – P. 135–152.
14. Ontology extraction for knowledge reuse: The e-learning perspective / Matteo Gaeta, Francesco Orciuoli, Stefano Paolozzi, Saverio Salerno // Systems, Man and Cybernetics, Part A: Systems and Humans, IEEE Transactions on. – 2011. – Vol. 41, № 4. – Pp. 798–809.
15. Сирота С. В. Огляд сучасних онтологікерованих інформаційних систем та сервісів і перспективи їх застосування в електронній освіті / С. В. Сирота, В. О. Ліскін // Технологічний аудит та резерви виробництва. – 2015. – Т. 5, № 6 (25). – С. 58–60. doi: 10.15587/2312-8372.2015.51234
16. Gavrilova T. A. Leshcheva I. A. Bolotnikova E. S. Using visual conceptual models in teaching // Proceedings of the 8th International Conference on Education (ICE- 2012). – 2012. – Pp. 191–197.
17. Wilson Ruth. The role of ontologies in teaching and learning // TechWatch Reports. – 2004.
18. Гаврилова Т. А. Использование моделей инженерии знания для подготовки специалистов в области информационных технологии / Т. А. Гаврилова, И. А. Лещева, Д. В. Кудрявцев // Системное программирование. – 2012. – Vol. 7, №1. – Pp. 90–105.

IV ВСЕУКРАЇНЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

“ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ”

(14 листопада 2018 р.)

М. П. БУКОВИНСЬКА

д-р екон. наук, проф., зав. кафедри менеджменту НН ІМЕФ МАУП

ДІЛОВА ПОВЕДІНКА МЕНЕДЖЕРА – ЯК ІМПУЛЬС ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Основою будь-якої організації, або навчального закладу є людський капітал. Були часи, коли вважалося, що машина, автомат чи робот витиснуть людину з більшості організацій та остаточно затвердять перевагу техніки над працівником. Однак, хоча машина й стала повноправним господарем у ряді технологічних та управлінських процесах, хоча вона й витиснула людину повністю чи частково з окремих підрозділів організацій, роль та значення людини в організації не тільки не упали, але й збільшилися. При цьому людина стала не тільки самим коштовним “ресурсом” організації, але й самим цінним. Багато організацій, бажаючи підкреслити свою вагу та розмах діяльності, ведуть мову не про розмір їхніх виробничих потужностей, обсяг виробництва чи продажів, фінансовий потенціал та інше, а про число працівників в організації та їх професіоналізм.

Отже, основна мета даної роботи полягає у дослідженні особливостей спілкування та поведінки менеджер – працівник.

Базу для відносин у площині керівник – підлеглий становить корпоративна культура організації. Так, корпоративна культура у Західних країнах починається із обстановки усередині компанії: з культури взаємин персоналу різних рівнів між собою та керівництвом, з поважного відношення керівників до своїх підлеглих, з визнання компанією їхніх заслуг та стимулювання за досягнення.

У рамках аналізу створення комфортного психологічного клімату у колективі можна виділити наступні сфери: професійну, ціннісно-світоглядну та сферу між особистих відносин.

Професійна сфера охоплює відносини, що складаються у процесі рішення виробничих завдань.

Ціннісно-світоглядна сфера пов'язана з взаємовідносинами між особистими та корпоративними цінностями, етичними установками, переважаючими у конкретній соціальній групі.

Сфера між особистих відносин пов'язана з реалізацією потреби у спілкуванні та самоствердженні особистості у рамках колективу, мірою задоволення своєю професійною діяльністю, формальним та неформальним статусом [1].

Важливою якісною характеристикою робочої групи є її професійна зрілість. Вона характеризується міцними зв'язками між її членами, виникаючими на основі загальних ціннісних орієнтацій, позитивно забарвлених неформальних відносин. Особисті розбіжності швидко усуваються, дисципліна носить свідомий характер, з'являється почуття гордості за свій колектив, складаються стійкі традиції. Співробітники мають можливість розкрити свій творчий потенціал, з ентузіазмом відносяться до рішення поставлених задач.

Чинники, що визначають міру зрілості робочої групи, її здатність продуктивно функціонувати, можна умовно розділити на наступні: технологічні, економічні, організаційні та ін.

Американські дослідники Блейк та Мутон запропонували цікаву класифікацію типів взаємовідносин яка заснована на комбінації двох головних параметрів: увазі до людини, мірі обліку інтересів людей та увазі до виробництва, міри врахування інтересів справи. Це п'ять типів взаємовідносин всередині колективів, що істотно розрізняються з точки зору морально-психологічного клімату [1].

Невтручання: низький рівень турботи керівника про виробництво та про людей. Керівник багато робить сам, не делегує свої функції, не прагне до серйозних досягнень. Головне для нього зберегти свою посаду.

Тепла компанія: високий рівень турботи про людей, прагнення до встановлення дружніх відносин, приємної атмосфери, зручного для співробітників темпу роботи. При цьому, керівника не особливо цікавить чи будуть при цьому досягнуті конкретні й стійкі результати.

Задача: увага керівника повністю зосереджена на рішенні виробничих задач. Людський чинник або недооцінюється, або просто ігнорується.

Золота середина: керівник у своїй діяльності прагне оптимально поєднувати інтереси справи та інтереси персоналу, він не вимагає дуже багато від працівників, але й не займається потуранням.

Команда: найбільш переважний тип взаємовідносин у робочій групі. Керівник прагне максимально врахувати інтереси виробництва та інтереси колективу, об'єднанню діловитості та людяності на усіх рівнях відносин.

Одним з важливих чинників є морально-психологічний клімат, який склався у конкретній робочій групі.

Морально-психологічний клімат робочої групи істотним образом залежить від її структури. Структура колективу, тобто реально існуюча сукупність взаємовідносин членів групи, що виникла у процесі спільної діяльності та спілкування, досліджується на двох рівнях формальному та неформальному. Якщо формальна структура пов'язана з посадовим статусом членів групи, впорядкованим, то неформальна структура складається на основі відносин, зумовлених психологічними якостями яленів колективу. Групи грають дуже важливу роль у житті кожного члена організації. Тому менеджмент мусить враховувати цей факт у побудові роботи організації, в управлінні кадрами, розглядаючи кожного працівника як індивіда, що володіє набором визначених характеристик, як фахівця, покликаного виконувати визначену роботу, як члена групи, що виконує визначену роль у груповому поведженні та як людини, що вчиться й змінює своє поведження відповідно до сформованих корпоративних принципів.

Джерела

1. Вейл П. Искусство менеджмента, М. Юрист, 1994 – 457 с.

ОЦІНКА СВІТОВОЇ ПРАКТИКИ ЗДІЙСНЕННЯ РОЗРАХУНКІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК

У всьому світі відбувалося стрімке розширення безготівкових розрахунків, у тому числі здійснюваних за допомогою банківських карт. За останні п'ять років понад 20 країн стали проводити політику поступового скорочення обороту готівки в економіці та впроваджувати Концепцію “Cashless economy”.

Згідно з прогнозами консалтингової компанії RBR, яка опублікувала звіт “Світовий ринок платіжних карт і прогноз на період до 2022 року” (“Global Payment Cards Data and Forecasts to 2022”) до 2022 р. очікується зростання кількості платіжних карток на 22 %, до 17 млрд. карт, що буде обумовлено збільшенням емісії банківських карт на великих ринках, таких як Китай і Індія, де розвиток ще триває. У Китаї споживачі зазвичай використовують кілька карт для різних цілей, що також є фактором подальшого зростання цього ринку [1].

Слід відмітити, що відповідно до дослідження The Nilson Report за 2016 р. світовий обсяг оплати товарів і послуг за допомогою платіжних карт у 2016 р. виріс на 5,8 % і досяг 20,606 трлн дол. США [2].

Дослідження виявило, що на UnionPay, Visa і Mastercard припадає 80 % всіх платіжних карт в обігу. Решта 20 % – це карти American Express, Diners Club, JCB, Discover і ряду невеликих локальних фінансових установ.

За допомогою карт Visa, UnionPay, MasterCard, JCB, Diners / Discover і American Express було проведено 257,17 млрд. операцій з оплати товарів і послуг в торгових і сервісних точках в 2016 р., що на 13,3 %, або на 30,21 трлн операцій більше, ніж в 2015р. Ці операції включали оплати покупок і споживчих кредитів.

Всього в світі на сьогодні налічується 11,15 млрд. дійсних кредитних, дебетових і передплачених карт. Із загальної кількості карт в обігу 77,37 % є дебетовими [79].

Щодо європейського ринку платіжних карт, то 86 % всіх карт, що обертаються в європейських країнах припадає на бренди Visa і MasterCard. Такі дані наведені у звіті компанії RBR “Емісія і еквайринг платіжних карт в Європі 2016” (Payment Cards Issuing and Acquiring Europe 2016) [5], який охоплює 31 країну регіону. Платіжній системі Visa належить найбільша частка ринку в Європі в цілому і в Західній Європі, зокрема, а MasterCard – в країнах Центральної та Східної Європи (Central and Eastern Europe, CEE).

Розподіл карток в Європі представлено на рисунку 1.

Також слід відмітити, що згідно статистичної інформації управління роздрібних платежів Департаменту платіжних систем та інноваційного розвитку НБУ представленої у грудні 2017 р. в рамках впровадження Концепції “Cashless economy” співвідношення карткових платежів до ВВП у 2016 р. в Великобританії склало 46 %, Чехії – 11 %, Угорщині – 11 %, Польщі – 12 %, Іспанії – 13 %, Франції – 22 %, Італії – 11 %, а в Україні 24 % (рис. 2).

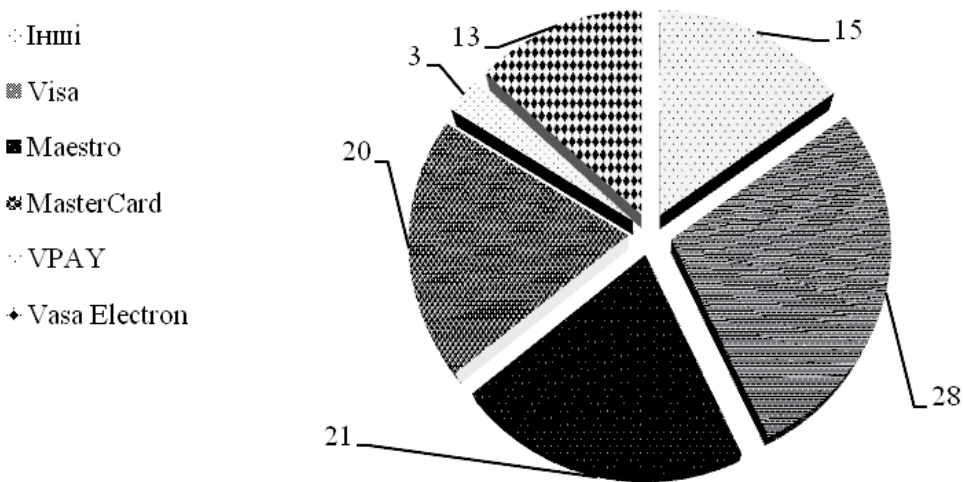

Рис. 1. Розподіл платіжних карток в Європі станом на кінець 2017 р., % [5]

Рівень проникнення кредитних карт не залежить від величини економіки країни. У країнах Західної Європи населення активно користується банківськими картами для здійснення платежів. У Великобританії і Франції рівень проникнення кредитних карт дуже високий (1100 кредитних карт на 1000 осіб), що пояснюється раннім становленням ринку кредитних карт.

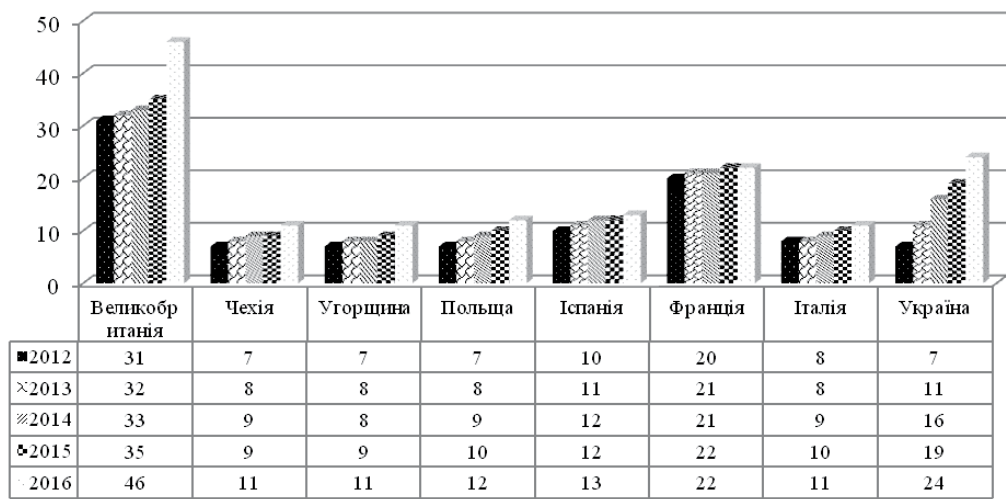

Рис. 2. Співвідношення карткових платежів до ВВП у країнах світу та в Україні, % [3]

У Німеччині та Голландії для здійснення платежів масово використовуються передплачені картки. В азіатських країнах і регіонах (Сінгапурі, Тайвані, Гонконзі) активно розвиваються всі карткові напрямки: дебетові, кредитні, передплачені картки. Середній рівень проникнення складає 2400 карток на 1000 чоловік. Рівень фінансової грамотності населення та розвиток платіжної інфраструктури сприяє широкому використанню карткових продуктів, при цьому формати кредитно-карткових продуктів відрізняються інноваційністю та технологічністю.

В Європейському Союзі реалізуються масштабні компанії з підтримки безготівкових платежів. Наприклад, в Данії та Швеції з цією метою спеціально розвивали інфраструктуру POS-терміналів, підвищували безпеку електронних платежів, підтримували нові платіжні механізми. Варто відзначити, що в деяких регіонах навіть проводилися цілі акції проти готівкових грошей.

Запорукою такого приголомшуючого успіху ЄС у сфері безготівкової економіки є якісне регулювання цих питань на законодавчому рівні. У січні цього року Європейська комісія видала “Дорожню карту щодо обмеження готівкових платежів”. Вона описує негативні сторони використання готівкових коштів і розповідає, що саме вони є головним джерелом фінансування тероризму, тому з ними потрібно боротися. Цей документ встановлює максимально допустимий обсяг транзакцій до 10000 євро.

Окремо хотілося б відзначити функціонування безготівкової економіки в Китаї. Оплата покупок через сканування QR-коду набирає все більшої популярності в країні. Alipay і Wechat Pay, два основні інструменти мобільних платежів в сучасному Китаї. Згідно з офіційними даними Китайського мережевого інформаційного центру / CNNIC/, в Китаї налічується більш ніж 500 млн. користувачів систем мобільних платежів, і близько 400 млн. жителів оплачують покупки в магазинах за допомогою смартфонів [2].

Наприклад, в Пакистані банківські рахунки є тільки у 13 % дорослого населення, і, почавши користуватися банківськими слугами, клієнти зазвичай спочатку отримують дебетову карту. На більш розвинених ринках зростання кількості дебетових карт частково пояснюється тим, що емітенти орієнтовані на клієнтів з числа молоді і навіть дітей. Наприклад, у Великій Британії емітенти пропонують дебетові карти дітям вже у віці 11 років [6].

Тож можна дійти висновку, що досвід західних країн ще раз доводить, що безготівкова економіка – це головна ознака економічного розвитку країни та її постійного зростання. Україна вже зробила перші кроки на шляху до безготівкових платежів. Відповідно до Комплексної програми розвитку фінансового сектору України у 2020 р. рівень готівки в економіці (відношення М0 до ВВП) у 2020 р. має знизитися до 9,5%, а мережа платіжних терміналів – зрости до 11000 од. на 1 млн. населення (зараз – 5500 од.). Спільні зусилля національного регулятора, банків, а також особистий внесок кожного користувача фінансової системи можуть істотно прискорити цей процес.

Джерела

1. В 2022 году в мире будет обращаться 17 млрд платежных карт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.plusworld.ru/daily/cat-analytics/390553-2/>.
2. Пенсійне посвідчення замінять на платіжну банківську картку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainepravo.com/news/ukraine/pensiyne-posvidchennya-zaminyat-na-platizhnu-bankivsku-kartku/?print=Y>
3. Топ-5 новин в світі безготівкових розрахунків в Україні та за її межами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pingvin.pro/gadgets/article-gadget/top-5-novyn-v-sviti-bezgotivkovykh-rozrahunkiv-v-ukrayini-ta-za-yiyi-mezhamy-14.html>
4. NILSONREPORT.COM [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nilsonreport.com/research_featured_chart.php
5. Payment Cards Issuing and Acquiring Europe 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://paymentyearbooks.com/>
6. Якими будуть пластикові картки майбутнього? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/345427/yakumu-budut-plastykovi-kartky-majbutnogo>

РИЗИКИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ

Діяльність суб'єкта господарювання в умовах ринкової економіки неможлива без повного та чіткого уявлення про перспективи бізнесу, без розробки надійних орієнтирів і реального плану дій щодо початку своєї справи, ефективної організації виробництва, просування продуктів на ринок, отримання прибутків, зменшення ризику і перемоги у конкурентній боротьбі. Реальний здобуток будь-якої справи, в тому числі й успішний вихід підприємства із новим товаром або послугою на внутрішній чи зовнішній ринок, залежить від правильного планування та грамотного втілення цих планів у життя.

Тоді, коли лише тільки складаються бізнес-плани, доцільним видається проведення аналізу ризиків і виділення тих із них, котрі є особливо важливими для бізнес-проекту. Тут необхідно показати можливий негативний вплив цих ризиків на реалізацію планів і заходи, за допомогою яких вдається їх мінімізувати. У контексті ЗЕД ризики є обставинами, що можуть завадити реалізації зовнішньоекономічної угоди підприємства, яку можна розглядати як бізнесовий проект в межах звичайної господарської діяльності.

Концептуальний підхід до оцінки та управління ризиками при бізнес-плануванні ЗЕД полягає у виявленні можливих негативних наслідків проведення зовнішньоекономічних операцій, а також реалізації такої системи оцінювання ризиків, яка дозволяє своєчасно виявляти імовірність одержання негативних результатів і максимально використовувати шанси на одержання високого доходу від економічної діяльності підприємства.

У бізнес-плануванні одним із основних принципів оцінки ризику є принцип багатоваріантності. Він передбачає розгляд значної кількості різних варіантів проекту при розробці бізнес-плану. Найпростіший випадок передбачає три варіанти: оптимістичний, песимістичний і найбільш вірогідний. Цей принцип може бути покладений в основу оцінки ризику проекту в цілому.

Визначення та оцінка ризику ЗЕД є сукупністю регулярних процедур аналізу ризику. Вона ґрунтується на загальному дослідженні господарської діяльності підприємства та середовища його функціонування на предмет встановлення джерел ризику, аналізі зовнішніх і внутрішніх чинників ризику, визначенні показників оцінки рівня ризику. Спирається також на встановлення механізмів і моделей взаємозв'язку причин, чинників і показників ризику.

Необхідною передумовою для його кількісного виміру економічного ризику є його якісна оцінка. Спираючись на таку оцінку можна формувати цілі, завдання та засади діяльності підприємства. Саме через їх призму розглядаються прояви ризику й визначаються реальні шляхи запобігання, мінімізації чи навіть повного уникнення підприємницького ризику.

Кількісна оцінка економічного ризику має відображати діалектичну об'єктивно-суб'єктивну структуру ризику. Така оцінка базується на результатах якісної оцін-

ки і виражається в кількісному обчисленні міри впливу окремих ризикових чинників на сумарний результат.

Існуючі кількісні методи оцінки підприємницьких ризиків та їх застосування базуються на базі даних, отриманих при якісній оцінці, тобто оцінюються тільки ті ризики, які присутні при проведенні конкретної операції. При кількісному аналізі ризику необхідно визначити розмір (ступінь), як окремих ризиків, та і ризику зовнішньоекономічного проекту в цілому.

Оскільки імовірність кожного типу ризиків і збитки, що викликаються ними, різні, то слід не лише їх прогнозувати, а й, по можливості, розрахувати.

Через те, що українські підприємства функціонують в умовах нестабільного зовнішнього середовища, концепція оцінки ризиків ЗЕД для них не може базуватися на класичних принципах. Особливу увагу при розробці бізнес-плану ЗЕД слід приділити методам компенсації та зниження ризиків, тобто запобіганню несприятливих подій або послабленню їхнього негативного ефекту для зменшення імовірності та скорочення обсягів можливих втрат.

Різні прийоми використовуються для зниження ступеня ризику. Найбільш поширеними серед них є диверсифікація, страхування, лімітування, самострахування, розподіл ризику.

Щодо конкретних заходів зниження виробничих ризиків, то можна виокремити дієвий контроль за ходом виробничого процесу і посилення впливу на постачальників, для чого можна використати їх диверсифікацію й дублювання, застосування імпортозаміщуючих комплектуючих і напівфабрикатів тощо.

Розглядаючи ЗЕД підприємства як спеціальний проект у межах його діяльності на вітчизняному ринку по створенню сучасного ринкового продукту та його подальшого розповсюдження на іноземні ринки, оцінка ризику може проводитися або окремо для кожної стадії проекту, або в цілому для всього проекту.

Для оцінки імовірності настання конкретного ризику використовується метод експертних оцінок. Для проведення цієї роботи складається перелік простих ризиків проекту і оцінюється імовірність їх настання відповідно до такої системи оцінок:

- 1 – ризик розглядається як несуттєвий;
- 2 – ризик, швидше за все, не реалізується;
- 3 – про настання події нічого певного сказати не можна;
- 4 – ризик, швидше за все, виявиться;
- 5 – ризик напевно реалізується.

Загальну оцінку ризику проекту можна розрахувати за наведеною нижче формулою і оцінити загальну суму кількості балів усіх окремо обраних ризиків:

$$P_i = \sum S_i$$

де: P_i – вірогідність загального ризику проекту;

S_i – бальна оцінка простого ризику.

Отримавши числове значення оцінки ризику ЗЕД можна визначити не лише його ризиковість, але й доцільність практичної реалізації певного проекту чи операції за шкалою:

- < 25 – проект розглядається як не ризиковий;
- < 50 – ризик проекту, швидше за все, не реалізується;
- < 75 – про настання події нічого певного сказати не можна;
- < 100 – ризик проекту, швидше за все, реалізується;
- > 100 – проект напевно виявиться ризиковим.

Таким чином, при бізнес-плануванні зовнішньоекономічних операцій, підприємство в обов'язковому порядку має враховувати потенційні загрози й реальні ризики, прораховувати імовірність їх настання і, спираючись на здійснену оцінку ризиків, визначати можливість і доцільність реалізації таких зовнішньоекономічних проєктів, зазначаючи в бізнес-планах обчислену оцінку кожного ризику і зробивши висновок про прийняття чи відхилення операції.

ЧИННИКИ, ЩО СТОЯТЬ НА ЗАВАДІ ІНОЗЕМНОМУ ІНВЕСТУВАННЮ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Прямі іноземні інвестиції – це шлях до здорової економіки, створення нових робочих місць, збільшення добробуту людей. Вони є найбільш бажаною формою капіталовкладень для економік, що розвиваються, тому що дозволяють реалізовувати великі проекти, запроваджувати нові технології та практики корпоративного управління.

Як свідчать офіційні данні Державної служби статистики України, за період з 2014–2017 років прямі іноземні інвестиції в Україну впали з 53,704 до 39,720 млрд. дол. Найбільше падіння відбулось у 2016 році – до 36 млрд. дол. [1]. Це перший випадок в історії України, коли ПІІ знижувались так активно. Велику роль в цьому відіграли втрата Криму та частини Донецької і Луганської областей, на якій відбувається зараз ООС.

Слід зазначити, що відбулись не тільки кількісні, а й якісні зміни в структурі прямих іноземних інвестицій. За два роки ПІІ в Україну впали майже на третину. Основною причиною цього, на наш погляд, є моделі грошових потоків, які діють у нашій економіці. Справа у тому, що частина інвестицій в країну надходить від українських інвесторів, але через іноземні юрисдикції. Це відбувається як через бажання знизити податковий тиск, так і забезпечити захист інвестицій та анонімність власника. З огляду на це, немає нічого дивного в тому, що Кіпр та Нідерланди стабільно посідають перше та друге місця за обсягами інвестицій в Україну.

Справжні іноземні інвестори в Україні зіткнулися з купою проблем – девальвацією, складністю легального вивезення капіталу, і головне – військовим ризиком зі Сходу. Багато хто залишив Україну, але зараз, на жаль, почали вивозити капітал справжні інвестори.

Таблиця

ТОП-10 країн інвесторів до України у 2014–2018 рр. [2]

		01.01.2014		01.01.2018	
		\$ млн.	%	\$ млн.	%
Всього		53 704,0	100,0	39719,8	100,0
1	2	3	4	5	6
1	Кіпр	17 725,6	33,01	10201,5	25,7
2	Нідерланди	9 007,5	16,77	6560,7	16,5
3	РФ	3 525,9	6,57	4393,2	11,1
4	Велика Британія	2 908,4	5,42	2193,0	5,5
5	Німеччина	2 768,2	5,15	1819,9	4,6

1	2	3	4	5	6
6	Віргінські острови (Бр)	2 314,0	4,31	1653,2	4,2
7	Швейцарія	2 275,9	4,24	1539,7	3,9
8	Франція	1 520,5	2,83	1355,6	3,4
9	Австрія	1 351,0	2,52	1344,5	3,4
10	Люксембург	1 026,6	1,91	979,4	2,5

Доказом цьому є зменшення прямих іноземних інвестицій із юрисдикцій з низьким рівнем податкових пільг і доволі високим податковим навантаженням. Наприклад, за період з 01.01.2014 по 01.01.2018 інвестиції з Німеччини зменшились із 2,908 до 1,819 млрд. дол., із Франції – з 1,52 до 1,355 млрд. дол. і т. д. що негативно вплинуло на економічну ситуацію в Україні [2].

На заваді притоку іноземного капіталу стають системні проблеми.

Найбільше всього іноземних інвесторів бентежить широко розповсюджена корупція та недовіра до судової системи. Ці проблеми існують давно та потребують кардинальних реформ. Швидкими темпами їх вирішити не вдасться.

Проте зараз виникла нова проблема перед інвесторами – це захоплення держави олігархами та монополізація. Що це означає. Під захопленням держави олігархами розуміється ситуація, при якій окремі бізнесмени впливають на політику та державні органи через свої партії, куплених політичних лідерів та медіа і, як наслідок, отримують неправомірні конкурентні переваги. Зокрема, обмеження конкуренції, монополізація секторів економіки, яка досягається за допомогою політичного впливу, дозволяє їм збільшувати ціну або ставити перепони для доступу до ресурсів чи інфраструктури іншим бізнесменам. Податкові пільги та преференції, яких звичайний бізнес не має, дозволяють їм знизити витрати. Прикладом є захоплення державного регулятора, який приймає рішення на користь олігарха-монополіста, розподіл бюджету, де олігарх отримує преференції, захоплення державних підприємств, які починають обслуговувати інтереси певних олігархів. Вирішення цієї проблеми знаходиться у політичній площині і передбачає зміну виборчого законодавства, політичну незалежність судів та ринкових регуляторів, таких як НКРЕКП та НБУ.

В економічній площині ці проблеми можуть бути розв'язані через цільове середньострокове бюджетне планування, прозорі бюджетні закупівлі, впровадження корпоративного управління, проведення приватизації державних підприємств та через посилення інституційної спроможності регуляторів.

До чинників які негативно впливають на ПІІ є пасивні дії правоохоронних органів на так звані "маски-шоу" та неправомірні справи проти бізнесменів і посадових осіб компаній. Це проблема пов'язана із корупцією та атмосферою безкарності і кругової поруки.

Інвестори все ще не до кінця довіряють українським банкам та українській валюті і побоюються нестабільності валюти та фінансової системи, якщо згадати 2014–2015 рр. В даний час ситуація стабілізувалась, банківська система наповнена ліквідністю, а курс гривні коливається у помірному діапазоні. Якщо НБУ продовжить вдосконалювати банківський нагляд та дотримуватиметься інфляційного таргетування, довіра інвесторів до фінансової системи має покращитися.

Невдоволення інвесторів викликають постійні зміни нормативного регулювання, складне адміністрування податків, валютні обмеження та низька купівельна спроможність населення, що пов'язано із слабким економічним зростанням.

Отже, основними негативними чинниками України з точки зору іноземних інвесторів є не економічна криза, а слабкі та корумповані інституції, що заважають бізнесу інвестувати та розвиватися.

Тому від економічної політики інвестори очікують в першу чергу трьох речей: спрощення адміністрування податків, збереження програми МВФ та прискорення валютної лібералізації.

За даними Світового банку, прямі іноземні інвестиції в Україну залишаються низькими, дорівнюючи 2,1 % ВВП в 2017 р. З огляду на наявні макроекономічні ризики та невизначеність, пов'язану із виборами у 2019 р., на інвестиційні настрої негативно впливають повільні темпи проведення ключових реформ та затримки із втіленням програми, узгодженої з МВФ [3].

Пришвидшення економічного зростання до 4 % до 2019 р. можливе за умови підтримки збільшення капітальних інвестицій на рівні 15 % на рік, яке б фінансувалося переважно за рахунок прямих іноземних інвестицій та поступового збільшення банківського кредитування [4].

Реформи щодо створення ринку землі, оздоровлення фінансового сектора, протидії корупції у сфері приватизації не лише вирішать проблему зростання, але й надішлють сигнал для зміцнення довіри інвесторів.

Джерела

1. Прямі іноземні інвестиції / Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2017>
2. Віталій Шапран. Чому інвестори не поспішають вкладати гроші в Україну / Режим доступу : <https://narodna-pravda.ua/2018/01/26/chomu-investory-ne-pospishayut-vkladaty-groshi-v-ukrayinu>.
3. Обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну за 2017рік зросли на 4.3%/Режим доступу: <http://finpost.com.ua/news/737> 4.Що заважає іноземним інвесторам в Україні / Режим доступу: https://lb.ua/economics/2017/09/14/376427_shcho_zavazhaie_inozemnim_investoram.html.

ПРОБЛЕМИ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

“Усією душею ненавиджу мою епоху. Людина гине в ній від спраги..., на світі є тільки одна проблема... одна-єдина – повернути людям духовний сенс, духовні турботи. Є лише одна проблема, одна – єдина: знову відкрити, що існує життя духу – більш піднесене, ніж життя розуму, єдине життя, здатне дати людині задоволення. Сучасну людину тримають в покорі – залежно від середовища. Нас напрочуд вправно оскопили... я ненавиджу цю епоху, в якій під гнітом загального тоталітаризму людина стає тихою, видресированою і покірною твариною. Основна проблема нашого часу : питання про значення людини, на яку ніхто не пропонує відповіді і, як мені здається, що ми рухаємося до найчорніших часів в історії”.

Антуан де Сент-Екзюпері [12].

Проблема розуміння людського розвитку. Протягом багатьох років в якості одного з основних цільових показників людського розвитку виступає економічне зростання. Вважалося, що досягнення економічного зростання автоматично тягне за собою прогрес у розвитку людини і всього суспільства, а збільшення сукупного обсягу виробництва зменшує масштаби зубожіння та підвищує загальний добробут населення. Проте, вже на цьому етапі деякі фахівці розуміли, що економічне зростання є не самоціллю, а лише засобом розвитку. Усвідомлення того, що економічне зростання не є синонімом людського розвитку, спало з наростанням соціально-політичної нестабільності і бідності населення. Практика окремих країн показала, що становище людей може погіршуватися і при розвитку виробництва [13]. Фіксувалося економічне зростання, але зберігалися нерівність, неповна зайнятість населення і повсюдна бідність. У теж час у ряді країн відзначався зростання рівня добробуту, незважаючи на невеликі доходи. Ставало очевидним, що економічне зростання саме по собі не здатне забезпечити справедливий розподіл ресурсів. Це відбувалося лише в тих небагатьох країнах, уряди яких цілеспрямовано вживали заходи для збільшення рівності, у тому числі здійснювали програми в області освіти і охорони здоров'я [12–14]. Починаючи з 1995 року Програма розвитку ООН в Україні за допомогою періодичних Звітів з людського розвитку постійно привертала увагу політиків та громадськості до викликів, перед якими стоїть країна у сфері соціального та економічного розвитку. Звіти пропонували погляд у довгостроковій перспективі, аналіз ситуації в країні та стратегій посилення людського розвитку. Ці звіти стимулювали дискусії в країні та обумовили появу багатьох ініціатив, що заохочували та посилювали людський розвиток [1]. Людський розвиток (від англ.: “human development”), що перекладається в деяких випадках як розвиток людського потенціалу, – це процес забезпечення людей ширшим вибором. Принципово, цей вибір може бути нескінченним і змінюватися з часом. Але на усіх рівнях розвитку головним аспектом людського розвитку є можливість прожити довге і здорове життя, придбати знання і мати доступ до ресурсів, необхідних для гідного рівня життя. У тому випадку, якщо немає доступу до цього основного вибору, у людини не буде шляху і до інших можливостей [16, с. 8]. Перша “Доповідь про людський розвиток” розпочиналася з

простої думки: розвиток – це розширення можливостей людського вибору – і був присвячений багатству життя людей в широкому сенсі, а не багатству економік у вузькому розумінні. Отже, проблема перша, під людським розвитком багатьма розуміється рівень розвитку економіки, матеріального добробуту, а не розвитку людини. Під розвитком сьогодні розуміють (таблиця 1).

Таблиця 1

Визначення поняття розвитку

№	Визначення	Ключові слова
1	Розвиток людських ресурсів означає уміле забезпечення і організацію процесу навчання в цілях досягнення організацією поставлених цілей, що через вдосконалення навичок і умінь, розширення обсягу знань, підвищення компетентності, здатності до навчання і ентузіазму співробітників на усіх рівнях організації відбувалися безперервне організаційне і особове зростання і розвиток [17].	Вміле забезпечення і організацію процесу навчання
2	...розвиток персоналу, тобто проведення заходів, сприяючих повному розкриттю особистого потенціалу працівників і зростанню їх здатності вносити внесок у діяльність організації Веснін В. Р. [2]	Розкриття особистісного потенціалу працівників і зростанню їх здатності
3	Розвиток – вищий тип руху, зміни матерії і свідомості, перехід від одного якісного стану до іншого, від старого до нового. Розвиток характеризується специфічним об'єктом, структурою, джерелом, формами, спрямованістю. Розвиток не просто зміна, а зміна з перетворенням у внутрішній будові об'єкту, в його структурі, що є сукупністю фізично пов'язаних між собою елементів, зв'язків і залежностей [18, с. 452].	Вищий тип руху, зміни матерії і свідомості
4	Загальна лінія прогресивного розвитку переплітається зі змінами, які утворюють так звані тупикові ходи еволюції або навіть спрямовані у бік регресу" [19, с. 452].	В ході розвитку діють різноспрямовані процеси
5	Розвиток об'єкту є розкриття або розгортання його внутрішніх первинних потенцій. як автономне явище в силу внутрішніх закономірностей. (Зеновьев А. А. [6])	Розкриття або розгортання його внутрішніх первинних потенцій

Виходячи з аналізу визначень (табл. 1) поняття розвитку використовується в різних смислових значеннях. Розвиток, дозрівання і зростання взаємозв'язані: дозрівання і зростання – зміни кількісні, що служать основою для розвитку якісних. У остаточному виді організм – продукт не функціонального дозрівання, а функціонального розвитку: він функціонує, розвиваючись, і розвивається, функціонуючи [8].

Людський розвиток в контексті євроінтеграційних процесів. В сучасному словнику іноземних слів написаний, інтеграція – об'єднання в ціле яких або частин. Це процес взаємного пристосування, розширення економічного і виробничого співробітництва [13, с. 240]. У іншому словнику: інтеграція – злиття, об'єднання, припускає здатність системи здійснювати внутрішню регуляцію і координацію елементів системи дії. зміщення культурних норм і цінностей, які спочатку функціонували окремо і знаходилися в протиріччі один до одного, згода відносно норм, що дозволяє членам

групи здійснювати несуперечливу взаємодію. Прийняття індивідами існуючих цінностей і норм соціальної групи дозволяє їм увійти до групи і адекватно в ній функціонувати [9, с. 143]. А тепер оцінимо практику здійснюваної євроінтеграції. Європі не потрібна наша наукомістка продукція і наша наука, промисловість виявилася не затребуваною, існуючі квоти на сільськогосподарську продукцію реалізуються за лічені місяці року. За даними випускника МАУП М. Гищака, що працює директором по розвитку міжнародного центру по працевлаштуванню, за 17 останніх років Захід приймав наших медсестер, професійних робітників і тому подібне і жодного разу не були затребувані інженери, менеджери, економісти тощо. Оскільки у нас персонал з підвищеною рівнем освіченості теж особливо не потрібний, то результатом став масовий відтік молоді за рубіж і не бажання вчитися в українських ВНЗ. Наука “виживає” на зарубіжних грантах. А тепер повернемося до понять “інтеграція” в словниках. Не правильно здійснюється інтеграція або що – те інше? Можна пояснити наступним. У роботі С. Хантингтона “Зіткнення цивілізацій” обґрунтовується, що Європа відноситься до західної цивілізації, а ми відносилися до православної цивілізації [20]. Кожна цивілізація мала свої витоки культури, системи цінностей, норм тощо. У Європі ефективність діяльності вимірюється прибутком, найчастіше виражається в грошах, а у нас була інша система цінностей. При зіткненні цивілізацій виникає цивілізаційна і духовна криза. У Європі конкуренція – це норма, а ми досі не розуміємо що це таке. За експертною оцінкою Україна (по наявному потенціалу) мала в 1994 році бути самою процвітаючою країною Європи, але в результаті конкурентної боротьби повністю зникла її конкурентна перевага. А тепер звернемо увагу на думку Антуана де Сент-Екзюпері – він адже із Західної цивілізації. Ми вивчили її особливості і були готові до взаємодії з нею? За наявними результатами – ні. У доповіді про людський розвиток за 2016 рік Україна зайняла 84 місце з 188 по Індексу людського розвитку [5].

Висновок. Проблема євроінтеграції в “головах” у людей в їх розумінні, життєвих ускладнень, що склалися. Проблема у відсутності необхідної культури мислення. Необхідно звернути увагу на те, що розуміється під людським розвитком і як це розуміння реалізується на практиці.

Джерела

1. АНОНС: презентація нового національного Звіту з людського розвитку ПРООН відбудеться 13 травня 2008 р. <http://un.org.ua/ua/informatsiyni-tsentr/news/2308-2008-05-08-18-15-55-anons-prezentaciya-novogo-naci>
2. Веснн В. Р. Практический менеджмент персонала. Юристь, 1998. – С. 190.
3. Грішнова О. А. Людський розвиток: навчальний посібник / О. А. Грішнова. – К. : КНЕУ, 2006. – 308 с.
4. Грішнова, О. А. Трудовий потенціал України: оцінка стану, ефективність використання, стратегічні напрями розвитку: монографія / О. А. Грішнова, С. Р. Пасека, А. С. Пасека. – Черкаси: Маклаут, 2011. – 360 с.
5. Громько Ю.В. Метопредмет “Проблема”. – М.: Институт учебника “Пайдейя”, 1998. – 382 с.
6. Зеновьев А. А. Логическая социология. – М.: Социум, 2002.
7. Индекс человеческого развития: Украина разместилась между Арменией и Иорданией <https://delo.ua/ukraine/indeks-chelovecheskogo-razvitija-ukraina-razmestilas-mezhdu-arme-329619/>
8. Колпаков В. М. Управление развитием персонала : Учеб. пособие для студентов вузов. — К. : МАУП, 2006. — 712 с.

9. Кравченко С. А. Социологический энциклопедический русско-английский Словарь. – М.: ООО “Издательство Астрель”, ООО “Издательство АСТ”, 2004. – 511 с.
10. Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки (колективна монографія) / [Лібанова Е. М., Макарова О. В., Курило І. О. та ін.]; за ред. Е. М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. – 320 с.
11. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз (колективна монографія) / За ред. Е. М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 367 с.
12. Сент-Экзюпери Антуан де. Ночной полет. Военный летчик. Письмо заложнику. Маленький принц. – М.: Правда, 1979. – 336 с.
13. Современный словарь иностранных слов – М.: Рус. яз., 2001. – 742 с.
14. Человеческое развитие: новое измерение социально-экономического прогресса. Учебное пособие под общей редакцией проф. В. П. Колесова (экономический факультет МГУ), 2-е издание, дополненное и переработанное. – М.: Права человека, 2008. – 636 с.
15. Человеческое Развитие. Учебник / коллектив авторов / Под общей ред. Р. М. Бабаджанова. – Душанбе: ООО “Фарзин”, 2014. – 436 с.
16. Человеческое развитие в Казахстане: Учебник / Под общ. ред. Н. К. Мамырова и Ф. Акчуры. – Алматы: Экономика, 2003. – 436 с.
17. Управление эффективностью и качеством: Модульная программа: Пер. с англ / Под ред. И. Прокопенко, К. Норта: В 2 ч. – Ч.11. – С. 18.
18. Философская энциклопедия. – М., 1967, Т. 4. – С. 452.
19. Философский энциклопедический словарь. – М., 1983. – С. 561
20. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций М.: ООО “Издательство АСТ”, 2003. – 603 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ

Формування в Україні ринкових відносин гостро потребує фахівців, які маючи глибокі фахові знання, водночас здатні до творчої і самостійної діяльності, вміють виявляти проблеми і знаходити шляхи їх розв'язання, брати на себе відповідальність за наслідки прийнятих рішень.

Здійснювати перебудову підготовки майбутніх менеджерів у цьому напрямку неможливо без активного провадження в навчальний процес нових технологій навчання, зокрема тренінгових.

Бізнес-тренінг є засобом формування у студентів практичних навичок і вмій щодо організації фірми та управління її діяльністю. Використання у тренінгу комп'ютерних програм дає можливість імітувати різні економічні та управлінські ситуації, примушує учасників приймати відповідні рішення, кваліфіковано реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища фірми.

Перша комп'ютерна імітаційна гра з менеджменту була розроблена у США в 1957 р. З того часу створено десятки комп'ютерних програм з розвитку управлінських навичок. Застосування їх у навчальному процесі значно підвищує рівень підготовки управлінців.

У Міжрегіональній Академії управління персоналу (МАУП) накопичено певний досвід проведення бізнес-тренінгів у ході підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів "спеціаліст", "бакалавр", "магістр".

У бізнес-тренінгу для магістрів використовується комп'ютерна імітаційна гра "INVESTOR INDUSTRY", яка була розроблена спеціалістами ФРН і адаптована до умов країн з перехідною економікою. Гра застосовується у тренінгових курсах для менеджерів 14 постсоціалістичних країн. В Україні ця гра використовується з 1997 р., у МАУП – з 1999 р.

Бізнес-гра моделює діяльність фірм в умовах олігополістичної конкуренції. Всі учасники розподіляються на команди по 3-4 особи (умовна фірма). Завдання кожної команди – ефективно управляти своєю фірмою, конкуруючи з іншими командами на ринку готової продукції. Функції члени команд розподіляють між собою самостійно.

Стартові умови ведення бізнесу в усіх фірм однакові. У процесі гри між фірмами розгортається внутрішньогалузева конкурентна боротьба за перерозподіл галузевого ринку та отримання найбільшого прибутку.

Керівництво кожної фірми повинно розробити певну стратегію управління, яка в бізнес-грі реалізується шляхом визначення кількісних параметрів господарської діяльності. Власне, конкуренція між фірмами є боротьбою їх стратегій. Показники фірми та її становища на ринку є результатом прийнятих у ході бізнес-гри управлінських рішень та дій щодо виробничої, маркетингової, фінансової діяльності.

Комп'ютерна програма забезпечує високий темп гри, яка розрахована на 15 виробничих циклів. Це дає можливість оцінити довгострокові стратегії фірм. Перевагою цієї розробки ж також наочність, швидкість порівняння результатів діяльності

фірми, гнучкість (приспосовування до широкого спектру реальних ситуацій). Ще однією важливою особливістю програми є можливість використання різноманітних варіантів гри – від найпростіших до найскладніших з поступовим ускладненням завдань.

Могутнім засобом досягнення навчальних результатів тренінгу, розвитку навичок студентів, зміни їх само сприйняття є зворотний зв'язок (**feedback**). Зворотний зв'язок являє собою повідомлення інформації про дії людини, їх результати та наслідки. Важливість зворотного зв'язку була підтверджена ще на початку XX ст. експериментами Е. Торндайка: одним учасникам інформацію про результати їхньої дії надавали негайно після кожної дії, іншим – після виконання всього завдання. Експерименти показали що негайний зворотний зв'язок допомагає швидко встановити точність дії.

У реальних виробничих умовах зворотний зв'язок спрацьовує так само швидко і продуктивно: сучасні дослідження підтвердили, що негайне надання працівникам інформації про результати їхньої праці підвищує продуктивність праці протягом однієї зміни на 10–30 %.

У бізнес-тренінгу зворотний зв'язок здійснює двома шляхами. Перший – це надання комп'ютером інформації про наслідки обраних рішень, які мають вигляд конкретних оціночних показників – рангових місць фірм за обсягом реалізованої продукції та величиною отриманого прибутку, що визначаються за результатами кожного ігрового періоду. Окрім цього після кожного періоду комп'ютер показує зміни основних параметрів фірми, її баланс, подає звіт про фінансові результати, про рух грошових коштів, наводить показник покриття постійних витрат. Виходячи з цього здійснюється аналіз і переоцінка дій, уточнюється або змінюється тактика та випробовуються нові управлінські дії в новому періоді.

Механізм бізнес-гри передбачає наявність альтернатив прийняття рішень у кожному ігровому періоді, що вимагає від студентів досить високого теоретичного та методичного рівня для обґрунтування свого вибору. Другий напрямок зворотного зв'язку – коментар виконаних дій, який робить тренер окремо для кожної команди. Цей коментар – не консультація щодо подальших дій команди, а оцінка конкретного досвіду з акцентом на позитивних прикладах.

Найважливіше у зворотному зв'язку – його своєчасність. Відкладання зворотного зв'язку по відпрацюванню нових дій на кінець тренінгу означає зниження його ефективності. Зворотний зв'язок дає великий матеріал для самоаналізу і самооцінки (проб лематизація), дає змогу побачити свої сильні та слабкі сторони, окреслити напрямки професійного розвитку.

Важлива роль у досягнення цілей бізнес-тренінгу належить тренеру. У процесі гри його роль та функції змінюються. Так, до початку ігрового процесу він виконує роль інструктора, який знайомиться зі змістом і правилами гри. У процесі гри він діє і як інструктор, і як суддя-рефері (слідкує за дотриманням правил, контролює режим ігрового часу, визначає розмір заохочень і штрафних санкцій), і як власне тренер (коментує, спрямовує діяч учасників, але не підміняє їх). На завершальному етапі гри тренер грає роль ведучого: організовує презентації, обговорення, оцінює підготовлені командами звіти, ставить питання, підводить підсумки тренінгу.

Оцінка результатів тренінгу завершує цикл навчання. За основу при оцінюванні роботи команд у тренінгу прийнято суму рангових чисел – рейтинг команд серед конкурентів за показниками обсягів продажу і величини отриманого прибутку в кожному ігровому періоді. Ці показники традиційно вважаються одними з найважливіших у діяльності фірми.

Досвід роботи МАУП із впровадженням тренінгових технологій навчання дає змогу зробити такий висновок: бізнес-тренінги з використанням комп'ютерних програм сприяють кращому оволодінню студентами підприємницьким мисленням і діями, дають можливість набути навичок прийняття управлінських рішень, вміння працювати в команді і, як результат, сприяють підвищенню рівня підготовки майбутніх менеджерів.

Джерела

1. Виханский О. С., Наумов А. И., Зобов А. М. Учебные конкретные ситуации. Кн. 1: Ситуационное обучение менеджменту. – М.: НФПК – ГАУ, 2007.
2. Глухов В. В., Кобышев А. Н., Козлов А. В. Ситуационный анализ (деловые игры для менеджеров). – СПб.: Спец. лит., 2009.
3. Кларин М. В. Технология обучения. – Рига: Эксперимент, 2011.

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Актуальною є проблема недостатнього рівня задоволеності якісної потреби роботодавців в кадрах, що здебільшого обумовлено неефективністю існуючої системи професійної підготовки майбутніх фахівців, недоступністю систематизованої інформації щодо актуальних на ринку праці України професій, низьким рівнем взаємодії між роботодавцями та освітньою сферою, поширенням рівня доступності вищої освіти, тощо. Все це загострює проблеми надлишку низькоякісної робочої сили з вищою освітою, зменшує віддачу від інвестицій в людський капітал та стримує розвиток економіки. Відтак гостро постає питання вирішення проблеми підвищення рівня конкурентоспроможності фахівців для забезпечення ефективного функціонування економіки України.

Дослідженню професійної підготовки кадрів у контексті розвитку трудового потенціалу України, забезпечення відповідності кількісно-якісних параметрів робочої сили потребам економіки є достатньо поширеною тематикою досліджень вітчизняних вчених (О. Грішнова, Т. Заяць, А. Колот, В. Петюх та ін.). Однак, незважаючи на вагомість для теорії і практики отриманих результатів, залишаються недостатньо висвітленими питання щодо визначення ролі професійної освіти у розвитку трудового потенціалу України.

Мета дослідження – висвітлити роль професійної освіти як ключового фактору розвитку трудового потенціалу України.

Формування трудового потенціалу України, в першу чергу, відбувається за допомогою національної освітньої системи, а також зовнішнього оточення та ставлення особистості до саморозвитку. Система освіти є зваженим і комплексним механізмом, що охоплює всі сфери підготовки, починаючи від дошкільної освіти до підготовки наукових кадрів та самоосвіти, створюючи умови для реалізації концепції освіти протягом всього життя.

Професійна освіта є невід'ємною складовою формування конкурентоспроможності фахівця та розвитку трудового потенціалу України, що забезпечує отримання освітньо-кваліфікаційного рівня та з її допомогою відбувається становлення людини як професіонала, формування певного кола знань, вмінь, навичок, конкурентних переваг особистості. Освіта безпосередньо впливає на професійно-кваліфікаційну структуру ринку праці, рівень розвитку економіки та науково-технічного прогресу, накопичення людського капіталу суспільства. Тому забезпечити дійсно високий рівень конкурентоспроможності фахівця та майбутню ефективність його трудової діяльності можна лише за допомогою комплексного використання таких основних складових освіти: професійне самовизначення особистості; належний рівень освіти для обраної професії; високий рівень компетентності на основі забезпечення якісної, гнучкої та відповідної сучасним вимогам економіки системи підготовки кадрів.

Професійне самовизначення особистості в сучасних умовах відбувається стихійно та майже не враховує її індивідуальні здібності, структуру ринку праці, а також перспективність обраної спеціальності. В зв'язку з цим, більшість молоді не обдума-

но обирають престижні в суспільстві професії, такі як: юрист, менеджер, економіст, журналіст та ін. Однією з причин ситуації, що склалась, є поширеність державних і недержавних вищих освітніх закладів та можливостей отримати освіту не лише за рахунок держави, а інших суб'єктів домогосподарств. Процес отримання професійної освіти за вищеназваними професіями майже в усіх навчальних закладах є стандартним та здійснюється на основі загально устанovelених навчальних програм, більшість з яких не повністю відповідають вимогам сучасної економіки та не завжди забезпечують отримання кола необхідних професійних компетенцій.

Система професійної освіти є головним інститутом, де відбувається накопичення бази компетенцій фахівця, формування його освітньої та професійної складової конкурентоспроможності. На всіх рівнях підготовки формуються і розвиваються особистісні, загальнонаукові, загально-професійні, базові професійні, гуманітарні та соціально-економічні і професійні компетенції.

Професійна компетентність є складним полікомпонентним утворенням. Її обов'язковими складовими частинами більшість авторів вважають теоретичні знання, практичні вміння та значимі для виконання певної професійної діяльності особисті якості. Такі відомі вчені як, С. Дружилов, Е. Зеєр, Е. Клімов [2, 4, 5] додають до цього набору мотиваційно-ціннісний компонент, наголошуючи на тому, що особистісне ставлення до різних аспектів трудової діяльності, цінності, мотиви, установки можуть привести до різних результатів праці, навіть якщо за рівнем теоретичних знань і практичних вмінь вони мало відрізняються.

За думкою Е. Зеєра поняття компетентності інтегрує у собі не тільки когнітивну і операційно-технологічну складові частини, але й мотиваційну, поведінкову, соціальну, етичну, а також систему ціннісних орієнтацій [4, с. 43].

Професійна компетентність являє собою реальну, фактичну сукупність знань, умінь та властивостей працівника, набуту їм як в процесі навчання, так і в практичній діяльності, тобто це те, що людина фактично знає і вміє. На нашу думку, професійна складова компетентності – це здатність фахівця ставити перед собою професійні цілі та обирати шляхи їх досягнення самостійно, виконувати свою професійну діяльність у різних умовах, вивчати і оцінювати конкретні умови, явища і процеси, що мають місце в його професійній діяльності та ефективно на них впливати. Формування професійної компетентності фахівця являє собою складний і багатогранний психолого-педагогічний процес, який поєднує у собі застосування засобів як навчання, так і виховання людини.

Самоосвіта є ключовим компонентом формування освітньої та професійної складової конкурентоспроможності особистості. Вона є підґрунтям для формування і розвитку трудового потенціалу, в зв'язку з чим повинна здійснюватись паралельно з усіма рівнями освіти та протягом всього життя.

Найчастіше процес отримання професійної освіти складається з двох послідовних частин бакалаврату та магістратури, результатом закінчення якої є отримання диплома з відповідною кваліфікацією та безпосередній вихід підготовленого фахівця на ринок праці. Але в сучасних умовах цей шлях не забезпечує повного необхідного кола конкурентних переваг особистості, тому що характеризується недостатнім рівнем якості та незабезпеченим процесом професійного самовизначення, отримання знань, вмінь та компетенцій. В зв'язку з цим рівень конкурентоспроможності більшості фахівців є дуже низьким, що не дає їм можливості реалізувати свій трудовий потенціал в професійній діяльності.

Аналіз особливостей структури сучасної професійно-освітньої траєкторії особистості підкреслює необхідність індивідуалізації цього процесу, підключення до її

побудови окремих суб'єктів (підприємств, органів державного управління, органів системи професійної орієнтації населення, тощо). Отже, слід визначити якою повинна бути оптимальна професійно-освітня траєкторія майбутніх фахівців, та як забезпечити максимальну віддачу від інвестицій в людський капітал при мінімальних витратах часу на навчання для отримання максимального рівня конкурентоспроможності на ринку праці.

Основні умови оптимальної індивідуальної професійно-освітньої траєкторії майбутніх фахівців:

- наявність системи обов'язкової професійної орієнтації населення, здатної супроводжувати особистість на шляху його професійного становлення;
- компетентнісне наповнення змісту процесу освіти, що дозволить сформувати комплекс знань, вмінь та навичок необхідних для майбутньої професійної діяльності особистості, враховуючи наступність складових елементів системи освіти та необхідність накопичення компетенцій протягом життя;
- постійна самоосвіта і самовдосконалення особистості, що дозволить розвивати і підтримувати існуючий рівень її професійної компетентності;
- тісний взаємозв'язок між освітніми установами, роботодавцями та суб'єктами господарювання з приводу побудови змістовного наповнення навчальних програм, методичної, технологічної та фінансової підтримки;
- індивідуальний підхід до процесу навчання у початковій і середній школі, врахування здібностей і нахилів кожного з учнів;
- врахування загальносвітових та вітчизняних тенденцій розвитку економіки і ступеня збалансованості ринку праці при формуванні ліцензійного обсягу підготовки кадрів, побудови якісного наповнення освітнього процесу;
- розвиненість мережі післядипломного навчання і підвищення кваліфікації, в тому числі за рахунок підприємств, організацій, установ;
- мінімізація витрат часу на формальну освіту за рахунок компетентнісного наповнення освітнього процесу і саморозвитку особистості;
- постійний моніторинг змістовного наповнення навчальних програм відповідно потребам роботодавців;
- розвиток системи навчання протягом життя.

Отже, результатом такої професійно-освітньої траєкторії є сформований конкурентоспроможний фахівець, здатний швидко адаптуватись в професійній сфері та постійно самовдосконалюватись з метою накопичення та розвитку своїх конкурентних переваг. Результати прояву побудованої такої професійно-освітньої траєкторії фахівця можна розглядати на індивідуальному, виробничому та державному рівнях. Побудована на основі компетентнісного підходу система професійної освіти у сукупності зі зваженою системою професійної орієнтації й ідентифікації є основою для формування конкурентоспроможного фахівця сучасного типу та вирішення широкого кола макро- і мікроекономічних проблем щодо розвитку трудового потенціалу України.

Джерела

1. Грішнова О. А. Соціальна відповідальність в контексті подолання системної кризи в Україні // Демографія та соціальна економіка. – 2011. – № 1. – С. 39–47.
2. Дружиллов С. А. Психологические проблемы формирования профессионализма и профессиональной культуры специалиста / С. А. Дружиллов. – Воронеж: ИПК, 2000. – 127 с.

3. Заяць Т. Продуктивність людських ресурсів та регіональні можливості їх забезпечення / Т. Заяць // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 3. – С. 25–29.
4. Зеер Э. Ф. Модернизация профессионального образования: компетентносный подход / Э. Ф. Зеер // Образование и наука. – 2004. – № 3 (27). – С. 44.
5. Климов Е. А. Психология профессионала / Климов Е. А. – М.: Ин-т практической психологии; Воронеж: НПО “МОДЭК”, 1996. – 400 с.
6. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку: Монографія / А. М. Колот, О. А. Грішнова та ін.; За наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота. – К.: КНЕУ, 2012. – 504 с.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Соціально-економічна діяльність суб'єктів господарювання, побудована на ринкових умовах, спирається на створенні та наданні продукції та послуг організаціями. Вони є об'єктивною реальністю соціально-економічної відносин суспільства, що базуються на економічному ефекті від спеціалізації та кооперації людей. Водночас, традиції, соціальні та психологічні чинники доповнюють потребу людей у спільній продуктивній діяльності.

Таким чином, організація як форма спільної колективної діяльності людей в умовах конкуренції з іншими організаціями, є тим об'єктом, в якому перетинаються закономірності організаційної культури та стратегії.

В будь-якій організації, яка має певну історію, формується організаційна культура. Спільні норми та принципи взаємодії людей в процесі спільної діяльності окреслюються майже одразу з виникненням організації, проте їх розвиток, формування цілісного комплексу традицій, норм, цінностей, власна організаційна філософія та ідеологія формуються в процесі більш тривалого функціонування організації. Тобто, організаційна культура в повному обсязі свого прояву має прояв у організацій, які мають тривалу історію своєї діяльності. Водночас, в ринкових умовах стале функціонування організації не є випадковим явищем, воно забезпечується цілим комплексом управлінських рішень, що спираються на стратегію та стратегічні цілі.

Можна стверджувати, що формування культури організації є результатом її стратегічної діяльності.

Про наявність такого тісного зв'язку між стратегією та організаційною культурою свідчить низка фактів.

По-перше, Генрі Мінцберг при класифікації шкіл стратегії окремо виділив школу культури, прибічники якої вважали достатнім для формування і реалізації стратегії впливу культурних чинників [1].

По-друге, у концепції "7-S" представлені взаємозалежні елементи, зокрема організаційні цінності та стратегія [2]. Дана концепція демонструє роль організаційної культури у механізмі підтримки існуючої стратегії та необхідності подолання супротиву змін цінностей при перегляді існуючої стратегії.

По-третє, різні рівні культури знаходяться під впливом одна одної. Так, національна культура, ділова культура окремої країни впливають на організаційну та професійну культури.

По-четверте, низка стратегій організації передбачають вихід на закордонні ринки збуту та постачання, побудову мережі філій, представництв або утворення спільних підприємств. Вся ця діяльність буде знаходитись під постійним впливом міжкультурних комунікацій та культурним шоком для співробітників.

По-п'яте, ігнорування проблем організаційної культури в практиці управління організаціями має прояв у тому, що деякі з керівників можуть дозволити собі приниження працівників, ненормативні висловлювання в їх бік, грубу поведінку, подвійну

мораль в політиці управління та ігнорування загальноприйнятих норм моралі, національних традицій. Це відбивається негативно на відношенні працівників до роботи, до керівника та до колективу та негативно впливає на кінцевому результаті діяльності організації.

По-шосте, стратегічна поведінка організації визначається цінностями та характером управлінських дій вищого керівництва організації. Усталений стиль керівництва та лідерства в організації формує відповідні типи організаційної культури.

В цілому, коло питань яке пов'язує стратегію та стратегічне управління загалом з організаційною культурою досить велике. Проте існують певні нерозроблені напрямки на яких пропонуємо зосередити нашу увагу.

Так, наприклад, “школа культури” за Г. Мінцбергом стратегічний процес розглядає як процес соціальної взаємодії, який ґрунтується на загальних для членів організації переконаннях та розумінні. За такого підходу культура сприяє не стратегічним змінам, а збереженню поточної стратегії, в кращому випадку допускається коригування в межах загальної стратегічної перспективи.

Проте, наявність підприємницьких за своєю філософією та стратегічної поведінкою організацій, свідчить про те, що культурні організаційні цінності можуть полягати як у стабільному функціонуванні, так і у постійних інноваціях та змінах. Якщо така цінність сформована, то вона є основою організаційної культури.

Екстраполяція традиційної поведінки як підходу до формування стратегії ігнорує динамічні властивості організаційної культури.

Організаційна культура постійно розвивається: цінності та норми, що виявилися застарілими та такими, що негативно впливають на діяльність, переглядаються на користь нових, які позитивно себе зарекомендували та позитивно оцінені та розділяються персоналом.

Крім того, спостерігається пасивність людей, що формують організацію, стосовна цілеспрямованого впливу на формування організаційної культури.

Хоча вплив поведінки лідера та вищих керівників як раз і сприяє формуванню нових цінностей організаційної культури.

Гомогенність цінностей не може бути абсолютною, оскільки хоча цінності і поділяються в певний проміжок часу більшістю співробітників. Проте всі члени конкретної організації є одночасно членами багатьох інших формальних та неформальних організацій та знаходяться під впливом притаманним їм культур.

Мультикультурна позиція людини зберігається за рахунок адаптації до кожної не суперечливої за цінностями організаційної культури різних організацій. На особистому рівні сприйняття людина вибудовує пріоритетність цінностей, які вона засвоює та використовує у соціальній діяльності в межах низки організацій.

З часом особистий пріоритет цінностей може змінюватися у людини та транслюватися на всі інші сфери життя, зокрема й на зміну цінностей, які раніше людина поділяла.

Наведені чинники демонструють, що розуміння культурного підходу в межах шкіл стратегії є значно звуженим. Це пояснюється тим, що Г. Мінцберг окремо виділяє школи навчання та підприємництва, які за своєю суттю є різновидами та інструментами формування організаційної культури.

Слід зазначити, що більш сучасний ресурсний підхід до стратегії визначає, що організаційна культура може бути джерелом стійких конкурентних переваг [3], може мати механізм ізоляції стійких конкурентних переваг та, відповідно, приносити рентний дохід та бути стратегічним ресурсом, на якому може базуватися стратегія організації.

Таким чином, організаційна культура може бути активним інструментом стратегічного розвитку суб'єктів господарювання. Формулювання та зміна цінностей організаційної культури повинні бути цілеспрямованим, свідомим процесом лідерів та топ-менеджменту компанії. Оскільки цінності визначають набір допустимих цілей та обмежують шляхи їх досягнення, то вони повинні бути обов'язково узгодженими з офіційними цілями, стратегіями організації та методами їх забезпечення.

Джерела

1. Минцберг Г., Альстрэнд Б., Лэмпел Дж. Школы стратегий. Стратегическое сафари: экскурсия по дебрям стратегий. / Пер. с англ – СПб.: Питер, 2001. – 336 с.
2. Концепция 7-S McKinsey [Электрон. ресурс] // 2012. – Назва з екрану: <http://www.logolex.com.ua/articles/8/382/>.
3. Barney, J. B. "Organizational Culture: Can It Be a Source of Sustained Competitive Advantage" / J.B. Barney // *Academy of Management Review*. – 1986. – Volume 11. – Issue 3. – pp. 656 – 665. (11, 3, 1986:656-665).

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЗАСОБУ ДОСЯГНЕННЯ ЙОГО СТРАТЕГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ РИНКУ

Анотація. В статті розглянуто теоретичні та практичні аспекти розробки стратегії конкурентоспроможністю підприємств, здійснено моніторинг існуючих проблем у контексті реалій сучасної економічної науки та кризових процесів економічного простору, а також обґрунтовано підходи до розробки стратегії конкурентоспроможністю підприємств.

Найважливіша проблема будь-якого підприємства (фірми), що працює в сучасних умовах, – це проблема його виживання і забезпечення безупинного стратегічного розвитку. Ефективне вирішення цієї проблеми полягає у створенні й реалізації конкурентних переваг, що значною мірою можуть бути досягнуті на основі грамотно розробленої й ефективної стратегії розвитку підприємства. Стратегія є об'єктивною засадою для формування відповідей на такі важливі для підприємства питання: в якій галузі або на яких ринках повинне функціонувати підприємство; як розподілити найефективніше обмежені ресурси; як вести конкурентну боротьбу.

Однак, незважаючи на те, що дослідженню стратегії конкуренції і стратегії розвитку присвячено достатньо робіт, аналіз механізмів забезпечення конкурентоспроможності підприємств в повній мірі не вивчений. Мається на увазі: недостатньо досліджено процес забезпечення конкурентоспроможності підприємств, що включає в себе поділ на конкретні етапи і вимагає використання певних інструментів; відсутній чітко сформований механізм забезпечення конкурентоспроможності, при реалізації якої можлива підтримка і оновлення конкурентних переваг та в цілому стратегії розвитку підприємства; недостатньо досліджена залежність, в силу відсутності об'єктивних логічних і достовірних моделей, між критеріями конкурентоспроможності підприємств – конкурентними перевагами і ресурсами, джерелами конкурентних переваг [4, с. 145].

Це і зумовило необхідність його детального розгляду та вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми.

Дослідженню поняття та сутності окремих аспектів формування стратегій підвищення конкурентоспроможністю підприємств, в різний час висловлювало багато вчених економічної науки, зокрема слід І. Ансоф, О. В. Виноградова, А. В. Войчак, О. Є. Гудзь, І. Коломоєць, Ф. Котлер, П. А. Стецюк, А. Томпсон та інші. Проте, єдиного підходу до розуміння та трактування цього поняття немає. Аналіз наукових джерел, публікацій, присвячених даному питанню, свідчить про відсутність єдиної методології досліджень.

Результати та їх обговорення. Основні риси конкурентних відносин формуються під впливом розширення інтеграції, глобалізації, індивідуалізації вимог, мінливості та диференціації переваг споживачів, підвищення ролі змагальної взаємодії підприємств [1]. Поведінка підприємств визначається конкурентним впливом: підприємство займає тільки ту нішу, яку вдається завоювати у боротьбі з конкурентами, посилюючи свої конкурентні позиції. Одним з оціночних критеріїв конкурентної позиції підприємств є їх конкурентоспроможність; від її рівня залежить успішність чи, навпаки, загроза функціонуванню.

На сучасному етапі вагомий внесок щодо розробки теоретико-методологічних засад формування та реалізації стратегій розвитку підприємства внесли праці таких вітчизняних та зарубіжних учених, як Т. Ю. Адаєвої, Р. А. Єршової, І. І. Пічуріна, Ф. Колера, М. Портера, Р. А. Фатхутдінова та ін. Кожен науковець пропонує власне розуміння процесу формування стратегії розвитку, вибору оптимальної стратегічної альтернативи, акцентуючи увагу на тому чи іншому етапі розробки стратегії. Проте висвітленню комплексного бачення процесу розробки та реалізації стратегії приділено недостатньо уваги, що потребує більш глибокого вивчення.

Існує безліч визначень поняття “стратегія розвитку підприємства”.

Г. Мінцберг з'ясував, що стратегія є не тільки планом, а комплексом рішень та дій; і є не послідовністю виконання запланованого, а прямо протилежне цьому, це відправна точка.

І. Ансоф, використовуючи концепцію стратегічного менеджменту, зазначав, що стратегія – один з декількох наборів правил прийняття рішення щодо поведінки організації, і виділив чотири групи правил: правила встановлення відносин підприємства із зовнішнім середовищем; правила встановлення відносин і процесів всередині підприємства; правила ведення щоденних справ; засоби вимірювання результатів сьогоденної і майбутньої діяльності компанії. Він описує стратегію як сукупність правил для прийняття рішень з метою забезпечення стійкого зростання і розвитку підприємства; виокремлюючи дві групи правил: правила взаємовідносин підприємства з зовнішнім середовищем (стратегія бізнесу) і правила встановлення рівноваги між власними внутрішніми змінними (організаційна концепція).

М. Портер, використовуючи ідею ланцюжка цінностей, пропонував стратегію розглядати як аналіз внутрішніх процесів та взаємодій між різними складовими організації для того щоб визначити, як і де додається цінність. При цьому стратегія – це позиціонування організації щодо галузевого середовища [2, с. 71].

Більш точно розкриває суть даного поняття Ф. Котлер, однак, як правильно підкреслює М. Портер, при визначенні стратегії розвитку слід враховувати сферу діяльності, у якій вона досягається [3, с. 82].

Взагалі, стратегія повинна виконувати такі завдання:

- а) синтезувати в собі технічні, технологічні, екологічні, економічні, управлінські та інші аспекти розвитку об'єкта управління;
- б) інтегрувати різні сторони керованого об'єкта, наприклад, для організації – місію, потенціал, структуру, корпоративну культуру, систему менеджменту та ін.;
- в) орієнтувати на досягнення не миттєвих завдань, а стратегічних цілей, що забезпечують задоволення стратегічних громадських, корпоративних та особистих інтересів;
- г) втілювати в собі наукові досягнення в галузі економіки, техніки, управління і інших наук;
- д) бути гнучкою, враховувати багатоваріантність стратегічних ситуацій, що виникають в просторі і в часі;

- е) концентрувати стратегічні і тактичні конкурентні переваги суб'єктів і об'єктів управління, зовнішнього середовища, знання, вміння і досвід всього колективу. У розробці стратегії повинні брати участь всі творчі працівники організації (системи), а відповідальність за кінцеві стратегічні результати (нульовий рівень дерева цілей) повинен нести перший керівник, за проміжні результати (інші рівні дерева цілей) – відповідні керівники та відповідальні виконавці;
- ж) бути помірно ризикованою, але не занижувати стратегічні переваги конкурентів і не завищувати свої переваги.

У дослідженнях присвячених стратегії розвитку підприємства визначення поняття “конкурентоспроможність” пов'язане з такою характеристикою як, наявність конкурентних переваг. На думку Майкла Портера, конкурентоспроможність компанії залежить від конкурентної переваги, яке створюється і підтримується через сильно локалізовані процеси “ланцюг цінностей”. Конкурентна перевага, відповідно, з визначенням Майкла Портера, формується як результат здійснення безлічі окремих видів діяльності, що входять до складу процесів розроблення, виробництва, маркетингу, доставки та обслуговування кожного продукту компанії. Кожен з цих видів діяльності може сприяти встановленню конкурентної позиції фірми у відношенні витрат і створити основу для диференціації. Різні види діяльності зі створення вартості являють собою окремі будівельні блоки, з яких складається загальна картина конкурентних переваг. Порівняння ланцюжків створення вартості у компаній – конкурентів допомагає виявити відмінності, які лежать в основі конкурентних переваг. Поняття конкурентних переваг передбачає наявності у компанії потенційних можливостей бути краще (за певними аспектами господарської діяльності) своїх конкурентів. В залежності від складних зовнішніх умов і внутрішніх обставин ця задача вирішується різними організаціями по-різному [2, 96].

Як наслідок з цих тверджень, механізми є основою формування конкурентоспроможності підприємств є індивідуальними для кожної галузі в кожен конкретний момент часу і багато в чому залежать від її структури.

Висновки. Підвищення конкурентоспроможності пов'язано з розробкою та вибором відповідних стратегій, формування й коригування яких відбувається практично постійно. Стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємства мають формуватися у лоні клієнтоорієнтованої парадигми інноваційного розвитку сучасного підприємства: вони мають бути не вузько забезпечувальними функціональними, а комплексними з власним стратегічним набором та базовим логічним інструментарієм сучасного менеджменту, що виконує роль драйвера в системі управління конкурентоспроможністю підприємства та забезпечує його конкурентостійкість й довготривалу прибутковість.

В умовах зростання конкуренції практичний інтерес з боку комерційних організацій до конкурентних стратегій розвитку посилюється, тому проблеми, пов'язані з розробленням і реалізацією стратегій, у край актуальні. При впровадженні ефективної конкурентної стратегії розвитку підприємство повинно враховувати комплексне системне використання внутрішніх потенційних можливостей створення конкурентних переваг, що забезпечуватимуть адекватну реакцію на зміни факторів зовнішнього середовища, упереджуватимуть заходи конкурентів і сприятимуть сталому розвитку підприємства у визначеному стратегічному періоді.

Джерела

1. Гудзь О. Є. Формування та механізм реалізації стратегії управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства / О. Є. Гудзь, О. С. Степасюк/// Науковий вісник Наці-

- онального університету біоресурсів і природокористування України. Серія “Економіка, аграрний менеджмент, бізнес” / Редкол. : Д. О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – К.: ВЦ НУ-БіП України, 2011. – Вип. 168. – Ч. 1 – 370 с. С. 194–203.
2. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей конкурентов / Майкл Е. Портер; Пер. сангл. – М.: Альпина БизнесБукс, 2016. – 454 с.
 3. Соціально-економічний розвиток України на початку ХХІ сто ліття: Зб. доп. 76-ї наук. конф. студ. КНЕУ. 22–23 квіт. 2007р. / Відп. за вип.: М. І. Мирун, О. А. Петухова. – К.: КНЕУ, 2009. – 390, [2] с.
 4. Управление конкурентоспособностью организации. Учебник. – 2-е издание, испр. и доп. – М.: Изд-во Эскмо, 2015. – 544с.

ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТЬ РАЗРАБОТКИ БИЗНЕС-ПЛАНИРОВАНИЯ ПРОДУКЦИИ ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯХ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ

С развитием рыночной экономики и международных связей бизнес-план становится обязательным документом, применяемым в целях совершенствования методов расчета экономической эффективности проектных решений и коммерческой целесообразности вложений инвестиций. В мировой практике практически все инвестиционные проекты описываются с помощью бизнес-планов.

Бизнес-план – это общепринятое средство деловой информации. Решение задач укрепления рыночных позиций предприятия, достижение им экономического успеха требуют нахождения оптимального сочетания источников финансовых ресурсов, их рационального использования в оперативной и стратегической перспективе.

Решение подобной задачи в современных условиях становится возможным лишь в системе стратегического и бизнес-планирования. Это значит, что весьма актуальными и практически значимыми все в большей мере становятся вопросы освоения предприятиями и организациями всей совокупности методов разработки бизнес-планов инвестиционных проектов, а также выбора конкретного алгоритма и четкой последовательности их реализации.

Бизнес-план является одним из основных инструментов эффективного управления любым предприятием. В условиях рынка бизнес-план может использоваться не только при реализации того или иного инвестиционного проекта, хотя это его основная функция, часто он применяется в качестве рабочего документа, который позволяет оценить экономическое содержание любого конкретного перспективного направления деятельности предприятия в создавшихся или прогнозируемых условиях.

Бизнес-план – специальный инструмент менеджмента, используемый в современной рыночной экономике независимо от масштабов, сферы деятельности и формы предпринимательства. Успех в обычной рыночной торговле, выход фирмы с новым продуктом на рынок без полного и ясного представления о перспективах предпринимаемого дела не возможны без разработки надежных предварительных ориентиров и реального плана действий. Бизнес-план позволяет очертить круг проблем, с которыми столкнется предприниматель при реализации своих целей в изменчивой, неопределенной, конкурентной хозяйственной среде, сформировать и обеспечить пути решения этих проблем, снизить степень риска.

В связи с тем, что бизнес-план представляет собой результат исследований и организационной работы, имеющей целью изучение конкретного направления деятельности предприятия на определенном рынке в сложившихся организационно-экономических условиях, он опирается на:

- конкретный проект производства определенного товара – создание нового типа изделий или оказание новых услуг;
- всесторонний анализ производственно-хозяйственной и коммерческой деятельности, целью которого является выделение его слабых и сильных сторон, специфики и отличий от других аналогичных предприятий;
- изучение конкретных финансовых, технико-экономических и организационных механизмов, используемых в экономике для реализации конкретных задач.

Не будет большим преувеличением назвать бизнес-план основой управления как коммерческим проектом, так и самим предприятием, осуществляющим этот проект. Ведь благодаря бизнес-плану у руководства появляется редкая возможность взглянуть на собственное предприятие как бы со стороны, может быть даже глазами придирчивого эксперта. Да и сам процесс разработки бизнес-плана, включающего детальный анализ экономических и организационных вопросов, заставляет “собраться”, мобилизоваться, сосредоточиться.

Бизнес-план может быть подготовлен менеджером, предпринимателем, фирмой, группой фирм или консалтинговой организацией. Если у менеджера возникла идея освоить изготовление нового продукта, оказать новую услугу или просто новый метод организации и управления производством, он предлагает свою идею для бизнес-плана. Если он собирается реализовать свою концепцию самостоятельно, он создает свой бизнес-план. Для разработки стратегии развития крупной фирмы создается развернутый бизнес-план. При его подготовке необходимо прежде всего решить, какая цель (или цели) преследуется.

Необходимо сформулировать эту цель в письменном виде. Цели бизнес-плана могут быть различными, например, получение кредита, или привлечение инвестиций в рамках уже существующего предприятия, или определение направлений и ориентиров самого предприятия в мире бизнеса и т. д.

Предприятия, работающие в стабильной ситуации и производящие продукты для достаточно устойчивого рынка при росте объемов производства, разрабатывают бизнес-план, направленный на совершенствование производства и поиск путей снижения его издержек. Однако, все эти предприятия постоянно предусматривают мероприятия по модернизации производимой ими продукции и формируют их в виде локальных бизнес-планов. Предприятия, выпускающие продукцию при постоянном риске, прежде всего систематически работают над бизнес-планами по освоению новых видов продукции, по переходу на новые поколения изделий и т. д.

Наиболее активно бизнес-план используется при поиске инвесторов, кредиторов, спонсорских вложений и т. д. Помогает бизнес-план крупным предпринимателям и предприятиям, которые собираются расширить дело, купив акции существующего предприятия или организовав новую организационно-производственную структуру.

В бизнес-плане обосновываются:

- общие и специфические детали функционирования предприятия в условиях конкретного рынка;
- выбор стратегии и тактики конкуренции;
- оценка финансовых, материальных, трудовых ресурсов.

Цели должны быть четкими, ясными, однозначно принимаемыми и сформулированы в терминах, отражающих перспективное будущее состояние предприятия. Поэтому, при разработке целей необходимо учитывать целую совокупность требований, предъявляемых к их содержанию и форме.

Бизнес-план дает объективное представление о стратегии и тактике развития производства и организации производственной деятельности, способах продвиже-

ния товара на рынок, прогнозирует цены, будущую прибыль, основные финансово-экономические результаты деятельности предприятия и вместе с тем определяет так называемые зоны риска, предлагает пути снижения этих рисков или по крайней мере их влияние на будущую прибыль.

Особенностью бизнес-плана, как стратегического документа, является его сбалансированность по постановке задач с учетом реальных финансовых возможностей предприятия. Чтобы бизнес-план был принят, он должен быть обеспечен необходимыми финансовыми ресурсами. Включение самого проекта в бизнес-план становится возможным лишь в том случае, если определены источники его финансирования.

Многие инвесторы предпочитают краткое содержание бизнес-плана, что позволяет им увидеть важные особенности и преимущества проекта. Такой документ носит название бизнес-предложение. Оно используется при переговорах с возможными инвесторами и будущими партнерами, приглашении ключевых сотрудников, подписании контрактов с персоналом предприятия. Бизнес-план должен быть представлен в форме, позволяющей заинтересованному лицу получить четкое представление о существе дела, степени своего участия в нем. Таким образом, бизнес-план – это документ, который анализирует все основные аспекты будущего коммерческого предприятия с учетом всех проблем, с которыми оно может столкнуться и определяет способы решения этих проблем. Эффективный бизнес-план служит, по крайней мере, четырем целям:

- сфокусировать идеи;
- планировать и принимать решения, касающиеся стратегии предприятия;
- оценивать достижения, определяя специфические бизнес-цели предприятия;
- привлекать капитал для обеспечения финансирования в бизнесе.

Именно поэтому, повышение уровня организации разработки бизнесплана, усиление контроля на стадии планирования за состоянием производственных ресурсов и рациональном их использовании оказывает существенное влияние на рентабельность предприятия и его финансовое положение.

Источники

1. Абдукаримов И. Т., Абдукаримова Л. Г. Управление затратами в предпринимательской деятельности [Текст] // Социально-экономические явления и процессы. 2011. – № 3–4. – С. 11–23.
2. Берл Густав и др. Мгновенный бизнес-план. Двенадцать быстрых шагов к успеху. [Текст]: – Пер. с англ. – М.: “Дело ЛТД”, 2012. – 187 с.
3. Бизнес-план: Отечественный и зарубежный опыт. Современная практика и документация [Текст]: / Под общ.ред. В. М. Попова. – Волго-Вятский региональный издательский центр, 2012. – 217 с. 4. Справочно-правовая система “КонсультантПлюс” [Электронный ресурс] <http://www.consultant.ru/>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ БАНКУ

Одним із найбільш відповідальних елементів маркетингової діяльності банку є формування його стратегії ринкової діяльності. Зміст і призначення маркетингової стратегії полягає у встановленні довгострокових цілей банку і розробці заходів для їх досягнення [2].

Найважливішим рішенням при формуванні маркетингової стратегії банку є рішення щодо вибору лідерства або за ціною, або за якістю послуг. Якщо споживачі банківських послуг достатньо активно реагують на ціни, то банк може обирати конкурентну стратегію лідерства за витратами. Вона спрямована на зниження витрат за рахунок збільшення обсягів продажу, отже створення стійкої переваги над конкурентами. Стратегію лідерства за якістю послуг може обрати банк, який має сприятливі умови для впровадження інновацій у банківську діяльність. Це дає йому можливість зайняти конкурентну позицію на ринку на основі підвищення якості послуг.

Наступне важливе рішення полягає у виборі стратегічної альтернативи з таких варіантів: орієнтація на обслуговуванні одного сегмента споживачів (“усі потреби + частина клієнтів”); зосередження зусиль на задоволенні однієї або декількох потреб усіх груп клієнтів (“усі клієнти + частина потреб”); вибіркова спеціалізація на різних сегментах (“частина клієнтів + частина потреб”); охоплення всього ринку (“усі клієнти + усі потреби”).

Перший варіант є доцільним при виході на нові ринки. Його перевагами є такі: формування чіткого уявлення керівництва банку про потреби клієнтів даного сегменту ринку; відносна стабільність доходів банку від цього сегмента; досягнення високого рівня обслуговування даного сегменту та високого рівня лояльності клієнтів банку; порівняно низькі маркетингові витрати.

Недоліки: необхідність впровадження все нових послуг; труднощі щодо завоювання сегменту банком; обмеженість клієнтської бази банку; необхідність постійної підтримки лояльності клієнтів [1].

Зосередження зусиль на задоволенні однієї або декількох потреб усіх груп клієнтів рекомендовано при наявності сильної конкуренції на ринку. Перевагами стратегічної альтернативи є: накопичення досвіду надання конкретного виду послуг, можливість їх постійного вдосконалення; висока якість пропонованих послуг; порівняно невисокі витрати банку. Негативні моменти: складнощі з вибором необхідного виду банківського продукту; наявність конкурентів, які надають аналогічні послуги, значно звужує клієнтську базу; небезпека старіння даного продукту; складність у підтримці контактів з широкою аудиторією клієнтів; достатньо значні затрати на організацію та здійснення маркетингової діяльності.

Вибіркова спеціалізація на різних сегментах дає можливість для стратегічного маневру ресурсами і кадрами; зниження ризику негативного впливу конкурентів; безперешкодного проникнення у дані сегменти; забезпечення достатньої гнучкості цінової політики; широкі можливості розвитку продуктового ряду. Недоліки вибіркової спеціалізації є такі: наявність конкурентів у кожному сегменті ринку банківських послуг; складність отримання конкурентних переваг у кожному сегменті ринку внаслідок розсіювання зусиль; високі маркетингові затрати.

Охоплення всього ринку є найбільш універсальною стратегічною альтернативою, яку можуть застосовувати великі банки з розгалуженою мережею філіалів. Для цього варіанту характерними є відносно низькі витрати на маркетингову діяльність і гнучкість щодо обслуговування нових клієнтів. Але комерційному банку достатньо складно завоювати та підтримувати лідируючі позиції на всіх сегментах ринку, збирати й обробляти великі потоки маркетингової інформації, підтримувати високий ступінь оновлення асортименту послуг при високому рівні змінності клієнтської бази.

Джерела

1. Добровенко О. А. Оцінка потенціалу стратегічного розвитку банківської установи [Електронний ресурс] / О. А. Добровенко // Економічний аналіз. – 2013. – Т. 14(2). – С. 22–27. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2013_14\(2\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2013_14(2)_6)
2. Котелевська Ю. В. Роль маркетингової стратегії в процесі забезпечення фінансової стабільності банку [Електронний ресурс] / Ю. В. Котелевська, Т. В. Новікова. // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2013. – Вип. 10(1). – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(1\)_35](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(1)_35)

В. М. АЛІЄВА-БАРАНОВСЬКА
канд. юрид. наук, НН ІМЕФ МАУП

А. Є. ЯРМОЛЕНКО
магістранта, НН ІМЕФ МАУП

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ

Зовнішньоекономічна діяльність (далі-ЗЕД) є особливим видом господарської діяльності. Вона має тісний зв'язок з іншими галузями господарської системи країни. В основі зовнішньоекономічної діяльності лежить зовнішня торгівля товарами, послугами, інформацією та результатами інтелектуальної діяльності. Характерною особливістю зовнішньоекономічної діяльності є той факт, що будь-яка інша господарська діяльність на зовнішньому ринку істотно вирізняється від подібної діяльності всередині країни.

Методика управління зовнішньоекономічною діяльністю широко розглядаються у працях таких зарубіжних науковців, як Р. Баззелл, К. Бакхаус, Й. Беккер, Т. Бонома, Ф. Бредлей, Г. Вайс, Е. Вебстер, Ю. Вісмайер, Б. Гале, А. Германнс, С. Дуглас, Ф. Котлер, К. Крейг, Ж.-Ж. Ламбен, Г. Майер, С. Мюллер, Х. Мефферт, В. Ньюман, М. Портер, П. Россон, Г. Стар, К. Ховард, Р. Хюненберг. На національному рівні функціонування зовнішньоекономічної діяльності опрацьоване такими фахівцями, як В. Білий, В. Губенко, П. Кредисов, О. Кузьмін, А. Лозенко, О. Мельник, В. Щербак, А. Яковлев, та ін.

Роль зовнішньоекономічної діяльності в сучасній Україні завжди була і залишається пріоритетним напрямом господарської діяльності держави, що створює основи для розвитку вигідної торгівлі і сприятливого інвестиційного клімату в країні. Поступова інтеграція України до Європейського Союзу, бурхливий розвиток економіки та активна діяльність суб'єктів господарювання зумовлюють потребу у постійному вдосконаленні господарського законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності, яка здійснюється суб'єктами господарювання. На підставі того, що з кожним роком все більше вітчизняних суб'єктів господарської діяльності вступає у договірні відносини з іноземними суб'єктами господарської діяльності, постає необхідність приведення норм законодавства України у сфері зовнішньоекономічної діяльності відповідно до міжнародного права. Сучасний етап економічних та соціальних перетворень в Україні передбачає інтенсифікацію відносин з іноземними суб'єктами господарювання, активний обмін капіталом, товарами, послугами, робочою силою, ефективний трансфер технологій, залучення іноземних інвестицій та розвиток нових форм господарювання. Сучасна система господарсько-правового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності на сьогодні є досить розгалуженою. Це пов'язано із достатньо широким колом питань, які підпадають під сферу її регулювання [1, 2].

Питання про те, якою є нинішня система ЗЕД, є не лише теоретичним, а й практичним, оскільки від визначення її сутності залежить прогнозування перебігу подій та вибір засобів її реалізації.

Забезпечення ефективності зовнішньоекономічної діяльності для України є одним з вагомих чинників зміцнення конкурентоспроможності національної економіки [3]. На сучасному етапі в сфері зовнішньоекономічної діяльності України сформувався ряд тенденцій в зовнішній торгівлі та інвестиційній активності, що обумовлюють позитивну динаміку в економіці України, а саме: загальне зниження залежності формування ВВП від зовнішніх ринків; посилення ролі торгівлі з країнами ЄС та СНД; певне покращання товарної структури експорту за ступенем промислової переробки; нарощування внутрішньогалузевої товарної торгівлі; збереження регіональної концентрації товарообороту; збереження низького рівня інвестиційної привабливості промисловості, а також переважаючого приходу фінансового, а не промислового іноземного капіталу. Останні процеси несуть в собі значні виклики для конкурентоспроможності окремих галузей національного господарства і в загальному до поглиблення кризових явищ в економіці внаслідок поширення фінансової кризи через глобальну банківську систему, що й спостерігалася протягом вересня – жовтня 2008 року [4,5].

Поступальний розвиток зовнішньоекономічного сектору економіки в умовах розгортання глобальної фінансової кризи може бути обумовлений завдяки реалізації стратегічних завдань соціально-економічного розвитку країни, заснованих на наступних заходах державної політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності: забезпечення курсової стабільності національної валюти, засобами монетарної політики; пошук найбільш сприятливої кон'юнктури для традиційної вітчизняної експортної продукції на зовнішніх ринках з можливою переорієнтацією стратегічних напрямів співпраці з європейського вектору на близько- та середньо-східний вектори; підтримка платоспроможності населення, що забезпечує стабільний споживчий попит на внутрішньому ринку; збереження обсягів промислового виробництва за рахунок державних внутрішніх витрат на розвиток інфраструктури (дороги, мости, комунікації, армію) в умовах обмеження попиту на продукцію вітчизняної металургійної галузі на зовнішніх ринках та на державні витрати на підтримку розвитку сільського господарства в умовах скорочення зовнішнього попиту на продукції хімічної галузі, зокрема добрив; посилення державного управління експортно-імпортною діяльністю у мовах розгортання фінансово-економічної кризи; санація банківської системи, що забезпечується як іноземними позиками, так і процедурами банкрутства за умови підключення страхових механізмів гарантування депозитних вкладів фізичних і юридичних осіб, насамперед суб'єктів ЗЕД [6, 7]. Треба відзначити, що протягом останніх кількох років відчутний обмежуючий вплив на зовнішньоторговельну та інвестиційну активність мали системні негативні чинники, серед яких найважливіші: високий рівень політичної нестабільності в Україні та її латентний тривалий характер; збереження бар'єрів щодо доступу на ринки ЄС; збереження, а у певних випадках посилення бюрократичних перепон провадження малого та середнього бізнесу на регіональному рівні; невирішеність завдань технологічної модернізації, що обмежує можливості підвищення продуктивності праці, зниження собівартості продукції та підвищення її конкурентоспроможності.

Головні тенденції розвитку економіки останніх років визначали стан зовнішньоекономічного сектору держави, загальні напрямки підвищення конкурентоспроможності певних галузей економіки та перспективи визначення стратегічних партнерів на світовому ринку товарів і послуг [8].

Джерела

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 19. – Ст. 144.

2. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-XII (станом на 03.01.2017 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
3. Про затвердження Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів) : наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 06.09.2001 р. № 2709-IV (редакція від 04.11.2011 р.) [Електронний ресурс] // База даних [Законодавство України]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0833-01/c>
4. Вівчар О. І. Основні аспекти підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств / Оксана Вівчар // Галицький економічний вісник. – 2015. – № 2. – С. 24–30.
5. Кравченко В. Л. Внешнеэкономическая деятельность: организация, управление, прогнозирование / Кравченко В. Л., Макогон Ю. В. – Донецк: Донеччина, 2015. – 496.
6. Маталка С. М. Управління ефективністю зовнішньоекономічної діяльності підприємств : монографія / С. М. Маталка. – Луганськ : Ноулідж. – 2014. – с. 210.
7. Скоропад І. С., Герасименко С. І. Ефективність маркетингових заходів у системі зовнішньоторговельних зв'язків. // Вісник національного університету “Львівська політехніка”. – 2014. – № 469. – С. 498–502.
8. Тульчинська С. О. Етапи процесу побудови збутової політики підприємства / Тульчинська С. О., Лебедева Ю. Е. // Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки : матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16 листопада 2016 р. – К. : НТУУ “КПІ”, 2016. – С. 191.

В. Г. ЖИЛА

канд. екон. наук, НН ІМЕФ МАУП

Я. В. ОЛЕХ

магістрантка, НН ІМЕФ МАУП

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗ І АУДИТ РОЗРАХУНКІВ ПІДПРИЄМСТВА З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ

Актуальність теми обумовлена виключною важливістю організації обліку і аудиту дебіторської заборгованості за розрахунками підприємства з покупцями і замовниками для ефективного управління нею, забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Об'єктом дослідження виступає процес аналізу, обліку і аудиту розрахунків з покупцями і замовниками на ТОВ “Армашоп”.

Предметом дослідження є теоретико – методичні та практичні аспекти обліку і аудиту розрахунків з покупцями і замовниками.

Мета дослідження – обґрунтування теоретичних, методичних і практичних питань організації обліку і аудиту розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві, а також розробка шляхів їх удосконалення.

У першому розділі дипломної роботи було розглянуто теоретичні основи обліку і аудиту дебіторської заборгованості за розрахунками з покупцями і замовниками.

Дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебіторами можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи. Метою аудиту розрахунків підприємства з покупцями і замовниками є встановлення правильності ведення розрахунків з покупцями і замовниками за отримані товарно – матеріальні цінності, прийняті виконані роботи та надані послуги.

У другому розділі роботи розглядаються питання організації обліку та аудиту дебіторської заборгованості на прикладі товариства з обмеженою відповідальністю “Армашоп”.

Досліджуване підприємство належить до галузі торгового підприємства і спеціалізується на продажі трубопровідної продукції та оренди приміщень складського типу.

У своїй діяльності структурний підрозділ керується діючим законодавством України, Статутом Товариства.

Структурний підрозділ, що здійснює оперативний і бухгалтерський облік діяльності товариства, веде відомчу, оперативну і статистичну звітність має просту лінійну структуру.

Щодо фінансового стану підприємства, то за результатами діяльності протягом 2017–2018 рр. підприємство є збитковим, що підтверджується як аналізом абсолютних, так і відносних показників.

Аналіз показників ліквідності та платоспроможності дає змогу зробити висновок, зазначені показники не відповідають нормативам.

Аналіз показників ділової активності свідчить про зменшення оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості, що є негативним явищем, і воно є наслідком зниження платоспроможності підприємства.

Також можна зазначити про погіршення майнового стану підприємства зі зростанням коефіцієнтів вибуття та зносу основних виробничих фондів. Особлива увага була приділена аналізу стану дебіторської заборгованості, який засвідчив негативну тенденцію до її нарощення.

Організація бухгалтерського обліку поточної дебіторської заборгованості та її аудиту на підприємстві в цілому відповідає вимогам П(С)БО та закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність”. Проте у ній можна виявити деякі недоліки:

- недосконалість розрахунку резерву сумнівних боргів Товариства, що може призвести до недостовірного відображення в обліку і звітності суми чистої реалізаційної вартості дебіторської заборгованості та створює загрозу збитків від несвоєчасного та неповного формування резерву;
- низький рівень організації внутрішнього аудиту розрахунків з покупцями і замовниками, в силу його без системності та обмеженості обраних аудиторських процедур.

У третьому розділі роботи з метою усунення даних недоліків були розроблені шляхи удосконалення обліку і аудиту дебіторської заборгованості. На нашу думку, резерв сумнівних боргів – це коригуюча стаття, яка в першу чергу застосовується для правильної оцінки дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги. Завдяки обчисленню резерву підприємство дотримується принципу обачності і правильно відображає дебіторську заборгованість у Балансі, а користувачі фінансової звітності мають змогу отримати достовірну інформацію про стан розрахунків з дебіторами.

Щодо методики розрахунку резерву сумнівних боргів для ТОВ “Армашоп”, розроблено удосконалену методику, що враховує сучасні підходи науковців та виражається у використанні модифікованого методу класифікації дебіторської заборгованості за строками непогашення.

На відміну від методики розрахунку коефіцієнту сумнівності за цим методом, викладений у П(С)БО 10 “Дебіторська заборгованість” ми пропонуємо розраховувати коефіцієнт сумнівності як відношення фактично списаної заборгованості за період до початкового сальдо. За таких умов коефіцієнт даватиме змогу визначати, яка частина заборгованості із непогашеної стає безнадійною і сам коефіцієнт матиме економічний зміст.

А саме, коефіцієнт сумнівності зростає зі збільшенням терміну непогашення, це підтверджує той факт, що ймовірність списання безнадійної заборгованості тим більша, чим більший термін її прострочення чи термін обліку на балансі, якщо строків оплати договором не передбачено.

Застосування модифікованої методики на ТОВ “Армашоп” дасть змогу правильно і просто розрахувати резерв, що забезпечить вчасне і правильне складання звітності бухгалтерами, при цьому складена звітність буде відповідати принципам обачності, повного висвітлення та відповідності доходів і витрат.

Для усунення недоліків, пов'язаних з внутрішнім аудитом ТОВ “Армашоп” та з метою посилення контролю за станом простроченої та безнадійної дебіторської заборгованості товариства нами запропоновано схему організації внутрішнього аудиту, що базується на розподілі дебіторської заборгованості за термінами її виникнення і дає змогу оперативного контролювати та управляти дебіторською заборгованістю та запобігати простроченню терміну її позовної давності.

Крім того, на основі Міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг Міжнародної федерації професійних бухгалтерів розвинуто перелік аудиторських процедур для отримання аудиторських доказів щодо наявності дебіторської заборгованості, повноти і точності відображення дебіторської заборгованості у звітності ТОВ “Армашоп”, достовірності її оцінки і, які диференціюються за обсягом контрольних дій. Деталізовано також відмінність найбільш доказових аудиторських процедур щодо перевірки дебіторської заборгованості за розрахунками з покупцями і замовниками – позитивних і негативних зовнішніх запитів і підтверджень.

Тест внутрішнього контролю, який запропоновано як робочий документ внутрішнього аудитора при проведенні процедур аудиту, дозволить оцінити стан дебіторської заборгованості, а також, за умов її використання як основи планування та регламентації внутрішньої контрольної діяльності сприятиме зниженню підвищення якості аудиторських процедур та забезпечить своєчасне реагування на проблеми в обліку дебіторської заборгованості.

Запропоновані вдосконалення дозволять підвищити ефективність організації обліку та аудиту дебіторської заборгованості, що сприятиме зростанню контрольованості стан розрахунків з покупцями і замовниками, покращенню його фінансового стану.

Підбиваючи підсумки щодо стану охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях на ТОВ “Армашоп”, необхідно підкреслити, що на підприємстві з урахуванням специфіки його роботи досить відповідально ставляться до її забезпечення. Обов'язки із забезпечення належної охорони праці співробітників підприємства покладені на заступника директора з технічних питань за сумісництвом, враховуючи чисельність працюючих.

Позитивним аспектом є те, що на підприємстві за час його діяльності не зафіксована нещасних випадків та випадків виробничого травматизму, а санітарно – гігієнічні, будівельні, пожежні норми неухильно дотримуються.

У той же час, на нашу думку, підприємства слід звернути більшу увагу на забезпечення постійного контролю за дотриманням правил безпеки працівниками при роботі з оргтехнікою, та створення сприятливих ергономічних та мікрокліматичних умов: встановлювати короточасних додаткових перерв під час роботи з комп'ютерами, забезпечити додаткову вентиляцію та теплообмін в адміністративних приміщеннях.

Крім того, зважаючи на те, що більшу частину робочого часу працівник знаходиться у малорухомій позі, то пропонується ввести п'ятихвилинну виробничу гімнастику в межах технологічних перерв для працівників, що працюють з оргтехнікою, яку необхідно проводити після кожних 60 хвилин сидячої роботи, і яка буде спрямована на покращення фізичного і морального стану і самопочуття працівника.

Л. О. КАРБОВСЬКА

канд. екон. наук, НН ІМЕФ МАУП

К. Л. ЖЕЛЕЗНЯК

канд. екон. наук, асистент, НТУ, м. Київ

СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ АВТОСЕРВІСНИХ ПОСЛУГ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

В умовах стрімкого зростання кількості автотранспорту і підприємств, які надають послуги автосервісу в Україні, надзвичайної ваги набуває досвід країн, які мають розвинений ринок автосервісних послуг.

Автомобільний ринок США має свої особливості розвитку. Парк автомобілів налічує більше 200 млн. автомобілів, продажем нових автомобілів займаються 27,2 тисячі дилерських СТО, на яких працює 698,6 тис. осіб – в середньому до 26 осіб на одній СТО. Їхні щорічні продажі сягають 11 млн. автомобілів на суму 154 млрд. доларів США. Незалежно від типу автосервісних підприємств, це – дилери, СТО або незалежні авторемонтні майстерні, всі вони мають однаковий доступ до технологічної інформації заводів – виробників автомобілів, що є відмінною особливістю автосервісу США [4]. На основі цього, продуцент, який хоче продавати автомобілі на американському ринку, повинен подати в загальну базу даних всю свою технологічну інформацію, необхідну для обслуговування, ремонту, експлуатації та використання автомобілів. Отже, при обслуговуванні та ремонті автотранспортних засобів використовуються складені на основі цієї інформації бази даних, які розробляють декілька фірм, наприклад Alldata і Mitschel. У той же час, ці бази даних може купити та постійно поповнювати будь-яке автосервісне підприємство. Адже вони містять алгоритми пошуку поломок, технології ремонту та ідентифікації запасних частин до всіх моделей автомобілів ринку США. Це не тільки розширює можливості СТО, але й забезпечує підвищення безпеки руху внаслідок покращення технічних параметрів та збільшення строку експлуатації автомобіля. Крім того, це забезпечує однаковий доступ до автомобільного ринку і конкуренції для всіх станцій технічного обслуговування [4].

Європейський ринок автомобілів є дуже неоднорідним. Він нараховує понад 205 мільйонів автомобілів, а щорічно на ньому продається біля 15 мільйонів машин. Чисельність СТО у Західній Європі сягає близько 350 тисяч одиниць, на яких працює обслуговуючий персонал в цілому не менше 2,5 мільйонів осіб. Із загального числа автосервісних підприємств можна виділити 66,3% незалежних СТО або 232 тисячі підприємств та 33,7% авторизованих дилерів, що становить близько 118 тис. підприємств.

Автовиробники Європи розглядають автосервіс як необхідну умову конкурентоспроможності при просуванні свого модельного ряду автомобілів на ринок. Таким чином, кожен виробник автомобілів має свою розгалужену в Європі або у світі дилерську мережу, яка несе відповідальність за розповсюдження автомобілів на регіональному ринку, а також їх гарантійну і технічну підтримку. Отже, дилерські мережі провідних автомобільних фірм є взірцем досконалості ринкових структур і, як не дивно, обмеження конкуренції [1].

Нині дилерська мережа виробника обслуговує та ремонтує автомобілі власної марки віком до 5–6 років, а потім ці автомобілі обслуговуються переважно в інших автосервісах – не дилерських. Описана вище ситуація складається внаслідок необхідності виведення автовиробниками на ринок все новіших моделей, з одного боку, і бажанням власників автомобілів користуватися більш дешевими послугами та запасними частинами, з іншого. До речі, про це свідчить і практика роботи дилерських СТО в Україні. Саме через це, а також з ряду інших причин, в країнах Європи тільки 50 % від загального числа СТО – авторизовані дилери, а решта – так звані незалежні станції [1].

Джерела

1. Зоран Николич Как устроен рынок автосервиса и компонентов в Европе. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://dvizhok.ru/business/kak-ustroen-rynok-avtoservisa-i-komponentov-v-evrope>
2. Литвишко Л. О. Порівняльна характеристика особливостей надання автосервісних послуг у США та Європі. / Л. О. Литвишко, Н. В. Васківська // Вісник Національного транспортного університету. Серія “Економічні науки”. Науково-технічний збірник. – К.: НТУ, 2015. – Вип. 3 (33). С. 197–201.
3. Марков О.Д. Незалежний автосервіс: аналіз стану та перспективи розвитку / О. Д. Марков, М. М. Дронь // Вісник ЖДТУ. – 2012. – № 3(62). – С. 128–136.
4. Особенности автосервиса США. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ecouniver.com/3614-osobennosti-avtoservisa-ssha-avtoservis.html>

М. І. КОВАЛЬ

канд. екон. наук, НН ІМЕФ МАУП

О. О. ДІДОВЕЦЬ

магістрант, НН ІМЕФ МАУП

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ

Заробітна плата – це одна з найскладніших економічних категорій і одне з найважливіших соціально-економічних явищ. Оскільки вона, з одного боку, є основним джерелом доходів найманих працівників, основою матеріального добробуту членів їхніх сімей, а з іншого боку, для роботодавців є суттєвою часткою витрат виробництва і ефективним засобом мотивації працівників до досягнення цілей підприємства, то питання організації заробітної плати і формування її рівня разом з питаннями забезпечення зайнятості складають основу соціально-трудових відносин у суспільстві, бо включають інтереси всіх учасників трудового процесу.

В економічній теорії, заробітна плата – це ціна робочої сили, яка відповідає вартості предметів споживання і послуг, що забезпечують відтворення робочої сили, задовольняючи фізичні і духовні потреби працівника і членів його сім'ї [9].

Облік оплати праці – одна з самих важливих і складних ділянок роботи, що вимагає точних і оперативних даних, в яких відбиваються зміни в чисельності працівників, витратах робочого часу, категоріях робітників, кодах виробничих витрат і здійснюється контроль за використанням трудових ресурсів.

Основними завданнями бухгалтерського обліку праці та її оплати є:

- правильне нарахування оплати праці кожного працівника;
- правильне утримання податків та внесків;
- повний і своєчасний розрахунок з працівниками;
- своєчасне складання та подання бухгалтерської і статистичної звітності.

Управління трудовими ресурсами є особливо важливим у сучасних умовах глобальної конкуренції і стрімкого науково-технічного прогресу, коли продукти, технології, операційні методи і навіть організаційні структури застарівають із нечуваною швидкістю, а знання та навички співробітників підприємства стають головним джерелом його тривалого розвитку.

Удосконалення організації оплати праці на підприємствах має будуватися на оптимізації тарифного регулювання заробітної плати, до якої належать: удосконалення тарифної системи шляхом встановлення співвідношень тарифних ставок залежно від рівня кваліфікації робітників; запровадження гнучких форм і систем оплати праці; розроблення внутрішньовиробничих тарифних умов оплати праці як чинників підвищення мотивуючої та стимулюючої ролі тарифних систем; удосконалення мотиваційного механізму регулювання міжпосадових окладів та міжкваліфікаційних рівнів оплати праці; колективне регулювання заробітної плати.

М. І. КОВАЛЬ

канд. екон. наук, НН ІМЕФ МАУП

В. І. КОТВИЦЬКА

магістрантка, НН ІМЕФ МАУП

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ЄДИНИМ ВНЕСКОМ НА ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ

Соціальний захист населення включає заходи, спрямовані на захист громадян країни від економічної та соціальної деградації не тільки через безробіття, а й у разі втрати або різкого скорочення доходів у результаті захворювань, виробничої травми, інвалідності, похилого віку тощо. Витрати на соціальний захист населення, звичайно, залежать від можливостей економіки. В країнах з розвинутою ринковою економікою склалася потрібна система фінансування соціальних програм, суб'єктами якої є держава, роботодавці й одержувачі соціальних виплат. В Україні система фінансування соціальних програм самими одержувачами соціальних виплат, тільки зароджується.

Вирішення проблем соціального захисту населення в Україні досягається завдяки національній системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, основним джерелом коштів якої є єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (надалі єдиний внесок) – це консолідований страховий внесок на пенсійне страхування, страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, медичне страхування, страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, страхування на випадок безробіття, який в обов'язковому порядку сплачується страховальниками з метою забезпечення реалізації прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за соціальним страхуванням.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування громадян України здійснюється за принципами:

Законодавчого визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Обов'язковості страхування осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту) та інших підставах, передбачених законодавством про працю, та осіб, що забезпечують себе роботою самостійно (члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), громадян – суб'єктів підприємницької діяльності.

Надання права отримання виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням особам, зайнятим підприємницькою, творчою діяльністю тощо.

Обов'язковості фінансування страховими фондами (установами) витрат, пов'язаних із наданням матеріального забезпечення та соціальних послуг у обсягах, передбачених законами з окремих видів загальнообов'язкового соціального страхування.

Солідарності та субсидування.

Державних гарантій реалізації застрахованими громадянами своїх прав.

Забезпечення рівня життя, не нижчого за прожитковий мінімум, встановлений законом, шляхом надання пенсій, інших видів соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування.

Цільового використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Основна мета системи соціального страхування та пенсійної реформи на сучасному етапі розвитку України є забезпечення гідного рівня життя громадянам, які протягом свого трудового життя сплачували страхові внески, не приховуючи своїх трудових доходів. Пенсійна реформа спрямована на створення рівних можливостей для пенсійного забезпечення громадян незалежно від сфери їх зайнятості та виду діяльності, усунення диспропорцій у розмірах пенсій.

Головною метою реформи соціального забезпечення населення України шляхом запровадження системи загальнообов'язкового державного соціального страхування було:

1. Створення стійкої фінансової системи для економічного захисту людини у разі настання безробіття, тимчасової непрацездатності, вагітності та пологів, народження дитини, нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, старості та інших випадків, передбачених законодавством, за рахунок страхових внесків роботодавців та застрахованих осіб.
2. Створення ефективної системи управління соціальним страхуванням за участю представників трьох сторін соціального партнерства (держави, профспілок та роботодавців).
3. Удосконалення системи виплат.
4. Встановлення дієвого контролю за цільовим використанням коштів цільових страхових фондів.

Н. И. НОВАЛЬСКАЯ

канд. экон. наук, НН ИМЭФ МАУП

ГЕН СЮЙЮАНЬ

магистрантка, НН ИМЭФ МАУП

АКТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ПРОЦЕССА ФОРМИРОВАНИЯ КАДРОВОЙ ПОЛИТИКИ СОВРЕМЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Кадровая политика тесно связана со всеми областями хозяйственной политики организации. Кроме финансовой внешнеэкономической политики, политики по отношению к конкурентам и т.д., любая организация разрабатывает и осуществляет кадровую политику.

Кадровая политика организации — генеральное направление работы с персоналом, отражающее совокупность принципов, методов, набор правил и норм в области работы с персоналом, которые должны быть осознаны и определенным образом сформулированы.

Цель кадровой политики — обеспечение оптимального баланса процессов обновления и сохранения численности и качественного состава персонала в соответствии с потребностями самой организации, требованиями действующего законодательства и состоянием рынка труда [1].

На формирование и развитие кадровой политики влияют внешние и внутренние факторы. Факторы внешней среды — те, которые организация как субъект управления не может изменить, но должна учитывать для правильного определения потребности в персонале и оптимальных источников покрытия этой потребности. К ним относятся:

- ситуация на рынке труда (демографические факторы, политика в области образования, взаимодействие с профсоюзами);
- тенденции экономического развития;
- научно-технический прогресс (характер и содержание труда, который оказывает влияние на потребности в тех или иных специалистах, возможности переподготовки персонала);
- нормативно-правовая среда (т.е.те “правила игры”, которые установлены государством; трудовое законодательство, законодательство в области охраны труда, занятости, социальные гарантии и т.д.).

Факторы внутренней среды — это факторы, которые поддаются управляющему воздействию со стороны организации. К ним можно отнести:

- цели организации (на их основе формируется кадровая политика);
- стиль управления (жестко централизована или предпочитающая принцип децентрализации — в зависимости от этого требуются разные специалисты); финансовые ресурсы (от этого зависит возможность организации финансировать мероприятия по управлению персоналом);
- кадровый потенциал организации (связан с оценкой возможностей работников организации, с правильным распределением обязанностей между ними, что является источником эффективной и стабильной работы);

- стиль руководства (все они не в одинаковой мере влияют на проведение определенной кадровой политики).

Направления кадровой политики совпадают с направлениями кадровой работы в конкретной организации. Другими словами, направления кадровой политики конкретной организации соответствуют функциям системы управления персоналом, действующей в этой организации [4].

Инструментами реализации кадровой политики являются: кадровое планирование; текущая кадровая работа; руководство персоналом; мероприятия по его развитию, повышению квалификации; мероприятия по решению социальных проблем; вознаграждение и мотивация. В результате применения этих инструментов изменяется поведение сотрудников, повышается эффективность их работы, улучшается структура коллектива [3].

Рассмотрим общие требования к кадровой политике современного предприятия:

1. Кадровая политика должна быть тесно связана со стратегией развития (или выживания) предприятия. В этом отношении она представляет собой кадровое обеспечение реализации этой стратегии.

2. Кадровая политика должна быть достаточно гибкой. Это значит, что она должна быть, с одной стороны, стабильной, поскольку именно со стабильностью связаны определенные ожидания работника, с другой – динамичной, т.е. корректироваться в соответствии с изменением тактики предприятия, производственной и экономической ситуации. Стабильными должны быть те ее стороны, которые ориентированы на учет интересов персонала и имеют отношение к организационной культуре предприятия (ценности и убеждения, разделяемые работниками, нормы их поведения, характер жизнедеятельности предприятия).

3. Поскольку формирование квалифицированной рабочей силы связано с определенными издержками для предприятия, кадровая политика должна быть экономически обоснованной, т.е. исходить из реальных финансовых возможностей.

4. Кадровая политика должна обеспечить индивидуальный подход к своим работникам [3].

Кадровая политика реализуется через кадровую работу, которая базируется на системе правил, традиций, процедур, комплексе мероприятий, связанных непосредственно с осуществлением подбора кадров, необходимой их подготовки, расстановки, использования, переподготовки, мотивации, продвижения и т.д. Таким образом, кадровая политика в новых условиях направлена на формирование такой системы работы с кадрами, которая ориентировалась бы на получение не только экономического, но и социального эффекта при условии соблюдения нормативных актов и действующего законодательства.

Джерела

1. Горбунова М. Ю. Кадровый менеджмент и психология управления: краткий курс лекций: учеб. пособ. – М.: Владос-Пресс, 2008. – 223 с.
2. Кибанов А. Я. Управление персоналом организации учебник / А. Я. Кибанов. – 2-е изд., доп. и перераб. // М.: ИНФРА-М, 2006. – 480 с.
3. Управление персоналом организации: Учебник / Под ред. А. Я. Кибанова. – 3-е изд., доп. и перераб. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 638 с.
4. Травин В. В. Основы кадрового менеджмента учеб. пособие / В. В. Травин. – 3-е изд. исправ. и доп. – М.: Дело, 2000. – 380 с.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА

Протягом останнього десятиліття ринкові перетворення в Україні зумовлюють зміни в системі управління підприємствами, які адекватно відповідатимуть зовнішньому та сучасному конкурентному середовищу. Конкурентоспроможність підприємства як об'єкт управління є сукупністю взаємопов'язаних елементів, спрямованою на забезпечення сильних позицій конкуренції, підтримання існуючих і створення нових конкурентних переваг. В сучасних умовах в Україні відбувається посилення конкуренції, внаслідок чого керівники підприємств знаходяться в постійному пошуку нових, відповідним умовам конкуренції, інструментів та способів управління конкурентоспроможністю підприємства, що й зумовлює актуальність вивчення цієї проблематики.

Саме проблема управління конкурентоспроможністю підприємства стає доречною для сучасних підприємців, адже світова криза загострила важку ситуацію в конкурентній боротьбі підприємств. За відсутності проведення адекватної та своєчасної оцінки рівня власного конкурентного потенціалу, виявлення деяких факторів безпосереднього впливу на конкурентні позиції підприємства, його керівництво припиняє розробку та впровадження стратегії існування та функціонування підприємства.

Безліч дослідників теорії управління займаються питанням пошуку ефективних механізмів управління, щоб сприяли швидкій реакції господарського суб'єкта на зміну зовнішнього і внутрішнього середовища, а також адаптації до нових умов. Різні аспекти теорії і практики конкурентоспроможності, як елементу управління діяльністю підприємства, присвячені роботи таких зарубіжних науковців, як А. Сміт, А. Маршал, Ф. Еджуорт, Дж. Мур, [1].

Результати дослідження науковців свідчать про актуальність дослідження управління конкурентоспроможністю, оскільки підходи удосконалюються на кожному етапі розвитку суспільства.

Основну роль у системі управління конкурентоспроможністю підприємства відіграє управління конкурентоспроможністю продукції, яка формується на етапах виробництва, розроблення та реалізації продукції. Категорії конкурентоспроможності продукції та підприємства мають високий ступінь взаємозалежності. Водночас конкурентоспроможність продукції є окремою та незалежною категорією, оскільки вона більше пов'язана із успіхом продукції на ринках збуту, ніж із особливостями функціонування підприємства. Тобто, вирішальну роль в управлінні конкурентоспроможністю підприємства має відігравати управління конкурентоспроможністю саме його продукції.

Конкурентоспроможність продукції створюється в рамках функціонування певних процесів: дослідження, розробки, виготовлення і споживання. Це свідчить про

те, що управління конкурентоспроможністю продукції на різних стадіях здійснюється опосередковано через управління процесами її створення і просування.

Аналіз конкурентоспроможності підприємства на ринку допускає вивчення факторів, що впливають на відношення покупців до підприємства та її продукції і як результат – зміна частки продукції підприємства на ринку [2].

Оцінка впливу факторів зовнішнього середовища на конкурентоспроможність підприємства проводиться у загальновизнаному порядку. Після встановлення місії й цілей підприємства виконується діагностичний етап: оцінка змін, що впливають на різні аспекти потенціалу підприємства; визначення факторів, що представляють погрозу для конкурентоспроможності потенціалу підприємства; аналіз діяльності конкурентів; визначення факторів, що представляють більше можливостей для досягнення стратегічних цілей підприємства.

Результати аналізу факторів впливу зовнішнього середовища на конкурентоспроможність підприємства надають можливості для здійснення прогнозування розвитку бізнесу у визначеному майбутньому, розробки плану дій на випадок непередбачених обставин, розробки заходів, які дозволять перетворити загрози на будь-які вигідні можливості. Для аналізу факторів макросередовища частіше використовують PEST-аналіз (політичні, економічні, соціальні, технологічні фактори), SWOT-аналіз, який допомагає визначити погрози й можливості з якими зіштовхується підприємство, і встановити несприятливі фактори, які можуть знизити рівень ефективності потенціалу підприємства [3].

Отже, під час оцінювання, прогнозування та управління конкурентоспроможністю підприємства необхідно враховувати усю сукупність внутрішніх та зовнішніх чинників, що вплинули чи потенційно можуть вплинути на її формування.

Таким чином, узагальнено можна сказати, що конкурентоспроможність підприємства в сучасних умовах господарювання визначається, перш за все, умінням максимально використати в своїх інтересах ринкову ситуацію, що склалася або може скластись на визначений проміжок часу, для збільшення виробництва, надання послуг, товарообігу та одержання максимального прибутку щодо підтримання та підвищення конкурентоспроможності з використанням обмеженого обсягу ресурсів у певній ринковій ситуації.

Джерела

1. Кузьмін О. Є. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: навч. посібник [для студ. спец. "Міжнародна економіка"] / О. Є. Кузьмін, Н. І. Горбаль. – Львів: Компакт-ЛВ, 2005. – 304 с.
2. Драган О. І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти. Монографія. – К.: ДАКККіМ, 2006. – 160 с.
3. Чумак Л.Ф. Фактори впливу а формування конкурентоспроможного потенціалу підприємств / Л. Ф. Чумак // Экономика и управление. – № 1. – 2013. – С. 62–69.

Н. І. НОВАЛЬСЬКА

канд. екон. наук, НН ІМЕФ МАУП

Т. В. МИХАЙЛЮК

магістрантка, НН ІМЕФ МАУП

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Основою розвитку підприємств усіх галузей економіки є конкурентоспроможність виробленої ними продукції як на регіональних так і на міжнародних ринках. Підвищення її конкурентоспроможності є головною стратегічною проблемою. Оскільки кількість продукції та її частка у загальносвітових обсягах виробництва на агропродовольчих ринках з кожним роком збільшується.

Основою розвитку сільського господарства і збільшення виробництва сільськогосподарської продукції є високоефективне використання землі та підвищення її продуктивності. В умовах, коли земельні фонди обмежені, а потреби населення в сільськогосподарській продукції постійно зростають, підвищення економічної ефективності використання землі в сільському господарстві набуває першорядного значення.

Впровадження ґрунтозахисної системи землеробства ПСП ім. Т. Г. Шевченка забезпечить сталий розвиток економіки господарства, виробництва екологічно чистої продукції харчування, збереження і розширене відтворення родючості ґрунтів, сприятиме проведенню ряду заходів із соціального захисту селян, встановленню високої орендної плати за землю.

Максимальні врожаї сільськогосподарських культур одержують, як правило, при внесенні органічних і мінеральних добрив, оскільки це сприяє більш ефективному використанню речовин добрив і ґрунту. Внесення повного мінерального, органічних і органо – мінеральних добрив забезпечує приріст урожаю практично всіх культур.

Зменшення кількості найважливіших видів технічних засобів – тракторів і комбайнів, призводить до значного збільшення розмірів площ посівів відповідних сільськогосподарських культур в розрахунку на 1 трактор та комбайн. Збільшення ж розмірів посівів на 1 технічний засіб свідчить про зниження забезпеченості ними підприємства, а це, в свою чергу, негативно позначається на строках проведення сільськогосподарських робіт, рівні врожайності культур і ефективності виробництва в цілому.

Господарство повинно приділяти велику увагу ресурсозбереженню, економічній безпеці, а також створенню комфортних умов для праці людини.

Для того, щоб раціонально завантажити сучасні технічні засоби та отримати належну віддачу від вкладених коштів господарство повинно використовувати високо врожайні сорти культур, які вирощуються в господарстві.

Варто відзначити, що одним із найголовніших стримуючих чинників поліпшення технічного стану сільського господарства країни є низька прибутковість аграрної галузі, через що сільськогосподарські підприємства не можуть достатньою мірою поповнювати й оновлювати технічні ресурси з власних джерел. У сучасних умовах

низька ефективність оновлення та використання технічного потенціалу зумовлена й такими факторами, як відсутність наукового підходу до його планування, слабка організація та матеріальне стимулювання праці механізаторів. Таким чином, забезпечення ефективного використання і подальшого нарощування ресурсно-технічного потенціалу має стати одним із найголовніших пріоритетів діяльності як керівників аграрних формувань, так і всіх його підрозділів.

Розвиток сільського господарства істотною мірою залежить від структурної збалансованості ресурсно-технічного потенціалу: порушення його внутрішніх пропорцій – зменшення кадрового потенціалу, зростання витрат пов'язаних із технологіями тощо – спричинює зниження ефективності використання як технічного потенціалу, так і ефективності сільськогосподарського виробництва в цілому. Велика вартість сучасної сільськогосподарської техніки, її висока продуктивність і невеликі розміри сільськогосподарських угідь, що знаходяться в обробітку значної частини сільгосптоваровиробників, доволі часто не дають змоги окремому сільськогосподарському підприємству сформувати власний ресурсно-технічний потенціал, який би, з одного боку, повністю забезпечив технологічні потреби, а з другого – ефективно використовувався у межах цього підприємства.

Сучасний етап функціонування сільськогосподарського підприємства характеризується стрімким старінням основних засобів, відсутністю ефективного механізму технічного сервісу. Низький технічний потенціал сільськогосподарського підприємства є основною причиною технологічної відсталості землеробства, через що виробництво агропродовольчої продукції значною мірою залежить від природно-економічних умов господарювання. В основі цього знаходиться незадовільний фінансовий стан господарюючого суб'єкта та пов'язана з ним нестача ресурсів для економічного зростання.

В. П. СЛАДКЕВИЧ

канд. екон. наук, НН ІМЕФ МАУП

В. І. СОРОКА

магістрант, НН ІМЕФ МАУП

ВИКОРИСТАННЯ КОРПОРАТИВНОГО ПОРТАЛУ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Сформована в період зростання і фінансової стабільності система управління компанії призначена для досягнення головної мети – збереження життєздатності компанії та достойного місця на ринку. Для цього потрібно підвищити ефективність управління та оптимізувати ключові бізнес-процеси.

Оптимізація системи управління і оперативного керівництва компанією в кризовий період дозволяє скоротити персонал без збитку для основної діяльності, підвищити швидкість реалізації управлінських рішень в компанії, а також якість управлінських рішень, виробництва продукції та реалізації послуг.

Засобом вирішення цих проблем може стати такий інструмент, як корпоративний портал. З його допомогою можна істотно знизити витрати прийняття рішень і оптимізувати бізнес-процеси, підвищивши при цьому безпеку зберігання корпоративної інформації.

Корпоративні інформаційні портали (Enterprise Information Portals, EIP) – це додатки, які дозволяють компаніям розкривати інформацію, що зберігається всередині і поза організації, і надати кожному користувачеві єдину точку доступу до призначеної для нього інформації, необхідної для прийняття обґрунтованих управлінських рішень [1, с. 16].

Функціонал корпоративних порталів істотно розширився. Тому будемо використовувати більш загальне визначення корпоративного порталу.

Корпоративний портал (КП) – це програмне забезпечення, яке надає співробітникам компанії, клієнтам і простим користувачам доступ до різної інформації з внутрішніх та зовнішніх мереж з метою організації виробничої діяльності відповідно до наявних повноважень. Корпоративний портал, як правило, надає можливості внутрішніх комунікацій і інтеграції сторонніх додатків [3, с. 76].

Необхідно розрізняти корпоративний портал і корпоративну інформаційну систему.

Корпоративна інформаційна система – сукупність технологій і технічних засобів, що містяться в корпоративних базах інформації і забезпечують обробку цієї інформації [2, с. 57].

Корпоративний портал, як видно з порівняння визначень, можна назвати доповненням, розширенням традиційної корпоративної інформаційної системи, тому що він дозволяє організувати управління бізнес-процесами на основі обробки цієї корпоративної інформації.

Сучасний корпоративний портал повинен мати в своєму складі (на додаток до функцій “внутрішнього сайту” і інформаційної системи) як мінімум інструменти

для спільної та індивідуальної роботи. Ці інструменти – віртуальний робочий простір для співробітників, окремих проектів або підрозділів організації. Мінімальний список таких інструментів наступний:

- груповий календар;
- система управління завданнями;
- файлове сховище з контролем версій.

Сучасні розробки корпоративних порталів повинні інтегрувати корпоративні дані і додатки (CRM, ERP, власні корпоративні розробки).

Зовнішніми критеріями таких порталних рішень можуть бути:

- можливість роботи з декількома корпоративними додатками в одному інтерфейсі;
- можливість використання даних, розміщених в різних сховищах в мережі компанії;
- наскрізна система аутентифікації співробітників;
- персоналізація інтерфейсу з урахуванням смаків окремого працівника.

Головним завданням, яке переслідує будь-яка компанія в сфері товарів і послуг – максимально ефективна взаємодія з клієнтами. Для цього необхідно створити сприятливі умови, що дозволяють досягати максимально продуктивних результатів.

Розробка корпоративного порталу забезпечує сучасній компанії такі можливості:

- надання достовірної та оперативної інформації для замовника (інформація про наявність товарів, надання послуг, проведення акцій, тощо.). Крім іншого, клієнт оперативно отримує необхідні відомості про компанію, способи зв'язку, а також місця розташування офісів та ін.;
- підвищення лояльності і довіри клієнтів до підприємства. За рахунок необхідного програмного оснащення і відкритої форми взаємодії корпоративні портали стають для більшості підприємств надійним додатковим каналом, через які здійснюються безпосередні продажі;
- організацію комфортних умов для спільної роботи. В умовах інтернет-портала робота над будь-яким проектом істотно прискорюється, а реагування на побажання клієнта стає більш оперативним.
- істотну економію робочого часу. Завдяки єдиній базі знань, побудованій в рамках корпоративного інтранет-порталу організації, нові працівники благополучно адаптуються до робочого середовища, а більш досвідчені працівники досить швидко знаходять потрібну інформацію. Всі рутинні операції автоматизуються;
- надання актуальної інформації про події в компанії. Співробітники можуть переглядати найбільш актуальні події та оновлення компанії, залишаючись в курсі того, що відбувається. Це дозволяє більш оперативно реагувати на нові інформаційні надходження;
- перепідготовку та навчання працівників підприємства. Система корпоративних порталів дозволяє проводити контроль і ефективно навчання нових кадрів, оцінювати результати роботи відділів;
- підвищення ефективності робочих комунікацій. Спілкування між співробітниками стає зручнішим за рахунок інтеграції системи миттєвих повідомлень. Таким чином, працівники підприємства можуть отримувати результат у максимально короткі терміни і більш злагоджено працювати над проектами. Всю робочу переписку можна буде контролювати, поряд із забезпеченням / обмеженням доступу в мережу. Є можливість переглядати графік відсутності персоналу і ступінь завантаженості того чи іншого працівника.

Більшість корпоративних порталів забезпечують можливість співробітникам мати свій профіль в ньому. Звичайно, він відрізняється від профілю соціальної мережі в його класичному розумінні, але функціонально надає ті ж можливості і навіть більше:

- для зручності користування можна створити функцію пошуку співробітника і його координат в офісі по ПІБ (як показує практика, ця опція займає тверде місце в трійці фіналістів). Особливою популярністю вона користується у новачків компанії, які ще нікого / нічого не знають.
- у профілі можна розмістити інформацію професійного характеру: посаду, компетенції, номер кабінету і як пройти, а також особистого: захоплення, інтереси, хобі. Перше дозволить скоротити ланцюжок погоджень документів і мінімізувати витрати часу, а друге – вибудувати дружні, командні комунікації між співробітниками.

За аналогією з функцією повідомлення в соціальних мережах, зареєструвавшись на порталі, співробітник буде своєчасно отримувати інформацію про корпоративні зміни та нововведення (статуту / регламенти / положення / накази), нових і звільнених співробітників, плани заходів, повідомлення про день народження колег та ін. Щодо документів можна ввести функцію скачування з подальшим контролюванням.

На корпоративному порталі так само, як і в соціальних мережах, є можливість підписатися на необхідні сервіси: бібліотека, плани роботи співробітників свого відділу, графік відпусток, надходження внутрішньої документації – накази, розпорядження, положення, регламенти та ін. Головна відмінність в тому, що в соціальних мережах користувачі, як правило, підписуються на групи, виходячи з особистих інтересів; а на корпоративному порталі – відштовхуючись від посадових обов'язків і компетенцій.

Ефективність portalу полягає в тому, що знижуються витрати на управління компанією та ризик невдачі проектів. Оптимізація системи управління може підвищити ефективність на 20-50%, якість виробництва продукції та швидкість реалізації управлінських рішень компанії.

Отже, дивлячись на корпоративні портали, які використовують успішні підприємства, можна сказати, що без цього досить важко обійтися в наш час. Наявність корпоративного portalу виводить корпорацію на кращі позиції в своїй сфері, адже зручна, доступна інформаційна система дозволяє обмінюватися інформацією, слідкувати за станом роботи і здобувати додаткові знання.

Джерела

1. Басыров Р. И. 1С-Битрикс: Корпоративный портал. Повышение эффективности компании. — СПб.: Питер, 2010. — 320 с.: ил.
2. Грабельников В. Корпоративный портал в новой медиасреде. — Москва: 2012. — 248 с.
3. Маслобоев А. В. Информационные системы и технологии в экономике и управлении: учеб. пособие / А.В. Маслобоев. — Апатиты: ПетрГУ, 2008. — 128 с.
4. Davydov M. Corporate Portals and eBusiness Integration. — McGraw-Hill Professional: 2001. — 268 p.
5. Collins H. Corporate Portals: Revolutionizing Information Access to Increase Productivity and Drive the Bottom Line. — AMACOM; 1st edition: 2000. — 320 p.

О. Л. ФЕЩЕНКО

канд. екон. наук, директор НН ІМЕФ МАУП

М. В. ДРОК

магістрант, НН ІМЕФ МАУП

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Сучасні економічні умови країни характеризуються високими темпами розвитку ринкових відносин, інтеграційних процесів, що припускають ріст рівня конкуренції в провідних галузях економіки, до яких відноситься будівництво. В даних умовах підприємства змушені витримувати жорсткі реалії ринкового середовища, виникає необхідність постійного пошуку інструментів ефективного та сталого розвитку. Таким інструментом самозахисту підприємства в нестабільних умовах функціонування та механізмом підвищення конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках, виступає саме процес забезпечення високої якості продукції. Можливість розширення експортних відносин показала невідповідність якості вітчизняної продукції вимогам міжнародних стандартів, що й зумовило критично низький рівень її конкурентоспроможності на міжнародному ринку, тому стає очевидним той факт, що систему управління якістю продукції потрібно постійно вдосконалювати, це процес безперервного покращання та розвитку.

В сучасних умовах наукове вивчення проблем управління якістю продукції розглядається у наукових працях Ю. Адлера, С. Брю, А. Гличева, Е. Демінга, Дж. Джурана, В. Зоткіна, В. Ліфіца, І. Мазура, Н. Рожевої, М. Світкіна, Ф. Тейлора, А. Фейгенбаума, Дж. Харрінгтона та ін. Проблеми управління якістю продукції в будівництві розглядаються у працях А. Батрака, Н. Варламова, В. Васильєва, Н. Барановської, А. Большакова, П. Діксона, С. Єршової, І. Степанова, В. Фролова та ін. Однак проблема розробки галузевих систем управління якістю продукції, особливо сфери будівництва, недостатньо розглянута.

Якість продукції – це сукупність властивостей та характеристик продукції, що надають їй здатність задовольняти обумовлені або передбачувані потреби. Конкурентоспроможність продукції визначається факторами конкурентоспроможності підприємства, де одним з основних факторів конкурентоспроможності є якість. Категорія якості продукції є однією з найскладніших серед тих, з якими доводиться мати справу фахівцям у сфері виробництва. Вона є критерієм вибору сировини, напівфабрикатів, інших предметів для задоволення виробничих потреб, а також важливим чинником планування виробництва й оцінювання його результатів, визначення його складності й ефективності, організації праці, створення нових виробів. До категорії якості звертаються й тоді, коли виникає необхідність розібратися зі складом і характером властивостей продукції, що створюється чи виготовляється. Цей перелік можна продовжити, але й цього достатньо для того, щоб зрозуміти: якість продукції – надзвичайно різноманітна за своєю суттю категорія, і фахівці мають справу з нею щоденно як у виробничій сфері, так і в особистому житті [3].

У загальному випадку можна вважати, що якість продукції є мірою задоволення конкретної потреби тим або іншим видом товару. Під якістю продукції варто розуміти ступінь задоволення цією продукцією конкретної потреби, або її конкурентоспроможності в умовах ринку. Основним моментом у даному визначенні є вимога, щоб якість оцінювалася тільки у зв'язку з заданою конкретною потребою. Зі сказаного можна зробити висновок, що управління якістю повинне бути цілеспрямованим, а основна вимога до такої цілеспрямованості впливає з умови повного задоволення попиту споживачів шляхом підвищення конкурентоспроможності будівельної продукції та поліпшення умов її експлуатації. Розглядаючи одержання максимального рівня конкурентоспроможності підприємства у вигляді критерію оптимальності функціонування будівельного підприємства, важливо правильно враховувати фактори, що впливають на рівень якості продукції, що випускається. До основних факторів можна віднести:

- якість використовуваної технічної документації за реалізованим підрядним проектом;
- якість застосовуваних будматеріалів;
- чисельність працівників матеріального виробництва та їхня кваліфікація;
- продуктивність праці;
- якість використовуваної будівельної техніки [2].

Важливе значення для ефективного управління має вибір нормативного рівня якості будівельної продукції. Звичайно нормативний рівень якості визначається вимогами ДБН, СНіП та ДСТУ та інших нормативних документів, і цей рівень повинен бути суспільно необхідним, тому що підвищення необхідного рівня якості продукції може виявитися незатребуваним суспільством через високу вартість продукції. Нормативний рівень якості кінцевої продукції будівництва встановлюється на стадіях наукових і експериментальних досліджень, виходячи з вимог рішення соціальноекономічних завдань, перспектив розвитку НТП, технічних і економічних можливостей держави. Для кожного сегмента ринку, відповідно до купівельної здатності відносних до нього споживачів будівельної продукції, доцільно встановлювати відповідний йому рівень якості, що задовольняє заданим вимогам вартості будівельної продукції на даному сегменті. Таким чином, у системі показників оцінки якості будівельної продукції доцільно розрізняти: нормативні рівні технічних показників якості (в основному визначальну міцність використовуваних конструкцій і матеріалів), виконання яких є обов'язковим для всіх сегментів ринку, тому що вони забезпечують необхідну надійність будівельної продукції; нормативні рівні економічних показників або рівні якості, що рекомендуються для даного сегмента ринку, продукції в основному обмежуються вартістю виробленої будівельної продукції та відображають її естетичні властивості та архітектурні особливості. Інакше кажучи, економічні рівні якості фактично забезпечують рівновагу попиту та пропозиції будівельної продукції на відповідному сегменті ринку та визначаються в основному додатковою вартістю використовуваних при будівництві матеріалів [1].

Висновки. Розробка та впровадження системи управління якістю продукції відіграє надзвичайно важливу роль у процесі підвищення конкурентоспроможності продукції та підприємства. Суттєвою особливістю є розуміння того, що в умовах євроінтеграції врахування міжнародних стандартів та світового досвіду забезпечення високої якості є критично необхідними заходами, що дадуть змогу використовувати якість як ефективний інструмент виживання в конкурентній боротьбі на міжнародному ринку.

Забезпечення якості кінцевої продукції будівництва досягається розробкою та здійсненням комплексу взаємозалежних заходів, розроблювальних на основі вивчення умов і факторів для досягнення стабільного виконання вимог нормативної документації, на етапі формування фактично досягнутого рівня якості цієї продукції. Підтримка досягнутого рівня якості кінцевої продукції будівництва (післяви-робнича стадія) полягає в розробці та реалізації заходів, що дозволяють зберегти фактично досягнутий рівень якості при експлуатації об'єктів протягом заданого періоду в певних умовах. Таким чином, завдання управління якістю продукції варто сформулювати в наступному виді. Система управління повинна забезпечити якість будівельної продукції повністю задовольняючим вимогам технічних норм при мінімальних витратах на її реалізацію, а також забезпечити економічні норми якості відповідно до вимог споживачів на кожному сегменті ринку.

Джерела

1. Верхоглядова Н. І., Россіхіна О. Є. Теоретичні основи управління конкурентоспроможністю будівельного підприємства // Економічний простір. – № 29. – 2009. – С. 136–149.
2. Чамаев Ш. З., Магдиев А. М. Методи регулювання затрат строительного производства // Транспортное дело России. – 2016. – № 10.
3. Шаповал М. І. Менеджмент якості: [навч. посіб.] / М. І. Шаповал. – К., 2017. – 471 с.

О. Л. ФЕЩЕНКО

канд. екон. наук, директор НН ІМЕФ МАУП

Ж. С. ПАНАСЕЙКО

магістрантка, НН ІМЕФ МАУП

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ МАЛОЦІННИХ ТА ШВИДКОЗНОШУВАНИХ ПРЕДМЕТІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Малоцінними та швидкозношуваними предметами вважають предмети, що використовуються в господарській діяльності підприємства протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він перевищує один рік. За своїм характером малоцінні і швидкозношувані предмети аналогічні основним засобам, а з точки зору порядку їх придбання – виробничим запасам. Цим проміжним станом малоцінних та швидкозношуваних предметів між основними засобами і запасами і зумовлюються особливості їх обліку.

У П(с)БО № 9 “Запаси” зазначено, що до складу запасів відносять МШП, які використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, що не перевищує один рік. У зв’язку з цим підприємства мають право приймати самостійне рішення про зарахування до складу МШП саме таких предметів, які відповідають зазначеному критерію.

Одним із основних, найскладніших та проблемних питань методології нової системи бухгалтерського обліку є правильне та раціональне відображення в бухгалтерському обліку первісної вартості (фактичної собівартості) запасів, зокрема малоцінних та швидкозношуваних предметів, визначення та відображення в системі синтетичного та аналітичного обліку операцій з їх руху.

Малоцінні та швидкозношувані предмети належать до складу оборотних засобів. Малоцінні і швидкозношувані предмети за своїм характером аналогічні основним засобам, а з точки зору порядку їх придбання – виробничим запасам.

Придбані (отримані) або виготовлені малоцінні та швидкозношувані предмети зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю.

Основними документами з оприбуткування малоцінних та швидкозношуваних предметів є накладні, товарно-транспортні накладні, прибуткові ордери, приймальні акти і інші. Облік наявності та руху малоцінних та швидкозношуваних предметів на складі здійснюється за картковою системою. Основними документами, що відображають відпуск малоцінних та швидкозношуваних предметів зі складу, є накладні.

При введенні малоцінних та швидкозношуваних предметів в експлуатацію складається Акт введення в експлуатацію, який і слугує підставою для списання малоцінних та швидкозношуваних предметів.

Вартість малоцінних та швидкозношуваних предметів, переданих в експлуатацію, виключається зі складу активів (списується з балансу) з подальшою організацією оперативного кількісного обліку таких предметів за місцями експлуатації і відповідним особам протягом строку їх фактичного використання.

Фактичний контроль за наявністю малоцінних та швидкозношуваних предметів здійснюється за допомогою їх інвентаризації.

Суть аналітичного обліку малоцінних та швидкозношуваних предметів полягає в тому, що на кожний вид матеріальних цінностей відкривається аналітичний рахунок, в якому об'єкти обліку відображаються за їх кількістю і вартістю.

Для поліпшення контролю за використанням МШП необхідно збільшити кількість типових форм первинних документів. Оскільки вартість МШП, переданих в експлуатацію, виключається зі складу активів і відноситься на витрати звітного періоду, в умовах підприємства доцільно здійснювати оперативний кількісний облік таких предметів за місцями їх експлуатації та відповідальними особами протягом терміну їх фактичного використання. Цей термін має бути встановлений спеціально створеною комісією для кожного виду МШП по підприємству в цілому та відображений в наказі про облікову політику на підприємстві.

Доцільно створити додатковий реєстр оперативного (кількісного) обліку руху малоцінних і швидкозношуваних предметів, які знаходяться в експлуатації. Цей реєстр повинен включати за кожним видом МШП наступну інформацію:

- 1) про надходження на підприємство (найменування МШП, дата і джерело надходження, кількість, первинна вартість, реквізити первинного документа, що підтверджує факт надходження МШП);
- 2) про передачу в експлуатацію (дата передачі, місце експлуатації, відповідальна особа, реквізити первинного документа, що підтверджує факт передачі МШП в експлуатацію);
- 3) про припинення експлуатації (дата вибуття МШП з експлуатації, причина вибуття, реквізити первинного документа, що підтверджує факт вибуття МШП з експлуатації);
- 4) про вибуття з підприємства (дата вибуття, кількість, причини вибуття, реквізити первинного документа, що підтверджує факт вибуття МШП);
- 5) про наявність МШП на підприємстві (у тому числі – в експлуатації).

Включення або виключення МШП з реєстру оперативного обліку може здійснюватися тільки на підставі первинних документів, що підтверджують надходження МШП або, відповідно, на підставі акта їх списання. Аналогічно мають бути підтверджені первинними документами видача МШП зі складу та їх повернення на склад підприємства.

Запропонована схема ведення обліку малоцінних і швидкозношуваних предметів дозволить більш точно визначати собівартість продукції, виготовленої з їх використанням, та, відповідно, підвищить якість інформаційного забезпечення системи управління прибутком на підприємстві.

Основна проблема пов'язана з відображенням у бухгалтерському обліку інформацію про наявність і рух МШП, полягає у визначенні його вартісної межі. У зв'язку з інфляційними процесами необхідно переглянути вартісну межу і збільшити її.

Наступна проблема є наслідком попередньої і зводиться до оптимізації бухгалтерського обліку операцій про наявність і рух МШП. Прийняття Положення (стандарту), яким були б встановлені методологічні принципи формування в обліку інформації про МШП зі строком корисного використання більше року, не передбачається. Тому методологія обліку МШП має провадитися підприємством самостійно виходячи з положень П(С)БО 9, Плану рахунків та Інструкцій.

Д. О. СОМОВ

канд. екон. наук, доцент, НН ІМЕФ МАУП

Ю. А. БІЛОНОЖКО

магістрантка, НН ІМЕФ МАУП

СВІТОВИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ПОБУДОВИ ОПТИМАЛЬНОЇ ВИРОБНИЧОЇ СИСТЕМИ

Теоретична розробка й реалізація національних конкурентоспроможних, глобально орієнтованих стратегій розвитку сьогодні є чи не найактуальнішим питанням. Його успішне вирішення безпосередньо залежить від розв'язання проблем методології та формування “сучасних парадигм розвитку” [1].

Існує багато шляхів розвитку та підвищення конкурентоспроможності підприємств. Сучасні українські підприємства, намагаючись забезпечити свій розвиток, прагнуть до мінімальних витрат при цьому. Це, в свою чергу, впливає на комплекс заходів, які повинні забезпечувати цей розвиток. Вони зазвичай зводяться до некапіталомістких заходів, таких як: заміна організаційно-правової форми підприємств, трансферне ціноутворення з метою податкової оптимізації, агресивний маркетинг, вдосконалення діяльності бухгалтерсько-фінансових служб, здійснення заходів з матеріального стимулювання працівників та інше. Проте, вкладання коштів в перебування бізнес-процесів, технологій, основних фондів світового рівня продуктивності є недостатнім, хоча, саме ці заходи забезпечують сталі конкурентні переваги на ринку.

Зниження операційних витрат як і раніше знаходиться в полі зору виробничих менеджерів. На сьогодні існує доволі значна кількість управлінських концепцій, що спрямовані на зменшення витрат. Їх суть полягає в раціональній організації виробничого процесу та застосуванні ефективних інструментів управління виробництвом. Однією з найбільш популярних концепцій наразі є Lean Production (ощадливе, бережливе виробництво) [2].

Бережливе виробництво (Lean production) – це система організації і управління розробкою продукції, виробництвом, взаємовідносинами з постачальниками і споживачами, коли продукція виготовляється в точній відповідності до запитів споживачів і з меншими втратами у порівнянні з масовим виробництвом великими партіями. Виробництва Lean production означає “виробництво”, що очищене від всього “зайвого” або “Бережливе виробництво”. Бережливе виробництво (англ. Lean production або lean manufacturing) включає в себе комплекс бізнес-ідей, таких як “шість сигм”, “п'ять S”, TQM (тотальна система управління якістю), TPM (тотальна система забезпечення діяльності виробництва), JIT (точно в строк), а також концепцію “Виробництво світового класу” [3].

При вивченні іноземного досвіду впровадження організації виробництва, можна відмітити, що досить велика кількість сучасних зарубіжних підприємств, будують свою організацію на основі концепції World Class Manufacturing (WCM), що в перекладі означає виробнича система світового класу. Дана концепція представляє собою інтегровану модель, що включає різні заходи, які сприяють оптимізації процесу виробництва, ґрунтуючись на поліпшенні якості продукції, скороченні витрат, гнучкості виробництва [4].

Нині “Виробництво світового класу” включає в себе 10 основних напрямів: безпека (запобігання нещасних випадків та поліпшення ергономіки на робочому місці), перерозподіл видатків (кількісна оцінка потенційних економічних вигод і очікувань), постійне поліпшення (постійне зменшення найбільших втрат, присутніх у виробничій системі компанії та усунення неефективності виробництва), автономне обслуговування (підвищення загальної ефективності системи виробництва за допомогою політики обслуговування), організація робочого місця (поліпшення роботи, позбавившись від застарілих матеріалів та обладнання), професійне обслуговування (підвищення ефективності машин з використанням методів аналізу поломок), контроль якості (забезпечення високої якості продукції, зменшення невідповідності), логістика/служба роботи зі споживачами (зниження рівня запасів на складах), розвиток персоналу (заходи в рамках цього напрямку забезпечують високий рівень професійного навчання персоналу), навколишнє середовище (дотримання вимог і стандартів екологічного менеджменту). У відповідності до цієї концепції вся компанія працює як одна команда, немає звичного поділу на операторів, які знають лише як натискати на кнопки, механіків, які лише обслуговують обладнання, відділу контролю якості, який лише виявляє брак, але не знає, як йому запобігти. У цій програмі люди і машини працюють як єдине ціле [4].

World Class Manufacturing (WCM) є одним з найвищих стандартів глобальної виробничої галузі для комплексного управління заводами і процесами. Це вертикально-структурована система, яка базується на безперервному вдосконаленні та розроблена для ліквідації відходів і втрат від виробничого процесу шляхом досягнення таких цілей, як нульові дефекти, нульовий травматизм, нульові аварії і нульові відходи. Для того, щоб затвердити покращення, система періодичних перевірок третьою стороною оцінює всю вертикаль WCM, формуючи загальний бал для кожного заводу, який є основою для трьох рівнів досягнення: BRONZE (Бронза), SILVER (Срібло) і найвищий рівень GOLD (Золото).

Статус GOLD (Золото) у програмі World Class Manufacturing в 2017 році отримав завод із виробництва комерційного транспорту IVECO в Мадриді (Іспанія). Разом з цим досягненням, дане підприємство в даний час також має найвищий рейтинг заводів з точки зору досконалості виробництва.

Pierre Lahutte, президент бренду IVECO, зазначив: “Ми дуже пишаємося заводом IVECO в Мадриді та його “Золотим” рівнем за версією WCM. Це величезне досягнення, яке стало можливим, дякуючи командній роботі, цілеспрямованості й рішучості кожного з нас на підприємстві. Ми зробили значні інвестиції в даний об’єкт, а завдяки постійним зусиллям наших працівників, які беруть участь у виробництві, ми повністю змінили всі виробничі процеси. Як результат – краща в своєму класі якість для кожного автомобіля, що покидає завод після його укомплектування” [6].

Статус BRONZE (Бронза) і SILVER (Срібло) присвоєно ПАТ “Арселор Міттал Кривий Ріг” (Україна). З 24 по 27 січня 2017 р. в ПАТ “Арселор Міттал Кривий Ріг” було проведено аудит “Виробництва світового класу” (World Class Manufacturing), в ході аудиту сортопрокатний цех №2 підтвердив Бронзовий рівень по впровадженню WCM, а відділення безперервного розливання сталі конвертерного цеху – Срібний рівень. Впровадження кращих світових виробничих практик на цьому підприємстві тривало порівняно недовго – близько 20 місяців. Таке за всю історію впровадження WCM до компанії Арселор Міттал вдалося всього одному підприємству (в Салдане – ПАР) [7].

Таким чином, незважаючи на всі труднощі, що можуть виникнути під час впровадження нових для України виробничих систем, успішного застосування передових

концепцій на підприємстві можна домогтися. Це дозволить підприємствам отримати переваги або рівність з конкурентами в інноваціях, якості, ціні, гнучкості, дисципліні поставок і сервісі. Більше того, застосування передової методики, досягнення успішних результатів дадуть вітчизняним підприємствам можливість підняти свій авторитет як на вітчизняному, так і на світовому ринках.

Капітальні вкладення у розвиток виробничого потенціалу та у запровадження сучасних систем управління ним є нагальним викликом власникам та топ-менеджменту українських компаній.

Джерела

1. Бурбело О. А. Корпоративное управление / О. А. Бурбело, Т. В. Малаева, В. В. Бондаренко / Монография. – Донецк: ДонГУУ, 2005. – 455 с.
2. Ключко В. Н. Германская модель корпоративного управления: генезис, особенности и тенденции / В. Н. Ключко // Менеджмент в России и за рубежом. – 2006. – № 6. – С. 58–67.
3. Государственный комитет статистики Украины [Электронный ресурс]. – Заголовок с экрана “Наявність і стан основних засобів”. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Портер Е. Майкл. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / Майкл Е. Портер; Пер. с англ. И. Минервин. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454 с.

Д. О. СОМОВ

канд. екон. наук, доц., НН ІМЕФ МАУП

А. М. ГУТНІКЕВИЧ

магістрант, НН ІМЕФ МАУП

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Криза є необхідною умовою діалектичного процесу розвитку економічних систем. В ринкових умовах конкуренції вона демонструє неефективні порівняно з іншими конкурентами способи господарювання або при кризі розвитку – необхідність зміни якісного рівня функціонування господарської системи. Криза як явище притаманна як успішним та і збитковим підприємствам та є необхідною умовою підтримки розвитку. Тому, процес управління підприємством в умовах кризових явищ – необхідна умова ефективних змін.

Зрозуміло, що криза, яка приводить до неплатоспроможності, банкрутства та ліквідації організації має більше негативних наслідків для власників підприємств та впливів на фінансово-економічні показники діяльності, ніж криза розвитку. Тому більша увага науковців та практиків, які досліджують антикризове управління, сфокусована саме на кризах, які призводять до банкрутства. Кризи розвитку знаходяться у фокусі уваги більшою мірою стратегічного менеджменту.

Широке коло питань, пов'язаних із дослідженням економічної стійкості підприємств і управління нею в умовах фінансової кризи, знайшло відображення в роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених економістів. Серед них: І. Ансофф, І. О. Бланк, Юджин Брігхем, В. О. Василенко, В. М. Геєць, А. Г. Грязнова, Г. П. Иванов, А. П. Ковальов, В. В. Ковальов, Г. М. Курошева, Е. М. Коротков, Л. О. Лігоненко, О. І. Пушкар, М. Робсон, Г. В. Савицька, В. П. Савчук, Л. С. Ситнік, О. О. Терещенко, Р. Холт, А. В. Чупіс, А. Д. Шеремет, Л. О. Українська та інші.

Проте динамічність процесів ринкового розвитку економіки потребує подальших досліджень щодо удосконалення науково-методичних засад виявлення і оцінки фінансової кризи, її запобігання та формування економічних механізмів і інструментів управління підприємством при загрозі банкрутства.

В останні роки чітко спостерігається тенденція збільшення економічної та політичної нестабільності на національному, регіональному та глобальному рівнях.

Більшість сучасних підприємств почали свою діяльність в умовах кризового стану економіки України. Тому окремі керівники та власники пов'язують кризові явища тільки із впливом кризоутворювальних чинників зовнішнього середовища, не дуже опікуючись виявом цих чинників всередині підприємства.

Зовнішні чинники відіграють важливу але не вирішальну роль для формування кризових явищ суб'єктів господарювання. Сама філософія керівників, які вважають причинами проблем лише проявом впливу негативних зовнішніх чинників, є хибною та основною внутрішньою причиною кризи. Бо така філософія відображає певний фаталізм та реактивно-пасивно позицію щодо необхідності діяти.

В своїх дослідженнях Еш С.М., приходять до висновків, з якими ми погоджуємося, про те, що причинами кризових явищ є як зовнішні так і внутрішні чинники,

та сама криза може носити як негативний так і позитивний характер для організації [1].

Теорія та практика менеджменту останніми роками виокремили особливу сферу менеджменту – антикризове управління, що має специфічний об’єкт впливу – кризові явища досить широкого спектра, різних механізмів формування та рівнів прояву.

Практика антикризового управління виробила дієвий інструментарій аналізу, прогнозування та подолання кризових явищ різного типу, необхідний та достатній для передбачення, запобігання формуванню криз і їх подолання та виведення підприємств із кризи, а також для викоринення наслідків кризи.

До моменту виникнення кризи економічна система досягає вершини можливого розвитку. Сповільнення розвитку або регрес у господарській діяльності організацій має місце, коли відбувається “моральне старіння” концептуальних засад ведення бізнесу – матеріально-технічних, ринкових, соціальних. Вони вже не відповідають сучасним умовам ефективної конкуренції на ринку.

Розв’язання накопичених суперечностей можливе лише на підґрунті кардинального перегляду усіх фундаментальних засад ведення бізнесу: місії, бачення, філософії, ідеології організації та її стратегії.

Антикризове управління – це розробка та реалізація заходів, спрямованих на швидке відновлення платоспроможності і відновлення достатнього рівня фінансової стійкості підприємства, яка забезпечує його вихід з кризового фінансового стану [2, с. 271].

Суть антикризового управління – прискорена і діюча реакція на істотні зміни зовнішнього середовища на основі заздалегідь ретельно розробленої альтернативи варіантів управлінських рішень, що передбачають різні дії в залежності від ситуації [3].

Метою та головним завданням антикризового управління є передбачення, своєчасне розпізнавання та успішне вирішення всіх проблем, пов’язаних з об’єктивним циклічним розвитком економіки та суб’єктивними факторами на макро- та мікрорівнях.

Основні процеси антикризового управління полягають у передкризовому управлінні, управлінні в умовах кризи, управлінні процесами виходу з кризи та у своєчасному управлінському впливі.

Антикризове управління на підприємстві можливе та необхідне з ряду причин: кризові явища можна передбачати, прискорювати та пом’якшувати; до кризових явищ можна та необхідно готуватися; управління в умовах кризи потребує особливих підходів, спеціальних знань, досвіду та мистецтва; кризові процеси можуть бути до певної міри керованими; управління кризовими процесами здатне прискорювати їх та мінімізувати наслідки.

Можна виділити сім груп суб’єктів антикризового процесу: 1) власник підприємства; 2) фінансовий директор підприємства; 3) функціональний антикризовий менеджер – співробітник підприємства; 4) функціональний антикризовий менеджер – співробітник консалтингової фірми, яка залучається на підприємство; 5) державні та відомчі органи; 6) арбітражний керуючий; 7) представники кредиторів або фахівці з кризового управління, що залучені ними, для яких здійснення фінансового оздоровлення підприємства – вимушений захід, спрямований на повернення боргів.

Мета антикризового управління полягає не тільки в ліквідації зовнішніх ознак та недопущенні подальшого поглиблення кризи, але й у відновленні здатності підприємства як мікроекономічної системи до самоорганізації.

При антикризовому управлінні великого значення набуває функція діагностики кризового стану підприємства, яка складається з таких етапів: моніторингу, експрес-діагностики та фундаментальної діагностики.

Моніторинг здійснюється з метою раннього виявлення ознак кризового стану, постійного збору інформації з допомогою “слабких сигналів”, нагромадження даних, необхідних для експрес-діагностики. Метою експрес-діагностики є наочна та проста оцінка фінансового благополуччя й динаміки розвитку підприємства. Її доповнює і конкретизує фундаментальна діагностика, яка уточнює рівень кризи, виявляє її причини.

Функції антикризового управління також можна розглядати як види діяльності, які відображають предмет управління (в даному випадку — проблеми та уявні й реальні фактори кризи) й визначають його результат. Вони відповідають на запитання: що необхідно зробити для того, щоб успішно керувати в передкризовій ситуації, в умовах кризи та в процесі виходу з кризи.

Кризові явища є необхідною умовою розвитку та конкуренції. Нехтування ними призводить до виникнення та поглиблення неефективної діяльності організацій. Ефективне ж використання кризових явищ дозволяє навіть сформувати конкурентні переваги [4]. Для того, щоб уникнути негативних наслідків кризових явищ оптимальним чином, необхідне системне антикризове управління на всіх рівнях: стратегічному, тактичному та операційному. Будь-яка криза приносить поштовх і можливості до більш ефективного розвитку. І система управління підприємством повинна це розуміти та науково-обґрунтовано підходити до антикризового управління підприємством.

Джерела

1. Еш. С. М. Генезис і сучасна парадигма понять “Криза” та “Антикризове управління” [Електронний ресурс] / С. М. Еш. // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – 2013. – № 1. – С. 96–101. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_eco_2013_1_18.
2. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: учебный курс. – 2-е изд., перераб. и доп. / И. А. Бланк. – К.: Эльга; Ника-Центр, 2004. – 656 с.
3. Бойко Д. І. Антикризове управління діяльністю торговельного підприємства [Електронний ресурс] / Д. І. Бойко, М. М. Лузанова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – Вип. 42. – С. 361–364. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2013_42_57.
4. Коваленко О. В. Деякі аспекти сучасного антикризового управління промисловими підприємствами / О. В. Коваленко // Экономика и управление. – 2013. – № 4. – С. 41–46.

Д. О. СОМОВ

канд. екон. наук, доц. НН ІМЕФ МАУП

О. А. ДОМНИЦАК

магістрант, НН ІМЕФ МАУП

ЛОГІСТИЧНІ ПРОЦЕСИ ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ

Зміни в світовій економіці та управлінській діяльності сприяють подальшій глобалізації національних економік, внаслідок чого розширюється географія споживачів та виробників продукції. Глобальна конкуренція не можлива без розвитку відповідної логістичної системи, яка забезпечує швидке та якісне переміщення пасажирів та вантажів. Тому розвиток та удосконалення логістичних процесів є актуальною проблемою теорії та практики управління транспортними та інфраструктурними організаціями.

Сутність логістичної концепції у сучасній її трактовці полягає в інтеграції всіх функціональних сфер, пов'язаних з переміщенням, зберіганням та збутом матеріального потоку від виробника до споживача, в єдиний логістичний комплекс. Дана концепція базується на економічному принципі мінімізації сукупних витрат на переміщення матеріального потоку.

Однією з провідних логістичних функцій є транспортування. З її виконанням, за оцінками фахівців, пов'язує близько 45 % загальних логістичних витрат, на які, в свою чергу, припадає, залежно від країни, від 10 до 17 % ВВП [3, с. 4].

Транспорт, володіючи колосальним стратегічним ресурсом, виконує базову функцію в поточних процесах. В умовах спрощення візового режиму для громадян України, відкриваються додаткові можливості для збільшення розмірів перевезень, підвищення економічної ефективності діяльності вантажних перевізників, розширення географії напрямків перевезень.

По своїй суті транспортна логістика як нова методологія оптимізації й організації раціональних вантажопотоків, їх обробки в спеціалізованих логістичних центрах дозволяє забезпечувати підвищення ефективності таких потоків, зниження непродуктивних витрат, а транспортним підприємствам бути сучасними, максимально відповідати запитам усе більш вимогливих клієнтів і ринку [2, с. 3].

Ще однією невід'ємною складовою логістичного комплексу є складська логістика. Переміщення матеріальних потоків у логістичному ланцюгу неможливе без концентрації в певних місцях необхідних запасів, для зберігання яких призначені відповідні склади. Рух через склад пов'язаний з витратами живої та уречевленої праці, що збільшує вартість товару. Тому проблеми, пов'язані з реалізацією логістичної функції складування, надзвичайно впливають на раціоналізацію пересування матеріальних потоків у логістичному ланцюгу і величину загальних логістичних витрат.

На данай час транспортна та складська системи України не повністю готові до зростання обсягів вантажопотоку. Внаслідок недостатнього розвитку нормативно-правової бази і низького інвестиційного потенціалу, збільшується зношення технічних засобів, погіршується їх структура, не забезпечується належна безпека руху, зростає негативний вплив діяльності транспорту на навколишнє природне середовище та здоров'я людини. Все це в умовах жорсткої конкуренції призводить до

витіснення українських перевізників із міжнародних ринків транспортних послуг, знижує якість обслуговування підприємств і населення[3, с. 5].

Дослідження проблеми логістики розглядаються в працях відомих вітчизняних учених-економістів: М. І. Андрушка, Г. О. Андрусенка, А. Г. Буцик, А. В. Войчака, А. С. Воронової, С. С. Гаркавенка, В. Г. Герасимчука, О. О. Гетьман, О. П. Гогулі, К. Я. Єрохіна, М. П. Канівського, М. Ю. Коденської, М. Ф. Кропивка, В. П. Косіюка, В. В. Липчука, Я. С.Ларіної, А. Лисенка, П. М. Макаренко, В. П. Оніщенко, А. В. Романова, М. П. Сахацького, С. І. Чеботаря та інших.

Проте, незважаючи на вагомий внесок їхніх розробок, система чинників, що забезпечуватимуть ефективну логістичну діяльність підприємств ще не сформована, надто мало практичних розробок щодо її проектування, організації і раціонального функціонування, внаслідок чого, вона досить повільно реалізується в менеджменті підприємств.

Потрібно підкреслити, що проблемам логістики великі вітчизняні підприємства стали надавати більшої уваги. Так за приватної ініціативи відроджується спеціалізована транспортна інфраструктура (наприклад розбудова мережі елеваторів для зберігання та подальшого транспортування пшениці, які була проведена підприємством Нібулон), відновлення перевезення баржами товарів на великих ріках України, участь у відродженні “Шовкового шляху” в обхід Росії.

У перспективі саме логістика дасть можливість багатьом підприємствам, які займаються господарською діяльністю різних напрямків, покращити своє фінансове становище на внутрішньому і зовнішньому ринках, підвищити рейтинг, обсяги вантажообігу.

Джерела

1. Кальченко А. Г. Основи логістики: навч. посіб. – К.: Знання; КОО, 2015 – 135 с.
2. Сокур І. М., Транспортна логістика: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / І. М. Сокур, Л. М. Сокур, В. В. Герасимчук – К: Центр учбової літератури, 2009. – 222 с.
3. Шпільфогель В. Г., Зайович Л. Г., Кулик П. П. Ергономіка – синергія – технологія у транспортній логістиці. – К: Інформавтодор, 2009. – 168 с.

Д. О. СОМОВ

канд. екон. наук, доц., НН ІМЕФ МАУП

С. М. СИМОНЕНКО

магістрант, НН ІМЕФ МАУП

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Управління персоналом на сучасних вітчизняних підприємствах засноване на тому, що люди в процесі трудової діяльності розглядаються одночасно в якості працівників, які забезпечують реалізацію економічних цілей підприємства, і як особистості, що належать до єдиної організаційної системи. Успіх роботи підприємства залежить від конкретних людей, їх знань, компетентності, кваліфікації, дисципліни, мотивацій, здатності вирішувати проблеми, сприйнятливості до навчання. Тому для того, щоб підприємство функціонувало ефективно, необхідно правильно організувати працівників, при цьому постійно контролюючи їх діяльність, використовуючи різні ефективні методи управління персоналом, засновані на наукових законах. Побудови ефективної системи управління персоналом – найважливіший інструмент розвитку сучасного підприємства.

Сутність і значення управління персоналом, а також питання вдосконалення системи управління персоналом досліджувалися у працях таких вчених: Богині Д. П., Бородіної Є., Кибанова А. Я., Малюка О., та ін. Так, питання “визначення цінності персоналу, підвищення його якості та ефективності використання” описує А. Я. Кибанов [1]. Малюк О. пропонує моделі поведінки підприємства, засновані на вдосконаленні управління персоналом [2]. Богиня Д. П. проводить теоретико-методологічне дослідження конкурентоспроможності робочої сили, а також факторів, що впливають на її рівень [3]. Бородіна Є. розглядає “людський капітал як основне джерело економічного зростання” і аналізує “принципову різницю між сучасною і минулою практикою управління персоналом”, відзначаючи “технократичні підходи до управління”. У новій економічній парадигмі, в центр аналізу соціально-економічного розвитку ставиться здатність економіки до якісних і структурних змін, які прямо і безпосередньо закладені в людині [4, с. 48].

Відповідно до системного підходу, управління персоналом є частиною роботи управління підприємством в цілому. Однак воно займає в ній особливе положення у зв'язку зі специфікою об'єкта управління – людськими ресурсами. Основна увага в процесі управління підприємством повинна приділятися формуванню та використанню людського потенціалу, його розвитку на основі мотивацій і безперервного навчання.

Персонал підприємства – це особовий склад підприємства, що працює за наймом, що володіє якісними характеристиками і має трудові відносини з роботодавцем [5, с. 243]. До складу персоналу включаються також власники або співвласники підприємства, якщо вони беруть участь у діяльності підприємства своєю особистою працею і отримують відповідну оплату.

Управління персоналом – це комплексний, цілеспрямований вплив на колектив з метою забезпечення оптимальних умов для досягнення мети підприємства [1, с. 48].

В сучасних умовах системи управління персоналом вирішуються такі основні питання: формування персоналу; оцінка працівників; планування ділової кар'єри, професійно-кваліфікаційного і посадового зростання працівників; підготовка персоналу, підвищення кваліфікації і перепідготовка персоналу; розробка ефективних систем трудової мотивації.

Потрібно відзначити, що сучасні концепції управління персоналом ґрунтуються на визнанні зростаючої ролі особистості працівника, знанні його мотиваційних установок, вмінні їх формувати і направляти відповідно до завдань, що стоять перед організацією [1, 2, 6].

Залучення персоналу, як одна зі складових роботи з управління працею безпосередньо на підприємстві, включає певні зовнішні та внутрішні функції управління персоналом на підприємстві. До зовнішніх функцій управління персоналом на підприємстві можна віднести наступні:

1. Підбір персоналу. Необхідно відібрати “правильних” людей на “правильні місця”. Насправді існує безліч підходів до підбору та оцінки персоналу: рознарядка, знайомство, випадковий вибір, інтуїція, делегування експерту, тестування та анкетування, інтерв'ю з використанням різноманітних швидких методик [6, с. 10].
2. Працевлаштування – прийом на роботу, ознайомлення з робочим місцем та умовами праці, професійне та посадове просування, розірвання контракту.
3. Забезпечення безпечних умов праці та охорони здоров'я – медичне обстеження персоналу, програми страхування, відповідності вимогам безпеки праці .
4. Розвиток персоналу (людських ресурсів) – підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів, забезпечення взаємозв'язку з навчальними закладами, розробка концепції просування працівників по службі.
5. Організація заробітної плати та компенсацій – включає розробку рівнів і процедур виплат, встановлення персональних ставок погодинної оплати для робітників, розрахунок пенсійного забезпечення працівників підприємства.
6. Забезпечення трудових відносин – вивчення і підготовка контрактів між підприємством і найманими працівниками, угоди між профспілкою і адміністрацією.
7. Матеріальне стимулювання – весь комплекс питань з організації оплати праці, розробка і вдосконалення систем стимулювання, атестація робочих місць, розробка окремих статей колективного договору .
8. Соціальні питання – контакти з профспілковими організаціями, сприяння проведенню громадських заходів.

У рамках внутрішніх функцій управління персоналом на підприємстві розглянемо такі:

1. Розподіл співробітників по робочих місцях – здійснюється на основі їх відповідності трудовим функціям, з урахуванням інтересів і схильностей , виявлених і вивчених в ході випробувального терміну або іншими методами , а також з урахуванням зовнішніх умов роботи .
2. Контролінг персоналу – це сучасна концепція управління персоналом. Контролінг включає “розробку гіпотези досягнення економічної та соціальної ефективності управління працею; координацію різних заходів кадрової політики підприємства з загальною політикою його розвитку; підготовку інформації для прийняття обґрунтованих рішень” [2, с. 21].
3. Ротація, чи запланована зміна для працівника робочого місця – дозволяє уникнути монотонності, досягти найбільшої ефективності використання праці.

4. Планування кар'єри працівника – це здійснюване заздалегідь планування розвитку конкретного працівника за час його роботи на підприємстві, в тому числі визначення послідовності займаних ним посад за штатним розкладом.
5. Оцінка роботи співробітників – застосовується як для організаційного впливу на них, так і для матеріальної винагороди.

Керівництво співробітниками в управлінні працею здійснюється шляхом орієнтації на цільові установки і поведінку в цілях активізації праці працівника, у тому числі в незапланованих ситуаціях [5, с. 45]. Для того щоб ефективно управляти персоналом, підприємство повинно мати чітку мету і продуману стратегію власного розвитку. Враховуючи, що стратегія управління персоналом підприємства – це “генеральний напрямок дій, керівництво по відношенню до персоналу, що включає сукупність принципів, методів і форм організаційного поведінки, націлених на втілення в життя стратегії розвитку підприємства” [5, с. 108], розглянемо основні принципи побудови системи управління персоналом з огляду на те, що принципи управління персоналом – це правила, основні положення і норми, яким повинні слідувати керівники і фахівці підрозділів управління персоналом при формуванні системи управління персоналом організації.

1. Первинність функцій управління персоналом. Склад підсистем системи управління персоналом, організаційна структура, вимоги до працівників і їх чисельність залежать від змісту, кількості і трудомісткості функцій персоналом.

2. Економічність. Передбачає найбільш ефективну і економічну організацію системи управління персоналом, зниження частки витрат на систему управління в загальних витратах на одиницю продукції, що випускається, підвищення ефективності виробництва.

3. Прогресивність. Відповідність системи управління персоналом передовим зарубіжним і вітчизняним аналогам.

4. Перспективність. При формуванні системи управління персоналом слід враховувати перспективи розвитку організації, загальну стратегію.

5. Комплексність. При формуванні системи управління персоналом необхідно враховувати всі фактори, що впливають на систему управління.

6. Довіра до персоналу. Можна платити людям за час, проведений на роботі; вони будуть приходити й робити те, що від них вимагають. Але ви не зможете кліщами витягати з їхніх свідомостей ідей, зусилля й інноваційні рішення. Натомість, даруючи довіру й повагу, ви побачите, що ці чудові інноваційні ідеї люди пропонуватимуть вам самі [7, с. 101].

Принципи управління персоналом в умовах розвитку підприємства являють собою “результат узагальнення людьми об'єктивно діючих економічних законів і закономірностей, властивих їм загальних рис, почав їх дії” [1, с. 64]. Принципи об'єктивні, також як об'єктивні економічні закони.

Отже, сучасна кадрова політика підприємства в рамках стратегії повинна бути побудована на основі загальнонаукових та спеціальних законів, а також враховувати ринкові умови господарювання, бути комплексною, гнучкою, комфортною, прогресивною і т.д. Головна її мета полягає в забезпеченні нині і в майбутньому кожного робочого місця, кожної посади персоналом відповідних професій, фахівцями необхідної кваліфікації. Подальші розробки з досліджуваної проблематики мають бути спрямовані на вивчення зарубіжного досвіду управління персоналом в умовах розвитку підприємства та оцінку можливостей впровадження основних методів і принципів у вітчизняну практику.

Джерела

1. Кибанова. А.Я. Управление персоналом организации / Под ред. А. Я. Кибанова. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 512 с.
2. Малиш О. Моделювання поведінки підприємства щодо вдосконалення персоналу / О. Малиш // Економіст. – 2003. – № 11. – С. 19–22.
3. Богиня Д. П. Теоретико-методологические аспекты исследования конкурентоспособности рабочей силы / Д. П. Богиня // Конкурентоспособность в сфере труда. – К., 2001. – Вып. 1. – С. 10–18.
4. Бородин Е. Человеческий капитал как основной источник экономического роста / Е. Бородин // Экономика Украины. – 2003. – № 7. – С. 48–51.
5. Управление персоналом: энциклопедический словарь / подред. А.Я. Кибанова. – М.: ИНФА-М, 1998. – 288 с.
6. Иванова Светлана Искусство подбора персонала /Светлана Иванова – М.: Альпина Паблишер, 2014 – 186 с.
7. Річ Калгаард Людський фактор /Rich Karggaard// San Francisco/ пер. З англ. Олени Любенко – К.: КНИГОЛАВ, 2017 – 336 с.

Д. О. СОМОВ

канд. екон. наук, доц., НН ІМЕФ МАУП

Т. М. МАНЖ

магістрант, НН ІМЕФ МАУП

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УМОВАХ КРИЗИ

Економічне середовище, в якому сьогодні функціонують підприємства, характеризується кризовими явищами. Працедавці обмежені вимогами жорсткої економії бюджету, зокрема витрат на оплату праці. На сьогодні для багатьох вітчизняних підприємств поширеними стали такі дії, як масові звільнення персоналу, затримки з виплати заробітної платні і зменшення її розміру.

Особливої уваги в контексті цієї проблеми вимагає антикризове управління персоналом, оскільки ситуація, що склалася, загрожує підприємству втратою кваліфікованих кадрів, без яких подолати кризу неможливо.

Метою дослідження є формулювання раціональних пропозицій щодо вдосконалення управління персоналом в умовах кризи та визначити комплексний системний підхід вирішення проблем.

Криза – це об'єктивне явище в соціально-економічній системі. Однак, воно безпосередньо стосується людей на макро- і мікрорівнях підприємства. Специфіка соціального підходу до антикризового менеджменту полягає перш за все в тому, що в центрі уваги виявляються механізми взаємодії людей. Однак, необхідно мати на увазі, що люди виступають не як складова діючої системи, а як сукупність неповторних особистостей з різноманітними характерами, стилями поведінки. Тому в рамках поведінкового підходу до ефективної діяльності в рамках антикризового менеджменту необхідно приділяти увагу й соціальним, й психологічним особливостям поведінки людей. Їх слід не відокремлювати один від одного, а розглядати в системі.

Розгляд багатьох складових антикризового менеджменту пов'язаний із необхідністю дослідження людини на виробництві. Зауважимо, що в індустріальному суспільстві політика управління персоналом зосереджувалась на таких аспектах як найом та звільнення працівників, зарплатня, спостереження, регулювання умов праці. Однак зараз на підприємствах постає завдання приділяти більше уваги мотиваційним та соціальним факторам – визнанню заслуг, розподілу відповідальності, системі винагороди та іншим. Це виникає через те, що працівників тепер починають розглядати не як ресурс підприємства, а як особистостей із своїми індивідуальними психологічними та соціальними потребами.

Тому, можна зауважити, що дуже важливими факторами впливу на ефективність антикризового менеджменту є професійна та соціально-психологічна готовність персоналу, що працює на підприємстві, до заходів, які плануються для впровадження.

Щодо аналізу професійної готовності колективу щодо антикризової діяльності, то в даному аспекті слід акцентувати увагу на наступних питаннях [2, с. 32]:

- якісний відбір та розстановка кадрів;
- створення умов для підвищення кваліфікації працівників;
- формування механізмів, що підтримують процеси навчання в організації;
- забезпечення професійної адаптації нових працівників;

- оцінка кандидатів на вакантну посаду;
- поточна періодична оцінка кадрів;
- планування ділової кар'єри та службово-професійного просування кадрів;
- робота з кадровим резервом;
- організація винахідницької та раціоналізаторської роботи в організації.

З огляду на поведінкові особливості людей, що перебувають на ринку праці або в якості працівників підприємства, формується відповідні поведінкові особливості цих інститутів. З іншого боку, наслідки кризової ситуації, що виникає на підприємстві, можуть призвести й до змін в економіці країни. Звісно, цей зв'язок не є сильним з позиції окремого підприємства, але якщо на більшості підприємствах країни спостерігаються кризові явища з негативними наслідками, то це може призвести до економічної кризи в країні. Виходячи з вище наведеного, можна зазначити, що кризові ситуації на окремих підприємствах можуть мати негативні наслідки в зовнішньому середовищі через вплив на людей. Тому в рамках антикризового менеджменту необхідно приділяти значну увагу саме питанням управління персоналом, які включають в себе не тільки проблему вибору методів впливу на колектив, а враховують поведінкові відмінності окремих працівників.

Тому, можна зробити висновок, що управління персоналом під час антикризової діяльності підприємства є складним процесом й потребує розробки детальної методики оцінки кризового стану персоналу підприємства з урахуванням його поведінкових особливостей й запровадженню певного комплексу заходів для кожної окремої ситуації.

Приблизний зміст антикризових планів американських компаній містить такі статті [5, с. 369]:

- визначення меж поширення кризової ситуації;
- визначення наслідків кризової ситуації та ступінь впливу цих наслідків на діяльність компанії;
- перелік заходів, які необхідно здійснити при виникненні кризової ситуації;
- наслідки дій, що здійснюються в особливих умовах;
- функції центру з контролю за виконанням робіт в кризовій ситуації;
- визначення персонального складу співробітників оперативних антикризових груп підрозділів;
- комплекс заходів щодо забезпечення роботи засобами зв'язку.

Реалізація антикризового кадрового менеджменту передбачає можливість альтернативних варіантів дій: сконцентруватися на негативних аспектах кризи, втрачаючи при цьому кадровий потенціал та власні позиції на ринку, або ж використати період кризи як своєрідний “виклик”, можливість стати краще, удосконалити свою діяльність у необхідних сферах.

Для чіткості формування результатів впливу кризи на персонал підприємства його умовно поділено на дві групи: рядові працівники та управлінський персонал.

Серед позитивних наслідків, які несе в собі криза, найсуттєвішими для обох груп є набуття досвіду та виникнення передумов для розвитку: працівників через можливість виявлення та реалізації індивідуальних якостей, що може сприяти їх кар'єрному росту; управлінського персоналу – удосконалення структури та принципів функціонування підприємства. У свою чергу, негативні наслідки можуть мати різноманітний характер: від дестабілізації ситуації упродовж кількох днів до ліквідації підприємства, тобто втрати робочого місця для кожного працівника [6, с. 120].

На підставі проведеного оцінювання ефективності антикризового менеджменту на підприємстві зроблено висновок про те, що робота з прогнозування криз і виходу

з них повинна проводитися безперервно. Цим можна пояснити необхідність виділення в організаційній структурі управління відділу кризового попередження, який складатиметься зі спеціалізованих груп висококваліфікованих фахівців.

Під час виходу з кризи спостерігається підвищення рівня соціально-психологічного клімату, покращення комунікаційних зв'язків, зменшення деструктивних проявів конфліктів, опору змінам та підвищується соціальна активність людей. Слід також зазначити, що таке покращення стану підприємства, одночасно, є наслідком й причиною цього етапу антикризового менеджменту. Це зумовлено тим, що для того щоб розпочати процес виходу з кризової ситуації, персонал повинен мобілізувати всі свої зусилля – фізичні, психологічні, професійні. Отже, завдяки підвищенню соціально-психологічного настрою, зазначений етап антикризового менеджменту може бути можливим, й внаслідок якого, ще більше покращується соціально-психологічний стан підприємства. Після кризова підсистема антикризового менеджменту має свою схожість із докризовою, але їх не можна поєднувати в один, тому що на останньому етапі проводиться робота щодо повного усунення будь-яких негативних наслідків кризи, що мала місце. На цьому етапі відбувається покращення соціально-психологічної атмосфери, оскільки працівники підприємства відчують в собі сили подолання складних ситуацій й прагнуть до ще більшого покращення умов праці, як моральних, так і матеріальних.

Джерела

1. Захаренко Н. С. Антикризове управління підприємством на основі класифікації криз та факторів їх виявлення / Н. С. Захаренко // Вісн. Приазов. держ. техн. ун-ту. Сер. Екон. науки. – 2013. – Вип. 20. – С. 60-62.
2. Кичко І. Мотиваційний чинник антикризового управління персоналом / І. Кичко, М. Ольхович // Проблеми і перспективи економіки та упр.. – 2016. – № 1. – С. 31-35.
3. Крещенко Н. Досвід країн Європейського Союзу з управління персоналом підприємства в умовах фінансово-економічної кризи / [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.nspr.gov.ua.
4. Кунденко А. В. Синергетичний підхід до управління персоналом при реалізації антикризової стратегії підприємства / А. В. Кунденко, А. І. Живолуп, В. В. Половецька // Черніг. наук. часоп. Черніг. держ. ін-ту економіки і упр. Сер. Економіка і упр. – 2013. – № 1. – С. 66–72.
5. Мізік Ю. І. Особливості антикризового управління персоналом у процесі забезпечення кадрової безпеки на підприємстві / Ю. І. Мізік, Г. І. Писаревська // Актуал. проблеми економіки. – 2014. – № 7. – С. 365–372.
6. Миронова О. М. Диференційований підхід до управління персоналом в рамках антикризової діяльності підприємства / О. М. Миронова // Вісник Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”. Збірник наукових праць. Тематичний випуск: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ “ХПІ”. – 2013. – №31. – С. 119–124.

О. В. ЦІМОШИНСЬКА

д-р філос. в галузі економіки, НН ІМЕФ МАУП

О. В. ГАЛУШКО

магістрантка, МВУ МАУП

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗРАХУНКІВ ПІДПРИЄМСТВА З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Особливістю бухгалтерського обліку є суцільне і безперервне спостереження за всіма господарськими операціями, що здійснюються на підприємстві. Для забезпечення такого спостереження кожен господарську операцію оформляють відповідним документом. Документація відіграє важливу роль в управлінні діяльністю підприємства. Документи мають практичне значення для попереднього і подальшого контролю за доцільністю і законністю господарських операцій.

Попередній контроль здійснюють керівні працівники: підписуючи документ, вони беруть на себе відповідальність за законність операції, оформленої цим документом. Це допомагає дотриманню господарської дисципліни та чинного законодавства. Подальший контроль здійснюють облікові працівники при прийманні і опрацюванні документів, а також працівники податкових, фінансових і ревізійних органів. Цей контроль поширюється головним чином на виправдні документи для встановлення законності і господарської доцільності операцій, а також перевірки правильності оформлення самих документів [3].

Документи мають важливе значення для забезпечення контролю за збереженням майна господарства, раціональним його використанням. Документи мають і правове значення як письмовий доказ здійснення господарських операцій. Документи використовують при аналізі господарської діяльності, для фінансового контролю, аудиту і документальних ревізій. Від якості оформлення документів значною мірою залежить повнота і достовірність показників обліку і звітності. Тому до документів ставлять вимоги: своєчасність складання, достовірність показників, правильність оформлення.

У процесі дослідження було встановлено, що графік руху документів з обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками на підприємстві відсутній, документи здаються до бухгалтерії невчасно, що призводить до більшого завантаження бухгалтерів у певний час та до невчасних розрахунків з постачальниками та підрядниками. Для усунення цих недоліків потрібно більш чітко налагодити роботу з документообігу, розробити графік руху документів з обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками, підвищити відповідальне ставлення до цього питання зі сторони бухгалтерів, та покласти відповідальність за проведенням оперативного контролю за рухом документів на головного бухгалтера підприємства [2].

Для своєчасного відображення господарських операцій з розрахунків з постачальниками та підрядниками в регістрах бухгалтерського обліку на підприємстві нами запропоновано графік руху документів з обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками до бухгалтерії підприємства для відповідного їх оформлення (таблиця 1).

Запропонований графік надходження до бухгалтерії первинних документів з обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками

Найменування первинного документа	Складання і передача документа		Обробка документа		Обробка і узагальнення даних в бухгалтерії
	Відповідальний за складання і передачу документа	Строк передачі документа	Служба що прийняла документ	Коли і кому передається	Обробка документа і узагальнення даних
1	2	3	4	5	6
Договори	Юрист	Наступного дня після підписання договору	Комерційний відділ	Щодня до бухгалтерії	Контроль за здійсненням господарської операції
Рахунок постачальника	Фінансист	В день отримання	Комерційний відділ	Щодня до бухгалтерії	Оплата або підготовка відмови від оплати
Платіжне доручення	Фінансист	Щодня	Бухгалтерія	Щодня до бухгалтерії	Контроль за розрахунками
Прибутковий ордер, прибуткові документи постачальника	Завскладом на час надходження товарів	Щодня	Торговий відділ	Бухгалтерії наступного дня після отримання	Контроль за змістом, визначенням цін, запис до облікових реєстрів
Видаткова накладна, спеціалізовані акти	Завідуючий складом	Щодня	Торговий відділ	Бухгалтерії наступного дня після отримання	Контроль за визначенням цін, запис до облікових реєстрів

Розвиток міжнародної системи обліку і розрахунків створює необхідність перегляду даної діючої системи господарювання, тобто необхідно переглянути не тільки систему управлінського, фінансового і бухгалтерського обліку, а й систему розрахунків на підприємстві. Це одне з найбільш актуальних питань сьогодення. Від своєчасної і повної оплати товарів, послуг, робіт, залежить не тільки суб'єкт економіки, але й економіка в цілому. У всіх країнах організації грошових розрахунків приділяють значну увагу:

- розробляються розрахунково-платіжні системи;
- організуються роботи грошово-кредитних закладів.

У теперішній час на Україні розроблена нова форма розрахунків, що є нововведенням у сфері розрахунків, це розрахунки в системі електронних платежів і пластикові картки. Розробка правильної і найбільш раціональної розрахункової політики повинна проводитись на кожному підприємстві. Це один з етапів на шляху до покращення їх фінансування.

Успішне завершення практично кожної операції залежить від правильності вибору форми розрахунків, способу платежів та ін.

На підприємствах безготівкові розрахунки здійснюються згідно інструкцією № 7 “Про безготівкові розрахунки у господарському обороті України”. На підприємстві використовується форма розрахунку платіжними дорученнями. Способи платежів використовуються різні (попередня оплата стовідсоткова і часткова, відстрочка платежу) у відповідності з умовами договору[2].

У застосуванні діючої форми розрахунків є недолік, а саме:

скорочений операційний день установи банку, установлений з 8.30 до 15.00 годин, тому підприємство не має можливості одержати своєчасно банківські виписки і інші первинні документи за робочий день;

- збільшення оплати за обслуговування розрахункового рахунку;
- наявність транспортних витрат для постачання документів у банк та витрат на використання форм платіжних документів;
- використання багато часу на оформлення платіжних документів робітниками бухгалтерії.

Враховуючи недоліки даної системи розрахунків, для підвищення ефективності розрахунків з постачальниками та замовниками, нами запропоновано на підприємствах впровадити в дію електронно-платіжну систему “Банк-клієнт”.

На відміну від минулої системи розрахунків, електронно-платіжна система “Банк-клієнт” має такі переваги:

- 1) При проведенні розрахунків в системі електронних платежів згідно із законодавством України встановлено операційний день банку для роботи з клієнтами з 8.30 до 17.00 годин, а самого банку до 20.00 годин. Збільшення операційного дня в банку на 5 годин дасть можливість клієнту в будь-який час одержати платіжні документи. Бухгалтери за рахунок економії часу зможуть його використати для якісного оформлення звітів та аналізу розрахунків з постачальниками та підрядниками.
- 2) Бухгалтер в будь-який час зможе проконтролювати рух грошових коштів, як по Дебету рахунку 31 “Рахунки в банках” так і по Кредиту цього рахунку.
- 3) Знизяться адміністративні витрати за рахунок відсутності транспортних витрат та витрати на розрахункове обслуговування банком та потреби на господарські витрати (купівля форм, бланків, платіжних документів та ін.).

При здійсненні розрахунків з постачальниками та підрядниками за допомогою нової системи електронних платежів “Банк-клієнт” ТОВ “Технікс трейд сервіс” буде забезпечено[2]:

- передачу повідомлень, інформації між підприємством і банком у зашифрованому вигляді за допомогою сертифікованих засобів захисту;
- автоматичне ведення протоколу (і захисту цього протоколу від модифікацій) передачі розрахункових документів між банком і клієнтом як у банк, так і в автоматизований робочий час клієнта;
- автоматичне архівування протоколів у кінці робочого дня.

Юридичною підставою для входження клієнта в систему електронних платежів “Банк-клієнт” і обробки його електронних документів банком є окремий договір між ним і банком. У договорі обов’язково повинні бути обумовлені права, обов’язки, відповідальність, а у випадку виникнення спірних питань, механізму їх вирішення. Програмне забезпечення системи “Банк-клієнт” повинно відповідати вимогам, які пред’являються до технології банківських розрахунків і мати сертифікат (дозвіл) Національного банку України (НБУ).

АРМ клієнта забезпечує автоматичне ведення поточного стану власного рахунку у банку, враховуючи проведені початкові і зустрічні платежі. Електронні документи,

які представляються клієнтом у банк, повинні відповідати формату платіжних документів системи електронних платежів НБУ з вказівкою електронних цифрових підписів відповідних осіб платника, які згідно засновницьких документів представлено підписи.

Банківська частина системи “Банк-клієнт” забезпечує перевірку приведених електронних підписів на кожному електронному розрахунковому документу клієнта і по платіжному файлу в цілому. При використанні системи “Банк-клієнт” здійснюється звірка файлів початкових платежів між банком і АРМ клієнта, підготовка виписки по платіжних операціях клієнта у банку на протязі операційного дня і звірка цієї інформації з інформацією АРМ клієнта в кінці дня [3].

Після одержання від банку виписки з рахунку клієнт складає “Реєстр розрахункових документів відправлених у банк по каналам зв’язку і прийнятий до оплати”. Такий же реєстр по кожному клієнту складається у банку після роздрукування балансу операційного дня. Реєстр електронних платежів з повним переліком реквізитів розрахункових документів підшивається банком в документи дня як первинні документи, які надійшли від клієнта у банк для оплати. Реєстр повинен обов’язково утримати зведення про дату і час представлення розрахункових документів власника рахунку до використання.

Джерела

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 “Зобов’язання”, затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 N 20;
2. Зятковський І. В. Фінансове забезпечення діяльності підприємств: Монографія. – Т.: Екон. думка, 2010. – 44 с.
3. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: Підручник. 3-те вид., допов. і перероб. – К.: Алерта, 2008. – 926 с.

О. В. ЦІМОШИНСЬКА

д-р філос. в галузі економіки, НН ІМЕФ МАУП

Ю. В. ГОЛОВАЧ

магістрантка, НН ІМЕФ МАУП

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ СКЛАДАННЯ ЗВІТУ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ПІДПРИЄМСТВА

Удосконалення методики складання Звіту про фінансові результати підприємства в Україні повинно здійснюватися, на наш погляд у трьох взаємопов'язаних напрямках: приведення методики складання даного звіту відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності; удосконалення методики відображення статей доходів і витрат; розробка оптимальної форми Звіту про фінансові результати для підприємств та суб'єктів малого підприємництва.

Приведення методики складання даного звіту відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності вимагає поглибленого аналізу спільних рис та розбіжностей між вітчизняними і міжнародними обліковими стандартами стосовно Звіту про фінансові результати.

Основними елементами Звіту про фінансові результати як вітчизняними, так і міжнародними стандартами визнано доходи, витрати, прибутки, збитки.

Доходи, як збільшення економічних вигод протягом звітного періоду у вигляді надходження активів або збільшення (відновлення) їх корисності або у вигляді зменшення зобов'язань, результатом чого є збільшення власного капіталу (причому таке збільшення не пов'язане з внесками акціонерів), визнаються у звіті про фінансові результати у період, коли відбулося зростання майбутніх економічних вигод, пов'язаних зі збільшенням активів або зі зменшенням зобов'язань і його можна достовірно оцінити.

Витрати, як зменшення економічних вигод протягом звітного періоду у вигляді вибуття чи амортизації активів або у вигляді виникнення зобов'язань, результатом чого є зменшення власного капіталу (причому таке зменшення не пов'язане з виплатами акціонерам), визнаються у звіті про фінансові результати, коли існує ймовірність зменшення майбутніх економічних вигод, пов'язаних зі зменшенням активів або зі збільшенням зобов'язань, що може бути достовірно визначено. Витрати визнаються з урахуванням принципу відповідності. Витрати включаються до Звіту про фінансові результати у періоді, в якому був визнаний дохід, для отримання якого були здійснені ці витрати.

У пропонованому проекті стандарту зобов'язання виконання визначається як сформульоване в договорі зобов'язання, що має законну чинність з передавання клієнтові товарів, робіт і послуг, виражене як у явній, так і в неявній формі. Зобов'язання виконання вважаються виконаними, коли відбувається передавання контролю над товаром, виконаними роботами або послугою клієнтові, тобто в момент, починаючи з якого клієнт може використати товар або послугу й отримувати від них вигоду. Визначення зобов'язань із виконання договору буде ключовим моментом при використанні пропонованого методу й потребуватиме застосування істотних професійних суджень. Це може виявитися особливо складним, коли мова йде про договори на роботи та надання послуг і довготермінових контрактів, включаючи будівельні.

Також буде складно вирішити, коли зобов'язання виконання варто об'єднати, а коли розглядати окремо, і які ключові фактори будуть визначати суму й період визнання виручки. Беручи до уваги потенційний вплив пропонованих змін, а також реальну можливість ретроспективного варіанта їх застосування, керівництву підприємств варто почати оцінювання вплив нового методу обліку на чінні договори й існуючу практику ведення бізнесу [5, с. 196].

Питання аналізу розбіжностей між вітчизняними і міжнародними обліковими стандартами стосовно Звіту про фінансові результати докладно розглядається у монографії С. Ф. Голова [3, с. 182–184], дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук Л.П. Нищенко, статті Н.Яцишин [5].

Яцишин Н. [115, с. 195] зауважує, що Л.П. Нищенко, проводячи аналіз методики складання досліджуваного звіту, наполягає на повній тотожності вітчизняного варіанта міжнародним стандартам, а саме: за структурою звіт про прибутки і збитки і згідно з П(С)БО 3, і МСБО 1 “оснований на класифікації витрат по суті; оснований на класифікації витрат за функціями (метод собівартості продажів)”, також автор відзначає аналогічні вимоги П(С)БО 3 (у даний час НП(С)БО 1) і МСБО 1 до необхідної інформації у Звіті про прибутки та збитки: “Виручка від реалізації; результати операційної діяльності; фінансові витрати; частка прибутків / збитків залежних компаній або спільних підприємств, що обліковуються методом участі у капіталі; витрати за податками; прибуток / збиток від операційної діяльності; екстраординарні статті; частка меншості (лише в консолідованій звітності); чистий прибуток / збиток періоду. Стаття прибуток від операцій включає інші операційні доходи та витрати”. На відміну від Л. П. Нищенко, С. Ф. Голова, аналізуючи методику формування статей вітчизняного Звіту про фінансові результати, систематизує розбіжності між П(С)БО 3 і МСБО 1 за такими критеріями: формат, деталізація інформації, подання доходів і витрат, подання діяльності, що припинена, подання надзвичайних подій [44, с.183]. Відсутність єдності в тлумаченні методики формування Звіту про фінансові результати згідно з вітчизняними та міжнародними стандартами зумовлює необхідність поглибленого аналізу НП(С)БО 1 і МСБО 1.

НП(С)БО 1 чітко визначає, що Звіт про фінансові результати складається з чотирьох розділів: I. Фінансові результати; II. Сукупний дохід; III. Елементи операційних витрат; IV. Розрахунок показників прибутковості акцій. Міжнародні стандарти не вимагають дотримання конкретної побудови Звіту про прибутки і збитки, в МСБО 1 “Подання фінансових звітів” наведено мінімальний перелік статей Звіту про прибутки й збитки, причому передбачена можливість наведення додаткових статей або рядків у разі необхідності.

У додатку до МСБО 1, що ілюструє побудову фінансових звітів, доходи і витрати у Звіті про прибутки і збитки класифіковано як такі, що пов'язані з операціями, фінансові та інвестиційні.

НП (С)БО 1 прибутки і збитки визначає як наслідок здійснення операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Такий підхід відповідає міжнародним стандартам і слугує забезпеченню прозорості фінансової звітності вітчизняних підприємств.

У результаті аналізу методики формування статей досліджуваного звіту виявлено певні розбіжності між нормами вітчизняних і міжнародних стандартів щодо складу доходів і витрат конкретних видів діяльності. Зокрема, як доведено С.Ф. Головим, понаднормативні втрати запасів доцільно відображати за статтею “Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)”, оскільки вказана стаття, згідно з МСБО 2 “Запаси”, має розкривати інформацію щодо балансової вартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), нерозподілених виробничих накладних витрат, понаднор-

мативних виробничих витрат запасів, а П(С)БО 16 “Витрати” вимагає відображати нестачі незавершеного виробництва, нестачі і втрати від псування цінностей у складі загальновиробничих витрат [44,с.225]. Амортизацію гудвілу, як пише С.Ф.Голов, слід виключити зі складу адміністративних витрат і відображати в балансі у складі гудвілу [3,с.226]. Погоджуючись з необхідністю врегулювання вказаної статті, слід зауважити, що при застосуванні методу придбання згідно з МСФЗ 3 “Об’єднання бізнесу” та згідно з П(С)БО 19 “Об’єднання підприємств” амортизація гудвілу не нараховується, гудвіл має переглядатися на предмет зменшення корисності [5, с. 197].

Витрати на безнадійні борги згідно з МСФЗ відображаються у складі витрат на збут, а не у складі інших операційних витрат. Щоб забезпечити відповідність положенням МСФЗ, до складу інших операційних доходів і витрат доцільно віднести всі інші доходи й витрати, за винятком доходів і витрат, пов’язаних з фінансовими інвестиціями. Доходи і витрати від участі у капіталі згідно з МСФЗ слід розкривати, відповідно, за такими статтями: “Прибуток (збиток) від інвестицій в дочірні підприємства”, “Прибуток (збиток) від інвестицій в асоційовані підприємства”, “Прибуток (збиток) від участі у капіталі спільних підприємств”. Фінансові доходи і витрати згідно з МСФЗ мають включати прибуток (збиток) від фінансових інвестицій, який у вітчизняному Звіті про фінансові результати відображається у складі інших доходів і витрат [3, с. 226–229].

Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію – показник прибутковості простих акцій, який підприємства, зареєстровані в формі ПАТ, розкривають у Звіті про фінансові результати своєї діяльності. Він використовується користувачами інформації для оцінювання результатів операційної діяльності підприємства з метою формування висновку щодо його потенціалу і прийняття рішення щодо інвестицій та розкриває ефективність (прибутковість) використання підприємством ресурсів, наданих власниками його простих акцій.

Порядок розрахунку показника скоригованого чистого прибутку представлено на рис. 1.

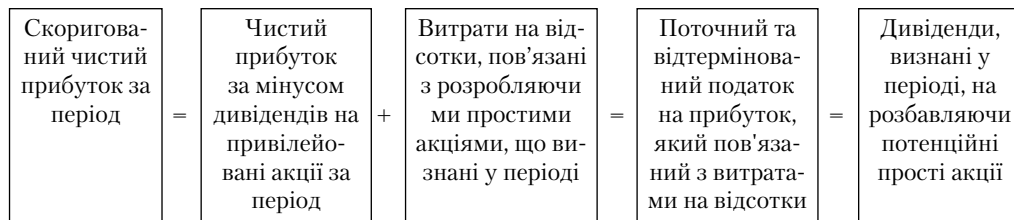

Рис. 1. Розрахунок показника скоригованого чистого прибутку

Скоригована середньорічна кількість простих акцій – це середньорічна кількість простих акцій в обігу, скоригована на кількість розбавляючих потенційних простих акцій.

Вплив потенційних простих акцій на прибуток на акцію має бути розбавляючим, тобто сума розбавленого прибутку на акцію має бути нижчою за суму чистого прибутку на акцію, розраховану за один і той самий звітний період. Потенційні прості акції з антирозбавляючим впливом не включаються до розрахунку прибутку на акцію. Показники прибутковості акцій у Звіті про фінансові результати зазначаються в гривнях. У Звіті наводять: середньорічну кількість простих акцій, які перебували в обігу протягом звітного періоду; скориговану середньорічну кількість простих акцій в обігу; чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію; скоригований чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію; сума дивідендів на одну просту акцію,

яка розраховується шляхом ділення суми оголошених дивідендів на кількість простих акцій, за якими сплачуються дивіденди.

Основну інформацію для користувачів щодо прибутковості простих акцій надають безпосередньо показники чистого і скоригованого чистого прибутку на акцію. Решту даних доцільно наводити в примітках до фінансової звітності.

Узагальнюючими статтями Звіту про сукупний прибуток (збиток) є: “Валовий прибуток (збиток)”, “Фінансові результати від операційної діяльності (прибуток або збиток)”, “Фінансові результати до оподаткування (прибуток або збиток)”, “Чистий прибуток (збиток)”, “Сукупний прибуток (збиток)”.

Перехід від оцінювання результатів діяльності підприємства за допомогою показника чистого прибутку до оцінювання за допомогою показника сукупного прибутку зумовлено тим, що останній показник точніше характеризує результати діяльності підприємства в цілому і надає інформацію про зміни в капіталі, які сталися за рахунок усього заробленого за звітний період прибутку [5, с. 201].

У науковій літературі різні автори представляють достатньо широке коло пропозицій щодо удосконалення методики складання Звіту про фінансові результати в Україні. Зокрема, Н. М. Підлужна та Г. В. Тесля [4, с. 225] наводить перелік, запропонованих ними пропозицій. Проте, деякі з них є дискусійними. Серед запропонованих Н. М. Підлужною та Г. В. Теслею пропозицій, найбільш доцільними вважаємо: доповнити Звіт про фінансові результати додатковим рядком “Понаднормативні витрати” для відокремлення чистої собівартості реалізованої продукції та понаднормативних і нерозподілених постійних загальновиробничих витрат, які не є елементом собівартості реалізованої продукції; уточнити економічну назву окремих показників (“Інші доходи від інвестиційної діяльності” та “Інші витрати від інвестиційної діяльності”); додати в розділ I Звіту про фінансові результати порядок формування витрат з податку на прибуток за звітний період; для більш ретельного аналізу якості отриманого прибутку елементи операційних витрат наводити в розрізі класифікації витрат за функціями; передбачити розкриття доходів і витрат внаслідок стихійного лиха, аварій тощо в примітках до фінансових звітів.

Також пропонуємо вдосконалити системи обліку, та відображення у Звіті про фінансові результати інших витрат операційної діяльності у складі непрямих витрат підприємства та змінити назву рядка 2180 Звіту про фінансові результати з “Інші операційні витрати” на “Інші витрати операційної діяльності”.

Джерела

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999р. №87 із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства фінансів від 09.12.2011р. № 1591 (Наказ втратив чинність на підставі Наказу Міністерства фінансів від 07.02.2013р.№73) [Електронний ресурс]: –Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 “Подання фінансової звітності”, виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку зі змінами станом на 01.01.2012 року [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_013.
3. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: монографія [Текст]. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 522 с.
4. Підлужна Н. М., Тесля Г. В. Удосконалення методики складання фінансової звітності // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 2(6). – С. 223–226.
5. Яцишин Н. Методичні аспекти формування звіту про фінансові результати діяльності підприємства // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 4(33). – С. 194–204.

ШЛЯХИ СКОРОЧЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Облік та аналіз дебіторсько заборгованості є одним з ключових завдань у вирішенні проблем, що виникають під час поточного управління підприємствами з позиції оптимального співвідношення між ліквідністю та прибутковістю. Це питання з різним ступенем теоретичного і практичного висвітлення розглянуто в багатьох іноземних виданнях останнього часу. Огляд наукової та методичної літератури радянських часів свідчить, що аналіз договірних зобов'язань в контексті управління заборгованістю, раніше не проводився.

За результатами проведеного дослідження дебіторської заборгованості запропоновано методичний підхід до аналізу дебіторської заборгованості як інструменту покращення фінансового стану та формування стратегії підприємства, а також надано наступні пропозиції [3]:

- своєчасно здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості. Значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стабільності підприємства і робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування;
- винаходити можливості збільшення кількості замовників з метою зменшення масштабу ризику неоплати;
- контролювати стан розрахунків за простроченими заборгованостями. В умовах інфляції будь-яка відстрочка платежу призводить до того, що підприємство реально одержує лише частину вартості виконаних робіт. Тому необхідно розширити систему авансових платежів;
- своєчасно виявляти недопустимі види дебіторської заборгованості, до яких, в першу чергу, відносяться прострочена заборгованість покупців понад три місяці.

Особливої уваги потребує порядок списання простроченої дебіторської заборгованості, оскільки існує прямий взаємозв'язок між списанням такої заборгованості і формуванням оподаткованої бази податком на прибуток. Правильне і своєчасне списання дебіторської заборгованості відіграє важливу роль при формуванні фінансових результатів діяльності підприємства.

Вважаємо, що підприємствам-кредиторам, щоб уникнути втрат від оподаткування, необхідно створювати резерв сумнівних боргів. Розглянемо ситуації, при яких можна не створювати резерв сумнівних боргів (рис. 3.1).

Рішення про створення резерву сумнівних боргів повинно готуватись комісією підприємства за участю керівників юридичної, бухгалтерської, збутової служб та затверджуватись керівником підприємства. Вважаємо, що в рішенні про створення резерву сумнівних боргів комісія повинна відображати наступні відомості: дату та причину виникнення заборгованості, строк її погашення (векселів, застав, договорів

**Ситуації, коли резерви сумнівних боргів
можна не створювати**

Ситуація 1

Підприємство має іншу (не комерційну) дебіторську заборгованість

Такий висновок випливає з вимог п. 12 П(С)БО 10: поточна дебіторська заборгованість, не пов'язана з реалізацією продукції, товарів, робіт, послуг, визнана безнадійною, списується з балансу з відображенням збитків у складі інших операційних витрат. Таким чином, ця заборгованість при настанні терміну безнадійності має бути списана в дебет субрахунку 944, минаючи рахунок 38 "Резерв сумнівної заборгованості"

Підприємство має заборгованість тих покупців, яким продає товари (роботи, послуги) виключно на умовах передоплати, оскільки при цьому не виникає дебіторської заборгованості як такої

Ситуація 2

Ситуація 3

За торговими дебіторами у звітному році закривається дебетове сальдо розрахунків

На підприємствах роздрібно́ї торгівлі і підприємствах, що надають послуги, виконують роботи за готівковий розрахунок без відображення дебіторської заборгованості в обліку, – роздрібні магазини, підприємства громадського харчування, побутового обслуговування, пошта тощо

Ситуація 4

Рис. 3.1. Ситуації, при яких можна не створювати резерв сумнівних боргів

страхування), дату подання позовної заяви до суду (арбітражного суду) про стягнення заборгованості з покупця (замовника), номер та дату платіжного доручення про перерахування мита [2].

Резерви сумнівних боргів дозволяється створювати тільки за результатами інвентаризації дебіторської заборгованості в кінці року, в той час як сумнівні борги виникають в ході торгових операцій протягом року. Існують наукові думки, що необхідно нараховувати резерв протягом всього облікового періоду. На нашу думку, розрахувати резерв сумнівних боргів доцільно перед складанням звітності, а використовуватися він буде протягом звітного року при потребі або безпосередньо перед складанням звітності. Вважаємо, що резерв повинен формуватись на базі експертних оцінок фінансового менеджменту підприємства.

Списання боргу на збиток внаслідок неплатоспроможності боржника не є анулюванням заборгованості. Ця заборгованість повинна відобразитися на позабалансових рахунках з метою контролю за можливістю стягнення у випадку зміни майнового стану боржника. Термін, на який заборгованість повинна обліковуватись на позабалансовому рахунку, встановлюють деякі практики в три, деякі – в п'ять років з моменту списання [3].

Для того, щоб списати безнадійну заборгованість, необхідно правильно документально оформити дану операцію. Дебіторська заборгованість, по якій закінчився

строк позовної давності, списується за рішенням керівника підприємства. Сьогодні законодавством не передбачена конкретна форма такого рішення. При використанні довільної форми, пропонуємо наступні обов'язкові реквізити:

- повна назва підприємства-дебітора із зазначенням його ідентифікаційного та індивідуального податкового коду, дати і причини виникнення заборгованості;
- повний перелік первинних документів, що підтверджують даний факт;
- дата прийняття рішення з обов'язковим зазначенням того, що ця заборгованість повинна обліковуватись не менше трьох років поза балансом (а можна і більше) з часу такого списання для нагляду за можливістю її справляння у випадку зміни майнового стану дебітора;
- підпис керівника і головного бухгалтера;
- печатка підприємства, установи.

Крім застосування програмного забезпечення, безпосередньо прив'язаного до виконання тих чи інших функцій обліку розрахунків з дебіторами, існує ще один шлях автоматизації підприємства – придбання програмного “конструктора”.

З метою удосконалення обліку дебіторської заборгованості, при її автоматизації, пропонується здійснити наступні заходи [3]:

- створити інформаційну базу дебіторської заборгованості учасників розрахунків;
- звірити в електронній формі взаємні вимоги та зобов'язання і знайти найбільш раціональні способи погашення взаємної заборгованості;
- провести взаємозаліки, поступово скорочуючи обсяги заборгованості;
- вести облік та звітність проведених взаєморозрахунків.

Досягнути цього автономно від фінансових та виробничих аспектів управління неможливо. Тісна інтеграція функціонального модуля з підсистемами, що безпосередньо пов'язані з фінансами та виробництвом, дозволяє вирішити традиційні проблеми, які виникають при зіткненні матеріально-технічного постачання з управлінням, виробництвом та фінансами. Це дасть змогу скоординувати планову послідовність закупок і видачу дозволу, надасть свободу маневру у виборі способів платежу, а також полегшить ведення офіційної звітності.

Джерела

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 “Дебіторська заборгованість” затв. наказом Міністерства Фінансів України від 08.10.99 р. № 237 із змінами і доповненнями.
2. Должанський М. І., Должанський А. М. Бухгалтерський облік в Україні з використанням Положень (стандартів) бухгалтерського обліку: Навчальний посібник. – Л.: Львівський банківський інститут НБУ, 2013. – 494 с.
3. Магичина Н. Основи регулювання розрахункових відносин шляхом управління дебіторською заборгованістю. Бухгалтерський облік і аудит № 7 (2015). С. 38–42.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Успішна господарська діяльність підприємства неможлива без вирішення питання підвищення якості та ефективності використання основних засобів. Від вирішення цієї проблеми залежить фінансовий стан, конкурентоздатність підприємства на ринку і, відповідно його місце підприємства в економіці.

Забезпечення певних темпів розвитку та підвищення ефективності виробництва можливе за умови інтенсифікації відтворення та ліпшого використання діючих основних фондів підприємств. Ці процеси, з одного боку, сприяють постійному підтримуванию належного технічного рівня кожного підприємства, а з іншого – дають змогу збільшувати обсяг виробництва продукції без додаткових інвестиційних ресурсів, знижувати собівартість виробів за рахунок скорочення питомої амортизації й витрат на обслуговування виробництва та його управління, підвищувати фондовіддачу та прибутковність.

Основним шляхом підвищення якості основних засобів є забезпечення оптимального їх відтворення. Насамперед воно пов'язано із формуванням оптимальної структури основних засобів, насамперед, виробничих.

Поліпшення структури основних виробничих засобів, передовсім підвищення питомої ваги активної їх частини, сприяє зростанню виробництва, зниженню собівартості продукції, збільшенню грошових нагромаджень підприємства.

Поліпшити структуру основних виробничих засобів можна за рахунок: – оновлення та модернізації устаткування; ефективнішого використання виробничих приміщень установленням додаткового устаткування на вільній площі; – ліквідації зайвого й малоєфективного устаткування.

Відтворення основних засобів – це процес безперервного їх поновлення. Розрізняють просте та розширене відтворення [3]. Просте відтворення основних засобів здійснюється в тому самому обсязі, коли відбувається заміна окремих зношених частин основних засобів або заміна старого устаткування на аналогічне, тобто тоді, коли постійно відновлюється попередня виробнича потужність. Розширене відтворення передбачає кількісне та якісне збільшення діючих основних засобів або придбання нових основних засобів, які забезпечують вищий рівень продуктивності устаткування.

Процес відтворення основних виробничих засобів має низку характерних ознак, зокрема [3]:

- 1) основні виробничі засоби поступово переносять свою вартість на вироблену продукцію;
- 2) у процесі відтворення основних виробничих засобів одночасно відбувається рух їхньої споживної вартості та вартості;

- 3) нарахуванням амортизаційних відрахувань здійснюється нагромадження в грошовій формі частково перенесеної вартості основних виробничих засобів на готову продукцію;
- 4) основні виробничі засоби поновлюються в натуральній формі протягом тривалого часу, що створює можливість маневрувати коштами амортизаційного фонду.

У процесі господарської діяльності кругообіг основних виробничих засобів проходить три стадії [3]. На першій стадії відбувається продуктивне використання основних виробничих засобів та нарахування амортизаційних відрахувань. На цій стадії основні виробничі засоби в процесі експлуатації зношуються й нараховується сума зносу. Вона є підставою для списання суми амортизаційних відрахувань на витрати після завершення процесу виробництва. На першій стадії кругообороту основних виробничих засобів втрачається споживна вартість засобів праці, їхня вартість переноситься на вартість готової продукції. На другій стадії відбувається перетворення частини основних виробничих засобів, які перебували в продуктивній формі, на грошові кошти через нарахування амортизаційних відрахувань. На цій стадії формується амортизаційний фонд. На третій стадії в процесі виробництва відбувається поновлення споживної вартості частини основних виробничих засобів. Це поновлення здійснюється заміною зношених основних виробничих засобів на нові за рахунок амортизаційного фонду.

Просте відтворення основних виробничих засобів здійснюється у двох формах:

- 1) заміна зношених або застарілих основних виробничих засобів;
- 2) капітальний ремонт діючих основних засобів.

За простого відтворення у кожному наступному циклі відбувається створення основних виробничих засобів у попередніх обсягах та з однаковою якістю. Джерелом фінансування заміни зношених основних засобів є нарахована сума амортизації. За розширеного відтворення кожного наступного циклу здійснюється кількісне і якісне зростання основних виробничих засобів. Джерелом фінансування таких змін є використання частини створеного додаткового продукту.

Необхідність оновлення основних виробничих засобів за ринкових відносин визначається передовсім конкуренцією товаровиробників. Саме конкуренція спонукує підприємства здійснювати прискорене списання основних виробничих засобів з метою нагромадження фінансових ресурсів для наступного вкладання коштів у придбання більш прогресивного устаткування, впровадження нових технологій та іншого поліпшення основних виробничих засобів.

Забезпечення певних темпів розвитку і підвищення ефективності виробництва можливе за умови інтенсифікації відтворення та ліпшого використання діючих основних засобів підприємств. Ці процеси, з одного боку, сприяють постійному підтримуванию належного технічного рівня кожного підприємства, а з іншого – дають змогу збільшувати обсяг виробництва продукції без додаткових інвестиційних ресурсів, знижувати собівартість виробів за рахунок скорочення питомої амортизації й витрат на обслуговування виробництва та його управління, підвищувати фондівдачу і прибутковість.

Джерела фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємств можна розподілити на власні, централізовані та залучені фінансові ресурси [2, с.163]. До власних джерел фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємств відносять прибуток від основної операційної та іншої операційної діяльності; від фінансово-інвестиційної діяльності; від позареалізаційних операцій; амортизаційні відрахування; надходження від реалізації вибулих основних засобів. Специфіч-

ним джерелом фінансування відтворення основних засобів, що не вимагає вкладень, є їх індексація. Головним джерелом відтворення основних засобів є амортизаційні відрахування і прибуток.

Підґрунтям реалізації процесу відтворення на підприємствах у сучасних умовах господарювання є процесно-функціональний підхід щодо розуміння процесу кругообігу основних засобів, кожна стадія якої має свої особливості як відносно власного функціонального призначення, так і використовуваних методів планування [2, с. 163]. Так, процес формування основних засобів є вихідним при реалізації кругообігу основних засобів, тому має суттєвий вплив на подальші процеси їх освоєння, використання та відшкодування. З метою підвищення ефективності управління відтворенням основних засобів даний процес слід планувати з урахуванням стратегічного напрямку розвитку підприємства на основі методу цільового планування, тобто виходячи з поставлених цілей. Такий підхід враховує попит на реалізацію продукції, рівень прибутковості та відповідну частку ринку, що його займає підприємство. Із зниженням попиту на продукцію зменшуються поточні потреби підприємства щодо розширення його матеріально-технічної бази, що призводить до перегляду форм та методів відтворення основних засобів. Формалізовано описує процес формування та освоєння основних засобів коефіцієнт технічної оснащеності. Оптимальне значення даного показника характеризує специфіку господарської діяльності підприємств різного галузевого спрямування.

Напрямки підвищення ефективності використання основних фондів повинні визначатися існуючим станом підприємства, зумовленим впливом зовнішніх і внутрішніх факторів середовища його функціонування.

У цілому сукупність резервів покращення використання основних засобів підприємства може бути поділена на три великих групи:

1. Технічне вдосконалення засобів праці, яке передбачає: технічне переозброєння на базі комплексної автоматизації та впровадження гнучких виробничих систем; заміну застарілої техніки, модернізацію обладнання; ліквідацію вузьких місць і диспропорцій у виробничих потужностях підприємства; механізацію допоміжних та обслуговуючих виробництв; розвиток винахідництва та раціоналізаторства.
2. Збільшення тривалості роботи машин та обладнання за рахунок: ліквідації незадіяного обладнання (здавання його в оренду, лізинг, реалізація тощо); скорочення строків ремонту обладнання; зниження простоїв: цілозмінних та всередині змін.
3. Покращення організації та управління виробництвом, а саме: прискорення досягнення проектної продуктивності введених в експлуатацію основних фондів; впровадження наукової організації праці та виробництва; покращення забезпечення матеріально-технічними ресурсами; вдосконалення управління виробництвом на базі сучасної комп'ютерної техніки; розвиток матеріальної зацікавленості працівників, що сприяє підвищенню ефективності виробництва.

Усю сукупність технічних, організаційних та економічних заходів щодо ліпшого використання основних засобів підприємства можна умовно поділити на дві групи:

- 1) збільшення екстенсивного завантаження;
- 2) підвищення інтенсивного навантаження [3].

При цьому необхідно враховувати, що: якщо екстенсивне завантаження машин та устаткування обмежується тільки календарним фондом часу, то можливості підвищення інтенсивного навантаження устаткування, його продуктивності практично не є такими обмеженими; здійснення заходів екстенсивного напрямку, як правило, не потребує

капітальних витрат, а підвищення рівня інтенсивного використання виробничого апарату пов'язане зі значними інвестиціями; проте останні порівняно швидко окупаються за рахунок одержаного внаслідок інтенсифікації додаткового економічного ефекту.

Значному поліпшенню екстенсивного завантаження засобів праці сприяє зниження частки недіючого устаткування, яка на підприємствах України є дуже значною (кілька десятків тисяч одиниць), а також виведення з експлуатації зайвого устаткування та такого, що неефективно використовується.

Вирішальне значення для підвищення рівня інтенсивного використання основних засобів має своєчасна заміна та модернізація фізично спрацьованого й технічно застарілого устаткування. Для підтримування порівняно високого технічного рівня виробництва на підприємствах треба щорічно замінювати 4–6 % і модернізувати 6–8 % діючого парку машин, устаткування та інших видів знарядь праці.

До важливих факторів, що зумовлюють зростання продуктивності устаткування за одиницю часу, належать також запровадження нових технологій, інтенсифікація виробничих процесів.

Підприємствам різних галузей властиві специфічні способи інтенсифікації технологій виготовлення продукції, виконання робіт або надання виробничих послуг.

Значного підвищення інтенсивного навантаження устаткування на підприємствах можна досягти завдяки застосуванню прогресивних форм і методів організації виробництва (концентрації, спеціалізації, кооперування та комбінування, що уможливають використання високопродуктивного автоматизованого устаткування.

Досить істотні резерви ліпшого екстенсивного та інтенсивного використання основних засобів можна реалізувати з уведення в дію нового устаткування.

За умов ринкової економіки процес господарювання в цілому має передбачати достатні економічні стимули для забезпечення ефективного використання основних засобів, усього майна підприємств. Дійова система таких колективних та індивідуальних економічних стимулів на підприємствах різних галузей народного господарства України поки що перебуває тільки на стадії становлення й розвитку.

Щоб використання основних засобів було справді економічно вигідним та ефективним, необхідно не тільки стежити за його технічним станом своїми силами, а й залучати висококваліфікованих фахівців при проведенні складних ремонтів; розширювати ринки збуту продукції, більш активно залучаючи спеціалістів маркетингового відділу; застосовувати передові технології; модернізувати устаткування; удосконалювати планування, управління й організацію праці та виробництва; знижувати фондомісткість; підвищувати фондівдачу та продуктивність праці на підприємстві; стежити за змінами на валютному ринку, а також у разі потреби застосовувати орендоване устаткування та нові форми організації праці з метою підвищення ефективності виробництва.

Джерела

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби”, затверджене Наказом Міністерства фінансів України № 92 від 27.04.2000 р. із змінами, внесеними згідно з Наказом Мінфіну № 48 від 08.02.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.
2. Горященко Ю. Г. Фінансовий аналіз стану основних засобів та джерела фінансування процесу їх відтворення / Ю. Г. Горященко // Інноваційна економіка . – 2013. – № 11. – С. 161–167.
3. Якимашенко В. Ремонтні та поліпшення основних засобів у податковій декларації / В. Якимашенко. Баланс, 2012. – № 60. – С. 35–37.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ІЗ ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Удосконалення організації обліку розрахунків з покупцями та замовниками на підприємствах є одним з ключових завдань у вирішенні проблем, що виникають під час поточного управління підприємством з позиції оптимального співвідношення між ліквідністю та прибутковістю. Це питання з різним ступенем теоретичного і практичного висвітлення розглянуто в багатьох іноземних виданнях останнього часу. Огляд наукової та методичної літератури свідчить, що аналіз договірних зобов'язань в контексті управління заборгованістю, раніше не проводився [3].

На сьогоднішній день безнадійна заборгованість в Україні посідає досить вагоме місце у складі всієї заборгованості.

У зв'язку з цим особливої уваги потребує порядок списання простроченої дебіторської заборгованості, оскільки існує прямий взаємозв'язок між списанням такої заборгованості і формуванням оподаткованої бази податком на прибуток. Правильне і своєчасне списання дебіторської заборгованості відіграє важливу роль при формуванні фінансових результатів діяльності підприємства.

Вважаємо, що підприємствам-кредиторам, щоб уникнути втрат від оподаткування, необхідно створювати резерв сумнівних боргів.

Рішення про створення резерву сумнівних боргів повинно готуватись комісією підприємства за участю керівників юридичної, бухгалтерської, збутової служб та затверджуватись керівником підприємства. В рішенні про створення резерву сумнівних боргів комісія повинна відображати наступні відомості: дату та причину виникнення заборгованості, строк її погашення (векселів, застав, договорів страхування), дату подання позовної заяви до суду (арбітражного суду) про стягнення заборгованості з покупця (замовника), номер та дату платіжного доручення про перерахування мита [2].

Резерви сумнівних боргів дозволяється створювати тільки за результатами інвентаризації дебіторської заборгованості в кінці року, в той час як сумнівні борги виникають в ході торгових операцій протягом року. Існують наукові думки, що необхідно нараховувати резерв протягом всього облікового періоду. На нашу думку, розрахувати резерв сумнівних боргів доцільно перед складанням звітності, а використовуватися він буде протягом звітного року при потребі або безпосередньо перед складанням звітності.

Резерв повинен формуватися на базі експертних оцінок фінансового менеджменту підприємства.

Списання боргу на збиток внаслідок неплатоспроможності боржника не є анулюванням заборгованості. Ця заборгованість повинна відобразитися на позабалансових рахунках з метою контролю за можливістю стягнення у випадку зміни май-

нового стану боржника. Термін, на який заборгованість повинна обліковуватись на позабалансовому рахунку, встановлюють деякі практики в три, деякі – в п'ять років з моменту списання. Зазначений термін повинен обиратися підприємством самостійно, але не менше трьох років з моменту списання заборгованості з балансу [4].

Для того, щоб списати безнадійну заборгованість, необхідно правильно документально оформити дану операцію. Дебіторська заборгованість, по якій закінчився строк позовної давності, списується за рішенням керівника підприємства. Сьогодні законодавством не передбачена конкретна форма такого рішення. При використанні довільної форми, пропонуємо наступні обов'язкові реквізити:

- повна назва підприємства-дебітора із зазначенням його ідентифікаційного та індивідуального податкового коду, дати і причини виникнення заборгованості;
- повний перелік первинних документів, що підтверджують даний факт;
- дата прийняття рішення з обов'язковим зазначенням того, що ця заборгованість повинна обліковуватись не менше трьох років поза балансом (а можна і більше) з часу такого списання для нагляду за можливістю її справляння у випадку зміни майнового стану дебітора;
- підпис керівника і головного бухгалтера;
- печатка підприємства, установи.

Джерела

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 “Дебіторська заборгованість”: затверджено Наказом Мінфіну України від 8 жовтня 1999 р. № 237.
2. Бурлакова О. В. Вдосконалення обліку розрахунків з афілійованими постачальниками та покупцями / Бухгалтерський учет. – 2017. – № 19. – С. 73–78.
3. Должанський М. І., Должанський А. М. Бухгалтерський облік в Україні з використанням Положень (стандартів) бухгалтерського обліку: Навчальний посібник. – Л.: Львівський банківський інститут НБУ, 2013. – 494 с.
4. Хом'як Р. Л., Лемішовський В. І. Бухгалтерський облік в Україні. – Львів: Національний університет “Львівська політехніка” “Інтелект – Захід”, 2016. 1072 с.

МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ
“СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ:
СТАН, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ”
(07 грудня 2018 р.)

О. БАБЕНКО

вихователь-методист ЗДО №50

І. М. НАЙДЬОНОВ

*канд. пед. наук, доц. кафедри, професійної освіти
та управління навчальним закладом НН ІМВСН МАУП*

**ФОЛЬКЛОРНІ ЖАНРИ ЯК ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ
ЗВУКОВОЇ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНЯТ**

Проблеми культури мовлення як загалом, так і дітей завжди були актуальними в процесі розвитку людства. Культура рідної мови має як соціальне, так і національне значення: вона забезпечує високий рівень мовленнєвого спілкування, сприяє підвищенню загальної культури особистості та суспільства загалом; через культуру мовлення відбувається культивування самої мови, її вдосконалення. Її сутність виявляється у правильності, нормативності, адекватності, логічності, різноманітності, естетичності, чистоті і доречності. Рідна мова є загальною основою процесу навчання і виховання дітей у дошкільному закладі. Важливим засобом ефективності формування звукової культури мовлення дошкільнят у навчально-виховному процесі ЗДО є український фольклор [1].

Аналіз літературних джерел свідчить, що науковцями досліджувались проблеми звукової культури мовлення дітей. Наприклад: методологічні положення щодо сприймання й усвідомлення дітьми дошкільного віку змісту і моралі фольклорних творів (Н. Ветлугіна, О. Запорожець, Н. Карпинська, Л. Таллер); лінгводидактичні принципи навчання рідної мови і розвитку мовлення дітей (Є. Короткова, В. Скалкін, Л. Федоренко); принцип забезпечення активної мовленнєвої практики (А. Алексюк, Л. Занков, Н. Тализіна, О. Савченко) [2, 3].

В Україні розроблені специфічні програми, які сприяють ефективності навчально-виховному процесі в ЗДО. Так, у програмі “Малятко” мовленнєвий розвиток дітей старшої підготовчої групи представлений розділами “Мовленнєве спілкування”, який включає такі підрозділи: “У світі слів”, “У світі звуків”, “Дитяча граматики”, “Наші співрозмовники” та “Художня література”, де розкриваються художньо-мов-

ленневі завдання. Для дітей старшої групи обов'язковими є заняття з розвитку звукового аналізу мовлення [4]. Змістова лінія "Художня література" передбачає ознайомлення дітей з фольклорними жанрами, з творчістю письменників-класиків і сучасних, розрізнення їхніх творів, художніх жанрів, вміння аналізу засобів художньої виразності твору, залучення дітей до театралізованої та ігрової діяльності за змістом художніх творів тощо.

В процесі експериментальної роботи нами були розроблені завдання відповідно критеріїв розвитку звукової культури мовлення дошкільників. Їх зміст: правильна артикуляція звуків з показниками: формування правильної артикуляції звуків рідної мови, розвиток чіткої дикції; фонематичний слух з показниками: диференціація звуків; визначення місця звука у слові; інтонаційні засоби виразності з показниками: ритм мовлення, темп мовлення. На кожен показник нами розроблено по 1-му завданню.

За результатами проведеної роботи, високого рівня засвоєння звукової культури мовлення досягло 24 % дітей експериментальної групи, тоді як до початку формувального етапу експерименту на високому рівні було лише 11 % дітей. У контрольних групах високого рівня розвитку звукової культури мовлення за даними прикінцевого зрізу, досягли лише 14 % дітей (на початку було 9 %). На середньому рівні виховання звукової культури мовлення знаходиться 43 % дітей експериментальної групи, тоді як на констатувальному етапі експерименту було 37 %. У контрольних групах середнього рівня виховання звукової культури мовлення на кінець року досягло 44 % дітей (на початку року було 43 %). Низький рівень виховання звукової культури мовлення в експериментальних групах був зафіксований на кінець року у кількості 33 % (на початку року – 54 %), а в контрольних групах в кінці року низький рівень сформованості виховання звукової культури мовлення складав 43 % (на початку року було 51 %).

Таким чином, можемо зробити висновок, що добір практичного матеріалу для навчання дітей визначати місце звука у слові, формування навичок диференціації звуків, а також розвитку вміння регулювати силу голосу, ритм, темп мовлення було здійснено правильно, що сприяло значному підвищенню рівня виховання звукової культури мовлення.

Джерела

1. Беленька Г. В. Характеристика поняття "професійна компетентність вихователя дітей дошкільного віку" / Дошкільна освіта: теоретико-методичні аспекти: Навчально-методичний посібник / за заг. ред. Н. В. Кудикіної. – К.: Київськ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2011. – 248 с.
2. Дошкільна педагогіка. Практикум : навч. посіб. / Т. І. Поніманська, І. М. Дичківська. – К.: Слово, 2004. – 352 с.
3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник. – К.: Академвидав, 2013. – 456 с.
4. Чепіль М. М. Педагогічні технології: навч. посіб. / М. М. Чепіль, Н.З. – К.: Академвидав, 2012. – 224 с.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК СТРЕСОГЕННИЙ ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я (НА ПРИКЛАДІ АМЕРИКАНСЬКОЇ МОЛОДІ)

Стан психічного здоров'я молоді заслуговує особливої уваги. Згідно даних статистичних досліджень, у сучасних соціальних умовах спостерігається зростання психогенних хвороб і функціональних нервово-психічних порушень на стресогенній основі. Упровадження у широке користування мобільних телефонів, стаціонарних та портативних комп'ютерів, бездротового Інтернету та інших технологічних нововведень потребує досконалого вивчення їх впливу на зростаючий організм та розробки ефективних і здійснюваних санітарно-гігієнічних норм їх використання. Необхідним є проведення профілактичних заходів щодо попередження технологічних залежностей. Разом з тим, життя сучасної людини стає дедалі стресогенним, збільшується психологічне навантаження і страх залишитися поза зоною зв'язку, не встигнути за невпинним зростанням темпів життя, життєвих вимог, продиктованих, породженим сучасністю образом успішної людини, поряд з соціально-економічною нестабільністю та незахищеністю. Особливо це помітно серед сьогоднішніх американців. Технології покращують життя багатьох американців, і майже половина дорослих цієї країни стверджують, що вони не можуть уявити собі життя без своїх смартфонів [1]. Водночас, у численних дослідженнях описано наслідки використання технологій, у тому числі негативний вплив на фізичне та психічне здоров'я [2; 3]. За останні десять років Американська асоціація психологів за допомогою опитування "Стрес в Америці" вивчає, як стрес впливає на здоров'я та самопочуття дорослих американців. За допомогою опитування фахівці уважніше придивилися до технологій та соціальних мереж, аби краще зрозуміти їхній зв'язок зі стресом, стосунками та загальним здоров'ям і самопочуттям. Опитування показало, що майже всі дорослі (99 %) володіють принаймні одним електронним пристроєм (включно з телевізором). Майже дев'ять із десяти (86 %) володіють комп'ютером, 74 % володіють смартфоном, під'єднаним до Інтернету, і 55 % володіють планшетом. Дослідження також показує, що частка дорослих американців, що користуються соціальними мережами, збільшилась з 7 % до 65 % за період з 2005 по 2015 роки. Серед молодих дорослих віком від 18 до 29 років цифра ще більша – дев'ять із десяти повідомили, що користуються соціальними мережами 2015 року порівняно з 12 % 2005 року [4]. Рівні сприйняття серед усіх груп нових та найновітніших технологій і соціальних мереж підвищилися до величезних часток – наприклад, мережами Facebook та Instagram разом користуються більш ніж два мільярди людей на місяць [5].

Більш ніж через десять років після появи смартфонів, Facebook та Twitter, з'являється статус "людини, що постійно перевіряє". Таке жадібне користування технологіями та соціальними мережами створило ґрунт для появи "людини, що постійно перевіряє" – тобто тієї, яка постійно перевіряє свою електронну пошту, тексти або акаунти в соціальних мережах (43 % американців). Ця прив'язаність до пристроїв та постійне використання технологій пов'язано з вищими рівнями стресу для цих

американців. Загалом, майже одна п'ята американців (18 %) називає використання технологій дуже або до певної міри значним джерелом стресу. А яким є найбільш стресовий аспект? Американці кажуть, що технології викликають у них найбільший стрес, коли не працюють (20 %).

Дані опитування свідчать, що більше восьми американців з десяти прив'язані до своїх пристроїв свого типового дня (86 % кажуть, що вони постійно або часто перевіряють свою електронну пошту, тексти або акаунти в соціальних мережах). У людей, що постійно перевіряють пристрої зв'язку, стрес виявляється сильнішим, аніж у тих, хто не користується технологіями настільки часто. За 10-бальною шкалою, де 1 – це “малий стрес або його відсутність”, а 10 – це “великий стрес”, середній повідомлений загальний рівень стресу людей, що постійно перевіряють, складає 5,3. У тих, хто не входить до групи людей, що постійно перевіряють, середній повідомлений рівень стресу складає 4,4. Люди, що постійно перевіряють, також повідомляють про вищий середній рівень стресу, пов'язаного з технологіями, в останній місяць, аніж у тих, хто не входить до даної групи (відповідно 3,0 і 2,5). У працюючих американців, які постійно перевіряють свою електронну пошту в неробочі дні, повідомлений загальний рівень стресу складає 6,0.

Типового дня (або в неробочий день для тих, хто працює), 65 % дорослих американців, за їхніми словами, часто або постійно перевіряють свою особисту електронну пошту, 52 % та 44 % кажуть те саме про, відповідно, свої тексти та соціальні мережі, і 28 % (працюючих) повідомляють те ж саме про свою робочу електронну пошту. Для деяких людей саме постійне перевіряння може бути стресовою дією. Люди, що постійно перевіряють, з більшою вірогідністю кажуть, що постійна перевірка пристроїв є стресовим аспектом технологій, порівняно з тими, хто не перевіряє постійно (відповідно 29 % та 24 %). Коли йдеться про працюючих американців, які постійно перевіряють свою робочу електронну пошту в неробочі дні, ця цифра збільшується до 41 %.

Технології з більшою вірогідністю бувають джерелом стресу для людей, що постійно перевіряють. Використання технологій є до певної міри або значним джерелом стресу.

Люди, що постійно перевіряють – 23%. Люди, що не перевіряють постійно – 14%. Не допускають використання мобільних телефонів за обіднім столом – 28 %. Періодично “вимикають” або проводять “цифрову детоксикацію” – 28%. Не допускають використання пристроїв, коли вони проводять час із сім'єю – 21%

Не допускають використання пристроїв, коли вони проводять час із друзями – 19 %. Вимикають повідомлення від додатків соціальних мереж – 19%. Обмежують час, який вони проводять, дивлячись телевизор кожного дня – 19 %.

Соціальні мережі також негативно впливають на більшу частку тих, хто постійно перевіряє, порівняно з тими, хто не входить до цієї групи. Більш ніж дві п'ятих людей, що постійно перевіряють (42 %) кажуть, що політичні та культурні дискусії в соціальних мережах викликають у них стрес, порівняно з 33 % тих, хто не входить до цієї групи. До того ж, 42 % кажуть, що вони хвилюються через негативний вплив соціальних мереж та їхнє фізичне та психічне здоров'я (порівняно з 27 % людей, які не входять до групи тих, хто постійно перевіряє).

Люди, що постійно перевіряють, повідомляють про відчуття від'єднаності від своєї сім'ї, навіть коли вони разом, в результаті використання технологій (44 % людей, що постійно перевіряють, порівняно з 25 % тих, хто не водить до цієї групи). Окрім відчуття від'єднаності, більш ніж третина (35 %) людей, що постійно перевіряють, повідомляють про те, що вірогідність особистої зустрічі з сім'єю або друзями

є нижчою через соціальні мережі. Для порівняння, наполовину менше (15 %) людей, які не входять до групи тих, хто постійно перевіряє, повідомляють про те ж саме. Багато американців (65 %) до певної міри або повністю погоджуються з тим, що періодичне “вимикання” або проведення “цифрової детоксикації” є важливим для їхнього психічного здоров'я. Проте лише 28 % людей, які погоджуються з важливістю детоксикації, повідомляють, що насправді її проводять. Іншими вживаними стратегіями управління використанням технологій, про які часто повідомляють американці, є недопущення вживання мобільних телефонів за обіднім столом (28 %) та вимкнення повідомлень від додатків соціальних мереж (19 %).

Дев'ять із десяти міленіалів (93 %) повідомляють, що вони до певної міри або дуже комфортно відчують себе з технологіями, порівняно з 79 % зрілих (93 % людей з покоління X та 90 % людей з покоління піку народжуваності кажуть те ж саме). Попри свій рівень комфорту, і в той час як більш ніж третина міленіалів (37 %) повідомляють, що соціальні мережі допомагають їм знайти їхню ідентичність, майже половина (48 %) хвилюються через негативний вплив соціальних мереж на їхнє фізичне та психічне здоров'я. Міленіали також повідомляють про найвищий рівень стресу, пов'язаного з технологіями (3,2 порівняно з 2,5 для людей з покоління X, 2,4 для людей з покоління піку народжуваності та 2,0 для зрілих).

Джерела

1. Gallup. (2015, July 13). Nearly Half of Smartphone Users Can't Imagine Life Without It. <http://www.gallup.com/poll/184085/nearly-half-smartphone-users-imagine-life-without.aspx>
2. PLOS ONE. (2013, August 14). Facebook Use Predicts Declines in Subjective Well-Being in Young Adults. <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0069841>
3. Milken Institute. (2012, August 21). Research Report, Waistlines of the World: The Effect of Information and Communications Technology on Obesity. <http://www.milkeninstitute.org/publications/view/531>
4. Pew Research Center. (2015, October 8). Social Media Usage: 2005–2015. <http://www.pewinternet.org/2015/10/08/social-networking-usage-2005-2015/>
3. Global social media ranking 2016. <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>

РОЛЬ ІНСТИТУТУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Позитивні зміни в освіті, пов'язані з посиленням її компетентнісної орієнтації, дають підстави стверджувати, що компетентнісний підхід переходить зі стадії “самовизначення” на якісно новий щабель розвитку обов'язкової нормативної реалізації [5, с. 41]. Так, в основу законодавчої, нормативно-правової бази, що розробляється в Україні, – проєктів Концепції “Нова українська школа”, Закону “Про освіту”, Державного стандарту початкової загальної освіти – покладено компетентнісний підхід. Це сприяє активізації наукової думки щодо формування окремих складових особистісно-професійної компетентності педагога дошкільного навчального закладу. Разом з тим доводиться констатувати, відсутність системного вивчення питання розвитку професійної компетентності педагогічних працівників дошкільної галузі.

Своєю публікацією ми намагалися привернути увагу до сутності поняття “особистісно професійна компетентність” педагогів ДНЗ та окреслити шляхи його формування.

Зауважимо, що сучасна наука характеризується зростанням інтересу до теоретичного обґрунтування й практичного розвитку професійної компетентності педагогів дошкільних навчальних закладів. Аналіз наукових джерел свідчить про те, що зміст поняття “компетентний” (від лат. *competens* (*competentis*) – відповідний, здатний) трактується, як правило, в таких аспектах: який має достатні знання в якій-небудь галузі; який із чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; має певні повноваження; повноправний; повновладний [3, с. 445].

Розглянемо роль інституту післядипломної педагогічної освіти у формуванні особистісно-професійної компетентності педагога дошкільної освіти. Нами виокремлено два шляхи підвищення особистісно-професійної компетентності: формування гнучкої системи безперервної освіти педагога (інноваційний підхід фахівця до вдосконалення рівня професійної компетентності, як у курсовий так і в міжкурсний період: навчання на курсах, семінарах, методичних об'єднаннях, розробка та публікація навчально методичних матеріалів, авторських програм, робота в складі творчих, динамічних груп, участь у професійних конкурсах тощо); самоосвітня діяльність вихователя (епізодична і планова), саморозвиток, пошук шляхів професійної самореалізації, здійснення безперервного навчання; складання плану самовдосконалення професійної компетентності (вивчення передового досвіду колег, проведення відкритих заходів тощо); цілеспрямована систематична робота над методичною темою; збір та укладання творчого портфоліо (колекція власної бази кращих занять, цікавих методичних прийомів, зразків наочності, дидактичних матеріалів, продуктивних педагогічних технологій удосконалення методів, прийомів

і форм навчально-виховної взаємодії з дітьми, вироблення індивідуально-творчого стилю роботи; рефлексія власної діяльності (від об'єктивної оцінки – до самореалізації)); б) організація методичного середовища або професійна взаємодія з колегами (участь у колективних та групових інноваційних формах методичної роботи: співпраця в творчій, дослідній діяльності, консультативно-методичних групах, педагогічних чи психологічних тренінгах, методичних дискусіях, аукціонах, діалогах, проблемних столах, педагогічних консиліумах, у ділових, рольових іграх; захист творчих проєктів, програм, передових ідей; підготовка друкованих видань; спілкування в чатах, форумах щодо розробки актуальних проблем). Концепція неперервного навчання педагога впродовж життя [7, п. 11], як фундаментальна основа нової філософії освіти, набуває провідного значення в сучасному європейському освітньому просторі.

Саме післядипломна педагогічна освіта, як одна з важливих ланок системи неперервної освіти, дає змогу підтримувати й удосконалювати професіоналізм педагогічних працівників, створює креативне середовище формування особистісно-професійної компетентності [2, с. 15].

Приведення професійної компетентності працівників дошкільної освіти у відповідність зі світовими стандартами, розвиток їхньої творчості, педагогічної майстерності, підвищення інтелектуального і загальнокультурного рівня є комплексною проблемою кафедри теорії та методики початкової і дошкільної освіти, науково-методичного центру дошкільної, початкової, спеціальної та інклюзивної освіти ХОШ-ПО. Діяльність цих підрозділів інституту спрямована на: оновлення та поглиблення необхідних загальноосвітніх і професійних знань, умінь і навичок педагога; сприяння набуттю досвіду роботи та професійних компетенцій; створення умов для підвищення загальнокультурного рівня педагогічного працівника, розвитку його інтелектуального і творчого потенціалу; подолання існуючих стереотипів і перебудова вже створеної системи професійних особистісних установок відповідно до сучасних вимог; стимулювання самоосвіти та саморозвитку фахівця.

Навчально методичні семінари, методичні сесії, консультування (в т. ч. Інтернет), методичні вебінари, методичний калейдоскоп “Інноваційні форми навчання дорослих” тренінги, творчі звіти, науково-практичні конференції спрямовуються на підвищення професіоналізму фахівців дошкільної освіти в міжкурсовий період в умовах сучасного дошкільного навчального закладу. Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні в процес післядипломної педагогічної освіти вихователів спецкурсів: “Модернізація форм та змісту діяльності вихователя ДНЗ”, “Формування професійної компетентності педагогічного працівника засобами інноваційних технологій”, “Розвиток професіоналізму педагога дошкільного навчального закладу через використання ІТ технологій”; оновлено інформаційне забезпечення навчальних дисциплін “Філософія освіти”, “Інноваційні освітні технології”; підготовлено рекомендації педагогічним працівникам ДНЗ з методики професійного самовдосконалення, саморозвитку.

На реалізацію змісту зазначеної моделі розвитку професіоналізму педагогів розробляються конкретні плани дій – обласні інтеграційні проєкти, метою яких є консолідація зусиль обласного інституту, районних(міських) методичних кабінетів, методичних служб дошкільних закладів на розв'язання актуальних проблем галузі, створення єдиного інформаційного простору дошкілья регіону. Так, упродовж останніх років впроваджено проєкти за темами: “Оновлення змісту дошкільної освіти в умовах сільської місцевості”, “Програма “Українське дошкілья” – простір творчого використання інноваційних технологій”, “Духовне становлення особистості засоба-

ми мистецтва”, “Варіативні форми здобуття дошкільної освіти: змістовий аспект”. Проекти допомагають впроваджувати головну ідею безперервності освіти – взаємозв’язок, взаємообумовленість мети, організації змісту, форм та методів навчання педагогів.

У дошкільних закладах області працює 4657 освітян (із них – 62 % з повною вищою освітою). Щорічно проводиться курсова підготовка різних категорій – понад 600 слухачів (24–25 навчальних груп). Розроблено програми та навчально-тематичні плани курсів, що передбачають суттєві зміни в змісті і формах навчання слухачів. Підготовлено нові програми та плани для шести категорій дошкільних працівників.

Вихователі ДНЗ мають можливість вибору тематики курсів. Зокрема – це психолого-педагогічна готовність дітей до школи; оновлення змісту та форм освітньої діяльності; гурткова, студійна робота в дошкільному навчальному закладі.

Важливим у роботі Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти є сприяння розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів-дошкільників ресурсами інтернет-простору. У зв’язку з цим особливого значення набуває переорієнтація мислення сучасного педагога на усвідомлення принципово нових вимог до його професійної діяльності, готовність використовувати ІКТ як допоміжний самоосвітній та навчальний ресурс. Робота з педагогами зосереджена на трансформації теоретичних засад наукових досліджень, програмно-методичного забезпечення в практичну площину; прикладному опрацюванні нових освітніх технологій; впровадженні перспективного досвіду. Планово, системно формується інформаційно-освітнє середовище підвищення кваліфікації педагогів у ХОІППО. Комп’ютерні класи, обладнані необхідною кількістю техніки, та персональні комп’ютери в структурних підрозділах інституту створюють локальну мережу. В усіх аудиторіях навчального закладу організовані необхідні умови для підключення до мережі Інтернет, навчальний процес забезпечений інтерактивними дошками та мультимедійними проекторами. Інформаційна інфраструктура інституту урізноманітнюється за рахунок зовнішніх ресурсів – платформ для проведення науково-практичних інтернет-конференцій, нарад, вебінарів. Здійснено підготовку до використання платформи для організації та проведення дистанційного навчання педагогів. Використання мережевих технологій покликане вирішувати низку завдань, серед яких: збільшення обсягу доступних освітніх матеріалів, модернізація педагогічного процесу за рахунок застосування інтерактивних форм занять, мультимедійних навчальних програм; створення комфортних умов для творчого самовираження педагога, можливості демонстрації продуктів своєї творчої діяльності, спілкування з педагогами-професіоналами, з колегами однодумцями, консультування з науковцями, фахівцями високого рівня незалежно від територіальної розмежованості. Перспективною для розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів ДНЗ у системі післядипломної педагогічної освіти є реалізація, щонайменше, таких процесуальних дій: розроблення критеріїв, показників і рівнів особистісно-професійної компетентності освітян; діагностика професійної компетентності педагогічних працівників відповідно до підготовленого інструментарію; формування еkleктивних навчальних курсів та різноманітних науково-творчих завдань щодо методики організації життєдіяльності дошкільника (за різними видами та формами роботи з дітьми); науково-методичне навчання та консультування педагогів, надання систематичної науково-методичної допомоги; моніторинг якості дошкільної освіти та професійної компетентності педагогічних працівників дошкільної галузі.

Джерела

1. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: монографія / Г. В. Беленька. – Київ: Світоч, 2006. – 304 с.
2. Василенко Н. В. Професійна компетентність і готовність керівника дошкільного навчального закладу до інноваційної діяльності: сутність і взаємозв'язок / Н. В. Василенко // Імідж сучасного педагога. – 2015. – № 6 (155). – С. 15–18.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ – Ірпінь: ВТФ Перун, 2001. – 1440 с.
4. Даниленко Л. І. Застосування компетентнісного підходу в системі післядипломної педагогічної освіти / Л. І. Даниленко // Післядипломна освіта в Україні. – 2009. – № 1. – С. 14–16.
5. Драч І. Компетентність фахівця як теоретична проблема // І. Драч // Нова педагогічна думка. – 2013. – № 3 (75). – С. 41–44.
6. Масові форми методичної роботи з педагогами в сучасному дошкільному навчальному закладі / За заг. ред. К. Крутій. – Запоріжжя: ЛПДС, 2004. – 128 с.
7. Про затвердження Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти № 1176 від 14.08.2013: затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/ 8. Про затвердження Національної рамки кваліфікації № 1341 від 23 листопада 2011: затверджено Постановою Кабінету Міністрів України. – Режим доступу :<http://zakon5.rad.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>.

ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ЯК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ТА ПРОФЕСІЙНОГО РІВНЯ ПЕДАГОГІВ

Нові умови життя суспільства вимагають принципових змін в системі освіти, в тому числі і дошкільної. Змінилися цілі і завдання, що стоять перед сучасними дошкільними закладами, стало очевидним, що колишні підходи і принципи управління, які давали позитивні результати при традиційному режимі роботи ДНЗ, сьогодні вже не дозволяють досягти бажаних результатів, потрібна інша технологія – технологія управління за результатами. На перший план у здійсненні адміністративної діяльності ДНЗ як сучасної організації виступають менеджмент, маркетинг і реклама.

В останні десятиліття в системі дошкільної освіти простежується очевидна тенденція до пошуку осмислених орієнтирів і конкретних освітніх форм, що дозволяє дошкільним установам знайти своє обличчя, знайти родзинку в своїй роботі.

Організація розвитку системи дошкільної освіти можлива лише при освоєнні інновацій, що сприяють якісним змінам діяльності дошкільних освітніх установ і що виражається в їх переході на якісно новий етап – режим розвитку [1, с. 15].

Системоутворюючий фактор педагогічної системи – управління, а мистецтво управління процесом навчання – це педагогічний менеджмент, тобто сукупність принципів, методів, організаційних форм, технологічних прийомів управління освітнім процесом, що сприяють підвищенню його ефективності та якості.

Педагогічний менеджмент ще тільки починає відстоювати свої позиції в педагогічній науці та практиці діяльності освітніх установ. Він ставить своєю метою таке управління освітніми установами та процесом навчання, сутністю якого є людиноцентричну підхід і орієнтація на кінцеву мету з безперервним контролем і коригуванням діяльності [2, с. 40].

У дошкільному закладі умовно можна виділити два рівня менеджменту: керівник – колектив педагогів і співробітників; педагог – діти. Метою першого рівня менеджменту є забезпечення продуктивної діяльності співробітників через розвиток, саморозвиток їх творчого потенціалу. Метою другого рівня правомірно вважати здійснення оптимального управління освітнім процесом при максимальному розкритті та розвитку можливостей і здібностей кожної дитини.

Цілями педагогічного менеджменту є:

- Визначення раціональних шляхів організації менеджменту в ДНЗ, що сприяють підвищенню рівня педагога.
- Створення умов для розвитку менеджменту: інновації в педагогічному процесі, підвищення професійного рівня педагога, соціальне партнерство, нові форми господарської діяльності.

Принципами педагогічного менеджменту є:

- науковість;
- системність;

- гуманність;
- гнучкість;
- оптимальність;
- соціальна обумовленість.

Основні функції менеджера (педагога) в педагогічному менеджменті це:

- Самоаналіз власної управлінської діяльності;
- аналіз інформації про стан і розвиток навчально-виховного процесу, рівні розвитку вихованців
- Вибір мети, мотивація педагогів та вихованців на досягнення мети.
- Розробка програм розвитку дошкільного закладу .
- Організаційно-виконавська робота для досягнення мети.
- Контрольно-діагностична.
- Корекційна – внесення коректив за допомогою оперативних способів і засобів.

Якість освіти розглядається з точки зору: дітей, батьків, вихователів, керівника ДНЗ та керівника мікро і макро-рівня. Вихователь є головною дійовою особою в оновленні педагогічного процесу, йому пред'являються нові вимоги; на перший план виступає завдання партнерського спілкування з дітьми.

В сучасних умовах розвитку суспільства застосування педагогічного менеджменту в ДНЗ є необхідним та актуальним. Застосування педагогічного менеджменту дозволяє вивести дошкільний заклад на новий рівень розвитку, удосконалювати якість педагогічної діяльності, підвищувати його життєстійкість.

Джерела

1. Абчук В. А., Панфілова А. П. “Менеджмент для педагогічних спеціальностей”, М., ВЦ “Академія”, 2010.
2. Фатюшина Л. І. “Технології менеджменту та маркетингу в системі дошкільної освіти”, М., 2005.

МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Головною метою сучасної дошкільної освіти є забезпечення всебічного розвитку дитини для її успішності на подальшому шляху до самореалізації. В сучасних умовах модернізації вітчизняної системи освіти актуальною є проблема професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільних закладів освіти (ДЗО). Нажаль, сьогодні не кожний фахівець ДЗО розуміє сутність та зміст модернізації дошкільної освіти, осмислює зміст програми розвитку дитини дошкільного віку. Програма дошкільної освіти орієнтує фахівця ДЗО до опанування сучасних технологій особистісного спрямування організації життєдіяльності дошкільника та вимагає відповідно високого рівня його професійної компетентності.

Вітчизняна педагогіка налічує велику кількість наукових праць, присвячених проблемі формування і розвитку професійних компетенцій фахівців різних сфер прикладання праці. Питанню формування професійних компетенцій майбутніх фахівців дошкільних закладів освіти присвячені наукові праці Т. Величко, Т. Дронової, І. Підлипняк та ін. В сучасних умовах існує необхідність розробки моделей формування професійних компетенцій майбутніх фахівців ДЗО, які не використовувалися раніше та повною мірою відповідали вимогам нової української освіти.

Мета статті – розглянути підходи до розробок моделей формування професійних компетенцій майбутніх фахівців дошкільних закладів освіти.

Базова програма здобуття дошкільної освіти орієнтована на фізичний, розумовий і духовний розвиток кожної дитини, її соціальну адаптацію та готовність продовжувати освіту. Ефективність діяльності дошкільного закладу освіти залежить не лише від програм освіти та виховання, а й обов'язково від особистості фахівця ДЗО (вихователя), рівня та змісту його професійних компетенцій. Безперечно вихователь повинен бути професійно компетентним, високо ґрудованим з сучасним світоглядом, любити дітей, мати педагогічний такт, високо розвинуті професійні якості, вміння працювати з дітьми тощо.

В сучасних умовах визначена потреба у креативних, ініціативних фахівцях ДЗО, з пріоритетною орієнтацією до постійного оновлення та осучаснення своїх професійних компетенцій, які своєю педагогічною діяльністю доводять важливість та необхідність професійного саморозвитку протягом усього життя, слугують прикладом самоствердження й успішної самореалізації. До цього здатен такий фахівець-професіонал, який креативно реалізується в педагогічній діяльності, створюючи нову педагогічну реальність, активно впливаючи на особистісну сферу кожної дитини. Тільки через креативне перетворення дійсності сучасному фахівцю ДЗО можна професійно самоствердитися, розкрити всі свої сутнісні сили і здібності.

Модель професійних компетенцій майбутніх фахівців – це зведення знань, умінь та навичок, що дозволяють їм бути успішними у своїй професії [1, с. 57]. Модель професійних компетенцій майбутніх фахівців ми визначаємо як певну систему знань, вмінь, навичок й особистісних якостей, що необхідні для успішного виконання тру-

дових функцій працівника певної посади, у якій відображений зв'язок між сукупністю певного поведінкового характеру та рис працівника, визначеними індикаторами його діяльності. Знання, уміння і навички фахівця у трудовій діяльності є його рольовими характеристиками. Усі інші компоненти це суб'єктивні характеристики, що вказують на ставлення фахівця до професійної діяльності і його індивідуальний стиль. Ефективність професійної діяльності фахівця будь-якої сфери діяльності, його конкурентоспроможності значною мірою зумовлені рівнем його професійної підготовки [3, с. 130].

Моделювання процесу формування професійних компетенцій майбутніх фахівців ДЗО в умовах університетської освіти має здійснюватися інтегровано. Гнучка і відповідна до змін на освітньому ринку і ринку праці підготовка фахівців має проводитися узгоджено на всіх рівнях вищої освіти. Моделювання обов'язково включає такі етапи: постановка мети і завдань, аналіз особливостей професійної діяльності фахівця, аналіз вимог соціального замовлення щодо якості підготовки та відповідності професійних компетенцій вимогам ринку, визначення педагогічних умов формування професійних компетенцій фахівця у закладах вищої освіти, розробка моделі.

Загальні вимоги до професійних компетенцій, якостей та властивостей фахівців ДЗО подано в освітньо-кваліфікаційних характеристиках рівня бакалавр та магістр за відповідним напрямом. Специфічні особливості системи знань і умінь майбутніх вихователів зумовлені змістом виробничих функцій (видів професійної діяльності), типових завдань діяльності майбутніх фахівців ДЗО. Кожна з виробничих функцій спрямована на вирішення певної кількості завдань, у відповідності до яких розроблено зміст умінь майбутніх фахівців ДЗО за дисциплінами відповідних циклів [4, с. 69].

Наприклад, відповідно Стандарту вищої освіти України підготовки здобувачів першого рівня вищої освіти – бакалавра – з галузі знань 01 “Освіта” спеціальності 012 “Дошкільна освіта” [2], розробленого згідно з вимогами Закону України “Про вищу освіту”, визначений наступний перелік професійних компетенцій фахівця ДЗО, а саме здатність до розвитку (формування) у дітей раннього і дошкільного віку: базових якостей особистості; пізнавальної мотивації та дій, допитливості; перцептивних, мнемічних процесів, різних форм мислення і свідомості; первинних уявлень про предметне, природне, соціальне довкілля, властивості і відношення предметів; самосвідомості (“Я-дитини і його місце в довкіллі”); мовлення як засобу спілкування і взаємодії з однолітками, дорослими; знань рідної і української (державної) мов; знань суспільно визнаних морально-етичних норм і правил поведінки; національно-патріотичного виховання; навичок безпечної поведінки і діяльності в побуті, природі і довкіллі; навичок екологічно доцільної поведінки і діяльності у природі; естетичного ставлення до довкілля, емоційного сприймання і переживання творів мистецтва; елементарних уявлень про різні види мистецтва і засоби художньої виразності; досвіду самостійної творчої діяльності у різних видах мистецтва; фізичного розвитку та рухової активності; організації і керівництва ігровою, художньо-мовленнєвою, художньо-продуктивною діяльністю; навичок здорового способу життя як основи культури здоров'я особистості; індивідуального і диференційованого розвитку дітей з особливими потребами відповідно до їхніх можливостей (інклюзивна освіта).

Розглянувши різні підходи науковців до особистості фахівця ДЗО виділяємо характерні їм професійно значущі якості:

- морально-етичні: любов і повага до дітей, гуманістична спрямованість особистості, порядність, моральна самовідданість, уважність, доброчесність, відповідальність, справедливість, толерантність, людяність, турбота тощо;

- організаційно-комунікаційні: комунікабельність, доброзичливість, спостережливість, аутентичність, відкритість, делікатність, тощо;
- педагогічні: високий рівень професійної підготовки, ерудованість, усвідомлення мотиву соціальної значущості професії вихователя, педагогічний такт, почуття гумору, загальна та професійно-етична культура, знання та вміння розв'язувати будь-які професійні завдання, безперервний особистісно-професійний розвиток, прагнення до пошуково-дослідницької діяльності, тощо;
- емоційно-вольові: емоційна стійкість, емпатія, інтелектуально емоційна цілісність, витримка, емоційно-вольова зрілість, стратегічна цілеспрямованість, ініціативність, рішучість, наполегливість, дисциплінованість, тощо [5, с. 30].

На нашу думку, до цього переліку обов'язково необхідно додати аналітико-пізнавальну активність майбутнього фахівця ДЗО як необхідну складову його професійної компетентності. Інноваційний розвиток вищої освіти ґрунтується на професійному самовдосконаленні суб'єктів освітнього процесу. Аналітико-пізнавальна активність майбутнього фахівця ДЗО розглядається нами як здатність особистості до пошуку нових знань, до новаторських змін на ґрунті аналітико-критичного мислення; розвитку здібностей; здатності, готовності та спроможності до постійного професійного саморозвитку і саморозкриття, що вкрай необхідно в умовах модернізації освіти в Україні.

Вітчизняна вчена Т. Величко [1] наголошувала на тому, що професійне становлення майбутнього вихователя в процесі його підготовки у вищій школі передбачає не тільки оволодіння певною сукупністю знань, умінь, навичок, але і його особистісне самовдосконалення, активізацію професійної позиції, виховання таких якостей, як тактовність, критичність тощо. Науковець зазначала, що фактором успішності професійної діяльності майбутніх працівників дошкільної освіти виявляється в сформованості, цілісності його особистості [1, с. 64].

У наукових доробках вітчизняних учених-педагогів моделі формування професійних компетенцій майбутніх фахівців дошкільних закладів освіти розроблені на основі визначених ними педагогічних умов. На наше переконання, найбільш ефективними педагогічними умовами формування професійних компетенцій майбутніх фахівців ДЗО є: організаційно-методичний підхід до коригування навчальних планів і освітньо-кваліфікаційної характеристики майбутніх вихователів з урахуванням вимог дошкільної освіти, якісного набору студентів (з врахуванням професійно значущих особистісних якостей, які визначають професійну придатність майбутніх вихователів); впровадження найбільш сучасних активних методів професійної підготовки; включення механізмів контролю якості освіти за участі вищих закладів освіти і роботодавців сфери дошкільної освіти. В тому числі, у розроблених моделях формування професійних компетенцій фахівців ДЗО мають бути враховані не тільки знання та навички, які набуваються в процесі підготовки та виробничою практикою, але й здібності та моральні якості фахівця, які формуються шляхом виховання і цілеспрямованого, керованого розвитку особистості людини.

До перспективних напрямків дослідження даної проблеми можна віднести: отримання освіти на базі "осучаснених" компетенцій; вдосконалення освітньо-професійних програм відповідно до вимог сучасного ринку; створення ефективних систем забезпечення якості професійної підготовки; проведення оцінки професійних компетенцій; забезпечення розвитку освітнього процесу відповідно соціального замовлення; оптимізація профвідбору абітурієнтів – майбутніх фахівців ДЗО; підвищення трудової мобільності і забезпечення високого рівня конкурентоспроможності випускника закладу вищої освіти.

Джерела

1. Величко Т. Д. Підготовка майбутніх вихователів до формування ціннісних орієнтацій у старших дошкільників: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 “Дошкільна педагогіка” / Т. Д. Величко. – Одеса – 2014. – 273 с.
2. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010101 Дошкільне виховання напряму підготовки 0101 Педагогічна освіта. – К.: вид-во НПУ ім. М. П. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. Драгоманова, 2016. – 258 с.
3. Головач Н. В. Порівняльний аналіз сутності та змісту понять “професійно значущі якості” і “професійна компетентність” / Н. В. Головач. // Молодь і ринок : Щомісячний науково-педагогічний журнал. – 2016. – Вип. 9 (140). – С. 127–131.
4. Дронова Т. А. Формирование интегрально-креативного стиля мышления будущих педагогов в образовательной среде вуза: моногр. / Т. А. Дронова. – М.: Изд-во Моск. психол.-социал. ин-та; Воронеж: Изд-во НПО “МОДЭК”, 2007. – 368 с.
5. Підлипняк І. Ю. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти / І. Ю. Підлипняк // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. Наук. пр. Уманського держ. Пед. ун-ту ім. Павла Тичини / [ред. Кол.: Побірченко Н. С. (гол. Ред.) та ін.]. – Умань: ПП Жовтий О. О., 2013. – Вип. 44. – С. 28–34.

ПСИХОЛОГО-ФАСИЛІТАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК СКЛАДОВА ЙОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

Метою статті є розглянути особливості формування і розвитку психолого-фасилітативної компетентності педагога як складової його професіоналізму.

Сучасна педагогічна наука в Україні трансформується у напрямі гуманізації освіти і передбачає формування освіченої, творчої особистості, створення умов для її постійного духовного самовдосконалення, розвиток інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації [1]. Держава, визнаючи провідну роль педагога в досягненні поставлених реформою освіти цілей і задач виховання і навчання дітей, важливе значення надає якісним змінам системи освіти і ставить нові задачі перед педагогічною наукою.

Сьогодні головним орієнтиром навчання виступає саме власний освітній приріст учня, який складається з його внутрішніх і зовнішніх освітніх продуктів (результатів) навчальної діяльності. А тому і має мінятися освітнє середовище створене вчителем, його функція на уроці. Замість традиційного викладання (переказу, віщання, озвучування, пояснення, тлумачення, трансляції і ін.) навчального матеріалу вчитель має супроводжувати, підтримувати, мотивувати фасилітацію, виконувати роль педагогічного менеджера, модератора. Вчитель-фасилітатор здатний створити під час педагогічної взаємодії такі умови, які спонукатимуть учнів на продуктивне самовдосконалення, високу пізнавальну активність, творче відпрацювання цінностей і сенсів власної життєдіяльності [3].

При цьому взаємодію, в результаті якої формується і зміцнюється суб'єктна позиція учня, відбувається його особистісне зростання, розкріпаються внутрішні резерви психічного розвитку, ми розглядаємо як фасилітативну [4]. Принциповим, стосовно професійних функцій вчителя є те, що сутнісним пріоритетом фасилітативної взаємодії виступає сприяння самостійному особистісному розвитку дитини. Роль вчителя, що відповідає основним положенням нової гуманістично орієнтованої освітньої парадигми, підкреслюється багатьма дослідниками (Ш. Амонашвілі, І. Бех, В. Кан-Калик, А. Маркова, Л. Мітіна, А. Міщенко, А. Мудрик, В. Сластьонін та ін.). При цьому звертається увага на такі професійно-особистісні якості педагога, що впливають на ефективність освітнього процесу, як фасилітативна компетентність (Т. Сорочан), творчість вчителя або педагогічна творчість (Е. Гусинський, В. Кан-Калик, Н. Нікандров), організація і розвиток педагогічної співпраці (О. Анісимов, Н. Петрова, В. Рубцов), професійна підготовка вчителя і його готовність до інноваційної педагогічної діяльності (А. Міщенко, В. Сластьонін), комунікативна компетентність і культура спілкування (А. Мудрик, В. Сластьонін).

Психолого-педагогічні основи для розуміння сутності фасилітативного підходу до навчання і виховання особистості надані у гуманістичній психології в працях А. Адлера, А. Маслоу, К. Роджерса [2], у педагогічних ідеях виховання К.Вентцеля, Г. Песталюцци та інших. Розуміння процесу розвитку здібностей людини на осно-

ві принципу саморозвитку, що обумовлені новаторською позицією самої людини стосовно знань, які вона здобуває самостійно і усвідомлено, розглядаються в роботах Б. Анан'єва і С. Рубінштейна. Проблеми гуманізації стосунків у системі "вчитель-учень" засобами педагогічної фасилітації вивчалися О. Врублевською, А.Гельбак, О. Кондрашихіною та іншими.

Під педагогічною фасилітацією розуміється процес стимулювання, ініціації і заохочення саморозвитку і самовиховання учнів в процесі навчальної діяльності за рахунок особливого стилю взаємодії педагога і учня і особливостей особистості педагога [5].

Педагог, компетентний у цьому процесі, розуміє, що метою навчання і виховання дитини має стати не придбання нею знань як набору фактів і теорій, а розвиток і саморозвиток її особистості в ході самостійного навчання. Він вміє створювати сприятливі умови для осмисленого навчання, в якому зацікавлений сам учень, де відбуватиметься зміна особистості учня, його поведінки, його Я-концепції. К.Роджерс назвав таке навчання значущим для людини і визначив наступні умови, при яких воно може відбуватися:

- учні вирішують в процесі навчання проблеми, що цікавлять і є значущими для них;
- педагог у стосунках з учнями відчуває себе конгруентно, тобто у спілкуванні з учнями поводить вільно, проявляє себе такою людиною, якою він є насправді;
- педагог проявляє безумовне позитивне ставлення до учня, здатен проникати в його внутрішній світ, розуміти його, дивитися на речі і явища його очима, залишаючись при цьому самим собою;
- педагог забезпечує засобами навчання учнів: книгами, підручниками, інструментами, матеріалами.
- педагог грає роль помічника і стимулятора значущого навчання, створює психологічний комфорт і творчу свободу учням на уроці [4].

На нашу думку, педагог-фасилітатор має володіти певними педагогічними вміннями і здібностями, які можна виокремити в такі групи: організаційні, психолого-педагогічні і професійні.

До організаційних здібностей можна віднести активність педагога, його працьовитість і комунікабельність. Дані здібності мають бути для учнів підсвідомим прикладом наслідування. Важливим є вміння педагога організовувати, захоплювати і залучати учнів в пізнавальний процес.

Основні психолого-педагогічні здібності педагога проявляються в його коректності, тактовності, моральності. Доброзичливість педагога у спілкуванні з учнями, заохочення і схвалення їхньої діяльності – це все створює особливий мікроклімат в класі, атмосферу довіри і впевненості учнів у власних силах і досяжності поставлених цілей. Об'єктивне, справедливе ставлення педагога виховує у учня почуття власної гідності і велич духу, наявність яких сприяє розвитку його творчої самостійності, творчої спрямованості і, навпаки, пригнічення почуття власної гідності веде до безхарактерності, бездумної поступливості і покірності.

Професія вчителя відвіку позначалася особливим етичним статусом. Це не тільки особиста відповідальність за виконання педагогічного обов'язку, але і правдивість, обов'язковість, вірність даному слову, порядність, нетерпимість до аморальних вчинків.

Фасилітативними методами виховання і навчання виступають дискусії, рольові ігри, обговорення ситуацій, аналіз і вирішення конфліктів. Педагогом використову-

ються такі прийоми в спілкуванні з учнями, як Я-висловлювання, активне слухання, позитивна увага до учня, контакт очей, фізичний контакт.

Найважливіша якість компетентного вчителя-фасилітатора – уміння поєднувати в методиці викладання теоретичні знання і практичні навички. Компетентні вчителі не просто ведуть урок, вони залучають учнів до спільної роботи над матеріалом, прищеплюючи їм звичку до самостійності, уміння розмірковувати, аналізувати і робити висновки. Тим самим вони сприяють розвитку творчих здібностей учнів.

В сучасній педагогіці є, як мінімум, дві тенденції-антагоністи методичного забезпечення і супроводу викладання, навіть методології навчальної діяльності:

- прагнення до максимальної свободи учнів і вчителів в створенні знань в умовах вірогідності, що забезпечує індивідуальний саморозвиток учнів;
- прагнення до максимальної регламентації змісту і навчальних дій, до уніфікації інформації і знань, що передаються, серед яких особливо декларуються “правильні”.

Психологічним бар'єром для вчителя, що застосовує на уроці фасилітацію, стає подолання поширеного і прийнятого за норму педагогічного досвіду, а саме:

- нескінченного монологу вчителя;
- маніпулювання свідомістю і поведінкою дітей; жорсткий диктат дій і “правильних” знань; превалювання репродуктивного способу надання знань і засилля інструкцій типу “роби як я”, “запам'ятай, що я говорю”;
- прагнення досягти однакових і високих результатів від всіх учнів;
- прагнення “передати” якомога більшу кількість знань і інформації, експлуатація пам'яті, а не роздумів, надання великої кількості визначень типу “Мікроскопом називається...” тощо;
- помірного темпу і способу викладання, тобто нудьги, однотипної діяльності на уроці, монотонного записування під диктування, беземоційність вчителя.

Сучасні програми з навчальних предметів, переважно, задумані командно-бюрократичною системою як стандарти для взаємозамінних вчителів і припускають їх деперсоналізацію, вказують на те, що незамінних вчителів немає. Проводячи музичну аналогію, можна визнати програму викладання дисципліни як мелодію в джазі, в якому, як відомо, все будується на імпровізації. Без імпровізації педагогіка перестає бути мистецтвом: на місце творця приходять “урокодатель”, який прагне уподобатись магнітофону при мінімумі особистої відповідальності.

Дефіцит міжособистісного спілкування в сім'ї і в школі призводить до того, що більшість школярів не мають досвіду ведення діалогу і тому вимушені постійно грати роль слухача або адресата команд дорослих. Зокрема, вони мають утруднення у формулюванні конструктивних запитань з акцентуванням своєї версії відповіді, альтернативних відповідей. Украй рідко в структурі традиційного уроку відводиться час на конструювання запитань, на відповіді на них. Практично культивується шаблонне ставлення до пояснень і нової інформації дружнім – все ясно, питань немає! Подолання такої ситуації також є задачею вчителя-фасилітатора.

Отже, найголовнішою професійною задачею сучасного вчителя є створення ефективного освітнього багатовимірного середовища, що враховує індивідуальні особливості, схильності і здібності учнів. Ефективність освітньо-виховного процесу визначається не тим, що робить вчитель, а тим, що під його керівництвом і за його допомогою роблять учні, самостійно і з цікавістю, яким є продукт індивідуальної і колективної діяльності. Для професійного росту необхідна також орієнтація педагогів на самоосвіту й саморозвиток.

Джерела

1. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України.–2002. – № 3. – С. 4–6.
2. Гуманістична психологія: антологія у 3-х т.: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. Р. Трача, Г. Балла. – К.: Університетське видавництво “Пульсари”, 2001. – 252 с.
3. Бочкарьова Н. Особистість учителя в педагогічній спадщині Карла Роджерса / Н. С. Бочкарьова // Освіта на Луганщині. – 2010. – № 1(32). – С. 39–42.
4. Роджерс К. Вчитися бути вільним / К.Роджерс //Освіта і управління. – Т. 5. – число 4. – 2002. – С. 126–145.
5. Справочник практического психолога. Психодиагностика / [под общей ред. С.Т.Посоховой]. – М.: АСТ; СПб.: Сова, 2005. – 671 с.

НАУКА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В РАМКАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Модернізація системи вищої освіти України в напрямку світових тенденцій, взаємодія вищої освіти з науковою складовою є важливими та необхідними умовами для розвитку суспільства, формування профільних спеціалістів різних галузей. Напрямок розвитку вищої освіти визначені Конституцією України, Законами України "Про освіту", "Про вищу освіту". Система вищої освіти беззаперечно має бути пов'язана із науково-технічним, економічним, соціальним, культурним аспектами, напрямками країни та тенденцій у світі, професійною мобільністю спеціалістів, можливістю інтеграції в суспільний простір інших країн. Галузі освіти мають корелювати із потребами країни та потребами на світових теренах, бути спрямованими на принципи ринкової економіки [1–3]. Якість освіти в цілому дає можливість студенту та випускнику (бакалавру, магістру) краще реалізувати себе на ринку праці дипломованих фахівців, а не "шаблонно" отримувати диплом про вищу освіту, котрий буде лише свідчити формально про наявність вищої освіти, а не про кваліфікаційний рівень фахівця.

Важливим фактором для сучасної вищої освіти є динамічне залучення науки в освітній процес. Науковий сегмент дає можливість створення простору науково-дослідницької діяльності (про це йдеться у Лісабонській стратегії), залучення ВУЗів до співпраці із Національною Академією Наук України, закордонними університетами з науковою базою, обміну інформацією, набуття досвіду командної, дослідницької роботи, умінню працювати на сучасних приладах, аналізаторах, інтерпретувати отримані дані, умінню ставити самостійно задачі, займатись пошуком інформації в сучасних міжнародних базах даних та платформах (Web of Science, Scopus, Google Scholar, Agris, GeoRef, Chemical Abstracts Service та ін.).

Освітній сектор у вищих навчальних закладах має володіти достатнім набором оновлених навчальних класів із технічним забезпеченням для проведення лекцій, практичних занять у мультимедійному форматі, обладнаних лабораторій із необхідними інструментами, приладами, реактивами для дослідницької діяльності на достатньому рівні.

Умовою сучасної вищої освіти має бути формування у студентів компетенцій, пов'язаних із розумінням проблематики у даній галузі для подальшого використання отриманих знань та навичок для виконання професійних завдань, підготовки мобільних на світовому ринку фахівців.

Отже, розвиток та модернізацію вищої освіти слід розглядати у контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем: упорядкувати перелік спеціальностей, переглянути критерії викладання предметів, розширити мови викладання, забезпечити доступом до міжнародних інформаційних систем у вищій школі, залучати сучасні науково-дослідницькі лабораторії, що можливе при ефективній співпраці всього суспільства та держави.

Джерела

1. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи / За заг. ред. Ф. Г. Вашука. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. – 560 с.
2. Костів В. Спеціалізація у вищій школі України як передумова конкурентоспроможності фахівця в умовах кредитно-трансферної системи // Наук. вісн. Чернів. ун-ту: зб. наук. пр. – Чернівці: Рута, 2008. – Вип. 363: Педагогіка та психологія. – С. 61–65.
3. Яковлева О. Мовна компетенція студентства та мовна ситуація в українських ВНЗ у контексті наближення України до європейського освітнього простору. – № 4. – 2010. – С. 24– 30.

ОСВІТНЄ ПАРТНЕРСТВО ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ ВИШІВ ЯК ШЛЯХ ДО СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН

Загальновизнане відставання вищої освіти від потреб сучасного ринку обумовлює визначення самого поняття “освіта” у нових вимірах та пошук нових змін у підходах до навчання у вищих навчальних закладах. Сучасна молода людина яка опановує професію повинна мати, перш за все, навички вмотивованого навчання впродовж життя. Цей тренд часу вже осмислений та впроваджений в багатьох системах вищої освіти в країнах Європи, потребує опрацювання та усвідомлення освітянською спільнотою нашої країни.

Реформування нової української школи має впевнений старт у 2016 році, що має на меті перетворити українську школу на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку і конкурентоспроможності України. Підтвердженням зазначеного є реалізація нового стандарту початкової освіти, обговорення до прийняття нового стандарту базової середньої освіти та формування нового стандарту профільної школи. Впроваджувати нові стандарти потрібно вчителям, що вже працюють в школі та тим, хто сьогодні опановує в вищих педагогічні спеціальності.

Суттєвих змін зазнає процес і зміст підготовки вчителя, першоосновами для сьогоднішніх студентів педагогічних вишів стане опанування особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів до управління освітнім процесом. У зв'язку з цим варто дослідити нову роль учителя – не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини. Закономірно виникає потреба у новій ролі викладача сучасного вишу, який вже сьогодні спрямований на впровадження особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів до управління освітнім процесом в вищій школі та готовий працювати на засадах освітнього партнерства за формулою “від особистості та професійності викладача вишу – до вчителя нової української школи”.

Нові світові реалії потребують іншого способу мислення, виду діяльності та функцій, особливо тих, що стосуються ролі викладачів вищої школи у навчанні студентів.

Вищезазначене обумовлено розв'язанням наступних завдань :

усвідомлення суспільством якісно нового розуміння ролі викладача вишу та його призначення в опануванні вищої освіти студентами;

- розуміння та прийняття змін в інформаційному освітньому середовищі викладачами вишів, як корисне та позитивне для студентів, де запровадження ІКТ в освітній галузі має перейти від одноразових проєктів у системний процес, який охоплює всі види діяльності;
- визнання цінності викладацької діяльності, траєкторія якої набуває якості обізнаного експерта у своїй дисципліні, який враховує потреби майбутніх фахівців та обирає індивідуальну методiku супроводу отримання якісних компетенцій.

Таким чином, педагогіка викладання в вищій школі потребує освітнього партнерства, особливо в педагогічних вишах, де викладач разом із студентом визначають переваги демократичного способу співпраці, який не відкидає різниці в їхньому жит-

тевому досвіді, знаннях, але передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість.

Тож, освітнє партнерство – це технологія результативного та інноваційного за характером навчання, де спостерігається відповідний рівень готовності всіх суб'єктів освітнього процесу до конструктивної співпраці та ефективної взаємодії.

Освітнє партнерство ґрунтується на методологічних засадах педагогіки партнерства – чітко визначеної системи взаємовідносин всіх учасників освітнього процесу яка:

- впроваджується на принципах добровільності й спільних інтересів;
- ґрунтується на повазі й рівноправності всіх учасників, дотримуючись
- визначених норм (права та обов'язки) та враховуючи ціннісні орієнтири кожної із сторін;
- передбачає активне включення всіх учасників у реалізацію спільних завдань та готовність брати на себе відповідальність за їх результати.

Змістовні характеристики освітнього партнерства розкрито у дослідженнях: Ш. Амонашвілі (особливості гуманної педагогіки); О. Коханової (психологія партнерської взаємодії в освіті); С. Максименка (психологічні проблеми модернізації освіти в Україні); В. Моргуна (педагогіка співпраці, психологія толерантності); Г. Татаринцевої (методологічні підходи до визначення поняття “партнерство”); Н. Шигонської (філософський, психологічний, соціологічний та педагогічний аспекти сутності категорії “професійна взаємодія”) та ін.

Реалізація управлінських засад та підготовки до практики реалізації технології освітнього партнерства розпочато, в якості пілотного експерименту в закладах вищої освіти на півдні Одеської області, шляхом проведення блоку тренінгів: “Нові партнерські ролі викладача”, “Викладач та студент: партнери чи протилежності”, “Сучасна місія викладача в умовах освітнього партнерства”. Учасники тренінгів – викладачі віком від 40 до 65 років опанували роль ментора, де менторство або менторинг виступав процесом взаємодії більш досвідченої в певній сфері людини з менш досвідченою, при якому відбувається передача знань, навичок, вмінь. Дискусійні питання викликали в процесі тренінгової роботи наступні ролі викладача: тьютор, коуч та фасилітатор.

Проведений самоаналіз професійної діяльності викладачів свідчить про те, що нова площина викладання дисциплін виявилась цікавою та корисною. Разом із тим, більшість викладачів надавали перевагу ролі фасилітатора – 68%, особливо тих, хто викладає дисципліни економічного та управлінського циклів; 47% вважали, що найбільш вдалою місією викладача виступила – роль ментора, лише 13% використовували у професійній діяльності роль освітнього коуча.

Зауважимо, що викладачі транспортної галузі надавали перевагу ролям тьютора та ментора.

Підсумовуючи вищезазначене, слід підкреслити, що у викладачів закладів вищої освіти спостерігається потреба у опануванні нових ролей, що сприяють освітньому партнерству викладачів та студентів, яке виступає передумовою соціальних змін, ознакою яких виступає освітнє партнерство.

Джерела

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: Світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики ; під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – С. 47–52.

2. Концепція “Нова українська школа” <http://mon.gov.ua>. 202016/12/05/ koncepcziya.pdf. Електронний ресурс.
3. Коханова О. П. Психологія партнерської взаємодії в освіті: навчально-методичний посібник / О. П. Коханова, – К.: Вид-во ПП Щербатих О. В. – 2011. – 104 с.
4. Теоретико-методичні засади підготовки майбутнього педагога до особистісно орієнтованого виховання молодших школярів в умовах ступеневої освіти : автореф. дис ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Тамара Рудольфівна Гуменникова . – Київ: Б. в., 2011 . – 36 с.

ОРІЄНТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ НА ОСОБИСТІТЬ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Оскільки освіта має фундаментальне значення для будь-яких масштабних трансформаційних чи модернізаційних процесів суспільного характеру, то питання стратегічного управління системою освіти не можуть не стати предметами особливої уваги представників як наукової, так і владної еліт. При цьому відправним пунктом процесу стратегічного менеджменту в освіті повинно стати уявлення, по-перше, про унікальність України як держави, по-друге, розуміння того, що країна знаходиться в системній кризі, вихід з якої треба шукати на новій фундаментальній основі.

Мета статті – розкрити управлінські підходи до спрямування діяльності освітніх закладів на сприяння розвитку і самореалізації дитини впродовж життя.

Зазначимо, що ніякі ортодоксальні підходи до стратегічних змін в Україні допомогти нам не зможуть, а поверхова орієнтація на Європейський Союз не допоможе глибинній модернізації системи освіти в національних інтересах.

Тому вже на першому етапі процесу стратегічного менеджменту в системі освіти (формулюванні місії всієї національної системи освіти і кожного освітнього закладу зокрема) треба використати основні змістові постулати нової фундаментальної ідеології розвитку українського суспільства.

Ідеться про ідеологію еколюдиноцентризму як напряму поглиблення справжньої демократії. Вона вже знайшла своє відображення в працях учених з філософської школи В. Г. Кременя [1], і вчених з когорти управлінців-конкретиків [2].

Основний змістовий постулат ідеології еколюдиноцентризму пов'язаний із самореалізацією кожної людини в усіх сферах її життєдіяльності в межах загальнолюдської моралі і національної свідомості. При цьому загальнолюдська мораль базується винятково на повазі людини до інших людей та до природного середовища.

Освіта як гуманістична система “людина-людина” – дуже складне якісне явище, передусім, тому, що людина є біосоціальною істотою. Оскільки природний вплив на людину дуже різноманітний (немає двох однакових людей, навіть якщо вони з однієї яйцеклітини), тому сприяння самореалізації особистості в трудовій та інших сферах її життєдіяльності потребує особливого підходу з боку освітніх закладів. Наприклад, потрібна велика діагностична робота психологів, вихователів та вчителів із залученням батьків для виявлення біологічної (а потім і соціальної) сутності особистості завдяки спостереженню за проявами певних якостей у дітей у процесі гри, навчання, стосунків з однолітками та дорослими тощо.

Результати таких спостережень потрібні не тільки для дорослих, щоб знаходити оптимальні шляхи для свідомого розвитку одних і гальмування інших якостей чи задатків. Ці результати дуже потрібні самому учневі з його дорослішанням, щоб самореалізуватися у сфері трудової діяльності та в різних соціумах. Саме тому потребі в самопізнанні людиною власного “Я” приділяли велику увагу як філософи різних часів, починаючи від Сократа, так і сучасні прибічники антропосоціального управління суспільством з позиції ідеології еколюдиноцентризму.

У контексті вищезазначеного поступово виокремлюється *перша стратегічна ціль* діяльності освітніх закладів, пов'язана з виявленням різних якостей, зокрема, професійно-особистісних, а також здібностей, рис характеру, соціотипів, рівня моральності, рівня здоров'я тощо.

І це дуже потрібно людині. Справді, для власної самореалізації в соціумах і сфері професійної діяльності кожної людини корисно знати про себе все, що цьому сприятиме. До речі, такі знання стають підґрунтям для самовдосконалення особистості, яка може відчувати в цьому потребу в разі виникнення взаємонепорозуміння з іншими людьми в тому чи іншому соціумі.

Друга стратегічна ціль діяльності освітніх закладів пов'язана зі сприянням самореалізації особистості через здобуття знань. Останні треба класифікувати на дві категорії. Ми говоримо про відокремлення фундаментальних “ядер” знань з кожного предмета, які з роками не застарівають. Це природні закони, закономірності, тенденції, принципи тощо.

Іншу категорію знань становлять актуальні знання, які потрібні на сьогодні і найближче майбутнє (але які все одно базуються на фундаментальних “ядрах” знань). Саме в цьому сенсі необхідно проводити модернізацію навчальних курсів. У школах це треба робити через суттєве коригування навчальних програм, які сьогодні перевантажені другорядною інформацією (що також негативно впливає на здоров'я учнів). У професійних освітніх закладах це треба робити шляхом посилення актуалізації професійних знань через активне залучення роботодавців до розроблення програм (з урахуванням їхніх вимог до тієї чи іншої професії).

Третя стратегічна ціль діяльності освітніх організацій пов'язана з вирішенням надважливої проблеми щодо сприяння самореалізації особистості саме впродовж життя. Йдеться про надання учням компетентності “навчитися вчитися”, яка повинна характеризуватися якимись показниками. Тобто якщо встановити цілі “навчити кожну дитину вчитися”, то потрібні певні індикатори, які б, з одного боку, фіксували рівень уміння вчитися, а з іншого боку, давали б підказку вихователям, учителям і викладачам, як поліпшити, розвинути ці вміння.

Важко переоцінити важливість знаходження такого індикатора з різних аспектів, передусім, з погляду самореалізації особистості в майбутньому. Справді, через безперервні зміни в навколишньому середовищі виникає постійна потреба в оновленні знань і вмінь, актуальних тільки на якийсь період.

Сьогодні вже пропонується такий індикатор – це індекс аналітично-пізнавальної активності (АПА) дитини, учня, студента, випускника, який діагностується і моніториться. Підвищення цього індексу діяльності повинно стати третьою стратегічною ціллю діяльності навчальних закладів, про що вже сказано в науковій літературі.

Крім того, за своїм значенням ця ціль є ключовою, оскільки і глибоке самопізнання власного “Я”, і рефлексивне оволодіння актуальними і фундаментальними знаннями неможливі без розвиненої аналітично-пізнавальної активності людини.

Наступним етапом процесу стратегічного менеджменту є вибір та обґрунтування основних засобів досягнення стратегічних цілей. До таких засобів належать, насамперед, людські (трудовий потенціал організації), матеріально-технічні, водні та паливно-енергетичні ресурси. Оскільки йдеться про освіту, яка є системою “людина-людина”, ключовим фактором досягнення цілей є якість трудового потенціалу організації. Усе менше і менше потрібно вчителів і викладачів, які використовують репродуктивні методи навчання, оскільки останні не сприяють розвитку аналітично-пізнавальної активності тих, хто навчається. Водночас треба всебічно підвищувати імідж учителів, особливо молодших класів (збільшенням

винагороди за одержання результатів), які використовують активні розвивальні методи навчання АПА.

Оскільки обґрунтування засобів досягнення цілей пов'язане з розрахунками на перспективу кількості людських ресурсів певної якості, обсягів фінансування та розмірів інших видів ресурсів, які пов'язані із зовнішнім середовищем, тому на цьому етапі необхідно проводити SWOT-аналіз.

Це можна здійснити тільки в умовах переходу від чинної управлінської культури адміністративного тиску до культури цільового управління за кінцевими підсумками, на фундаменті синергізму в управлінні персоналом в умовах самоорганізації. Тоді максимально використовуються сильні якості кожного працівника, а його слабкі перебиваються сильними якостями інших.

Завершальним етапом процесу стратегічного менеджменту є оцінювання кінцевих результатів діяльності освітніх закладів. На жаль, сьогодні вся оцінка кінцевих результатів діяльності навчальних закладів здійснюється винятково за рівнем одержаних знань. При цьому рівень засвоєння шкільних знань ще перевіряється за допомогою ЗНО.

Немає сенсу доводити неефективність такого підходу до оцінювання кінцевих результатів діяльності освітніх закладів, маючи на увазі, що для випускників шкіл більш важливо добре знати свої професійно-особистісні якості (для свідомого вибору професії), а для професійних освітніх закладів – знати ще й індекс аналітично-пізнавальної активності абітурієнтів.

Сукупність першого і другого дають міцну основу для підготовки конкурентоспроможних випускників закладами професійної освіти.

Саме адекватність обраної професії і високий індекс АПА, передусім, сприяє справжній самореалізації в трудовій діяльності як майбутніх фахівців, так і роботодавців, які одержують таких спеціалістів. Оцінювання кінцевих результатів діяльності навчальних закладів – дошкільних, шкільних, професійних – це найслабше місце в процесі стратегічного менеджменту в національній системі освіти. Остання ще тільки починає системно переходити на рейки дитиноцентризму в контексті ідеології еколюдиноцентризму, дарма, що особистісно орієнтований підхід уже фрагментарно застосовується досить давно.

Саме в цьому напрямі можна виділити значні зусилля вчених психологів та педагогів, які під науковим керівництвом Е. О. Помиткіна та за допомогою фонду Октя Алієва розпочали цей процес в початковій школі. Зокрема, ними підготовлені відповідні навчальні посібники для першого та другого класів і методичні рекомендації щодо викладання в початковій школі інтегрованого курсу “Людина. Родина. Світ” [3, 4].

Джерела

1. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. – Київ: Грамота, 2007. – 576 с.
2. Дмитренко Г. А. Еколюдиноцентризм як фундаментальна основа консолідації нації / Г. А. Дмитренко // Віче. 2015. № 22. – С. 15–17.
3. Людина. Родина. Світ: навчальний посібник для учнів 1-го та 2-го класів загальноосвітніх навчальних закладів / О. Алієв, Л. Москальова, Е. Помиткін. К.: “Майстер книг”, 2018. – 162 с.
4. Помиткін Е. О. Методичні рекомендації щодо викладання в початковій інтегрованого курсу “Людина. Родина. Світ”. – К.: “Майстер книг”, 2018. – 72 с.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ БЕЗПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ НА РІВНІ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Завданням системи освіти в сучасних умовах є її ефективна відповідь на вимоги сучасного ринку праці, що потребує безперервного навчання людини впродовж життя з метою формування і вдосконалення необхідних компетенцій [3]. Відповідно, слід забезпечити рівні права та можливості на ринку праці для найбільш вразливих категорій населення, насамперед осіб із інвалідністю, запорукою чого є створення умов для здобуття ними якісної професійної освіти.

Зобов'язання України щодо дотримання загальнолюдських прав осіб із особливими потребами, в результаті приєднання до відповідних міжнародних договорів [2], стали основою удосконалення вітчизняної нормативно-правової бази в сфері соціального захисту та реабілітації осіб із інвалідністю. Завдання забезпечення доступності до якісної освіти відповідного рівня дітей із особливими освітніми потребами вимагало докорінних змін усталеної системи, наслідком чого стало внесення змін до Закону України “Про загальну середню освіту” щодо впровадження інклюзивного навчання в загальноосвітніх школах та прийняття державної Концепції розвитку інклюзивної освіти [2].

Інклюзивне навчання в Україні розуміється як комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей [2]. Серед основних завдань Концепції розвитку інклюзивної освіти, зокрема, запровадження інноваційних освітніх технологій в контексті форм інклюзивного підходу та моделей надання спеціальних освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі з інвалідністю; формування освітньо-розвивального середовища для дітей з особливими освітніми потребами шляхом забезпечення психолого-педагогічного, медико-соціального супроводу; впровадження інклюзивної моделі навчання у загальноосвітніх навчальних закладах з урахуванням потреби суспільства; удосконалення системи підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, які працюють в умовах інклюзивного навчання; залучення батьків дітей з особливими освітніми потребами до участі в навчально-реабілітаційному процесі з метою підвищення його ефективності [2].

ЮНЕСКО визначає інклюзивне навчання як процес звернення та відповіді на різноманітні потреби учнів через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах та житті громади, та зменшення виключення в освіті й навчальному процесі [1]. Як бачимо, в цьому визначенні зовсім немає наголосу на освітніх проблемах і потребах осіб із інвалідністю, тобто, поняття “інклюзія” вжите в його широкому загальному значенні, що розуміється як “включення”, процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі [4]. Звичайно, насамперед це стосується тих осіб, які мають ускладнення фізичного та(або) розумового розвитку [4], але зовсім не зводиться

до спрямування лише на цю категорію осіб. З такою трактовкою поняття “інклюзія” в сфері освіти, воно має відношення до всіх школярів, маючи на увазі активізацію їх життєвої позиції, відповідального ставлення до процесу навчання та прагнення досягти кращих результатів як умови майбутньої конкурентоздатності на ринку праці. Що ж до дітей з інвалідизуючими захворюваннями, до завданням системи освіти є забезпечення їх гідної якості життя, адекватної соціалізації, важливою складовою чого є створення умов для професійної самореалізації, а отже, й можливості здобуття належного рівня загальної та фахової підготовки.

Як можна зрозуміти з формулювань нормативних документів, методи навчання мають бути особистісно орієнтованими та враховувати індивідуальні особливості навчально-пізнавальної діяльності дітей [2].

І тут виникає певний парадокс, коли система освіти, проголошуючи орієнтацію на інклюзію як результат, в реальності спрямовується на інклюзію як процес, замість змісту (досягнення належного рівня соціалізації) пропонується форма (навчання в загальному класі).

Чому такий підхід викликає неоднозначне савлення та критичні зауваження? Саме тому, що серед дітей із особливими навчальним потребами дітей з інвалідизуючими захворюваннями вирізняє специфіка цих потреб, серед яких можуть бути: неможливість витримати 45-хвилинну тривалість уроку; потреба в більш повільному темпі засвоєння навчального матеріалу; потреба в спеціальних засобах навчання; забезпечення медичного супроводу (необхідності виконання медичних маніпуляцій), дієтичного харчового режиму, спеціальних санітарних умов, пандусів, освітлення та багато іншого. Від педагога ж упровадження інклюзивної освіти вимагає інноваційної компетентності – системи мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей, які би забезпечували ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі з дітьми [5]. Серед рекомендацій педагогу інклюзивного класу є: необхідність його консультування з фахівцями (логопедом, невропатологом, психологом тощо); консультування з учителями, яккі навчали “особливу” дитину раніше; знання можливостей використання спеціальних комп’ютерних програм та інших технічних засобів для навчання дітей із вадами сприйняття; подання навчального матеріалу по частинах і в сповільненому темпі; знання рекомендацій щодо освітлення робочого місця та особливостей користування окулярами ля слабкозорих учнів; потреба стежити за поставою учня, користування ним спеціальними пристроями (окуляри, слуховий апарат тощо); правильне пересування вчителя в класі, щоб не затуляти джерело світла; для одних учнів – активне використання невербальних засобів спілкування, для інших – навпаки; проведення, за порадою фахівців, спеціальних вправ із розвитку мовного дихання учнів; сприймати дитину на інвалідному візочку як звичайного учня та водночас уміння надавати таким дітям різні види допомоги, тощо. В класі ж (і в школі взагалі) повинне бути обладнане безбар’єрне середовище, учні мають бути забезпечені спеціальним устаткуванням, обладнанням робочого місця відповідно до індивідуальних потреб, а, крім того, при порушеннях слуху сидіти на уроці так, щоб добре бачити артикуляційний апарат не лише вчителя, а й усіх учасників уроку [5]. Цей комплекс вимог викликає слушні питання, насамперед, щодо реального забезпечення загальноосвітніх шкіл не лише необхідним устаткуванням, а й відповідними штатними фахівцями. Сьогодні не в кожній школі є навіть медична сестра, не кажучи вже про логопеда, сурдоперекладача, невропатолога. Але найголовніше – дані вимоги свідчать про необхідність наявності у вчителя інклюзивного класу відповідної дефектологічної підготовки, причому як теоретичних основ,

так і відпрацьованих практичних навичок, інакше запам'ятати всі тонкощі особливих потреб та їх забезпечення він буде просто не в змозі. Вчитель повинен також володіти навичками надання першої медичної допомоги при різних хворобливих станах, наприклад, при судомних нападах. Такі вчителі, спеціально підготовлені, є, і вони працюють у спеціальних загальноосвітніх школах, обладнаних відповідно до потреб певних категорій дітей з інвалідизуючими захворюваннями. Діти навчаються в умовах, пристосованих до їх індивідуальних потреб, в невеликих класах або навіть на дому, але завдяки такій організації навчального процесу досягається найголовніше – здобуття належного рівня знань, компетенцій (в тому числі найважливішої – комунікативної) та подальша інклюзія в соціум. Якщо ж до таких дітей застосовувати загальний режим навчання, у класі не на 3–5, а на 25–30 осіб, з тривалістю уроків по 45 хвилин із 10-хвилинними перервами, коли зовсім незрозуміло, як учителю можливо забезпечити рекомендований “особливий” дитині 1–2-хвилинний перепочинок через кожні 10–15 хвилин, коли всі учні мають швидко впоратися із поставленим завданням, то це може спричинити замість позитивного ефекту лише дезорганізацію навчального процесу. Створення ж спеціальних класів у загальноосвітніх школах може вирішити дану проблему лише в тому разі, якщо такі класи будуть забезпечені висококваліфікованими педагогічними кадрами з відповідною дефектологічною підготовкою.

Інклюзія має забезпечувати реальне включення осіб із інвалідністю в активне суспільне життя, формувати до них належне ставлення з боку інших членів соціуму, а для цього важливо не лише усувати бар'єри, але й уміти їх долати – як у середовищі, так і в суспільній та фаховій свідомості.

Джерела

1. Інклюзивне навчання // Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
2. Концепція розвитку інклюзивної освіти / Наказ МОН України № 912 від 01.10.2010 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>
3. Національна рамка кваліфікацій є ключовим документом для забезпечення навчання впродовж життя // Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2016-07-05-nacjonalna-ramka-kvalifikaciyi-e-klyuchovim-dokumentom-dlya-zabezpechennya-navchannya>
4. Реалізація оновленого змісту освіти дітей з особливими потребами: початкова ланка: Навч.-метод посібник / Н. Б. Адамюк, Л. Є. Андрусишина, О. О. Базилевська та ін., НАПН Інститут спеціальної педагогіки; за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої, Н. О. Маркарчук, В. І. Шинкаренко. – Київ, 2014. – 336 с.
5. Савчук Л. О. “Особлива” дитина в навчанні / За мат. наук.-мет. пос. “Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання” / Колупаєва А. А., Савчук Л. О. – Рівне: РОІППО. – 2010. – 44 с.

ФЕСТИВАЛЬ ЯК КОМПЛЕКСНИЙ ЗАХІД З ІНТЕГРАЦІЇ РОДИННОГО ТА СУСПІЛЬНОГО ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Актуальність проблеми взаємозв'язку закладу дошкільної освіти з сім'ями вихованців набуває сьогодні нового соціального звучання. В умовах сьогодення два з трьох основних суб'єктів виховного процесу (дитина – батьки – педагоги) надто далекі від взаєморозуміння, вони не знають одне про одного того, що мало б робити їх однодумцями. Тож, сьогодні великий акцент робиться на інтеграцію родинного та суспільного виховання, активне залучення родин до освітньо-виховного процесу.

Це є можливими завдяки проведенню фестивалів, учасниками яких в закладі дошкільної освіти виступають і діти, і батьки, і, звичайно ж, педагоги та інші працівники закладу. Адже, актуальні дослідження мистецтвознавців, культурологів, соціологів свідчать, що в сучасному світі фестивальний рух набуває дедалі ширшої популярності, кількість різноманітних за напрямками фестивалів невпинно зростає. Це пов'язано із загальноосвітньою тенденцією до візуалізації й видовищності культури в усіх її проявах.

В системі мистецтва видовище посідає специфічне місце не тільки як художній феномен, а й як масовий засіб впливу на людську спільноту [9, 58].

Генетично святкова атмосфера є родовою ознакою фестивалю, адже саме слово фестиваль походить від латинського слова *festivus*, що означає “святковий, веселий” (звідки й походить англ., франц. *festival*) [7, 623]. Такі концепти, як “свято” і “фестиваль” пов'язані зі священним (“святим”, “неробочим”) часом, який протистоїть профанному і трудовому часу буднів [1, 36].

Відтак, актуалізуються дослідження, присвячені ролі фестивалю в сучасному суспільстві, яке в свою чергу, вимагає від сучасних педагогів нових креативних нестандартних форм роботи з батьками.

Досвід роботи свідчить, що батьки найохочіше йдуть на контакт із педагогами, висловлюють бажання співпрацювати з дошкільним закладом саме тоді, коли йдеться безпосередньо про їхню дитину. Тож для того, аби всі поставлені задачі вирішувались комплексно, аби зблизити вихователів з батьками, батьків з дітьми, та головне – об'єднати всіх їх разом, фестивалі зазвичай мають комплексну інтерактивну структуру.

Батьки та інші члени родини на фестивалі перестають бути пасивними, не виступають в ролі експертів чи спостерігачів, а починають діяти з вихователями і дітьми на засадах партнерства з правом ініціативи, активної дії, самоконтролю. Вони – рівноправні партнери і союзники.

Такий підхід сприяє зближенню в дитячій свідомості образів педагога і членів сім'ї за рахунок набуття цими найближчими людьми спільних рис, певного уподібнення. Зокрема, образ вихователя пом'якшується, споріднюється з образами батьків. Водночас дитина починає сприймати членів родини не лише як людей, що обслуговують її, задовольняють усі примхи, витримують вередування тощо, але, й як авторитетних вимогливих вихователів, носіїв цікавої інформації, багатьох умінь, здібнос-

тей. Дія принципу взаємопроникнення дошкільного закладу і сім'ї, цих двох таких важливих соціальних інститутів, забезпечує поєднання сімейного і суспільного виховання в одну суцільну ланку, спрямовану на реалізацію єдиної мети – всебічний, гармонійний розвиток особистості.

Присутність батьків у дошкільному закладі на фестивалі дозволяє істотно змінити життя дітей, створити домашню атмосферу, допомагає батькам об'єктивно оцінити сильні і слабкі сторони у вихованні дитини.

Отже, під час проведення фестивалів гармонійна взаємодія закладу дошкільної освіти з сім'єю є запорукою повноцінності буття дитини, розкриття і реалізації її потенціалу, виходу на нові обрії соціальної реальності. В результаті ця комплексна форма співпраці з родинами сприяє не лише ефективній інтеграції родинного та суспільного дошкільного виховання, а ще й має значущу навчальну та виховну ефективність, спонукає мам і тат до глибокого осмислення власного життя та ставлення до своїх дітей, самоосвіти та самовдосконалення, дає змогу в шаленому ритмі сучасного життя сказати справам “стоп” і приділити увагу своїй дитині, зрозуміти її освітні й особистісні потреби, подарувати теплі емоції від спілкування.

Підсумовуючи, можна говорити, що в даний час в Україні, як і в світі в цілому фестивальний рух розвивається і розширюється, стає частиною життя не тільки столиць, але і малих міст і селищ, об'єднує різні соціальні групи для участі в культурному житті місцевого співтовариства.

Джерела

1. Абрамян Л. А. Первобытный праздник и мифология / Абрамян Л. А. – Ереван: Изд-во АН Армянской ССР, 1983. – 231 с.
2. Акоюн Л. Програма взаємодії з родиною / Л. Акоюн // Вихователь – методист – 2009. – № 11. – С. 42–45.
3. Бабков В. Фестивальний менеджмент / В. Бабков. – Москва: АРТ – менеджер, 2007. – 426 с.
4. Башинська Л. Особистісний розвиток дітей – спільна справа батьків та педагогів / Л. Башинська // Вихователь – методист – 2014. – № 52. – С. 60–64.
5. Козлова Т. В. Сучасні технології організації масових заходів: навчально – методичний посібник / Т. В. Козлова. – М.: АПРІКТ, 2006. – 171 с.
6. Мухарський Д. Свято – моя професія / Мухарський Д., Конькова Г. – К.: Київ, правда, 2009. – 264 с.
7. Новий словник іншомовних слів / Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк; за ред. Л. І. Шевченко. – К.: АРШ, 2008. – 672 с.
8. Погорєлова Л. Роль методичної та психологічної служби в удосконаленні взаємодії ДНЗ з родиною / Л. Погорєлова // Вихователь – методист – 2009. – № 11. – С. 53–59.
9. Хренов Н. А. Зрелища в епоху востанія мас / Хренов Н. А. – М.: Наука, 2006. – 646 с.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМАНДИ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

В сучасних умовах головним ресурсом будь-якої організації, яка забезпечує її ефективну діяльність, є наявність команди творчих та ініціативних співробітників, спеціалістів своєї справи. Від їх кваліфікації, ділової активності залежить перспектива розвитку всього закладу. Сьогодні, коли реформується українська освіта, це питання вкрай актуальне для будь-якого дошкільного закладу. Команда новаторів, їх активна результативна діяльність може стати одним з реальних та дієвих способів побудови ефективного освітнього процесу.

Проаналізувавши роботу свого педагогічного колективу, ми прийшли до висновку про необхідність формування педагогічної команди, яка буде спрямована на вирішення стратегічних завдань:

- здатність до нововведень, постійного розвитку, оскільки динамічність сьогодення часу постійно потребує нових знань;
- орієнтація на сучасне виявлення та якісне задоволення запитів своєї цільової аудиторії, оперативне впровадження в практику сучасних технологій та методик;
- здатність до раціонального, ефективного використання внутрішніх і зовнішніх ресурсів;
- можливість працювати як єдине ціле, при цьому створюючи умови для реалізації потенційних можливостей кожного педагога.

Створюючи команду, керівник/організатор повинен знати про всі етапи, “плюси” та “мінуси” “ефекту команди”.

Наш проект ми побудували на основі поетапності формування команди згідно запропонованої технології Т. Д. Зінкевич – Євстігнеєвої “Сучасна технологія створення команд” [1].

Програма формування педагогічної команди в ЗДО орієнтована на реалізацію чотирьох взаємозв’язаних модулів: “Прийняття”, “Визнання”, “Покликання”, “Успіх”.

Модуль “Прийняття”

Мета – створення сприятливого емоційно-психологічного клімату у колективі.

У рамках модуля було проведено наступні заходи:

- діагностика рівня відношення педагогів до спільної діяльності та один до одного (як по вертикалі, так і по горизонталі);
- аналіз та самоаналіз “Чи можу я працювати в команді?”;
- тренінги “Ефективне спілкування”, “Подолання конфліктів”; круглий стіл “Ділове партнерство: комунікації, взаємодія, прогноз розвитку взаємовідносин”;
- діагностика згуртованості та результативності праці в команді.

Модуль “Визнання”

Мета – підвищення мотивації педагогів до втілення інноваційних технологій в освітній процес адміністративними, економічними та соціально-психологічними методами.

Заходи:

- профілактичний моніторинг ефективності кожного члена команди;

- створення та апробація мотиваційних стимулів;
- “мозковий штурм” з питань стратегічного планування роботи команди.

Модуль “Покликання”

Мета – організація професійного навчання, спрямованого на створення ефективної педагогічної команди.

Заходи:

- воркшоп “Технологія формування команди однодумців”; тимбілдинг “Використання активних методів і прийомів, спрямованих на згуртування колективу”;
- ділові ігри “Прийняття рішень”, “П’ять кутів”;
- майстер-клас “Модель організації команди”;
- дискусії “Лідер та команда”;
- моніторинг “Оцінка рівня сформованості команди”.

Модуль “Успіх”

Мета – розкриття творчого потенціалу педагогів.

Заходи:

- тренінги та творчі ігри (“Шість капелюхів, або Спадок старого Майстра”, “Перехожий-посередник”, “Золота рибка”, “Сім випробувань царя” та ін.) [2].
- участь у конкурсах професійної майстерності, творчих конкурсах і проектах;
- розробка методичних рекомендацій “Формуємо професійну команду”.

В контексті ідеології ефективної діяльності робота в команді є найбільш перспективною для будь-якої організації. Тепер на зміну успішним “одинакам” приходять командна робота. Сьогодні не може бути успішним підприємство, організація, навчальний заклад без наявності команди соратників. Тому, якщо ви хочете отримати конкурентну перевагу за рахунок якості роботи свого колективу та інновацій, поміркуйте про створення такої команди.

Джерела

1. Зинкевич – Евстигнеева Т. Д., Фролов Д. Ф., Грабенко Т. М. “Теория и практика командообразования. Современная технология создания команд” / Под ред. Т. Д. Зинкевич – Евстигнеевой СПб.: Речь, 2004.
2. Фопель Клаус “Создание команды” Психологические игры и упражнения” / Перевод с немецкого. – М.: Генезис, 2003.

ОСНОВОПОЛОЖНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ СВІТОВИХ МОДЕЛЕЙ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СУСПІЛЬСТВ

Перехід сучасних суспільств від постіндустріального до інформаційного стану принципово по-новому обумовлює роль науки і знань у житті людства. Це пов'язано також з новими моделями життя і економічного господарювання, появою нових технологій і технологічних процесів, такими загальносвітовими явищами як глобалізація, світова інтеграція, мультикультуралізм, міграційні процеси тощо.

Викладені вище фактори спричинили радикальні зміни моделей державного управління освітою загалом, вищою освітою безпосередньо.

В процесі аналізу сучасних систем державного управління вищою освітою маємо брати до уваги найперше праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених як В. Андрущенко, Е. Аллен Франсфорт, Г. Атаманчук, В. Бакуменко, Р. Даль, В. Дарендорф, В. Журавський, В. Зязюн, В. Князев, В.Кремень, В. Луговий, Г. Мостовий, П. Надолішній, Н. Нижник, Б. Райсберт, Ю. Сурмін, В. Тронь, В. Тертичка, Ю. Шемшученко, Г. Шокін та ін. Зазначимо, при цьому, що більш поглибленого наукового розгляду потребують концептуальні, системоутворюючі складові нової системи державного управління вищою освітою в контексті сучасних світових і національних трансформаційних процесів.

Управління освітою в цілому – це “цілеспрямована зміна її стану” [5, с. 944], а державне управління знаннями – це “система засобів забезпечення ефективного використання наявного у суспільстві знання, його зберігання, оцінки, розподілу, поширення, що культивує вільний доступ до цих знань” [4, с. 152].

Вважаємо, що системоутворюючими складовими державних систем (моделей) управління вищою освітою є такі основні компоненти.

Сучасне державне управління вищою освітою має розглядатися в контексті тих основних теорій державного управління, що виникли в кінці ХХ – на початку ХХІ століття: теорія владарюючої еліти (Г. Моска, В. Парето); теорія раціональної бюрократії (М. Вебер); теорія типологізації чиновництва (К. Ясперс); теорія адміністративно-державного управління (В. Вільсон, Ф. Гуднау); теорія формальної організації (Л. Урвік) та ін. [6, с. 398]. Центральною серед таких теорій є теорія соціальних змін Т. Парсонса [1].

Основними моделями державного управління вищою освітою у ХХ столітті були такі моделі: економічної ефективності; психологічної ефективності; централізована модель (СРСР); децентралізована (США). У ХХІ столітті стали домінувати: авторитарна, адміністративна, дивізіональна, інноваційно-демократична системи державного управління вищою освітою, які слід детально аналізувати.

Система державного управління вищою освітою фактично є похідною від тієї ролі, яку у цьому процесі відіграє держава. Виходячи з цього голландські дослідники А. Горницька та Т. Маасен, наприклад, доводять, що таких моделей управління є

чотири: “раціональна держава-суверен”, “контрольно-плюралістична держава”, “інституційна держава”, “класична ліберальна держава” [2].

В більшості, особливо високорозвинутих країнах світу, нині формуються інноваційно-демократичні системи державного управління вищою освітою. Основу такої системи становлять: а) оптимальна самостійність і самоврядність ЗВО; б) максимальне впровадження інноваційних систем і методів навчання; в) найтісніший зв'язок ЗВО, системи вищої освіти із сучасним народним господарством. Як зазначає російська дослідниця Т.Вороніна та інші, “сфера освіти являє собою одну з найбільш інноваційних галузей, яка багато в чому визначає створення інноваційного клімату і конкурентоспроможності економіки в цілому” [3, с. 5]. Тобто, сам по собі інноваційний процес сьогодні щонайтісніше пов'язаний із новими досягненнями науки, знаннями, реальною соціальною практикою та інноваційними технологіями.

Формування сучасних моделей державного управління вищою освітою у будь-якій країні відбувається на ґрунті тісного поєднання як світової так і національної практики такого управління.

Джерела

1. Андрущенко В. П. Духовна сутність освіти // В. П. Андрущенко // Вища школа України. – 2017. – 31 (24). – С. 5–10.
2. Артюх Г. М. Управління і організація освіти у перехідний до ринкових відносин період (на прикладі м. Києва): Автор. дис. канд. екон. наук. – К., 1997. – 20 с.
3. Вороніна Т., Молчанова О., Абрамешкин А. Управление инновациями в сфере образования // Высшее образование России / Т. Воронина, О.Молчанова, А. Абрамешкин. – 2001. – №6. – С. 3–12.
4. Енциклопедичний словник з державного управління / Уклад.: Ю. П.Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В.Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – 820 с.
5. Менеджмент державного управління: Словн.-довід. / За ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 252 с.
6. Сурмін Ю. П. Соціологія управління / Ю. П. Сурмін, І. П. Бідзюра. – К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2012. – 728 с.

Ю. О. МЄЛКОВ

*зступник завідувача кафедри політології, соціології та соціальної роботи,
НН ІМВС Н МАУП*

Т. В. НИЧ

доцент кафедри політології, соціології та соціальної роботи, НН ІМВС Н МАУП

О. А. ЧИРКОВА

доцент кафедри політології, соціології та соціальної роботи, НН ІМВС Н МАУП

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНОГО ОБЛАДНАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: МОЖЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ

Застосування у сфері освіти інформаційних технологій загалом і комп'ютерного чи мультимедійного обладнання зокрема часто постає як одна з найбільш наочних форм модернізації сучасної системи освіти, насамперед вищої. Використання таких технологій в освітньому процесі дійсно відносно просто як запровадити, так і проконтролювати, – проте, не зважаючи на очевидні переваги такого запровадження, з його значенням, з його місцем у вищій освіті не все є таким вже і простим. Йдеться, насамперед, про деякі проблеми, на яких ми хотіли би зупинитися.

По-перше, комп'ютеризація освіти, на наш погляд, має сенс лише при вірному позиціонуванню її у системі методів викладання, оскільки електронне обладнання вочевидь виступає лише засобом і не може претендувати на статус самоцілі. На жаль, глибинне розуміння ієрархії цілей освіти на сьогодні ще залишається далеким від статусу загальноновизнаного [2].

А тому, по-друге, використання мультимедійних засобів вимагає певної підготовки як викладача, так і особливо студента, – звичайно, не у плані вміння користуватися відповідним обладнанням, а стосовно розуміння й осмислення його призначення. Наприклад, матеріал для лекцій, що викладений у вигляді презентації, може служити для ілюстрації думки, але не може замінювати собою думку, знання як таке. На жаль, інформаційне суспільство, що засноване на пануванні інформації як *відчуженого знання*, а втім і всезагальна комп'ютеризація сьогоденного життя здатні формувати скоріше ілюзорне уявлення про самодостатність інформації. Проте її значний обсяг і доступність, зокрема у Всесвітньої Мережі, аж ніяк не позбавляє студента необхідності її осмислення для перетворення на власне знання.

Інакше кажучи, технологічний розвиток та комп'ютеризація можуть виступати як певна загроза, як дегуманізація, як відчуження від реального світу, а не як засіб для модернізації освіти, науки, суспільства, – у тому випадку, якщо ми будемо розглядати ці феномени без розуміння їх принципових обмежень. Власне, на цю загрозу вказував ще в 1960-х роках один із піонерів ІТ-індустрії та досліджень у галузі штучного інтелекту Джозеф Вейценбаум, вивчаючи субкультуру “хакерів” [4, р.161].

Особливо обережно слід ставитися до використання комп'ютерного обладнання при викладанні соціальних, гуманітарних, філософських дисциплін. Так, видатний вітчизняний викладач і одна з фундаторок Київської філософської школи М. Л. Злотіна ще багато років тому, задовго до мультимедійної доби виступала проти викори-

стання при викладанні філософії навіть і звичайних паперових “наочних матеріалів” у вигляді схем, таблиць тощо [1], – власне, з огляду на те, що засвоєння таких готових схем заважатиме розвитку у студента самостійного, образного мислення. Втім, як свідчив її учень, один із найвідоміших українських філософів сучасної доби С. Б. Кримський: “На прикладі діяльності М. Л. Злотіної я вперше зрозумів, що викладання філософії – це не лише передача деяких ідей чи ознайомлення з результатами наукової творчості лектора, але й трансляція особистості, без якої ці ідеї виглядають нежиттєво” [3, с. 183].

Зрозуміло, що такого живого спілкування з викладачем огляд навіть найбільш талановито розробленої мультимедійної презентації аж ніяке не замінить – на відміну як раз від передачі ідей. Комп’ютерні засоби в освіті можуть виконувати певні допоміжні функції, зокрема надаючи величезні можливості щодо доступу до інформації, щодо наочного подання ілюстративного матеріалу, скажімо, з естетики чи логіки, – проте, взяті ізольовано, без урахування інших, особистісних методів і методик вони не здатні сприяти вищій освіті в реалізації її загальної місії. В якості не стільки оригінального, скільки актуального прикладу осмислення такої можна послатися на нещодавно доповідь Римського клубу, яка стверджує, що “освіта для сталої (а точніше, “такої, що сама себе підтримує”, – Ю. М., Т. Н., О. Ч.) цивілізації” вимагає фундаментального зсуву з навчання запам’ятовування та розуміння до навчання вмінню мислити новими, системними засобами, до розвитку критичного, незалежного та самостійного мислення [5, р. 196].

А тому, на нашу думку, впроваджуючи та використовуючи інформаційні технології в освітньому процесі вкрай важливо повністю усвідомлювати як переваги, так і недоліки таких засобів, – тобто, як їх можливості, так і принципові межі цих можливостей.

Джерела

1. Злотина М. Л. Проблемный метод в системе учебного процесса по философии // Вопросы общественных наук. – Вып. 46. Новые методы преподавания марксистско-ленинской философии. – К.: Вища школа, 1981. – С. 18–25.
2. Мелков Ю. О. Идеал і мета освіти в ієрархії культурних цінностей / Ю. О. Мелков // Філософія освіти. – 2012. – №1–2. – С. 211–222.
3. Памяти Марии Львовны Злотиной / Е. И. Головаха, С. Б. Крымский, М. В. Попович, А. И. Левицкая, Л. В. Дымерская, В. И. Тарасенко // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2000. – № 4. – С. 178–195.
4. Weizenbaum J. Computer Power and Human Reason : From Judgment to Calculation / Joseph Weizenbaum. – N. Y.; San Francisco : W. H. Freeman & Co, 1976. – 300 p.
5. Weizsäcker E. Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet – A Report to the Club of Rome / Ernst Ulrich von Weizsäcker and Anders Wijkman. – N. Y. : Springer Verlag, 2018. – 220 p.

КАДРОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ – СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ ТВОРЧОГО САМОРОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ

Менеджмент (управління) — це процес планування, організації, приведення в дію та контроль організації з метою досягнення координації людських і матеріальних ресурсів, необхідних для ефективного виконання завдань. Менеджмент пронизує всю організацію, торкається практично всіх сфер її діяльності. Термін менеджмент утворився від англійського дієслова to manage (керувати), яке, в свою чергу, походить від кореня латинського слова manus (рука). За своєю суттю термін “менеджмент” певною мірою можна вважати синонімом терміна “управління”, але останнє значно ширше.

Кадровий менеджмент спрямований на розвиток та ефективне використання кадрового потенціалу організації та направлений на створення умов для творчого саморозвитку педагогічного колективу . Творча активність педагога – це прагнення до перетворюючої діяльності в навчально-виховному процесі та до нестандартних рішень, що його розвитку особистості.

Умовами творчості можуть бути:

- морально-психологічний клімат колективу (атмосфера доброзичливості, повага до особистої думки, творчого пошуку кожного педагога);
- стимулювання до нестандартних рішень. Наприклад: організація конкурсів творчих робіт, проведення днів і тижнів творчості в ДНЗ, організація методичних виставок тощо.;
- збагачення загальної культури, кругозору педагогів, підвищення рівня інформованості (новинки в методичній та науковій літературі, статті в педагогічних джерелах);
- наявність вільного часу для поповнення інтелектуального багажу;
- матеріальна забезпеченість, матеріальна база;
- свобода критики, проведення творчих дискусій;
- використання потреби педагога в самовираженні та самоствердженні;
- вплив особистості керівника установи;
- вивчення і впровадження навчально-виховних програм, спрямованих на підвищення проф. майстерності педагогів та рівня розвитку вихованців.

Кожен з педагогів нашого закладу працює за своїм напрямом і має свої цікаві напрацювання, свою творчу лабораторію. Часом, одна проблема об’єднує кілька людей, тоді є місце творчому об’єднанню, в якому кожен педагог може проявити свої здібності.

Досвід творчої педагогічної діяльності – виникнення задуму, його переробка і перетворення в ідею, виявлення способу втілення задуму та ідеї – набувається за умови систематичних вправ у вирішенні спеціально підібраних завдань, спрямованих на розвиток тих чи інших структурних компонентів творчого мислення (целе-

полагание; аналіз, що вимагає подолання бар'єрів, установок, стереотипів; перебір варіантів, класифікація і оцінка тощо) і є найважливішою умовою розвитку творчого потенціалу особистості педагога [1, ст. 105].

Педагогічна майстерність – це діяльність педагога на рівні зразків і еталонів, відпрацьованих у практиці і вже описаних у методичних розробках і рекомендаціях. Майстерність педагога прямо не пов'язано зі стажем його роботи. На відміну від майстерності педагогічна творчість – це завжди пошук і знаходження нового. Творчо працює педагог своїми особистісними якостями спонукає в вихованцях розвиток творчої активності. До якостей такого педагога відносяться: націленість на формування творчої особистості (соціальний вибір змісту, методів, прийомів, форм і засобів педагогічної діяльності); педагогічний такт; здатність до співчуття, співпереживання; артистизм; розвинуте почуття гумору; вміння ставити несподівані, цікаві, парадоксальні питання; створення проблемних ситуацій; вміння спонукати запитання дітей; заохочення вихователем дитячого уяви; знання дітьми творчих здібностей і схильностей свого вихователя. Сходінками до творчості служать такі здібності людини як: вміння спостерігати, аналізувати, узагальнювати, виділяти головне, передбачати, з'єднувати точний розрахунок з фантазією і здогадкою; наукова інтуїція; гнучкість і нестандартність мислення; готовність пам'яті видати в потрібну хвилину необхідну інформацію; бачити проблеми і протиріччя; легкість генерування ідей.

Методична служба сприяє становленню, розвитку та реалізації професійного творчого потенціалу педагогів. Мета методичної служби: підвищення професійної майстерності педагогів, вивчення і поширення передового педагогічного досвіду, підвищення ефективності процесуальної діяльності педагогів ДНЗ. Задача методичної служби: створити таку освітню середу, в якій повністю буде реалізований творчий потенціал кожного педагога, всього педагогічного колективу [2, ст. 125].

До завдань кадрового менеджменту входить формування команди – ключ до ділового успіху, коли всі працівники підкоряються загальним цілям і базовим цінностям організації. Основними загальними показниками ефективності процесу формування кадрового складу сучасного менеджменту є: ріст продуктивності праці; зниження трудомісткості; економія робочого часу; економічна ефективність підвищення кваліфікації робіт [1, ст. 80].

Джерела

1. Воронкова В. Г. Кадровий менеджмент: Навч. посіб. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 192 с.
2. Менеджмент персоналу: Навч. посіб. / В. М. Данюк і ін.. – К.: КНЕУ, 2004. – 398 с.

ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ДОКТОРСЬКИХ (PHD) ПРОГРАМ ДО РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ТЕНДЕНЦІЇ

Метою підготовки кадрів найвищої освітньої кваліфікації у Європейському освітньому просторі є впровадження загального підходу до підвищення якості докторської підготовки, основним компонентом докторських (PhD) яких є підтримка і супровід новітніх знань за допомогою оригінальних досліджень.

Контент-аналіз європейських нормативно-правових документів, засвідчує універсальність підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої світи відповідно до вимог європейських вимог, орієнтація на особистісну зорієнтованість освітнього процесу і посилення його інформатизації, визначає системоутворювальну функцію вищої освіти у забезпеченні якості сталого людського розвитку.

Зазначимо, що у Рекомендаціях “Zalzburg Principles-2” (Зальцбург-II), прийнятому у 2010 р. представлено повний набір інструкцій з підготовки докторських дисертацій, які охоплюють характер докторської підготовки, його структури та умови для якісної підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти у контексті реалізації управлінської діяльності. У зазначених рекомендаціях повністю визнається ключова роль університетів як акредитованих органів для отримання докторських (PhD) ступенів.

Наразі існує низка ключових зацікавлених сторін, які визначають та сприяють досягненню передового досвіду (best practice) у галузі підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Одним із таких ключових гравців (key actors) є Європейська асоціація університетів (EUA). Метою створення EUA є асоційоване членство, спрямоване на розробку, просування та удосконалення докторської підготовки та навчання у Європі. Основним завданням останніх і є підвищення стандартів докторської освіти на основі принципів високої якості, гнучкості, інституційної співпраці, міждисциплінарності [1, с. 29].

Контент-аналіз європейських нормативно-правових документів, засвідчує універсальність підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої світи відповідно до вимог європейських вимог, орієнтація на особистісну зорієнтованість освітнього процесу і посилення його інформатизації, визначає системоутворювальну функцію вищої освіти у забезпеченні якості сталого людського розвитку.

Як зазначається у документі “Report of Mapping Exercise on Doctoral Training in Europe “Towards a common approach” (27 June 2011) [2], загальний підхід може включати в себе рекомендації, що підготовка здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти повинна мати певну критичну масу; включати навчальні програми з розвитку загальних компетентностей (у контексті нашого дослідження це: soft skills та transferable skills); поважати принципи Статуту та Кодексу закладу вищої освіти, здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти мають досліджувати міждисциплінарні кордони, мають бути заохоченими проводити дослідження у приватних / державних сектори зайнятості.

Аналіз зарубіжних докторських (PhD) програм для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти [4]: блок загальних компетентностей (soft skills and transferable skills) засвідчує, що в *Університетському коледжі Корк (Республіка Ірландія) (University College Cork)* пропонуються наступні освітні кластери: семінари із розвитку загальних компетентностей (transferable skills), які спрямовані на розширення навичок та / або підвищення обізнаності або удосконалення вже набутих навичок, отримані здобувачем під час навчання. Ці навички відповідають таким критеріям: відповідність змісту одного з наступних чотирьох кластерів (полів компетенцій): комунікативні навички; дослідження на засадах лідерства; лідерство та особиста ефективність; управління кар'єрою.

Цікавим є досвід *Університетського коледжу Дубліна (University College Dublin.)* для українських закладів вищої освіти, адже тут здобувачам третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти пропонується широкий спектр модулів для розробки загальних компетентностей (soft skills and transferable skills) для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти: починаючи від індукції наукових досліджень, а також основи планування кар'єри та комерціалізації власних досліджень. Особливу увагу приділено розвитку комунікативних навичок та модулям удосконалення наукового письма (academic writing).

Висновки. Таким чином можна стверджувати, що у моделях докторських (PhD) програм Європейських університетів для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти визнано надзвичайно велику системоутворювальну роль вищезазначених загальних компетентностей незважаючи на дискусійний характер їх переліку. Однак розробка ефективних методів і технологій, які забезпечуватимуть розвиток загальних компетентностей здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти залишається недостатньо дослідженою у закладах вищої освіти в Україні.

Тож дальшим питанням для розв'язання цього завдання вважаємо за необхідне розроблення профілю (рамки компетенцій) здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти на основі парадигми розподіленого лідерства.

Джерела

1. Становлення третього циклу освіти в Україні: Дослідницькі університети. Матеріали семінару "Розробка науково-освітніх принципів та нормативно-правових засад впровадження докторських програм в Україні" [В. П. Моренець, М. І. Винницький, Л. І. Кострова, Ю. І. Матвеева, М. О. Белешко]; наук. ред. В. П. Моренець; упоряд. Л. І. Кострова. – К.: Університетське видавництво "Пульсари", 2009. – 123 с.
2. Barnard A. Professional doctorates in the social sciences / A. Barnard // Work Based Learning e-Journal – 2011. – Vol.2 (1). – P. 259 – 275.
3. Code of practice for the assurance of academic quality and standards in higher education. Collaborative provision and flexible and distributed learning (including e-learning) [Electronic resource]. – The Quality Assurance Agency for Higher Education, amplified version October 2010. – Mode of access: http://www.bbk.ac.uk/linkinglondon/resources/apel-credit-resources/pub_Nov2010_QAA_COP_section_2_HE_guidance.pdf
4. The Complete University Guide. Colleges and Universities in Ireland [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.thecompleteuniversityguide.co.uk/league-tables/rankings?s=Social+Work – Загол. з екрану. – Мова англ.
5. Salzburg Principles URL:<http://www.eua.be/cde/about-euacde/euas-work-on-doctoral-education.aspx>.

ДО ПИТАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ОСВІТНІХ ЗМІН

“Суспільство швидкого розвитку” характеризується взаємопов’язаними інноваціями в усіх сферах буття. Освіта, як і сам світ, до творення якого вона має готувати людину, є гіпердинамічною та нестабільною. Більшість зарубіжних теоретиків освітніх змін переконані, що досі у найбільш розвинених країнах успішно не реалізовано системних освітніх інновацій, не дивлячись на трьох етапну реконцептуалізацію ідеї широкомасштабної освітньої реформи у світі та готовності урядів багатьох країн витрачати на освітні зміни кошти у значних об’ємах: 1) 1980-ті рр. – політичний курс на чітку підзвітність освітніх установ державі та домінування органів державної влади як суб’єкта змін; 2) 1990-ті рр. – інтенсифікація зусиль та солідарність дії всіх учасників освітніх змін; 3) перше десятиліття 2000-х рр. – активна розробка нових підходів до змін на основі усвідомлення складності та комплексності процесу впровадження освітніх оновлень.

Згідно з даними ЮНЕСКО, у світі 774 млн. дітей не вміють читати та писати, 2/3 з них – це жінки [1, р. 129]. Особливість освіти полягає у тісному взаємозв’язку із іншими сферами суспільства. Відповідно, до вище наведених даних, освіта може стати інструментом досягнення гендерної рівності в суспільстві (чи вирішення інших соціальних проблем), але і недостатній рівень гендерної рівності (або консервування інших соціальних проблем), може зумовити недостатній рівень освіти. Розвинена економіка створює більший запит на освіту, і розвинена освіта, у свою чергу, відкриває нові можливості для економічного зростання. Освітні зміни важливі для політичної, культурної та соціальної, інших сфер суспільства, тому, найбільш дієві перетворення будуть за умови забезпечення їх вбудованості у комплексні суспільні реформи. Звідси, розвиток освіти буде найбільш ефективним за умови такого ж поступального руху у інших сферах суспільного співжиття.

Освіта є внутрішньо структурованим соціальним інститутом, що зорієнтовує різні види навчальної та виховної діяльності на соціальні потреби людства [1, р. 508], надає сталості і визначеності суспільним відносинам щодо нагромадження і передачі соціального досвіду, знань та інтелектуального потенціалу культури. Ефективність освітньої системи будь-якої країни слід розглядати на трьох рівнях: 1) на рівні особи, яка навчається (впровадження індивідуалізованого підходу до вмотивованого навчання); 2) на рівні організації (закладу, установи), що навчається (організаційний розвиток через безперервне навчання співробітників та управління знаннями організації); 3) на рівні суспільства, що навчається (навколо освітнє довкілля у суспільстві знань, сприятливе до безперервного навчання організацій та індивідів).

У системі домінуючих життєвих сенсів “суспільства знань” особливе місце займають ідеї інновацій, змін і прогресу, що стають самоцінністю, тому, як стверджують вітчизняні вчені, сучасне суспільство потребує інноваційної освіти [2, с. 66]. На думку В. Кременя, суспільство знань є об’єктивною реальністю соціальних інновацій, що визначають систему інших змін. Не можна оцінити справжній ефект освітніх інсти-

тутів, природу властивих їм проблем і перспектив розвитку поза соціальним, загальнокультурним сенсом освіти [2, с. 67].

Від завдання забезпечення розвитку освіти залежить обрис майбутнього сучасної цивілізації. Інтелектуальна праця стає більш гнучкою з точки зору її організації. Звідси, технологічним інноваціям повинен передувати і відповідати свій рівень соціальних (в тому числі, освітніх) інновацій. На їх основі формується відповідний інноваційний інституційний простір, в якому виникає можливість для розвитку нової освіти і нової людини [2, с. 68]. На думку вітчизняних вчених, проблема інноваційної освіти має вирішуватись в напрямі удосконалення її змісту у відповідності із основними парадигмами розвитку, але із збереженням вітчизняних освітніх традицій. Тому важливо підтримувати вітчизняні наукові центри, які здійснюють новітні наукові дослідження та відкриття [2, с. 70].

Інструменталізація є ще однією особливістю “суспільства знань”. Використовувати освіту як засіб для досягнення суспільних цілей може лише активна і відповідальна людина, формування якої неможливе у освітніх закладах, організованих за прикладом підприємств. Іноді системи освіти в силу своєї консервативності можуть відставати від темпів суспільного розвитку. Проте таке відставання В. Кремень радить оцінювати не лише негативно – воно є функціонально зумовленим, оскільки зменшує ризики освітніх реформ, які містять у собі відкриті і приховану інструменталізацію людини [2, с. 71].

Системні наукові дослідження освітніх змін беруть початок із 1968 р., коли радою ОЕСР було утворено Центр освітніх досліджень та інновацій. Освітні дослідження Центру останніх років сфокусувалися на якості навчальних результатів, розширенні приватної і суспільної віддачі від інвестицій в освіту, а також чинниках контексту, що формують ці результати [3]. Індикатори, за якими ОЕСР вивчає стан національних освітніх систем, наразі об'єднані у 4 групи: а) результати освітніх закладів і значення навченості; б) людські та фінансові ресурси, що інвестуються в освіту; в) доступ до освіти, участь та успішність; г) навчальне середовище і організація освітніх закладів.

Джерела

1. Alexander M., Wang J., DeSander M. The International legal basic of educational leaders without borders / Educational Leaders Without Borders. Rising Global Challenges to educate All //Ed. by Rosemary Papa, Fenwick W. English. – New York: Springer, 2016.
2. Інноваційність в науці і освіті: наукове видання до ювілею професора, доктора хабілітованого Ф. Шльосена / [В. Кремень (голова редкол.)]. – К.: Богданова А., 2013.
3. Соціальна і гуманітарна політика : підручник / [авт. кол.: В. Трощинський, В. Скурагівський, М. Кравченко та ін.]; за заг. ред. Ю. Ковбасюка, В. Трощинського. – К.: НАДУ, 2016.

АКТУАЛЬНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ СОВРЕМЕННЫХ PR ТЕХНОЛОГИЙ И ИХ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Хотелось бы начать с определения PR, как такового, каждый из нас сейчас имеет представление об этом понятии, так как сталкиваемся с ним и в повседневной жизни. Как показывают последние исследования в этой сфере, общественность очень не однозначно относится к нему: одни принимают позицию скептика-критикана, который абсолютно уверен, что это темные технологии с помощью которых можно воздействовать на человека как потребителя; другие – уверенны, что он есть неотъемлемой частью жизни современного человека (и не важно, потребитель ты или производитель).

Обобщенное определение есть таковым: “Паблик релейшенз – это управленческая деятельность, направленная на установление взаимовыгодных, гармоничных отношений между организацией и общественностью, от которой зависит успех функционирования этой организаци”. Безусловно мы ощущаем на себе воздействие PR технологий каждый день (как человек социальный), мы принимаем и впитываем в себя информацию, которую подает нам окружающий мир. Будь-то реклама по телевизору или огромный биг-борд на дороге, толи прослушивание домашнего радио. Именно благодаря таким и не только методам производитель хочет представить нам свой продукт.

Современные технологии пиара разрабатывались в Европе и Америке: во Франции и США. В 1900 году Гарвардский университет уже имел собственное бюро паблисити. Офис паблисити также в 1904 году был создан в университете штата Пенсильвания. В 1912 году было создано первое крупное бюро PR при Американском телефонно-телеграфном объединении. Более ста лет назад ученые Гарвардского университета уже видели необходимость применения технологий пиара на рынке предложений высшего образования США.

Знания – это такой же товар, только он имеет свой рынок потребления, есть свой спрос и свои предложения. Следовательно из этого, существует такое понятие как “Конкуренция”. Конкуренция – соперничество товаров и предприятий, направленное на овладение вниманием потенциальных потребителей. Естественно, что деятельность пиара позволяет компании завоевать позицию на рынке и усилить свое положение среди конкурентов.

В Украине насчитывается около 657 высших учебных заведений. Каждое из них занимает совою позицию в общем рейтинге, абитуриенты при поступлении и выборе ВУЗа ориентируются на престижность специальности и предложениях на рынке труда. Но не менее важную роль играет и престижность самого заведения. К примеру, Национальный университет им. Т. Шевченка – многие абитуриенты хотели бы получить высшее образование именно в нем. А все почему? Потому что за многие годы его существования с 1834 года этот ВУЗ заработал себя непоколебимую репутацию именно благодаря уровню профессионализма своих выпускников, но не

менее важную роль играют пиар технологии: активно работает реклама, анонсируется огромное количество мероприятий, известные студенты прославляют имя своей Альма-матер и тому подобное.

За последние годы в Украине также стали набирать популярность и более новые учебные заведения с новыми технологиями обучения и т. д. И тут уже появляется вопрос: а что выберет абитуриент – временем проверенный ВУЗ или же совершенно новый, с новыми технологиями обучения и т. д.? Задача пиара преподнести товар (в нашем случае знания и ВУЗ) с той стороны, которая в первую очередь интересна потребителю, показать самые положительные стороны и скрыть недостатки. Важной особенностью пиара есть то, что он направлен не столько на моментальную выгоду, сколько на длительный результат. Именно поэтому в наше время ни одна организация не добьется желаемого успеха без использования СО.

Исследователь PR Невзлин Л. Б. в своей работе “Паблик рилейшнз. Кому это нужно?” писал: “PR – это искусство формирования благоприятного отношения общественности к фирме путем создания представления о том, что фирма выпускает и продает товар только в интересах покупателя, а не ради получения прибыли”.

А вот исследователь Сэм Блэк, в своей книге “Что такое PR?” акцентировал внимание на том, что PR – это наука о гармонии с внешним миром, и главным принципом ее существования есть полная информированность.

И именно специалистам-практикам уже решать какой методикой пользоваться: следовать принципу абсолютной правдивости или же путем создания неких представлений у потребителя.

PR это очень сложная, противоречивая, но в тоже время интересная наука. Применения разных PR-технологий, в первую очередь заключается в том, чтобы максимально повлиять на общество, применяя разные пиар методы, для формирования высокой репутации и популярности ВУЗа и его главной задачей есть “достучатся” до сознания людей.

PR-технологии играют действительно важную роль в жизни современного человека. Мы имеем с ними дело каждый день.

Так же и при выборе высшего учебного заведения ориентируемся на имеющиеся представления о нем в обществе. А кто создает это общественное мнение даже касательно ВУЗов и всего остального – команда людей, которые обучены конкретным методам и технологиям и с помощью них привлекают аудиторию.

Пиар и направлен на то, чтобы вселить в сознание людей определенную позицию и отношение касательно какого-либо продукта. А в условиях современности, налаживать общественные связи просто необходимо и направлять свою работу на привлечение аудитории. Конкуренция присутствует во всем, в каждой из сфер нашей жизни.

Главная функция высшего учебного заведения выпускать из своих стен профессионалов, специалистов в своем деле. А именно для этого нужно привлекать как аудиторию и слушателей способных, умных и ориентированных на достижение высоких целей абитуриентов. В наше время ученые и исследователи PR немного усовершенствовали его определение относительно новых тенденций нашей жизни: “PR – есть одной из функций менеджмента и коммуникативных технологий, что интенсивно развивается. Специалисты PR – это специалисты нового поколения, которые квалифицировано оценивают отношения с общественностью, сопутствуют диалогу, анализируют коммуникативные потоки любой властной структуры для налаживания позитивные отношения между структурой и общественностью” [1, с. 196].

Директора школ, ректора, деканы институтов – все они заинтересованы в привлечении общественности (студентов) и выступают в условиях данной связи как заинтересованная структура.

Многим из них еще на школьной скамье приходят приглашительные письма из ВУЗов, потому что каждое учебное заведение хочет видеть в своих стенах лучших и работать только с лучшими.

В этом случаи и необходим пиар, чтобы каждый абитуриент имел на слуху информацию о ВУЗе, чтобы был заинтересован поступить именно в него.

Джерела

1. Шаповалова А. М. PR та інформаційне суспільство як запорука інтеграційних і глобалізаційних процесів / Шаповалова А. М. // Інформаційні технології управління екологічною безпекою, природокористуванням, заходами в надзвичайних ситуаціях: Колективна монографія за матеріалами XVII Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 25–26 вересня 2018 р.) / За аг.ред. С. О. Довгого. – К.: ТОВ “Видавництво “Юстон”, 2018. – С. 195–197.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ “ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД”

Аналіз літературних джерел свідчить, що теорія управління як наука виникла наприкінці XIX ст. і відтоді зазнала істотних змін. У давньоєгипетській пам'ятці писемності “Повчання Птаххотепа”, одна з його настанов не втратила актуальності й нині: “Якщо ти начальник, будь спокійним, коли слухаєш ти слова прохача; не відштовхуй його, перш ніж він полегшить душу від того, що хотів сказати тобі. Людина, уражена нещастям, хоче вилити свою душу навіть більше, ніж досягти сприятливого вирішення свого питання”.

Актуальним проблемам теорії і практики управління значна увага приділялась в Давній Греції. Сократ (469–399 рр. до н. е.), наголошуючи на важливості поділу праці та спеціалізації, завдання управління вбачав у тому, щоб кожна людина була на належному місці. Він та інші давньогрецькі філософи стверджували, що причиною бідності суспільства, як правило, є відсутність умілого керівництва.

Теорію “ідеальної держави” виклав у роботах “Політичні діалоги”, “Республіка” і “Закони” Платон (427–347 рр. до н. е.). Управління він розглядав як науку і важливий елемент системи життєзабезпечення суспільства. Аристотель (384–322 рр. до н. е.) визначав дві системи господарювання того часу, заклав основи вчення про домашнє господарство. У “Нікомаховій етиці” він обґрунтував моральні принципи управління господарством, акцентуючи на “справедливому обміні” виробленими благами.

Значну увагу проблемам управління організації приділяв Нікколо Макіавеллі (1469–1527). У роботі “Правитель” він сформулював власні рекомендації щодо організації управління державою, норми поведінки керівників. Він вважав, що для зміцнення держави виправдані будь-які засоби. Тому термін “макіавеллізм” використовують і сьогодні для характеристики політики, яка нехтує нормами моралі.

Фундаторами розгляду управління як науки стали американський інженер Фредеріко-Вінслоу Тейлор (1856–1915 рр.) та французький інженер Анрі Файоль (1841–1925). Основоположниками першої школи “наукового управління” на початку XX століття вважали, що “керувати – значить вести підприємство до його мети, максимально використовуючи наявні ресурси”.

Наукову спадщину Тейлора у першій третині XX століття досить ефективно розвинув американський інженер Гаррінгтон Емерсон, в системі управління виробництвом він виділив 12 елементів-принципів підвищення продуктивності праці: точне визначення мети; здоровий глузд; компетентна консультація; дисципліноване справедливе відношення до персоналу; надійний, повний точний і постійний контроль; нормування оперативних, стандартних інструкцій; винагорода за продуктивність та інші. Використання наукових розробок Ф.Тейлора та Г.Емерсона сприяло подальшому росту продуктивності суспільної праці в США порівняно з іншими країнами.

Американський соціальний філософ, політолог, психолог Мері Фоллет (1866–1933) на відміну від Тейлора, для якого основним об'єктом аналізу виступав ізольова-

ний індивід, починала аналіз з “індивіда групового” як організації або цілісної спільноти. Особливу увагу вона приділяла проблемі розмежування “влади” та “авторитету”.

Початок формування практичного системного управління в Україні науковці відносять до часів Київської Русі. Це міжнародні угоди, зокрема, з Візантією; княжі грамоти; правові кодекси (“Руська правда”), літературні твори (“Повчання” Володимира Мономаха) тощо. Але власне українська надбання щодо практики менеджменту організації належать до кінця XVIII – початку XIX ст. Вони пов’язані з працями українських науковців Михайла Балудяньського (1769–1847), який став першим ректором Санкт-Петербурзького університету, Василя Каразіна (1773–1842) – засновника Харківського університету, випускників Києво-Могилянської академії – Андрія Самборського (1732–1815), Михайла Ліванова (1751–1800), які присвятили свої праці організації сільського господарства. Істотна роль у цьому процесі належить Михайлу Тугану-Барановському (1865–1919). Обґрунтувавши теорію змішаної економіки, він зробив значний внесок у вирішення проблеми державного регулювання соціально-економічними процесами.

Процес управління постійно знаходиться у режимі дослідження ефективної системи управління її функціонування, яка б відповідала умовам соціально-економічного суспільного розвитку. Сьогодні ринкові умови господарювання створюють для більшості ринкових суб’єктів середовище високої конкуренції, яке вимагає від них здатності формувати конкурентні переваги як у сфері виробництва товарів їх просування на ринок, так і в сфері освітянських послуг. Ці переваги досягаються завдяки впровадженню новацій – суттєво нових методів і засобів здійснення виробничої та комерційної діяльності. Тому, інноваційна управлінська діяльність є невід’ємною частиною виробничої чи соціальної організації, зорієнтованої на оновлення та вдосконалення її виробничих сил і організаційно-економічних відносин.

Аналіз літературних джерел свідчить, що сучасний етап розвитку управлінської діяльності у всіх сферах суспільного розвитку характеризується значними дослідженнями проблем її ефективності. Теоретичні обґрунтування процесу управління висвітлюються в аналітичних дослідженнях науковців: М. Афанасьєва, Е. Афоніна, Г. Ашина, І. Бідзюри, М. Головатого, С. Наумкіної, І. Куколева, О. Куценко, О. Лазоренка, Л. Мандзій, О. Оболонського, М. Пірен, Є. Романенко, С. Серьогіна, В. Токовенко, І. Чаплай та ін.

Аналізуючи вищесказане сьогодні можна зробити висновок, що управлінська наука дає загальні орієнтири, шукає конкретні інструкції на кожен конкретний акт управління. Майбутньому фахівцю необхідні не тільки управлінські знання, але й інтуїтивне розуміння людей, якими він управляє. Найкращих результатів можна досягти, поєднуючи обидва психологічні процеси. Підприємливий управлінець активно шукає можливості і свідомо ризикує, добиваючись змін і вдосконалення.

Джерела

1. Гриньова М. В. Управління навчально-виховним процесом: навч. посіб. Гриньова, Л. В. Малаканова, Г. Ю. Сорокіна; Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава: Мирон І. А., 2014. – 306 с.
2. Державно-громадянська комунікація: шлях від кризи до взаємодії: монографія / [В. М. Козаков, О. В. Рашковська, В. А. Ребало, Є. О. Романенко, І. В. Чаплай]. – Київ: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2017. – 288 с.
3. Найдьонов І. М. Проблеми модернізації ефективності освіти. У збір. Освіта у XXI столітті: шляхи розвитку. Вип. 3 // МАУП. – К.: ДП “Вид. Дім “Персонал”, 2012. – С. 54–58.

ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩІ ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПІЛОТА ЯК ГОЛОВНИЙ ФАКТОР БЕЗПЕКИ ПОЛЬОТІВ

Професія пілота нині вважається на ринку праці дуже дефіцитною та конкурентоспроможною по відношенню до багатьох інших професій. Як в Україні так і за кордоном пілоти дуже потрібні і в державних, і комерційних корпораціях. Однак до студентів авіаційних вищих освітніх закладів як майбутніх пілотів ставляться високі особливі вимоги до їх професійно значущих якостей, стану здоров'я. Відтак, кандидати на дану спеціалізацію обов'язково проходять первинну медичну комісію та професійний відбір.

Дослідженням проблем професійної підготовки майбутніх пілотів займалися такі науковці як: І. Галімска, Д. Гандер, Г. Лещенко та ін. Однак, практично відсутні дослідження стосовно визначення складових професійно значущих якостей майбутніх пілотів в процесі їх підготовки.

Мета статті – визначити особливості складу професійно значущих якостей особистості пілота та їх ролі у забезпеченні надійності здійснення польотів.

Проблема формування високого рівня професійно значущих якостей та відповідних компетентностей майбутніх пілотів є частиною комплексної проблеми безпеки польотів, що пов'язаний в першу чергу з людьми. На жаль, останнім часом, з вини пілотів зростає кількість авіакатастроф, головною причиною яких є недостатній рівень їх вмінь, навичок, професійного мислення, здібностей екстреного реагування на ситуацію. Відтак, гостро постає проблема про професійну надійність льотного складу в екстремальній ситуації, яка залежить від рівня сформованості та розвитку їх професійно значущих якостей.

У зв'язку зі стрімким розвитком світової авіації суттєво змінився характер праці всіх фахівців, що експлуатують авіаційну техніку. Безпека польотів залежить від ефективної взаємодії в системі "екіпаж-літак-середовище". Під час польоту всі складові цієї системи повинні діяти узгоджено. Тому вимоги до сучасної праці пілота полягають у тому, що вона стає більш інтелектуальною, передбачаючи сприйняття великого масиву інформації, яку не тільки потрібно усвідомити, переосмислити, а й зробити єдино правильну оцінку ситуації. У зв'язку з цим велику увагу при підготовці пілота необхідно приділяти здібностям, які представляють собою сукупність фізичних, психологічних, психофізіологічних, психосоціальних особливостей та визначають успішне оволодіння професією пілота, а саме: антропометрію (ріст, вага, гострота зору, слуху тощо); стан здоров'я, працездатності; адаптація (механізм, що забезпечує ефективність дій в різних ситуаціях); ідентифікація і сприйняття (здатність аналізаторів людини сприймати подразники тоді коли наш мозок не в змозі опрацювати інформацію); відволікання уваги, шум, втома, перевантаження та інші види стресу можуть знижувати сприйняття подразника; мотивація, установки (стимули до удосконалення вмінь діяти в екстремальній ситуації, індивідуальні якості і установки впливають на поведінку).

До психофізіологічних якостей, що характеризують професійну надійність пілота відноситься: уміння на фоні основної виконувати додаткову роботу; здатність логіч-

но аналізувати інформацію; здатність швидко змінювати структуру дій в складних (екстремальних) умовах; здатність долати перешкоди, що виникають в особливих випадках польоту. Формування особистісних психофізіологічних якостей визначає ключову проблему підготовки пілота. Її можна оцінювати за певними характеристиками: витривалість до екстремального напруження, стресостійкість, уміння швидко “переключатися”.

Д. Гандер виокремлюють п’ять елементів у системі професійно значущих якостей пілотів [2]:

1. Особистісні: професійна спрямованість, моральність, моральнобойові якості, характер та інші якості, що становлять основу професійної придатності;
2. Інтелектуальні – сприяють процесу засвоєння та переробки великого обсягу інформації, вимагають від майбутнього пілота наявності високого рівня розвитку всіх пізнавальних психічних процесів (сприйняття, уявлень, мислення, пам’яті та уваги));
3. Психофізіологічні – забезпечують зв’язок психіки з фізіологією і характеризуються умінням управляти своїм функціональним станом у разі емоційного стресу, втоми тощо;
4. Фізіологічні – виявляються в надійності функціонування органів і систем людини в умовах впливу специфічних факторів;
5. Фізичні – характеризують міцність організму авіаційного фахівця, його стійкість до несприятливих факторів авіаційної діяльності [2, с. 237].

Грунтуючись на методологічних концепціях, пропонуємо професійно значущі якості пілотів розглянути у двох блоках – особистісний та психофізіологічний, кожен з яких відображає якісні і кількісні параметри якостей, спрямований на професіоналізм цих фахівців. Особистісний блок – об’єднує професійну спрямованість, що включає систему поглядів і професійний аспект, містить соціально-психологічний профіль; індивідуально-психологічний профіль; моральний і моральноправовий портрет; евристичні компоненти льотної діяльності; професійні знання, навички, уміння; інженерну ерудицію; виживання. Психофізіологічний – включає фізичні якості й динамічне здоров’я; психофізіологічну формулу; професійну працездатність; медичні та біологічні показники [1, с. 113]. Кожному блоку відповідає певний комплекс якостей, що включає загальні риси (дисциплінованість, принциповість, самостійність, мужність, рішучість, активність тощо), ставлення до колективу (відвертість, товариськість, вимогливість до себе, до інших тощо), ставлення до праці (ініціативність, наполегливість, сумлінність, акуратність, практичність розуму), ставлення до себе (скромність, гідність, самокритичність, уміння обґрунтовувати і захищати свою думку). Індивідуально-психологічні особливості об’єднують індивідуальні здібності (емоційна стійкість, рішучість, сміливість, наполегливість, воля), увагу (обсяг, стійкість, концентрація, переключення тощо), пам’ять (оперативна, довготривала, сенсорна), мислення (образне, евристичне, репродуктивне, критичність, самостійність, швидкість, здатність до просторових уявлень, здатність діяти в умовах ліміту або дефіциту часу тощо) [1, с. 116].

Особлива місія у формуванні професійно значущих якостей пілота полягає у зміні навчального процесу, його суттєвій модернізації, на підвищених вимогах до викладацького, інструкторського складу ЗВО. Для підвищення ефективності системи підготовки майбутніх пілотів у ЗВО пропонуємо наступні напрямки її вдосконалення: створення ефективної системи перепідготовки льотно-інструкторського складу; забезпечення постійного удосконалення професійних, психологічних і моральних якостей в системі професійної підготовки, єдність теоретичної і практичної підго-

товки; оптимізація освітніх програм; обміну досвідом підготовки та перепідготовки фахівців з іншими ЗВО.

Вирішення проблеми якісної підготовки пілотів сьогодні можливе тільки з позицій інтеграції льотного навчання з суміжними науками, які вивчають людину. Це є важливою умовою подальшого дослідження проблеми формування професійної професійно значущих якостей майбутніх пілотів у ЗВО.

Джерела

1. Галімска І. І. Структура готовності майбутнього авіафахівця до здійснення професійної діяльності / І. І. Галімска / Педагогіка в системі гуманітарного знання. Матеріали Міжнародної науково-практичної 185 конференції, 13–14 вересня 2015 року, м. Одеса. – Херсон: Видавничий дім “Тельветика”, 2015. – С. 112–116.
2. Гандер Д. В. Психолого-педагогические основы профессиональной подготовки летного состава / Д. В. Гандер, А. А. Ворона, В. А. Пономаренко. – М.: МАКЧАК, 2010. – 339 с.
3. Лещенко Г. А. Професійно важливі якості фахівців з аварійного обслуговування на авіаційному транспорті / Г. А. Лещенко // Наукові записки. – Серія: Педагогічні науки / ред. кол.: В. В. Радул, В. А. Кушнір та ін. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – Вип. 134. – С. 136–140.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ, МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Нові віяння ХХІ століття, які сколихнули політичне, соціально-економічне, культурне життя, торкнулись і освіти. Сучасна школа України переживає ґрунтовне реформування, які диктуються новими вимогами і потребами суспільства. В Законі України “Про освіту” визначено вектор розвитку Нової української школи, який спрямований на “...всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору” [2]. Освіта визнана домінантою не тільки інтелектуального, культурного, духовного розвитку нашої країни, але також соціального та економічного життя як суспільства, так і держави. Таким чином, в рамках міжнародної інтеграції і глобалізації даний підхід дозволить Україні вийти за рамки національного вирішення освітніх проблем в площину співпраці з європейською та світовою спільнотою. Накопичений передовий досвід не тільки вітчизняної, але й зарубіжної науки переконує, що одним із ефективних шляхів підвищення якості освіти є запровадження інноваційних педагогічних технологій.

Метою нашої статті є теоретичне обґрунтування і практичне доведення доцільності використання інноваційних технологій у початковій школі.

У своєму дослідженні ми опирались на узагальнення інноваційного досвіду, систематизацію та класифікацію інноваційних технологій, запропонованих в роботах В. Беспалька, І. Дичківської, В. Паламарчук, О. Пехоти, Г. Селевка.

В педагогіці слово “інновація” тлумачиться як нововведення, що оптимізує хід протікання навчально-виховного процесу і покращує його результати. Нововведення включає в себе оригінальні педагогічні способи дій, новаторські прийоми та засоби. Отже, поняття “інновація” означає нововведення, новизну, зміни, інновація як засіб і процес передбачає введення чогось нового [1, с. 14]. Цілеспрямований набір прийомів, засобів, регламентована організація навчальної діяльності, яка передбачає алгоритмізовану, вмотивовану систему дій, що охоплює весь процес навчання від визначення мети до одержання результатів, становить суть інноваційної технології.

Таким чином, дифініцію “інноваційного навчання” можна розглядати як особливу форму навчальної та освітньої діяльності, яка відбувається в умовах постійного розвитку та змін, і спрямована на досягнення високих результатів через включення в цей процес творчих здібностей суб’єктів діяльності, різноманітних форм мислення, високих соціально-адаптаційних можливостей.

На нашу думку, рушійною силою інноваційної діяльності є творча особистість педагога, оскільки пошук, вибір, запровадження й поширення нових ідей носить суб’єктивний характер. А принцип інноваційності забезпечує умови для особистісної ініціативи, свободи вибору та індивідуального розвитку, реалізації не тільки власних цілей, але й досягнення загальної суспільної мети. Здатність педагога до нетрадиційного, оригінального вирішення проблем, креативного та творчого способу розв’язання важливих задач, які стоять перед освітою, – визначає готовність вчителя до інноваційної діяльності.

Перед педагогом відкривається широкий спектр можливостей: педагогічний експеримент, вибір ефективних методик, створення авторських програм, нових технологій та методів навчання. Водночас така свобода дій покладає на нього і велику відповідальність у виборі та запровадженні в навчальний процес ефективних технологій, які гарантовано дадуть результат.

Грунтовний аналіз різних підходів до питань класифікації технологій дозволяє стверджувати, що кожна з них має свої переваги і недоліки, які необхідно врахувати при організації навчального процесу [1, 3, 4, 5, 6]. Тому перед учителем постає питання вибору в кожному конкретному випадку найбільш вдалого варіанту з урахуванням особливостей кожного етапу уроку, кожного елемента змісту. Нами виділено критерії вибору технологій навчального процесу в початковій школі. Серед них: особливості змісту навчального матеріалу, його складність, новизна, обсяг; етапи процесу навчання; рівень підготовленості учнів. Слід звернути увагу, що впровадження інноваційних технологій навчання відбувається на засадах особистісно орієнтованого, діяльнісного та здоров'язбережувального підходів.

Сьогодні в початковій школі впроваджується багато інноваційних технологій, серед яких виділяють наступні групи: традиційна, особистісно-орієнтованого навчання, розвивального навчання, предметні педагогічні технології, управлінські технології, альтернативні педагогічні технології та педагогічні технології авторських шкіл [1, 4, 6]. Багато вчених поділяють думку, що всі сучасні технології є особистісно орієнтовані, оскільки спрямовані на індивідуальний розвиток особистості учня. В процесі експериментального дослідження нами використовувались технології і методики розвивального навчання. Оскільки метою розвивального навчання є створення умов для активного розвитку пізнавальних можливостей, для формування творчого мислення учня, то дитина, як центральна ланка такого навчання, стає суб'єктом особливої діяльності, яка стимулює розвиток основних психічних якостей та призводить до випередження розвитку особистості загалом. Учитель скеровує і направляє діяльність школярів, підтримує і стимулює їх прагнення до самостійного навчання. Взаємодія на уроці відбувається через спільну діяльність: робота в групах (малих та великих) чи з використанням парного навчання змінного складу (метод Рівіна). Основною формою навчання є дискусія, яку вчитель організує не тільки в окремій групі, але й між осередками дітей на рівні цілого класу. Досвід і здобуті дітьми знання сприяють їх розвитку. Тому триумфірат "навчання-виховання-розвиток" в концепції розвивального навчання утворюють єдиний дидактичний процес.

Нами також з'ясовано, що використання в шкільній практиці даної технології, а також методик групових дидактичних ігор, спільне розв'язання проблемних завдань, відтворення життєвих ситуацій створює атмосферу дружньої підтримки, взаємодопомоги, вчить дітей співпрацювати, збагачує їх не тільки знаннями, а допомагає вирішувати складні виховні задачі, адже командна робота привчає дітей дослухатися до думок своїх товаришів, робить їх емоційно ближчими, здружує клас і формує колектив. Практика урочної діяльності підтверджує наші прогнозування про те, що уроки, на яких творчо-креативні вчителі використовують інноваційні технології розвивального та ігрового навчання, допомагають зацікавити учнів, пробуджують їх пізнавальні інтереси, навчають самостійно мислити та генерувати ідеї.

Серед педагогічних технологій ефективними для впровадження у початковій школі, ми вважаємо, є інтерактивна та проектна. У навчально-виховній діяльності застосування інтерактивних технологій відбувається через моделювання реальних життєвих ситуацій, застосування рольових ігор, розв'язання проблемних завдань, виконання інтерактивних вправ. Інтерактивні технології будуються на активній

взаємодії всіх суб'єктів діяльності і сприяють напрацюванню у дітей не тільки практичних умінь і навичок, але й допомагають сформувати життєві цінності, створюють у класі атмосферу продуктивного співробітництва і творчої взаємодії.

Навчання сучасних дітей важко уявити без інформаційних засобів. З метою кращого аудіовізуального сприйняття змісту програмового матеріалу та якісного використання дидактичних матеріалів ми включали в роботу інформаційні технології. Застосування на уроці комп'ютера, ноутбука, мультимедійної дошки, проектора максимально привертають увагу дітей до виучуваного матеріалу та активізують їх пізнавально-навчальну діяльність, що не тільки сприяє підвищенню якості знань, а й створює емоційно комфортне середовище для дитини, формує її позитивне ставлення до школи. А відтак викликає бажання вчитись.

Проведені психолого-педагогічні дослідження підтверджують наше бачення того, що на основі застосування інноваційних технологій на уроках у початковій школі забезпечується нова якість освіти. Комбінуючи їх, можна планувати уроки відповідно до рівня зрілості учнів, цілей уроку і обсягу навчального матеріалу. Можливість варіативного застосування інноваційних технологій має важливе значення і для самого педагога – він може вільно почувати себе, працюючи за даною технологією, адаптуючи її у відповідності зі своїми вподобаннями, цілями і завданнями.

Комплексне спостереження за станом розвитку навчальної діяльності молодших школярів дало можливість відзначити позитивну динаміку змін та підтвердити позитивний вплив на запровадження ефективних технологій у навчальний процес початкової школи. Застосування інноваційних технологій, як одного із видів інноваційної педагогічної діяльності, дає змогу сучасній школі не тільки робити навчально-пізнавальний процес привабливішим, не тільки здобувати глибші знання, а, головне, виконувати високу освітню місію: навчити дітей вчитися із задоволенням.

Джерела

1. Дубасенюк О. А. Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки // Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: Монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – С. 14–47.
2. Закон України про освіту
3. Комар О. А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій. Теоретико-методичні аспекти: монографія / О. А. Комар. – Умань: РВЦ “Софія”, 2008. – 331 с.
4. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навчальний посібник / О. М. Пехота, В. Д. Будак та ін.; за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. – К.: АСК, 2003. – 240 с.
5. Пометун О. І. Підготовка вчителів початкових класів: інтерактивні технології у ВНЗ / О. І. Пометун, О. А. Комар. – Умань: РВЦ “Софія”, 2007. – 65 с.
6. Химинець В. В. Інновації в початковій школі / В. В. Химинець, М. Ю. Химинець. – Ужгород: Інформаційновидавничий центр ЗІППО, 2008. – 344 с.

СПЕЦИФІКА РОБОТИ З ІНДЕКСОМ ІНКЛЮЗІЇ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Терміном “особливі діти” прийнято називати дітей чий розвиток відрізняється від норми. Жодна родина не застрахована від появи особливої дитини. Зараз засоби мас-медіа все частіше привертають увагу суспільства до життя людей з особливими можливостями. Раніше сім’ї з дітьми, що страждають різного роду порушеннями, залишалися зі своїми проблемами наодинці, жили замкнутим життям, спілкуючись в основному з лікарями. Зараз інша ситуація. В дитячих закладах з’явилися інклюзивні групи, в яких діти з ООП активно включені в освітній процес, осягають основи незалежного життя, засвоюють нові форми поведінки, спілкування, взаємодії, вчать-ся налагоджувати стосунки, виявляти ініціативу, активність, свідомо робити вибір, соціалізуватися до навколишнього життя.

Навіщо потрібна інклюзивна освіта?

Інклюзивна освіта сприймається по-різному. Одні, вважають її гілкою корекційної освіти, інші вважають, що це закономірний етап розвитку суспільства і системи освіти в цілому.

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення освітнього права кожної дитини на освіту.

Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства. Навчання в інклюзивних навчальних закладах є корисним як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для дітей з типовим рівнем розвитку, членів їх родин та суспільства в цілому, вчить бути чуйними, толерантними та уважними один до одного. Для дітей з обмеженими можливостями це спосіб знаходити нових друзів, не боятися себе та суспільства, переймати більш ефективні форми поведінки, розвивати мову, комунікацію та прагнути більшого (особливо діти з розладами аутичного спектру).

Науково доведено, що дітям з раннім дитячим аутизмом (РДА) в першу чергу необхідна корекційно – педагогічна допомога (оптимальна реалізація потенційних можливостей і підготовка до активної життєдіяльності).

Головним напрямком інклюзії в дитячому закладі є чітка орієнтація на “включення” дітей з особливими потребами в колектив звичайних дітей. У цьому випадку педагогічний пошук полягає в тому, щоб знайти необхідні види комунікації та творчості, які будуть цікаві і доступні кожному з учасників групи. Педагог створює умови в яких дитина може самостійно розвиватись у взаємодії з іншими дітьми. На заняттях ігри та вправи підбираються з урахуванням індивідуальних можливостей дітей. В цій моделі гармонійно поєднані розвивальні та корекційні підходи до навчання, що дає можливість усім бути активними учасниками в житті дошкільного закладу (групи).

Часткова інклюзія дітей з РАС:

1. На первинному огляді із складанням протоколу обстеження стану комунікативних і соціальних навичок, спеціалісти (дефектолог, психолог) встановлюють характер початкових навичок, з метою вибору оптимальних методів та стратегій навчання в інклюзії (встановлення “зони найближчого розвитку”). На початковому

етапі інклюзивного маршруту діти з РАС займаються індивідуально з одним спеціалістом (дефектологом або психологом), у створеному під дитину “комфортному” середовищі.

2. На другому етапі відбувається розширення кола спеціалістів, при цьому проходить освоєння нових розвиваючих середовищ, далі заняття дітей з аутизмом проходять в невеликих підгрупах (2–3 дитини). Тільки тоді, коли дитина пройде весь інклюзивний маршрут, їй буде надана можливість проходити заняття в груповому форматі (разом із звичайними дітьми).

В корекційно – розвивальну роботу групи включаються всі спеціалісти, яким “довіряє” дитина (асистент-вихователя, психолог, дефектолог, інструктор з фізкультури, музичний керівник, старша медична сестра, вихователі, батьки).

Для поступового входження в колектив однолітків спеціалісти дитячого закладу розробляють індивідуальний маршрут супроводу дітей з РАС.

В ході розробки індивідуальних навчальних маршрутів спеціалісти використовують різноманітні стратегії в навчанні:

1. Праймінг – попередня підготовка;
2. “Навчання навичкам взаємодії” (виконання словесної інструкції із залученням дітей групи);
3. Застосування стратегій підказок та заохочень допомагає в більш коротші терміни отримати соціальний навик у дітей з аутизмом;
4. Залучення однолітків із звичайної групи до спільних занять з аутичними дітьми, що надалі складає більш плавний перехід дитини в загально – освітнє середовище;
5. Введення стратегії самоуправління з активним включенням батьків в корекцію поведінки дитини.

Слід пам’ятати, що в корекції аутичних проявів насамперед важливе емоційно – смислове коментування. Воно допомагає дитині емоційно співпереживати й осмислювати те, що відбувається, відзначати і звертати увагу на навколишній світ.

Отже, завдяки інклюзивній освіті діти “розкриваються” психологічно, поліпшується їх когнітивний, моторний, мовний, соціальний та емоційний розвиток, вони функціонально оволодівають новими вміннями та навичками, починають розуміти свою унікальність, стають впевненими у власних здібностях, почувуються значущими і повноцінними особистостями.

Джерела

1. Акімова О. И. Инклюзивное образование как современная модель образования//Инклюзивное образование: методология, практика, технологии. – С. 10–11.
2. Підтримай себе-підтримай дитину: путівник для батьків дітей з особливими потребами. Методичні матеріали “Інклюзивна освіта: крок за кроком”. – К.: ТОВ “Видавничий дім “Плеяди”, 2015. – 34 с.

ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Трансформація сучасного освітнього простору актуалізує інтеграцію як чинник модернізації суспільства, як одного із сегментів пошуку відповідей на виклики сьогодення.

У сучасному світі, який стрімко увійшов у третє тисячоліття, соціально-економічний розвиток України визначається у загальному контексті європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності людства: гуманізм, парламентаризм, права людини, права свободи отримання освіти будь-якого рівня, що є невід’ємними атрибутами громадянського демократичного суспільства.

В Україні, як і в інших розвинутих країнах світу, вищу освіту, зокрема, визнано однією із провідних галузей розвитку суспільства.

Стратегічні напрямки розвитку освіти в Україні визначені Конституцією України, Законами України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Концепцією “Нова Українська школа”, Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року тощо.

Метою державної політики в галузі освіти і метою освіти в сучасних умовах є – створення умов для розвитку особистості і творчої, успішної самореалізації кожного громадянина України; оновлення змісту освіти, відповідно до викликів часу; організація цілісного освітнього процесу відповідно до демократичних цінностей; ринкових засад економіки; сучасних науково-технічних досягнень тощо.

Змістова сутність стратегічних напрямків модернізації освіти, значущість цієї галузі у суспільному розвитку країни визначається як об’єктивними тенденціями загальноосвітнього розвитку, так і тісно пов’язаними внутрішньодержавними процесами.

Перша стратегічна мета України в розвитку освіти – утвердження в суспільстві розуміння абсолютної пріоритетності цієї сфери та її забезпечення на державному та регіональному рівнях.

Друга стратегічна мета полягає в модернізації освітянської діяльності задля того, щоб готувати людину, здатну до успішної діяльності в ХХІ сторіччі.

Для досягнення означеного необхідним є вирішення наступних задач:

- постійно коригувати спрямованість сучасного освітнього процесу до набуття інноваційної сутності;
- модернізувати освіту в формат формування самодостатньої особистості з урахуванням її природних здібностей та психологічних особливостей;
- міняти матеріально-технічну базу закладів освіти відповідно до сучасних вимог;
- здійснювати мовний прорив в освіті (досконале володіння державною мовою, іноземними мовами), тощо.

Реалізація означених завдань сприяє формуванню якісно нового (інноваційного) освітнього середовища.

Варто акцентувати увагу на модернізації вищої освіти, оскільки сучасний трансформаційний процес базується на певних засадах:

- національна ідея вищої освіти, зміст якої полягає у збереженні та примноженні національних освітніх традицій;
- вища освіта має підпорядковуватися законам ринкової економіки;
- вища освіта України повинна постійно знаходитись (бути) у контексті світових освітніх систем.

Нормативні документи щодо розробки стандартів освіти, вищої освіти передбачають наступне:

- демократизація освіти; гуманізація; людиноцентризм; партнерська взаємодія;
- співвідношення цілей освіти і професійної підготовки;
- дотримання в освітньому процесі і процесі професійної підготовки принципів соціальної справедливості, відповідальності, загальнолюдських цінностей тощо.

Варто наголосити, що основними пріоритетами входження України до міжнародного середовища є наступні:

- якісна професійна підготовка висококваліфікованого фахівця, як наскрізна, послідовна, цілісна система “учень-студент-фахівець (бакалавр, магістр)”;
- реалізація стандартів освіти сучасності в їх змістовому й організаційному вираженні, що ґрунтується на позиціях самостійності і творчої активності суб'єктів освітнього процесу; гуманізмі; фаховій глибині й досконалості тощо.

Незаперечно значущим у сучасному освітньому процесі є компетентнісний підхід, формування і розвиток у майбутніх фахівців загальних, фахових та специфічних компетентностей, відповідних компетенцій та програмних результатів.

Немає сумніву в тому, що оптимізація сучасного освітнього простору у форматі інтеграційності та цілісності буде мати шанс на успіх, реалізацію індивідуальної траєкторії розвитку кожного учня, студента.

Таким чином, звернення до трансформаційних та інтеграційних процесів у сучасному освітньому просторі дає підстави стверджувати, що освіта сьогодення має бути студентоцентрованою, практикозорієнтованою, спроможною створювати умови для якісної, успішної особистісної і професійної самореалізації кожного громадянина впродовж життя.

Джерела

1. Бех І. Д. Життя особистості у духовному діапазоні / І. Д. Бех / Рідна школа. – К.: 2009. – №11. – С. 7–17.
2. Огнев'юк В. О. Філософія та її місце в обробці наукових досліджень феномену освіти / В. О. Огнев'юк / Освітологія. Польсько-український журнал. – 2012. – Ч. I. – С. 69–75.
3. Сисоєва С. О. Сфера освіти як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва / Освітологія. Польсько-український журнал. – 2012. – Ч. I. – С. 22-25;
4. Філософсько-методологічні засади підвищення якості вищої освіти України: Європейський вимір / авт. кол.: В. Андрющенко та інші. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 220 с.
5. Компетентнісно зорієнтованна освіта: якісні виміри / монограф. / редкол.: Огнев'юк В. О., Хоружа Л. Л., Сисоєва С. О., Чернуха Н. М., Терентьєва Н. О. – К.: ун-т ім. Б. Гринченка, 2015. – 368 с.

PR (ПАБЛІК РІЛЕЙШНЗ) ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ, ДИТЯЧИХ І МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Сучасна Україна стоїть вже на порозі європейської інтеграції. Те, що PR (Public Relations) існує і став ваговою складовою українських реалій зрозуміло всім. Натомість, PR ми чуємо щоденно з екранів телебачення, також зустрічаємо в різних засобах масової інформації. PR як явище міцно увійшло в наші щоденні реалії і ця складова стала невід'ємною для інститутів громадянського суспільства. Процеси глобальних змін, які відбуваються в розвитку українського суспільства і громадської сфери вимагають нових підходів до роботи громадських, дитячих, молодіжних організацій, а також упровадження інноваційних технологій, що мають забезпечити ефективність їх діяльності, конкурентоспроможність на тлі численних об'єднань, які діють в Україні. Тому налагодження ефективних комунікацій, зв'язків із громадськістю є важливим завданням сучасної громадської організації.

PR – самостійна функція менеджменту зі встановлення і підтримання комунікацій між організацією і громадськістю, а комунікація – це обмін інформацією між людьми. Відомий британський спеціаліст “публік релейшнз” Сем Блек писав, що PR – “це мистецтво і наука досягнення гармонії за допомогою взаємопорозуміння, яке засновується на правді та повній інформованості” [1]. Натомість, дослідник Мойсєєв В. А. вважає, що “Комунікація (лат. *communis* – спілкуюсь з кимось) – двосторонній потік інформації з використанням мовних і паралінгвальних (жести, міміка, рухи тіла, організація простору між учасниками) засобів і зворотнього зв'язку, коли одна сторона одержує інформацію й одночасно реагує на неї” [2, с. 215].

В основу новітньої парадигми інноваційних технологій діяльності громадських організацій дедалі більшої популярності набувають PR-технології (зв'язки з громадськістю) та комунікації, оволодіння якими є важливим для фахівців, що взаємодіють з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, насамперед для соціальних педагогів. У повсякденній роботі дитячі та молодіжні громадські організації нерідко стикаються з нерозумінням, байдужістю, а інколи й негативним ставленням до їх діяльності з боку влади та громадян. Основна причина цих явищ – недостатня поінформованість щодо програмних цілей об'єднання, його діяльності та досягнутих результатів.

PR-діяльність громадської організації її конструктивні заходи, спрямовані на створення позитивного суспільного іміджу організації, розширення сфери впливу, залучення нових волонтерів, зацікавлення влади у співпраці, підтримку населення, встановлення та зміцнення партнерських контактів. Зв'язки з громадськістю, або “нові засоби комунікації також виходять на ринок з ідеєю підтримки наявного розподілу влади” [3, с. 19], але вони необхідні громадській організації для того, щоб суспільство та влада усвідомили її мету, сприяли поширенню її ідей, допомагали у повсякденній діяльності. PR-технології також потрібні для встановлення двостороннього зв'язку із громадськістю і владними структурами, спілкування з тими, кому організація прагне допомогти своєю діяльністю, залучення спонсорів до фінансування проектів і програми організації.

Проте слід констатувати, що у великих корпоративних організаціях комплекс таких заходів здійснюють фахівці. Отже, в умовах діяльності громадської дитячої чи молодіжної організації можливо залучати напрями та механізми PR-діяльності, які не потребують фахової PR-підготовки. Щодо PR-діяльності, то вона не передбачає “нав’язування” власних ідей чи поглядів, настирливої пропаганди послуг, застосування хитрощів чи химерних трюків, самореклами (найефективнішим методом впливу є акцентування уваги на проблемі, задля розв’язання якої створена організація), зосередження всіх зусиль тільки на роботі зі ЗМІ, яка є найважливішою складовою діяльністю організації.

Варто відмітити, що відкритість та прозорість сучасного публічного простору примушує шукати креативні підходи щодо ефективних комунікацій. На наш погляд дитячі та молодіжні громадські організації у PR-діяльності повинні застосовувати основні підходи, які мають ґрунтуватися на канали комунікацій та певні параметри успіху:

- інформування через ЗМІ (засоби масової інформації) – укладання та поширення прес-релізів, прес-конференцій, брифінгів, прес-турів; участь представників організації в теле- й радіопрограмах, передачах; створення тематичних теле- та радіопрограм, власних рубрик у газетах; інтерв’ю; написання та розміщення спеціалізованих публікацій; комплексний медіа-супровід надзвичайно важливих подій організації;
- лобіювання своїх інтересів в органах влади (офіційні та неформальні контакти з владою, спрямовані на ухвалення рішень в інтересах організації; пряме інформування посадовців; особисті офіційні та робочі зустрічі; створення лобістських коаліцій; активна участь у заходах органів влади та місцевого самоврядування; ініціювання громадських звернень, громадських зборів, слухань, місцевих референдумів, масових акцій; залучення посадовців до безпосередньої діяльності організації);
- організування власних PR-заходів (зустрічі з громадськістю; виставки, презентації, конкурси, фестивалі; церемоніальні події; різноманітні “аукціони”; оприлюднення результатів публічних рейтингів; засідання круглих столів; розважальні, спортивно-масові, культурно-пізнавальні заходи);

Як правило, ефективну реалізацію PR-заходів у громадській організації забезпечує PR-менеджер, також його посадові обов’язки в дитячих та молодіжних організаціях може виконувати соціальний педагог, вони охоплюють:

- поширення всіма можливими каналами інформації щодо місії, політики, функцій, послуг та повсякденної роботи організації;
- формування й оновлення бази даних ЗМІ, владних структур та основних цільових аудиторій PR-діяльності організації;
- збирання і зберігання всіх публікацій, інформативних та ілюстративних матеріалів, що стосуються діяльності організації;
- підтримка зворотного зв’язку з громадськістю, владою;
- вчасне й активне реагування на небажану (негативну) інформацію, що часом з’являється у цільових аудиторіях, чи запобігання її появи.

Підсумовуючи вищевказане, слід зазначити, по-перше: соціальний педагог у ролі PR-менеджера громадської дитячої чи молодіжної організації може забезпечити надійний двосторонній зв’язок між організацією та громадськістю; по-друге: він також може ознайомити членів організації з основними методами здійснення PR-заходів; по-третє: Public Relations щодо діяльності громадських, дитячих та молодіжних організацій в Україні потребує досконалого вивчення.

Джерела

1. Блэк С. Паблік рилейшнз. Что это такое? – М., 1990. – 236 с.
2. Мойсеев В. А. Паблік рилейшнз: Навч. посіб. – К.: Академвидав, 2007. – 224 с.
3. Почепцов Георгій Сучасні інформаційні війни. – Вид. 3-тє, доповн. Та переробл. – К.: Вид. дім “Киево-Могилянська академія”, 2016. – 504 с.

РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ УКРАИНОЙ И АРАБСКИМИ СТРАНАМИ

В целом развитие украинско-арабских отношений со странами Ближнего Востока, несмотря на недостаточный уровень реализации проектов, и принятых решений можно охарактеризовать, как отношения, с одной стороны, нераскрытых возможностей, но с другой – значительных перспектив.

Как отмечали украинские ученые с первых лет независимости, при формировании внешнеэкономической стратегии Украины в данном регионе мира, крайне важно определить место и роль стран Ближнего Востока на шкале внешнеэкономических приоритетов страны. Поэтому, в постановлении Верховной Рады Украины об “Основных направлениях внешней экономики Украины” стратегия реализации восточного вектора сформулирована весьма прагматично. Приоритетными в арабском мире были признаны Египет и страны ОПЕК. Развитие отношений с другими арабскими странами было поставлено в прямую зависимость от экономической целесообразности и экономической необходимости.

С Арабской Республикой Египет (АРЕ) Украина имеет наиболее развитые отношения на Ближнем Востоке. Обе страны стали на путь либерализации экономики, причем. Главным методом разгосударствления выступало постепенное акционирование, а идеологической основой – концепции, близкие к “народному капитализму”. Так возникла смешанная, или гибридная, система экономики, которая включала монетарную, ценовую, банковскую реформы, либерализацию внешней торговли, проведение приватизации. Однако до создания открытой экономики и экспортно-ориентированной стратегии развития дело все еще не дошло. Родство развития, реформирования внешней экономики и торговли, географическая близость, удобство морского сообщения, значительные потенциальные возможности для развития всестороннего сотрудничества обусловили развитие прогрессивных двусторонних отношений.

АРЕ фактически стала первой арабской страной, которая выразила намерение развивать весь комплекс двусторонних отношений с Украиной. В этом процессе Украина частично выступила наследницей предыдущих наработок.

Прогресс на пути укрепления экономических отношений Египта и Украины, в значительной степени, находится в зависимости от успешного начала работы межправительственной украинско-египетской комиссии по экономическому и научно-техническому сотрудничеству отношения между двумя странами будут углубляться, потому что Украине принадлежит важное место в восточноевропейской экономике Каира.

За счет лучшей организации и координации количественных и качественных параметров экономических и гуманитарных отношений, перспективы взаимодействия экономики Украины с экономиками стран Ближнего Востока могут быть значительно выше. Двухсторонние экономические отношения Украины с арабскими странами четко демонстрируют возможности реализации как больших государственных проектов, так и интересов среднего и малого бизнеса.

Для значительного улучшения многостороннего взаимовыгодного сотрудничества с большинством арабских государств, следует не только эффективно распространять информацию о потенциале Украины на Ближнем и Среднем Востоке, но и предоставлять экономическую поддержку усилий регионов Украины.

В данном направлении существует очень много новых аспектов для исследований. Особое внимание следует уделить неразработанной гуманитарной сфере, в частности, туризму, образованию студентов, научным контактам. Следовательно, перспективы последующих исследований являются достаточно широкими.

Джерела

1. Послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2002 році. – К.: Інформ.-вид. центр Держкомстату України, 2003. – 478 с.
2. Зленко А. М. Виступ Міністра закордонних справ України перед студентами Інституту міжнародних відносин та слухачами Дипломатичної академії в День Української дипломатії, 21 грудня 2001 р. / А. М. Зленко // Наук. вісн. Дипломат. акад. України. – К., 2002. – Вип. 7. – С. 4–11.
3. Кашаба М. А. Виступ на міжнародній науково-практичній конференції “Україна – Арабський світ. Реалії та перспективи” / М. А. Кашаба // Україна – Арабський світ. – К., 2004. – С. 170–179.
4. Коппель О., Кушнір Д., Петюр Р. Стратегічні пріоритети України в Близькосхідному регіоні / О. Коппель, Д. Кушнір, Р. Петюр // Акт. пробл. міжнар. відносин: зб. наук. пр. – К.: Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – 2005. – Вип. 57(Ч. І). – С. 195–204.
5. Рибак О. М. На довгу перспективу. Лівія вважає Україну своїм стратегічним партнером / О. М. Рибак // Політика і час. – 2004. – № 5. – С. 51–59.

ОРГАНИЗАЦИЯ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ В УКРАИНЕ

Украина – родина, которой мы можем гордиться. Это государство, которое, несмотря на многие трудности и преграды, все же добилась определенного веса в мировом сообществе. Не во всех отраслях этот “вес” одинаков, но в таких направлениях, как высшее образование, что касается иностранных граждан, Украина уверенно находится в десятке лучших.

Для студентов из другой страны предоставляются практически те же условия обучения, что и для украинцев. В их распоряжении следующие уровни высшего образования, как бакалаврат (или младший бакалавр), магистратура, доктор философии, доктор наук. И такие же формы обучения: заочная, дневная и дистанционная.

Само обучение обычно преподается на украинском или русском языках, но в последнее время все чаще иностранным студентам предлагается обучение на английском.

При относительно небольшой стоимости на образование и проживание мы предлагаем достаточно высокий уровень подготовки по всевозможным специальностям (особенно выделяют медицинские и естественно-технические специальности), с возможностью в дальнейшем найти применение этих знаний.

Прием на обучение иностранцев и лиц без гражданства осуществляется в соответствии с Законом Украины Указом Президента. Иностранцы и лица без гражданства могут получать высшее образование за средства физических (юридических) лиц.

Прием иностранцев на обучение за счет средств государственного бюджета осуществляется в пределах квот для иностранцев на основании направлений Министерства образования и науки Украины. Квота для иностранцев - определенная часть объема мест государственного заказа, которая используется для приема поступающих из числа:

- иностранцев, прибывших на обучение в соответствии с международными договорами Украины;
- иностранцев, статус которых засвидетельствован удостоверением гражданина другой страны.
- Все иностранные абитуриенты, которые приезжают в Украину с целью обучения, должны получить от университета приглашение на учебу.
- Приглашение на обучение оформляются Центром довузовской подготовки и работы с иностранными гражданами.
- Перевод паспорта иностранца на украинский язык Регистрация оформленных приглашений и учет иностранцев, прибывших для обучения в Украине.
- Приглашение действует не более шести месяцев с даты его выдачи.
- Оригинал зарегистрированного приглашения предоставляется иностранцу или уполномоченному им лицу для оформления визы на обучение.

- Для вступления иностранец лично подает в Центр довузовской подготовки и работы с иностранными гражданами заявление в бумажной форме.

К заявлению иностранец добавляет:

1. оригинал и копию паспорта
2. документ (оригинал и его копию) о ранее полученном образовательном (образовательно-квалификационном) уровне на основе которого осуществляется поступление;
3. оригинал и копию документа, в котором содержится информация о содержании учебной программы по предварительному степени (уровню) высшего образования, полис медицинского страхования, если иное не предусмотрено международными договорами Украины;
- 4 фотографии размером 30x40 мм;
5. копию удостоверения зарубежного украинца (при наличии);
6. медицинскую справку или медицинский сертификат о состоянии здоровья, заверенный официальным органом здравоохранения страны, из которой прибыл иностранец, выданный не позднее чем за два месяца до въезда на обучение в Украину;
7. приглашение на учебу.

Во всех документах должны быть одинаковые (до букв) фамилия, имя, отчество. Копии документов без предъявления оригиналов не рассматриваются.

У пропонованому збірнику подано тези учасників науково-практичних конференцій з проблематики широкого кола аспектів процесу системної модернізації України.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і світовим досвідом проведення модернізаційних процесів.

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Випуск 7

Матеріали

*Звітної науково-практичної конференції
“Теоретико-методологічні засади та соціальна практика
модернізації України: політичні, юридичні, економічні
та психологічні проблеми”
м. Київ, МАУП, 29 листопада 2018 р.*

*IV Всеукраїнської науково-практичної конференції
“Проблеми і перспективи соціально-економічного
розвитку України в умовах європейської інтеграції”
м. Київ, МАУП, 14 листопада 2018 р.*

*Міжнародної наукової конференції
“Сучасні аспекти модернізації освіти в Україні:
стан, проблеми, тенденції розвитку”
м. Київ, МАУП, 7 грудня 2018 р.*

Комп'ютерне верстання *А. П. Нечипорук*
Художнє оформлення *О. О. Стеценко*

Підп. до друку 01.11.18. Формат 70×100¹/₁₆.
Ум. друк. арк. 30,32. Обл.-вид. арк. 25,04. Наклад 100 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

Видавець і виготовлювач
ДП “Видавничий дім “Персонал”
03039, Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.*